

Prefață

I i

5 *:

« g j Această carte este o noua ediție a celei publicate în 1997, ^{^L^S} *Trăditura Gredos din Madrid* (Lenguas en contacto); ea reia, cu multe adăugiri, o primă ediție apărută la Universidad Nacional Autónoma de Mexico, în 1988, sub titlul *El problema de las lenguas en contacto*. Ediția românească am pregătit-o paralel cu ediția de la Madrid, de care se deosebește, între altele, prin aducerea în discuție a numeroase fapte românești pe care le-am considerat mai puțin interesante pentru cititorul spaniol. Din această cauză, la bibliografie, am adăugat și multe titluri în plus la cele peste 1 300 ale ultimei ediții spaniole.

Am crezut necesar să publicăm această carte și în limba română. În primul rând, au intervenit motive sentimentale. Nu putem uita că embrionul cărții de față a apărut pentru prima dată într-o revistă românească de lingvistică („Studii și cercetări lingvistice”), în urmă cu peste două decenii. Nu putem ascunde nici faptul că lucrarea oglindește diverse frământări și direcții noi din lingvistica românească, evidențiate în cursul ultimelor decenii ca urmare a dezvoltării, în România, a unei școli de lingvistică structurală.

Așa cum am arătat în edițiile precedente, cartea de față este o sinteză a ideilor din lingvistica mondială actuală asupra uneia dintre problemele fundamentale ale lingvisticii: de ce și cum se schimbă limba. Deși, în lingvistica românească, s-a scris mult despre această chestiune, datorită faptului că româna a avut contacte cu numeroase limbi, nu există, până acum, o sinteză asupra contactului dintre limbi. Această sinteză este făcută dintr-o perspectivă care pornește de la principiile fundamentale ale structuralismului saussurian (limba este o structură și limba este un fapt social).

Astăzi, spre deosebire de trecut, caracterul romanic al limbii române în ansamblul ei este general acceptat. Părerile sunt împărțite când este vorba de raportul dintre elementele latinești moștenite și împrumuturi față de inovațiile românești din diversele compatimente ale Urnii. De obicei, faptele care nu există în limbile romanice occidentale (de multe ori s-a ținut seama numai de aspectul literar al acestora) au fost atribuite unor influențe străine. Am căutat, de aceea, să supunem atenției toate faptele de structură din limba română atribuite contactului dintre limba noastră și alte limbi, pentru a realiza un inventar al celor care pot fi reținute ca mai mult sau mai puțin sigure, în urma analizei structuraliste diacronice. Ulterior, conform principiilor metodologice urmate de noi, am analizat care este poziția elementelor împrumutate în structura limbii române. În sfârșit, deși nu în ultimul rând, am adus în discuție și fapte lingvistice referitoare la așa-numita „limbă moldovenească” arătând că cele câteva particularități ale acestei variante a limbii române nu sunt decât elemente periferice, insuficiente pentru a atribui variantei de peste Prut statutul de altă limbă romanică, distinctă de română.

La sfârșit, după ce am prevenit pe cititori cu privire la conținutul cărții, exprimăm mulțumirile noastre celor care au

contribuit la apariția ei în bune condiții. Îi mulțumim, în primul rând, domnului Marcel Popa, directorul Editurii Enciclopedice, pentru faptul că a acceptat includerea volumului în programul de apariții al prestigioasei edituri pe care o conduce, ca și pentru îndemnul, care, uneori, au luat caracterul unor somații, fără de care am fi întârziat predarea manuscrisului, considerat de noi mereu incomplet. Colegii Andrei Avram și Andrei A. Avram au citit integral manuscrisul ediției spaniole, comunicându-ne sugestii prețioase. Primul a citit parțial și versiunea românească, la fel ca și Mioara Avram. I. Dănăilă a citit o corectură a prezentei lucrări. Tuturor le mulțumim pentru prietenia manifestată și față de manuscrisul acestei cărți. Nu putem uita nici strădanile colaboratorilor noștri de la Institutul de Lingvistică Jorgu Iordan" sau ale celor de la Editura Enciclopedică, ajutoare demne de laudă, la pregătirea textului pentru tipar. Eventualele erori aparțin numai autorului, care și le asumă în întregime.

M.S.

0 . Introducere

0.1. Contactul dintre limbi există din cele mai vechi timpuri; diferitele colectivități umane au intrat în relație unele cu altele în diversele etape istorice, astfel că acest fenomen a jucat un rol important în evoluția lingvistică (Malmberg, *Lengua*, p. 221; Rosenblat, *Contactos*, p. 109; Appel—Muysken, *Lang. cont.*, p. 3). Este un fenomen care se regăsește în toate regiunile globului, căci nicăieri nu s-a putut constata existența unei limbi complet izolate, fără contact cu limbile vecine¹.

Interpenetrarea limbilor poate fi observată peste tot unde coexistă limbi diferite, pe același teritoriu sau pe teritorii învecinate (Petrovici, *Interpenetration*, p. 37), pentru că bilingvismul este un fenomen care atinge majoritatea populației globului (Mackey, *Biling. cont.*, p. 13; Iordan, *Bilinguisme*, p. 5; Adler, *Colt. ind. biling.*, p. 99; Appel—Muysken, *Lang. cont.*, p. 4). Contactul dintre limbi este mai

¹ Vendryes, *Language*. p. 330: „L'ideal du developpement contenu d'un pailer, a l'abri de toute influence exterieure, n'est presque jamais realise”; Jespersen, *Language*, p. 208: „nici o limbă nu este în întregime liberă ele cuvinte împrumutate, pentru că nici o națiune nu este complet izolată”.

evident în regiunile de graniță, manifestându-se fie între limbi, de obicei, diferite ca origine (Peninsula Balcanică), fie că este între limbi din aceeași familie (limbile române analizate de Borodina, *Geogr. ling.*, p. 209-215; v. și *TRLP V*). Chiar dacă rezultatul acestui contact este mai puternic (istroromâna din Peninsula Balcanică), nu se ajunge la limbi mixte.

Viziunea actuală pe care o au unii lingviști de a considera unilingvismul ca regulă și bi- sau plurilingvismul ca ceva excepțional nu este conformă cu realitatea (Weinreich, *Unilinguisme*, p. 648). Aceasta se datorește mai multor cauze. În primul rând s-a considerat drept model situația din câteva țări din Europa și America care, timp de câteva secole, au avut ca scop învățarea unei limbi perfect unitare, simbol și instrument al existenței naționale. A intervenit apoi — arată Weinreich — faptul că lingvistica structurală, la începuturile ei, a insistat asupra sincroniei și uniformității calitative a eșantioanelor de limbă pe care le lua ca obiect al studiului descriptiv. Dar nu trebuie uitat că, ținând seama de alte continente, majoritatea vorbitorilor de pe glob cunosc și folosesc mai mult de o limbă, după necesitățile de moment (Weinreich, *Unilinguisme*, p. 648; cf. Haggis, *Trilinguisme*, p. 37-50; Uribe Villegas, *Multilinguismo*).

La începutul preocupărilor pentru rezultatele contactului dintre limbi, care datează din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, s-a insistat, mai ales, asupra aspectului negativ, cuvintele străine fiind declarate „barbarisme”, deci condamnate (F. Malherbe, J. Swift, G.W. Leibnitz). Primii comparatiști (în special J. Grimm și R.K. Rask) au intuit faptul că limbile nu sunt izolate în evoluția lor. Ei au fost oarecum obligați să remarce acest lucru fiindcă, creând metoda comparativ-istorică și stabilind criteriile de înrudire a limbilor, au fost nevoiți să elimine împrumutul de la o limbă la alta, pentru ca, pe baza elementelor moștenite, să stabilească criteriile de înrudire a limbilor (Lobiuc, *Contacte*, p. 11). În mod indirect, aceiași comparatiști (mai ales

Rask) atrag atenția asupra contactului dintre limbi prin afirmarea și demonstrarea impenetrabilității unora dintre compartimentele limbii (ne referim, în primul rând, la 'morfologie). Ulterior, căutându-se să se descopere cauzele și legile schimbărilor din limbă și, constatându-se că există o serie de fapte ce nu pot fi atribuite limbii de origine și nici nu pot fi explicate prin puterea de inovație proprie fiecărei limbi, s-a acordat atenție din ce în ce mai mult așa-numitului amestec¹ între limbi, rezultat al unor factori social-istorici concreți. Dintre aceștia, cea mai mare importanță a căpătat-o, de la început, amestecul etnic, cu urmările sale în planul limbii, cunoscut sub numele de *substrat* și *adstrat* (Lobiuc, *Contacte*, p. 13). G.I. Ascoli (*Lettere*, p. 1-71) a fost primul care a acordat o mare importanță substratului, încercând să explice o serie de fenomene fonetice caracteristice limbilor romanice prin acțiunea substratului. Pokorny (*Substrattheorie*, p. 69) și alții, ca de ex. Hirt, aplică teoria substratului și la studiul dezvoltării indoeuropenei, ajungând să susțină că elementele de substrat nu numai că influențează profund limba de strat, clar și că pot să se amplifice cu timpul în aceasta clin urmă (v. mai jos și părerea lui R. Menendez Pidal).

Pornind de la Ascoli și Schuchardt, școala neolingvistică, reprezentată mai ales prin M. Bartoli, G. Bertoni și G. Bonfante, a ridicat ideea amestecului dintre limbi la rang de principiu metodologic, apelându-se la ea pentru explicarea tuturor schimbărilor din limbă, ba chiar și pentru formarea limbilor (cf. Bonfante, *Discuție*; idem, *Neoling. pos.*; idem, *Răspuns*). Ei ajung să nege frontierele

¹ Lobiuc, *Contacte*, p. 11; idem, *Lingv. gen.*, p. 127-139, cu o prezentare completă a constituirii teoriei contactelor lingvistice, precizează că ideea de „amestec al limbilor” (*Mischsprache*) apare pentru prima dată la J. Cli. Adelung, *Mithridates ocler allgemeine Sprachwissenschaft*, voi. II, Berlin. 1809, p. 723, 769, 775 și nu la H. Schuchardt. așa cum se crede de obicei. Cf. și Whitney. *Mixture*; Oksaar, *Bilingualism*; idem. *Sprachenverb*; Overbeke. *Iüterf. ling.*; Tesch. *Ling. Interferam*; Payrato, *Inl.crf. ling.*, p. 47-50.

dintre limbi și să susțină că totul se împrumută, chiar și gramatica (cf. Graur, *Studii*, p. 499). Școala sociologică franceză, în frunte cu A. Meillet și ilustrată, printre alții, de J. Vendryes, discută pe larg această problemă, insistând asupra factorului prestigiu. Școala lingvistică pragheză, preluând o serie de idei de la predecesorii ei (în primul rând B. de Courtenay), introduce ideea evoluției convergente, de apropiere structurală a limbilor aflate în contact¹. Cea mai importantă idee ce apare în această epocă este aceea a afinităților fonologice a lui R. Jakobson (*Affinites*), în care se insistă asupra convergenței tipologice și nu asupra înrudirii genetice. Pornind de la astfel de idei, se formulează teoria uniunilor lingvistice, primul exemplu luat în discuție fiind cel al limbilor balcanice, despre care se va vorbi mai târziu. În ultimele decenii, problema contactului dintre limbi a căpătat o dezvoltare tot mai mare mai ales grație studiilor lui A. Martinet, E. Haugen și U. Weinreich (cf. Belardi, *Interferenza*, p. 55-83')-

Haugen și Weinreich, de-a lungul celor două opere ale lor deja clasice, ambele apărute în 1953 (Weinreich, *Lang. cont.*, „Biblia” lucrărilor ulterioare care se vor ocupa de contactul între limbi; Haugen, *Norxvegian*), au deschis calea cercetărilor de sociolingvistică, domeniu foarte studiat în ultimii ani. Această direcție constituie, poate, cea mai importantă contribuție a ultimelor două decenii la cercetarea temei în discuție²-. Metoda sociolingvistică aduce din nou

¹ Payrato, *Interf. ling.*, p. 48 pune în evidență influența exercitată asupra lui Weinreich de predecesorii săi, ca Saussure (*Cours*), Sapir (*Language*, cap. IX: *How languages influence each other*), Bloomfield (*Language*), ca și toate lucrările școlii lingvistice de la Praga. mai ales Polivanov, *Perception*, p. 79-96. Payrato menționează și pe Sandfeld, *Interferences*, p. 143-153 și pe Jakobson, *Affinites*.

² Prezentăm câteva titluri din bogata bibliografie: Mackey—Ornstein, *Socioling. studia*; Schlieben-Lange. *Okz. Kat.*; (J)relaud. *Standard-sprache*; idem. *Entstehung*; idem. *Kult. sprach.*; idem, *Lcistung*; idem. *Sprachkontakte*; idem, *Sprac.hvariation*; Nelde. *Uberlcgungen*; idem, *Sprachkonfliktforschung*; idem, *Langues cont. conflict*; idem, *Lang. contact versus*; idem, *Lang. contact*; Kolde, *Sprachkontakte*; Kremnitz. *Sprachen Konflikt*; idem, *Nk'eaux sociaux*; Hartweg, *Sprachkontakt ElsaJS*; Egger,

în discuție problema „limbilor în contact” așa cum a fost văzută de Martinet și școala lui. Spre deosebire de structuralism, care acordă un rol important factorilor interni, metoda sociolingvistică pleacă de la faptul că limba este eterogenă și variabilă și că schimbările trebuie căutate chiar în această varietate (cf. Silva-Corvalán, *Current issues*, p. 162; Gimeno, *Sustrato*, p. 141-143). Principiul general al schimbării în concepția sociolingvistică se află formulat la Weinreich—Labov—Herzog, *Empirical*, p. 188: „linguistic and social factors are closely interrelated in the development of language change. Explanations which are confined to one or the other aspect, no matter how well constructed, will fail to account for the rich body of regularities that can be observed in empirical studies of language behaviour”.

Aceste decenii se mai caracterizează prin publicarea unor sinteze care au ca punct de plecare operele lui Weinreich și Haugen: Deroy, *Emprunt* (un adevărat manual), Overbeke, *Interf. ling.* (în care este prezentă teoria informației), Filipovic, *Teorija* (similară în multe privințe cu

Südtirol; Lee, *Indigenisms*; Flores—Valifras, *Nahuatl-Spanish*; Lindenfeld, *Yaqui*. Analize de ansamblu asupra studiilor de sociolingvistică din domeniul spaniol la Lavandera, *Sociolinguistics*, p. 129-228. De asemenea cf. Gimeno, *Dimnsiones*, p. 341-379. Acest tip de cercetări, interesante în majoritatea cazurilor, nu ne preocupă. Nu au prezentat interes pentru tema noastră nici cercetările de tipul *code-switching* (v. Haugen, *Bilingualism*, p. 40), concretizate în numeroase opere; și aceasta. în general, din cauză că fenomenele apărute în vorbirea bilingvilor de tipul *code-switching* sunt fapte care aparțin vorbirii (*parole*) și nu limbii (*langue*). O bibliografie comentată a lucrărilor din această categorie în Amastae, *Contact*, p. 810-820. Dintre lucrările recente: Hidalgo, *Lang. cont.*, p. 113-222; Lawton", *Code-shifting*, p. 257-265; Gardner-Cliloros, *Code-switching*, p. 99-115; Berruto—Burger, *Sprachkontaktes*, p. 367-380; Pfaff, *Constraints*, p. 291-318. Multe din aceste lucrări cuprind și fapte interesante care pot să dezvăluie mecanismul fenomenului; dimpotrivă, finalitatea cărții noastre (v. 0.2.) este aceea de a pune în evidență ceea ce a rămas în limbă. Prin urmare, nu ne-au preocupat nici problemele limbilor în contact apărute în dobândirea limbajului de către copiii bilingvi sau de către imigranți (v. de pildă Taeschner. *Non sempre*. v. Liidy—Py. *Etre bilmgue*).

lucrarea de față), Lehiste, *Lang. contact* (abordare de ansamblu), Payrato, *Interf. ling.* (analiză a fenomenului din diferite perspective: structuralistă, a gramaticii transformazionale, a interferenței și a universalilor lingvistice). Se remarcă cercetările elaborate în spiritul tradiției germane de la Betz, *Deut. Lehnbildungen*, până la sinteza lui Tesch, *Ling. Interferenz* (cf. Duckworth, *Interferenz*, p. 36-56; Carstensen, *Systematik*, p. 32-45; Hofler, *Problem*, p. 59-67; Bechert—Wildgen, *Sprachkontaktforschung*; Ivir—Kalogjera, *Lang. cont.*). Există, de asemenea, o serie de articole care, în ciuda dimensiunilor lor mici, prezintă observații importante: Baetens, *Developement* și Hasselmo, *Effects*. Au mai fost publicate mai multe sinteze bibliografice comentate în seria *Current Trends in Linguistics* (v., de exemplu, Oksaar, *Bilingualisvi*), în *TRLP* (v. Hope, *Interlanguage*; ultimul volum, al cincilea, este dedicat limbilor în contact) sau în diferite volume din *LRL* (volumul VII a anunțat chiar mai multe secțiuni dedicate limbilor în contact în domeniul romanic). V. și Beziere—Overbeke, *Bilinguisme*.

Evoluția ideii de substrat în cazul limbilor romanice a fost determinată de faptul că, în decurs de un secol, cunoștințele despre idiomurile romanice s-au înmulțit și s-a constatat că fenomenele atribuite substratului se regăsesc și în domenii în care nu poate fi vorba de o influență a substratului respectiv. Această constatare, ca și altele asemănătoare, au făcut să apară unele rezerve cu privire la diversele explicații concrete în care substratul era invocat drept cauză a evoluțiilor fonetice; unele dintre aceste rezerve vin chiar din partea lui Viggo Brondal, partizan al teoriei substratului, care socotește ca o experiență indispensabilă unui rezultat favorabil cunoașterea solidă a *sistemului* pretinsei limbi de substrat (Brondal, *Substrat*, p. 75; Haugen, *Problems*, p. 27; Hubschmid, *Rom. me'dit.*, p. 364: „il faut connaître à fond non seulement tous les dialectes romains, mais aussi le basque et les langues indo-européennes anciennes”) Aceste rezerve s-au amplificat pe măsură ce metodele de analiză a limbii au progresat până

la diversele școli structuraliste. Ideea că o structură lingvistică poartă în ea însăși o parte din cauzele care trebuie să contribuie la propria sa reînnoire (v. Martinet, *Preface*, p. IX-XII), era în evidentă contradicție cu ideea de a pune în mod exclusiv pe seama substratului modul diferit de evoluție al anumitor limbi.

Un pas înainte în reconsiderarea acțiunii substratului, în sensul diminuării importanței acordate lui la începuturile disciplinei noastre, este făcut de Bertil Malmberg, * care declară că, adoptând clouă principii metodologice noi (principiul explicației interne și principiul explicației generale, de preferat față de explicația particulară), o serie de fenomene fonetice evolutive ibero-romanice pot fi explicate fără nici o referire la substrat. Malmberg face deosebire între *substrat*, înțeles ca o interferență de sisteme care implică o modificare a categoriilor (gramaticale sau semantice), deci o schimbare a *semnului* în întregime, și fenomenul de *imprumut*, care implică introducerea unui element nou (mai ales de conținut) în sistemul existent, rămas în principiu intact. După el nu se poate vorbi de un veritabil substrat decât atunci când este vorba de o adevărată interferență lingvistică, adică de acțiunea structurii unei limbi asupra alteia, deci de o modificare ce atinge categoriile lingvistice și relațiile lor. Faptele de vocabular datorate populațiilor autohtone reprezintă un fenomen banal care se poate produce fără consecințe pentru sistemul limbii ce le încorporează (cu condiția, bineînțeles, ca numărul termenilor noi să nu fie prea mare și frecvența lor prea ridicată, pentru a zdruncina sistemul). Acest gen de contacte lingvistice nu diferă, în principiu de oricare altă influență a unei limbi asupra alteia (cf. Graur, *Studii*, p. 40; Brondal, *Substrat*, p. 56-57). Malmberg restrânge și condiționează aplicarea noțiunii de substrat într-o măsură și mai mare atunci când precizează că, pentru ca să se poată vorbi de o adevărată interferență, modificarea trebuie să se producă într-un sens pozitiv (părere netnipărtășită de Cassano, *Empruni*, p. 394). Cu alte cuvinte, simpla pierdere a unei categorii — a unei opoziții fonologice, a

unei categorii gramaticale sau a unei distincții semantice — nu este suficientă pentru a dovedi o acțiune modificatoare a unei limbi asupra alteia, fiindcă simplificarea unui sistem sub forma pierderii unei opoziții se poate explica ușor ca o consecință a slăbirii distincțiilor, fenomen frecvent la periferia unui domeniu lingvistic și datorit slăbirii tradiției și a normei lingvistice (Malmberg, *Substrat*, p. 258). Purczinsky, *Rom. hist. phon.*, p. 86, îl califică drept exagerat pe Malmberg „whose structuralism is of a pure and autonomous kind”.

Între Ascoli și Malmberg, un foarte mare număr de lingviști au apărut sau au criticat ideea de substrat (Malmberg, *Nouv. tend.*, p. 28-34, conține o foarte clară sinteză a diverselor păreri exprimate cu privire la rolul substratului în schimbarea limbilor romanice. Cf. și Baldinger—Rivarola, *Ling. trad.*, p. 5-49). Astfel, dintre cei amintiți până acum, au apărut ideea de substrat lingviști ca H. Schuchardt, A. Meillet, J. Pokorny, G. Hirt, la care pot fi adăugați J. van Ginneken, R. Menendez Pidal (*Orígenes*), V. Brondal, VI. Georgiev, G. Francescato (*Sostrato*) și alții. Lingviști ca N. A. Nielsen (*Substrats*), F. Jungemann (*Sustralo*), cu o excelentă bibliografie², J. Kurylowicz (*Mutat, cons.*),

¹ R. Menendez Pidal (*Problemas*, p. CIX) se exprimă clar „en la mayoria de los casos, ante un cambio lingvístico, deben examinarse primero las posibilidades de explicación histórica que se ofrezcan”, criticând explicațiile lui A. Martinet și R.L. Politzer date evoluției lat. //, un, rr. „Las explicaciones basadas en la estructuración sistemática del idioma no debemos considerarlas como hipótesis de primera necesidad o de mayor verosimilitud” (*Problemas*, p. CVIII). Pentru Menendez Pidal (*Sustrato*, p. 1-8) fenomenele de substrat lingvistic se manifestă prin „estado latente activo”, care ar explica mai obiectiv aceste fapte decât dacă am porni de la o tendință ereditară. O poziție teoretică similară cu cea a lui R. Menendez Pidal față de importanța substratului în domeniul hispanic are Tovar, *Ane. languages*. Cf. și Badia i Mărgărit *Substrat*, p. 13 care subliniază atitudinea contradictorie a lui Tovar (apără substratul în general și neagă aplicarea lui în cazul catalanei. Cf. și Badia i Mărgărit. *Formacid.* p. 108). Pentru substratul oscumbic. v. Baldinger, *Formacvii.* p. 104-124.

-Jungemann (*Sustrato*. p. 418) formulează condițiile necesare pentru a atribui un fenomen substratului: a) existența anumitei trăsături

L. Maniet (*Substrat*), D. Wanner (*Heuristics*), O. Szemerényi (*Substratum*), H. Weinrich (*Phonol. Studien*), H. Liîdtke (*Strukt. Entxu.*), R. A. Fowkes (*Substratum*) — ultimul plecând de la Delattre, *German phon.*, p. 43-55 — au combătut-o, unii cu o violență deosebită (Fowkes declară că substratul este o veche fantomă care îi tulbură pe lingviști permițându-le nesfârșite speculații).

Rohlf's, într-o serie de cazuri („gorgia toscana” v. Rohlf's, *Vorlat. Einflüsse*, p. 37-56) este însă net opus ideii influenței substratului. Mai interesant este cazul consoanelor cacuminale din dialectele italienești meridionale și din sardă pentru care, la început, Rohlf's (*Entwicklung*, p. 388-401) menționează influența substratului dar, mai târziu, în cunoscuta gramatică istorică a limbii italiene (Rohlf's, *Gram.* I, p. 328), renunță la explicația anterioară. O evoluție asemănătoare cu a lui Rohlf's prezintă R.T. Politzer care, în recenzie publicată la Jungemann, *Sustrato* (ediția engleză), îl critică (v. „Word” VI 1950, p. 250-254). O excelentă sinteză a diverselor păreri emise, până în urmă cu câteva decenii, cu privire la acțiunea substratului dă y Lloyd, *Action*, p. 953-963, care arată cum sunt reprezentate cele două curente de gândire. După Lloyd, R. Jakobson (vezi mai jos 0.3.1.) este în aceeași categorie cu A. Martinet, U. Weinreich și Fr. Jungemann, adică acceptă influența, dar cu anumite limite. Concluzia lui Lloyd este că „En dernière analyse, le probleme de l'évaluation correcte des facteurs structuraux et des facteurs de bilinguisme est plus qu'une différence d'accentuation ou de goût personnel” (p. 961). Vezi și Pellegrini, *Substrata*, p. 43-73, de asemenea o excelentă prezentare a faptelor atribuite

sau a unui subsistem în limba de substrat, prin intermediul căror fenomenul în discuție să poată fi conceput în relație directă sau indirectă cu principiile structurale; b) explicarea insuficientă a fenomenului pornind de la factori interni; c) preexistența îndelungată a bilingvismului în comunitatea care prezintă respectiva trăsătură; d) izolarea sau ascensiunea comunității respective, în timpul perioadei de

bil
ing v, s, n
 BEÎD TO TfsrmmiLîT BCTMCI
 SIENIAK CA&PI

substratului limbilor romanice. Există unii care susțin o poziție intermediară: Rohlf's, *Substratforschung*, p. 499-509; Gamillscheg, *Substrat*, p. 525-544.

Și în domeniul hispanic întâlnim o situație identică, mai evidentă, în ultimul timp, în studierea spaniolei americane. Este cunoscută teoria lui R. Lenz aplicată la studiul spaniolei chiliene („el espanol de Chile (es decir, la pronunciación del pueblo bajo) es, principalmente, espanol confonidos âraucanos" Lenz, *Chile*, p. 249) și reacția energetică a lui Aihado Alonso (Alonso, *Examen și Substratum*). Au fost și sunt numeroși amatorii care au publicat chiar volume cu scopul de a sublinia influența substratului (Granda, *Falsos guar.*, p. 187, nota 7, exemplifică cele spuse mai sus mai ales cu lucrări referitoare la spaniola mexicană și influența exercitată de tiâhuatl). Cât privește diverșii lingviști care au susținut că schimbările din spaniola americană trebuie puse în legătură cu substratul, este interesantă observația aceluiași G. de Granda (*Falsos guar.*, p. 191) care îi împarte în două categorii: unii care au o excelentă pregătire lingvistică, dar au o bază metodologică discutabilă (exemplul cel mai evident este cel al lui A. Rosenblat) și alții care au rezultate în general mediocre, ce privesc fenomenele studiate într-un cadru geografic redus, fără a avea perspectiva hispanică generală care să țină seama de variantele diatopice și diacronice. Cu atât mai puțin astfel de studii țin seama de structura limbilor în contact (adesea se pun pe socoteala influenței indigene fenomene care nici nu există în limbile respective), sau de factorii socio-culturali.

În timpul din urmă sunt tot mai numeroși cei ce, pornind de la principiile metodologice formulate de (Malmberg, au dovedit că multe dintre faptele atribuite, jpnă acum, substratului indigen pot fi explicate ca rezultatul unor evoluții interne. Dintre ei se detașează J. Lope 4^ncîi, care a analizat situația spaniolei mexicane în numeroase studii ce vor fi citate în diverse părți ale lucrării noastre. Astfel, multe fapte fonetice, morfologice și lexi-

cale puse în legătură cu substratul nâhuatl sau maya se explică, folosind, cu mai multă consecvență¹, principiile metodologice formulate de Malmberg, prin tendințele interne ale structurii lingvistice spaniole. În același fel, procedează G. de Granda și RV. Cassano (detalii în paginile care urmează). Nici unul dintre cei ce folosesc principiile formulate de Malmberg (nici Malmberg însuși) nu exclud posibilitatea de a folosi conceptul teoretic de substrat considerat „muy util cuando es manejado con prudencia, discernimiento y, sobre todo, amplio dominio del contexto social y lingüístico del problema que se estudia" (Granda, *Falsos guar.*, p. 186).

O clarificare interesantă i se datorează lui Togeby, *Desorg.*, p. 270, care îl critică pe Weinreich pentru faptul că nu a făcut distincție între cele trei situații importante ale bilingvismului: substrat, superstrat și adstrat. După opinia lui Togeby, substratul poate afecta orice parte a gramaticii, în timp ce superstratul și adstratul influențează doar vocabularul, derivarea și topica. Autorul face o prezentare a influenței superstratului în limbile romanice și precizează că doar adstratul grec a avut o influență deosebită (p. 281). Rolul superstratului în evoluția limbilor romanice este asemănător cu cel al substratului. Sunfcunoscute explicațiile pe care Wartburg, *Fragmentacion*, le clă unor fenomene din nordul Italiei și din estul Galiei, bazându-se pe influența superstratului germanic (cf, în ultima vreme, Pfister, *Superstrat*, p. 49-97, care consideră și el că superstratul germanic a influențat fragmentarea lingvistică a Galoromaniei și a Iberoromaniei, precum și împărțirea dialectală a Italiei). Martinet, *Substrat*, p. 32-38 (în realitate, recenzia asupra cărții lui Wartburg, publicată în *Word* VII 1951, p. 73-76 pune în evidență omisiunile lui Wartburg și propune soluții care pornesc de la structura

¹ Consecvența în aplicarea principiilor metodologice explică și faptul că J. Lope Blanch a dovedit, în mod definitiv, că un fonetism spaniol mexican (*r* la sfârșit de cuvânt) atribuit de B. Malmberg influenței "âhuail mi trebuie pus pe seama substratului (Lope Blanch. -*r finul*).

fonologică a respectivelor limbi romanice). O sinteză a influențelor superstratului germanic în franceză, italiană și retoromană o reprezintă excelentul articol al lui Blasco Ferrer, *Rom. Germanica*, al cărui subtitlu *Spiritu germanico in boca latina*? (împrumutat de la G.I. Ascoli, *AGI*, VII, 1882, p. 559) sugerează tipurile de transformări atribuite superstratului germanic în franceză: păstrarea prelungită a declinării bicazuale (G. Hilty); tendința antepunerii adjectivului atributiv mai ales la numele de culori din franceza veche și dialectală (G. Hilty, M. Wandruszka, K. Baldinger, F. Berschin/J. Felixberger/ H. Goebel); folosirea obligatorie a pronumelui personal în flexiunea verbală în franceză (G. Hilty), în retoromană (F. Spiess, H. Kuen) și în dialectele galoitalice (F. Spiess); topica SVO în vechea franceză și în retoromană (G. Rohlf); neutralizarea opoziției de aspect „perfectiv—imperfectiv” din vechea franceză (E. de Felice); folosirea pleonastică a lui *sic* în propozițiile condiționale din retoromană (H. Kuen). Altă sinteză critică a unor fenomene diverse apărute ca urmare a influenței superstratului germanic o întâlnim la Rohlf, *Rom. LehnXbersez*. Pentru o perspectivă istorică asupra acestei probleme și asupra numelor altor romaniști care au susținut cu feroare ideea superstratului (E. Gamillscheg, W. von Wartburg pentru a nu-i aminti decât pe cei din epoca „euforică” a superstratului germanic a anilor '30, cu Gamillscheg, *Rom. Germ.*) v. Schlemmer, *Germ. Superstrat* și Kontzi, *Substrate*. Au existat chiar și în română exagerări cu privire la rolul superstratului slav, echivalent superstratului germanic în privința limbilor romanice occidentale. Așa cum W. von Wartburg susținea că influența germanică a dus la formarea limbilor romanice occidentale, tot așa s-a susținut (Densusianu, *Histoire* I, p. 237-287) și că nu se poate vorbi de o limbă română autentică înainte de influența vechii slave. Petrovici, *Phonemsystem*, a opinat că din cauza influenței superstratului slav, româna este o limbă cu un sistem fonologie ele tip slav și cu o morfologie

latină (este comparată cu armeană analizată de Tesniere, *Uelange*, p. 83-93)'.
 *

Am prezentat felul cum a evoluat ideea de contact între limbi și cea de substrat în lingvistica romanică pentru că, în istoria lingvisticii, și alte aspecte ale contactului între limbi au cunoscut aceleași două direcții principale: unii au exagerat rolul și importanța relațiilor dintre limbi și alții le-au privit cu scepticism (ultimii sunt mai ales cei ce adoptă un punct de vedere structural, pentru care analiza diacronică înseamnă, în primul rând, analiza transformărilor suferite de relațiile dintre unitățile structurale ale limbii. Cf. Malmberg, *Substrat*, p. 249). Rezultă deci că tema pe care am luat-o în discuție este încă actuală în ciuda celor o sută de ani care au trecut de la formularea ei de către G.I. Ascoli.²

Afirmația noastră se bazează și pe faptul că problema contactului dintre limbi a constituit una dintre temele cele mai frecvente la diversele congrese de specialitate. Nu este lipsit de interes faptul că, încă la primul congres internațional al lingviștilor din 1928 de la Haga, N.S. Troubetzkoy a propus să se facă distincție între familiile lingvistice (*Sprachfamilien*) și uniunile lingvistice (*Sprachbunde*), acestea din urmă fiind formate din limbi heinrudite⁷ vorbite pe același teritoriu sau pe teritorii învecinate, și care prezintă similitudine de structură gramaticală și fonologică ce nu au putut fi dobândite decât prin împrumuturi reciproce (cf. Jakobson, *Sprachbunde*, p. 234-240 și Havrânek,

² V. interesanta comparație făcută de Reinheimer Rîpeanu, *Etern, slave*, p. 187-199 și Hiegemann, *Germ. Elemente*. Cf. și Birnbaum, *New approaches*, p. 79-87.

- De fapt, vechimea ideii de substrat este mai mare. Kopitar atribuia, încă în 1829, particularitățile specifice ale limbii române limbii vorbite de populațiile existente în teritoriile cucerite de romani. Philippide, *Principii*, p. 288-290. Cf. și Kopitar, *Schnften*, p. 239. Idei asemănătoare în legătură cu româna anterioare lui Ascoli există la Miklosich, *Stai: Eleni*, p. 7 și la Schuchardt, *Vokalsinnis* III, p. 45.

Sprachmischung, p. 85-86). Aceste asemănări au fost numite, mai târziu, de R. Jakobson (*Affinites*) *afinități lingvistice*. Chestiuni referitoare la același fenomen al contactului între limbi au fost înscrise și în tematica următoarelor congrese: ariile fonologice care cuprind mai multe limbi și interferența lingvistică (al IV-lea congres de la Copenhaga, 1936), structura internă sub aspectul bilingvismului și acțiunea substratului, adstratului și superstratului (al V-lea congres de la Bruxelles, 1939), limitele influenței sistemului morfologic al unei limbi asupra sistemului altei limbi (al VI-lea congres de la Paris, 1949), interferența gramaticală sub influența altor limbi (al VII-lea congres de la Londra, 1952), limbi în contact (al VIII-lea congres de la Oslo, 1957 și al IX-lea congres de la Cambridge, Massachusetts), interpenetrarea sistemelor lingvistice (al X-lea congres de la București, 1967).

Observații similare se pot face și cu privire la congresele internaționale de lingvistică romanică. Încă de la al III-lea congres (Roma, 1932) problema substratului a fost larg dezbătută. Ea a fost reluată împreună cu problema contactelor dintre limbi la congresele următoare, fiind prezentă fie sub forma unor rapoarte (al XIII-lea congres de la Quebec, 1971: Jordan, *Bilinguisme*), fie sub forma unor teme ale unor secții (al XH-lea congres de la București, 1968, al XIII-lea congres de la Quebec, 1971, al XIV-lea de la Napoli, 1974), ca și la congresele de la Aix-en-Provence, 1980, Palma de Mallorca, 1983, Trier, 1986, Santiago de Compostela, 1989, Zürich, 1992 și Palermo, 1995, sau sub forma unor comunicări (la toate congresele). La congresul de la Napoli s-a organizat o interesantă masă rotundă cu tema: România mediteraneană și Mediterana neromantică. La această masă rotundă au participat Hubschmid, *Rom. meclit.*, p. 351-364, Pellegrini, *Rapport*, p. 365-387, Ineichen, *Trad. arabe*, p. 389-398 și Muljacic, *Lingue rom.*, p. 407-421 și s-a vorbit de un nou substrat. Același lucru se poate afirma despre congresele ele slavistică și, evident, în primul rând despre cele de balcanistică.

Abordarea problemei contactului dintre limbi la congresele amintite este numai unul dintre semnele actualității ei permanente. La aceasta trebuie adăugat faptul că, în ultimele decenii, au apărut numeroase studii speciale consacrate diverselor mecanisme ale bilingvismului sau ale plurilingvismului care stau la baza contactului lingvistic, considerat de unii ca „le probleme fondamentale de la linguistique” (Jakobson, *Essais*, p. 35; cf. Martinet, *Preface*, p. VIII-IX: „peut-etre meme le probleme central de toute la linguistique”; Bonfante, *Discuție*, p. 505). Numeroase dintre aceste studii sunt menționate în bibliografia lucrării noastre. Dintre ele se detașează volumul devenit clasic încă din vremea când autorul lui trăia. Este vorba de Weinreich, *Languages in contact*. (New York, 1953); același autor a publicat un text abreviat (Weinreich, *Unilinguisme*) în *Le langage* (Paris, 1968), volum apărut sub conducerea lui A. Martinet în Enciclopedia Pleiadei. Cf. și Haugen, *Lang. cont.*, p. 771-785, idem, *Biling.*, p. 505-591 și Clyne, *Perspectives*; idem, *Forschungsbericht*; idem, *Lang. cont.*, p. 483-492 și idem, *Transference* (ultimele nu se ocupă de un idiom romanic).

- i. Actualitatea permanentă a temei, ca și alte considerente ce vor fi expuse mai jos, ne-au determinat să reluăm problema dezvoltată magistral de U. Weinreich și E. Haugen. Observația lui E. Petrovici făcută în raportul la al X-lea Congres Internațional al Lingviștilor (București, 1967) rămâne valabilă și astăzi: „L'etat actuel des etudes de linguistique generale, caracterisees par l'elargissement et l'approfondissement de la conception structurale de la langue, les inateriaux nouvehement recueillis touchant le contact et l'interpenetration des langues —je pense en premier lieu ' ceux provenant du Sud-Est et de l'Est de l'Europe'”,

¹ „La peninsule des Balkans a ete de tom temps et est restee un Puzzle de langues. comme de races. de nationalites et de religions” (Vendryes. *Langage*. p. 308). O remarcă similară face și Weinreich. *l-niig. cont.*, p. 1 13: „One famous area of multiple language contact has

moins connu ailleurs, — exigent un nouveau debat sur ce sujet, meme apres la parution d'ouvrages remarquables consacres à l'etude de l'interference linguistique comme ceux, entre autres, de Uriel Weinreich et de Einar Haugen" (Petrovici, *Interpenetration*, p. 38).

La remarca lui Petrovici adăugăm că actualitatea temei este valabilă și pentru domeniul romanic în ansamblul lui, motiv pentru care în cercetarea noastră dăm o mare atenție și fenomenelor care au avut loc în domeniul romanic, fie că limba romanică este limbă donatoare, fie că este

been the Balkan peninsula. It has fascinated students of interference for decades; since Schuchardt [...], it has served as a storehouse examples for practically every type of interference. Special periodicals devoted to Balkanology have explored the problems of corainon linguistic and cultural features of the area, and nutnerous separate studies have been published on the subject". Cf. și Polii, *Bilinguismes*, p. 349: „l'etonnante niosa'ique linguistique des republicues danubiennes, et tout particulièrement celui de Ia Roumaie, qui est un des pays qui ont resolu les problemes du bilinguisme avec le plus genereux et le plus harmonieux des realismes". Comunicarea lui Muljacic, *Lingue rom.*, p. 407-412 dezvăluie varietatea contactelor din Peninsula Balcanică dintre limbile romanice și slave (substrat romanic, contacte în curs, contacte culturale, contacte ale unor insule mici lingvistice cu limbi standard, influența slavă asupra limbilor romanice și influența dialectelor slave asupra idiomurilor balcanice). O bogată bibliografie însoțește textul comunicării. Pentru exagerările produse în domeniul lingvisticii balcanice, v. Togeby, *Desorg*, p. 279: substratul trac (Miklosich. Schuchardt, Weigand), grec (Sandfeld) și superstratul slav (Castei). Interesul studierii limbilor din sud-estul Europei constă și în faptul că aici se pot urmări *in stătu nascendi* numeroase tipuri de fenomene Ivic, *Balkanisms*. p. 227-235 și Ivic, *Räspuns*, p. 324-325. Cf. Skok—Budimir, *But*, p. 1-28; Weigand, *Vorwort*, p. V-XV; Sandfeld—Skok, *Langues*, p. 465-481; Andriotis—Kurmulis, *Apport*; Georgiev, *Etat*; Asenova, *Aperçu*; Desnickaja, *Intcrferences*; Matecki, *Ling. bale*, p. 72-76; Seliscev, *Langues bat/;*, p. 38-57; Soita, *Balkanling.*; Banfi, *Ling. bale*; Birnbaum. *New approaches*; Pavlovic, *Processus*, p. 46-53; Ferro, *Lat.*; Winter, *Areal ling.* Schaller, *Balkansprachen*, p. 49-59 susține că acțiunea adstratului este mai importantă decât cea a substratului, lin caz interesant este cel al unei populații septilingve analizat de Kristol. *Sprachkontakt*, deși este vorba de o anchetă socio-lingvistică. Cf. și Petyt. *Romanici*, p. 75-11.

lhnă receptoare. Un loc aparte în acest domeniu romanic îl ocupă spaniola și româna, idiomurile romanice care au intrat în contact cu cele mai multe limbi, spaniola, prin două variante (spaniola americană și iudeospaniola).¹ Ultimele cercetări asupra spaniolei clin Paraguay semnalează existența unei variante a spaniolei puternic influențate de guarani' datorită unui bilingvism activ care duce la influențarea reciprocă a celor două limbi, fapt mai rar întâlnit în proporțiile semnalate de Granda, *Paraguay*. Este însă prea mult să se vorbească de una „tercera lengua" (Meliâ, *Hacia*, p. 31-71), tipologic diferită de spaniolă și de guarani normative (cf. și Granda, *Paraguay*, p. 199-200) sau chiar de o „limbă mixtă".

Cercetările din ultimele decenii au scos în evidență un caz foarte interesant de limbi în contact, cel al spaniolei andine (Sierra ecuadoriană central-septentrională, Santiago del Estero) cu limba quechua. Această modalitate lingvistică s-a realizat, în sinteză, printr-un mecanism de *shift* sau substituție de limbi în care, de-a lungul unei faze de *interlecto*, marea masă a populației din zonele andine a reușit să folosească, fie în situație bilingvă, fie monolingvă codul de comunicare castilian (v. Granda, *Acerca*, p. 63). Lucrările mai recente au avut privilegiul de a se folosi de date care provin din cercetări care fac posibilă cunoașterea unor variante dialectale ale limbii quechua necunoscute în trecut. Excelentul articol al lui Granda (*Acerca*, p. 47-68) reinterpretează un fapt fonetic din spaniola andină (realizarea [z/z]—[y] din opoziția /ll/ — *lyl* explicân-

¹ „El inundo hispánico — la Peninsula Iberica, Hispanoamerica (incluyendo el suroeste norte-americano), Filipinas, los nucleos dispersos del judeo-español — constituye un vasto territorio para el estudio de los mas variados y complejos problemas del contacto de lenguas" (Rosenblat, *Contactos*. p. 109). în același timp. trebuie subliniat faptul că „el campo de estudio constituido por las áreas americanas de lengua espafiola es quizâ, centro de la LingOistica Romanica, el que, con apreciable diferencia, es sometido mas frecuentemente a interpretaciones y exegesis de todo tipo basadas en grandes generalizaciones y afirmaciones indiscriminadas" (Granda. *Falsos guar.* p. 185).

chi-1 la fel ca și Guitarte (*Ensordecimiento*, p. 160-161), Boyd-Bowman (*Pron. Ec*, p. 221-233), Nardi (*Leng. cont.*, p. 141), ca pe un proces genetic axat pe transferul în spaniolă din anumite zone bilingve americane, a unui proces de schimbare realizat, inițial, în quechua. Sunt semnificative, în domeniu] morfosintactic, câteva monografii dedicate unor regiuni andine din Argentina (Nardi, *Lenguas cont.*, p. 131-150; de mai mică relevanță științifică Hasler, *Morphmcs*, p. 235-242) și din Bolivia (Gutierrez Marrone, *Estudio*, p. 58-93; Martin, *Leng. cont.*, p. 289-292 și *Caso interf.*, p. 119-130). O poziție specială o are spaniola din Statele Unite, care constituie obiectul multor studii publicate după 1980' dată până la care ajunge bibliografia primei noastre ediții. Interesul acestei variante a spaniolei americane este pus în evidență în mai multe lucrări de Silva-Corvalán (*Past; Current issues* și, mai ales, *idem, Esp. E.U.*, incluzând toate o amplă bibliografie): constatarea unui proces evolutiv marcat de diferențele între generații. Dacă prima generație transferă, în mod fundamental, lexic (cuvinte și expresii fixe), a doua generație, după ce au fost reduse deja domeniile de folosire ale spaniolei — limba minoritară ufolosită ca vehicul de școlarizare —, dezvoltă o varietate în care se constată procese de simplificare și pierdere (în sistemul verbal, în privința prepozițiilor, a propozițiilor complexe, a lexicului), un anumit grad de confuzie la marca de gen și de număr, accelerarea răspândirii fenomenelor de schimb deja prezente în varianta tradițională, incorporarea de împrumuturi și calcuri din engleză. „Aceste schimburi treptate pot să ducă pe termen

' Citam câteva: Amastae—Elias-Olivares, *Spanish U.S.*; Barkin—Brand t—Orenstein-Garcia, *Bilingualism*; Elias—Oliva ies—Leone—Cisneros—Gutierrez. *Spân. lang.*; Otheguy—Garcia—Fernandez, *Transferring*; Morales, *Gram. contacto*; Kleiu—Andrew. *Anglicismo*; Pousadn—Poplack. *Verb system*; Silva-Corvalán. *Subj. expres.*; Wherritt—Gaicia. *U.S. Spanish*. Din cele anterioare lui 1980 reținem: Bills. *South-west*; Craddock. *Lcx. anal.*; Hernández—Chavez—Cohen—Beltramo. *Chicanos*; Turner. *Bilingualism*.

lung la dezvoltarea unei limbi fundamental deosebite de varietățile originare" *Esp. E.i.*, p. 853. Interesul cercetărilor consacrate spaniolei din Statele Unite constă și în faptul că Silva-Corvalán recurge la trei principii care provin din metodologia sociolingvisticii americane (însuși faptul că este cercetată spaniola din Statele Unite în funcție de generații este o dovadă a afirmațiilor noastre). Aceste principii care, uneori, în altă formă, au fost invocate și în cercetările (mai ales structuraliste) anterioare, sunt: de generalitate, de distanță și de transparență semantică (Silva-Corvalán, *Esp. E.U.*, p. 852).

Româna prezintă interes fiindcă, până în prezent, o serie de particularități fonetice și morfologice, inexistente ca atare în alte idiomuri romanice, au fost puse în legătură fie cu situația din albaneză (limbă continuatoare a idiomului (trac,' care reprezintă în varianta lui traco-dacă substratul limbii române), fie cu situația din vechea slavă, care a jucat rolul superstratului germanic din limbile romanice occidentale. O serie de cercetări recente, care pornesc de la o comparare mai profundă a românei cu situația din restul României, au dovedit că înrudirea structurală dintre română și celelalte limbi romanice este mai mare decât lasă să pară o analiză sumară, la prima vedere. Un interes deosebit prezintă istroromâna, dialect al românei, care s-a dezvoltat, timp de mai multe secole, într-un mediu croat, fără nici o legătură cu româna.

O situație interesantă prezintă contactul dintre o limbă semitică (malteza) și o limbă romanică (italiana) căreia i-a consacrat un studiu amplu Fernande Krier, *Le maltais au contact de. /' italien* în care se regăsesc toate fenomenele importante existente între diversele limbi romanice și limbile din familia indo-europeană. Astfel, numeroasele exemple pe care le vom folosi confirmă legile generale ale împrumuturilor lingvistice.

O poziție specială o are și Elveția considerată „un laborator pentru studiul dinamic al limbilor în contact" (Liidy—Py, *Suisse*. p. 87-92). Liidy—Py studiază mai ales

dimensiunea „micro” a contactului lingvistic („dinamica contactelor lingvistice trăită cotidian”). Cf. Py, *Bilinguisme*, p. 147-161 și Ludy—Py, *Contacts*. Contactul lingvistic din Elveția prezintă interes și pentru dimensiunea „macro” (Ebnetter, *Diasystem*, p. 43-59).

În sfârșit, atragem atenția asupra faptului că expunerea noastră prezintă, la fel ca cele ale lui U. Weinreich, diverse aspecte ale mecanismului contactului dintre limbi¹, dar spre deosebire de lucrarea clasică amintită de mai multe ori până acum, nu insistăm asupra acestui aspect, ci ne preocupăm *poziția* ocupată de elementele împrumutate în ansamblul structurii limbilor respective²: în ce măsură elementele transferate sunt fapte de inventar sau afectează numai distribuția, în ce măsură sunt fapte care aparțin unei norme lingvistice³ sau sunt caracteristice numai pentru variantele diatopice, diacronice sau diastratice și în ce măsură elementele transferate sunt forme unice sau sunt în concurență cu alte forme mai vechi. Pentru noi valoarea *socială** a faptelor rezultate din contactul dintre limbi are

¹ Lloyd, *Action*, p. 954 precizează că opera lui Weinreich se concentrează asupra influenței reciproce a limbilor vecine dar „il se borne à l'examen synchronique du contact linguistique avec quelques considerations de la possibilite de cette influence dans des cas historiques”.

² Nu am reținut, pentru discuția noastră, nici comentariile privind asimilarea împrumuturilor (mecanismul *sincronic*) de felul celor făcute de Poplack—Sankoff, *Borrowing*, p. 99-135.

³ Cf. Lope Blanch, *Lex. inel*, p. 13 care găsește numai 4 fapte fonetice și morfologice (unul este de formarea cuvintelor) de origine năhuatl în *norma* spaniolei din Ciudad de Mexico.

⁴ Această valoare socială a fost bine subliniată de B. Malmberg (*Lengua*, p. 221): „Si los fenomenos de interferencia se abren paso y llegan a convertirse en norma (hasta entonces no pertenecian a la lengua, sino que se consideraban rasgos individuales, quizá motivados por un dominio imperfecto de esta), se debe a factores sociales y culturales, no a factores biológicos. Donde el „acento” extranjero es signo de la clase baja, desaparece o queda relegado a las capas desheredadas de la sociedad; por el contrario, donde ha sido aceptado dentro de la norma, pasa a ser un rasgo mas del sistema linguistico. Lo primero sucedió en el espanol influido por las lenguas indias de paises como Perii y Chile; lo ultimo es el caso de Mexico y Paraguay”.

o mare importanță. Ne interesează deci, mai ales, adoptarea unor fapte de împrumut de către norma limbii receptoare și mai puțin diversele greșeli sau lapsusuri care apar frecvent la vorbitorii bilingvi, dar care, de cele mai multe ori, nu lasă nici o urmă în particularitățile folosite de un grup social (cf. Haugen, *Norms*, p. 283-286). Cu alte cuvinte, spre deosebire de Weinreich, care studiază fenomenele de bilingvism și de influență a unei limbi B asupra „vorbirii” (*parole*) din limba A (cf. Stieber, *Lois*, p. 108), insistând asupra bilingvului individual și psihologiei bilingvismului (cf. Lobiuc, *Contacte*, p. 19), noi ne propunem să analizăm fenomenele de transfer al unor caracteristici ale unui sistem (a unei limbi) asupra unui al doilea sistem altei limbi. Astfel, de exemplu, Weinreich (*Lang. cont.*, p. 14-18) analizând situația de contact dintre retoromană și *schwyertzutsch*, dialect alemanic din Elveția, se ocupă de fenomenele care apar în vorbirea retoromanilor sub influența limbii lor materne atunci când folosesc *schwyertzutsch* și, invers, fenomenele de transfer din vorbirea *schwyertzutsch*, atunci când folosesc retoromana. Astfel de fenomene cum sunt confuzia dintre fonemele /k/ și /k"/, nerotunjirea lui /y, 6/ din vorbirea retoromanilor care folosesc *schwyertzutsch* și, invers, fenomene ca desonorizarea seriei sonore de oclusive și fricative din graiul vorbitorilor de *schwyertzutsch* care folosesc retoromana ilustrează mecanismul fenomenului de interferență la nivelul bilingvului; fenomenele de acest fel vor fi folosite de noi în măsura în care aducem exemplificări pentru ilustrarea mecanismului unor fenomene discutate de noi cu urmări în planul limbii receptoare. Nu analizăm contactele între norma 'Unui idiom și variantele diatopice de felul celor prezentate de Clivio (*Piedmont*, p. 111-131), Heller (*Synt. Einflusse*) sau de Dumistrăcel (*Influence*, p. 421-427). Din aceleași motive nu ne interesează problema diglosiei¹, în general, și cea

¹ Termenul *diglosie* introdus de Ferguson (*Diglossia*, p. 325-340) și dezvoltat de Gumperz (*Speech var.*, p. 976-988) și Fishman (*Socioling. t>rsp.*, p. 37-53) este folosit cu precădere de lingviștii americani și mai

din domeniul romanic în special (pentru situația diglosiei din catalană, vezi excelentul articol al lui Liñdi, *Sit. diglossiques*, p. 237-265), chiar dacă contactul între limbi are, uneori, în „spațiul dialectal”, un rol mai mare decât în relațiile dintre limbile literare (Bouvier, *Emprunts*, p. 49-59; Trumper, *ItaL*, p. 295-326). Facem abstracție, de asemenea, de fenomene care au loc în arii de tranziție de tipul celor analizate de Bec, *Interferences*, Veny, *Interferencias*, Tehnon, *Microsistemi*.

Tot spre deosebire de lucrarea citată a lui Weinreich nu ne propunem să prezentăm, pe larg, condițiile extralingvistice și factorii structurali care facilitează sau împiedică contactul dintre limbi. În afară de numeroasele și interesante observații din Weinreich, o sinteză a cercetărilor întreprinse până la data publicării cărții sale, multe fapte cuprinde Mackey, *Biling. cont.* care conține, în plus, elaborarea unor soluții posibile pentru utilizarea unor metode comparative obiective și pentru cuantificarea variabilelor care privesc individul, grupul (cf. și Zlutenko, *Movni kont.*, p. 6-20) sau limba.

Ca orice fenomen, contactul dintre limbi poate fi stimulat sau, dimpotrivă, frânat de o serie de factori. Ei au fost

puțin de europeni (Valdnian, *Diglossia*, p. 67-80). Martinet. *Elnicnts*. (p. 148-149) declară „il y a tant de possibilites diverses de symbiose entre deux idiomes qifon peut preferer conservei' un terme comme „bilinguisme” qui les couvre toutes, plutât que de tenter une classification sur la base d'un dichotomie simpliste”. Pentru diversele valori ale termenului „diglosie” v. Jardel, *Usages*, p. 25-38, iar pentru detalii referitoare la evoluția conceptului de „diglosie”, vezi Kremnitz, *Geselsch. Mchrsfnachigkeit*, p. 27-38. *Diglossie/Polyglossic*, p. 208-218. *Diglossics ncutresf*. p. 29-36. în alte domenii, ca arabistica. termenul de diglosie (în accepția lui Ferguson!) are o mare răspândire, atât la specialiștii americani, cât și la cei europeni. Gumperz. la fel (ba chiar mai mult) ca Ferguson. extinde sfera de aplicare a conceptului de diglosie (v. Fishmau. *Who sjtckks*. p. 67-88). Iordan *Bilingüismc*. p. 9. numește digloMa „bilingvism intern”.

analizați, așa cum am arătat mai sus, în diverse lucrări¹. Din prezentarea generală care urinează, lipsesc o serie de factori care explică transferul unor elemente în câte un compartiment al sistemului (fonologie, lexic), cu excepția celor care pot fi invocați pentru mai multe compartimente. Distingem, între diverșii factori analizați, două categorii: unii extralingvistici și alții lingvistici, structurali.²

0.3.1. Se susține, de obicei, că mai ales factorii *extralingvistici determină, stimulează* contactul între limbi, unii, printre care Thomason—Kaufman (*Lang. cont.*), se situează pe o poziție excesiv categorică, afirmând că istoria sociolingvistică a vorbitorilor este principalul factor determinant în rezultatul lingvistic al contactului între limbi și că factorii pur lingvistici sunt relevanți, dar strict secundari (p. 35). În opinia acestor autori, utilizarea criteriilor lingvistice în explicarea schimbărilor determinate de contactul între limbi dă greș dacă se trece de la analiză, la previziuni (p. 34, 36). Contactul poate fi pe același teritoriu (considerat contact direct: amestec de populație, conviețuire de durată variată) sau pe teritorii diferite (considerat contact indirect: relații culturale, economice și politice). Contactul direct a fost analizat în detaliu de U. Weinreich și E. Haugen, care, plecând de la analiza descriptivă și comparativă a elementelor formale din care modelul și împrumutul fac parte integrantă, analizează împrumutul ca fenomen de interferență între limbi în contact și din punctul de vedere al integrării împrumutului în structurile formale ale limbii receptoare (cf. Goddard, *Tend. persp.*, p. 428). Vincenz, *Aliem and*, p. 283-292 se ocupă de

¹ Mackey. *Biling. cont.*, p. 211 apreciază că totalul factorilor care intervin la contactul dintre limbi depășește numărul de 100. Un tip special este cel prezentat de Gareia Yebra. *Traduccion*. p. 577-586.

² Cf. Fashola. *Stntct.* p. 296-312 o cercetare care se ocupă de raportul dintre factorii structurali și cei nestructurali în interferența lingvistică limitată la fonetica unui grai englez din Workingtoun. Cumberlaur.

problema limbii (germana) care servește de intermediar (între franceză și poloneză). Spre deosebire de maxima veche după care, în contactele lingvistice, limba „dona-toare” se comportă pasiv față de limba care „primește”, care este activă, Vincenz atrage atenția asupra faptului că și limba care dă (germana) se comportă activ față de poloneză care primește. Vildoinec, *Multilingualism* prezintă o bogată bibliografie a studiilor de bi- și multilingvism. V. și Haarmann, *Multilingualismus*, o cercetare mai recentă de același tip în care se discută și problema limbilor în contact din perspectiva integrării lingvistice în regiunile de contact plurilingv. Contactul indirect, de obicei în limba scrisă, nu depinde de stadiul de bilingvism, ci de contexte bilingve efemere și apare la indivizi cultivați. Acest tip de contact a fost analizat în diverse lucrări dintre care se detașează: Meillet—Sauvageot, *Biling. cultives*, Capidan, *Bilinguisme*; Vidos, *Biling. emprunt*; idem, *Prestito* și Hope, *Lex. Borrowing*.

Distincția dintre cele două tipuri de contact între limbi, cauzată de factori extralingvistici, asupra căreia a insistat T.E. Hope (Hope, *Loamvords*; Hope, *Process*; Hope, *Interpretation*) este foarte importantă fiindcă, în cazul contactului direct, care are ca urmare apariția unui stadiu de bilingvism!, rezultatele contactului dintre limbi sunt de regulă mult mai importante decât în cel de-al doilea caz. — în cazul bilingvismului — după definiția clasică a lui Weinreich „două sau mai multe limbi pot fi considerate în contact dacă sunt folosite alternativ de aceeași persoană” (Weinreich, *Lang. cont.*, p. 1) — apar abateri de la normele ambelor limbi, fenomene numite *interferențe*. Aceasta înseamnă că un bilingv care folosește două limbi, A și B,

¹ Pentru diversele tipuri de bilingvism, vezi Mackey. *Biling. cont.* Cf. și Di Pietro. *Bilingualism*; idem, *Univ. multiling.* »

- In general, contactul direct presupune o cale populara. Este de exemplu, cazul cuvintelor din argoul drogurilor: sp. *tilcr* • eugl. *dcalcr*. sp. *espid* • engl. *speed*; sp. *yonqui* . eugl. *junkie, juni*? Kiesler. *Tipologici*, p. 507.

introduce în vorbirea (*parole*) limbii A fapte ce aparțin limbii B. Cu timpul, astfel de fenomene se fixează ca atare și nu mai depind de stadiul de bilingvism. Fenomenele de interferență se referă la introducerea unor elemente străine în domeniile stroerilor structurate ale limbii — fonologie, morfologie, sintaxă și în jm.ejLe zone ale vocabularului; cajelațiile de rudenie, culorile, vremea — și implică o reorganizare a diverselor opoziții distinctive mai vechi din sistemul respectiv. La nivelul întregii colectivități, prelungirea stării de bilingvism poate duce la părăsirea uneia dintre cele două limbi: în cazul substratului, se pierde limba populațiilor autohtone, iar în cazul superstratului bilingvismul sfârșește prin dispariția limbii „mai noi”. În contactul indirect se ajunge la un contact superficial, între două limbi date (de obicei una este limbă de circulație universală) cu urmări asupra lexicului și sintaxei. El atinge, în primul rând, anumite stiluri (științific, publicistic) ale limbii literare, neavând urmări asupra sistemului în ansamblu decât prin intermediul interferenței dintre stiluri.

Împreună cu distincția contact direct—contact indirect este pusă, uneori, distincția oral—scris, fără să se poată stabili, între cele două tipuri de distincții un paralelism perfect. De obicei, contactul direct înseamnă contact oral, iar contactul indirect contact scris (în fiecare caz există și un număr redus de situații contrare). Astfel, în contactul direct, poate exista și contact pe cale scrisă și invers, o serie de cuvinte pot intra pe cale orală în cazul unui contact indirect (de exemplu, cuvintele din limbile fără scriere ajunse în limbile europene). Se citează ca exemplu de influență manifestată exclusiv pe cale scrisă, cu urmări importante pentru structura altei limbi, cazul vechei slave (vechea bulgară) care a influențat rusa inodificându-i mult aspectul (Stieber, *Lois*, p. 112). Chiar în acest sens, poate fi menționată influența pe care a exercitat-o greaca asupra latinei (cu privire la aceasta, v. Josepli, *Eloquence*, P- 98-99), franceza în Europa secolului al XVIII-lea și engleza în epoca modernă (cf. Malmberg. *Recenzie Sala*,

p. 82); la fel, ca exemplu de influență sintactică care îmbracă forma unor tendințe generale mai degrabă decât aceea a unor construcții specifice, v. influența traducerilor Vulgatei și a altor texte religioase din latină în finlandeză (făcute de Agricola, în perioada 1544-1552, care se laudă că a introdus în finlandeză o topică mai flexibilă (Joseph, *Eloquence*, p. 10); cf. și cazul lui *ladino*, „limbă-calc”, utilizată în traducerile biblice iudeospaniole după modelul ebraic (Sephîha, *Langues calques*, p. 59-68). După Appel—Muysken, *Lang. contact*, p. 158 și p. 159-161, aceste influențe se limitează, totuși, exclusiv la fenomene superficiale. Un exemplu asemănător propune Muljad, *Lingue rom.*, p. 411-412, care demonstrează cum au influențat marile limbi romanice standard limbile slave prin intermediul unor împrumuturi „culturale” care nu presupun existența unor populații bilingve. Asupra acestor tipuri de împrumuturi au atras atenția Hope, *Lex. Borrowing*, și Goddard, *Loan-Words*, p. 337-348.

Factorii extralingvistici pot conferi un statut identic sau diferit limbilor în contact. În această din urmă situație se consideră că, de obicei, una dintre cele două limbi în contact ocupă o poziție dominantă, ceea ce contribuie la influența ei asupra celeilalte. Bilingvismul este guvernat de legea celui mai puternic (Iordan, *Bilinguisme*, p. 12), în sensul că, datorită factorilor extralingvistici (superioritate economică, culturală, politică sau, pur și simplu, numerică), una dintre cele două limbi în contact se bucură de o poziție privilegiată, se bucură de prestigiu (nota 29)¹. S-a discutat mult despre termenii folosiți în acest caz („limbă de prestigiu”, „limbă superioară”, „limbă dominantă”) și despre conținutul lor. Pentru noi, *statutul* distinct al lim-

¹ Asupra acestui prestigiu insistă școala sociologică franceză și, mai ales, Vendryes. Cf. și Jespersen. *Language*, p. 208-209: „împrumuturile reprezintă o superioritate. într-o formă sau alta, a culturii de origine”. V. Joseph, *Eloquence*, p. 43-131; Appel—Muysken, *Lang. cont.*, p. 20; Thomason—Kaufman, *Lang. cont.*, p. 43-45; Moravcsik. *Lang. cont.*, p. 109.

bilor este determinat de valoarea socială, adică, de capacitatea acestora de a putea fi utilizate ca mijloc de comunicare, în măsura în care o limbă poate fi utilizată în mai multe contexte și, prin urmare, are o valoare socială mai importantă, aceasta se bucură de un *statut* „superior” celeilalte. Și, viceversa, o limbă a cărei utilizare este limitată doar la mediul familial (istoromâna, iudeospaniola, friulana din România) are un *statut* „inferior” în comparație cu celelalte limbi utilizate de vorbitorul respectiv, în Elveția, *schwyzertutsch*, dialect german, se află în „inferioritate” față de franceză, limbă cu funcții multiple (Weinreich, *Lang. cont.*, p. 78). Elizaincîn (*Discriminacion*, p. 194) subliniază că este necesar să se facă distincția între coexistența limbilor literare de mare prestigiu (spaniola-ingleza între Mexic și Statele Unite, spaniola-portugheza între Uruguay și Brazilia etc.) și b) coexistența unei limbi literare de prestigiu cu o alta cu un *statut* inferior. Autorul descrie situația dintre Uruguay și Brazilia. Totuși, chiar dacă, în aceste cazuri, este relativ ușor de precizat *statutul* social al limbilor în discuție, în alte cazuri nu este atât de ușor căci nu se poate opera cu criterii unitare și absolute. Așa, de pildă, se poate afirma că, pentru indigenul din Sierra ecuadoriană, spaniola are o poziție „superioară” (este limba oficială), însă această poziție superioară este anulată atunci când același individ folosește limba quechua. În comunitatea lui indigenă (așa se explică numărul ridicat de împrumuturi din quechua în spaniola vorbită de indigenii din Sierra). Sunt importante, din acest punct de vedere, considerațiile pe care le face G. de Granda (*Paraguay*) asupra *statutului* limbilor în contact (spaniola și guarani) în Paraguay; este vorba de limbi care se influențează reciproc (interferențe reciproce, bipolare între ambele coduri lingvistice). În cazul limbilor care se vorbesc

¹¹ Spania „interferența este aproape în totalitate unidirecțională, adică, influența castilieni asupra celorlalte sisteme lingvistice este copleșitoare” (Blas Arroyo, *Interf. ling.*, p. 284).

Se cuvine să menționăm că, spre deosebire de ceea ce se susține în mod curent, acțiunea unei limbi asupra structurii alteia nu presupune o preponderență politică, socială sau culturală a populației care vorbește prima limbă. Limba „dominantă” suferă, la rândul ei, influența limbii „dominate”, astfel încât se poate vorbi de influențe reciproce (cf. Zamora, *Interf. rec.*, p. 132-138). Un caz tipic din acest punct de vedere este cel al influenței limbilor europene în Africa, analizat în mai multe studii de W. Bal, care subliniază și fenomenul opus, cel al împrumuturilor exotice primite de limbile romanice de la cele africane. O sinteză se poate întâlni la Bal, *Afro-rom. și Interf. Ling.*, p. 1 121-1 124. Jakobson (*Affinites*, p. 359-380) citează cazul polonezei, care în timpul secolelor al XV-lea-al XVI-lea ocupă o poziție puternică față de vecinii din est, dar structura fonologică a polonezei comune s-a adaptat la structura fonologică a bielorusei și a ucrainienei. La acest exemplu, poate fi adăugată situația substratului limbilor romanice (substratul italic, ligur, retic, celtic, iberic, ilir și traco-dac): latina, limbă dominantă, a fost influențată de limbile respective (cf. și Wexler, *Cnrtography*, p. 30-51). În domeniul vocabularului, lucrurile sunt mai evidente. Valkhoff (*Mots*, p. 9) vorbește de „împrumuturi din comoditate”, cauzate de motive afective, și „împrumuturi din necesitate”, care se produc când limba receptoare nu are termeni echivalenți cu cei din limba-bază. Primele pot proveni și din limbi cu un statut inferior. V. 5. *Vocabularul*.

Există și cazuri, mai rare, când limbile în contact au un statut identic. În această situație sunt două idiomuri din regiunile de graniță lingvistică cu același statut social (sunt folosite amândouă ca limbă de conversație zilnică și sunt variante regionale ale unor limbi normate; nici unul dintre ele nu este folosit ca limbă de stat). Ca exemplu se pot aduce limbile vorbite în statele plurinaționale, dar nefolosite în administrație (cf. Zawadowski, *Dialectes*, p. 297-307).

Factorii extralingvistici care frânează, contactul dintre limbi sunt psihologici și sociali (cf. Recatas, *Bilinguisme*;

Rubin, *Bilinguismo*; Alvar, *Mitudes*, p. 1-43; Uribe Villegas, *Resistencia*). Se insistă, în unele dintre lucrările consacrate bilingvismului, asupra atașamentului unei comunități lingvistice la limba tradițională simțită ca simbol, așa-numita *language loyalty* din lingvistica americană (Weinreich, *Lang. cont.*, p. 64-65, 69; Haugen, *Bilingualism*, 77 urm.; Fishman, *Lang. loyalty*). Este cunoscută, din istoria a numeroase limbi, atitudinea punitivă de neacceptare sau eliminare a împrumuturilor străine. Un caz interesant este cel al limbii turce, care, recent, din motive asemănătoare cu cele care frânează contactul dintre limbi, a eliminat masiv o serie de fapte împrumutate (Neineth, *Mischsprachen*, 159-199).

0.3.2. Factorii *lingvistici*, structurali, sunt mai rar invocați ca stimuli sau ca elemente de frână în realizarea contactului dintre limbi; unii lingviști, mai ales de la începuturile disciplinei noastre, nici nu îi amintesc.

Este meritul lui R. Jakobson (*Affinites*, 359) de a fi formulat la Al IV-lea Congres Internațional al Lingviștilor teoria conform căreia o limbă acceptă elementele de structură străină numai atunci când acestea corespund propriilor sale tendințe de evoluție, teorie reluată și acceptată de Weinreich (*Lang. cont.*, p. 25), care precizează că, în acest caz, contactul între limbi are rolul de declanșare sau accelerate a unor fenomene care evoluează independent. În schimb, Cassano este de părere contrară (Cassano, *Teorias*, p. 543-550; idem, *Theories*; idem, *Emprunt*). De asemenea, se susține că două limbi înrudite genetic sau cu structuri foarte apropiate se influențează reciproc mai puternic decât două limbi neînrudite genetic sau tipologic (Sandfeld, *Interferences*, p. 61; Mackey, *Biling. cont.*, p. 218; Thomason—Kaufman, *Lang. cont.*, p. 14-20, 65-76, 97-100). Cf. interesantul articol (Wexler, *Str. lang. cont.*, p. 474-482) consacrat contactului dintre limbi din familii total diferite (indo-europene și altaice) și modul de integrare a formelor verbale, teorie acceptată și de Weinreich, *Lang. cont.*, P- 07. Există însă și cazuri extreme când, în urma contac-

tului dintre limbi, un idiom își modifică o parte din structura lui (se citează cazul limbii țiganilor din Armenia, care au structură gramaticală armeană și vocabular țigănesc (Finck, apud Deroy, *Emprunt*). Alte cazuri extreme: *media lingua*, cu 87% din vocabularul spaniol, gramatică quechua (Appel—Muysken, *Lang. cont.*, p. 130-131, Muysken, *Mezcla*, p. 41-56) *angloromani*, lexic (parțial) țigănesc, gramatică engleză (Thomason—Kaufman, *Lang. cont.*, p. 103-104), *ma'a (mbugu)*, 50% din vocabular (chiar cea mai mare parte a fondului principal de cuvinte) cușit și puține trăsături gramaticale cușite, restul vocabularului și al gramaticii fiind aproape în totalitate bantu (Thomason—Kaufman, *Lang. cont.*, p. 104, 223-228), dialectele grecești din Asia Mică, puternic influențate de turcă, unele dintre ele purtătoare de fenomene de tipul următor: armonia vocalică (în fonologie), modelele parțial aglutinante în morfologia nominală și verbală și pierderea genului gramatical (Thomason—Kaufman, *Lang. cont.*, p. 93-94, 215-222). Cf. și cazul dialectului „de frontieră” analizat de Rona, *Dial. front.*; Elizaincfn, *Aspectos*; idem, *Emergence*; idem, *Dial. contacto*; Hensey, *Sociolinguistics*. Elizaincfn, *Dial. contacto*, p. 95-156, prezintă o analiză a variabilității din aceste graiuri de frontieră relaționând trăsăturile observate cu polul portughez sau cu polul spaniol al continuum-ului în care se situează graiurile menționate. Același autor analizează altă situație de frontieră (Spania-Portugalia). În schimb, iudeospaniola nu reprezintă un caz extrem, în ciuda faptului că unii autori (Weinreich, *Jeivish lang.*, p. 403; Wexler, *Jeivish interling.*; idem, *Heirs*) o consideră „fusion language” în care elementul ebraic ocupă un loc important. Pentru critica teoriei lui Weinreich, v. Busse, *Problematik*. Deși iudeospaniola a fost puternic influențată de mai multe limbi (V. Bossong, *Sprackmischung*, p. 1-22), continuă să-și păstreze esența structurii sale hispanice.

Contactul dintre limbi este și în legătură cu inegală penetrabilitate a compartimentelor limbii, în sensul că.

deși interferența lingvistică apare în toate compartimentele limbii, rezultatele ei nu sunt la fel de evidente. Se vorbește, de aceea, de o lege a inegalei penetrabilități a compartimentelor limbii (Graur, *Studii*, p. 264-275). Datorită acestui fapt, morfologia se schimbă mai greu sub influență străină (teză cunoscută încă de la neogramatici, vezi Meillet, *Ling. hist.* I, p. 84 și acceptată de Weinreich, *Lang. cont.*, p. 67 și Haugen, *Norwegian*, p. 405-408. Cf. Appel—Muysken, *Lang. cont.*, p. 12, care consideră că succesul interferenței este în legătură cu ceea ce cei doi autori numesc coerență lingvistică și, la polul opus, vocabularul se împrumută mai ușor. Ideea este mai nuanțată într-o serie de lucrări recente, unde se stabilesc trei nivele (lexic, gramatică, fonologie) cu grade diferite de manifestare a interferenței lingvistice. Mackey, *Interference*, p. 200-201 jconsideră că interferența este maximă în lexic, medie în gramatică și minimă în fonologie. La această concluzie el ajunge pornind de la faptul că stabilitatea unui sistem este în relație inversă cu complexitatea sa; cu alte cuvinte, cu cât este mai simplu sistemul, cu atât mai mare este stabilitatea lui. Rezistența sistemului fonologie este subliniată și de Di Pietro în Alatis, *Bilingualism*, p. 44. Zamora, *Interf. rec.*, p. 134-136, subliniază ideea că, în aprecierea rezultatului interferenței lingvistice la cele trei nivele menționate, trebuie să se țină seama și de faptul că una dintre limbile în contact este limbă maternă (L¹) și că cealaltă este limbă învățată mai târziu (L²). „La interfeiencia de L¹ en L² es maxima a nivel fonologico y minima a nivel lexico. La interfeiencia en los distintos niveles de L¹ se produce Picicisamente a la inversa que en los de L²: sera menor en lexico y mayor en fonologia”. La aceeași concluzie ajunge Și Garcla, *Interf.*, p. 327-343 analizând rezultatele interferenței dintre castiliană și galiciană. În privința punctelor slabe ale sistemului, interferența poate contribui la un Ptoceș de restructurare a aspectelor mai puțin organizate. Overbeke (*Interf ling.*, p. 118) atrage atenția asupra faptului că situațiile de contact prelungit imprimă un caracter

mai analitic respectivelor limbi. În aceeași ordine de idei, trebuie să amintim, ca un important factor structural, frecvența relativă a unui element în vorbire (Blas Arroyo, *Interf. ling.*, p. 281). Încă Weinreich observa că, cu cât mai mare este folosirea unui anumit morfem sau construcție, la fel de mare va fi și posibilitatea lor de transfer într-o altă limbă. Gomez Molina, *Niveles*, a arătat modul în care există o relație direct proporțională între randamentul funcțional al unui element lingvistic în vorbire și estingerea interferenței.

Un alt factor lingvistic care poate stimula o interferență oarecare poate fi căutat în p anumită organizare a sistemului, care poate avea o serie de puncte slabe. Fără a intra în detalii ce vor fi prezentate la fiecare compartiment în parte, ne mulțumim să semnalăm, de exemplu, că sistemul fonologie al unei limbi, neavând completă o serie, poate admite împrumutarea unor sunete și fonologizarea lor ulterioară, dtipă cum și vocabularul poate prezenta o defectivkafe relativă (Hope, *Interpretation*).

În ultima vreme, analiza constrângerilor lingvistice asupra contactului între limbi s-a concentrat la două tipuri: „universalile implicaționale” (v. de pildă, Moravcsik, *Lang. cont.*, p. 95-122), constrângerile bazate pe considerații de naturalețe, inspirate de cercetările de fonologie naturală, de teoria gramaticii universale, de aplicarea generalizată a noțiunilor marcat—neimarcate, etc. (pentru o discuție critică și convingătoare care dezvoltă limitele și deficiențele serioase ale acestui tip de cercetare, v. Thomason—Kaufman, *Lang. cont.*, p. 22-34).

Factorii lingvistici care frânează producerea și răspândirea interferențelor sunt și ei evidenți. Intervine, în primul rând, o anumită rezistență a limbii determinată de nevoia bilingvului de a fi înțeles de cei cărora li se adresează și de a se conforma normelor limbii interlocutorilor săi, deci stabilitatea sistemelor ca cerință a iiteligibilității

(cf. Weinreich, *Lang. cont.*, p. 64-65; Elwert, *Zweispr. indiv.*, p. 22-24).

Există, de asemenea, anumite limbi care dovedesc o mare dificultate de a împrumuta (mai ales elemente de vocabular); comunitatea lingvistică respectivă preferă să denumească lucrurile noi folosind un material lingvistic autohton. Astfel „universitate” se spune în islandeză *háskoli* „școală înaltă”, în finlandeză *yliopisto* „institut de învățământ superior”, în maghiară *egyetem*, derivat artificial de la *egy* „un”, ca și derivatul latin *universitas* de la numeralul *mus*. L. Hjelmslev (*Langage*, p. 91), de la care am luat exemplele arată că islandeza este binecunoscută pentru rezistența la împrumuturi de acest fel. E. Ohmann (*Discuție*, p. 802-803) susține că, în aceste cazuri, rezistența la împrumuturi se explică prin structuj^Hmbii: suedeza are numeroase calcuri după latină și germană (*korsfästa* după lat. *crucifere*, *framskjuta* după germ. *vorschieben*) fiindcă a păstrat verbe compuse de acest tip din Nordica primitivă⁸ (*väldtaga*). Evident că o astfel de rezistență duce la folosirea vechilor cuvinte și, implicit, la absența posibilității de a introduce prin noile cuvinte, elemente de inventar sau de distribuție noi. Același L. Hjelmslev (*Langage*, p. 92-93), atrăgând atenția asupra faptului că nu se pot stabili legi generale relative la direcția în care merg împrumuturile (de la o populație cu o civilizație superioară, la cele cu civilizație inferioară și invers), precizează că finlandeza, care în timpurile istorice, s-a dovedit refractară la introducerea de cuvinte străine, a împrumutat, în timpurile preistorice, un număr foarte important de cuvinte mai ales din limbile germanice (o parte a acestor împrumuturi sunt, în forma lor actuală, mai aproape de formele germanice comune decât oricare altă limbă germanică actuală).⁹

⁸ Cf. Onistein, *Socioling. contr.*, p. 320-321, unde limbile se împart în trei categorii, după densitatea împrumuturilor: albaneza și papia-mento, care le acceptă ușor; ceha, islandeza și ebraica care nu le ad-⁹t. G. Deesy apud Tesch, *Ling. Interferenz*, p. 51 dă o clasificare ase-mănătoare: „introvertierte Sprachen”: finlandeza, islandeza; „neutrale Sprachen”: poloneza, olandeza; „Mischsprachen”: engleza, albaneza.

0.3.3. Raportul dintre factorii extralingvistici (politici, sociali, economici, culturali și geografici) și cei strict lingvistici (rolul sistemelor limbilor care acționează una asupra alteia) este adesea destul de complicat. Dăm mai jos, după Stieber, *Lois*, 109, diverse exemple din istoria unor limbi europene în care situații mai mult sau mai puțin identice au dat rezultate diferite.

În statul francez de după Clovis, preponderența politică și socială era de partea francilor. Totuși, în vechea Galie, limba romanică a câștigat având de partea ei un prestigiu cultural, în timp ce limba germanică a lăsat urme slabe. În Bulgaria actuală, populația romanică, la invazia slavilor, era, din punct de vedere cultural, superioară invadatorilor, care aveau însă supremația politică și socială. Deci raporturi ca în Galia, dar rezultate diferite, bulgara fiind o limbă slavă (elementele romanice au învingut la nordul Dunării, unde româna este limbă romanică, la fel ca franceza în Galia). În Anglia, preponderența anglo-saxonilor asupra celților nu era prea mare și totuși germanizarea țării a fost totală (urmele celtice sunt minime). După cucerirea Angliei de către normanzii ce vorbeau franceza, în ciuda preponderenței politice și sociale și a legăturilor strânse cu continentul, limba celor învinși a sfârșit prin a învinge, cu toate că a împrumutat mulți termeni din limba învingătorilor (franceza). Exemplele ne arată cât de imprevizibil este rezultatul social și istoric în fiecare caz în parte de limbi în contact.

0.3.4. În considerațiile cu privire la contactul dintre limbi care urmează, nu am pornit de la adoptarea unui anumit tip de cercetare, chiar dacă el este strălucit reprezentat, așa cum este cel urmat de U. Weinreich, A. Martinet sau B. Malmberg. Scopul analizei (vezi 0.2.) ne-a determinat să folosim diversele tipuri de analiză diacronică. Am apelat astfel, în același timp, la ideea *interferenței sistemelor* datorită contactelor între limbi, discutată și ilustrată în lucrările lui

U. Weinreich (ceea ce în terminologia tradițională este cunoscut sub numele de substrat¹, superstrat și adstrat), la aceea de *economie*, aplicată magistral de A. Martinet, și la aceea de *simplificare a sistemelor și slăbirea distincțiilor* care apar, mai ales, la *periferia* unui domeniu lingvistic și care sunt datorite slăbirii tradiției și a normei lingvistice, caracteristică regiunilor periferice și bilingve, idee dezvoltată în raportul lui B. Malmberg de la colocviul internațional de civilizații, literaturi și limbi romanice ținut la București în 1959 (Malmberg, *Substrat*). Contactul dintre limbi la periferia domeniului duce la slăbirea distincțiilor subtile diferite de la o limbă la alta și consolidează, în același timp, opozițiile de bază care sunt, așa cum arată R. Jakobson, cele mai generale și mai solid diferențiate (Malmberg, *Substrat*, p. 251). Ideea de bază a lui Malmberg este că în multe cazuri, influența unei limbi asupra alteia nu trebuie înțeleasă ca o influență directă, ci ca una indirectă: învecinarea cu o limbă având o structură diferită poate contribui la dispariția trăsăturii redundante (astfel explică el cunoscuta transformare a lui / în h din spaniolă: nu ca rezultat al substratului, ci ca o pierdere a caracterului redundand al lui /, caracterul labial, petrecută într-o regiune periferică în care norma lingvistică era slabă și care se afla în vecinătatea bazei). În aceste cazuri, substratul nu trebuie privit ca ceva biologic, ci ca ceva ce poate fi determinat din punct de vedere social. Altfel spus, obișnuințele fonetice ale vechii populații s-au păstrat în cazurile când forma lingvistică influențată a fost aprobată din punct de vedere social sau chiar a devenit normă (Malmberg, *Dom. phon.*, p. 255).

¹ Malmberg, *Substrat*, p. 250. nota 1, observă că, adesea, termenul de *substrat* are și altă accepțiune decât cea dată aici de interferență de sisteme sau de obișnuințe lingvistice, și anume este folosit într-un sens mai vag de situație etnică a perioadei preromane (Windisch), de administrație ecleziastică din Evul Mediu (Morf) etc. dec; nu cu sensul de interferență în sensul propriu al termenului.

0.4. Considerațiile noastre au la bază principii metodologice care se subordonează la două idei fundamentale, care derivă din Saussure, *Cours*, și anume:

- a) limba este o *structură*
- b) limba este un *fapt social*

0.4.1. Pornind de la ideea că limba este o structură (cf. Hjelmslev, *Räspuns*, p. 315-316; Frei, *Räspuns*, p. 306; Haudricourt—Juilland, *Essai*, p. 2-6), putem observa că transformările suferite de această structură se pot datora modului cum este ea organizată. Se poate deci ca multe dintre transformările din limbă să-și aibă cauzele în însăși structura-ei (Martinet, *Preface*, p. IX)¹. Cu alte cuvinte, conceperea limbii, așa cum face Coseriu, ca „sistem în mișcare” a carei dezvoltare și istorie sunt „una perfectă sistematizare” (Coseriu, *Sincronia*, p. 154) și care are implicată și ideea de schimbare lingvistică: „La lengua cambia y no la destruye y no la afecta en su ser lengua”, que se mantiene siempre intacto. Ello, sin embargo, no significa que el ser sistema sería independiente del cambio, sino todo lo contrario, porque el cambio de la lengua... no es „alteración” o „deterioro”, como se dice en terminología naturalista, sino reconstrucción y renovación del sistema y asegura su continuidad y su funcionamiento” (Coseriu, *Sincronia*, p. 160). Ideea centrală a școlii lingvistice pragheze este de a concepe limba ca un sistem în mișcare, niciodată perfect și în care se manifestă deosebiri între componentele centrale și periferice (*Les problemes du centre et de la peripherie du systeme de la langue*

¹ Ideea este mai veche; ea nu aparține lingvisticii structurale. Pentru a justifica afirmația amintim cele spuse de Sextil Pușcariu în recenzia la primul număr al revistei „Balkan-Archiv” I (1925): „Da aceea cred că nu poate fi repetat destul de des postulatul — și mă bucur că în privința aceasta mă găsesc de acord cu învățați atât de eminenți ca N. Jokl și L. Spitzer ca, înainte de a căuta explicarea unui fenomen lingvistic în limbile vecine, să o căutăm în patrimoniul limbii însăși” fr. *DR* IV (1924-1926). p. 1355).

este conținutul volumului al III-lea din *TLP*, 1966). Polâk afirmă în legătură cu aceasta: „une structures linguistique n'est jamais chose faite, achevée. L'inachèvement entraîne nécessairement plus ou moins d'asymétrie dans le cadre des caractéristiques structurelles. Et c'est cette asymétrie que rend possible non seulement les variations individuelles, de caractère stylistique dans la parole (au sens saussurien du mot), mais les variations du système même de la langue d'époque en époque. Or, c'est là, précisément qui peut entrer en jeu l'action de structures étrangères”.

Este și una dintre ideile de bază exprimate de A. Martinet care distinge între „lois” și „faits marginaux” în introducerea la Martinet, *Economie*, p. 28-30. Fenomenele marginale se exclud din descrierea limbii și, prin aceasta, așa cum notează Malmberg, *Recenzie Martinet*, p. 301, autorul se conformează principiului simplității descriptive.

Dacă o limbă este considerată, după expresia deja clasică a lui Meillet, ca „un système ou tout se tient”, este evident că împrumutul lingvistic, oricare ar fi nivelul căruia îi aparține, trebuie să aibă o anumită influență asupra limbii care îl primește (cf. Quilis, *Sort. esp.*, p. 85). Vom vedea (v. 1.0., 2.0., 3.0.) cum, prin intermediul cuvintelor împrumutate, pătrund în sistemul fonologie, morfologie sau derivativ elemente din alte limbi care, pentru a se transforma în elemente de sistem în limba receptoare, trebuie să fie interpretate din nou în cadrul acestui sistem, căci „orice îmbogățire sau sărăcire a unui sistem antrenează în mod necesar o reorganizare a tuturor vechilor opoziții distinctive ale sistemului. Dacă admitem posibilitatea ca un astfel de element să se adauge pur și simplu sistemului care îl primește, fără consecințe pentru acest sistem ea ar distruge însuși conceptul de sistem” (Vogt, *Systeme morph.*).

Rezultă că preferăm să explicăm un fapt de evoluție romanică, de exemplu, printr-o tendință atestată deja în latină sau în alte limbi romanice, mai degrabă decât să recurgem la o influență externă. Aceste „tendințe” evolutive

propriii unei limbi se pot dezvolta cu mai multă forță în regiunile periferice. Pentru simplificarea structurii în regiunile periferice ale unui domeniu lingvistic v. Trudgill, *Dial. cont.*, Rozencvejk, *Interference*, Caudmont, *Influencia*, p. 209-218. Acesta este cazul românei, în comparație cu celelalte limbi romanice (Sala, *Contributions*, p. 20-21), ca și al spaniolei americane, care este, așa cum arată Lope Blanch (-r *final*, p. 83; idem, *Paradigma*, p. 153), „lengua básicamente coloquial, situada en la periferia y dejada practicamente en libertad, solo con una reecion culta en los centros virreinales”. În cazul substratului, adoptarea acestui punct de vedere implică preferința noastră de a ne baza pe fapte cunoscute, oferite de latină sau de limbile romanice, decât să ne aventurăm în necunoscut sau în ceea ce este puțin și mai rău cunoscut. Este ilustrativă, din acest punct de vedere, afirmația lui B. Malmberg: „Los cambios foneticos que se encuadran en el sistema general de tendencias evolutivas y que, por ese mismo hecho, se encuentran a menudo tambien en otras regiones del dominio lingüístico, bajo la misma forma o bajo una forma estructuralmente comparable, o durante otras épocas de la historia del mismo idioma o familia de idiomas, son, en principio, efectos de las mismas tendencias generales. No sería buen método buscar para ellos una explicación de sustrato” (Malmberg, *Trad. hisp.*, 118-119).

Mergând mai departe, se poate observa că, în diversele structuri lingvistice, se manifestă tendințe generale de evoluție fonetică sau morfologică. În legătură cu aceasta Regamey (*Discuție*, p. 129) afirmă: „Affinités structurales ne résultant ni de parenté génétique ni de l'appartenance à un meme «Sprachbund» sont créées par la présence de certaines conditions amenant, dans les familles indépendentes, des structures analogues. Celles-ci se créent meme dans les systèmes à structure différente, si ces conditions y apparaissent.” (exemple la Halliday, *Contribuție*, p. 127-129). În explicarea unor evoluții fonetice sau morfologice, preferăm să apelăm la aceste tendințe

generale de evoluție mai degrabă decât să dăm explicații speciale pentru fiecare caz în parte. Nu este însă exclus ca o anumită evoluție internă să fi fost întărită în urma contactului între limbi, așa cum afirmă Vachek (*Determination*, p. 49-57; *Factors*, p. 312 și *Fashola, Struct.*, p. 433-448).

Există o serie de fenomene lingvistice care pot fi considerate ca rezultat al contactului între limbi sau ca dezvoltare a unei tendințe interne.¹ Chiar dacă s-ar încerca să se arate, nu fără dificultăți, care dintre cele două explicații este cea bună (cf. Dorian, *Hierarchy*), nu trebuie să se invoce fără discernământ influența unei a doua limbi în explicarea evoluției sistemelor lingvistice (cf. Robins, *History*, p. 58; Lyons, *Introduction*, pentru a indica doar manuale mai recente de lingvistică generală). Dificultatea de a atribui anumite fapte unei influențe străine sau unei evoluții proprii i-a determinat pe unii lingviști să creeze termenul de *convergență* cu intenția de a-l diferenția de cel de *interferență* (Blas Arroyo, *Interf ling.*, p. 277), termen care, totuși,² nu rezolvă problema. Această preferință nu exclude, după cum am mai arătat, ideea explicației multiple. În ultimul timp se constată că există fenomene în al căror caz este greu să se decidă dacă sunt rezultatul unor interferențe sau al unor schimbări interne ale limbii însăși. Malkiel insistă, în diverse lucrări (*Hierarchizing; Multicond.; Five Sources*), asupra ideii cauzalității multiple. Cf. Malkiel, *Multiple*, p. 1228: „favour either external or internal factors,... either an explanation allowing for the intervention of speakers, at varying levels of consciousness, in the events affecting their speech or the rival explanation operating with unguided clashes of blind forces”.

¹ Este foarte mare numărul acestor cazuri când este vorba de originea cuvintelor (un exemplu de cuvânt foarte comentat este sp. *matar* — Peeters. *matar*). Pentru diferite tipuri de cuvinte de această origine, v. Coteanu — Sala, *Etimologia*, p. 116-117, 125-128, 133-134, 140, 144, 148-149, 151; Reinheimer Rîpeanu, *Derivat*, p. 373-379, idem, *Cuvinte*, p. 1 10-114.

O idee asemănătoare apare la Togeby (*Desorg.*, p. 277): „Le grand défaut de beaucoup d'études d'histoire linguistique est de vouloir expliquer l'évolution comme le résultat d'un facteur unique... La bonne méthode consistera, au contraire, à envisager tous les facteurs possibles et à évaluer l'importance respective”.¹

Cf. și Lope Blanch, *Infl. cont.*, p. 242-243, care oferă un exemplu interesant calificat drept „influență indirectă”. „Situția specială în care se află două limbi în contact determină posibilitatea producerii unei slăbiri a normelor respective, slăbire care este cauza unui polimorfism lingvistic mai mult sau mai puțin intens, care permite apariția unor forme lingvistice străine de sistemul originar sau favorizează dezvoltarea unor posibilități nerealizate până atunci”.

0.4.2. Ideea că limba, prin vorbire, este un fapt social, subliniată de asemenea în *Cursul* lui F. de Saussure, este deosebit de importantă pentru discuția noastră, fiindcă presupune că cercetarea limbii este făcută în funcție de dezvoltarea socială a populației care o vorbește. Cercetarea acestei dezvoltări duce, în mod necesar, la constatarea că interferențele dintre limbi depind, nu de realități cuantificabile, în ceea ce privește numărul de vorbitori, ci de realități sociale, istorice și culturale, care sunt foarte

¹ Teoria cauzalității multiple a fost aplicată în mod concret la o serie de situații precise din domeniul hispanic (Dworkin, *Role*, p. 41-54) și, fapt interesant, acceptată chiar de lingviști pentru care factorii interni aveau prioritate. Este semnificativă din acest punct de vedere părerea lui J. Lope Blanch (*En torno*, p. 72): „La multiplicidad de posibilidades, la variedad de principios metodológicos y la diversidad de consideraciones teóricas guarda cierta relación — al lingüístico. Buscar explicación única para los casos de interferencia puede ser sumamente simplista y alejado de la realidad”. Cf. Baldinger, *Substrat*, p. 98: „Le choix entre l'hypothèse admettant l'influence du substrat et celle qui nie cette influence devient particulièrement épineux dans les cas où les facteurs appartenant aux deux idiomes sont convergents et semblent permettre les deux hypothèses”.

variate și complexe. Este ilustrativă din acest punct de vedere afirmația lui B. Malmberg (*Esp. Nouv. Monde*, p. 51): „S'il y a une différence nette entre la situation linguistique du Chili et celle du Pérou, cette différence ne tient pas à des causes ethnologiques. Elle n'est pas une conséquence de la situation raciale et linguistique des populations indiennes lors de la conquête espagnole mais s'explique uniquement par les conditions entièrement différentes dans lesquelles la colonisation s'est déroulée dans les deux pays et par les différences de vie sociale, intellectuelle et administrative à l'époque coloniale”.

Zawadowski (*Dialectes*, p. 289) afirmă că „il n'est un fait de la langue que s'il est social” și atrage atenția asupra necesității ele a face distincție între fapte individuale (ocasionale) și cele sociale (constante). Granda, *Paraguay* atrage atenția în repetate rânduri asupra condițiilor sociolingvistice ale fenomenelor examinate: nu toate fenomenele atribuite influenței guarani sunt generale în spaniola paraguayana ci sunt răspândite diferit în stratificarea socială a populației din această țară. Aceeași observație este valabilă și pentru situația socială a spaniolei din regiunile andine. Ideea că spaniola paraguayana este un *continuum* delimitat de doi poli, cel care coincide cu norma cultă din regiunea Rlo de la Plata și cel puternic influențat de guarani (p. 178) are și ea la bază existența unor straturi socio-economice bine delimitate.

Caracterul social al limbii poate fi luat în discuție și într-un alt mod și anume în sensul discutat de Togeby, *Desorg.*, p. 279, care consideră că o influență externă se poate manifesta într-o stare de haos a unei societăți: „Les facteurs extérieurs ne peuvent rien créer par eux-mêmes, ils ne peuvent que donner la préférence à l'une de plusieurs possibilités dans un chaos”.

0.4.3. Exemplele sunt grupate pe compartimentele cunoscute (fonologie, morfologie, sintaxă, formarea cuvintelor, lexic) (cf. și Czochralski, *Interferenz*, p. 5-25). Datorită

naturii faptelor, unele fenomene pot fi încadrate în două compartimente diferite. Este, de exemplu, cazul numeralelor care, după mulți, sunt fapte de vocabular, sau când este vorba de numeralele compuse (11-19, exprimarea zecilor) pot fi discutate la formarea cuvintelor. De asemenea, adverbul sau/și interjecția, de obicei încadrat la morfologie, poate fi fapt de vocabular sau, uneori, de sintaxă. Pentru a aprecia rezultatele contactului dintre limbi facem distincție între faptele de *inventar* și cele de *distribuție*, primele fiind, evident, mai importante. Și în acest caz, distincția dintre cele două tipuri (inventar și distribuție) nu este totdeauna netă. De aceea, în anumite cazuri am și precizat că am preferat să discutăm în secțiunea de inventar unele fapte ce pot fi discutate la fel de bine și la distribuție.

Am reținut, din numeroasele surse de informație avute la dispoziție, exemplele romanice care am considerat că pot fi puse pe seama contactului dintre limbi (evident, nu le-am reținut pe toate, din motive ușor de înțeles: o prezentare exhaustivă ar fi lungit în mod excesiv lucrarea fără să contribuie la o mai bună cunoaștere a problemelor luate în discuție).¹

Am prezentat, în lucrarea noastră, și o serie de fenomene care nu sunt, după părerea noastră, fapte ce pot fi puse în legătură cu contactul dintre limbi. Din această categorie fac parte faptele despre care se spune (sau se spunea), în mod curent, că sunt datorate contactului dintre limbi (de exemplu, transformarea /- în *h-* în spaniolă,

¹ **Importanța limbilor romanice în analizarea problemei ce reprezintă tema acestei cărți este deosebită, fiindcă așa cum s-a arătat de nenumărate ori, începând de la Bloomfield, *Language*, p. 300 (v. și Leonard, *Comp. gram.*, p. 23) familia limbilor romanice oferă cea mai bună ocazie de a face lingvistică comparată întrucât limba de bază, latina, este bine cunoscută. Multe explicații din istoria acestor limbi au fost corectate după ce a fost cunoscută situația din alte limbi surori sau din latină. Cazul românei este evident: în ultimii ani o serie de studii diacronice și comparative au pus într-o lumină nouă fapte explicate în uceui exclusiv prin criteriul extern (substrat, superstrat).**

apariția lui *ă* în română) și, în al doilea rând, acele fapte care ar putea, aparent, să contrazică unele dintre principiile metodologice care stau la baza cercetării noastre. Atât pe unele, cât și pe altele le scoatem în evidență printr-o tehnică de prezentare care constă în întocmirea unor paragrafe speciale.

0.4.4. Exemplele sunt mai ales din idiomuri sau variante dialectale romanice. Ele pot fi:

a) fenomene care au apărut ca rezultat al contactului dintre idiomuri romanice sau

b) fapte care au apărut ca rezultat al contactului între idiomuri romanice și idiomuri neromanice; primele au putut influența asupra limbilor romanice sau au putut fi influențate de ele. ¹

Atât unele cât și altele au putut să se producă ca rezultat al unui contact la același nivel al limbii (standard sau dialectal). Au rezultat tipuri variate de contacte, în care *S* = standard, *D* = dialectal, *R* - romanic, *NR* - neromanic:

a-1) SR—SR. Idiomurile romanice cu o cultură bogată au influențat celelalte idiomuri romanice, mai ales, în domeniul lexicului (Vidos, *Prestito*; Salvador, *Lusismos*; Cerdà, *Infl. lexica*; Colon, *Catalanismos*; idem, *Lexico*; idem, *Prestamos occ. cat.*; Holtus, *Catalanismos*; Schmitt, *Cat.*), dar și în sintaxă (Avram, *Părție, sint.*) și fonetică (Tekavicic, *Gramm. it-*, I). Un caz interesant, deși periferic, este al unei limbi, romanice puțin răspândită." (româna) care a dat francezei sau italienei cuvinte prin opere scrise în aceste limbi de unii români sau în care se vorbește despre români (Avram, *Contacte*, p. 253-259).

a-2) SR—DR. Nu ne interesează, din motive prezentate la 0.2., cazurile de diglosie. Majoritatea acestora există în țări (România, Franța, Italia, Spania) în care limba oficială influențează dialectele altor idiomuri romanice vorbite în țările respective. Vezi Iltescu, *Frioulan* (român-friulan), Montoya i Abad, *Interf. ling.* (spaniol-catalan), Kabatek, *Interferencias* (spaniol-galician). Există și cazuri în

care fenomenul are loc fără ca SR să fie idiomul oficial al țării (Alvar, *Portuguesisimos* — dialectul andaluz; Barajas Salas, *Prestamos*; Lopez de Aberasturi Arregiu, *Portuguesisimos*). Numeroase studii relative la influența italienei asupra dialectului istroromân (Flora, *Italianismi*; Dahmen—Kramer, *Interferene*). De obicei, este vorba de influențe lexicale. Cartea *Elementi stranieri nei dialetti italiani* reunește diverse aspecte cu teme variate care tratează acest aspect al contactului lingvistic. Menționăm câteva: Rossebastiano Bart, *Infl. Piemonte*; Pautasso Crota, *Apporto francese*; Spiess, *Forestierismi*; Zeii, *Alemanismi*; Massariello Merzagera, *Infl. spagnolo*, Benincă, *Sint. ladina*; Marcato, *Francesismi*; Gaspari, *Elem. less. stran.*; Graziuso, *Angloamericanismi*.

a-3) DR—SR. Exemple puțin numeroase, dacă eliminăm rezultatele fenomenului de diglosie. Uneori formele dialectale ale unui idiom romanice pot pătrunde în SR, care este limba oficială a țării respective. Vezi Baldinger, *Mots lyonnais*; Gebhardt, *Okz. Lehngut* citează cuvintele dialectale occitane pătrunse în franceză; Trumper, *Ital.*, p. 295-326; Meo Zilio, *Lingue cont.*

a-4) DR—DR. Sunt fenomene care apar, de obicei, în zona de graniță lingvistică situată între două limbi romanice, unde are loc un contact direct. Este o situație tipică de bilingvism. Exemplul cel mai spectaculos este dialecto *fronterizo* vorbit în Uruguay, la frontiera sa cu Brazilia. A fost analizat, pentru prima dată, de Rona, *Dial. front.* și apoi într-o serie de lucrări de Hensey, *Sociolinguistics*; Elizainci'n, *Aspectos*; idem, *Emergence*; idem, *Dial. contacto*. Situații similare la frontiera dintre Spania și Portugalia i-a făcut pe unii să vorbească de dialecte „mixte”. Rezultatul contactului este profund și afectează sistemul fonologic.

Există, de asemenea, un alt tip în care un DR a fost importat. Meo Zilio, *Meridionalismos*; idem, *Genovesismos*; idem, *Septentrionalismos* analizează elementele dialectale italiene existente în spaniola din regiunea Rlo de la Plata.

b-1) SR—SNR. Există numeroase studii despre influența exercitată de idiomurile romanice (mai ales de fran-

ceză, italiană, spaniolă) asupra limbilor europene, africane sau amerindiene. Evident, majoritatea acestora sunt consacrate lexicului. Dintre contactele mai puțin studiate, semnalăm unele referitoare la influența italiană: Pellegrini, *Ric. ling.*, Schmitt, *Italien*; Krier, *Maltais*; Avram, *Imprun. lex.*; Kontzi, *Sem. Strukturen*. Cf. și Echaide Itarte, *Contacto vasco cast.* Nu lipsesc nici cazurile de influențe ale altor limbi; cele două exemple ce urmează se referă la influența spaniolă: morfologia guaranf (Granda, *Prestamos morf.*) sau fonologia cebuano (Quilis, *Hispanismos*). Sunt totuși cazuri rare. Dintre alte lucrări, menționăm Becker, *Infl. esp.* (engleza din Gibraltar). Cf. și Lipski, *Gibraltar*.

Un capitol special s-ar putea dedica cazului României pierdute, adică cel al teritoriilor care au aparținut, înainte, României și în care întâlnim urme lexicale și toponimice care circulă în idiomurile vorbite azi în teritoriile respective. Cf. și Post, *Rom. Entlehnungen*.

b-2) SNR—SR. Trebuie menționate aici cazurile de substrat sau de superstrat care pot afecta structura limbilor romanice. Din grupul de lucrări care se ocupă de alte influențe mai recente (engleză, germană, arabă, olandeză, etc), amintim câteva, alese la întâmplare (numărul lor este foarte mare): Pellegrini, *Arabismi*, citat și de Tagliavini, *Origini*, care conține o excelentă bibliografie a studiilor care analizează influențele asupra limbilor romanice (vezi *Origini*, p. 339-348); Valkhoff, *Mots*; Becker, *Sport-anglizismen*. În ultimii ani a fost subliniată influența limbilor africane subsahariene asupra variantelor locale ale spaniolei sau francezei: Bal, *Afrorom.*, p. 7-36; Granda, *Interf. fon.*, p. 95-9, Gonzâlez Echegaray, *Notas*, p. 106-118. Greenberg—Berry, *Socwling. research*, p. 1-9 prezintă importanța interferenței subsahariene în limbile europene sau asupra variantelor standard sau substandard din teritoriile latino-americane (Sala—Munteanu—Neagu—Șandru—Olteanu, *America I*, p. 561-589, o sinteză; Fontanella de Weinberg, *Esp. Caraibe*, p. 198-199;

Megenney, *Sub-Saharan infl.*, p. 143-155; Valdes Bernal, *Lenguas afr.*, p. 81-110) SfIK-

b-3) SRD—NR- Este vorba de idiomuri oficiale române care influențează dialectele neromanice vorbite în respectivele țări. Sunt cazuri când este greu să se stabilească o distincție între această categorie și b-5 (DR—DNR) multe cuvinte din limba standard aparțin și dialectului. Există numeroase cercetări dedicate influenței românei, asupra dialectelor maghiare, slave (bulgare, sârbe, ucrainene) sau germane (sași și șvabi), sau dedicate influenței francezei sau a italienei asupra dialectelor germane din Alsacia sau din Belgia și din nordul Italiei (vezi Bauen, *Sprachgemischter*). Este fenomenul pe care Pohl, *Bilingualism.es* îl numește *bilingualism diagonal*. Majoritatea acestor influențe aparțin domeniului lexical.

b-4) SNR-DR. Situație similară cu cea prezentată la b-3, dar cu termeni inversați. Exemplul cel mai tipic, foarte comentat, este cel al influenței germane asupra reto-romanei (vezi Kuen, *Einfluss*; idem, *Sprachkontakt*; idem, *Deutschen Lehmworter*; Dieckmann, *Sprachkontakte*; idem, *Interferenzprobl.*; di Luzio, *Maintien*; Plangg, *Kontaktsemantik*; Soler, *Sprachgebraucht*; Cavigelli, *Germanisierung*; Roberts, *Lang. cont.*, p. 39-55; Decurtins, *Deutsch. Sprachgut*, p. 112-137) sau asupra dialectelor italiene (Kramer, *Deutsch unditul.*; idem, *Tedeschimi*). Influența germană este semnalată și în portugeza braziliană (Vandresen, *Contatti*; Barranow, *Studien*) și în franceza alsaciană (Wolf—Fischer, *Alsacianismos*). Este interesantă influența arabă asupra dialectului sicilian (SgROI, *Interferenze*). Sunt multe studiile care analizează influența engleză asupra francezei canadiene (Darbelnet, *Francais contact*; Mougeon—Beniak, *Franc. Ontario*), asupra spaniolei americane (Sala—Munteanu—Neagu—Șandru-Olteanu, *America*, I; Alvar, *Ingl. Rep. Dom.*, p. 241-254; Alvarado de Ricord, *Eugl. Pan.*, p. 97-107) sau asupra francezei din Louisiana (Cassano, *Louisiana*).

b-5) DR—DNR. Aceste contacte au loc în regiunile de confluență geografică a dialectelor italiene cu dialecte germane sau slave ori a graiurilor românești cu dialecte neromanice (maghiare, germane, slave) vorbite în teritoriile românești. În aceste cazuri, contactul între dialecte are loc în condiții de bilingvism, fapt care explică și apariția unor modificări ale structurii fonetice; influența nu se limitează exclusiv la domeniul lexicului. Vezi, de exemplu, Mârton, *Influence*. Pentru Belgia, v. Kruijsen, *Contribution*. Sunt interesante cercetările lui Denison asupra contactului între dialecte romanice și dialectele neromanice din Friul care, uneori, pot să se refere chiar și la cazuri de triglosie (Denison, *Triglossie*, p. 27-36). Denison (*Pluril. context*, p. 33-52, *Constantes*, p. 1103-1108, *Sauns*, p. 335-342) vorbește de dialecte de tip superior (DS) și de tip inferior (DI). Această distincție nu se bazează pe natura dialectelor, ci pe criterii sociale: amplitudinea unei influențe depinde de mediul social preponderent în epoca respectivă. Dacă dialectele sunt egale există influențe paralele reciproce.

b-6) DNR—DR. Un fenomen asemănător cu cel descris la b-5, dar cu termenii inversați. De exemplu, dialectele neromanice din România au influențat mai ales în domeniul lexicului dialectele românești. Sunt ilustrative situațiile de contact între *schwytzertutsch* și dialectele reto-romanice, unele dintre ele stau la baza comentariilor lui Weinreich, *Lang. cont.* Cf. și Krier, *Zone frontiere*, Flora, *Dialetti*.

b-7) DR—SNR. Exemplele aparțin mai ales lexicului. Bakos, *Magyar* prezintă cuvintele dialectale românești folosite în maghiara standard.

b-8) DNR—SR. În acest caz, exemplele aparțin, de asemenea, lexicului. Elementele descrise la b-6 pot pătrunde în idiomul standard, așa cum s-a întâmplat, cu o serie de cuvinte săsești identificate în româna standard. Cf. Graur, *Mots tsigancs*.

Toate aceste categorii pot fi împărțite în subcategorii, în funcție de statutul social al idiomurilor în contact (superior, inferior, egal).

O evaluare generală a acestor categorii ne permite să observăm că, în majoritatea cazurilor, rezultatul contactului se limitează la vocabular. Schimburile mai profunde au loc în condițiile unui bilingvism asemănător cu cel descris de Malmberg, *Recenzie Sala*, p. 82-83. În alte cazuri (a-1, a-2) este vorba de un bilingvism cultural.

Am arătat că, adesea, este dificil să indicăm categoria la care aparține un fenomen (b-3, b-5) din motivele expuse acolo. Dificultățile cresc când pentru un anumit fenomen s-au propus explicații diferite. De exemplu, înlocuirea lui î în istroromână a fost explicată prin influența venețienei (Mâneca, *Venezia*; Klepikova, *Prefixul*) și ar aparține deci la categoria a-4, dar poate fi și o influență croată (Petrovici, *Modele*; Kovacec, *Istr. act.*), și să fie inclusă, prin urmare categoriei b-6. Cf. Sala, *Sibilantes* cu o soluție a-4 și b-6.

Există și alte cazuri de contact între idiomuri ca cel al unei limbi romanice (româna) integrată într-o uniune lingvistică (balcanică). Despre fenomenele care pot să se producă în acest caz și care pot afecta deodată diverse idiomuri, vezi mai sus 0.2.

Într-o situație asemănătoare, se găsesc fenomenele de contact care au dus la „lingua franca”: Kahane, *Lingua franca*; Kahane — Tietze, *Lingua franca*; Granda, „*Lingua franca*” *inedit.*; Berruto, *ALM*; Martinet, *Sabirs*; Tabouret-Keller, *Motivation*.

În sfârșit există și cazuri de contact „intercolonial” semnalat de Hollyman, Bal și Granda.

15. Bibliografia consacrată contactului între idiomuri este imensă (în ultimii ani celebra *Bibliographie linguistique... publice par le Conseil International de la Philosophie et des disciplines humaines* are o secție specială „limbi în contact”); pe lângă multele lucrări dintre care unele conțin chiar în titlu precizarea „limbi în contact” există multe alte cărți cu

capitole dedicate diferitelor influențe. Ne referim la istoria diverselor idiomuri romanice, domeniul nostru preferat, la manualele de lingvistică romanică, începând cu Meyer-Ltlbke, *Einführung* și continuând cu Bourciez, *Elements*; Tagliavini, *Origini*; Elcock, *Rom. lang.*; Bec, *Manuel*; Iordan—Manoliu, *Manual*; Renzi, *Introd.* Pentru varietatea contactului între limbi în domeniul romanic, v. Hope, *Inierlanguage*,⁵ Goebel, *Problems* și recentul tom, al cincilea, din seria *Trends in Românce linguistics and Philology: bilingualism and linguistic conflict in Românce*, editat de Rebeca Posner și John N. Green, Berlin, 1993, cu articole interesante referitoare la tot domeniul romanic (Green, *Representations* și Posner, *Lang. conflict*) sau la idiomuri romanice europene în contact reciproc (Monteagudo—Santamarina, *Galic: Cast. Cf.*, recent, Posner, *Lang. symbiosis*, p. 1—18; Strubell i Trueta, *Cat.: Cast.*; Schlieben-Lange, *Occit.: French*, Posner—Rogers, *Bilingualism*, Thiers, *Cors.*; Rindler—Schjerve, *Sard.: ital.*; Sala, *Balkan Românce*) sau idiomuri romanice din alte continente în contact (Bourhis—Lepicq, *Quebecois*; Hazael-Massieux—Robillard, *Biling. creole-speaking*; Lipski—Schwegler, *Creole Span.*; Hensey, *Port. J'ronterizo*”; Stolz, *Aspects*). Importanță specială au volumele din *LRL* editate de G. Holtus—M. Metzeltin—Chr. Schmitt, unde sunt prezentate toate lucrările care analizează influențele exercitate asupra idiomurilor romanice⁶. Deși bibliografia de lucrări cu tema „limbi în contact” este foarte amplă, rămân în afara cercetării încă multe domenii. Un singur exemplu: Dero, *Emprunt*, trece în revistă numai pentru franceză peste 200 de articole sau cărți în care este vorba de diverse aspecte și probleme specifice ale împrumuturilor făcute de franceză și totuși o problemă ca cea a împrumuturilor din occitană a rămas nestudiată profund până la Gebhardt, *Okz. Lehngut* (cf. și Gebhardt, *Occit.fr.*, p. 187-204).

⁵ Pentru întreg domeniul bilingvismului v. Oksaar. *Bilingualism*. Craddock. S/wms/^amândouă pentru idiomurile romanice.

Am adunat în bibliografia noastră, lucrări care se ocupă de contactele lingvistice din punctul de vedere al lingvisticii generale, sunt consacrate exclusiv temei contactului între idiomuri, prezintă fapte care li s-au părut unora a fi explicabile prin contactul lingvistic. Între acestea din urmă, am făcut o selecție în funcție de natura și importanța faptelor, neluând în discuție, în general, lucrări care prezintă, de exemplu, numai liste de cuvinte, fără nici un comentariu. Am reținut lucrările care au o bibliografie amplă relativ la tema noastră. Este evident că, fiind vorba de o selecție, a putut interveni și un criteriu subiectiv, pentru care autorul cărții se scuză chiar de la început.

1. Fonetică și fonologie

10. Considerații preliminare

Două limbi în contact, de cele mai multe ori, nu au același inventar de foneme și variante. În aceste cazuri, fonemele sau sunetele care nu există decât într-unui din cele două sisteme sunt adaptate la sistemul limbii receptoare („Each apperceives the unknown sounds by means of the sounds of his own language” Haugen, *Bilingualism*, p. 44; cf. Haugen, *Phonol. shift*, p. 112-120). În general, în astfel de cazuri, fonemul nou este „dezarticulat” și realizat printr-o secvență. Polivanov (*Perception*, p. 80) observă: „En entendant un mot inconnu étranger â nous tâchons d'y retrouver un complexe de *nos* representations phonologiques, de les decomposer en des phonemes propres â *notre* langue maternelle, et meme en conformite â *nos* lois de groupement de phonemes”. Weinreich (*Lang. cont.*, p. 16) citează exemplul fonemului /p'/ din *schwyzertutsch* interpretat ca /p+h/ în retoromana din aceleași regiuni (vezi 0.2). Se citează, de asemenea, cazul rusei unde vorbitorii repartizează anterioritatea și rotunjimea lui /u/ din cuvintele de origine franceză pe două segmente succesive (j+u/. Alteori, fonemele inexistente nu sunt „dezarticulate”.

ci sunt identificate cu unul dintre fonemele existente în sistemul limbii receptoare (de exemplu *o*, *ii* din franceză devin *e*, *i* sau *o*, *u* în limbile romanice: fr. *bureau* > rom. *birou*, sp. *buero*). Pentru *ii* din bască împrumutat, v. Lafon, *Contact*, p. 901-909.¹ Vezi Munske (*French transference*, p. 231-280) discută adaptarea vocalelor nazale franceze în limbile germanice; cf. și Greive, *Franz. Worter*, p. 117-124. V și Gossen (*Adaptierung*, p. 1-35) cu exemple interesante de adaptare a cuvintelor franceze în română și italiană. O situație specială prezintă adaptarea fonetică a împrumuturilor latine în limbile romanice. Interesul acestor împrumuturi constă în faptul semnalat de Reinheimer Rîpeanu, *Emprunts* p. 77: „le latin se trouve, vis-à-vis des langues romanes, dans un statut complexe: celui de langue mere, dont est issue la nouvelle structure au cours d'une evolution continue, par rintermediaire des generations successives, celui de langue-depot, qui fournit d'innombrables solutions necessaires à renrichissement et au raffinement des moyens linguistiques, et celui de langue-miroir dans laquelle se refletent les formes et les sons manies par les idiomes romans et qui impose des retouches et des modifications". Pe lângă Reinheimer Rîpeanu, *Emprunts*, excelentă prezentare a adaptării fonetice a împrumuturilor latine în franceză, trebuie să menționăm comentariile lui Reiner, *Dubletten* și Gougenheim, *Relatinisation*, p. 6-18. Dumont—Mbodj, *Wolof*, p. 451 prezintă un sistem de corespondență prin care sunt înlocuite vocalele și consoanele franceze inexistente în wolof, limbă africană: z, s, ʃ = s, v - w, vocalele nazale se transformă în vocale lungi. Este interesant de subliniat cum durată vocalică,

¹ Cf. de asemenea Retman, *Adaptation*, p. 111-124; Polivanov, *Perception*, p. 79-96; Sapir, *Language*; Haugen, *Analysis*; Bloomfield, *Language*, p. 228-248; Treml, *Wortakzent*, p. 144-160; Lozano, *Inter-cambio*, p. 138; Trager, *Taos*, p. 146; Menarini, *Itato-Amer.*; Filipovic, *Transphonem*, p. 125-133; Khäly, *Cont. Ungv.*, p. 104-217; Moreux, *Phonol. emprunts*; Coetsen, *Loan Phon.*; Pandit, *Phonic interf.*; Szulc, *Haupttypen*.

care este pertinentă în wolof, dar nu în franceză, ajunge să diferențieze două împrumuturi (*saku* „papagal” < fr. *jacquot* și *saaku* „sac” < fr. *sac*). Numeroase exemple de adaptare a unor sunete străine (spaniole) la sistemul limbii guarani¹ există la Morhiigo, *Hispanismos*, p. 53-59 (*c=s*: *salsicha* > *salsisa*, *viuchacho* > *musaso*; *f=p*: *Josefa* > *hosepa*, *alfiler* > *arapire* ș.a.). Există multe studii în care, discutându-se tratamentul cuvintelor indigene pătrunse în spaniola americană, este prezentat aspectul complementar și anume corespondențele fonemelor indigene din spaniolă. Fenomenul a fost ilustrat de Weinreich, *Lang. cont.*, p. 16 prin următorul caz interesant: fonemul aspirat /k'/ din *schwyzertutsch* ar putea fi interpretat în retoromană ca /k+h/, dar, datorită unei distribuții inegale (/kV este un fonem frecvent în *schwyzertutsch*, în timp ce /k/ este rar în retoromană), vorbitorul retoroman tinde să confunde /kh/ cu sunetul care îi este familiar, /k/ din retoromană și *schwyzertutsch*, și să pronunțe /k/ neaspirat acolo unde *schwyzertutsch* cere /k'/.

Există cazuri când cuvintele străine se adaptează parțial la sistemul fonologie al limbii receptoare și păstrează foneme din limba străină. Cuvintele care au astfel de foneme sunt simțite străine, ca un strat stilistic particular (Jakobson, *Principes*, p. 323). Se poate vorbi, în acest caz, nu de adaptarea, ci de adoptarea unor foneme sau sunete. Cu timpul, cuvintele care aveau o anumită distribuție stilistică pot intra în vocabularul general și limba se îmbogățește astfel cu noi foneme, al căror caracter străin nu mai este simțit. Ilustrăm cele spuse mai sus cu situația lui *o*, *ii*, *h* din cuvintele franceze rostite ca atare ele o serie de vorbitori ai românei dintre cele două războaie mondiale. Al. Graur (*Studii*, p. 31; *Fond. pr.*, p. 162-163) precizează că fonemele franceze respective n-au pătruns în română pentru că apăreau în cuvinte care au rămas în afara fondului principal lexical al românei (pentru noțiunea de fond principal lexical, vezi, 5.O.); sunt cuvinte care au căpătat chiar un pronunțai caracter de jargon și acum sunt

pronunțate din ce în ce mai rai.¹ V. Ulivi, *Elem. perif.*, p. 128-142. O modificare interesantă a sistemului fonologie prin intermediul vocabularului prezintă Garcia (*Interf.*, p. 337) pentru dialectul galician *chapurrao* puternic influențat de spaniolă: randamentul scăzut al opozițiilor *elc*, *QIO* face ca aceste opoziții să nu se păstreze clar mai ales la vorbitorii care sunt în contact cu cei ce vorbesc spaniola. Fenomenul se explică prin dispariția cuvintelor galiciene care au aceste foneme ca urmare a împrumutării unor cuvinte spaniole.

Influențarea unui sistem fonologie prin intermediul vocabularului este calea mediată prin care se modifică inventarul de foneme al unei limbi în urma contactului cu o altă limbă. Este meritul lui R. Jakobson (*Affinités*, p. 359) de a fi insistat și asupra modificărilor realizate fără intermediul vocabularului : „Des emprunts de vocabulaire ne suffisent donc pas pour qu'une contagion phonologique ait lieu et ils n'en sont pas non plus la condition indispensable. Il n'y a pas par conséquent de connexion nécessaire entre une affinité phonologique (ou grammaticale) et un fond lexical commun”. Cf. și Martinet, *Hauteville*, p. 53-54.

Am tratat unele aspecte ale modului în care în urma contactului între limbi, se poate ajunge la modificarea inventarului sau a distribuției fonemelor (sau a variantelor acestora). În toate aceste cazuri limbile care se află în contact rămân limbi bine definite. O situație specială o prezintă unele limbi ai căror vorbitori, după o perioadă de bilingvism, abandonează una din limbi în favoarea celeilalte. Este cazul amplu discutat al limbilor vechiului Imperiu Roman pe care vorbitorii lor le-au abandonat după

¹ Fries—Pike, *Coexist, phon.* p. 40 pun adaptarea sau adoptarea sunetelor împrumutate în legătură cu statutul de bilingv sau monolingv al vorbitorilor: bilingvul încearcă să reproducă sunetul împrumutat cu sunetele lui originare, pe când monolingvul încearcă să forțeze cuvintele împrumutate să se conformeze modelului fonetic și fonologie local.

câteva generații în favoarea latinei. S-a susținut, multă vreme, că populațiile autohtone care au învățat latina au introdus deprinderi articulatorii care s-au transmis ulterior limbilor romanice; este vorba de cunoscuta teorie a substratului („vorbitorii limbii aflate în poziție socială inferioară, atunci când își schimbă modul de exprimare, poartă cu ei o structură fonică greu de șters”^VGarcia, *Interf.*, p. 333). Dintre fenomenele cele mai importante atribuite substratului amintim doar câteva: *nd* > *nn* și *mb* > *mm*, „goigia toscana”, consoanele cacuminale din dialectele italiene meridionale și din sardă pentru lat. *-/-* (italiană), *u* > *u*, *a* (în silabă deschisă) > *e*, vocalele nazale, fricativizarea consoanelor intervocalice (franceză), */-* > *h*, *nd* > *nn* (spaniolă), *a* neaccentuat > *ă* (română). O prezentare generală a acestor fenomene o găsim la Pellegrini, *Substrata*, p. 47-73 și o prezentare detaliată a tuturor explicațiilor structuraliste, opuse explicațiilor prin substrat la Purczinsky, *Rom. hist. phon.*, p. 77-104. Trebuie să facem și aici câteva observații interesante. Menendez Pidal, *Origines*, p. 112 susține, de exemplu, că o transformare fonetică care se datorește substratului se poate manifesta după mai multe secole pentru că „cei trei sute de ani semnalați de Saussure drept un exemplu important de durată pentru propagarea unui schimb lingvistic, nu înseamnă mare lucru în multe cazuri”. Explicațiile bazate pe substrat au fost respinse încă înainte de structuralism. De exemplu, Meyer-Lubke, *Einführung*, p. 239, respinge explicația pe baza substratului celtic a fricativizării lui *d* intervocalic în franceză. Mai interesant este faptul că A. Martinet, structuralist care eliminase multe din explicațiile de bază ale substratului, consideră valabilă influența celtică în acest caz (Martinet, *Economie*, p. 11), ceea ce i-a atras critica lui B. Malmberg, mai consecvent în aplicarea principiilor structuraliste; acesta consideră ideea de a recurge la substratul celtic „și nou absurde, quelque peu risquée” (Malmberg, *Recenzie Martinet*, p. 305). Alături de A. Martinet și B. Malmberg, explicațiile interne cele mai

numeroase pentru evoluția fonetismului romanic le întâlnim la Haudricourt—Juilland, *Essai*; Alarcos Llorach, *Fonologia*; Lausberg, *Vok.*, p. 295-307; idem, *Ling. rom. I*; Ludtke, *Strukt. Entw.*; Weinrich, *Phonol. Studien*. Nu lipsesc nici adversarii declarați ai explicațiilor structuraliste printre care se remarcă K. Togeby, *Expl. phon.*, el însuși un structuralist. Tocmai am arătat că însuși Martinet acceptă anumite explicații pe baza substratului. În sfârșit o tendință distinctă în stabilirea cauzalității transformărilor fonetice aparține lui Y. Malkiel.

Am vorbit mai sus (0.3.2.) despre factorii lingvistici care pot stimula contactul dintre limbi. Ideea „căsuțelor goale” din sistemul fonologie care ar facilita împrumutarea unor foneme din limbile vecine este o părere generalizată (Stieber, *Lois*, p. 117). În aceeași ordine de idei, trebuie amintită și părerea formulată de R. Jakobson: „Les phonemes étrangers que la langue s'approprie le plus aisément sont ceux qui s'incorporent dans les correlations déjà existantes” (*Principes*, p. 323). A se vedea, de asemenea, observația lui Morris Swadesh (*Pattern Impact*) la Granda, *Rasgos fonet.*, p. 84: „indivizii și comunitățile bilingve tind să-și lărgească sistemul total de sunete, atunci când folosesc, în mod frecvent, fiecare din sunetele pe care le posedă în funcție de celălalt, întrucât nu percep, în mod conștient, diferențele existente între ele” considerată, pe bună dreptate, de către Granda (*loc. cit.*) „doar parțial adevărată, întrucât în comunități bilingve apar sau pot apărea, simultan evoluții care tind atât spre lărgirea cât și spre sărăcirea inventarelor lor fonetice existente”.

Din cele spuse până acum, rezultă că, în urma contactului dintre limbi, sistemul fonologie al unei limbi poate suferi modificări. Ele pot fi de natură să îmbogățească inventarul de unități (cazul prezentat până acum) sau să ducă la pierderea altora (vezi 1.1.1.3.1.). Nu ne ocupăm de modificările de tipul celor analizate de Zang Mier (*Lex. Diff.*, p. 72-87) în care este vorba de substituirea, în catalană, a lui *s* printr-un *c* în cuvinte ca *xocolate*, *xampany* sub

influența formelor cu *c* din spaniolă. Acestea nu afectează inventarul, ci, doar parțial, distribuția fonemelor în catalană.

Rezultatele contactului la nivelul fonologiei a fost apreciat în mod diferit de diverși lingviști. Pentru unii ca Gr. Nandriș (*Phon. principiei*, p. 34-49), Mackey (*Interference*, p. 200-201) și Tesniere (*Melange*, p. 87), rezultatul acestor contacte este minim (aproape inexistent), în timp ce, pentru alții, ca P. Ivic (*Rassirenje*, p. 3-9), mărirea numărului de foneme al unui sistem lingvistic nu poate rezulta prin evoluția internă a sistemului fonologie, ci numai prin raportarea la factori extralingvistici (cf. și Vogt, *Lang. cont.*, p. 37). Înainte de a termina aceste considerații preliminare, reținem observația lui P. Cassano (*Maya fonol.*, p. 110) : „segun nuestra experiencia, la interfeiencia lingüística rara vez es un fenomeno sencillo, puesto que fuerzas y factores complejos vienen a complicarla” (cf. și Wijk, *Etude*, p. 297-318; Pandit, *Phonic. Interf.*, p. 355-406).

Se știe că fonetismul unei limbi este caracterizat printr-o anumită structură fonematică (fonologică) și prin anumite obișnuințe fonetice în sensul restrâns al termenului (obișnuințe articulatorii sau combinatorii). Contactul cu o altă limbă poate să provoace o modificare numai a uneia din cele două caracteristici ale planului expresiei limbajului sau a aînândoi^lra. în cele ce urmează, distingem atât în analiza modificărilor de inventar, cât și în analiza modificărilor de distribuție, schimbări care afectează sistemul și modificări care afectează normele de realizare a sistemului, deci variantele din planul fonetic. O clasificare asemănătoare din multe puncte de vedere la Payrato, *Interf. ling.*, p. 82-86. Unele dintre fenomenele clasificării noastre apar în „îmbogățirea fonetică” determinată de contactul lingvistic stabilit de Hagege—Haudricourt (*Phonol. panchronique*, p. 122-127). Hagege și Haudricourt stabilesc patru categorii: dobândirea de foneme (cf. 1.1.1.1.), utilizarea unor noi alofone (cf. 1.1.2.1.1.), folosirea unor tră-

saturi fonetice nefolosite anterior sau lărgirea folosirii lor (cf. 1.1.1.3.2.) și extinderea distribuției paradigmatică de la unul la mai multe foneme față de cea în vigoare în limbă studiată care nu se află în situație de bilingvism} (cf. 1.2.1., 1.2.2.). V, de asemenea, Granda, *Rasgos fonet.*, p. 85-94.

1.1. Modificări de inventar

1.1.1. Inventarul de foneme

1.1.1.1. Apariția de foneme

1.1.1.1.1. Fonologizarea unui sunet străin

Cele mai evidente cazuri de schimbare a inventarului de foneme sunt cele oferite de completarea sistemului fonologic prin împrumuturi lexicale conținând un sunet inexistent în limba receptoare. Dăm câteva exemple pentru a ilustra cele spuse mai sus.

1.1.1.1.1.1. Este cunoscut cazul consoanei /h/ din română, care, la fel ca în alte limbi romanice, nu continuă sunetul corespunzător din latină (se știe că [h] a dispărut de pe întreg teritoriul României: vezi Elise Richter, *Beiträge*, I, p. 33; Graur, *Tend. act.*, p. 27). Spiranta posterioară [h] a pătruns în română o dată cu cuvintele din superstratul slav: *duh* < v. sl. *duxu*, *hrăni* < v. sl. *xraniti* (Rosetti, *Istoria*, p. 345; Graur, *Tend. act.*, p. 33)¹, la fel cum, în franceză, superstratul germanic a contribuit la apariția lui /; (Wartburg, *Evolution*, p. 50; Meillet, *Bilinguisme*, p. 169; Niedermann, *Interpenetration*, p. 17). Se poate presupune că împrumutarea lui [h] a avut loc în perioada de comunitate a dialectelor limbii române, deci înainte de secolul al X-lea, fiindcă există un număr de cuvinte slave care conțin sunetul [h] și care sunt comune dacoromânei și aromânei, cele două mari dialecte ale românei separate după secolul

¹ Alți cercetători consideră că *h* a fost împrumutat din limba de substrat. Vezi Brăncuș, p. 471-477; Poghirc, *Etern. aut.*, p. 26. Atât Gr. Brăncuș, cât și C. Poghirc nu vorbesc de fonemul *Ihl*.

al X-lea. Acest sunet s-a fonologizat datorită faptului că [h] putea să apară în aceleași poziții în care apărea velara surdă [k] într-o serie de cuvinte ca *duh*—[^]*duc*, *har*—*car*. Mai târziu, poziția lui *Ihl* a fost întărită prin împrumuturi din maghiară (*hotar* < magh. *hatâr*), turcă (*hatâr* < tc. *hatir*), neogreacă (*zahăr* < ngr. *Cdxctpt*) și limbile slave moderne (*haină* < ser. *haljina*, *horă* < bg. *horo*). Româna ajunge să aibă în seria fonemelor consonantice posterioare trei membri: *IVJ*, /g/, *Ihl*. - *JJ* - " "

Spre deosebire de velarele /k/, *Igl*, care s-au dovedit destul de stabile, *Ihl* a fost mai puțin stabil. Se constată că în vorbirea populară, mai ales în poziție implozivă, *h* este înlocuit prin [f], [v], [u], [k]: *prah* (< v. sl. *praxu*) devine *praf* (fonetism literar), *prav*, *prau*; ngr. *UET6X* devine *metoc* sau *Metof* alături de *metoh*. Cea mai frecventă înlocuire este apariția lui / pentru *h*. Această oscilare în tratamentul lui *h* explică și fenomene de evoluție fonetică neașteptată. S. Pușcariu, *LR*, II, p. 197, arată că sunetul străin *h*, o dată intrat în sistemul fonetic indigen, a fost întrebuintat „prin exagerare” și în cazuri în care nu era îndreptățit din punct de vedere etimologic. El apare în loc de / sau *v* în cuvinte de origine latină (*buhă* < lat. *bufo*, reg. *cuhunda*, *hulpe* < *cu-funda*, *vulpe*) sau în cuvinte împrumutate din alte limbi (*hirtă*, alături de *firtă* < germ. *Viertel*, *hiler*, alături de *filer* < < tc. *filer* etc). Se poate spune că *Ihl* are o poziție periferică în sistemul consonantic al limbii române fiindcă, adesea, el poate să dispară (pronunțările *oț*, *aide* pentru *hoț*, *haide* sunt frecvente) sau să apară, adesea în aceleași regiuni, la inițiala vocalică a multor cuvinte: *haripă*, *hăsta*, *hodaie*. V. Ulivi, *Remarques*, p. 625-630 pentru situația lui *h* în graiurile dacoromâne. Cf. Graur, *Tend.*, p. 48. Primul fenomen este cu atât mai interesant cu cât, uneori, el poate

¹ Meillet, *Ling. hist.*, p. 46, discutând apariția lui *h* pentru /, pe care o consideră ca un fel de lege generală lingvistică, susține că apariția lui / pentru *h* nu există („nulle part en effet on n'observe un changement spontane de *h* en /”). Exemplul românei arată că generalizarea lui Meillet nu se susține.

atinge chiar perechi minimale fonologice (*horă—oră*). Este interesant de arătat că *h* a dispărut și în cuvintele germanice din franceză, cu excepția unei regiuni din nord-estul Franței, unde *h* aspirat se menține în cuvintele germanice *hache*, *haineau*, *harnais* datorită unei influențe germanice mai puternice. V. Keller, *Infl. germ.*, p. 813-828. Prin urmare, influența germanică s-a manifestat de două ori: la apariția și, apoi, la păstrarea lui *h*.

Poziția periferică a lui *Ihl* din română este determinată și de faptul că, spre deosebire de *Ikl*, nu are corespondent sonor: *Ikl* ~ *Igl* pe când *Ihl* nu se opune unui /r/.

1.1.1.1.2. Tot datorită unor împrumuturi din limbile care au intrat în contact, unele variante ale iudeospaniolei — Bosnia, București, Bulgaria, Adrianopol (Crews, *Pron.*, p. 89; Subak, *Judenspanischen*, p. 157; Wagner, *Characteres*, p. 73, nota 7; p. 78 nota 11; Mezan, *Juifs*, p. 148; Sala, *Phonetique*, p. 127) — au fonemul *Iḥi*, africată dentală surdă, cu o distribuție limitată la cuvintele de origine nespaniolă: *ṭar* „groază” (< ebr. *ṣa'ar*) — București, Bosnia, *ṭedakā* „pomană” (< ebr. *ṣadhāqa*) — București, Bosnia, *ṭadik* „cucernic” (< ebr. *ṣaddik*) — București, *ṭavā* „ordin, testament” (< ebr. *ṣaunvā*) — București, *matā* „aziină” (< ebr. *massā*) — București, Bulgaria, Adrianopol, *x^{am}t* «pâine dospită» (< ebr. *hameš*) — București, Bosnia, *Miṭraim* „Egipt” (< ebr. *mišrayun*), *erei* „țară” (< ebr. *'eres*) — București, în celelalte variante iudeospaniole — Constantinopol,

¹ în alte limbi, funcționează ambele perechi. De exemplu, în rusa meridională, reprezentată prin graiurile din România țixistă *tara* „pe-deapsă” - *gara* „gară” și *holod* „frig” - *yolod* „foame” (în aceste graiuri constituirea perechii *Ikl* ~ *Igl* se datorează contactului cu româna de unde au primit fonemul *Igl*; vechiul *Igl* slav a trecut la /s/ cu circa un mileniu mai devreme). O explicație asemănătoare dă Graur (*Studii*, p. 29) dispariției lui *h* din latină atunci când susține că /; / nu s-a păstrat în latină din cauză că nu avea pereche sonoră. Poziție specială are și fr. *h* împrumutat din limbile germanice (Togebly, *Desorg.*, p. 281). Poziție slabă are și *lxl* împrumutat prin termenii luați de catalană din spaniolă: Cerdà Masso, *Apreciac. gen.*, p. 57-96; Marinei' Bigorra, *Prestamo*, p. 304-305 și, pentru bască, Echenique Elizondo. *Implic, dial.*, pp. i;6).

Salonic (Subak, *Judenspan.*, p. 129; Subak, *Saloniki*, p. 7, 14; Lamouche, *Salonique*, p. 969-991; Crews, *Recherches*, p. 263) — lui [tʃ] îi corespunde un [s].

Vechiul fonem *Iḥi* din spaniola medievală a dispărut din iudeospaniola, la fel ca în celelalte variante spaniole, o dată cu pierderea distincției dintre africata *Iḥi* și fricativa /sl/, urmată în iudeospaniola, la fel ca în dialectul andaluzian, și de pierderea distincției existente între cei doi *s*, cel apico-alveolar, care continua vechiul /s/, și cel predorsal, care continua vechea africată *Iḥi*; iudeospaniola are numai *Isl* dental. Sunetul [tʃ] din iudeospaniola a fost împrumutat o dată cu cuvintele de origine ebraică de felul lui *ṭar* „groază”, *ṭavā* „testament, ordin”, *maṭā* „azimă”, *erei* „țară”. Din exemplele date rezultă că [tʃ] apare în toate pozițiile: inițială, vocalică și chiar la finală de cuvânt.

În legătură cu originea acestui sunet, s-au emis două ipoteze: una, formulată de Cynthia Crews (*Pron.*, p. 89, nota 12) și acceptată de către noi în monografia consacrată foneticii și fonologiei iudeospaniolei din București (Sala, *Phonetique*, p. 90), după care fonetismul [tʃ] ar ieși.¹ prezenta rezultatul influenței idișjalui, și alta formulată de noi în recenzie la studiul Cynthiei Crews (vezi *SCL XII* i (1963), 4, p. 444) conform căreia aceste fonetisme ar fi de ^ origine ebraică. Reluând recent chestiunea, am ajuns la concluzia că părerea formulată prima dată, în 1963, rămâne valabilă fiind sprijinită de următoarele fapte:

a) Dacă luăm în discuție și situația africatei /dz/, sonora corespunzătoare a lui *Iḥi*, constatăm că *Iḥi* există în graiurile care au în sistemul lor fonologie africata /dz/ și, invers, că / > 5 în regiunile în care nu mai există nici /dz/: *ondzi* „11”, *dodzi* „12”, *tredzi* „13”, *dodzēna* „duzină”, *entdezar* »a îngheța”, *podzu* „puț”, *tdzu* „țeapăn” există în Bosnia și România, iar *ondze*, *dodze*, *treze*, *dozēna*, *entezar*, *pozo*, *tezo* au fost notate la Constantinopol (Wagner, *Beiträge*, § 29; Subak, *Judenspan.*, p. 152, 161) și la Karaferia (Wagner, *Karaferia*, p. 195). Constatarea de mai sus ne permite să considerăm că *Iḥi* ebraic, din cuvinte pătrunse masiv în

iudeospaniola după ruperea legăturilor cu Spania, s-a păs-j trat în graiurile care aveau în sistemul lor fonologie afri-i cata sonoră corespunzătoare și s-a redus la s în graiurile j care nu aveau pe /dz/.

b) La București (probabil situația este identică și în alte graiuri în care au fost notate ambele variante, [tʃ] și [s]), distribuția celor două variante poate constitui de aseme-: nea, un argument în favoarea ipotezei noastre: varianta cu ' ʃ este mai frecventă în graiul bărbaților care au mai multe] contacte, adică cu lhnba-calc (*ladino*), unde influența ebraică este mai puternică, în timp ce, în graiul femeilor, circula varianta [s].

c) în general, idișul, pe socoteala căruia se pune apariția lui [tʃ] din iudeospaniola, n-a influențat prea mult iudeospaniola. în afară de câteva cuvinte (*strof* „amendă”, *strupăntel* „jartieră”, *yârtsait* „parastas de un an”, primele două numai în Bulgaria și Iugoslavia Wagner, *Espiguelo*, p. 96, 101), nu există alte urme ale contactului dintre iudeospaniola și idiș. Este știut, de altfel, că sefardiții nu au avut legătură cu evreii de limbă idiș.

La fel ca în cazul lui /h/ din română, discutat mai sus, și de această dată, sunetul [tʃ] a devenit un fonem întrucât în iudeospaniola el apărea în poziții identice cu cele ale altor foneme, creându-se perechi minimale de tipul *țar* „frică” — *dar* „a da”, *țar* „frică” — *mar* „mare”, (*avă* „testament, ordin” — *vavă* „bunic” (acesta, la rândul lui este împrumutat din neogreacă), *matei* „azimă” — *masă* „clește” (ultimul este un împrumut din turcă). Amintim și perechea *tavă* „testament, ordin” — *gavă* „orgoliu”, în care ambii membri ai perechii sunt de origine ebraică. Pentru statutul fonologie al lui *IxJ* din iudeospaniola vezi Sala, *Phonétique*, p. 170. Poziția lui *Iṭi* în sistem este însă periferică; el are un randament fonologie minim, distribuție limitată, frecvență relativ scăzută.

Atât în cazul fonemului *Ihl* din română, cât și în cazul lui *Iṭi* din iudeospaniola, fonologizarea s-a produs pe terenul românei, respectiv al iudeospaniolei. Precizarea este

importantă pentru a sublinia ideea că nu se împrumută l foneme, ci numai sunete care, ulterior, se fonologizează i sau nu, în funcție de structura sistemului limbii receptoare. Deja Haudricourt—Juilland, *Essai*, p. 6, observau că ' unele schimbări, pentru a atinge sistemul, trebuie să treacă prin intermediul unei modificări complementare (există deci două faze, dintre care prima este strict fonetică). în legătură cu cele două foneme, *Ihl* românesc și mai ales *Iṭi* iudeospaniol, remarcăm că, în general, ele au o poziție periferică în sistemul consonantic al celor două limbi; distribuție limitată, frecvență relativ scăzută și instabilitate pronunțată sunt indiciile care ne permit să le considerăm foneme de la periferia sistemului.

1.1.1.1.3. Exemple similare cu cele prezentate mai sus ne oferă și spaniola din America. J. M. Lope Blanch (*Sustr. fon.*, p. 93-94) discută situația din spaniola din Ciudad de Mexico, unde, datorită contactului cu năhuatl, a apărut fonemul *Isl*. în cazul acestui fonem, nu este vorba V[de păstrarea arhaizantă a fonemului medieval spaniol, ca I în iudeospaniola, transformat întotdeauna în Mexic, ca și în spaniola standard, în *Ixl*. *Isl* din spaniola mexicană actuală apare numai în cuvintele de origine indigenă : *xixi* [*sisi*] „specie de săpun vegetal”, *Xola* [*sola*] „numele unei străzi” etc. Lope Blanch precizează că acest fonem are o poziție periferică din mai multe puncte de vedere. De remarcat astfel că *s* din limba năhuatl a fost asimilat unor foneme din sistemul spaniol: el a suferit, în cele mai multe cazuri, același proces de velarizare ca vechiul *s* medieval spaniol (*siotl* > *fote* etc.) sau, în alte cazuri, și-a deplasat punctul de articulare și a ajuns să se confunde cu *Isl* (*cem-palsochitl* > *cepalsuchil*). în anumite cazuri, există ambele rezultate: *kopal-sokotl* > *copaljocote* și *copalsocote*. Mai important este faptul că, de cele mai multe ori, [*s*] pare să funcționeze ca o simplă variantă a lui *Isl*. Aceasta ar explica oscilarea în articularea unor indigenisme ca *nixtamal*, pronunțat [*nistamă*] sau, mai frecvent, [*nistamal*]. în sfârșit, *Isl* mexican are un randament fonologie minim: are valoare

diferențiatore numai în două sau trei cuvinte care, pe deasupra, sunt și foarte puțin uzuale : *Xola* „numele unei străzi” față de *sola și chola* „metisă, indiană”, *xixi* „specie de săpun vegetal” față de *chichi* „uger, țâță”.

1.1.1.1.4. Exemple de acest fel, cu împrumutarea unui sunet care devine un fonem aflat la periferia sistemului fonologie, mai există în idiomurile de care ne ocupăm. Kovacec (*Istr. act.*, p.78) analizează cazul fonemului *Igl* din istroromână, împrumutat din graiurile croate învecinate (care, la rândul lor, l-au luat din italiană) sau direct din italiană ori din croata oficială. Dată fiind frecvența sa foarte scăzută (apare numai în câteva cuvinte ca *gragevina* „șantier, construcție, clădire”, *gomă* „ziar”, *caporal magor* „sergent”, *general* „general”), acest fonem este o unitate situată la periferia sistemului, ceea ce este dovedit și de faptul că, în satele istroromâne în care s-a desființat opoziția dintre siflante și șuierătoare, *Igl* nu-l urmează pe *Ici*, adică nu se realizează ca /dz/ (pentru detalii privind apariția opoziției amintite vezi mai jos 1.1.3.).

1.1.1.1.5. În zonele puternic influențate de neogreacă ale aromânei seria fricativelor a fost îmbogățită cu /6/, *Ibl*, *I^l*, foneme cu randament funcțional scăzut (vezi Caragi-Marioțeanu, *Românite*, p. 110). Un caz invers (greaca este limba influențată) este semnalat de Mirambel, *Remarques*, p. 30; sub influența limbii turce enclava greacă din Asia Mică a împrumutat africaterile *c*, *g*, și fricativa *s*.

¹ Fricativa /j/, împrumutată din náhuatl, există și în Guatemala, Honduras, Salvador (toponime) sau, luată din maya, în Mexic (Barrera Vázquez, *Mayismos*, p. 9-35); /s/ există și în Argentina (Corvalán, *Substratum*, p. 85-94), în Ecuador (Toscano, *Esp. Ec.*, p. 111-125), în Columbia (Pazos, *Glosario*), în Honduras (Cassano, *Application*, p. 467-470), în toate cazurile luată din quechua și, în Chile, din araucană (Cassano, *Study*, p. 169-170), numai în două cazuri. Suárez, *Jctiçg. Arg.*, p. 71. subliniază faptul, neobservat până acum, că /s/ se integrează cu ușurință în sistemul fonologie spaniol (cf. Cassano, *Theoncs*, p. 331-342) și citează de asemenea cazul spaniolei din regiunea Rio de Plata care are *ç* datorită împrumuturilor din limbile europene, neindigene.

1.1.1.1.6. Un caz de împrumutare a unor foneme este oferit și de graiul ceangău din Moldova, o enclavă lingvistică jraghiară în teritoriul românesc, care are în sistemul său fonologie două foneme, /ă/ și vocale mediane nerotunjite, pătrunse o dată cu împrumuturile românești. Mai interesant este faptul că vocala *ă* a ajuns să fie folosită și în cuvintele originare, neîmprumutate din română. Astfel, vocala *ă* apare, de obicei, în locul vocalelor maghiare *a*, *e*, *â*, *o*, *o ifelu*: magh. *falu* „sat”, *kendgr*: magh. *kender* „câ-nepă” (vezi Mârton, *Vocalele*, p. 16; idem, *Bilingv.*, p. 549; idem, *Influence*, p. 245-254).

Un împrumut asemănător al unei vocale mediane, una nerotunjită de tip [o] și două rotunjime [6] și [ii], a fost făcut din turcă de graiurile grecești din Asia Mică. Aceste graiuri, adevărate enclave lingvistice, au ajuns să aibă aspectul vocalismului turc. Vechiul sistem triunghiular cu 5 vocale *li*, *e*, *a*, *o*, *u* și-a schimbat structura, devenind, dreptunghiular, cu 8 elemente, având, ca în turcă, două grade de deschidere și patru clase de localizare (Mirambel, *Remarques*, p. 30; acest împrumut a fost comentat recent și de Thomason—Kaufman, *Lang. cont.*, p. 218):

o	a	o
u	3	u

Mai interesant este faptul că, prin împrumutarea acestor vocale (mai ales 3 și *ii*), a început să se manifeste fenomenul de armonie vocalică specifică foneticii turcești (dialectele din Capadochia și Sili) (Mirambel, *Remarques*, p. 32, 37). Altă enclavă lingvistică greacă sub influența unor dialecte romanice (salentino) are fonemul /dd/, rezultat din lat. -// în dialectul salentino. Noul fonem apare și în cuvinte grecești (v. Profili, *Romanisation*, p. 131-132). Un caz paralel este cel al limbii vechi grecești, care a influențat sistemul fonologie latin: datorită lui *lyi* apar, astfel, cuvinte ca *pyra* „rug” care se opune lui *pira* „pere” (Mariner Bigorra, *Prestamo*, p. 304-305)..

1.1.1.1.7. Spre deosebire de cazurile discutate până acum, în care noul fonem apare numai în cuvinte împrumutate, există și situații când, în urma unor transformări fonetice, se ajunge la un sunet care este identificat cu fonemul rezultat al unei influențe străine. Ilustrăm afirmația de mai sus cu două exemple, unul din istroromână și altul din iudeospaniola, în amândouă cazurile fonemele noi având poziție periferică în sistem.

A. Kovacec, în excelenta sa monografie consacrată descrierii istroromânei actuale (*Istr. act.*, p. 46, 76), stabilește statutul fonologie al fonemului /t'/, preluat de istroromână din graiurile croate prin intermediul unui număr destul de mare de împrumuturi lexicale, [t'] din cuvintele împrumutate (cf. Pușcariu, *St. istr.*, II, p. 119) apărând în poziții identice cu ale altor foneme din cuvintele latinești, creându-se perechi cvasiminimale: (ti)sut" „o mie” — (te)sut, măt"e „pată” — mâte „mațe”, t"ă „de aici” — că „aceasta, aceea”. Mai interesant este faptul că [t.] este și rezultatul acțiunii unui [i] sau a unui [i] asupra lui [t] în cuvintele mai vechi decât împrumuturile croate; cesfi, must"u, mânt"e < *cesti, *nu stiu, *mainte (Kovacec, *op. cit.*, p. 78). În acest caz, sunetul rezultat în urma acțiunii palatalizatoare a lui [i] a fost identificat cu [t'] împrumutat din croată și, în felul acesta, a întărit poziția lui /t'7 în sistem.

Într-o situație asemănătoare este fonemul h/J din iudeospaniola din Peninsula Balcanică, fricativa velară surdă, apropiată de jota spaniol. Sunetul [x] a fost împrumutat o dată cu termeni de origine arabă, ebraică sau turcă și apare în toate pozițiile (inițială, interioară și finală): xaiâ „animal” (< ebr. hayyâ), xaragân „leneș” (cuvânt arab, cf. Levy, *Arab.*, p. 704; Wagner, *Espiguelo*, p. 100), x" Jian" (< tc. han, cf. rom. han), x" S" .hanger" (tc. hancer), bedaxaim „cimitir” (ebr. beth ha-hayyim Crews, *Pron.*, p. 90), alxat „duminecă” (< sîv.ial.had, Wagner, *Konst.antinopl.*, p. 181), galăx „preot creștin” (< ebr. gcdah, Crews, *Recherches*, p. 192). [x] a căpătat statut de fonem, la fel ca fi" din istroromână, apărând în poziții identice cu ale altor foneme din cuvinte

«spaniole: fas „față” — x" „Doamne ferește”, grăia „cioară” — grăxa „mazăre” (cuvânt de origine sârbocroată), lei — ylei, interjecție. Ulterior [l] a apărut și ca rezultat al unei evoluții pe care o găsim și în alte variante spaniole. Este vorba de transformarea grupului de sunete fue- devenit Xue- în cuvinte ca x"> X" S" > X" > X" ' fenomen care nu este general în iudeospaniola; chiar dialectele care au x"~ pentru fue- păstrează și fonetismul mai vechi, fue- (cf. situația fonemelor /s/, III din spaniola din regiunea Mar del Plata analizată de Cassano, *French infl.*, p. 180-181).

1.1.1.1.8. Din expunerea de până acum, rezultă că sunetele împrumutate au o poziție periferică în sistemul fonologie al limbilor receptoare. În alte cazuri, sunetele împrumutate nici nu funcționează ca foneme autonome, ci sunt simple variante ale unor foneme existente în sistemul limbii receptoare. Acesta este, de exemplu, cazul africateri [t] din spaniola vorbită în Ciudad de Mexico. La fel ca [s], această africată nu are nici o legătură cu africata din spaniola medievală redusă la s. [t] apare numai în cuvinte indigene, dar, spre deosebire de [s], apare exclusiv (în afara de cuvântul *quetzal*), în toponimice sau antroponimice de origine indiană, în special tarasco: *Pâtzcuaro* etc. În apelative, [t] jarehispanic a evoluat la fel ca [t] medieval spaniol, devenind [s] (*topilotl* > *sopilote*) sau s-a confundat cu [c] (*tlakiuâtin* > *tlacuache*). J. Lope Blanch (*Sustr. fon.*, p. 96-97), de la care am luat aceste detalii, precizează că, și în toponimicele care păstrează oficial în ortografie pe t, în locul acestuia, se folosește s sau c: *Sinsunsan* (pentru *Tzintzuntzan*), *Kiuinco* (*kointzio*)'. Din punct de vedere fonologie, [t] funcționează ca o variantă a lui *Isl*, cf. și Cassano, *Application*, p. 467-470.

1.1.1.1.9. O situație asemănătoare cu cea din spaniola mexicană pare să fi existat și în latină, unde [t] apăruse în

' Se pare că spaniola mexicană din Detroit are un fonem *Iti* din cauza împrumuturilor din engleză (*Tsuzaki. Engl. infl.*).

unele exemple izolate (*zappus* „șap”, *zinzala* „șânțar” etc.), care erau la origine împrumuturi din greacă sau din alte limbi cu care latina a intrat în contact (vezi Graur, *Ts en> latin*, p. 265-267; Graur, *Tend.*, p. 28; Hubschmid, *Wörter*, p. 364-448). Se pare că [ʃ] era o variantă a lui *Isl*.

Trebuie să subliniem faptul că nu orice apariție a unui fonem este rezultatul unui contact între limbi, sau, mai exact spus, rezultatul faptului că limba receptoare nu moștenise fonemul respectiv din limba din care se trăgea. Româna are două vocale de timbru neutru (*ă, î*), considerate tipice, și care nu existau în latină. Apariția lor a fost pusă, încă din secolul trecut, pe seama contactului lingvistic. La început s-a susținut că *ă* este rezultatul influenței substratului (Miklosich, *Beiträge. Vok.* I, p. 9-15; Schuchardt, *Vokalismus II*, p. 50; Philippide, *Orig. rom.* II, p. 55-56; Sandfeld, *Ling. balk.*, p. 125-126; Rosetti, *Istoria*, p. 245-246; idem, *roum. ă*, p. 69-70; idem, *Ling. balk.*, p. 185; Nandris, *Phonetique*; Vasiliu, *Fonologia*, p. 59 etc). Graur (*Tend. act.*, p. 29) dă o interpretare mai nuanțată: tendința românească de a închide vocalele neaccentuate ar putea urca până în latină, dar ar putea fi mai degrabă atribuită mediului balcanic. Cf. și Brâncuș, *Cercetări*, p. 67-74: „în absența unor dovezi sigure este mai prudent să atribuim substratului doar tendințele care au determinat apariția lui *ă* în română și albaneză” (p. 67). V. și Brâncuș, *Albano-Romanica*, p. 291-296. Existența sunetului în traco-dacă nu poate fi dovedită. Chiar faptele recente relevate de C. Poghirc (*Val. phon.*, p. 33-37; idem, *Vocalele*, p. 658-660), adică alternanța *ale* în grafia unor nume proprii trace, nu sunt convingătoare. Mai puțin convingătoare este o informație ca următoarea: „nu este cu neputință ca limba tracă, principala limbă autohtonă care a fost înlocuită prin cea românească să fi fost plină de sunetele *ă, î*” (Philippide, *Orig. rom.* II, p. 55-56).

E. Petrovici (*Phonemsystem*, p. 12-13) consideră că seria completă a vocalelor centrale *ă* și *î* este rezultatul influenței slave. Dacă această influență n-ar fi existat, româna ar fi fost la fel ca albaneza și alte limbi romanice occidentale, adică ar fi avut o singură vocală centrală. Al doilea argument invocat de Petrovici (*Infl. slavă*, p. 6-7;

idem, *Phonemsystem*, p. 12) este identitatea triunghiului •• vocalic din română și bulgară. *AwamfCaractirc roman*, p. 217 a arătat, în legătură cu al doilea argument, că identitatea este rezultatul unei comparații între vechea bulgară și româna modernă, căci *lii*, așa cum vom vedea mai jos, este recent în română.

Nu au lipsit nici explicațiile care consideră vocalele *ă, î* ca produs al unei evoluții interne (Densusianu, *Histoire I*, p. 33, II, p. 17; Pușcariu, *LR I*, p. 267). V. și critica lui Petrovici, *Traits balk.*, p. 206 și precizările lui Avram, *Voyelles neutres*, p. 25: „nous n'attribuons pas à la voyelle [o] la valeur cl'une *prcuve* de l'unite linguistique balkanique mais, une fois admise l'existence de cette unite, nous croyons que la voyelle en question doit etre rangee parmi les traits coinmuns aux langues qui en font pârte; il va sans dire qu'un trăit *commun* peut ne pas etre *balkanique*, si par ce dernier terme ou entend «du substrat» balkanique”. Cercetările recente, care pornesc de la o cunoaștere aprofundată a situației din celelalte limbi romanice (inclusiv a diferitelor sisteme vocalice cf. Malmberg, *Phon. gen. rom.*, p. 333-335) au scos în evidență faptul că în silabă neaccentuată un număr de idiomuri romanice (portugheza, catalana, dialectele italienești meridionale, graiurile retoromane) au un sunet apropiat de *ă* din română. Andrei Avram (*Paralleles*, p. 1069-1070) a subliniat faptul că în portugheza literară (cf. *falâmos*), portugheza din Capul Verde, dialectul napolitan, dialectul catalan din Mallorca vocala accentuată de tip [o] poate apărea și sub accent, ca în română. Pornind de la aceste fapte, se poate considera că rom. *ă* este rezultatul unei tendințe de închidere a vocalei neaccentuate care s-a manifestat și în alte limbi romanice (Avram, *Paralleles*, p. 1069-1070; Sala, *Contributions*, p. 59-61).

În legătură cu aceeași tendință de închidere a timbrelor vocalice a fost pusă și apariția lui *î*. Avram (*Contribuții*, p. 46-58) a arătat că închiderea lui [ă] la [î] nu s-a realizat când vocala [ă] alterna cu [a], [c], [ca]: deci avem *rău*, dar *rău* care provine dintr-un v. droin. *rău* „rău”, pentru că nu exista alternanța cu vocalele menționate. Cf. și Rosetti, *Mâl. ling.*, p. 154. Apariția lui *î* nu trebuie explicată ca rezultat al influenței ucrainienei.

întărită ulterior de elemente turcești (Rosetti, *Linguistica*, p. 161-163) sau ca influență slavă (Petrovici, *Phonem-system*, p. 12).

Lucrurile sunt și mai evidente când este vorba de valoarea fonematică a lui /ă/; este general admisă părerea că apariția fonemului /ă/ este un fenomen românesc apărut atunci când forma articulată a substantivelor feminine (ex. *casa*), rezultat al postpunerii articolului definit și al fuziunii substantivului cu articolul, s-a putut opune lui *casă*, forma nearticulată. Deci /ă/ s-a opus lui /a/. V. Vasiliu, *Fonologia*, p. 58-59; Rosetti, *Istoria*, p. 381; cf. Graur, *Mei. ling.* I, p. 59-60.

Andrei Avram (*Grafia*, p. 55-58; idem, *Paralicle*, p. 1071) are meritul de a fi demonstrat că deosebirea fonologică dintre /ă/ și /ii/ este relativ recentă în dacoromână (posterioră secolului al XVI-lea) și că în multe graiuri aromâne, meglenoromâne și istroromâne există o singură vocală de timbru neutru, [ă] s-a scindat în două foneme /ă/ și /ii/ în condițiile existenței alternanțelor vocalice prezentate mai sus. De altfel randalmentul funcțional al opoziției /ă/ ~ /ii/ este foarte scăzut (Avram, *Graphie*, p. 34; cf. Pușcariu, *Etudes*, p. 211). Ultima cercetare asupra dezvoltării istorice interne a fonemului /ii/, la Petrucci, *Hist. development*, p. 167-176 cu o observație interesantă: distribuția fonemului /ii/, care apare frecvent și în cuvinte moștenite, se deosebește mult față de ceea ce ne-am așteptat pentru un fonem împrumutat (care ar trebui să apară mai ales sau în mod exclusiv în împrumuturi).

1.1.1.2. Fonologizarea unor variante

Un caz asemănător clin punctul de vedere al procesului care a stat la baza lui este oferit de fonologizarea unor variante datorită unor influențe externe. Și de această dată contactul dintre limbi nu a contribuit direct la producerea fenomenului, ci numai prin intermediul vocabularului. Mecanismul fenomenului presupune existența în limba receptoare a două sunete care sunt variante ale aceluiași fonem. Cf. Jakobson, *Principes*, care reluând o idee a lui Polivanov și van Ginneken, subliniază faptul că

pentru a se produce o fonologizare existența variantelor extrafonologice, a alofonelor, este o condiție indispensabilă. Un punct de vedere asemănător exprimă și Martinet, *Sound Change*, p. 19 urm. care precizează că, în aceste cazuri, fonologizarea variantelor este facilitată de existența unor goluri, a unor căsuțe goale în sistemul fonologie primar, în care pot fi plasate foneme străine care aparțin unui sistem secundar. Prezența acestor două sunete se explică integral prin criteriile fonologice interne, ca rezultat al contactului dintre limbi explicându-se numai apartenența lor la două foneme distincte¹.

1.1.1.2.1. Este vorba, în primul rând, de fonemele /gl/, /zl/ din română. Spre deosebire de alte limbi romanice, sistemul fonematic al limbii române are atât fonemul /gl/ (africată, palatală sonoră), cât și fonemul /zl/ (fricativă prepalatală sonoră). În inventarul fonematic al celorlalte limbi romanice există sau fonemul /gl/ (ca în italiană) sau fonemul /zl/ (ca în franceză), dar nu ambele. O situație similară cu cea din limbile romanice există și în româna veche dinaintea contactului cu slavii, adică există un singur fonem care se realiza fie ca [g], fie ca [ʒ]. Sunetele [g] și [z] erau rezultatul evoluției din interiorul limbii latine, în perioada de trecere de la latină la română: [g] era africata care provenea din evoluția lat. [j] + [o, u], [d] + [jo + ju], [g] + [ʰ- i], iar [z], fricativă rezultată din evoluția ulterioară a sunetului [g] urmat de vocală labială (lat. *loco* > v. drom. *goc* > drom. *joc*; lat. *deorsum* > v. drom. *gos* > drom. *jos*; lat. *gemo* > drom. *gem*; lat. *genna* > drom. *geană* [ganj], Vasiliu

¹ Există, evident, și cazuri când fonologizarea unei variante poate să aibă loc fără contact extern. Meillet, *Esquisse*, p. 116, arată că, în vocabularul latin, a apărut geminarea consoanelor ca fenomen expresiv. Consoanele geminate, care erau străine vocabularului intelectual al iudoeuropeni, reprezintă un fenomen obișnuit în interiorul cuvântului cu nuanță afectivă. Prin astfel de cuvinte, consoanele geminate au fost fixate și, când și-au pierdut expresivitatea fiind neutralizate, consoanele geminate au fost păstrate ca foneme aparte. Alte exemple din domeniul slav și baltic la Jakobson. *Principes*. p. 322-324.

(*Fonemele*, p. 977-978) are meritul ele a fi arătat cum s-a produs fonologizarea celor două variante. În momentul când, datorită contactului cu slavii, în limba populațiilor romanizate din extremitatea orientală a României pătrundj o serie de cuvinte de origine slavă, sunetele [g]' și [zj]* capătă posibilitatea de a intra în contrast și, astfel, alături de cuvinte de tipul *geană* [gana], se introduc cuvinte slave de tipul [zalbo], [zale] (cf. v. sl. *zaliba*, *zali*). În aceste condiții, [g] și [z] apar în aceeași poziție (înainte de [a]), ceea ce ne permite să le considerăm ca aparținând unor foneme diferite.

1.1.1.2.2. Un fenomen aproape identic s-a petrecut în iudeospaniola. Se știe că în vechea spaniolă, așa cum rezultă din descrierile lui A. Martinet (*Economie*, p. 300), E. Alarcos Llorach (*Fonologia*, p. 256) și B. Malmberg j (*f' > h*, p. 460), [g] și [z] erau variante ale aceluiași fonem j (*Iii* după Alarcos Llorach și Malmberg, *Igl* după Martinet!) și se găseau: prima, [g], la inițială absolută sau în interiorul cuvântului după *n* și *r*, a doua, [z], în poziție intervocalică: [g]urar, ă[n]g]el, dar mu[z]er. Această distribuție se păstrează până astăzi în cuvintele spaniole existente în iudeospaniola. Fonologizarea celor două variante s-a produs în momentul în care, prin contactul cu populațiile din Peninsula Balcanică, au pătruns, în iudeospaniola, cuvinte de origini diverse în care [g] și [z] au avut posibilitatea să contrasteze. Alături de cuvinte de tipul [g]urar „ajura”, au fost introduse cuvinte de tipul [z]jurnăl, [z]jambon; alături de mu[z]er „femeie”, au pătruns cuvinte ca arpa[g]ik, a[g]idear „a avea milă”. Astfel, [g] și [z] apar în aceleași poziții la început de cuvânt sau în poziție intervocalică, și capătă posibilitatea de a intra în contrast și deci să se fonologizeze (vezi Sala, *Fonemas*, p. 521-523).

1.1.1.2.3. O situație similară prezintă și italiana. Tekavcic, *Gramm. it.* I, p. 155, arată că datorită împrumuturilor străine în care *Ici*, *Igl* pot apărea și înaintea unui /a/, /o/, *Iul* nu numai înaintea de *fel*, *III*, așa cum apăreau în elementele latinești. Grație unor cuvinte de ori-

gine franceză de felul lui *giallo* „galben” (< v. fr. *jalne* /galne/ < lat. *galbinus*) sau greacă, de felul lui *ciurma* (< K&Xsoaua), *Ici*, *Igl* pot apărea înaintea tuturor vocalelor independent de context.

1.1.1.2.4. Două cazuri interesante de fonologizare a unei variante prezintă Quilis, *Hispanismos*, p. 21-39, 133. Fenomenul s-a produs în cebuano, idiom vorbit în Filipine. Înaintea contactului cu spaniola în cebuano exista un sistem vocalic format din trei elemente *li*, *a*, *ui*, *Iii* și *Iul* având două variante [*i*, *e*] primul, respectiv [*o*, *u*] al doilea. Datorită numeroaselor împrumuturi din spaniolă, alofonele menționate s-au fonologizat, devenind foneme. Astăzi sistemul vocalic cebuano are cinci foneme vocalice *li*, *e*, *a*, *o*, *u*; dintre acestea *le*, *ol* apar, mai ales, în împrumuturi, dar /o/ s-a consolidat ca fonem și în numeroase cuvinte autohtone: *manok* „pui”, *hinoq* „matura”, *kahoy* „arbore” (Quilis, *Hispanismos*, p. 21-39; *Infl. esp.*, p. 563-564).

Un caz mai complicat de fonologizare a unei variante este prezentat de Quilis, *Hispanismos*, p. 133; *Infl. esp.*, p. 566. Este vorba de apariția fonemului *Ivi*, în urma unui proces de fonologizare, sub influența împrumuturilor lexicale hispanice. Fonemul *Idl* avea, în cebuano, două alofone: una [*d*], la inițială de cuvânt sau în interiorul cuvântului, precedată de o nazală, și alta, similară lui [*r*], în interiorul cuvântului. Când [*d*] ocupa o poziție neinițială, prin adăugarea unui alt fonem, se realiza ca [*r*]. De aceea, în împrumuturile spaniole la început [-*d*-] > [-*r*-]: *araro* = = sp.' *arado*, *piraso* = sp. *pedazo*. Astfel stând lucrurile, continuă Quilis, prezența fonemelor vibrante spaniole în multe cuvinte importante a făcut ca *Idl* autohton să se realizeze ca [*r*]. Acest [*r*] a fost folosit și pentru pronunțarea lui *Ivi* spaniol (opозиția între *Ivi* și *Ivi* a dispărut). În acest fel, *Ivi* a devenit fonem în cebuano.

1.1.1.2.5. Situații similare se găsesc și în alte limbi, unde importarea, în mari proporții, a unui material lexical străin, incomplet integrat, dă loc la distribuții fonematice noi (vezi 1.2) și chiar la introducerea unor noi foneme.

Weinreich (*Unilinguisme*, p. 670) citează, în acest sens, originea distincției fonologice din engleză între /*ʃ* și *v*, *s* și *z*, și *g* sau cazul cehei, unde *g* și *k* au devenit foneme /*x* condiții identice cu cele discutate de noi mai sus. Astfel! de exemplu, *g* și *v* apar în engleză la început de cuvânt (*just, jump, very, veal*), deci într-o poziție în care aceste foneme nu erau posibile în vechea engleză. Fenomenul se datorește împrumuturilor făcute de engleză din franceză (Stieber, *Lois*, p. 115). În cehă unde vechiul *g* trecuse la « încă în secolele al XH-lea-al XIII-lea s-a introdus *g* prin împrumuturile făcute din germană și latină. Aceeași limbă a luat, în evul mediu, prin împrumuturi din germană și latină pe /*ʃ* care nu exista în slava comună. Fenomenul a fost ușurat de existența unor variante poziționale (Stieber, *Lois*, p. 115, Vachek, *Determination*, p. 54 arată cum, *m* toate limbile slave, /*ʃ* a devenit fonem prin împrumuturi de < acest tip). Graur, *Studii*, p. 29 insistă asupra faptului că, în aceste cazuri sistemul era „șchiop”; prin introducerea lui /*ʃ*, se echilibrează sistemul. Pentru mecanismul fenomenului este interesant și exemplul discutat de Weinreich (*Lang. cont.*, p. 23). La contactul dintre retoromană și *schweizer-tutsch*, el constată următoarele: fonemul *Izl* din sistemul *j* retoroman este la fel de străin în *schweizer-tutsch* ca fonemul *i* /*IV*. Dar, în sistemul *schweizer-tutsch*, există un loc pentru *Izl* fiindcă are corespondentul surd *Isl*. În consecință, cel ce vorbește *schweizer-tutsch* ca limbă primară nu are nevoie de • nici o altă distincție articulatorie, pentru a pronunța sunetul retoroman. Tiparul fonemic este mai ușor de adus în redarea corectă a lui *Izl*, decât la cea a lui /*IV*, pentru a cărui trăsătură palatală *schweizer-tutsch* nu are nici un model, în malteză, datorită împrumuturilor clin italiană, u capătă statut de fonem (în vocabularul semitic autohton unu era fonem). În împrumuturi, *u* apare în toate pozițiile (Krier, *Maltais*, p. 21-22).

1.1.1.2. Dispariția de foneme

1.1.1.2.1. Am grupat, într-o categorie aparte, o serie de reduceri ale unor opoziții fonologice care sunt, numai în

parte, rezultatul contactului dintre limbi. Este meritul lui B. Malmberg (*Substrat*, p. 251-252) de a fi formulat acest principiu, conform căruia folosirea paralelă a mai multor sisteme, structuri, distincții și categorii diferite slăbește cu, /ușurință la subiectele vorbitoare sentimentul distincției- I lor subtile, diferite de la o limbă la alta, consolidând, în I schimb, opozițiile de bază, prezente în toate. Mecanismul ^ fenomenului este același ca la fenomenul de hipodiferențiere descris mai jos (1.1.1.4.1.) — întrebuințarea paralelă a mai multor sisteme — dar, spre deosebire de cazurile de reinterpretare a sistemului, care afectează serii de consoane, în acest caz avem a face cu dispariția unei unități de inventar sau cu pierderea unei trăsături redundante. Contactul dintre limbi de data aceasta nu este factorul determinant, așa cum este cazul reinterpretării sistemului. Cauza fenomenului stă în poziția periferică a elementului respectiv în sistemul limbii analizate, sistem care se găsește într-o regiune periferică în care slăbiciunea normei și a tradițiilor lingvistice sunt determinate de faptul că limba respectivă este limitrofă cu o altă limbă. În acest caz deci, nu dispar foneme sau trăsături stabile în sistem, așa cum se întâmplă în situațiile discutate la capitolul reinterpretarea sistemului. În cazurile de hipodiferențiere discutate la capitolul consacrat reinterpretării sistemului, se ajunge, ca în final, să existe chiar o identitate între sistemele fonologice ale limbilor în contact (v. 1.1.1.4.1.5.)

1.1.1.2.2. Un astfel de exemplu este dispariția lui *Ini* în iudeospaniola din București și în spaniola din Yucatán (Mexico). Am arătat, într-un articol (Sala, *Fenomeno*, p. 192-195), că depalatalizarea lui *n* în idiomurile spaniole poate fi interpretată ca rezultatul unei tendințe generale, care s-a manifestat și în alte limbi romanice, unde /*ti*/, izolat în sistem din cauza dispariției celorlalte consoane din seria palatală, a fost eliminat în cele din urmă, pentru că, prin pierderea lui /*t*/, s-a pierdut corelația de palatalizare (*I:I'*, *n:ii*), în explicația dată, Martinet (*Phonologie*, p. 136) subliniază faptul că randamentul funcțional al opoziției

tu *ii* era redus (apărea numai în anumite cuvinte: v. Straka, *Français*, p. 25-26): „en voie de disparition *n* don la frequence a d'abord ete auginentee, au XVIIe siecle di[^] moins dans la prononciation populaire, par le passage da *nj* â *ii* et qui a fini, apres diverses tendances articulatoires vers la fin du siecle dernier, par etre concurrence *cei* derniers tenips, par son contre *-ni*”. O situație asemănătoare cu cea a francezei prezintă româna, care, a pierdut /IV/ și, apoi, pe /*lh*/.

Merită a fi menționat faptul că aromâna, megleno-româna și istroromâna, dialecte românești sud-dunărenești îl conservă atât pe /IV/, ca și pe /*lh*/ (Capidan, *Aromânii*, p. 339, 346; Capidan, *Meglenoromânii*, I, p. 134, 137-138; Kovacec, *Istr. act.*, p. 50). Considerăm că toate cazurile cU transformare a lui *n* din iudeo-spaniolă și din spaniola americană pot fi puse în legătură cu o tendință spre depalatalizare. O asemenea tendință s-a putut dezvolta, mai ales, în variantele spaniole în care, datorită yeísmo-lui, /*lh*/ a rămas izolat în sistem, la fel ca în franceză (atât iudeo-spaniola, cât și spaniola din Yucatân l-au pierdut pe /IV/). Trebuie subliniat că, în spaniolă, randamentul opoziției *n*:: *ii* a fost redus și că /*lh*/ nu apare niciodată în poziție finală¹.

Eliminarea totală a lui /*lh*/ în iudeo-spaniola din Bucu-rești și în spaniola din Yucatân poate fi pusă în legătură cu faptul că, în respectivele zone, spaniola a intrat în contact cu alte limbi, ceea ce a putut conduce la o sărăcire a sistemului fonologie. Trebuie precizat că amintita tendință de sărăcire a sistemului fonologie s-ar fi putut combina, în cazul nostru, cu slăbirea normei și a tendințelor lingvistice proprii regiunilor bilingve, care sunt periferice față de centrul conducător. În asemenea condiții, după cum subli-

¹ Alarcos Llorach, *Fonologia*, p. 176; Malmberg, *Str. phonet.* p. 168. Observațiile lui Alarcos Llorach și Malmberg se bazează pe Anacleo Alonso, *Ley fonologică*, p. 292 care spune: „Correlaciones que funciona como significativas y diferenciales en la tensión silábica. cesan en la extensión donde o no existen materialmente o. si existen, deja de ser intencionales y pierden por eso su validez”.

nia Malmberg (*Substrat*, p. 252), este posibil ca transformarea operată sub acțiunea combinată a celor două condiții să se realizeze în mod radical.

1.1.1.2.3. O explicație asemănătoare, simplificare la periferie, a dat B. Malmberg cunoscutului fenomen de trecere a lui / la *h* (ulterior, *h* a dispărut) din spaniolă. Acest faimos fenomen a fost explicat, de marea majoritate a hispaniștilor, ca o influență a substratului preroman (base, iberic etc). Singura excepție este, așa cum remarcă și "Malmberg, J. Orr care crede că este vorba de un fenomen romanic existent și în alte regiuni. B. Malmberg (*f* > *h*, p. 461-463 și *Substrat*, p. 254) observă, în primul rând, că /*h*/ era izolat în sistemul consonantic al spaniolei care conținea, așa cum rezultă din schema de mai jos, patru serii corelative complete: oclusive surde, oclusive sonore, spirante sonore, nazale, conținând fiecare trei foneme, o labială, o dentală și o palato-velară (am reținut, la fel ca Malmberg numai seriile care interesează discuția):

<i>P</i>			
<i>b</i>	<i>d</i>		
	<i>6</i>	<i>7</i>	
		<i>f</i>	

Față de aceste serii corelative, exista o singură spirantă surdă /*f*/ (/&/ și /*l*/ au apărut cu câteva secole mai târziu). Aceasta înseamnă că factorul „localizare” (locul de articulare) era redundant în cazul lui /*ii*/, în timp ce era distinctiv în celelalte serii paralele; /*f*/ se diferenția de celelalte foneme prin faptul că factorul reclondant (caracterul labial) putea să dispară și / să devină *h* (spirantă surdă neutră). Acest *h* s-a păstrat, se știe, până la sfârșitul evului mediu. În acest fel schema de mai sus devine

<i>P</i>	<i>t</i>		
<i>b</i>	— <i>d</i> —	<i>g</i>	
[3	— <i>6</i> —	<i>y</i>	
	<i>h</i>		

Trecerea lui / la *h* a avut loc, așa cum remarcă B. Malmberg, într-o regiune periferică, limitrofă cu bascaj datorită slăbirii normei și tradițiilor lingvistice. „Si ca passage a eu lieu au contact du basque, ce n'est pas qu'il ait eu une influence directe du basque sur le roman. Grâce à la proximité d'une langue, de structure différente, au bilinguisme et à la distance des centres romans, la norme romane s'est affaiblie. Le trait recondant qu'était la labialité du /a disparaît. Ce n'est pas un effet du hasard que cette perte ait eu lieu dans les régions isolées de la Vieille Castille, loin des chemins battus. Ce n'est qu'au fur et à mesure que la Castille repand son pouvoir — avec la Reconquête — et affermit son prestige que ce «vulgarisme» est accepté par la norme et se généralise dans l'orthographe” (Malmberg, *Substrat*, p. 254). Opinia lui Malmberg este considerată „un exemple des extremes” de Lloyd, *Action*, p. 958, care trimite la documentația foarte bogată pentru epocile vechi, oferită de Menendez Pidal, *Origenes*, p. 208-233. Vezi Izzo, *Pre-latin Lang.*, p. 227-253 și Ciervide, *Reinterpretacion*, p. 147-151, analiză critică detaliată, dar fără soluție. Cf., de asemenea, Naro, / > *h*, p. 435-437; Pensado Ruíz, *Orden*; Penny, *Re-emergence*, p. 463-482. Lloyd, *From Latin*, p. 212-223 este o excelentă sinteză.

1.1.1.2.4. În sfârșit, datorită contactului dintre limbi evoluția unui fenomen poate fi și oprită. În româna comună (Sala, *Contributwns*, p. 247-248) se neutraliza opoziția /o/—/ul/ în silabă neaccentuată. În istroromână, prin introducerea a numeroase elemente lexicale slave care aveau și în silabă neaccentuată un /o/ ca fonem diferit de /ul/, s-a ajuns la încetarea acestei acțiuni de neutralizare. La părăsirea neutralizării între /o/ și /ul/ în poziție finală neaccentuată, a contribuit împrumutarea formantului croat adverbial și de genul neutru -o (de ex. *bur* „bun”, (*cela*) *buru* „bunul” — (*că*) *biuro* „bun (neutru), ceea ce este bun”). Vezi Kovacec, *Istr. act.*, p. 77.

Trebuie să subliniem că nu orice dispariție a unei opoziții este rezultatul contactului dintre limbi, mai exact, rezultatul faptului că una dintre limbi nu are în sistemul ei același tip de opoziții. Un exemplu edificator este cel oferit de T. Navarro Tomàs (*Puerto Rico*, p. 95), care consideră că pierderea distincției de cantitate consonantică dintre *r* și *rr* (în Puerto Rico, în locul lui *rr*, apare un *r* velar) este „efecto de la acomodación del sonido castellano al medio indígena y mestizo, bajo alguna influencia especial de la fonética boricua”. Aceeași explicație — influență neagră — o dă Alvarez Nazario. *Afronegr.*, p. 198. Navarro Tomàs subliniază că indienii de limbă taîng nu aveau *rr* în sistemul lor indigen și vorbește de „una influencia refleja mas que de un sustrato efectivo”. B. Malmberg (*Ling. iber.*, p. 100) interpretează însă, pe bună dreptate, apariția lui *rr* velar, existent și în alte regiuni, ca o alterare provocată din nevoia de a menține o distincție necesară, dificilă. Din aceleași motive, în multe regiuni, *rr* dublu a fost înlocuit prin *r* asilibat, fricativ.

O prezentare de ansamblu a pierderii distincției dintre *hi* și *ini*, existentă și în iudeospaniola (Sala, *Phonétique*, p. 194-195), în spaniola americană și în spaniola din Filipine o dă Granda, *Desfonologización*, p. 69-79. În locul explicațiilor particulare ca rezultat al unor influențe străine (Whinnom, *Span. Philippine*, p. 71 crede că e o influență a limbii tagalog), Granda propune o explicație unitară și generală: reducerea sistemului.

La acest exemplu, se pot adăuga altele din fonetica istorică a spaniolei, pentru care s-au propus explicații prin factori externi și care au și o explicație internă de care trebuie să se țină seama. Astfel, de exemplu, Martinet, *Economic*, p. 311-315, 316-325 explică două cazuri de pierdere a unor distincții fonologice prin substratul basc. Este vorba de pierderea distincției dintre oclusiva sonoră și spirantă sonoră *lhl*—*NI* și pierderea distincției dintre spirantă sonoră și spirantă surdă *Isl*—*Izl*, *Isl*—*Izl*. Amândouă fenomenele au fost însă explicate de Malmberg, *Substrat*, p. 256-257, ca rezultatul unui fenomen ce implică o scădere considerabilă a mijloacelor de distingere a limbii, ca fenomene de pierdere la periferie. Confuzia **5—1**. *s*—*ʃ* este de dată recentă pentru a fi dato-

rită bazei. Schimbarea s-a petrecut numai după colonizarea Americii, unde opoziția a fost cunoscută în primele secole ale colonizării (există și azi în iudeospaniola: *baso—muzcr*). Confuzia *b—v* a început încă din latină, arată Malmberg, dar n-a reușit. Această confuzie apare ca o tendință și în primele texte castiliene. Ea a rezistat până în momentul în care colonizarea spaniolă prin Reconchista a făcut ca spaniola din nord — din regiuni unde ea era mai „populară”, cu un sistem mai sărac — a ajuns să se întindă în noile regiuni cucerite. Ajunsă în regiunile colonizate, sistemul n-a mai putut rezista la tendințele distrugătoare cu care se lupta de mai bine de un mileniu și jumătate. Deci, spune Malmberg, nu este vorba, în acest caz, de o interferență, ci de o sărăcire la periferie.

Alt fenomen care a provocat multe discuții provine din istoria limbii italiene, cunoscuta „gorgia toscana”, pronunțarea aspirată a oclusivelor surde intervocalice *k, p, t* (inclusiv în fonetică sintactică) sau între vocală și semivocală sau lichidă. Începând cu Merlo, *Lazio*, p. 84-92, o serie de lingviști italieni (C. Battisti, G. Devoto, T. Bolelli) și W. v. Wartburg au susținut că fenomenul se datorează substratului etrusc, în timp ce alții (Rohlf, *Vorlat. Einflüsse*, p. 37-56; Hali, *Note*, p. 65-71) se declară împotriva acestei idei, arătând că fenomenul este mai recent. Weinrich, *Phonol. Studien*, p. 105-143 și G. Contini, *Interp. strutt.*, p. 263-281 au dat o explicație structuralistă fenomenului în cauză.

1.1.1.3. Afinități fonologice

Am arătat, în introducere (0.1), că una dintre sursele de asemănare dintre limbi constă în existența afinităților lingvistice, care, obținute prin împrumuturi reciproce, apar în același teritoriu sau în teritorii învecinate (cf. Havráněk, *Volialsystem*, p. 119-125). În legătură cu aceasta Jakobson (*Affinites*, p. 354) precizează „on connaît la tendance de tnaints faits phonologiques à faire tache d'huile sur la carte, et Fon a plus d'une fois fait remarquer que les langues contigues d'origine diverse offrent quantités

de ressemblances dans leur structure phonologique aussi bien que grammaticale”. În celebrul său articol, Jakobson, *op. cit.*, p. 361 arată cum o astfel de afinitate și anume opoziția sistematică a consoanelor muiate și nemuiate scindează chiar familii de limbi-.

Un alt exemplu de afinitate fonologică care reunește limbi aparținând unor familii diferite este cel dat de Sapir (*Language*, p. 192-206) reluat de R. Jakobson (*Affinites*, p. 363): pe un vast teritoriu între sudul Alaskăi și California centrală, unde se vorbesc limbi din diverse familii, este caracteristică existența unei serii de consoane glotalizate. Recent, Lehiste (*Polytonicity*, p. 237-247) consideră că există o zonă de afinități care reunește limbi din familii diferite în aria baltică.

Reluând observația lui R. Jakobson, E. Petrovici a susținut existența unei corelații de timbru palatal în limba română, conform căreia cuvinte ca *tacă* și *teacă* se deosebesc prin opoziția dintre consoană nepalatalizată/consoană palatalizată (Petrovici, *Corel. timbru*, p. 172-220; idem, *Esquisse*). O serie de cercetări ale unor lingviști români și străini, reunite de Rosetti, *Rccherchs* (dintre cele ulterioare

¹ Cf. observațiile lui Martinet, *Affinité*, p. 121-124; Matthews, *Discuție*, p. 7; Regamey, *Contribuție*, p. 129; Nandriș, *Discuție*, p. 448-450; Haudricourt—Juilland, *Propagation*, p. 82-92.

² Astfel, printre limbile slave numai rusa, ucraineana, bielorusa, cea mai mare parte a dialectelor poloneze, și graiurile bulgărești de est aparțin ariei limbilor cu consoane muiate; dintre limbile romanice și germanice nu fac parte, după Jakobson, decât graiurile românești și idișul vorbit în Bielorusia; printre limbile indo-ariene aparțin la această arie de consoane muiate numai graiurile țiganilor ruși și polonezi; din familia fino-ugrică fac parte limbi ca mordvina, ceremisa, votiața și ziriana, graiurile orientale lapone, finlandeze și estoniene, dialectele meridionale ale carelienei și vepsa. Această afinitate cuprinde limbi turcice din fosta Uniune Sovietică și Polonia, grupul samoed, cea mai mare parte a grupului mongol, dialectul (lungan din chineză, coreeana și japoneza; la sudul ariei, se găsesc limbile caucaziene nordice, iar la vest, lituaniana și, în parte, letona. Am prezentat aria continuă pe care se întinde această afinitate fonologică. În Europa, mai prezintă corelația de muiere irlandeză și graiurile basce.

re acestei cărți amintim sinteza lui Avram, *Statutul fonol.*) au arătat că teoria lui E. Petrovici, foarte atrăgătoare de altfel, nu se susține. El consideră că la baza fenomenului din română stă influența slavă (Petrovici, *Esquisse*; idem, *Phonemsystem*), susținând că limba română ar prezenta cazul interpenetrării unei fonologii slave cu o morfologie romanică (Petrovici, *Phonol. slave*). În acest fel, el

pune româna alături de armeană, ca un caz limită, unde coexistă o morfologie și o fonologie de origini diferite. Și de această dată o serie de cercetări ulterioare dintre care se detașează Avram, *Caractere roman*; idem, *Valeur phonol.*; Copceag, *Funcțiunea morf*; idem, *Rasgos*; Iliescu, *Traits romans* (cf. și Vrabie, *Paralleles*, p. 151-154) au contestat această părere pornind de la existența unor fapte similare în alte limbi romanice, un rol important având valoarea morfologică a acestei opoziții (în limbile slave ea nu are un rol similar cu cel din morfologia românească).

Implicațiile teoriei corelației de timbru în română (Petrovici, *Corel. rot.* stabilește și o corelație de timbru labială) sunt foarte mari în plan fonologie. Avram (*Caractere roman*, p. 220-221) arată că una dintre particularitățile considerate „originalitatea limbii române” de A. Rosetti (*Place*, p. 130; cf. și Meyer-LQbke, *Rum. u rom.*, p. 2; *Einführung*, § 3; Pușcariu, *LR I*, § 94), diftongii [ea], [ga] dispăre fiindcă acești diftongi sunt interpretați în cadrul opozițiilor consonantice, diferențele vocalice fiind impuse de context.

Cât privește originea celor doi diftongi [ea], [ga] se știe că, din punct de vedere fonetic, ei sunt rezultatul evoluției lui *c* și *o* accentuate sub influența vocalei din silaba următoare, cunoscuta diftongare condiționată a lui *c* și *o* accentuate (Iordan, *Diftongarea* este o prezentare amplă a fenomenului aici în discuție). S-a arătat că *ea* < *c*, *ga* < *g* și că variantele *?*, *g*, rezultat al fenomenului metafoniei, există și în alte limbi romanice (Petrovici, *Patrimoine*, p. 211-212). Pentru detalii ale paralelelor romanice ale acestui fenomen, v. Sala, *Contributions*, p. 195-201: „representent un trăit caractéristique du roumain par rapport à d'autres langues romanes ... tmiquement par la regularite et la frequence de leur apparition” (p. 199). Nu este necesar deci să punem apariția acestor diftongi pe

seama substratului (Georgiev, *Trah. czik*, p. 19-20; idem, *Dak. Substrat*, p. 482) sau a limbilor slave (Vaillant, *Grammaire*, p. 114; Petrovici, *Infl. slav*, p. 32-35; idem, *Phonemsystem*, p. 32, 39; idem, *Patrimoine*, p. 212-219; Rosetti, *Slavo-romanica*, p. 29-30; idem, *Infl. slave*, p. 47-48; cf. și Urișescu, *Evol*, p. 547-550).

1.1.1.4. Reinterpretarea sistemului

Am prezentat două tipuri de fenomene rezultate ale contactului dintre două limbi care duc la mărirea sau sărăcirea inventarului de foneme prin intermediul vocabularului. Un caz mai interesant este cel care afectează seriile corelative și care reprezintă o influență neimmediată a limbii de prestigiu mai mare asupra limbii receptoare. În cele din urmă, acest tip de influență este, de fapt, o modificare a sistemului prin interpretarea unităților unei limbi după modelul alteia, deci o influență nemediată a limbii de prestigiu asupra limbii vorbitoare: vorbitorii bilingvi identifică un fonem din sistemul secundar cu unul din sistemul primar și, reproducându-l, îi aplică regulile fonetice ale limbii primare. Este modificarea analizată în lucrările lui U. Weinreich (vezi *Phon. interf*), o adevărată interferență de sisteme în sensul lui U. Weinreich și B. Malmberg.

Aceste fenomene au loc în regiunile bilingve în care bilingvii au învățat a doua limbă încă din copilărie și ajung să folosească fără greutate două coduri lingvistice; ei pot percepe și întrebuința, într-un mod corect, sunetele (fonemele) celei de a doua limbi, pe care le pronunță în cuvintele pe care le transferă din a doua limbă în prima. Sunetele străine sunt adoptate cu o ușurință foarte mare de o comunitate bilingvă, așa cum este cazul unei enclave lingvistice supuse acțiunii continue a unei limbi dominante (Petrovici, *Interpenetration*, p. 41). O situație specială de reinterpretare a sistemului fonologie prezintă dialectul *frontenzo*, idiom vorbit la frontiera care separă spaniola de portugheză în Brazilia și Uruguay (v. Hensey, *Frontenzo*, p. 47-55).

între diversele tipuri de reinterprețări ale sistemului, distingem două categorii: unele, cele mai numeroase, sunt fenomene de hipodiferențiere, celelalte sunt fenomene de hiperdiferențiere (cf. Weinreich, *Lang. cont.*, p. 18).

1.1.1.4.1. Fenomene de hipodiferențiere

1.1.1.4.1.1. Fenomenele de hipodiferențiere (*under-differentiation*) reprezintă, după Weinreich, *Lang. cont.*, p. 18, o confuzie a două sunete dintr-un sistem secundar ale căror corespondente în sistemul primar nu se disting unul de altul. Ele corespund, în terminologia lui R. Jakobson (*Principes*, p. 319), fenomenului de defonologizare, iar la Polivanov fenomenului de divergență și convergență.

Am ales, pentru a ilustra acest tip de modificare a inventarului de foneme, ca rezultat al contactului dintre limbi, sistemul fonologie al istroromânei. Este o regiune tipică de periferie, izolată atât din punctul de vedere geografic, cât și din punctul de vedere al tradiției și al normelor lingvistice (nu mai are nici o legătură cu domeniul dacoromân). Important de subliniat este și faptul că totii istroromâni sunt bilingvi, ceea ce contribuie, în mod evident, la o lipsă de stabilitate, susceptibilă de a condiționa o evoluție (cf. Malmberg, *Substrat*, p. 250). Toate aceste caracteristici ale istroromânei permit ca noul sistem fonologie, apărut în urma reinterpretării unităților istroromânei după modelul sârbocroat să devină o normă a unei grupări sociale, condiție necesară pentru ca un astfel de fenomen să supraviețuiască. Altfel, adică fără motivele sociale arătate, diversele stări de limbă defectuoase, rezultate din înțelegerea unor unități de limbă după modelul alteia de felul celor discutate de U. Weinreich, clisjar¹ djuă cu indivizii sau cu generația care le-a folosit. Astfel, de exemplu, un spaniol poate interpreta *Idl* și *Idl* din engleză ca variante ale unui singur fonem și aude în consecință, engl. *day* și *they* ca omonime (cf. Malmberg, *Substrat*, p. 251), dar o astfel de interpretare nu afectează sistemul limbii spaniole decât în momentul în care astfel de interpretări

devin fapte de limbă sub influența unor factori sociali.¹ Pentru a sublinia importanța statutului social al fenomenului de rearanjare fonologică cităm, după Jakobson (*Affinites*, p. 359), cazul lui J. Hus care, în urmă cu secole (secolul al XV-lea), reproșa compatrioților săi că pronunță „*tnore Teutonicorum*” / obișnuit în loc de / dur. Astăzi, datorită extinderii cehei la populația germană din orașele Boemiei, ceha urbană a fost influențată de „coloritul” german care înseamnă printre altele, pierderea distincției dintre cei doi / . Ulterior, s-a ajuns la pierderea distincției dintre cele două foneme și la sate.

1.1.1.4.1.2. E. Petrovici (*Modele*, p. 262-272; vezi și Petrovici, *Studii*, p. 123-131) și A. Kovacec, în monografia citată (*Istr. act.*, p. 75-80), au analizat, în ultimul timp, felul cum a evoluat istroromâna și cum s-a produs procesul de interpretare, de identificare a sistemelor fonologice sârbocroat și istroromân. Petrovici (*op. cit.*, p. 267; *Studii*, p. 127) arată că principalul fenomen care a schimbat în mod profund vechiul sistem istroromân a fost, fără îndoială, defonologizarea anumitor opoziții absente în sârbocroată. Fenomenul de hipodiferențiere constă deci în faptul că două sunete din sistemul secundar nu au corespondente în sistemul primar și, din această cauză, se confundă. Istroromâna a pierdut opoziția dintre consoanele nepalatalizate și consoanele palatalizate¹. deși corelația palatalizat~dur juca un rol important în morfologia substantivului (distingea singularul de pluralul unor substantive: *lup—lup*) și în morfologia verbului (se diferenția persoana întâi de cea de-a doua singular indicativ prezent a unor verbe: *rup—rup*). Ca urmare a pierderii opoziției menționate, formele gramaticale care se distingueau prin această opoziție devin omofone. Importanța influenței cioate este mare în acest caz, pentru că fenomenele de hipodiferen-

¹ Coloratura palatală /' a fost interpretată fie ca semivocală (Avram. *Rcmar/pics.* p. 139). fie ca o realizare a fonemului vocalic /l/ înainte de pauză (Vasilii. *Fonologia*, p. 109).

țiere sunt împiedicate să se producă când eficiența funcțională a unei opoziții este mare (cf. Weinreich, *Lang. cont.*, p. 23). Fenomenul există și în meglenoromână, dialect românesc sud-dunărean (Atanasov, *Megl.*, p. 182, 213). Mai interesant este faptul că, atunci când, din cauza efectului acustic apropiat, fonemele palatalizate au putut fi identificate cu palatalele slave (croate), ele s-au păstrat în istroromână. A. Kovacec (*Infl. croates*, p. 61; *Istr. act.* p. 79) a arătat cum consoanele dentale palatalizate /IV, /Ih/ : /l/, /In/ se păstrează numai pentru că ele existau în graiurile sârbocroate¹.

1.1.1.4.1.3. Desființarea corelației nepalatalizat—palatalizat din istroromână a avut urini și în planul vocalismului, și anume printr-un interesant proces de reorganizare a sistemului vocalic, analizat de A. Kovacec (*Istr. act.*, p. 76), s-a ajuns la apariția fonemului *lei*. Într-un stadiu mai vechi al istroromânei, [ã] (după o consoană palatalizată) era o alofonă a fonemului *lei* înaintea lui *-a* sau *-ă*. Un segment alcătuit dintr-o consoană palatalizată și [ã] (ca variantă a lui /a/) ar fi putut fi interpretat de către croați, vorbitori ai unei limbi în care nu există astfel de corelații de consoane, ca o consoană urmată de diftongul [ia] sau [ea]. Dar dialectele croate evită diftongii, ceea ce a făcut ca, după desființarea corelației nepalatalizat—palatalizat — fenomen datorat tot influenței dialectelor croate —, vocala [ã], care urma după consoana palatalizată, să fie interpretată monofonemic. Cum, din punct de vedere fonetic, ea era diferită atât de fonemul /a/, cât și de *lei* și cum, pe plan fonologic, ea se opunea atât lui /a/ (*ste* „stai” (imperativ) — *stã* „a sta”) cât și lui *lei* (*vițe* „vițea” — *vițe* „vițel”), [e] s-a dezvoltat ca un fonem aparte *lei*. Un astfel de fonem există ca atare în graiurile croate mai îndepărtate, ceea ce l-a determinat pe A. Kovacec să presupună

¹ Pentru detalii privind trăsăturile prin care *Ini* și /IV se deosebesc de *Iul* și /I/, vezi Petrovici, *Modele*, p. 267.

că, în trecut, a existat și în graiurile croate învecinate cu istroromâna.

1.1.1.4.1.4. Pierderea corelației nepalatalizat—palatalizat și apariția fonemului *lei* sunt fenomene general răspândite în istroromână. Există și alte cazuri de reinterpretări ale sistemului fonologic istroromân, care au însă o răspândire limitată. În această situație este defonologizarea opoziției siflantă-șuierătoare (*Iți* : *Ici*, *Izl* : *Izl*, *Isl* : *Isl*) din sistemul istroromânei, care este mai consecventă numai într-unui din satele istroromâne, Susnjevica. Și în acest caz influența străină a avut consecințe morfologice. Defonologizarea opoziției *Isl* : *Isl* din graiul din Susnjevica a dus la pierderea distincției dintre singular și plural la adjective și substantive de tipul *gras—grășî*. De remarcat că acest sat se află așezat chiar pe șoseaua care duce în regiunea Lubin, unde graiurile croate cavakiene au pierdut, de asemenea opoziția siflantă—șuierătoare, sub influența dialectului venețian² (în regiunea Lubin populația bilingvă se servește, pe lângă croată, și de italiana venețiană). Situația prezentată este un interesant caz de influență romanică (dialectul venețian) asupra unui idiom romanic (dialectul istroromân) prin intermediul unui idiom slav (dialectele croate)³. De remarcat că acest proces de hipodiferențiere a afectat și sistemele fonologice ale unor limbi europene și asiatice învecinate (vezi, pentru discuția fenomenului, Petrovici, *Interpenetration*, p. 43).

1.1.1.4.1.5. O răspândire limitată are și pierderea distincției [ã] și [a] în poziție neaccentuată din istroromână (Kovacec, *Istr. act.*, p. 77). Spre deosebire de celelalte idiomuri românești, în cele mai multe graiuri istroromâne la

² Vezi Pușcariu, *St. istr.* II, p. 76 și urm. Detalii mai ample la Petrovici—Neiescu, *Ilots*, p. 353, 356-357; Petrovici, *Modele*, p. 266-267; Kovacec, *Istr. net.*, p. 77-78. Vezi și Sala, *Sibilantes*, p. 185-188.

³ Ivic, *Dialchtc.* p. 58, 191, 200, 255; Popovic, *Geschichte*, p. 560 și urm.; Gusmani, *Sibilanli*, p. 69-81.

⁴ Klepikova, *Prefixul*, p. 69-81, p. 74, nota 2, crede că ar fi o influență directă venețiană asupra istroromânei.

substantivele feminine, s-a neutralizat opoziția de determinare *-ă—-a* (pentru *vacă—vaca* istroromâna are *vaca—vaca*). La aceasta a contribuit faptul că, în dialectele croate, nu există mecanismul schimbării lui *[a]* neaccentuat în *[ă]*. În alte graiuri istroromâne, sub presiunea sistemului morfologic, în scopul menținerii unei diferențieri gramaticale importante, *[a]* a fost înlocuit cu *[e]*, element care apărea printre vocalele sub accent.

De remarcat că prin pierderea tuturor fonemelor consonantice care nu există în graiurile croate învecinate (1.1.1.3.1.2, 1.1.1.3.1.3, 1.1.1.3.1.4) și prin împrumutarea oclusivei palatale /tʷ/ în condițiile arătate la 1.1.1.1.7, consonantismul istroromân are același inventar de foneme ca al graiurilor croate (Kovacec, *Istr. act.*, p. 80). Petrovici (*Interpenetration*, p. 44-45) remarcă faptul că și vocalismul istroromân este identic cu cel al graiurilor croate învecinate descris de Ivic (*Osnovnye*, p. 14; Ivic, *Prilozi*, p. 208). La o situație asemănătoare se ajunge și în cazul sistemului fonologie al enclavei grecești microasiatice prezentate la 1.1.1.1.6., care, sub influența limbii turce, a ajuns să aibă același sistem vocalic și consonantic (sistem vocalic cu opt membri, sistem consonantic îmbogățit prin împrumutarea africatelor *c* și *g* și a șuierătoarei *s*). Pentru Thomason—Kaufman, *Lang. cont.*, p. 94, 218, apariția lui *y* reprezintă împrumutul regulii morfosintactice clin turcă care transformă în fricativă și sonorizează un *k* postvocalic în fața unui sufix *-i*. Dacă greaca microasiatică n-ar păstra fricativele interdentale, absente clin turcă, între sistemul fonologie grec microasiatic și cel turcesc ar fi identitate deplină (Petrovici, *Interpenetration*, p. 45-46).

1.1.1.4.1.6. Am prezentat câteva exemple de hipodiferențiere fonologică înregistrate în istroromână, idiom care reprezintă o enclavă lingvistică în domeniul croat. Fenomene similare de simplificare a sistemului fonologie se petrec și în regiunile limitrofe ale unor limbi înrudite sau nu. În spaniola americană, se poate menționa cazul de neutralizare a fonemelor vocalice *i/e*, *o/u* în vorbirea in-

dienilor și a metişilor clin regiunea muntoasă din Ecuador (*dolsor* = sp. *dulzor*, *veda* = sp. *vida*) produs sub influența limbii quechua (Lope Blanch, *Leng. Esp.*, p. 143-144; cf. Cassano, *Vowel*, p. 280-297). Stieber, *Lois*, p. 115-116 citează câteva exemple semnificative. Astfel, maghiara a influențat un grai slovac din Kalsa, dar nu prin introducerea unor elemente clin maghiară, ci prin eliminarea aproape a tuturor fonemelor și variantelor cele mai importante care nu existau în maghiară. În loc de două serii de consoane, caracteristice pentru slovacă de est la care aparține și graiul din Kalsa și anume, *s*, *z*, *c*, *dz* și *s*, *z*, *c* (*dz*), la Kalsa există numai o serie *s*, *z*, *c* (*dz*), dură din punct de vedere fonetic. În loc de două spirante slovace: *h* (sonoră) și *ch* (surdă), există numai una singură, spirantă slabă guturală, surdă. Exemple interesante da același Stieber, *Lois*, p. 116 elin regiuni limitrofe ale unor limbi înrudite. Astfel, poloneza și ucraineana nu au cantitate vocalică, dar ceha și slovacă o au. De-a lungul graniței ucraineano-slovace, polono-slovace, polono-cehe, există graiuri cehe și slovace care au pierdut cantitatea vocalică, dar nu invers (graiuri ucrainiene care să capete cantitatea). La granița polono-cehă, există graiuri poloneze care pierd vocalele nazale, trăsătură caracteristică a limbii polone. Martinet, *Fr. sans fard*, p. 44, arată că influența occitanei asupra francezei poate schimba chiar sistemul fonologie al francezei standard prin pierderea opoziției dintre *a* anterior și *a* posterior (*patte—pate*, *tache—tâche*, *lă—las*). Cf. și Martinet, *Elements*, p. 211.

1.1.1.4.1.7. Nu lipsesc cazurile de interferențe între sistemele fonologice în care limba romanică a fost limba de prestigiu, limba sursă. Astfel, printr-un proces de hipodiferențiere, unele graiuri sârbocroate care au avut două tipuri de *c*, clin care unul *Ici*, dur și altul *Ici* moale, ajung să elimine africata dură în contact cu româna, care cunoaște o singură africată. Fenomenul analizat de E. Petrovici (*Infl. rom.*, p. 172-174; cf. și Ivic, *Balhanismes*, p. 234) pentru graiuri sârbocroate din România, se regăsește și în

graiul orășenesc din Dubrovnik (Ragusa) (vezi Resetar, *Dictlekt*, p. 131), unde se poate presupune, de asemenea, influența unui grai romanic. Cf. Francescato (*Friul. germ.*, p. 156 și *Friul. slavo*, p. 160) pentru friulană. Alte exemple de acest fel la Vrabie, *Obrazec*, în care este analizată influența românească asupra unor idiomuri slave din România. De remarcat că, în toate cazurile, are loc suprimarea unei distincții fonologice. Este interesantă obse? vația lui Jakobson (*Affinites*, p. 359): „la suppression d'une distinction phonologique est plus apte à s'imposer aux parlers qui la possèdent qu'une distinction supplémentaire à s'introduire la ou elle manque”.

1.1.1.4.1.8. Multe cazuri de hipodiferențiere fonologică au loc în cunoscutul dialect *fronterizo* între Uruguay și Brazilia. Opozițiile *e/e*, **09** au dispărut (se folosesc *e* pentru *e*, *o* pentru *p* și invers). De asemenea, nu funcționează opozițiile consonantice *s/z*, *s/z*, *biv* (au rămas numai *s*, *s*, *b*). (Hensey, *Sociolinguistics*; Rona, *Dial. front.*) în spaniola populară din Bolivia, *lei* și */o/* suferă modificări, deoarece vorbitorii de quechua și aimara au un sistem vocalic care este constituit din trei unități *Iii*, *Iul*, *Iul*. În respectivul sistem, *[e]* și *[o]* sunt alofone ale lui *Iii* și *Iul* (de la Rocha, *Apunt.es*, p. 160-162). Cf. de asemenea, Rojas, *Lenguaje*, p. 85-89: același fenomen există și în nord-vestul Argentinei. Baldinger, *Substrat*, p. 86-98 face o comparație interesantă între două texte peruane, unul din secolul al XVI-lea și altul din secolul al XVIII-lea, în care apare același fenomen dar, cu explicații diferite: în timp ce, în primul text, fenomenul este interpretat ca fiind spaniol, în al doilea, care reprezintă vorbirea unui bilingv de origine quechua, este considerat ca o influență a limbii quechua.

1.1.1.4.1.9. Situații asemănătoare există în franceza vorbită de imigranții ibero-americieni din Franța în care dispăre opoziția între */a/* și */a/*; lexemele *cine* și *Aune* sunt pronunțate la fel: *[ana]*. Fenomenul a fost favorizat, de asemenea, de faptul că cele două sunete se păstrează, numai în parte, ca foneme diferite în norma limbii franceze

(Kremnitz, *Phe'n. contact*, p. 27). Un fenomen important /este tendința de denazalizare completă a vocalelor nazale I franceze (Kremnitz, *loc. cit.*). Tot în franceza imigranților dispar frecvent vocalele palatale rotunjite (*arrondies*), adică *ly*, *ce*, *ce/* și, în locul lor, apare fie *[u]*, fie *[e, e]*: *[une veve]* = - fr. *une veuve*, *[un jeval]* = fr. *un cheval* (Kremnitz, *Phen. contact*, p. 28).

1.1.1.4.1.10. Alt tip de reinterpretare a unităților unui sistem fonologie datorită contactului dintre limbi este cel oferit de adaptarea sonantelor silabice *r*, *m*, *n*, la sistemul fonologie istroromân. Interesul deosebit al acestui caz constă, pe de o parte, în faptul că ne arată o anumită rezistență clin partea limbii receptoare (istroromâna) și, pe de o altă parte, în faptul că reprezintă un exemplu de aelaptare a unui fonem în care un ansamblu de trăsături (caracter vocalic și consonantic) se manifestă simultan (sonantele silabice sunt astfel de sunete). Fenomenul amintește de ceea ce Weinreich (*Lang. cont.*, p. 21) numește interferență dublă atunci când se referă la percepția sunetelor străine: un vorbitor bilingv care încearcă să vorbească limba A redă sunetele limbii A prin referință la sistemul limbii B, care este primară pentru el; vorbitorul-ascultător de limbă A interpretează această vorbire defectuoasă prin referință la sistemul limbii A ca sistem primar. Spre deosebire de situațiile discutate până acum, în cazul sonantelor silabice, istroromâna nu le-a adoptat ca fenomene autonome, ci, așa cum arată E. Petrovici, *Rezistența*, p. 85-89, sonantele silabice au fost „dezarticulate” în secvențele *ă + r*, *ă + m*, *ă + n*, cele două componenete ale ansamblului de trăsături care se manifestă simultan. În acest caz, istroromânii descompun *Ivi* silabic sârbocroat în */ă + r/*, deci redau sunetele sârbocroate prin referință la sistemul lor, care este primar pentru ei; ascultătorul istroromân interpretează însă și realitatea fonetică a limbii sale primare prin referire la sistemul sârbocroat în care el l-a interpretat pe A7 ca */ă + I/*. Situația este asemănătoare și cu cea descrisă de Weinreich (*Vnilinguisme*, p. 656) pentru vorbitorii de rusă,

care împart, destul de des, anterioritatea și rotunjirea lui *lyl* din franceză pe două segmente suCcesTve [fu]. Datorită acestui fapt, formele croate de felul Tui *vrt* „grădină” devin, în istroromână, *värtu*, *v”rtu* (Petrovici, *Rezistența*, p. 85-86), care circulă alături de *vrt*. Faptele sunt mai complexe și mai interesante pentru că, datorită „dezarticulării” amintite, se ajunge să fie schimbate chiar fonetisme normale istroromâne. Un frumos exemplu îl reprezintă cuvintele de origine latină care aveau un *ră-* < lat. *ru*) de felul **răde se* < lat. *ridet*, **răpă* „piatră” < lat. *ripa*, analizate de E. Petrovici. În grupul *ră*, *r* era forte, caracterizat prin numeroase vibrații ale vârfului limbii și a cărui durată întrecea fără îndoială cu mult pe cea a vocalei. Din această cauză, vocala putea să dispară, fiind oarecum absorbită de vibrațiile puternice și numeroase ale lui [r].

În peninsula Istria, pe lângă istroromânii bilingvi, trebuie să fi existat — așa cum există și astăzi — și croați care vorbesc, ca a doua limbă, istroromâna. În graiul acestor croați, arată Petrovici, o secvență ca [ã] + [r], rezultată din interpretarea istroromână a sârbocroatului [r], a fost adesea pronunțată chiar în cuvintele latine ca *r* silabic (graiurile croate nu au *ã*). Deci, pe lângă [kcirbur(e)] „căr-bune” (< lat. *carbo*. -onem), [ãnkãrhã] „încărca” (< lat. *in-carricare*) au apărut și variantele [lîrbur], [ãnkrci] datorită sârbocroaților. Aceeași croați bilingvi au interpretat pe [rã] inițial ca [r] în cuvinte ca [”ãde se] „râde” (< lat. *ridet*), [*rãpã] „piatră” (< lat. *ripa*) care au devenit [rdse se], [rpa]. Din motivele arătate mai sus (româna veche avea la inițială un *r* forte pronunțat cu mai multe vibrații ale vârfului limbii, deci mai lung decât un *r* obișnuit¹; la pronunțarea lui durată vibrațiilor întrecea pe cea a vocalei), în vorbirea bilingvilor croați, grupul [r + ci] a fost ușor înlocuit cu [r] care a fost identificat de istroromânii bilingvi din nou ca

¹ La fel ca spaniola. Pentru detalii privind distribuția acestui *r* forte, vezi Sala *Contributions*. p. 76-81. 90-91.

[ã + r] și se ajunge astfel la [arde se] în loc de *rade se*. Croata, limbă cu care istroromâna a intrat în contact, a servit ca un fel de catalizator în schimbarea lui [rã] cu [cir].

1.1.1.4.1.11. Un caz limită, de data aceasta datorită influenței unei limbi romanice (spaniola din America), este cel oferit de J. Caudmont (*Influencia*, p. 209-218): un dialect indian din Columbia a pierdut toate fonemele care nu existau în sistemul fonologie spaniol, la fel ca dialectul istroromân.

Philipp (*Transferi*, p. 393) citează cazul alsacienilor din Blaesheim, care, când vorbesc franceza, păstrează sistemul fonologie alsacian. Fenomenul este interesant pentru mecanismul lui, nu pentru norma francezei.

1.1.1.4.2. Fenomene de hiperdiferențiere

1.1.1.4.2.1. Hiperdiferențierea fenomenelor (*over-differentiation*) analizată de Weinreich (*Lang. cont.* p. 18) constă în aplicarea distincțiilor fonologice din sistemul unei limbi- (considerat limbă primară) la sistemul alteia (considerat limbă secundară) acolo unde nu este cazul. Această diferențiere nu afectează însă inventarul de foneme, ceea ce l-a determinat pe Weinreich (*Lang. cont.*, p. 19) să nu considere fenomenul ca rezultând unei interferențe propriu zise.

1.1.1.4.2.2. Exemplele de hiperdiferențiere fonologică sunt, în general, mai rare decât cele ale hipodiferențiere. Weinreich (*loc. cit.*) dă cazul unei forme retoromane /'lada/ „larg” pronunțată de un vorbitor *schwyzertutsch* ca */'la:da/, cu o lungime fonematică inutilă. Tot el citează contactul dintre letonă și germană descris de Mitzka (*Doppelsprachträger*): germanii baltici pronunță clar și îngrijit deoarece ei fac distincție între consoanele palatale și nepalatale; cu alte cuvinte [k] și [k'] din germană sunt diferențiate și interpretate ca foneme deosebite, unul dorsal și celălalt palatal, ca în letonă.

1.1.1.4.2.3. Un caz interesant de hiperdiferențiere este cel din spaniola vorbită de indienii de limbă quechua wanka unde au fost impuse distincții fonologice existente în sistemul primar (quechua wanka) asupra sunetelor din sistemul secundar (spaniolă), care nu are această distincție. Vorbitorii wanka percep contrastele acolo unci vorbitorul nativ de spaniolă nu le percepe de obicei. Exemple numeroase dă Cerron-Palomino, *Vocales*, p. 280—292, care arată cum, în unele cazuri, se crează perechi minimale între cuvintele quechua și cele împrumutate: [tiu] „trunchi” ~ [i:lu] „fir”, [kâna] „arde” - [kâ:na] „trestie”.

1.1.1.4.2.4. Gai'cia (*Interf.*, p. 331) precizează că, sub influența galicienei, sistemul vocalic al dialectului *chapurro* (dialect galician al limbii spaniole) are, în poziție tonică, vocale deschise și închise cu valoare fonologică: *tgro* (de pescado) / *tgro* „taur”, *come* (imperativ) / *come* (prezent). V. și Cano González, *Gallego cast.*, p. 380.

1.1.1.4.2.5. Fonemul *IEI* din sistemul fonologie castiliană s-a dedublat, în anumite segmente sociologice ecuato-guineene ale limbii primare fang, în două foneme, /B/ și /VI/, de acord cu structura fonologică a codului primar, în care *IEI* și *IVI* există ca două foneme distincte (Granda, *Afro-rom.*, p. 87).

1.1.1.5. Păstrarea unor foneme

1.1.1.5.1. Mai există un aspect care poate fi luat în considerare când analizăm rezultatele contactului între limbi, dar care, spre deosebire de celelate discutate până în prezent, prezintă mai puțină certitudine, neputând fi aduse probe decisive în acest sens. Este vorba de faptul că, datorită contactului dintre limbi, se poate explica păstrarea unor foneme, variante sau chiar a unor serii în condițiile în care, celelalte variante ale limbii receptoare se produc transformări.

1.1.1.5.2. B. Malmberg, *Encore*, p. 45-46, consideră că trăsurile arhaice nu trebuie explicate prin factori externi, ci

prin criterii interne care țin de situația socio-culturală a idiomului respectiv. Malmberg respinge explicarea păstrării oclusivelor *p*, *t*, *k* intervocalice în dialectele bearnez și aragonez prin vecinătatea limbii basce, considerând că simpla izolare a regiunilor respective este suficientă pentru explicarea situației. Tot Malmberg (*Paraguay*, p. 441-443) respinge explicațiile lui Amado Alonso referitoare la păstrarea Ueismoului și a accentului în grupurile *au*, *ai*, *oi*, din Paraguay prin influența limbii guarani. În primul caz, B. Malmberg explică păstrarea lui // prin faptul că, în Paraguay, spaniola este limbă oficială, a administrației și învățământului, a ziarelor și a cărților, dar nu o limbă de conversație colocvială. Fiind rezervată vieții oficiale, ea este o limbă mai conservatoare decât o limbă populară (și *yeismo* este un fenomen popular). La fel explică Bertil Malmberg și nedislocarea accentului în cuvinte de tipul *baul*, adică invocând caracterul cult al spaniolei din Paraguay. Boyd-Bowman (*Pron. Ec.*, p. 225) crede că păstrarea lui // în spaniola din zonele bilingve ale Americii meridionale „aunque faltan pruebas concluyentes” poate fi pus în legătură cu // din quechua, araucană și guarani. Cf. Cassano, *Maya fonoi*, p. 107; idem, *Retention*, p. 12-16; Doimi de Miranda, *Esp. Arg.*, p. 396. Granda, *III*, p. 95-108, fără a elimina explicația internă, o nuantează considerând că este vorba de un caz de cauzalitate multiplă ai cărei factori determinanți sunt: caracterul marginal, periferic, al Paraguayului de-a lungul unei mare părți a dezvoltării sale istorice, puternica autoafirmare națională a personalității paraguayene, opusă curentului „portenismo”, simbolizată în mediul lingvistic prin respingerea fenomenului „yeismo” din Buenos Aires și păstrarea distribuției *W-l*, și, foarte probabil, proveniența regională, în majoritate castiliană și bască, a conchistadorilor și a primilor coloniști ai țării. La acești factori fundamentali s-ar putea adăuga, în mod secundar, cel oferit de Malmberg referitor la caracterul „învățat” sau „școlar” al spaniolei paraguayene (*op. cit.*, p. 108).

1.1.1.5.3. Recent, Contini (*Tendances*, p. 328) explică păstrarea articulațiilor interdentale /ʃ/, *Idl* clin graiul sard din Nughedu, care trebuie să fi fost frecvente în Sardinia înaintea cuceririi spaniole, prin influență spaniolă.

1.1.1.5.4. Aspectul complemetar, pentru care, de asemenea, nu se pot aduce probe decisive, constă în explicarea ca rezultat al contactului dintre limbi a unor fenomene care sunt, de fapt, și rezultatul unor tendințe interne de evoluție. Cu alte cuvinte, este posibil ca un anumit fenomen să se producă drept urmare a întăririi unei tendințe structurale romanice prin existența unei tendințe identice în limbile cu care limba romanică receptoare a intrat în /contact. Influențele externe pot contribui deci la realizarea deplină a unei tendințe romanice. Deja R. Jakobson (*Affinites*, p. 356) a subliniat că influența unui sistem este posibilă cu condiția ca influența în cauză să concorde cu structura limbii asupra căreia se exercită (cf. critica lui Cassano, *Latency*, p. 6-15). Malmberg (*Substrat*, p. 251; *Opposition*, p. 54-66) atrage și el atenția asupra faptului că opozițiile de bază care există sunt întărite în urma contactului respectiv.

1.1.1.5.4.1. Un exemplu pentru a ilustra această idee ni se pare a fi pronunțarea alveolar-sibilantă a grupului *tr* în Paraguay, studiată de Malmberg (*Paraguay*, p. 445-446). Fenomenul este răspândit în diverse părți ale Americii și, de asemenea, și în Spania (o analiză detaliată a răspândirii lui la Amado Alonso, *Pronunciacion*, p. 151-195). Amado Alonso a subliniat că este vorba de o dezvoltare fonetică normală și că nu este necesar să fie explicată prin bască (în Navarra), quechua (Ecuador), engleză (Noul Mexic). Totuși, Malmberg (*loc. cit.*) crede că, în Paraguay, fenomenul nu poate fi separat și de situația clin guarani', deci tendința internă a găsit un sprijin într-un fapt extern, tendința populară spaniolă a fost întărită pe baza articulatorie a idiomului autohton. Teza lui Malmberg a fost discutată critic recent de P. Cassano (*Alveolarization*, p. 22-26). O

astfel de explicație oferă Granda, *Rasgos fon.*, p. 93-94 pentru realizarea paraguayana a vibrantei multiple spaniole [ʃ] ca monovibrantă în poziție inițială, în mod sistematic, și în poziție intervocalică, în mod sporadic (în prezent). El consideră că fenomenul respectiv poate să fi fost propulsat mai întâi prin contactul cu limba guarani. Dar e posibil ca să fi constituit, de asemenea, una din cauze spre a ușura această evoluție a tendinței, amplu răspândită în anumite zone hispanofone, a fenomenului de modificare a articulației lui [ʃ] spaniol inițial sau intervocalic. Alvar (*Yucatán*, p. 186-187) înregistrează vocale lungi pentru spaniola yucateco. Din expunerea lui nu este clar dacă este vorba de o influență maya sau de un fenomen petrecut pe terenul spaniolei. Cassano, *Maya fonol.*, p. 111 crede că maya a provocat sau a accelerat o tendință internă de dezvoltare hispanică.

1.1.1.5.4.2. Granda, *Rasgos fon.*, p. 93 nuanțează astfel de soluții pentru a explica o serie de transformări fonetice din spaniola paraguayana. Varianta [s] pentru [c] se datorește influenței guarani' în această formă a spaniolei americane, căci apare în straturi socioeconomice care au limba guarani drept cod primar și [de ce] nu apare [s] în spaniola din aria Corrientes și Misiones, în a căror limbă guarani locală nu există astăzi fonemul *Isi*, ci stadiul lui arhaic *Ici*, care coincide cu norma din spaniola generală.

1.1.2. Inventarul de variante

1.1.2.1. Apariția de variante

1.1.2.1.1. împrumutarea unor variante

1.1.2.1.1.1. Nu puține sunt cazurile când, datorită contactului dintre limbi, limba receptoare se îmbogățește cu variante clin limba sursă, sistemul rămânând intact. Cu alte cuvinte asistăm la modificarea normelor ele realizare a sistemului (cf. Malmberg, *Substrat*, p. 251). Sunt cunoscute cazurile când un străin ajunge să stăpânească un nou sistem de expresie, dar păstrează atunci când realizează sistemul, obișnuințele articulatorii proprii limbii materne

(exemplul clasic care se dă este cel al unui german care, vorbind franceza, aspiră oclusele /p/—/x/—/k/ și pronunță seria sonoră mai mult sau mai puțin asurzit). Malmberg (*loc. cit*) atrage atenția asupra faptului că păstrarea trăsăturilor redundante cere o tradiție mai puternică decât menținerea opozițiilor, a căror pierdere sau slăbire afectează economia sistemului și, prin aceasta, resursele sale de expresie. După Malmberg, o slăbire a contactelor directe cu centrul conducător este suficientă pentru ca fenomenele redundante să se modifice în contact cu *g* limbă vecină și cu o populație bilingvă. >x' <•< . ' " .

1.1.2.1.1.2. Pentru iudeospaniola, se pot aduce exemple atât din vocalism, cât și din consonantism. În ce privește vocalismul, amintim cazul vocalei centrale de nuanță anterioară între [e] și [a] împrumutată din română și notată de noi [e], care apare în poziție nazală (mai ales în prefixele *em-*, *en-*): [ejmbarasar, [efmbutir „a îndopa găștele”, [ejnkaver „a încăpea”. În unele cazuri, am notat, la București, chiar o vocală centrală, mai închisă decât [a] și mai deschisă decât rom. [i]: [âjmpisar „a începe”, [âjnkargar „a încărcă”, [âjnkuntrar „a întâlni” (vezi Sala, *Phonétique*, p. 30, 96-97). Am explicat apariția acestei variante pornind de la distribuția ei limitată (la inițială de cuvânt) ca o influență a românei: sefardiții au interpretat, *em-*, *en-* ca un prefix și de aceea l-au înlocuit prin prefixul românesc *îm-*, *în-*. Când privește apariția izolată la București a lui [e] în două cuvinte de origine ebraică: *yenozu* „drăguț, grațios” (< ebr. *hen* + sp. *-oso*), *sejel* „inteligentă” (< ebr. *sekel*) vezi Sala, *Phonétique*, p. 30, ea s-ar putea datora unei influențe din partea idișului.

1.1.2.1.1.3. Din domeniul consonantismului, reținem două exemple, dintre care unul este rezultatul unei influențe turcești, iar altul pare a fi rezultatul unei influențe sârbocroate. În legătură cu turca, poate fi pusă apariția unui / velar [t] din iudeospaniola din Constaninopol (vezi Wagner, *Espiguelo*, p. 17) care este o variantă a lui *III*, iar pe seama sârbocroatei ar putea fi pusă o particularitate a

iudeospaniolei din Bosnia, semnalată de K. Baruch (*Bosnia*, p. 137-138). Este vorba de înlocuirea prin palatale a ocluselelor [k], [g]: *ri[k]u*, *fi[g]u*, *di[g]u*, *salpi[k]ar*, *furmi[g]a*, frecventă mai ales în diminutivele *-iku* (*-ico*), *-iha* (*-ica*). Pronunțarea palatală, care este în variație liberă cu varianta neutră, se explică prin dezvoltarea iudeospaniolei într-un mediu slav caracterizat prin prezența unor consoane palatale.

1.1.2.1.1.4. Pentru spaniola din America, reținem, în primul rând, articularea explozivă a lui *t* urmat de / (*tl*), atât în cuvintele din limba năhuatl (*ix-tle*), cât și în cuvintele hispanice (*a-tle-ta* în loc de *at-le-ta*), semnalată pentru Mexic de J. Lope Blanch (*Sustr. fon.*, p. 97-98; *Lex. ind.*, p. 12-13). Această variantă este condiționată de fonemul dentoalveolar lateral africată surd /ʃ/, frecvent în lexicul indigen în toate pozițiile: *tlaco*, *Popocateptl* etc. Lope Blanch atrage atenția asupra faptului că articulația mexicană actuală [t + l] nu coincide cu cea indigenă pentru [ʃ], ci este o adaptare a fonemului indigen la sistemul fonologie spaniol.¹

1.1.2.1.1.5. Persoanele cultivate din Yucatân, sub influența limbii maja, pronunță consoanele orale urmate de o închidere a glotei (*p \ t \ k \ eh*) (*dz*) prin identificarea cu așa numitele „letras heridas” din maya: *pak'er* „a plăti”, *khiero* „a iubi”, *t'anto* (Lope Blanch, *Cortes gloticos*, p. 199-219; cf. Nykl, *Notes*, p. 215-217; Henríquez Urena, *Mejico*, p. 340, Alvar, *Yucatân*, p. 177-178; Suárez, *Yucatân*, p. 49-52, 83; Rosenblat, *Contactos*, p. 118-119; Lope Blanch, *Leng. esp.*, p. 144; Cassano, *Latency*, p. 6-15; Coupal—Plante, *Oclusivas*, p. 129-176). În aceeași regiune există și varianta retroflexă a lui *lii* (Lope Blanch, *Infl. maya*, p. 41-53).

¹ Alte variante din portugheza sau spaniola americană prezintă Leoni, *Appuntí*, p. 212-215 (relativ la influența italiană) și Philipps, *Influence*, p. 201-212 (relativ la influența engleză : /v/ în spaniola din Los Angeles). Pentru cazul contrar, influența spaniolă asupra englezei din Texas, vezi Sawyer, *Aloofness*, p. 270-281; Philipps, *Influence*, p. 201-212.

1.1.2.1.1.6. Exemple se pot aduce și din istrorontână, unde, în unele graiuri, ca cel din Jeian, *Igl* se realizează ca o fricativă, la fel ca în graiurile croate clin nord-vestul Istriei, în timp ce se păstrează ca oclusivă velară sonoră în celelalte graiuri, la fel ca în graiurile croate învecinate (vezi Kovacec, *Istr. act.*, p. 77)'.

1.1.2.1.1.7. Mai interesant este cazul lui *[a]* accentuat din istroromână, care a fost identificat cu *[ã]* din graiurile croate unde *[ã]* a trecut la *[ã]*. După modelul croat, în istroromână *a* din silaba accentuată, unde accentul dinamic influențează asupra duratei vocalei în sensul prelungirii ei, a fost labializat ca în silabele lungi din croată. Noua variantă *[ã]* a devenit realizarea principală a fonemului */a/* în poziție accentuată (Kovacec, *Istr. act.*, p. 75-76).

1.1.2.1.1.8. Granda (*Estudios*, p. 121) explică apariția unei ocluziuni glotale pentru *[k]* în aria occidentală a Columbiei (Iscuande și Guapi) prin influență africană. Explicația prin substratul african este conformă cu cerințele generale, expuse de B. Malmberg. Astfel, fenomenul apare nu numai în împrumuturi, deci în forme lexicale izolate (așa cum este cazul iudeospaniolei, unde apare în cuvinte de origine ebraică), ci în toate cazurile când apare un *[k]* original în poziție explozivă. Apariția acestui sunet nu înseamnă o simplificare a structurii fonetice (care, conform teoriei lui B. Malmberg, ar putea fi explicată prin tendințe interne), ci introducerea unei variante total noi, inexistente în altă parte a spaniolei decât tot în regiuni ca Yucatân și Filipine, unde prezența ei este explicată de Granda tot ca o influență străină (cf. Bowen, *Hisp. leng.*, p. 949 la care consoanele glotale din Filipine sunt explicate prin influență indigenă). În sfârșit, Granda (*Historia*, p. 213) invocă pentru explicație influența africană și

' Pronunțarea fricativă (ca *[y]* sau *[h]* a lui *Igl*) există în multe limbi cu o înrudire îndepărtată, ceea ce a determinat pe unii lingviști să vorbească despre o propagare a unei anumite pronunțări (vezi discuția la Petrovici, *Interpenetration*, p. 42).

condițiile sociologice din aria occidentală a Columbiei: contactul între indieni și negri a fost evitat sistematic în Columbia, adică nu se putea transfera o particularitate indigenă în limbajul negrilor. r , ' ...Ár^ •

1.1.2.1.1.9. în spaniola din Paraguay, există sunetul *[f]* împrumutat din guarani', care, din punct de vedere fonologic, este o vanantă a lui *Iul* sau *Iii* clin castiliană. Sunetul *[i]* apare cu o intensitate descrescătoare în funcție de straturile socioeconomice (Granda, *Rasgos fon.*, p. 89).

1.1.2.1.1.10. în Santiago del Estero (nord-vestul Argentinei), timbrul lui *Isl* este puternic șuierător, ca în quechua, în timp ce, în restul aceleiași zone, s-a relaxat și se manifestă ca o predorsoalveolară (Rojas, *Cont. ling.*, p. 577). Aceeași Rojas precizează că în limba quechua din Santiago del Estero, ca urmare a influenței spaniole, termenii opoziției *[V]* și *[ylj]* ajung la *[z]* (< /V) — *[j]* (< *lyl*), ca în spaniolă.

1.1.2.1.1.11. Apariția, în spaniola din Paraguay, a unui *[v]* labiodental aproape în totalitatea cazurilor în care, în spaniola standard, are o realizare bilabială cu excepția situației în care este urinat de o vocală labializată, coincide, în privința modului de articulare, cu sunetul omolog care există în limba guarani' locală. Granda (*Fon. Paraguay*, p. 121) consideră că acest fapt trebuie pus în legătură cu rezultatele influenței limbii guarani asupra spaniolei din Paraguay.

1.1.2.1.1.12. Montes (*Historia*, p. 505) consideră că pronunțarea consoanelor ocluzive surde ca aspirate într-o amplă zonă din centrul Columbiei (departamentele Cundinamarca, Boyacá și Santander), într-un teritoriu care coincide *grosso modo* cu zona de dominație a limbii prehispanice muisca, pare fără îndoială un indigenism fonetic.

1.1.2.1.1.13. în diverse variante ale limbilor romanice (spaniola din Guinea ecuatorială, Granda, *Afro-rom.*, p. 93) și în creolele romanice (palenquero: Friedman—Patino Rosselli, *Palenque*, p. 100-103, creola franceză din Haiti:

d'Ans, *Creole fr.* sau în creolele atlantice în general:/Linnelli, *Creole Phon.*, p. 88-91) apar, datorită influenței limbilor africane (bantu și kwa), variante cu articulare nazală în poziție inițială de cuvânt, înainte unei consoane omorganice. În spaniola din Guinea ecuatorială, vorbită de populația fang, nazalizarea în poziție inițială de silabă se produce prin două procedee: afereza vocalei inițiale care precede grupul nazală + consoană (*ngahar* < *enganar*, *ntcrrar* < *'enterrar*) sau proteza nazalei înaintea unei consoane inițiale (*mbueno* < *bueno*, *ngato* < *gato*) Granda, *Afro-rom.*, p. 93.

1.1.2.1.1.14. Uneori, unele variante pot proveni fără intermediul împrumuturilor lexicale și se pot răspândi peste frontierele lingvistice (Petrovici, *Interpenetration*, p. 41). Noile moduri de a pronunța fonemele sunt transmise aproape la fel de ușor de la o limbă la alta ca și în cadrul aceleiași comunități. În acest caz, la fel ca și în cazul afinităților fonologice (*I.I.I.5*), un mod comun de redare a fonemelor în ambele limbi nu depinde de un vocabular comun prea larg; el poate fi chiar aplicat în cuvinte care nu au nici o legătură între ele (Weinreich, *Lang. cont.*, p. 24; cf. Jakobson, *Affinites*, p. 359). De cele mai multe ori, în aceste cazuri, rolul primordial îl joacă factorii culturali, nu cei de ordin lingvistic (intervine un fel de „modă” care trece de la o comunitate la alta, o anumită pronunțare prin imitare).

1.1.2.1.1.14.1. În anumite limbi din vestul Europei, s-a dezvoltat, paralel, cantitatea vocalică în silabă accentuată deschisă: orice vocală în silabă accentuată deschisă a fost pronunțată lung în toate cuvintele, moștenite sau împrumutate (Sommerfelt, *Aspects*, p. 81 și urm., p. 91 și urm.).

1.1.2.1.1.14.2. Tot în limbile din Europa occidentală, s-a răspândit pronunțarea „velară” sau „uvulară” a vechii vibrante apicale sau chiar dispariția ei care a devenit o „modă” fără legătură cu cuvintele împrumutate (Hockett, *Course*, p. 414; Brondal, *Substrat*, p. 26-27). În unele limbi,

același fenomen, pronunțarea uvulară a lui r, a avut drept consecințe apariția unor vocale lungi opuse celor scurte (Stieber, *Lois*, p. 107).

Au fost puse în legătură cu o influență străină, anume influența-aztecă, și slăbirea sau dispariția vocalelor neaccentuate clin spaniola mexicană (Malmberg, *Trad. hisp.*, p. 242; Malmberg, *Syl. mex.*, p. 88), mai ales, înainte de -s. S-a arătat însă că același fenomen apare și în alte regiuni din continentul hispano-american, fără să existe un substrat aztec (Lope Blanch, *Voc. caed.*, p. 72-73; *Sustr. fon.*, p. 98-102). Fenomenul a fost înregistrat în Columbia, Ecuador, Costa Rica, Salvador, Bolivia, unde nu există substrat aztec. Pe de altă parte, Lope Blanch, *Sustr. fon.*, p. 100-101 arată că azteca nu are un sistem vocalic slab (din contră are un sistem în care există opoziție între vocalele lungi și scurte).

În legătură cu substratul indigen a fost pusă și trecerea lui c aton final la i, înregistrată în Ecuador de Boyd-Bowman (*Pron. Ec*, p. 231) și în Columbia (Florez, *Pron. Bogota*, p. 78). Dar fenomenul există și în alte regiuni din America: Mexic (Avila, *Tamazunchale*, p. 77), Puerto Rico (Navarro Tomàs, *Puerto Rico*, p. 48, 50) și în iudeo-spaniola (Wagner, *Caracteres*, p. 22). Navarro Tomàs îl explică prin influența galiciană și asturiană, la fel cum procedează și M. L. Wagner (*Caracteres*, p. 22).

Varianta tensionată a lui [-s] din spaniola yucatecă nu poate fi pusă pe socoteala influenței năhuatl, așa cum au făcut Henríquez Urena și Amado Alonso, pentru că, așa cum a precizat Lope Blanch, *Sustr. fon.*, p. 102-106 o astfel de variantă există în Pertî și Ecuador. Ea nu poate fi atribuită nici influenței maya fiindcă așa cum a subliniat Alvar, *Yucatân*, p. 188 o astfel de variantă nu există în maya (cf. Cassano, *Mex. sp.*, p. 55-61).

De asemenea, nazalitatea combinatorie din spaniola paraguayana, atribuită de Malmberg (*Esp. Nouv. Monde II*, p. 16-17) și de Granda (*Fon. Paraguay*, p. 114) limbii guarani, nu pare a fi rezultatul acestei influențe (cf. Cassano, *Voc. nas.*, p. 190-192; Matluck, *Fon. fin.*, p. 336).

f. Exemplele de acest fel ne arată cât de prudenți trebuie să fim atunci când atribuim contactului dintre limbi

apariția unor variante fonetice. O explicație externă poate fi dată numai după ce se constată că varianta în discuție nu există în altă parte a domeniului analizat. De asemenea este necesar să se cunoască bine structura sistemului limbii căreia i se atribuie influența respectivă.

1.1.2.1.2. Generalizarea unei variante

Contactul dintre limbi poate contribui la generalizarea unei variante a unui fonem, care, înainte de contactul dintre cele două limbi, apărea numai în anumite poziții. Un exemplu care ilustrează foarte bine această observație a dat B. Malmberg în cunoscutul său studiu consacrat spaniolei din Paraguay (*Paraguay*, p. 439-449). Spaniola din Paraguay este singura variantă spaniolă în care fonemul /yl/ se realizează ca africată [dzj] nu numai în contextele date de T. Navarro Tomàs (*Manual*², p. 119) pentru spaniola standard (în combinații cu consoanele *n* și *l*: *conyuge*, *el yerno* = [kondzuye, sl dzerno] sau la inițială, după pauză, când alternează cu [y], ci și în poziție intervocalică: [madzor], [kadzo], [ădza], [ledzendo] pentru *mayor*, *kayo*, *haya*, *leyendo*. Această pronunțare este răspândită la toate clasele sociale.

Apariția africatei [dz] în spaniola din Paraguay nu trebuie explicată printr-o influență externă, fiindcă [dz] există atât în Peninsula, cât și în alte părți din America. Ceea ce trebuie pus pe seama substratului indigen reprezentat de limba guarani este generalizarea africatei și în cazurile inexistente în celelalte variante spaniole. Malmberg (*Paraguay*, p. 444) arată că, în sistemul fonetic al spaniolei paraguayene, există un fonem prepalatal care se realizează de obicei ca o africată. Populația guarani care a învățat spaniola a interpretat [y] ca [dz] și această obișnuință a fost adoptată, după aceea, de toată populația metisă, devenită mai puțin sau mai puțin bilingvă (Malmberg, *loc. cit.*). Generalizarea sunetului guarani s-a putut realiza cu atât mai ușor cu cât „en la boca de los criollos paraguayos este sonido guarani les era ya familiar en ciertas posiciones

en su propio sistema fonetico". Explicația a fost contestată de Cassano, *Substratum*, p. 41-44; idem, *Phonology*, p. 106-112; idem, *Substr. theory*, p. 414-415.

1.1.2.2. Dispariția unor variante

Apariția unor noi variante contribuie la slăbirea poziției sau chiar la dispariția unor variante mai vechi. Astfel de situații se pot presupune, deși, în general, nu avem precizări care să ne permită să tragem concluzii ferme în această privință. Există însă situații când autorii atrag atenția asupra dispariției unor variante. Stieber (*Lois*, p. 115, 117) dă două exemple de acest fel. În primul caz, este citat exemplul unui grai slovac de est care, în locul lui /l/ velar, are un /, sub influența maghiarei (în acest grai opoziția dintre /l/ și /' (velar și palatal), caracteristică graiurilor slovace de est, devine o opoziție între / și /). Într-o enclavă poloneză din Slovacia, dispărea varianta vechiul r fricativ [r] pentru că slovacă are numai r dur.

Sub influența dialectului salentin, într-o enclavă greacă, dispărea varianta y pentru k (Profili, *Romanisation*, p. 130-132). Invers, în dialectul sicilian, sub influență greacă, dispăreau unele variante (Caracausi, *Lingue cont.*)

Kremnitz (*Phen. contact*, p. 29) menționează o serie de exemple din franceza imigranților iberoamericani (din Franța) în care variantele unor foneme sunt substituite cu variantele existente în limba lor; [R] uviilar din norma franceză este substituit cu [r] apical, palatală /l/ cu [lj], velarizarea lui /l/ în franceza unor catalani, tendința de a menține punctul de articulare catalan și spaniol al fricativelor /sl/ și /z/. În toate aceste cazuri este afectată doar norma, nu și sistemul.

1.1.3. Modificări de prozodie

În general, cuvintele împrumutate se adaptează la sistemul accentual al limbii receptoare (cf. de exemplu, Treml, *Wortahzcut*, p. 34-65). Pe lângă modificările de inventar

discutate până acum, în care a fost vorba de schimbarea inventarului de foneme sau de variante, pe seama aceluiași contact dintre limbi pot fi puse și modificările care se referă la prozodie (accent, intonație).

1.1.3.1. Modificări ale tipului de accent

Este cunoscut exemplul dat de Weinreich (*Unilinguisme*, p. 658) pentru nord-vestul Iugoslaviei, unde limbile române, fără tonuri diferențiatore, au determinat, fără îndoială, suprimarea tonului distinctiv în anumite dialecte sârbocroate. Un fenomen asemănător a fost semnalat pentru unele graiuri sârbocroate din țara noastră unde, sub influența românei, are loc un proces de lichidare a intonației fonologice și a cantității vocalice (Ivic, *Balkanismes*, p. 229).

Nu lipsesc modificările de accent mai puțin importante care nu afectează tipul de accentuare. Garcí'a (*Interf.*, p. 337) menționează deplasări ale accentului la unele forme verbale în dialectul galicienei puternic influențat de spaniolă (*chapurrao*), datorite acestuia din urmă (*cantábamos*, *cantábades* persoanele I și II plural ale imperfectului). Exemple similare întâlnim la Payrato, *Interf ling.*, p. 85, rezultate ale contactului castiliano-catalan.

1.1.3.2. Modificări ale intonației

1.1.3.2.1. Exemple de acest fel, fără să se fi ajuns la rezultate spectaculoase, se găsesc în spaniola din America. Cercetările influenței limbilor precolumbiene asupra spaniolei americane par a fi mai numeroase, dar sunt încă în faza de început (Lope Blanch. *Infl. ind.*, p. 34; Suárez, *Indig. Arg.*, p. 74). Vidai de Battini (*San Lms*, p. 21-29) și Malmberg (*Argentine*, p. 219-220) au atras atenția asupra unei intonații specifice din regiunea Cordoba din Argentina. Această intonație particulară, care se pare că ocupă teritorii vaste în interiorul Argentinei, este binecunoscută în această țară (Doimi de Miranda, *Esp. Arg.*, p. 315; Sileoni de Biazzi, *Penetracii*, p. 381-386). Este vorba de o

deplasare a accentului dinamic, care este strâns legată de o intonație muzicală foarte specială, cu caracter ascendent, semnalată și de Navarro Tomàs (*Fonologia*, p. 137) și caracterizată ca las „escalas repetidas, gradualmente ascendentes, de la entonacion argentina de Jujuy”. Atât B. Vidai de Battini, cât și B. Malmberg, consideră că această intonație este datorită substratului.

O intonație~specifică pare să caracterizeze și spaniola chiliana: „Nuestra experiencia del espanol vulgar chileno nos lleva a compartir la opinion de Lenz, aclarando que el sustrato se manifiesta principalmente en la entonacion” (Morfnigo, *Programa*, p. 140). Aceeași părere are și Amado Alonso în comentariile care însoțesc cartea lui R. Lenz (A. Alonso, în Lenz, *Chile*, p. 289). Diverși autori s-au referit — după cum semnaleză Lope Blanch (*Sustr. fon.*, p. 106, nota 35) — la intonația specifică a frazei din spaniola mexicană, pusă în legătură cu influența indigenă (Henriquez Urena, *Mejico*, p. XIV; B. Malmberg, *Esp. Nouv. Monde*, p. 70; Rosenblat, *Buenas*, p. 131; Buesa Oliver, *Indoam. lex.*, p. 15). Lope Blanch este mult mai sceptic și subliniază că este vorba de păreri impresioniste care nu se bazează pe o comparație riguroasă a spaniolei mexicane cu cea a limbii năhuatl.

1.1.3.2.2. Navarro Tomàs (*Puerto Rico*, p. 113-114) a găsit o regiune în insula cercetată în care predomină un „acento de notas agudas y sincopadas”, pe care îl pune în legătură cu populația de culoare din acea regiune. Megenney (*Elem. subsah.*, p. 192-196) presupune o influență similară în Santo Domingo.

1.1.3.2.3. în franceza alsaciană s-a semnalat o intonație germană (Plhlipp, *Alsace*, p. 63-74)

1.1.3.2.4. Căreia (*Interf.*, p. 331) constată că prima remarcă pentru cel ce ascultă spaniola folosită de vorbitorii de galiciană este curba melodică tipică galicienei.

1.1.3.2.5. Lehistele—Ivic (*New Balk.*, p. 45-53) găsesc o intonație specifică blacanică pentru întrebările pozitive și negative.

1.2. Modificări de distribuție

Pentru a ne da seama de toate aspectele rezultatului contactului dintre limbi nu este suficientă o simplă însiruire a elementelor de inventar fonologic (cu apariții și dispariții ale unor foneme sau variante), ci trebuie analizate și modificările produse în tipurile de distribuție a fonemelor. Chiar dacă două limbi în contact au același număr de foneme, modelele de distribuție pot fi diferite. Weinreich (*Uniliuguisme*) citează cazul fonemelor /p, s, s, r/ din engleză și franceză, cu observația că grupul inițial /ps/ este străin englezei și /sr/ nu se întâlnește în franceză. Aceeași observație se poate face și cu privire la idiomurile pe care le analizăm și, în primul rând, la română, spaniola americană și iudeospaniola, unde contactul cu diverse limbi a făcut să se modifice distribuția fonemelor sau a variantelor. Această modificare a distribuției poate să se refere la poziția fonemelor în cuvânt sau la situația fonemelor în combinație cu alte foneme.

1.2.1. Apariția de foneme în poziții inexistente în cuvintele din vechiul fond

1.2.1.1. Numeroase exemple de acest fel ne oferă iudeospaniola, unde numărul mare de împrumuturi a întărit poziția anumitor foneme prin apariția lor în poziții necunoscute cuvintelor spaniole (vezi Sala, *Phonetique*, p. 111-154):

Izl apare nu numai în poziție interioară, așa cum apărea în cuvintele din vechiul fond spaniol (*kamiza* „cămașă”, *ermozo* „frumos”, *azno* „măgar”, *deznudar* „a dezbrăca”), ci, în cuvintele împrumutate, și la inițială de cuvânt sau, la sfârșit de cuvânt, în finală absolută: *zctyut* „parastas”, *zarâ* „grijă, teamă”, *zevidn* „odinioară”, *zonă* „prostituată”, *zirclilfs*

„zarzăr”; *hukuruz* „porumb”, *karpuz* „pepene verde”. Aceste împrumuturi sunt din ebraică (*zayut*, *zarâ*, *zemân*, *zonă*), turcă (*zirdilis*, *kukuruz*, *karpuz*).

Ivi apare nu numai la inițială sau în poziție interioară, așa cum apărea în cuvintele din vechiul fond spaniol (*văka* „vacă”, *vino* „vin”, *lavâr* „a spăla”, *palavra* „cuvânt”), ci și la finală absolută ale cuvinte împrumutate din ebraică: *av* „a IX-a lună din calendarul ebraic”, *erev* „ajun”, *lulăv* „frunză de palmier întrebuițată la serviciul religios în ziua de *sukot*”, *tisabedv* „ziua a IX-a a lunii *av*, sărbătoare religioasă”,

Ihl apare nu numai în poziție inițială, ca în cuvintele din vechiul fond spaniol (*boka* „gură”, *boda* „nuntă”, *blanko* „alb”, *bueno* „bun”), ci și în poziție intervocalică sau la sfârșit de cuvânt în cuvinte împrumutate, mai ales, din ebraică (*sabat* „sâmbătă”, *tisabeäv*, *tubisvât* „sărbătoare religioasă numită și *las frutas*”) sau din turcă (*kebâb* „chebab”, *ystber* „veste”).

il apare și la finală de silabă în cuvinte împrumutate din ebraică (*%anef* „lingușitor”, *sifyă* „servitoare”, *afstayă* „speranță”), elin turcă (*kef* „poftă, chef”) și română (*kartof*).

Exemple de apariție a altor consoane la finală absolută în împrumuturi: *p* (*arap* „arab”, *kasâp* „măcelar”, *corâp* „ciorap”, *dulap* „dulap”, *sirop* „sirop”), *k* (*kaiik* „barcă”, *kaimâk* „smântână pe lapte”, *tufek* „armă”), *g* (*besogeg* „din greșeală”, *mckatreg* „răuvoitor”), *c* (*cipic* „papuc”, *givec*, *iuevc* „ghiveci”, *iui* „dificil”) etc. Cele mai multe din aceste împrumuturi sunt elin turcă și ebraică.

Trebuie precizat că multe dintre cuvintele amintite (luate din Sala, *Phonetique*, p. 43-70), nu au o răspândire prea mare atât din punct de vedere geografic (turcismele sunt răspândite mai ales în Turcia), cât și stilistic (unele aparțin numai ladino-ului, limba textelor religioase). O situație asemănătoare există în spaniola din Los Angeles sub influență engleză (Phillips, *Influence*, p. 71-81).

1.2.1.2. Sunt numeroase exemplele de acest fel prezentate de P. V. Cassano pentru spaniola americană.

1.2.1.2.1. În regiunea Kfo de la Plata, apar *p*, *m* și *n* la sfârșit de cuvânt, în împrumuturi din franceză [*sop*] > [*cop*], [*krem*], [*campaii*] (Cassano, *French infl.*, p. 180-182).

1.2.1.2.2. Prin intermediul împrumuturilor din engleză, *p*, *t*, *k*, *b*, *f*, *m* apar în poziție finală (Cassano, *Amer. Engl.*, p. 201-214).

1.2.1.2.3. Schimbări similare în distribuția fonemelor se prezintă în cazul lui *m*, care apare în poziție finală absolută (*pikum*) sau al lui *ii*, folosit la inițială de cuvânt (*iioca*) (Cassano, *Study*, p. 170-171) prin influență araucană sau quechua (Cassano, *Inca phonol.*, p. 459-483).

1.2.1.2.4. În alte ocazii, sub influență străină, se îmbogățește distribuția unei variante. Astfel, în împrumuturile din araucană, [*rj*] apare în poziție inițială și intervocalică: [*ipmkukacu*], [*kalfisorji*] (Cassano, *Study*, p. 171). Este și cazul lui [*b*] inițial, care în spaniola din Paraguay este fricativ, sub influența limbii guarani (Malmberg, *Esp. Nouv. Monde* II, p. 20-21). Cassano (*{[b]}*, p. 17) are altă părere. Variante împrumutate de spaniola din Guineea din limba fang la Granda, *Afro-rom.*, p. 89-95. Granda (*Interf fon.*, p. 95-114) este o sinteză a divereselor probleme ale interferenței fonetice ale limbilor africane subsahariene din limbile europene.

1.2.1.2.5. Există și cazul invers, când, sub influență spaniolă, în limbile indigene din America apar o serie de foneme necunoscute din vechiul fond de cuvinte: în apache chiricahua *ll* apare la inițială de silabă (Hoijer, *Change*, p. 335-345), iar, în huave, apar /b,d,g,/ la inițială de cuvânt (Diebold, *Incip. bilingv.*, p. 97-112).

1.2.1.3. Semnalăm, pentru română, un fapt din domeniul vocalismului, și anume că, prin împrumuturi, o serie de vocale apar în pozițiile în care dispărușeră în cuvintele

latinești. Se știe că româna a pierdut pe *e*, *o* accentuate urmate, în silaba următoare de *ă*, *e*; în urma unui proces de metafonie, *e*, *o* au devenit [*ea*], [*ga*], diftongii atât de caracteristici ai limbii române, după ce, înainte, fuseseră pronunțate [*e*], [*g*]: lat. *ligat* > rom. *leagă*, lat. *mola* > rom. *moară*. În primele împrumuturi slave, *e* și *o*, care erau în acea perioadă a vechea slave, vocale deschise, au fost identificate cu *e* și *o* latinești și au devenit [*ea*] și [*ga*]: v. sl. *lene* > v. rom. *leane* • rom. *lene*, v. sl. *kosa* > rom. *coasă*. O dată cu împrumuturile_slave mai târziu și cu neologismele, *e* și *o* accentuate pot apărea înainte de *ă*, *e*: *cofă*, *cobe*, *gleznă*, *sfeclă*. Astfel *e* și *o* apar în contexte noi (Sala, *Contributions*, p. 156-157).

1.2.1.4. Se citează și cazul lui *a* neaccentuat care apare în română numai în împrumuturi mai recente (în cuvintele din vechiul fond *a* neaccentuat a devenit *ă* (lat. *barbatus* > rom. *bărbat*), cu excepția inițialei de cuvânt și a lui *a* final (lat. *casa* > rom. *casă*). O dată cu termeni de felul lui *sacă* „saca”, *calup* împrumutate din turcă, *a* poate apărea și în poziție neaccentuată.

Evident nu orice abatere de la normă privind distribuția diverselor foneme trebuie interpretată ca rezultat al contactului între limbi. Un exemplu ilustrativ este cel oferit de B. Malmberg (*Estudios*, p. 79-83, 99-126; *Phon. gen. rom.*, p. 436) care explică articularea din Mexic a lui *r* imploziv ca o vibrantă multiplă, ca rezultat al influenței substratului. Lope Blanch, *-r final*, p. 75-91, a adus argumente hotărâtoare împotriva lui B. Malmberg. Cercetarea lui Lope Blanch este un model de analiză în acest sens.

În primul rând, cercetările realizate în ultimul timp, în diversele zone din Mexic nu arată vreo preferință pentru articulația vibrantei multiple *-r* imploziv. Această articulație apare ocazional și alternează cu diverse alte variante, deci suntem în prezența unui evident caz de polimorfism de felul celui analizat de Alvar (*Polimorfismo*) și de Lope Blanch (*Rehilamiento*).

în al doilea rând, *r* final dublu apare și în alte dialecte spaniole vorbite în teritorii cu substrat foarte diferit de năhuatl și chiar în Peninsula Iberică. Concluzia lui Lope Blanch este logică „Si en la pronunciacion mexicana la realizacion de *-r* como vibrante multiple fuera, en efecto, mas frecuente que en otras regiones hispánicas, tal vez ello podn'a considerarse como simple desarrollo o intensificación de un fenomeno fonetico hispánico, y no como efecto de la influencia del sustrato" (Lope Blanch, *-r final*, p. 83; Cassano, *Substr. hyp.*, p. 1-2).

Nici asibilarea lui *-r*, care a fost strâns legată de Malmberg de asibilarea lui *r*-, nu poate fi reținută ca argument pentru a proba originea aztecă a variantei multiple a lui *-r*, pentru că asibilarea lui *r* este un fenomen care există și în alte părți ale continentului american. ;

Situația sociolingvistică din Mexic nu este comparabilă nici în parte cu cea din Paraguay. Limba năhuatl nu a avut, în epoca colonială și nici după aceea, prestigiu social și cultural pe care l-a avut limba guarani' în Paraguay, în sfârșit, nici structura fonologică a limbii năhuatl nu justifică o astfel de ipoteză pentru că năhuatl nu are nici *r* și nici *r*.

Situație similară prezintă oclusivele surde inițiale înlocuite de oclusive sonore (*k-* și *g-*) în limbile romanice. Fenomenul a fost explicat prin substratul mediteranean înrudit cu basca (Hubschmid, *Rom. medit.*, p. 362-363), dar a primit și o explicație internă convingătoare (Figge, *Anlaulsonorisation*).

1.2.2. Apariția de foneme în combinații inexistente în cuvintele din vechiul fond

Contactul dintre limbi a putut face ca anumite combinații de foneme inexistente într-o limbă să pătrundă, prin elementele lexicale, în cealaltă limbă (inventarul de foneme rămâne, evident, același).

1.2.2.1. Câteva exemple din iudeospaniola le-am luat din monografia noastră consacrată variantei din București (vezi Sala, *Phonetique*, p. 41-81):

/sp/: *mispayâ* „familie”, *mispăt* „judecată” ; /pk/: *capkdn* „om rău”, *tâpka* „minge”; /ps7: *sapscil* „neglijent”; /db/: *midbăr* „deșert”; *Izbi: yezbon* „socoteală”; *litl: aftay/i* „speranță”, *kefte* „chiftea”, *yaftună* „bătaie”; /tl/: *bâtlan* „leneș”, *catladeăr* „a se certa”.

Aceste grupuri consonanțice, la care se pot adăuga și altele, care apar, mai ales, în cuvintele de origine ebraică și turcă, au produs o modificare a structurii silabice a iudeospaniolei prin creșterea numărului de silabe închise. De precizat însă și faptul că aceste grupuri consonanțice apar în cuvinte care nu sunt răspândite în toate dialectele iudeospaniole și nici în toate stilurile.

1.2.2.2. Spaniola din America prezintă situații similare datorită împrumuturilor din engleză care au combinații noi de foneme: *ks*, *rd*, *rn*, *nk*, *rt* în poziție finală absolută; *st*, *siu*, în poziție inițială (Cassano, *Amer. Engl.*, p. 201-214). Combinații noi de foneme (*dm*, *dp*, *dl*, *hu*) apar în aceeași variantă a spaniolei și din cauza araucanei (Cassano, *Study*, p. 172).

1.2.2.3. Spaniola peninsulară prezintă numeroase cazuri de posibilități distribuționale și combinații de foneme care există numai în cuvintele împrumutate din latină, așa numitele *cultismos* din spaniolă: *apto*, *abdicar*, *abside* (Alarcos Llorach, *Fonologia*, p. 184-189). Lapesa (*Historia*, p. 260-261, 270-271, 280-281, 390-391) prezintă evoluția acestor grupuri în istoria spaniolei. Vezi și Bustos Tovar, *Contribucion*, p. 82-86. Exemple recente ale vitalității cultismelor în textele mexicane la Claveri'a Nadal, *Cultismos*, p. 92-102.

1.2.2.4. Situații similare întâlnim și în română, cu precizarea că, în aceasta din urmă limbă, grupurile consonanțice împrumutate sunt bine reprezentate. Se știe că româna a pierdut, la fel ca alte limbi romanice, grupurile latinești [*hl*], [*gl*] devenite, la fel ca în italiană [*h*], [*g*]: lat.

clamare > rom. *chema*, lat. *glanda* > rom. *ghindă*. Aceste grupuri pătrund foarte timpuriu, încă în epoca românei comune, clin vechea slavă, fiind cunoscute astăzi în toate cele patru idiomi românești (dacoromâna, aromâna, meglenoromâna, istroromâna), așa cum dovedesc cuvinte ca *clește* < v. sl. *klesta*, *clopot* < v. sl. *klopotu*, *glas* < v. sl. *glasu* (vezi Sala, *Contributions*, p. 160). Ulterior, poziția acestor grupuri a fost întărită prin împrumuturi făcute din alte limbi cu care româna a intrat în contact (*claviatură*, *monoclu*).

Pe lângă *[kl]* și *[gl]*, există și alte grupuri consonantice inexistente în româna ulterioară influenței slave. Și de această dată se poate sublinia faptul că grupurile respective apar în cuvinte existente în toate cele patru idiomi românești, ceea ce este o probă a vechimii lor: *brazdă* < y. sl. *brazda*, *izvor* < v. sl. *izvoru*.

1.2.2.5. Am arătat cu alt prilej (Sala, *Contributions*, p. 37), când ne-am ocupat de tendințele structurale române manifestate în fonetica istorică a limbii române, că punem pe socoteala contactului dintre limbi o serie de fenomene care contravin idealului silabic de tipul PA/PA. Astfel, am considerat că transformarea lui *[u]* de la sfârșit de silabă într-o fricativă sau oclusivă *[v]*, *[f]*, *[p]* din aromână (*alctvdu*, *caftu*, *preftu* = drom. *laud*, *caut*, *preot*) poate fi pusă în legătură cu influența greacă.

1.2.2.6. În istoria limbii române, grupurile *[go]*, *[gu]* au dispărut, transformându-se în *[io]*, *[iu]*: *jos* < lat. *deorsum*, *june* < lat. *juvene*, în condițiile păstrării surdeii *[cii]*, *[cu]*. Echilibrul dintre cele două africte a fost restabilit prin reintroducerea grupurilor respective prin împrumuturi din turcă (*giol*, *magiun*). Graur, *Studii*, p. 39.

1.2.2.7. În legătura cu latina, Mariner Bigorra (*Prestamo*, p. 305), se referă la o schimbare a distribuției lui *h*; ca rezultat al influenței grecești, fonemul *h* are o capacitate

combinatorie mult mai mare: în timp ce, în cuvintele autohtone, apărea numai la inițială, înainte de vocală și, în interior numai în poziție intervocalică, în cuvintele grecești, *h* putea apărea și după și înainte de consoană (*chlamys*, *chronicus*).

1.2.3. „îmbunătățirea” frecvenței unor foneme

În alte cazuri, în urma contactului dintre limbi, se realizează o creștere a frecvenței anumitor foneme.

1.2.3.1. Astfel, în română, în urma transformărilor suferite de / și // intervocalici latinești, se păstrează / numai în cuvintele latinești care aveau un //; în timp ce -/- devine r (lat. *solem* > rom. *soare*), **ll** devine l (lat. *uallem* > rom. *vale*, lat. *macellanus* > rom. *măcelar*; excepție face // urmat de un *a* neaccentuat care se transformă în *[u]*: lat. *stella* > rom. *steaua*). Pentru detalii, vezi Sala, *Contributions*, p. 50-51, 87-94. Numărul cazurilor cu geminata // devenită / este destul de mic, astfel că, o dată cu intrarea în română a unor cuvinte cu (de exemplu *silă*, *fală*, *folos*), distribuția lui / intervocalic se îmbunătățește din nou (cf. Graur, *Tend. act.*, p. 31).

1.2.3.2. Într-un capitol consacrat tendințelor structurale române din română din lucrarea noastră citată (vezi Sala, *Contributions*, p. 24) am discutat cazul istroromâne analizat de Petrovici (*Hiatus*, p. 379), unde frecvența ridicată a lui *v* în loc de *wau* (*cuvet* „cot” < *cujktu* < lat. *cubitum*) poate fi pusă în legătură cu rezultatul contactului dintre istroromână și graiurile croate, adică dintre un idiom în care *wau* se opune lui *v* (istroromâna) și altul (graiurile croate) în care nu se face distincție între *wau* și *v*. Sub influența graiurilor croate, *v* apare în locul lui *wau*. În acest caz, fenomenul a fost ajutat să se producă și datorită faptului că o tendință similară romanică, de întărire a inițialei silabice, s-a manifestat în cursul istoriei limbii

române (cf. lat. *habutus* > *avut*, lat. *vidua* > **văduuă* > *văduvă*).

1.2.3.3. Cazuri de „îmbunătățire” a distribuției unor foneme de felul celui prezentat mai sus ne oferă și iudeo-spaniola (v. Sala, *Phonetique*, p. 88-155) și spaniola americană. Pentru creșterea frecvenței fonemelor *lii* și *lul* accentuate în poziție finală se pot consulta lucrările lui Cassano (*Inca phonol.; Study*, p. 173; *Amer. Engl.; French infl.*, p. 177-178). Alte cazuri, ca apariția lui *lzl* și *lyl* în spaniola paraguayana, la Cassano (*Substratum*, p. 41-44).

1.2.3.4. Malteza, datorită împrumuturilor din italiană, și-a mărit frecvența de apariție a unor foneme: */fpl/*, în toate pozițiile, și *lvi*, în poziție inițială și intervocalică; în cuvintele din vechiul fond arab, *lpl* apare numai în câteva cuvinte onomatopice, iar *lvi*, numai într-un cuvânt care corespunde fonemului arab /w7. Krier, *Maltais*, p. 17-18. Aceeași este situația și pentru *lci* și *lgl* (Krier, *Maltais*, p. 18-19): împrumutarea în masă a cuvintelor italienești a făcut să crească frecvența acestor consoane și, prin aceasta, randamentul funcțional al anumitor foneme indigene (mai ales *c* și *g*). Interesul acestui exemplu constă în faptul că cele două sisteme fonologice sunt mult deosebite.

1.2.3.5. Există și cazuri de întărire a unui tip de accentuare sub influență străină. Astfel accentuarea proparoxitonă a cuvintelor polisilabice romanice a fost întărită în aceste limbi (cu excepția francezei, care l-a modificat, trecându-l pe ultima silabă) prin preluarea neologismelor latinești și grecești: span. *celebre, funebre, logica, simbolo*; it. *celebre, funebre*; rom. *literă*. Niculescu, *Fcn. rom.*

1.2.4. Dispariția unor foneme din anumite poziții

Există și cazul opus celor prezentate până acum. și anume în urma contactului dintre două limbi, o serie de

foneme pot dispărea din anumite poziții din limba receptoare.

1.2.4.1. Un interesant exemplu ne este oferit de istroromână, unde fonemul *IV*, care include silaba, în afară de câteva cuvinte izolate, dispăre exact ca în unele graiuri croate cakaviene. Istroromâna are *că* „cal” față de forma articulată *ccilu* și pluralul *căi'*, *vițe* „vițel” față de forma articulată *vițelu* și pluralul *vițel'*, la fel ca în graiurile cakaviene unde avem *reka* „(el) a spus” față de femininul *rela* „(ea) a spus”, *bi* „(el) a fost” față de *bila* „(ea) a fost” (vezi Kovacec, *Istr. act.*, p. 78).

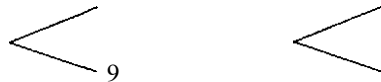
1.2.4.2. Doimi de Miranda, în Cvitanovic—Fontanella de Weimberg, *Simposio*, p. 240, explică eliminarea lui *Isl* imploziv la sfârșit de cuvânt ca un fenomen cu cauze multiple: una dintre cele mai importante este, în mod normal, tendința romanică, existentă și în spaniola pe arii întinse, spre aspirare și pierderea lui *-s* la sfârșit de cuvânt; dar, în cazul particular al spaniolei din provincia Rosario, a contribuit interferența cu italiana și dialectele ei.

1.2.4.3. Garci'a, *Interf.*, p. 332, consideră ca reducerea grupurilor culte *ct* în *l*, *cc* în *c*, *gn* în *n* etc. din spaniola vorbită de galicieni se datorește rezultatului normal al acestor grupuri în galiciană, deși, în alte părți, formele reduse ale grupurilor consonatice ar putea fi considerate forme populare.

1.2.5. Modificarea distribuției relative a fonemelor

La cazurile discutate până acum, în care a fost vorba de modificarea distribuției unor foneme în diversele părți ale cuvântului sau în diversele combinații de foneme, se poate adăuga situația când, în urma împrumutării unor foneme, se realizează o modificare a sistemului fonologie din punctul de vedere al distribuției fonemelor. J. Lope

Blanch (*Lex. ind.*, p. 16, nota 17) atrage atenția asupra faptului că fonemul /ʃ/, caracteristic pentru cuvintele clin limba nâhuatl, a putut să ajungă să altereze substanțial sistemul fonologie castilian în ceea ce privește distribuția relativă a fonemelor dentale și palatele. Față de structura castililiană

cea mexicană ar putea să fie astfel

Este clar că această nouă restructurare hispanică depinde de caracterul dorsal, neapical, al lui /s/ mexican, ca și de inexistența fonemului /0/, ambele împrejurări fiind, în întregime, străine de influența substratului (Lope Blanch, *Lex. ind.*, p. 16, nota 17; *Sustr. fon.*, p. 94-96).

1.2.6. O categorie interesantă de modificare de distribuire a fonemelor sub influența sistemului alogen este cea care produce anumite „devieri” de la norma sistemului receptor. Leoni (*Appunti*, p. 213) citează tratamentul lui *o* atonic în poziție finală și în interiorul cuvântului, în variantele italienești din São Paulo, în care „un cuvânt portughez acționează asupra altui cuvânt italian: «scuperto» (*descoberto*) pentru «scoperto» (prezent indicativ al verbului portughez: *descuberto*)”; la Silveira Bueno (*Infl. it.*, p. 243), influența italiană apare mai evidentă: „*O* atonic nu trece la *u*, ceea ce este o caracteristică generală a portughezei clin sudul Braziliei, în contrast cu tipul *-padão* din Portugalia sau din nordul Braziliei, unde trece în mod invariabil la *u*: *voce, tropical, dedo, livro* și nu *vuce, trupical, dedu, livru*”. Un fenomen asemănător a fost semnalat de dialectele rusești din România, în care, în afara fenomenu-

lui denumit, în dialectologia slavă, *akanie* (pronunțarea lui *o* în poziție protonică ca *a*), aplicat la împrumuturile adaptate la sistemul rus dialectal, există, de asemenea, fenomenul *menulukanie* și în cazul împrumuturilor din română care conțineau un *o* protonic. Ivanov, *împrum. lipov.*, p. 95-98 arată că trecerea lui *o* la *u* în cazul împrumuturilor românești din graiurile lipovenești se explică prin „apropierea” de sistemul românesc (prin pronunțarea nemodificată a lui *o*, s-ar fi creat modele fonetice aberante pentru sistemul acestor graiuri). Pronunțarea lui *u*, spre deosebire de *a* (dacă ar fi fost pronunțate potrivit normelor graiurilor), este mai aproape de *o* din punctul de vedere al locului de articulare și al deschiderii, ca și din punct de vedere acustic, ambele vocale fiind postpalatale rotunjite. În concluzie, Ivanov consideră că închiderea lui *o* (*o > u*) în cuvintele împrumutate din română reprezintă o tendință a vorbitorilor lipoveni de a apropia sistemul lor fonetic de sistemul românesc.

13. Considerații finale

Din exemplele prezentate, rezultă că cele mai multe modificări de inventar — la nivelul fonemelor sau al variantelor — sunt cele care apar în limbi puternic influențate în lexic. O dată cu numeroasele cuvinte împrumutate, au pătruns noile sunete care s-au fonologizat (mai ales când sistemul fonologie al limbii receptoare permitea o astfel de transformare). Sunt mai rare cazurile de reinterpretare a sistemului fonologie; ele au loc numai în regiunile periferice, izolate, nesubordonate vreunei norme lingvistice și unde bilingvismul este trăsătura dominantă. În aceleași regiuni, are loc și dispariția unor foneme sau a unor opoziții fonologice (la producerea acestor din urmă fenomene pot contribui, cel puțin în parte, și unele tendințe interne de evoluție). Într-o situație asemănătoare sunt și cazurile de păstrare a unor elemente de inventar ca rezultat al

contactului dintre limbi. Cele mai numeroase cazuri de modificare a distribuției sunt cele care reprezintă apariția unor foneme în poziții sau combinații inexistente în cuvintele din vechiul fond.

Importantă de subliniat este poziția periferică, deci slabă, a elementelor de inventar împrumutate: au o distribuție limitată și o frecvență relativ scăzută. În majoritatea cazurilor, nu sunt foneme care se integrează în corelațiile existente și care să ajungă prin aceasta să capete o poziție stabilă (cf. Martinet, *Economie*, p. 78-80). Din acest punct de vedere, ni se pare importantă observația lui S. Mariner Bigorra: „Para que se de un cambio fonologico mas allâ de la distribucion, esto es, en el inventario, tal vez no basta con un *corpus* de prestamos lexicos, por nutrido que sea. Quizâs baga falta un autentico bilinguismo y hasta un grado de posesion tal que se pueda percibir en la practica de la lengua prestamista el rendimiento de la oposicion en que entra el fonema de que la prestataria carece” (Mariner Bigorra, *Prestamo*, p. 308).

Cât privește limba română, lista faptelor fonetice puse pe seama contactului dintre limbi cuprinde și alte fenomene nemenționate de noi în acest capitol. Au fost explicate ca rezultat al acțiunii substratului: apariția lui *ș*, roțacismul lui *n* intervocalic latinesc *bire* (lat. *bene* > *bire*), trecerea grupurilor consonantice latinești *ct*, *cs* la *pt*, *ps* (lat. *noctem* > *noapte*, lat. *coxa* > *coapsă*) și a consoanelor labiovelare latinești *k'*, *g'* la *p*, *b* (lat. *aqua* > *apă*, lat. *lingua* > > *limbă*), transformarea lui *l* intervocalic în *r* (lat. *solem* > > *soare*) și a grupurilor *-bl-*, *-br-* în *ul*, *ur* (lat. *stabulum* > *staur*, lat. *c(r)ibrum* > *ciur*), palatalizarea labialelor urmate de *i*ot (*piele* > (*p*)*h'elc* etc), apariția diftongului *ie* provenit din lat. *e* (lat. *pectus* > *piept*), căderea lat. *b*, *v* intervocalici (lat. *caballus* > *cal*). O enumerare a acestora la Densusianu, *Histoire* I, p. 33-34, Philippide, *Orig. rom.* II, p. 589-590, 596, 630, Poghirc, *Influența*, p. 320-324. Toate aceste

fenomene, fără îndoială vechi din epoca de „formare” a limbii române (face excepție palatalizarea labialelor care este recentă), au corespondențe în celelalte limbi romanice. De aceea pentru toate s-au dat explicații interne care pornesc de la structura fonetică transmisă de latină limbilor romanice. Acestea sunt reunite la Sala, *Contributions*.

Alte fenomene au fost puse în legătură cu influența slavă (în afara celor discutate în capitol) preiotarea lui *e* inițial (*iei*, *ieste*) și transformarea lui [*u*] și [*i*] finali în sunete șoptite și apoi dispariția lor în cazul lui *-u* (lat. *lupus* > *lupu* > *lup'* > *lup*, lat. *lupi* > *lup'*). V. Petrovici, *Corel, timbru*, p. 154 (pentru *-u*). V. și Raevskij, *Contactele*, p. 141 și urm.; Vasiliu, *Fonologia*, p. 68; Niculescu, *Etucles*; Urițescu, *Sincronie*, p. 164-171. Și pentru astfel de foneme s-au propus și explicații interne (V. Sala, *Contributions*, p. 43, 64-66).

Numărul fonemelor fonetice atribuite contactului lingvistic crește dacă luăm în considerare și fapte dialectale dacoromânești (am văzut cât de numeroase sunt ele în istororomână sau în diversele variante regionale ale spaniolei). O sinteză a lor la Pătruț, *Contribuții*, p. 63-72: palatalizarea dentalelor *t* și *d* (în subdialectul crișean devin *t'*, *d'*: *fraV'e*, *dint'e*, în subdialectul bănățean *c*, *d*: *frace*, *vede*) se datorează influenței maghiare, respectiv sârbești, dispariția lui *g* trecut la *j* (*sânje*) și pronunțarea diftongului *oa* ca un *o* deschis (*pgt'e* „poate”) din subdialectul crișean au fost puse pe seama influenței maghiare, pronunțarea consoanelor *s*, *z* ca *s*, *z* din subdialectul maramureșean (*sir* „fir”, *zin* „vin” în loc de formele palatalizate din alte graiuri *sir*, *zin*) explicată ca influență ucraineană. Pătruț, *Infl. magh.*, p. 213-217 și *Raporturi*, p. 51-59, p. 51-59 explică aceste influențe prin faptul că maghiarii, respectiv ucrainenii, care au învățat românește au pronunțat sunetele românești, inexistente în limba lor, după regulile lor de pronunțare. Aceste pronunțări neromânești au fost adoptate ulterior de români.

Variante fonetice împrumutate are și româna de peste PrUt: (l velar) pentru /, *h* se pronunță ca o fricativă laringală sonoră la fel ca în ucraineană.

După analiza diverselor soluții date pare să rezulte că, la nivelul normei românei actuale, singurul elementJb_netic (devenit și fonem pe terenul limbii române) sigur împrumutat este consoana *h*. La nivel dialectal, mai ales clacă luăm în discuție și variantele suddunărene, numărul fenomenelor atribuite contactului lingvistic este mai mare.

2 . Morfologie

20. Considerații preliminare

Fenomenul descris în considerațiile preliminare ale capitolului de fonetică și fonologie are loc și în cazul morfologiei: două limbi în contact nu au același inventar de morfeme sau de forme morfologice. De cele mai multe ori, cuvintele împrumutate sunt adaptate la sistemul morfologic al limbii primitoare, capătă genul, desinențele etc. ale acesteia. Pătruț (*Încadrarea*, p. 62-71) arată pe larg modul cum verbele românești de origine slavă s-au încadrat în structura morfologică a verbelor de origine ladnă. Asemănarea dintre complexul sonor care urma după tema împrumutată, care este totdeauna a prezentului, și morfelele românești ale prezentului conjugării a IV-a, a fost factorul care a determinat, în primul rând, încadrarea verbelor în această categorie¹. Foarte interesant este cazul

¹ V. și Kis, *Încadrarea*, pentru substantivele de origine maghiară din romană și Marton, *Adaptation*, p. 589-602. Pentru alte domenii, v. Migliorini, *Discontinuită*, p. 39-52; Zamora, *Morf. biling.*, p. 239-247; Warland, *Genre*, p. 53-86; Baetens, *Genre*, p. 141-159; Franolic, *Integr. morph.*, p. 133-159; Haden—Joliat, *Genre*; Leoni, *Appunti*; p. 215; Greive. *Franz. Worter*.

de integrare a împrumuturilor franceze la structura morfologică și sintactică ale limbii wolof (Dumont—Mboj, *Wolof*, p. 452), total diferită de structura indo-europeană. Un caz particular îl reprezintă situația când, datorită neidentificării unui morfem străin, în urma unei false analize, cuvântul împrumutat este adoptat la singular cu forma plural străină. Migliorini, *Saggt*, p. 5-8 citează o serie de exemple de cuvinte care, la origine, sunt forme de plural: it. *magazzino* < ar. *mahhâzin*, pl. lui *makzan*, it. *cherubino*, *serafino* < lat. sav. *cherubim*, *seraphim* < ebr. *kerubîm*, *serafim*, pl. de la *kerub*, *sâreîf*. Alte exemple la Gusmani, *Saggt*, p. 35-42.

Și în cazul morfologiei, există însă situații în care cuvintele străine se adaptează *parțial* la sistemul limbii primitoare păstrând morfeme din limba străină. Numărul acestora este însă foarte redus din motive care vor fi expuse mai departe. Influențarea unui sistem morfologic prin intermediul vocabularului, despre care am discutat până acum, este calea mediată prin care se modifică inventarul de morfeme în urma contactului cu o altă limbă.

Am vorbit mai sus (0.3.2.) despre factorii lingvistici care pot stimula contactul dintre limbi. După cum, în cazul fonologiei, „căsuțele goale” dintr-un sistem fonologie pot facilita împrumutarea unor foneme, tot așa în cazul morfologiei, pot exista condiții favorabile sub raport structural, cum ar fi asemănarea deja existentă de tipare sub forme relativ independente ale morfemelor. De asemenea, categorii obligatorii devin opționale sau sunt abandonate fiind introduse tipare-copii după modelul dat de altă limbă, favorizat de relativa claritate a categoriilor-tnodel (Weinreich, *Lang. cont.*, p. 44)¹. Condiția de bază pentru manifestarea influenței sistemului morfologic este bilingvismul „car un systeme, en tant que systeme, ne petit agir sur un autre qu'â travers des sujets parlants qui niaiiient,

¹ Cf. Sivers, *Dist. gramm.*, p. 81-96. care discută cazul unei distincții gramaticale păstrate datorită unui împrumut.

tant bien que mal les deux langues” (Vogt, *Systeme morph.*, p. 45). Granda (*Prestamos morf*, p. 180-181) menționează, pornind ele la analiza spaniolei din Paraguay în contact cu limba guarani, o serie de condiții care constituie stimuli favorabili împrumuturilor morfologice: afectivitatea conținutului semantic al morfemelor în discuție; condiția ele morfeme libere sau nelegate; simplitatea funcțiunilor deținute ele formele împrumutate (conținut semantic și funcțional total univoc); expresia funcțiunilor gramaticale *ju-tens* marcate în limba clin care se împrumută și mai puțin marcate în limba care împrumută (cf. „căsuțele goale”).

În legătură cu aprecierea rezultatului contactului dintre limbi în domeniul morfologiei, s-au formulat concluzii diametral opuse: unii lingviști, ca A. Meillet, L. Tesniere, E. Sapir, consideră că nu se poate vorbi de influențe în cazul morfologiei, în timp ce alții, ca H. Schuchardt, KT. Sandfeld, C.E. Bazell, susțin contrariul.¹ Meillet, *Ling. hist.*, I, p. 82 declară „les systemes grammaticaux de deux langues sont... impenetrables l'un â autre” și „la prononciation et la grammaire forment des systemes fermes” (p. 84), iar Sapir, *Linguistique*, p. 55 afirmă mai puțin categoric: „Une telle action est incontestable, mais, pour autant, qu'on puisse le savoir, de portee reduite”, la fel ca Malkiel (*Cnteres*, p. 76) „dans le systeme de la flexion — et c'est ce qui le distingue primordialement de celui de la derivation — on ne decouvre presqu'aucun vestige d'em-pi unt direct; par contre, on depiste des exemples isoles de calques et surtout d'actions solidaires”. De cealaltă parte, Schuchardt (*Brevier*, p. 195) susține că „nici măcar structuri străns împletite cum sunt terminațiile inflecționale, nu sunt apărate împotriva invaziei materialului străin”, iar Bazell (*Râspuns*, p. 32) afirmă: „nu există în principiu nici

¹ Rosetti, *Langve mixte*, p. 73. folosește interpenetrarea a două morfologii drept criteriu pentru a face distincție între *langve mixte*, care are elemente străine în morfologie, și *langue melangece*, care are numai împrumuturi izolate. Cf. Belchiță-Hartular, *American-Rum.*, p. 459-460.

o limită a influenței pe care un sistem morfologic o poate avea asupra altuia". Sandfeld, *Interference*, p. 59 are un punct de vedere asemănător: „il n'y a pas de domaine linguistique ou une influence étrangère ne puisse pas se faire sentir. On a surtout contesté la possibilité d'emprunts morphologiques mais ils existent aussi bien que ceux d'ordre phonétique ou syntaxique".

Faptul că savanți cu renume de felul lui A. Meillet sau H. Schuchardt, ca să nu-i amintim decât pe cei mai importanți, au exprimat opinii total opuse în această privință, are mai multe explicații. Credem că chestiunea interferențelor gramaticale, una dintre cele mai dificile probleme ale lingvisticii generale, a fost interpretată diferit datorită faptului că nu s-au făcut referiri la aceleași fenomene. De aceea, considerăm prea tranșant calificativul „faîso" atribuit de Granda (*Prestamos morf*, p. 180) tezei lui Meillet, Tesniere, Sapir.

Cei ce consideră că morfologia nu este apărută împotriva invaziei materialului străin au în vedere *situații speciale* din regiunile bilingve în care se împrumută unele morfeme, dar fără să remarce poziția periferică a elementelor respective și nici faptul că, de cele mai multe ori, morfelele împrumutate au un corespondent autohton în limba primitoare. Ei s-au referit la cazurile foarte rare de felul limbii aleute a eschimoșilor din insulele Mednyj, care a împrumutat din rusă desinențele verbale, auxiliarele și pronumele personale, fapt care a dus la modificarea structurii gramaticale (Menovscikov, *Vopros*, p. 100-106), sau de felul bine cunoscutului caz de trecere a unui idiom (ar-meana și oseta) de la un tip morfologic indo-european, odinioară flexionar, la un tip morfologic aglutinant sub acțiunea mediului lingvistic caucazian din care fac parte limbi aglutinante ca georgiana, limbile turcice și altele (Vogt, *Substrat*, p. 213-228; Hockett, *Course*, p. 415).¹

¹ Numeroasele exemple date de Kfepinsky (*Răspuns*, p. 317-324) se pot explica ca o evoluție internă.

Cei ce neagă existența unor împrumuturi în domeniul morfologiei se referă la *situațiile normale* din evoluția limbilor, adică la faptul că cele mai multe dintre modificările care au loc în sistemul morfologic sunt datorite unor cauze interne și se referă, aproape exclusiv, la perfecționarea formelor gramaticale, la reorganizarea sistemului și, mai puțin, la îmbogățirea lui. Ei au în vedere și poziția periferică a elementelor împrumutate (cf. Sapir), considerându-le, de multe ori, ca nefiind fapte care să caracterizeze limba primitoare în ansamblul ei, ci numai unele variante ale ei, aflate în situații speciale. De asemenea, cei ce neagă împrumutul în cadrul morfologiei se referă la faptul că nu s-a constatat, în nici un caz, transferul unei întregi paradigme gramaticale (cf. Weinreich, *Lang. cont.*, p. 44).

Datorită constatărilor de mai sus, în analiza care urmează am separat morfologia de sintaxă și de formarea cuvintelor, deși delimitarea absolută dintre sintaxă și morfologie este dificilă (cf. Velten, *Răspuns*, p. 347). Weinreich, *Lang. cont.*, p. 29 declară că analiza sa ocolește problemele spinoase ale unei distincții absolute între *morfeme* (segmente de enunțuri, inclusiv trăsături prozodice care diferențiază morfemele simple) și *relațiile gramaticale*, care includ topica, acordul și modulările de accent și de înălțime. El arată că această distincție este importantă aici fiindcă funcțiile gramaticale îndeplinite într-o anumită limbă pot fi identificate de bilingvi cu relații dintr-o altă limbă, ca în cazul unui bilingv de rusă și engleză care poate identifica legătura de ordine *loves* și *Mary* din *John loves Mary* cu morfemul *-u* din propoziția rusească *Ivan Mari-u Ijubit*, care exprimă acuzativul. Pentru analiza noastră, în astfel de situații, interesează ce s-a întâmplat în limba primitoare, deci, în cazul în care s-ar introduce un morfem *-u* într-o variantă a englezei, am discuta fenomenul la morfologie, cu precizarea importantă că nu este vorba de o simplă adoptare a unui morfem, ci și de o schimbare care afectează morfologia și sintaxa.

O situație specială prezintă cazurile de dispariție a limbii, în care se înregistrează schimbări considerabile în gramatica acesteia (Gal, *Lang. shift*; Silva-Corvalán, *Bilingualism*, p. 587-609), așa cum se va vedea mai jos în cazul istroromânei. Morales (*Transfer*, p. 79-92) atrage atenția asupra unui fapt important: nu totdeauna modificările din idiomurile pe cale de dispariție sunt rezultatul contactului dintre limbi; ele pot fi datorate unor evoluții interne sau unor universalii ale limbajului.

2.1. Modificări de inventar

Spre deosebire de secțiunea consacrată fonologiei, în această secțiune distingem trei categorii de fapte: modificări care privesc atât planul conținutului, cât și pe cel al expresiei, modificări care se referă numai la planul conținutului și altele limitate la planul expresiei. Cf. Petrovici, *Interpenetration*, p. 46, care face distincție între substanța împrumutată, care nu afectează sistemul, și împrumuturile care ating structura, care pot avea loc fără să fie în legătură cu împrumuturile de morfeme, de substanță.

2.1.1. Modificări în planul conținutului și al expresiei

Acest tip de modificări este evident cel mai slab reprezentat, din motivele expuse în considerațiile generale cu privire la modul cum se schimbă structura morfologică. Pentru ca o astfel de schimbare să aibă loc, este necesară o adevărată interferență de sisteme, de felul celei presupuse de B. Malmberg și discutată în introducerea expunerii noastre (vezi 0.1.). Este necesară o reinterpretare a elementelor sistemului, care poate avea loc mai ales în condițiile unui bilingvism activ, în cazid unei comunități mici supuse unei presiuni din partea unei comunități mai mari, așa cum există la istroromâni (Cf. și Rozencvejk, *Interference*, p. 24) sau al spaniolilor și vorbitorilor de guarani'

din Paraguay. Așa se explică faptul că singurele exemple pe care le-am găsit sunt din aceste idiomuri (iudeospaniola sau spaniola americană nu ne oferă nici un astfel de caz).

2.1.1.1. Opoziția de aspect verbal

2.1.1.1.1. Aspectul verbal în dialectele sud-dunărene

Datorită contactului cu -croata, istroromâna este singurul idiom romanic care are opoziția de *aspect*. Pătruț (*Studii*, p. 70-71) a demonstrat că nu se poate afirma că unele forme temporale daco-românești ar exprima ceva paralel cu aspectul verbal slav, așa cum credeau P. Skok (*Cliang. sem.*, p. 214) și E. Seidel (*Elem. sint.*, p. 49). Cf. și Rosetti, *Istoria*, p. 306, o poziție intermediară: „Dacă totuși, în contact cu limbile slave, procedeul slav de perfectivare a verbelor a fost introdus și în limba română..., el nu a devenit însă un instrument gramatical des întrebuințat (folosirea procedeului, în traduceri de cărți religioase din secolul al XVI-lea și al XVII-lea, prin imitația în mod mecanic a construcției originalului slav, nu interesează deci limba română)", după ce, în prima ediție a volumului al III-lea clin *Istoria limbii române*, publicată în 1940, susținuse (p. 81) că procedeul de perfectivare a verbelor a fost introdus în toate dialectele românești. Nu ne referim la valorile aspectuale ale timpurilor verbale, care există în toate limbile romanice. Această opoziție este exprimată, după modelul croat (care e al limbilor slave în general), cu niijloace morfologice specifice. Istroromâna are trei aspecte: iimperfectiv, perfectiv și iterativ. Aspectul *imperfectiv* arată acțiunea verbală concepută în continuitatea ei, fără să se țină seama de începutul sau sfârșitul ei, aspectul *perfectiv* o arată într-un moment al desfășurării ei, iar aspectul *iterativ* prezintă o acțiune care se repetă. Această triplă opoziție (imperfectiv—perfectiv—iterativ), deși, teoretic, este posibilă, nu se realizează decât la puține verbe (*suie—posuze—suyavcij clema—nazovf—nazivu'i*). în cele mai multe cazuri, opoziția este formată numai din doi termeni (imperfectiv—perfectiv, perfectiv—iterativ și, mai rar, im-

perfectiv—iterativ). Pentru alte detalii, vezi Kovacec, *Istr. act.*, p. 123-130; v. și Hurren, *Aspect*, p. 59-90.

Fenomenul există și în meglenoromână, puternic influențată de altă limbă slavă (macedoneana), dar „n'est pas dans la mesure ou l'istro-roumain fait usage de ce phénomène linguistique” (Atanasov, *Megl.*, p. 208).

2.1.1.1.1.1. Opoziția imperfectiv—perfectiv. În cea mai mare parte a cazurilor este marcată, la fel ca în croată, prin prefix verbal, la forma perfectivă și prin absența lui la forma imperfectivă. Prefixele care marchează aspectul perfectiv sunt de origine slavă: *do-*, *na-*, *o-*, *ob-*, *po-*, *pod-* (*pot-*), *pre-*, *pri-*, *pro-*, *raz-*, *s-(z-)*, *za-*. Între diferitele situații distingem:

a) verbe imperfective moștenite din latină cărora le corespund verbe perfective formate cu prefixele croate:

mânca „a mânca” — *namâncâ* (*se*) „a mânca pe săturateT suze” „a suge” — *posuze* „a termina de supt”
latrâ „a lătra” — *zalatrâ* „a începe să latre”;

b) verbe împrumutate din croată atât la perfectiv, cât și la imperfectiv:

leti „a zbura” — *doleti* „a veni în zbor”.

Mai rar, opoziția perfectiv—imperfectiv se exprimă prin opoziția tipurilor de conjugare: *-i* (la perfective) — *ți* (la imperfective). În toate aceste cazuri, evident, ambii membri ai opoziției sunt cuvinte de origine croată:

strili „a împușca” — *strilft* „a trage cu pușca”.

c) Alături de cele două procedee morfologice de marcarea a opoziției imperfectiv—perfectiv, există un al treilea, care constă în folosirea formelor supletive, deci o opoziție în care formele imperfective sunt de origine latină, iar cele perfective (aproape totdeauna cu prefix) de origine croată:

torce „a toarce” — *spredî* „a termina de tors”
bp „a bea” — *popi* „a termina de băut”
ară „a ara” — *zori* „a termina de arat”.

Acest procedeu este destul de frecvent și a fost, se pare, preferat, la început, de istroromâni: în loc de a avea creații hibride formate dintr-un prefix croat și un cuvânt latinesc, s-a preferat să fie împrumutat verbul cu forma sa de perfectiv (Pușcariu, *St. istr.* II, p. 252). În secțiunea consacrată lexicului vom arăta care au fost urmările acestui fapt.

O opoziție imperfectiv—perfectiv este descrisă și pentru meglenoromână (Atanasov, *Megl.*, p. 208-209). Și aici opoziția poate fi exprimată, cel mai frecvent, printr-un prefix adăugat la forma perfectivă. Unele dintre aceste prefixe marchează

— începutul acțiunii: (*pru-*, *ză-*, *răz-*):

lăfiri „a vorbi” — *zălăfiri* „a începe a vorbi”

— terminarea acțiunii (prefixele *du-*, *nă-*, *îz-* etc):

toărțiri „a toarce lâna” — *dutoărțiri* „a termina de tors” sau pot aduce modificări de sens:

mâncări „a mânca” — *nămăncari* „a acuza (pe cineva)”

Uneori opoziția se marchează prin infixe: *-ăi-* (imperfectiv) — *-n-* (perfectiv) — *-căi-* (imperfectiv) — *-n-* (imperfectiv):

scucăiiri „a sări” (durativ) — *scucniri* „a sări (o singură dată)”

lăpăiiri „a înfuleca” (durativ) — *lăpniri* „a înfuleca (o singură dată)”.

De amintit că în subdialectul bănățean există o serie de prefixe, împrumutate din sârbă (*do-*, *pro-*, *ză-*), care prin atașarea la vechi teme românești, produc modificări de sens cu valoare aspectuală; *a doajuns* „a ajuns până la capăt”, *a produce* „a duce din nou”, *a proafla* „a afla din nou” etc. Pentru detalii, v. Pătruț, *Contribuții*, p. 68; I. Rizescu, *do-*, *pro-*, *ză-*, p. 98-100, 199-200, 254-256; Clopoșel, *Aspect*, p. 125-126.

2.1.1.1.1.2. Opoziția imperfectiv—iterativ. Forma imperfectivă a verbului se opune, totdeauna, celei iterative, ca termen „nemarkat” față de termenul „marcat”. Caracterul iterativ este marcat prin infixele *-av-*, *-iv-*, care atrag

după sine ca semn al apartenenței la conjugare: *-av-* pe *-ți*, iar *-iv-* pe *-ți* sau *iii*:

acață — *acațavți*

bate — *batavți*

icsi — *iesivui*

În meglenoromână, opoziția imperfectiv—iterativ este exprimată, cel mai frecvent, prin prezența unui prefix sau a două prefixe la forma iterativă și prin absența lui (lor) la forma imperfectivă (Atanasov, *Megl.*, p. 209)

nutriri „a privi” — *zănutriri* „a arunca priviri”

zăprimutrin — „a consulta pe cineva (medical)”.

2.1.1.1.3. Opoziția perfectiv—iterativ funcționează numai la elementele croate și este exprimată adesea prin opoziția schemei de conjugare *i—ui*, *ți—ui*, rar *i—ți*:

obeci-obecui.

La fel ca în istroromână, și în meglenoromână opoziția perfectiv-iterativ nu este posibilă decât pentru verbele de origine macedoneană (Atanasov, *Megl.*, p. 209):

șlăpniri „a da o palmă” — *șlăpcăiri* „a da mai multe palme”.

2.1.1.1.4. Vitalitatea opoziției de aspect. La capătul observațiilor cu privire la aspectul verbal din istroromână, trebuie să remarcăm, împreună cu Kovacec (*Istr. act.*, p. 124), de la care am luat toate informațiile referitoare la aspectul din istroromână, că procesul „aspectualizării” verbului istroromân nu este terminat, fiindcă, la unele verbe de origine latină, opoziția imperfectiv—perfectiv nu este, totdeauna, clar exprimată morfologic și depinde de contextul în care se află verbul și față de care poate fi realizat fie ca perfectiv, fie ca imperfectiv (la verbele de origine croată aspectul verbal este, totdeauna, clar exprimat, din motive ușor de înțeles în situația unor bilingvi). Acest fapt a determinat-o pe Klepikova, *Prefixul*, p. 161 să susțină că procesul este numai într-o stare incipientă.

Situația din istroromână este cu atât mai interesantă, cu cât, în alte cazuri în care o limbă schițează un sistem de

aspect sub influență slavă (cazul idișului), nu sunt folosite morfeme de origine slavă, ci morfeme „indigene” de origine germană. Weinreich, *Unilinguisme*, p. 663. Cf. și cazul limbii osete, care imită modelul slav, redând verbele perfective cu ajutorul preverbelor (Abaev, *Izoglossy*, p. 54).

Cf. situația din (*adino*, iudeospaniola-calc, unde aspectul din ebraică este calchiat prin folosirea intensivului ebraic (*abebrar* reprezintă un factitiv Sephiha, *Ladino*, p. 173).

2.1.1.1.5. Aspectul verbal în spaniola paraguayana

Este meritul lui Granda (*Calcos sint.*, p. 255-257) de a fi arătat că spaniola paraguayana a dezvoltat o paradigmă cu un conținut perfectiv care are, ca piesă fundamentală, forma invariabilă, *todo*, paralelă din punct de vedere funcțional, formei *-pa* clin guarani; la fel ca în guarani, *todo* poate fi întărit cu morfemul *ya* (echivalent ca funcție lui *-ma* din guarani) sau cu diminutivul *-ito* (procedeu paralel cu folosirea, în guarani, a lui *-de*, sufix intensificator): *ya trabaje todo yd* „am terminat de lucrat”, *la cmnida se enfrio todo* „mâncarea s-a răcit acum”, *tu hiĵo crecio todo ya* „fiul tău a crescut deja”.

2.1.1.2. Articolul în guarani

Un exemplu interesant din domeniul contactului dintre spaniolă și o altă limbă este cel care explică apariția categoriei articolului în guarani semnalat de Mon'nigo, *Infl. eslr.*, p. 240; *ibid*, *Impacto*, p. 289; Tovâr, *Esp. leng. indig.*, p. 252; Malmberg, *Esp. Nouv. Monde*.

Paradigma morfologică a articolului dezvoltată în guarani, deși bazată pe sistemul spaniol, nu îl reproduce exact, ci, așa cum arată Granda, *Interf morf.*, p. 380-381, îl adaptează simplificându-l în concordanță cu condițiile gramaticale ale limbii guarani. Deoarece guarani nu face distincție formală de gen (pentru feminin și masculin se folosesc *kuĭia* „femeie” și *Ivuimba 'e = mena* „bărbat”), paradigma articolului spaniol s-a redus la opoziția singular/plural. Astfel, în guarani clin Paraguay apare paradigma *la*

(singular masculin și feminin) *l-lo* (plural masculin și feminin), iar în guarani din Corrientes paradigma este *ell-lo*[^]

2.1.1.3. Morfeme folosite pentru diferențieri semantice

O situație specială de modificare la nivelul conținutului și expresiei este cea prezentată de morfeme împrumutate, care sunt folosite, ulterior, pentru diferențieri semantice, ca delimitări ale unor unități lexicale.

2.1.1.3.1. Desinența spaniolă de plural *-s*, a intrat în cebuano cu o serie de cuvinte cu forma de plural în *-s*, dar având valoare de singular (pluralul se formează la aceste substantive adăugând forma înainte: *patatas* „cartof”/nga *patatas* „cartofi”, *peras* „pară”/mga *peras* „pere”). Datorită faptului că, alături de formele de plural în *-s*, au intrat și forme de singular, morfemul spaniol a fost folosit pentru marcarea unor deosebiri semantice: *medya* „juinătate”/medyas „ciorapi”, *sopa* „supă”/sopas „gogoasă”. Quilis, *Hispanismos*, p. 48; *Infl. esp.*, p. 568.

2.1.1.3.2. Morfemele *-o*, *-a* pentru marcarea genului, împrumutate în cebuano din spaniolă, au fost folosite și pentru marcarea unor deosebiri semantice: *sekreto* „a povesti secrete”/5e/ireta „agent secret”, *băngko* „bancă (unitate bancară)”/bāngka „canoe”, *olibo* „măslin”/oM>« „măslină” Quilis, *Hispanismos*, p. 49; *Infl. esp.*, p. 568.

2.1.2. Modificări în planul conținutului

Chestiunea pe care o tratăm în acest capitol al lucrării noastre constituie și materia unui capitol din lucrarea clasică a lui U. Weinreich, *Languages in Contact*, p. 39-43 (§2.34. *Funcțiile de copiere a morfemelor echivalente*). Mecanismul fenomenului este prezentat astfel de Weinreich: „Vorbitorul bilingv identifică o categorie gramaticală sau un morfem al limbii A cu unul din limba B în funcțiile

gramaticale pe care le derivă din sistemul A” (p. 39). Cu alte cuvinte, în acest caz, avem a face cu un fenomen asemănător calculului lexical. (v. 5.1.2.) sau cu cel descris în secțiunea consacrată formării cuvintelor, atunci când arătăm că un sufix vechi dintr-o limbă poate căpăta valori noi sub influența unei alte limbi (v. 4.1.2.) sau, în sfârșit, cu cel prezentat la capitolul de sintaxă, când discutăm valorile noi ale unor prepoziții și conjuncții căpătate sub influență străină (v. 3.1.2.)

Stabilirea echivalenței dintre morfemele sau categoriile gramaticale din cele două limbi are la bază, la fel ca în cazul lexicului, al formării cuvintelor și al sintaxei, asemănarea lor formală sau o asemănare în funcțiile preexistente (cf. Weinreich, *Lang. cont.*, p. 39). Cele mai rare se pare că sunt schimbările în planul conținutului, care au la bază asemănarea formală; însuși Weinreich nu citează decât două exemple, unul fiind cel citat după Sauvageot (*Discuție*, p. 497-501): adjectivele deverbale maghiare în *-andol-endo* au căpătat funcții gerunclivale prin identificarea, pe o bază formală, cu latinescul *-andusl-endus*.

Poate fi amintit aici și cazul formațiilor participiale românești în *-ândl-ind* (*conferință*, *ținândă*, *candelă murindă*) din secolul trecut, analizat de Mioara Avram (*Formații part.*, p. 241-251). În româna din secolul al XIX-lea s-au introdus două modele livrești de formații participiale: unul latinesc și altul romanic (francez). A câștigat ultimul, pentru că nu contrazicea, semantic, tradiția limbii populare și a necesitat numai mici restricții. Tipul latinesc n-a depășit stadiul de tentativă eșuată de a constitui o categorie morfologică.

Nici exemplele de „modificări în planul conținutului”, care să aibă, la bază, asemănarea de funcție, nu sunt prea numeroase în domeniul romanic. Weinreich (*Lang. cont.*, p. 39-43) citează înuieroasfe-și interesante exemple, dintre care reținem câteva din cele care au devenit fapte de normă pentru ilustrarea fenomenului (de precizat că multe dintre exemplele discutate de Weinreich simt fapte de sin-

taxă și de formare a cuvintelor; apariția lor în acel capitol se explică prin aceea că Weinreich nu separă morfologia de sintaxă, vezi 2.0.)

În diferite lucrări recente, se insistă în explicarea unor fenomene din spaniola americană, ca rezultat al unui calcul funcțional: preteritul perfect și preteritul mai mult ca perfect al verbului spaniol au o serie de valori de perfect simplu și de valori existente în quechua și aimara: trecut referențial, „delegatorio” sau narativ (Schumacher de Pena, *Puno*, p. 553-558; Martin, *Caso interf.*, p. 119-130). Alt fenomen asemănător este analizat de Fernández Molina Lavaque, *Calco*, p. 59-64.

2.1.3. Modificări în planul expresiei

Modificările în planul expresiei înseamnă, pentru noi, împrumutarea unor morfeme sau a unor tipuri morfologice pentru care existau, înaintea împrumutului, alte modalități de exprimare. Transferul de morfeme este, mai degrabă, un fapt rar, mai ales dacă se ține seama de observația lui Weinreich (*Lang. cont.*, p. 31) că ceea ce poate fi considerat transfer de desinențe nu este altceva decât o extindere analogică a unor forme străine. Mai important ni se pare, pentru analiza noastră, nu mecanismul fenomenului, ci sublinierea faptului că morfemele împrumutate au o poziție periferică în structura limbii receptoare (distribuție limitată, de multe ori, numai la cuvintele împrumutate din aceeași limbă sau, în general, din limbi străine sau poziție periferică în structura morfologică etc). Cazurile de felul celor discutate de Al. Graur (*Studii*, p. 125-127) în care o limbă, împrumutând o trăsătură dintr-o limbă străină, o aplică mai larg, o extinde peste limitele de aplicare din limba de origine, sunt relativ puțin numeroase când este vorba de morfologie.

Evident că transferul de morfeme este mai frecvent în vorbirea curentă a bilingvilor, decât în ansamblul unei limbi (cf. Weinreich, *Limbi în contact*, p. 33), dar aceste cazuri

nu ne interesează decât, cel mult, pentru a ilustra mecanismul fenomenului. Reamintim, din nou, că în expunerea noastră, ne propunem să insistăm asupra evaluării rezultatului contactului dintre limbi.

De asemenea, așa cum remarcă și Weinreich (*Lang. cont.*, p. 31), în unele cazuri, ceea ce poate fi considerat transfer de morfeme foarte dependente (deci desinențe) poate fi interpretat, după o analiză mai atentă, o extindere analogică a unei forme străine. El dă exemplul pluralului în *-im* din idiș: *doktonim*, care este, numai în ultimă instanță și nu direct, de origine ebraică; după Weinreich, el este, mai degrabă, o extindere analogică a formei de plural *-im* din perechile *min—minim* „fel”, *giber—gibojrim* „om puternic”.

Modificările din planul expresiei se datoresc faptului că, din diferite motive, anumite împrumuturi lexicale nu se integrează în sistem, ci păstrează modele flexionare din limba sursă în interiorul limbii receptoare. Weinreich (*Unilinguisme*, p. 671) menționează cazul germanei literare, care, într-o anumită epocă, avea obiceiul să aplice sistemul flexionar latinesc latinismelor întrebuintate în germană (*das Verbum, mit dem Verbo, unter den Verbis*). În aceeași ordine de idei, el menționează cazul rusei literare, unde un cuvânt de origine franceză *paletot* rămâne invariabil, în ciuda existenței unor substantive rusești în *-o* care se declină. Amândouă cazurile sunt considerate de Weinreich ca fiind cazuri extreme, care se datoresc intervenției deliberate a gramaticilor normative în epoci în care se acorda importanță deosebită prestigiului cultural. La aceste exemple, poate fi adăugat cazul englezei, unde desinențele de plural ale anumitor substantive împrumutate din latină și greacă au păstrat, în ortografie, schema pluralelor latinești și grecești: *alumna—alumnae, dictum—dicta, stoma—stomata* (v. Gleason, *Introduction*, p. 81).¹

¹ Cf. Migliorini, *Discontinuități*, p. 2-5 pentru pluralul italian în *-i* din franceză.

2.1.3.1. Adoptarea unor morfeme sau tipuri morfologice străine

Cele mai numeroase cazuri de modificări din planul expresiei se referă la îmbogățirea inventarului de morfeme.

2.1.3.1.1. Desinențe nominale

2.1.3.1.1.1. S-a subliniat, de multă vreme (v. Wagner, *Konstantinopel*, p. 179), că, în iudeospaniola, se folosesc două desinențe de origine ebraică pentru formarea pluralului substantivelor: *-im*. (masculine) și *-ot* (feminine). Bunis, *Plural*, p. 41-67 face o excelentă analiză a pluralului în *-im* din iudeospaniola pe baza unor informații din diverse scrieri (literare, periodice, opere rabinice) sau de la vorbitori nativi. De remarcat că aceste desinențe apar numai în câteva cuvinte de origine ebraică {*batlanim* „leneși”, *beemot* „animale (termen injurios)”, *mezuzot* „obiecte care se atârnă la porțile caselor și care conțin o bucată de pergament cu un pasaj din Biblie”). Dintre cuvintele spaniole au pluralul în *-im* doar *ladron* „hoț”, care, alături de pluralul normal, *ladrones*, are și un plural cu desinența ebi'aică *-un*: *ladronim*; la acestea pot fi adăugate *ermanim*, *aznim*, *ratonim*, plurale de la *ermano*, *azno* și *raion*. Desinențele ebraice apar mai ales în textele scrise, în ladino, aspectul literar al iudeospaniolei, puternic influențat de ebraică.

Desinențele ebraice circulă și în idiș (vezi mai sus). Ele apar chiar și în engleză (vezi Gleason, *Introduction*, p. 81). În cazul a două cuvinte, formele de plural, *serafim* și *heruvim*, s-au răspândit în toate limbile fiind interpretate ca forme de singular. Cf. și cazul lui *hindus*, *zulus*, cuvinte răspândite în foarte multe limbi, unde desinența de plural a fost considerată ca făcând parte din temă. V. și Stieber, *Lois*, p. 121, Avram, *Desinențe*, p. 320-321. Pentru detalii vezi 2.1.3.1.1.2.

2.1.3.1.1.2. în aromână, unde câteva substantive feminine de origine greacă păstrează desinența de plural grecească *-ate* (gr. *-ara*): *-tramă* „literă, slovă”, fig. „învățătură”, *damă*, *davmă* „minune”, *streină* „pogon” fac pluralul *yramate*, *Qavmate*, *stremate* (Capidan, *Aromânii*, p. 381). Cele mai multe dintre aceste cuvinte au, alături de pluralul grecesc, și un plural în *-e*: *yrame*, *Oavme*. Capidan (*loc. cit.*) subliniază că, într-un singur caz (*nimsorismă* < **ninsoare*), desinența grecească apare și la un cuvânt de origine latină cu sufix grecesc.

2.1.3.1.1.3. Aromâna a împrumutat, din greacă, substantive cu tema în dentală de tipul *cxuupaa*, pl. *duipdS&c.*, *Kadxc*, pl. *KCtbeSec.*, transformat în *amiră* „împărat”, pl. *amiradzi*, apoi a folosit ca desinență de plural pe *-dzi* și în cuvinte grecești care, în greacă, nu erau teme în dentală, de ex. *yrambo* (*yaynrpoc.*, pl. *vcxuBpoi*) „mire”, care a ajuns să aibă pluralul *yrambadzi*. Ulterior, această desinență s-a extins la substantivele de origine turcă cu accentul pe finală (*băsmă*, pl. *băsmadzi*; *cafe*, pl. *cafedzi*; *tutungi*, pl. *tutungadzi*) și chiar la un substantiv de origine latină (*dumnidză*, pl. *dumnidzazi*) (Capidan, *Aromânii*, p. 375-376).

2.1.3.1.1.4. Desinența de plural *-uri* a fost împrumutată de limba țigănească, dar această desinență se folosește nu numai la cuvintele care au *-uri* în română, ci și la alte cuvinte românești (*ministruri*) și la cuvinte de altă origine: *vaskure* (ucr. *vaski*), *staketuri* (germ. *staketten*). Deci limba țigănească prezintă un interesant caz de dezvoltare diferită de cea din limba de origine a desinenței: *-uri* este simțit ca o desinență pentru cuvintele străine (nu apare în nici un cuvânt țigănesc vechi). Desinența românească de plural *-uri* este una dintre desinențele cel mai frecvent împrumutate, în afară de limba țigănească, ea apare în germana dialectală din Austria, unde a ajuns prin intermediul sașilor din Transilvania (*Hramuri*, *Rămasuri*); Graur, *Dicționar*, p. 14 și în bulgara dialectală, unde funcționează ca sufix colectiv (v. 4.1.3.1.6.). Graur, *Desinențe*, p. 240-241, care studiază problema dă exemple similare și din alte

limbi. Cf. și Graur (*Langues*, p. 8-19) pentru cazul interesant al unor cuvinte „lungite” cu desinențe străine. Alte exemple la Gusmani, *Saggi*, p. 45-53. Cf. Migliorini, *Saggi*, p. 5: datorită pluralului în -s din limbile occidentale, italiana „ha finito col creare la tendenza a dare un plurale (grafico) in -s a tutte le parole d'aspetto straniero, e nou solo a quelle che ne avrebbero diritto nella lingua d'origine” nou solo *sports*, ma anche *soviets* e *specimenos* e *travets*”.

2.1.3.1.1.5. Tot o desinență de plural este -Iar' din aromână, care apare izolat în forma *pășalar'*, pluralul lui *pașă* „pașă” și în numele de persoană *Dadalar'*. Originea acestei desinențe în aromână nu este clară: poate veni direct din turcă (au existat astfel de plurale și în dacoromâna din secolul al XVIII-lea: *agalan*, pl. lui *agă*, *pașalan*, pl. lui *pașă*) sau prin intermediul limbii albaneze (Drimba, *Desinența*, p. 222). Se știe că albaneza are o desinență de plural (-Ilare) care apare numai la câteva cuvinte împrumutate din turcă: *xoxhe* „hoge”, *xoxhallare* (< tc. *hoca*, *hocolar*) (Capidan, *Bilinguisme*, p. 86). Aceeași desinență de masculin plural apare rar și în iudeospaniola: *kardaslar* (Bunis, *Plural*, p. 44).

2.1.3.1.1.6. Tot aromâna are o altă desinență, -«'icare apare într-o serie de cuvinte de origine turcă, ca: *gugan*, pl. lui *gugă* „pitic”, *ridifan*, pl. lui *ridif* „recrut”, *zârafaii*, pl. lui *zaraf* „cămătar”. Alături de formele cu desinența -an se folosesc, la unele din aceste cuvinte, și formele de plural obișnuit (*ridif*, *zarah*). Spre deosebire de desinența precedentă -Iar', desinența -cin se întrebunțează și la formarea pluralului unor cuvinte de altă origine decât turcească: *apostolaii*, pl. lui *apostol*, *ortobocsaii*, pl. lui *ortoâocs*, *serafîman*, pl. lui *serafîm*. Drimba, *Desinența*, p. 222-223.

2.1.3.1.1.7. Dintre celelalte cazuri de desinențe de plural împrumutate, amintim pluralul în -s, -es din năhuatl împrumutat din spaniolă (Suárez. *Infl. esp.* p. 118).

2.1.3.1.1.8. Se citează cazul curios al adoptării desinenței de plural -en din germană de către dialectul retoroman romanș (Elveția) pentru a diferenția pluralul (*la vacchen*) de singular (*la vacca*) după modelul lui *cânta* (< lat. *cântat*), *canten* (< lat. *cantant*). Jaberg, *Discuție*, p. 65. Cf. situația galezei, unde -5, împrumutat din engleză, se folosește pentru a întări ideea de plural la un substantiv colectiv (Sommerfelt, *Mei. gramin.*, p. 8).

2.1.3.1.1.9. Împrumutarea unor desinențe cazuale este un fapt rar. Exemplul dat de Schuchardt, *Brevier*, p. 193 — împrumutarea desinenței -ise clin armeană pentru instrumentalul din georgiană — este unul dintre puținele ce se aduc. Se citează și exemplul desinenței de instrumental singular feminin împrumutat clin poloneză de graiurile vecine slovace, cehe și ucrainene (Stieber, *Lois*, p. 121).

În istroromână, au fost împrumutate desinențele cazuale croate pentru actzativ și locativ și, mai rar, pentru genitiv (Pușcariu, *St. istr.* II, p. 150; Kovacec, *Istr. act.*, p. 104-105). Kovacec (*loc. cit.*; *Infl. croate*, p. 62-63) atrage atenția asupra faptului că aceste morfeme cazuale apar numai sub o formă discontinuă, adică prepoziție + substantiv (care trebuie să aibă forma unui anumit caz). Cu alte cuvinte, morfemele cazuale croate pătrunse în istroromână sunt obligatoriu anticipate de o prepoziție croată: *do*, *nacon*, *preco*, la genitiv), *na*, *po*, *za*, *pod* (la acuzativ), *na*, *po*, *u* (la locativ). Aceste construcții se întrebunțează aproape în mod exclusiv cu cuvinte croate: *na mălunu*, *na ruke* (acuz.), *na svitu*, *po svitu* (locativ), fapt care l-a determinat pe Kovacec (*Istr. act.*, p. 105; *Infl. croate*, p. 62-63) să le considere drept clișee care nu aparțin sistemului gramatical istroromân. Ele sunt expresii adverbiale lexicalizate. Expresiile cu genitivul, foarte rare, sunt, de fapt, „greșeli” determinate de faptul că subiectul vorbitor n-a putut face distincție, la un moment dat, între cele două coduri (*preco yrcinițe* = *preste yrumța*). Un grad minim de gramaticalizare a morfemului croat avem în cazul câtorva cuvinte istroromâne precedate de prepoziția croată *za*

„pentru”: *za merind-u*, *za țir-u* (alături de *za vețer-u*), *za mul'âr-u* (alături de forma rară *za zen-u*). De altfel, la Jeiăn, unde istroromânii sunt mai izolați, nu se folosesc expresiile *za merindu*, *za mul'âru*, ci numai expresiile vechi *de merinde*, *de mul'dre* (vezi Kovacec, *Infl. croate*, p. 63). Rezultă că desinențele cazuale croate analizate ocupă o poziție periferică în sistemul morfosintactic istroromân.

2.1.3.1.1.10. Spre deosebire de alte limbi romanice actuale¹, româna are o formă cazuală specifică pentru vocativul feminin singular în *-o* (*fato*, *Mano*). Ea poate fi pusă în legătură cu vocativul în *-o* din vechea slavă (Rosetti, *Istoria*, p. 303; Graur, *Românite*, p. 24-25). Pătruț (*Vocativ*, p. 124-132) precizează că răspândirea geografică este limitată la două arii (una mare, compactă, care cuprinde sudul țării și alta, mai mică, în Maramureș) și consideră că este vorba de un împrumut recent din bulgară în sudul țării și de un împrumut ucrainean în nordul țării (româna a avut, până la împrumutarea acestui vocativ, o formă egală cu nominativul în *-ă* (< lat. *-a*) sau *-e*); este greu de acceptat părerea lui Leo Spitzer, *Vocatives*, p. 5-38, conform căreia vocativul în *-o* ar fi de origine latină. V. Bodzei, *Infl. mod.*, p. 155-60 influența vocativului românesc asupra graiului ucrainean din Maramureș.

2.1.3.1.1.11. în spaniola paraguayana morfemul *guarani' nde*, pronume personal subiect de persoana a doua, se întrebuințează cu valoarea exclusivă de vocativ: *ide donde săli*, *nde ttpof*, *jay*, *Dio*, *mio*, *nde*, *Nena*, *traeine de vario!* (Granda, *Prestamos morf*, p. 173).

2.1.3.1.1.12. Pentru marcarea genului, în cebuano, sub influența spaniolei, funcționează sistemul de marcă prin morfeme *-o*, *-a* (*pilipino*, *-a*, *doktor*, *doktora*). Acest procedeu funcționează alături de cel autohton, care exprimă sexul

¹ Pentru situația din latina și din limbile vechi romanice (v. fr., v. prov., v. sp.) vezi Bonnekamp, *Vocativ*, p. 13-25, care discută și situația vocativului românesc pornind de la Tucker, *Roum. Vocal. V* și Togeby *Rom. hist. morph.*, p. 113, Togeby, *Desorg.*, p. 281, care-l consideră un element periferic al structurii declinării.

ființelor animate cu ajutorul lui *lalachi* „mascul”, „om” ca morfem de masculin și *babay* „femeie” ca morfem al femininului sau formele abreviate: *laki*, *bayi*: *iring nga laki* „motan”, *iring nga bayi* „pisică”.

2.1.3.1.1.13. Spre deosebire de celelalte dialecte românești, care exprimă genul neutru la adjective prin forma de masculin la singular și de feminin la plural, istroromâna are, la adjective, pentru a marca opoziția dintre neutru și celelalte două genuri, un formant special de singular *-o* împrumutat din croată: *bur*, *bura*, *buro*. La situația de astăzi s-a ajuns printr-un proces destul de complicat, fiindcă istroromâna a avut, într-o fază veche, aceeași situație în privința genului ca toate celelalte dialecte românești. Petrovici (*Neutre*, p. 121) precizează că, clacă forma neutră în *-o* a adjectivului istroromân este datorită influenței sârbocroate, trebuie subliniat faptul că modelul sârbocroat n-a fost imitat în întregime, căci noul neutru istroromân nu are plural.

Modelului sârbocroat:

• *dobar* *dobra* • *dobro* -
dobri *dobre* *dobra*

îi corespunde modelul istroromân:

bur *burce* (*bura*) *buro*
buri *bure* —

Situația din istroromână este explicată de același E. Petrovici (*Neutre*, p. 122) prin absența, în istroromână, a substantivelor neutre de tip slav *zlato*, *polje*, pl. *zlata*, *polja*. Substantivele din această categorie, când au trecut din slavă în română, au intrat în categoria femininelor în *-ă* și *-e*. În timpul din urmă, istroromâna începe să împrumute substantive în *-o* care nu sunt integrate în sistem (nu pot primi, de exemplu, articol definit): cu aceste substantive se acordă forma neutră în *-o* a adjectivelor. Numărul substantivelor în *-o* este încă redus: în graiurile din nord au fost notate trei (*uebo*, *srebo*, *zlato*), iar în sud unul (*srebo*).

Transformarea analizată mai sus este una din cele pe care Weinreich (*Lang. cont.*, p. 33) le numește transferarea morfemelor.

2.1.3.1.1.14. Un caz interesant de folosire a desinențelor pentru cuvintele străine este cel analizat, pentru româna contemporană, de Mioara Avram (*Desinențe*, p. 320-323). Destul de multe substantive masculine s-au fixat cu singularul în *-s*, care reprezintă forma originală de plural, dar urmează modelul de flexiune al substantivelor românești cu finală consonantică, formând pluralul în ceea ce se numește „pseudo *-i* final”.

Această categorie cunoaște în română trei tipuri de flexiune:

a) cel mai simplu este tipul la care *-s* din temă se menține nealterat (*papuas*—pl. *papuasi*); , /•'

b) al doilea tip este format de cuvinte ca *ananas*—*ananași*, *bambus*—*bambuși* la care se aplică alternanța curentă în română *s/ș* (cf. *gros*—*groși*). S-a ajuns la această alternanță din cauză că Finala *si* (*-s* palatalizat) e neobișnuită în română; /' " "

c) al treilea tip este reprezentat de extinderea alterării lui *-s* la tot pluralul (deci și la feminin): *incasă*—*incașe*.

Procesul nu s-a oprit aici. De la pluralul de tipul *ananași*, s-a refăcut un singular în *-ș*, introducându-se deci în tema lexicală modificarea morfonologică legată inițial de plural. S-a ajuns astfel la forme ca *șerpaș*—*șerpași* (engl., fr. *sherpa*), *papuas*—*papuasi* (formele sub care s-a fixat în limba română actuală cuvântul respectiv).

Cea mai interesantă soluție de adaptare morfologică a substantivelor împrumutate este apariția unui plural masculin în *-și* (cu femininul *-se* sau, mai des, *-se*) pentru flexiunea unor substantive cu singularul în altă finală decât *-s* sau *-ș* jleci constituirea unei desinențe *-și* (fem. *-se*, *-se*) — desprinse din tipurile *b,-c* discutate mai sus — care se opun desinenței zero de la singular: *hipv*—*hipiși*, *maia*—*moiași*, *zulu*—*zuluși*.

Exemplele analizate de Mioara Avram, împreună cu cele din limba țigănească analizate de Al. Graur (vezi 2.1.3.1.1.4.) confirmă ideea că „există desinențe care rămân rezervate pentru cuvinte de împrumut” susținută de Graur, *DesinențeS*, p. 241.

2.1.3.1.2. Desinențe verbale

2.1.3.1.2.0. Ca observație generală reținem remarca lui Malkiel, *Criteres*, p. 41 care subliniază faptul că paradigma verbală spaniolă sau franceză „est libre d'iberismes, d'euskarismes, de celtismes et meme d'hellenismes”.

2.1.3.1.2.1. Exemplele sunt mai puțin numeroase decât pentru flexiunea nominală. Un exemplu clasic, amintit atât de Weinreich (*Lang. cont.*, p. 32), cât și de Petrovici (*Interpenetration*, p. 46), este cel oferit de meglenoromână, în acest dialect, la o serie de verbe de conjugarea I (*aflu*, *antru* „intru”, *jungl'u* etc), în afară de formele cu vechile desinențe *-u*, *-i* (*aflu*, *aflî*), la persoana I și a II-a singular se folosesc desinențele *-m* și *-ș* împrumutate din slava macedoneană: *aflum*, *antrum*, *jungl'um*; *aflîș*, *antriș*, *jungl'iș*. Formele cu desinența slavă sunt atât de frecvente, încât, după Capidan (*Meglenoromânii*, p. 159), sunt aproape singurele întrebuițate în meglenoromână. Suntem în prezența unei influențe datorite slavei macedonene explicată de Capidan (*loc. cit.*): în slava macedoneană, la persoana I a verbelor de conjugarea I s-a extins foarte mult desinența *-am* în detrimentul altor două (*-a*, *-ja*). Această generalizare a desinenței *-am* a fost luată ca model și de meglenoromâni, care sunt toți bilingvi, și s-a ajuns la forme ca *aflum*, *antrum*. La prima persoană, pe lângă formele menționate în *-um*, circulă și forme în *-ăm*, corespunzătoare lui *-am* din slava macedoneană: *aflăm*, *antrăm*. În timp ce, simpla adăugare a lui *-m* și *-ș* nu a schimbat nimic esențial din sistemul morfologic meglenoromân, întrucât aceste desinențe sunt redundante, diferența dintre persoana I și a II-a fiind suficient marcată prin opoziția *-ul-i* (Petrovici, *Interpenetration*, p. 46), adoptarea desinenței *-ăm* a creat o

omonimie între pers. I singular și plural, necunoscută prezentului indicativ. De precizat că această particularitate, citată în aproape toate lucrările de sinteză consacrate limbilor în contact, de la Weinreich (*Lang. cont.*, p. 32) la Thomason—Kaufman (*Lang. cont.*, p. 98), este prezentă în ultima monografie consacrată meglenoromânei (Atanasov, *Megl.*, p. 214), dar se precizează că are o răspândire limitată (numai în graiul din Lundiri și Oșari) și apărând mai ales la verbele care conțin grupul *muta cum liquida*.

2.1.3.1.2.2. Flexiunea verbală prezintă câteva cazuri în care s-au împrumutat, mai exact, s-au calchiat, modele morfologice. Astfel de modificări sunt, în realitate, fapte comune unor limbi din familii diferite ce formează, uneori, arii foarte întinse, reunite prin linii de izoglosă. Multe dintre aceste fapte au fost menționate de Petrovici, *Interpenetration*, p. 47-49. De precizat că, până acum, s-a constatat fenomenul, dar nu s-a arătat de unde provine inițial.

În limbile din sud și vestul Europei, există o arie în care s-a răspândit modelul romanic — sau poate grecesc — al perfectului compus de tip **factum habeo*, model considerat ca „fenomen european” de Havrânek, *Sprachmischung*, p. 90. Este un model care a început să pătrundă și în limbile slave, în polabă și macedoneană (Havrânek, *Sprachmischung*, p. 89; idem, *Typ perfekta*, p. 147-155; Golab, *Isogrammatism*, p. 415-435). Din franceză a intrat în bretonă (*am euz*) Weinreich, *Lang. cont.*, p. 41. În aceeași arie, dar pe o întindere mai mică, este răspândit tipul **cassus est* (cf. fr. *il est tombe*, it. *e cacluto*, germ. *er is gefallen*), dar sp. *ha caído*, rom. *a căzut*, engl. *it has fallen*). Petrovici, *Interpenetration*, p. 48.

Formarea viitorului perifrastic prezintă, așa cum arată Petrovici, *Interpenetration*, p. 48, diverse arii în Europa. În sud-est, într-o arie formată de greacă, albaneza meridională, bulgară, sârbocroată și română, viitorul este format cu ajutorul verbului „a vrea” (*volo cântare*). Cf. Banfi, *Futuro*, p. 147. Fenomenul există și în limbile scandinave și, dialectal, în franceză și în italiana meridională. El a fost

explicat, de unii, pentru aria din sud-est, ca o influență greacă (Sandfeld, *Ling. balk.*, p. 180-185). Tipul de viitor din sursilvană (*ve)gnir a* + infinitiv este după model german (Ebnetter, *Diasystem*, p. 48-50). În domeniul romanic, este frecvent tipul *habeo cântare* (Sandfeld, *Ling. balk.*, p. 185; Vaillant, *Grammaire*, p. 107). Limbile slave au imitat, în cele mai multe cazuri, tipul germanic (gotic, german) sau tipul greco-roman (Sauvageot, *Probleme*, p. 31; Vaillant, *Grammaire*, p. 105-109). În aria baltică, vechea prusiană și estoniană au luat ca model tipul germanic (Sauvageot, *Probleme*, p. 31; Vaillant, *Grammaire*, p. 108).

Sistemul de tranzitivitate din năhuatl actual are o construcție care are la bază sp. *estár* plus participiul pasiv (Canger, *Cambio fund.*, p. 135).

\ S-a pus pe seama influenței slave scurtarea formei infinitivului în română (*cântare* > *cânta*) care s-ar fi făcut sub influența formelor scurte de infinitiv (fără *-ti*) din slavă (Kfepinsky, *Mluvnice*, p. 157-179; Beneș, *încrucșarea*, p. 255-263; Rosetti, *Istoria*, p. 305; Gălăbov, *Lang. cont.*, p. 24). Byck (*Infinitif*, p. 9-12) propune însă o explicație prin criterii interne ale limbii române: formele scurte ale infinitivului servesc la diferențierea de forma lungă, devenită substantiv (*cânta*, verb — *cântare*, substantiv).

2.1.3.1.3. Morfeme relativ independente

2.1.3.1.3.1. Un aspect interesant care ilustrează împrumutul de morfeme relativ independente — adică nu de desinențe — este cel al formantului separabil *mai*, utilizat în română pentru a forma comparativul. În dialectele ucrainene și rusești (în special din România), precum și în dialectul polonez din Bucovina, *mai* apare cu valoarea din română (Racoviță, *Notes*, p. 239-240; Robciuc, *Interferențe*, p. 1109-1113; idem, *Raporturile*, p. 53-57, ultimul cu precizări privind răspândirea în graiurile ucrainene; Arvinte, *Bilingvism*, p. 56-57). Același formant a pătruns și în limba țigănească din Bucovina, unde *mai* se folosește la superlativ, la fel ca și în limba țigănească din Serbia și Ungaria.

A. Graur, care face aceste precizări, într-o notă la articolul lui Racoviță (*loc. cit.*), subliniază că *mai* a ajuns până în limba țigănească clin Țara Galilor, în compusul *manke* „înainte”, care provine clin *mai angle*. Folosirea-lui *tfi* ca superlativ sau antepus unor forme de coniparaxfv ne-declinabile în ucraineană i-a permis lui Racoviță (*Notes*, p. 239-240) să tragă concluzia că folosirea comparativului analitic clin română se explică prin tendința vorbitorilor bilingvi de a utiliza un sistem gramatical mai clar și mai expresiv.

2.1.3.1.3.2. în spaniola clin Paraguay, există morfeme de origine guarani' cu funcție verbală chiar dacă, în nici o situație, nu este vorba de morfeme flexionare, ci, în totalitatea lor, de morfeme libere, cel puțin în folosirea lor castiliană (Granda, *Prestamos morf*, p. 171-178). Granda menționează nouă astfel de particule: *pa*, postpusă verbului (uneori chiar și substantivului) pentru a arăta caracterul interogativ al propoziției din care face parte *dentendite*, *pal*, *a veces co no puedo dormir pensando, en que caile pa lo que estoy, esa Isabel ile conoce pa?*); *piko* (*pio*, mai popular), când propoziția oferă o nuanță de surprindere sau uimire (*tya veni, pio?*, *icomo piko se llama?*); *ko*, particulă care întărește o afirmație, judecată sau cerere (*así co e la vida, na Eudasia; el, co, siempre fue masiao inteligente*); *na*, postpusă verbului la imperativ, se folosește pentru a atenua un ordin sau o cerere (*abrochame na acei el vestido*); *ke* (*oke*), pentru a întări un ordin (*entre ke, patron, está mal la porte*); *kuri* pentru a arăta o acțiune realizată în trecut, dar în cadrul aceleiași zile (*corni kuri con ellos = corni hoy con ellos*); *hina*, care provine clin sufixul guarani *-ina*, cu elemente flexionare antepuse, exprimă aspectul continuativ (*llueve hina en la Cordillera*). V. și Granda, *Calcos sint.*, p. 257.

2.1.3.1.3.3. în unele graiuri grecești clin sudul Italiei[^] sub influența dialectelor italienești, superlativul absolut se formează prin redublarea epitetului (it. *un borghese ptcolo piccolo*, gr. *ter'masi atst'li atsi'li* „fièvre haine haine”) Profili, *Romanisation*, p. 134-135.

2.1.3.1.3.4. în malteză, limbă semitică, pasivul este exprimat prin adăugarea unui prefix (*t-* sau *in-*) la verbul activ: *'kisser* „il a casse” — *'tkisser* „il est casse”. Datorită italienei, pasivul poate fi exprimat și prin „a veni” + part. trecut *ir ra'gutin li 'gest mo'iv.iA* „la raison qui a ete (it. *veniva*) clonnee” Krier, *Maltais*, p. 60.

2.1.3.1.4. Inventarul de numerale

împrumuturile de numerale sunt mai degrabă rare, dar nu sunt absente'. Faptul se explică prin aceea că numeralele sunt izolate din punct de vedere morfologic și ele sunt tratate ca simple fapte lexicale (Malkiel, *Diac. hyperchar.*, p. 202).

2.1.3.1.4.1. Dintre numeroasele cazuri de împrumut, reținem câteva clin cartea noastră, scrisă în colaborare cu Ioana Vintilă Rădulescu și intitulată *Limbile lumii. Mică enciclopedie*, București, 1981. Astfel limbile din fam. Benue-Congo clin sudul Africii au împrumutat numerale pentru „doi”, „cinci”, „zece”, „douăzeci” din substratul khoisan, reprezentat azi, mai ales, prin limbile boșimană și hotentotă; coreeana, japoneza și limba miao, ultima din familia sino-tibetană, le-au împrumutat din chineză (miao a împrumutat numeralele pentru „unu”, „sută”, „mie”), limba maasai a împrumutat numeralele mai mari de „șase” clin limbile cușitice (somalieză, galia), limbile kpelle și maninka din vestul Africii au luat din berberă numeralele pentru „100”; ghiliak, limbă izolată paleosiberiană a luat numeralele pentru „100” și „1000” clin manciuriană; din quechua au fost împrumutate numeralele pentru „trei” și „cinci” de limbile care aparțin familiei pano-tacana, iar tupi-guarani a adoptat numeralele spaniole. în Europa, bulgara, macedoneana și versiunea sârbă a sârbocroatei întrebuintează

[^] Sanclfelcl, *Interferenees*, p. 60; Stieber, *Lois*, p. 111; Deroy, *Evi-pnmt*, p. 68; Petrovici, *Interpenetration*, p. 48; Bartliolomew, *Numcrales*, p. 284; Resetar, *Kolonien*, col. 133; Greenberg, *Num. syst.*, p. 288; Szenierenvi, *Sxst. Nuni.*; Haarmann, „*Ja.uc*” *vocab.*, p. 13-16.

forma grecească *hiliada* „mie”. În dialectele lusaciene se întrebuițează *taiusynt* „mie” și în unele dialecte lusaciene și *hundert* „sută”, amândouă din germană.

În aceeași ordine de idei, poate fi amintit și termenul *sută* „sută” din română, împrumutat din slavă. În legătură cu împrumutarea acestuia din urmă Malkiel, *Etym. int.*, p. 258-259 emite o ipoteză interesantă și anume, pornind de la sensul colectiv al lui *sută* „grupă, grămadă, pachet de o sută”, arată că acesta îi acordă lui *sută* statutul de nume comun și îl eliberează din izolarea lui ca termen de împrumut special (numeral). Ca un detaliu amintim că Schmid (*Zahhudrter*, p. 197) consideră că *sută* a fost împrumutat pentru a evita ononimia cu *cinci*. În istroromână numeralele de la 8 în sus sunt împrumutate din croată.

Din enumerarea celor câteva exemple de împrumutări de numerale, se poate remarca faptul că cele mai multe sunt numeralele pentru „sută” și „mie”. Aceasta, corelată cu observațiile lui Malkiel și Stieber, ne permite să considerăm că, de cele mai multe ori, împrumutarea unor numerale reprezintă, de fapt, împrumuturi lexicale și nu de natură morfologică. O părere similară la Togeby, *Desorg.*, p. 281 care consideră numeralele românești de la 11 la 19 (v. 2.1.3.1.4.2.) ca un fapt între morfologie și vocabular.

2.1.3.1.4.2. Alături de împrumutarea unor numerale simple, există cazuri de calchiere a unui sistem de formare a numeralelor. Astfel, pe o arie care cuprinde Europa centrală și orientală, constituită din limbile slave, maghiară, română și albaneză, numeralele de la 11 la 19 sunt formate după un model unic (Petrovici, *Interpenetration*, p. 48) greu de precizat. Astfel, în română, spre deosebire de celelalte limbi romanice, numeralele între 11 și 19 se formează după tipul *unus supra decern*, ordinea în care se succed părțile componente fiind descendentă, de la unități la zeci: *unsprezece, doisprezece... nouăsprezece*, lit. „unul pe (peste) zece”, „doi (pe) peste zece”. Același procedeu există în albaneză (*nje'mbe'dhjete, dymbedhjete*) și în vechea slavă (*jedinu na dese, duva na desq.te; na „pe”, „peste”).* În

aromână, există același procedeu și pentru numeralele între 20-30: *unspreyiginți* „21”. Formele din română au fost explicate, până nu demult prin influență slavă (Rosetti, *Istoria*, p. 304, Graur, *Studii*, p. 124; Coteanu, *Morfologia*, p. 156; Gălăbov, *Lang. cont.*, p. 26); în timpul din urmă (deși explicația prin substrat a fost dată încă în secolul trecut de Miklosich, *Slav. Elevi*, și Schuchardt, *Klass.*) se crede că fenomenul din română trebuie pus în legătură cu substratul românei, care a avut rolul de a fixa un anumit tip de structură periferică, a cărei preferință începuse în latină (*septem et decern, septem ac decern*). Substratul a acționat asupra opozițiilor mai puțin stabile, pe care le-a întărit și le-a refăcut în concordanță cu tendințele interne (Brâncuș, *Originea*, p. 507-510; *Cercetări*, p. 95-96). Ipoteza explicației prin substrat este susținută și de Philippide, *Orig. rom.* II, p. 600, Poghirc, *Influența*, p. 325 și de Ivănescu, *Istoria*, p. 225. Bolocan, *Observații*, p. 131-135 arată că, între română și slavă, există o mare deosebire de structură a paradigmei numeralului. El consideră că, în acest caz, avem a face numai cu calcuri lexicale și nu cu calcuri sintactice. O situație similară prezintă procedeu numărătorii zecilor, de la 20 la 90, prin multiplicare: rom. *douăzeci, treizeci* (cf. alb. *tridhjete, katredhjete*; v. sl. *duva deseti, trije deseti*), care a fost explicat în același mod. Pentru ipoteza explicației prin substrat a structurii numerarului românesc, Brâncuș (*Cercetări*, p. 96-97) invocă și alte paralelisme cu albaneza: folosirea conjuncției *și* pentru a face legătura între zeci și unitate: *douăzeci și doi*: alb. *njezet e dy*, unde alb. *e* înseamnă „și”. (Brâncuș arată că procedeu era folosit și în latina vulgară, unde legătura dintre zeci și unități, sau sute și zeci se făcea nu numai prin juxtapunere, ci și printr-o conjuncție *et, ac, atque*); folosirea numeralelor *sută* și *mie* cu un adjectiv cantitativ proclitic (*o sută, o mie*: alb. *nje qint, nje miji*) remarcată încă de Sandfeld, *Ling. balk.*, p. 130, este deosebită de situația din limbile romanice apusene.

Problema rămâne deschisă, mai ales după precizările recente ale lui I. Fischer, *Lat. dun.*, p. 105, care observă cum construcții analoage cu cele din română, bulgară, albaneză se regăsesc în armeană și limbile baltice. Din această stare de lucruri, se pot formula două ipoteze cu privire la originea construcției: a) ea va fi apărut independent în fiecare limbă, având ca punct de plecare sistemul creșterii pe răboj (11 se notează tăind o creștătură] *deasupra* primelor zece și, cum păstoritul era una din ocupațiile primordiale ale populației romanice din regiunile dunărene, e verosimil ca, de la aceasta, construcția să se fi extins la populațiile învecinate) sau b) construcția din latina dunăreană va fi fost o transpunere a uneia similară din substrat („nu există nici o dovadă materială, dar nu e, nici aceasta, lipsită de verosimil”). Dacă se admite ipoteza substratului, fenomenul trebuie datat în prima parte a perioadei romane, când exista bilingvism daco-latin („în acest caz, folosirea construcției ar trebui restrânsă la zonele rurale, deoarece centrele urbane, supuse influenței școlii, nu puteau ignora sistemul latin tradițional de numărare”), în cazul când se admite ipoteza creației independente, data apariției trebuie plasată după secolul al VH-lea, când sunt de presupus și alte „ruralizări” ale idiomului romanic din regiunile dunărene. Ipoteza slavă, „cea mai puțin convingătoare”, ar situa nașterea construcției după secolul al IX-lea („o datare prea recentă nu poate fi reținută, deoarece *spre* și-a pierdut sensul «deasupra» păstrându-1 numai pe cel actual «câtre», tot de dată andcă, pe cât se pare”). În legătură cu valoarea lui *spre* din construcția numeralului românesc, recent, Gr. Brâncuș (*Cercetări*, p. 94) observă că, în aromână, *spre* (= arom. *spră*) s-a păstrat numai în componența acestui numeral (cf. Capidan, *Aromânii*, p. 402-403; Niculescu, *Individualitatea*, p. 116) și nu există ca prepoziție lexicală independentă. Aceasta ar dovedi că, în româna comună, de dinainte de influența slavă, *spre* se găsea deja în compunerea numeralului.

Dintre celelalte limbi romanice, franceza și occitana au dezvoltat, alături de formele latinești, un sistem vigesimal (de numărătoare clin 20 în 20), existent până astăzi în fr. *quatre-vingt, quatre-vingt-dix* (cf. și *soixante-dix*). În vechea franceză apar și *treis-vinz „60”, sis-vinz „120” quinze vinz „300” și dix-huit-vinz „360”*. Procedul a fost explicat ca produs al influenței celtice. Alți autori, ca Meyer-LQbke, *REW*, p. 327, Rohlf (Zählung, p. 126-131), cred că avem a face cu o influență normandă, pentru că același procedu apare în graiurile din sudul Italiei și din Sicilia. Această explicație a fost criticată de Togeby, *Rom. hist. morph.*, p. 119, care arată că sistemul vigesimal nu este scandinav, ci danez și nu mai este folosit din 1300. Este mai probabil însă să avem a face cu evoluții independente, așa cum cred Reichenkron (*Vigesimalsystem*, p. 164-184) și Togeby (*Rom. hist. morph.*, p. 119), dată fiind răspândirea sistemului de numărare vigesimal în multe familii lingvistice. V. și Colon, *Zwanzigersystem*, p. 127-133, care aduce în discuție și alte fapte romanice (occitane și catalane) care nu par a avea legătură cu formele invocate pentru influența celtă.

Un model mai nou folosit în vorbirea celor denumiți *islefios* din Louisiana este crearea numeralelor de tipul *doceciento(s) „1200”, treintacinco cient.o(s) „3500”* după modelul englezesc. Lipsky, *Islefios*, p. 89, care discută fenomenul, precizează că formele calchiate după engleză alternează cu foi inele spaniole.

2.1.3.1.4.3. La exemplele amintite, care sunt toate numerale cardinale, trebuie adăugate cele câteva cazuri de numerale ordinale. În engleză a pătruns elementul romanic *second* în seria care este în rest în întregime germanică, în iudeospaniola *primo „primul”, terso „al treilea”* sunt împrumutate din italiană.

2.1.3.1.4.4. Numerele fracționare în malteză sunt împrumutate din it. *terc, kuart, huit*, cu excepția lui „jumătate”, păstrat din arabă. Krier, *Maltais*, p. 115-116.

2.1.3.1.5. Inventarul de pronume

Pronumele nu se împrumută, în general, de la o limbă la alta. Stieber (*Lois*, p. 111) consideră că o astfel de constatare ar putea fi acceptată ca o „lege” lingvistică. El dă exemplul românei, care nu are nici-un-element străin în clasa pronumelui în condițiile în care unii acceptă că româna ar avea, în morfologie, elemente de origine slavă (unele ca neutrul și vocativul).

2.1.3.1.5.1. Se citează, totuși, exemplul graiului aleut amintit în considerațiile preliminare, care a împrumutat pronumele personale. Se amintește și engl. *they*, împrumutat din scandinavă (Bonfante, *Neoling. pos.*, p. 351), sau sp. *misino*, care a fost împrumutat de cebuano (Quilis, *Hispanismos*, p. 134). De remarcat că istroromâna, idiom amintit adeseori în această lucrare, nu are nici un element croat în paradigma pronumelui. În malteză, *stess* < it. *stesso*, invariabil, are valoare emfatică (Krier, *Maltais*, p. 96-97). Cf. unele exemple de împrumuturi la Haarmann (*Jiasic" vocab.*, p. 23-27) mai ales din limba țiganilor (pronume personale) și din alte limbi neindoeuropene.

2.1.3.1.5.2. Granda (*Prestamos morf.*, p. 173) menționează, pentru spaniola paraguayana, ca un fenomen destul de frecvent, o formă de pronume personal de persoana a II-a, cu valoare de vocativ (*ch'amigo* - *che amigo*, *che patron*, *che Dîo^X'* paralelă cu formele guarani' de tipul *che ra a*, *che ra 'y*).

2.1.3.1.5.3. Simplificarea sistemului pronumelui în franceză sub influența superstratului germanic a fost susținută de Wartburg, *Evolution*, p. 66. După el, sistemul pronumelor demonstrative latinești, care distingea trei persoane (*hic—iste—ille*), s-a menținut în limbile ibero-romanice și în Italia centro-meridională, dar a fost înlocuit prin un sistem de două persoane în franceză (v. fr. *ast—cil*, fr. *celui-ci—celui-lă*) datorită influenței germanice. Explicația a fost contestată; recent Togeby, *Rom. hist. morph.*, p. 125 explică fenomenul prin reorganizarea sistemului.

2.1.3.1.5.4. Blasco Ferrer (*Recenzie Sala*, p. 164) amintește pronumele sarde împrumutate mai ales din catalană: sard. camp. *a ttui* < cat. *a tu*, log. *bosti*, camp. *fostei*, *fosietti* < cat. *voste*, camp. *sramattsei* < sp., cat. *su merced*, *sa merce*.

2.1.3.1.6. Modificări morfologice ale unor cuvinte izolate

În istroromână, sub influența croată o serie de substantive își schimbă genul: *sânze* „sânge”, masculin, cu variantă neutră în latină și moștenit ca atare în cele mai multe limbi romanice, neutru în dacoromână, a devenit feminin în graiul din Jeiän pentru că, în croată, corespondentul său este feminin. La fel *ne* „zăpadă” a aparținut, cândva, genului feminin și în istroromână, ca în dacoromână și în celelalte limbi romanice. Trecerea lui la genul masculin este determinată atât de genul masculin al substantivului croat corespunzător (*snig*, *snij*), cât și de structura sa morfologică, care corespunde substantivelor de genul masculin în construirea formei determinate (*ne—nŕvu*). *Nŕ* are, astăzi, toate formele ca substantivele de genul masculin (*nevului*, *nevurle*). Există confuzii de gen în spaniola bilingvilor din provincia Misiones (Argentina) sub influența limbii guarani, care nu are distincție gramaticală între masculin și feminin (cele două genuri sunt foTdsite pentru ființe — opuse inanimatelor, care sunt neutre) (Sileoni de Biazzi, *Penetracion*, p. 381-386).

Schimbări de gen, numite de Sephiha, *Ladino*, p. 54-65 „calcuri de gen”, sunt semnalate pentru iudeospaniola din traduceri liturgice după texte ebraice. De asemenea, există „calcuri de număr”, mai puțin numeroase decât cele de gen: *aguas*, *vidas*, *sangres* sunt la plural, ca în textul ebraic (Sephiha, *Ladino*, p. 65).

2.1.3.2. Dispariția unor elemente de inventar

Dispariția unor elemente de inventar (distincții obligatorii, forme morfologice) este un aspect complementar celui prezentat în capitolul precedent. El este asemănător cu ceea ce am discutat la fonologie (1.1.3.2.), atunci când

am arătat că o serie de opoziții fonologice dintr-o limbă primară s-au defonologizat din cauză că nu existau în limba secundară (hipodiferențierea fonologică) sau că un fonem poate să dispară în urma simplificării de la periferia sistemului, care are loc într-o regiune în care slăbiciunea normei și a tradițiilor lingvistice sunt determinate de contactul limbii respective cu o altă limbă. Și în morfologie pot fi întâlnite astfel de cazuri.

Weinreich (*Lang. cont.*, p. 43) se ocupă, într-un scurt capitol, de astfel de fenomene și dă două exemple de părăsiere a unor distincții obligatorii. În limba gurage (Etiopia, sud), limbă de tip semitic, genul adjectivelor nu mai este exprimat consecvent, sub influența limbii sidamo, limbă de tip cușitic. Cu alte cuvinte, exprimarea categoriei a devenit mai puțin obligatorie ca rezultat al contactului dintre limbi. În germana folosită în Texas, se neglijează distincția dintre dativ și acuzativ în anumite construcții, sub influența englezei.

Se pare că cele mai multe cazuri de acest fel sunt înregistrate în limbile comerciale ad-hoc, în pidginuri: în *lingua franca* (folosită în Mediterană, care are la bază elemente romane, grecești și arabe), în chinook (pidgin dispărut în secolul al XIX-lea, care avea la bază limba cu același nume, din fam. chinookan și elemente din limbile nootka, franceză, engleză și salish) și în russianorsk (care are la bază rusa și norvegiana): categoriile gramaticale mai puțin clare sunt percepute imperfect și sunt, de aceea, ignorate. Există și cazuri când dispariția unor forme fonologice a fost pusă de unii autori numai pe seama contactului dintre limbi (absența unei forme din sistemul secundar ar fi, după aceștia, singura cauză care explică dispariția respectivei forme). Așa cum am precizat și la fonologie, contactul dintre limbi nu este factorul determinant. Cauza fenomenului trebuie căutată în faptul că forma respectivă nu ocupă un loc important în sistemul unui idiom care se găsește într-o poziție periferică, în care slăbirea normei este determinată de faptul că idiomul res-

pectiv este în contact intens cu un alt idiom. Un exemplu recent este cel oferit de Kovacec, *Infl. croates*, p. 74, care consideră că dispariția conjunctivului și a perfectului simplu din istroromână s-ar datora faptului că dialectul croat cakavian nu are forme cu funcții asemănătoare. O astfel de afirmație ar putea fi acceptată numai în sensul celor spuse mai sus, pentru că fenomene similare se găsesc și în alte limbi, unde ele pot fi explicate ca rezultat al unor simplificări interne ale structurii morfologice. În spaniola mexicană, se reduce modul conjunctiv (Lope Blanch, *Estudios*, p. 141-150; cf. Granda, *Estudios*, p. 95-177), iar perfectul simplu, în dacoromână, își restrânge sfera, ca de altfel, și în alte limbi romanice.

Simplificarea categoriilor gramaticale este abordată în diverse lucrări semnate de Silva-Corvalán (*Past., Current issues* și mai ales *Esp. E.U.*, p. 843-845) care studiază sistemul verbal al spaniolei din SUA. Se observă că, în condițiile de „stres lingvistic”, se simplifică unele categorii gramaticale. Acesta dă naștere la procese complexe care implică atât simplificări cât și generalizări. Un examen al acestui proces arată că există o influență directă a englezei asupra spaniolei standard. Este vorba de fenomene care au loc în anumite variante sociale ale spaniolei vorbite în SUA (Silva-Corvalán, *Esp. E.U.*, p. 843-844).

2.1.3.3. Reinterpretarea sistemului

Reinterpretarea sistemului înseamnă, pentru noi, reorganizarea unei anumite categorii, sub influența altei limbi, clar pe baza materialului existent. Cazurile de acest fel sunt foarte rare. Singurul exemplu pe care credem că îl putem da este al reorganizării sistemului articolului din spaniola paraguayana.

Sub influența limbii guarani, care a împrumutat categoria articolului din spaniolă, așa cum am văzut mai sus (2.1.1.2.), are loc o reinterpretare a sistemului, în sensul că se produce o reducere a sistemului castilian de articole cu 4 membri, bazat pe cele două opoziții singular-plural și

masculin-feminin. Se ajunge, astfel", ca spaniola din Paraguay să aibă o singură formă singular-plural, exprimată prin *la* (sg. mase. și fem.) și *lo* (pl. mase. și fem.). Cf. și 2.1.1.2. Astfel explică Granda (*Interf morf.*, p. 380-381) apariția unor forme ca *la șeilor mimstro* „domnul/doamna ministru". Acest subsistem coexistă însă alături de cel normativ al spaniolei.

2.1.3.4. întărirea unor forme sau categorii moștenite

Problema întăririi unor forme sau categorii moștenite de un idiom în urma contactului dintre limbi este, în general, greu de urmărit, pentru că nu se pot aduce probe hotărâtoare în acest sens. Chestiunea discutată aici este, în multe cazuri, mai ales în condițiile în care există două forme paralele, o problemă de distribuție, fiindcă „întărirea" unei forme înseamnă creșterea frecvenței în dauna celeilalte. Blasco Ferrer (*Recenzie Sala*, p. 165) citează unele exemple de acest fel în care este greu de precizat originea endogenă sau exogenă a unei unități (prezența obligatorie a pronumelui personal sau topica adjectivelor nume eleculori în galoromanică sunt fenomene ce se explică prin evoluția autonomă sau se datoresc superstratului germanic?). Blasco Ferrer insistă asupra ideii că pentru alegerea unei explicații este necesară consultarea surselor medievale.

De aceea, multe din faptele care pot fi discutate am preferat să le prezentăm în secțiunea consacrată distribuției (2.2.1.). Dintre cele care ar putea fi discutate aici, prezentăm unul din istoria limbii române; trebuie să precizăm, de la început, că această explicație n-a întâlnit adeziunea tuturor specialiștilor. Se știe că româna, spre deosebire de celelalte limbi romanice, se dovedește refractară față de tendința de reducere a flexiunii nominale, dusă mai departe de limbile romanice occidentale. Datorită acestui fapt, româna are, la substantivele feminine, o formă specială de genitiv-dativ singular, care, la declinarea I, este în *-e*, ca în latină: *casă—case*, iar, la declinarea

a III-a, în *-i* (*vulpe—vulpi*). Această situație a fost explicată ca o simplă conservare a flexiunii latinești (cf. Densusianu, *Histoire*, II, p. 166, Rosetti, *Istoria*, p. 138; Coteanu, *Morfologia*, p. 45-46, care aduce argumente în această privință). O serie de lingviști (Fr. Miklosich, Al. Philippide, K. Togeby) explică formele respective ca fiind create pe teren românesc (nu intrăm în detalii). Interesează pentru discuția noastră faptul că Al. Graur (*Studii*, p. 124-125; *Tend. act.*, p. 74) crede că această păstrare se datorește influenței limbilor slave (în special a bulgareii), în care flexiunea nominală era bogată. Mai interesant este însă că, astăzi, bulgara nu mai are flexiune nominală (ea a pierdut-o sub influența limbii române). Situația oarecum nelogică (că sub influența bulgară, româna a păstrat o flexiune pe care bulgara a pierdut-o și că, sub influența română, bulgara a pierdut o flexiune pe care româna a păstrat-o) a fost explicată de același autor, Al. Graur, prin faptul că o limbă poate împrumuta o trăsătură dintr-o limbă străină, o aplică mai larg, o extinde peste limitele de aplicare din limba de origine (Graur, *Studii*, p. 125). El citează, în această privință, cazul hiperurbanismelor (pentru fonetică) și, pentru morfologie, cazul extinderii unor desinențe și la cuvinte unde ele nu se justifică etimologic. Precizarea făcută la începutul acestui capitol în legătură cu dificultatea de a aduce probe hotărâtoare pentru a dovedi întărirea unor forme morfologice sub influență străină ni se pare evidentă în acest caz. Păstrarea desinenței de genitiv-dativ poate fi pusă în legătură cu păstrarea, de către română, și a altor fapte morfologice (genul neutru, mai mult ca perfectul) care dovedesc că româna este cea mai conservatoare dintre limbile romanice.

Într-o situație asemănătoare se găsește și vocativul masculinelor în *-e*. Pentru unii (Pătruț, *Vocativ*, p. 124-132; Coteanu, *Morfologia*, p. 93-94) vocativul respectiv este continuatorul vocativului latinesc. Pentru alții (Sandfeld, *Ling. balk.*, p. 47; Graur, *Studii*, p. 124; idem, *Tend. act.*, p. 161; idem, *Românite*, p. 24) el este un împrumut, iar, pentru

unii vocativul latinesc a fost întărit de vocativul slav (Rosetti, *Istoria*, p. 303). Togeby, *Rom. hist. morph.*, p. 113 consideră că vocativul, în totalitatea lui, a fost întărit de superstratul slav. Și în acest caz, ca și în cel precedent, când a fost vorba de păstrarea genitiv-dativului feminin latinesc, referirea la celelalte limbi romanice nu este concludentă pentru că flexiunea românească s-a păstrat mai bine și deci, în cadrul acestei conservări, s-a putut păstra și vocativul masculin. La fel ca în cazul neutrilor (vezi 2.2.1.2.), se putea ca, în occidentul romanic, vocativul să dispară fără urme, iar, în română, să nu aibă loc același proces. Fără a intra în detalii precizăm că vocativul masculin românesc a suferit transformări, în sensul reorganizării categoriilor de nume care primesc desinența *-e*. Dintre cele trei tipuri de vocativ stabilite de Coteanu, *Morfologia*, p. 94 numai unul (*bărbate, cixmnate*) continuă fără întrerupere modelul latinesc.

Alte exemple de acest fel, care reprezintă mai degrabă „îmbunătățirea” frecvenței unor tipuri morfologice, sunt prezentate în secțiunea consacrată distribuției (2.2.1.1.).

2.2. Modificări de distribuție

În idiomurile luate de noi în discuție, modificările de distribuție cele mai bine reprezentate sunt cele în care se produce, de fapt, o „îmbunătățire” a distribuției, a frecvenței unuia sau altuia dintre tipurile morfologice.

2.2.1. „îmbunătățirea” distribuției

2.2.1.1. Româna are un tip de flexiune care nu există în alte limbi romanice și care a apărut în urma unui accident fonetic (tratamentul geminatei latinești // înainte de *a* și de *e*). Acest tip cuprinde substantive feminine al căror nominativ singular se termină în *-a* accentuat și al căror genitiv-dativ și plural se termină în *-le*: *stea—stele, cățea—cățele*, în legătură cu originea acestui tip de flexiune nereglată, au fost exprimate două păreri: unii autori

(O. Densușianu, I.-A. Candrea, Al. Graur, Al. Rosetti) cred că *-l-* situat în silabă posttonică ar fi dispărut înainte de *a* (deci lat. *stella* > *stea*), alții (Al. Philippide, S. Pușcariu, N. Drăganu, M. Sala) susțin că *-l-* ar fi devenit *u* în aceleași condiții (deci lat. *stella* > *steaua*). La plural, *-ll-* s-a menținut căci nu era urmat de *a* (lat. *stellae* > *stele*). Pornind de la forma etimologică *steaua*, care s-a păstrat în aromână, meglenoromână și în graiul dacoromân din Banat, s-a refăcut, în dacoromână, un singular *stea* după modelul flexiunii prenumelor *ea—ele, acea—acele* (cf. și *mea—mele*); pentru cei care consideră forma *stea* ca etimologică, *steaua* ar fi fost refăcut după forma *steaua* după modelul *casă—casa* (forma *steaua* ar proveni din *stea* + *-a*, articol definit, și cu introducerea unui *u* pentru evitarea hiatului).

În noul tip de flexiune, s-au încadrat cuvintele aberante de felul substantivelor *curea, sufrunca, zi* în dacoromână, *cur(e)auă, ziuă* în aromână și meglenoromână. Poziția noului tip de flexiune în dacoromână a slăbit datorită dispariției unor unități din inventarul cuvintelor de origine latină. Noi singulare au fost create prin analogie cu pluralul, și, la adjective, prin analogie cu masculinul: lat. *olla, satulla* sunt reprezentate prin *oală, sătulă*. Un substantiv ca *piuă* < lat. *pilla* n-are pluralul *pile*, ci *pive* (după modelul lat. *medulla* > rom. *măduuă* > *măduvă*, pl. *măduve*). La multe diminutive s-a refăcut un singular în *-ică* (*mărgică, rându-nică, surcică, ulcică*), pluralul rămânând în *-ele*: *mărgele, rânduitele, surcele, ulcele*.

În urma influenței turcești, când dacoromâna a împrumutat numeroase cuvinte terminate în vocală accentuată, acest tip de flexiune, puțin productiv, a devenit productiv pentru că toate cuvintele turcești terminate în vocală accentuată au fost încadrate în el și au primit desinența de plural *-le* (*cafeea—cafele, sofa—sofale*). Este meritul lui

¹ De remarcat că, în albaneză, aceleași substantive păstrează desinența de plural din turcă, la care se adaugă desinența albaneză: *hogca-lar-te* (Capidan, *Bilinginsine*, p. 86-87).

A1. Graur (*Tenc. act.*, p. 60-62; *Românite*, p. 21) de a fi analizat acest proces, care a continuat prin încadrarea în același tip a cuvintelor grecești (*canapea, bezea*) și a cuvintelor franceze (*sosea*) având vocala accentuată.

În sprijinul acestei explicații, poate fi adusă situația din istroromână, unde tipul de flexiune apărut și întărit în dacoromână este pe punctul de a dispărea. Am subliniat, de mai multe ori, că istroromâna este dialectul romanice cel mai puternic influențat de idiomurile cu care a intrat în contact (croata și dialectul venețian). Din acest contact profund, a rezultat o situație de bilingvism și trilingvism care a dus la eliminarea a numeroase cuvinte latine (din care unele aparțineau inventarului tipului morfologic aici în discuție). Remarcăm astfel că, în istroromână, multe cuvinte de tipul *stea-stele* s-au pierdut. În ceea ce privește substantivele latinești, istroromâna nu păstrează decât pe *ste* (drom. *stea*), *vișe* (drom. *vișea* < lat. *vitella*), *ml'ă* (drom. *mia* < lat. *agnella*) (ea nu are diminutive de tipul dacoromân *frumușel—frumușea, tinereț—tinerea*). Mai important este faptul că tipul *stea—stele* nu este omogen: alături de formele *ste—stele—stelele* există o formă articulată *stevu*, care corespunde drom. *steaua* (a cărei origine este tot analogică). O formă masculină (cf. *cât—câlu*) a pătruns deci în flexiunea feminină. Plecând de la această formă, s-a creat o formă de plural (*stevuri* = drom. *stele*), care circulă alături de *stele*. Este evident că noile forme slăbesc poziția vechilor forme. În sfârșit, spre deosebire de dacoromână, istroromâna nu are împrumuturi recente cum ar fi cuvintele de origine turcă (*saca—sacale, ghiulea—ghiulele*), greacă (*canapea*) sau franceze (*șosea*) care am văzut mai sus că au întărit tipul respectiv din dacoromână. De exemplu, *cafea* a fost împrumutat din graiurile croate, care cunosc trei tipuri de flexiune: *kafe* — gen. *tiafeta* (după modelul declinării *dijete* — gen. *dijeta*); *kafe* — gen. *kafela*, rar, limitat, numai la graiurile în care -/ dispăre în poziție finală absolută (după modelul lui *kabâ* — gen. *kâbla*); sg. *kafe* la toate cazurile. Istroromâna a împrumutat primele două

tipuri: *kafe* — forma articulată *kafetu* (în sud) și *kafe* — forma articulată *kafelu* (în nord).

Toate fenomenele prezentate pe larg arată de ce tipul *stea—stele* este slab în istroromână, unde este pe punctul de a dispărea. Ele arată care ar fi fost direcția de dezvoltare a unui tip morfologic dacă n-ar fi fost întărit de influențe externe prin intermediul vocabularului.

Un alt exemplu din flexiunea nominală, luat tot din morfologia limbii române, este cel al adjectivelor invariabile. Româna a păstrat din latină un singur adjectiv de acest fel, și anume *ferice* „fericit” < lat. *felix*, în care raporturile de gen și de număr sunt neutralizate total. Clasa respectivă a fost întărită prin cuvinte împrumutate din diverse limbi ca turca (*ditai, sadea*), limbi romanice (*atroce, eficace, propice, gri, bleu, maro*). Cf. Graur, *Studii*, p. 267. Acum se împrumută din engleză: *live, nonstop, sexy* (Avram, *Anglicisme*, p. 18).

2.2.1.2. Una dintre principalele deosebiri existente între română și restul limbilor romanice constă în faptul că, spre deosebire de acestea din urmă, care au eliminat vechiul neutru latinesc, româna are și categoria neutrelui.

Din punct de vedere formal, situația neutrelui roraânesc este următoarea: la singular, neutrele au aceeași desinență ca masculinele, iar, la plural, aceeași desinență ca femininele: *scaun—scaune*. În alți termeni, pornind de la definirea unei categorii prin ceea ce se opune, nu prin ceea ce se confundă, se poate spune că neutrele se opun femininului prin singular și masculinului prin plural. De remarcată româna are și o marcă de plural specială pentru neutru, care reproduce sufixul și desinența de nominativ-acuzativplural *-ora*, devenită în română *-uri*: *frigus, frigora* > *frig, friguri*.

Din punctul de vedere al conținutului, româna și-a reorganizat categoria neutrelui, acordându-i rolul de a exprima inanimatul, în opoziție cu femininul și masculinul, care exprimă animatul. Ca urmare a acestui fapt, foarte

multe substantive masculine și feminine din latină, care denumeau obiecte inanimate, au devenit neutre în română. Astfel, substantivele masculine, primind o formă de plural în *-uri* sau *-e*, au devenit neutre (lat. *riuus, riui* > rom. *râu, râuri*; lat. *digitus, digiti* > rom. *deget, degete*). Mai greu s-au petrecut lucrurile cu substantivele feminine, fiindcă, pentru a le transforma în neutre, era necesar să se refacă un singular de formă masculină (lat. *pălea* > rom. *pai*, pl. *paie* n.). Cum aceste cazuri erau mai rare, multe feminine s-au păstrat până astăzi pentru a denumi obiecte inanimate. Italiana are un neutru, limitat la un număr, de substantive, cu un comportament morfologic identic cu cel al neutrelor românești (masculin la singular, feminin la plural). V. Bonfante, *Neutro*, p. 159 și urm.; idem, *Ancora*, p. 287-292; Giurescu, *Neutro*, p. 433-435.

Păstrarea neutrelor ca o categorie a genului în română a fost pusă în legătură cu contactul dintre română și slavă. Morfemele de neutru românesc sunt de origine latină, pe socoteala slavei putând fi pusă numai nevoia de a păstra o categorie formală pentru a distinge numele de obiecte inanimate. Deci în cadrul neutrelor românești mijloacele formale sunt latinești, clar conținutul ar fi rezultatul întăririi unei categorii latinești sub influență slavă. Cf. Graur, *Neutro*, p. 121-131; *Românite*, p. 25-26; *Tend. act.*, p. 65-67. Togeby (*Neutro*, p. 121-131) explică păstrarea neutrelor românești prin substrat. O prezentare de ansamblu a neutrelor românești la Windisch, *Neutrum*.

Recent, I. Fischer, *Neutro*, p. 569-575 a demonstrat însă că părerea generală exprimată până acum cu privire la influența slavă în nevoia de a păstra o categorie a obiectelor inanimate trebuie abandonată, pentru că trăsăturile specifice neutrelor românești se regăsesc, în totalitatea lor, în latina târzie și într-o foarte mare măsură în alte limbi romanice. Ele sunt următoarele:

a) numai la singular neutrele de declinarea II latină se confundă cu masculinul; nu e vorba deci de dispariția neutrelor și nici de trecerea substantivelor neutre la masculin, ci de o redistribuire a trăsăturilor distinctive: la

plural, alături de vechea desinență *-a*, neutrele de declinarea II primesc o nouă marcă, *-ora*, mai clară și deci mai stabilă; nu există de fapt plurale noi în *-i*, în latina târzie;

b) acordul substantivelor neutre la plural cu forma feminină a adjectivelor se regăsește și în latina târzie; nu este vorba de o confuzie cu femininul (căci substantivele păstrează flexiunea neschimbată), ci de un nou fel de a marca pluralul neutrelor, care împiedică confuzia cu singularul feminin de declinarea I;

c) în ceea ce privește conținutul, „tendința spre motivare”, deci regruparea inanimatelor în genul neutru, este de asemenea, atestată în latină.

În concluzie, arată I. Fischer, neutru n-a dispărut în latină, ci a suferit o reorganizare, ale cărei rezultate s-au păstrat în română și au fost lent abandonate de celelalte limbi romanice.

2.2.1.3. Spre deosebire de limbile romanice occidentale, care au dat prioritate conjugării I, verbele de conjugarea a IV-a nou formate, fiind destul de rare, româna a dezvoltat mult conjugarea a IV-a datorită, se pare, contactului cu slava, maghiara și greaca. Această dezvoltare a atins în româna veche proporții impresionante, jumătate din numărul total al verbelor aparținând conjugării a IV-a. Contactul cu limbile menționate și, în primul rând, cu slava (Pătruț, *Studii*, p. 71) a făcut ca româna să împrumute o serie de verbe incluse în conjugarea a IV-a, să adopte sufixe productive din limbile menționate și să întărească sistemul derivării de la substantive, cu ajutorul sufixului de origine latină *-i* (vezi Iliescu, *Productivitate*, p. 101). Un fenomen asemănător are loc în portugheza americană, unde cuvintele împrumutate din engleză au intrat în conjugarea I, Pap, *Port.-Amer.*, p. 100.

2.2.1.4. Garcia (*Interf.*, p. 333-334) citează diverse modificări morfologice din spaniola vorbită de galicieni, toate, schimbări de distribuție (genul substantivelor, sistemul

pronomelui personal aton, sistemul verbal) și modificări ale galicienei sub influență spaniolă (p. 337).

2.2.1.5. Numeroase împrumuturi lexicale din spaniolă făcute de năhuatl au modificat frecvența unei anumite clase morfologice. În năhuatl substantivele sunt marcate în anumite construcții prin sufixul *-tl*, dar substantivele luate din spaniolă s-au încadrat fără acest sufix, astfel că, o clasă care era marginală, devine o clasă bogată. Suârez, *Infl. esp.*, p. 119.

Nu trebuie însă considerat totdeauna ca rezultat al contactului între limbi faptul că în anumite idiomuri, o formă este mai frecventă. Exemplul cel mai ilustrativ este cel al formei reflexive în locul celei active care apare la anumite verbe. Pentru spaniola mexicană, frecvența formei reflexive a fost explicată de Jimenez Moreno, *Transculturacion*, p. 40 prin substratul năhuatl. Lope Blanch, *Sustr. morf.*, p. 159-160 a arătat că această explicație nu se justifică pentru că fenomenul se găsește în tot continentul american (exemple numeroase există la Kany, *Syntaxis*, p. 189-192).

Corectarea lui Lope Blanch este sprijinită de situația din română, unde se știe că există o serie de forme reflexive, cărora le corespund în celelalte limbi romanice, forme active. Situația oarecum specială a românei i-a determinat pe mulți să pună fenomenul din română în legătură cu slava. Părerea aceasta este aproape generalizată de la Meyer-Liîbke, *Gramm.* III; Bourciez, *Elements*, p. 268; Graur, *Studii*, p. 124; Rosetti, *Istoria*, p. 366-367. Ivănescu, *Istoria*, p. 229-230 crede că româna a creat reflexive datorită bazei psihice tracice și dacice. În aceeași ordine de idei pot fi amintite unele construcții particulare pronominale (reflexive) din Republica Moldova de felul verbului *a se râde* care nu poate să fie pusă pe seama influenței ruse recente din moment ce este cunoscută în multe alte regiuni între care și Transilvania, fiind considerate populare (Avram, *Considerații*, p. 259). Ea există și în istroromână (v. *I.I.I.4.1.10.*) Pornind de la situația din spaniola americană și din alte variante diacronice

spaniole, putem să credem, mai degrabă, împreună cu J. Vendryes, *Categorie*, p. 1 urm., că formele reflexive din română pot fi explicate fără a se face apel la slavă. Caracterul popular al unor forme reflexive din limbile române (cf. și fr. *s'aigrir, se croupir* etc. pentru *aigrir, croupir* citate de Vendryes, *loc. cit.*) arată că este vorba de o tendință populară care se poate manifesta în diverse idiomuri romanice. Vrabie, *Slavic Infl.*, p. 105-110 crede că explicația prin slavă este „a case of exaggeration”.

În aceeași ordine de idei, nu trebuie atribuită substituția formelor sintetice ale posesivului prin formele analitice corespunzătoare din spaniola paraguayana (*miolmi—de mi, nuestro—de nosotros*) pentru că, așa cum a arătat Granda, *Falsos guar.*, p. 200-202, aceste forme sunt răspândite în tot continentul american. Deci necunoașterea situației din domeniul spaniolei americane duce la greșeli de interpretare a rezultatului contactului dintre limbi.

2.2.2. Modificarea distribuției relative

2.2.2.1. În istroromână, s-a neutralizat opoziția singular-plural la un mare număr de substantive masculine care se terminau în consoană la singular: *lup, fecor*. Pentru a evita omonimia creată, la Jeiăn, de pluralul acestor substantive, au început să fie folosite desinențele substantivelor neutre *-urc, -e* (fenomenul a fost posibil fiindcă toate substantivele neutre au devenit la Jeiăn masculine — pluralul nu se mai acordă cu adjectivele de formă feminină — și au păstrat desinența *-ure, -e*). Substantivele monosilabice au primit desinența *-ure*, iar cele polisilabice desinența *-e*: *lup-lupure, yospodâr-yospodâre*. Kovacec (*Infl. croates*, p. 64) crede că distribuția desinențelor *-ure* și *-e* este datorită croatei, unde substantivele monosilabice au un „plural lung” (în **-OM-**, *-evi*), iar cele polisilabice au un „plural scurt” (în *-i*): *vuk* „lup” — *vuhovi, gospodar—gospodari*. Croata a oferit, în acest caz, un model pe care istroromâna l-a folosit în reorganizarea sistemului de morfeme existente.

2.2.2.2. Mai interesant este cazul sistemului numeralului clin istroromână descris de Kovacec, *Infl. croates*, p. 65-66; *Isf.r. act.*, p. 218-219. La unele expresii temporale, se întrebuițează numeralele românești de la 1 la 4 (cu forme românești ale cuvintelor temporale), iar, de la 5 în sus, numeralele croate (cu forme croate de genitiv plural* ale cuvintelor pentru timp). Această regulă funcționează pentru o bună parte a cuvintelor temporale: *ân* „an”/let, *mîșeș* „lună”/mîșeși, *minut/mimiși*, *lildân*, *ura* „ceas”/Vwr și altele. Deci se spune:

<i>uri o</i>	●	<i>ân, zi</i>
<i>doi, do</i>		
<i>trei</i>		<i>ân, zile etc.</i>
<i>patru</i>		
<i>pet</i>		
<i>sest</i>		
<i>sedăm</i>		<i>let, dîn etc.</i>
<i>osâm</i>		
<i>devet</i>		
<i>deset</i>		

La această situație, s-a ajuns prin imitarea modelului croat, care distingea trei situații: a) pentru numeralul 1, când urma forma de singular, b) pentru numeralele 2-4, când formele care însoțesc numeralul (*teta, dana*) sunt resturi fosilizate ale dualului și c) pentru numeralele de la 5 în sus, la care se[^]j/olosesec formele de genitiv plural. Pentru cea de-a doua situație, istroromâna a căutat să exprime și în sistemul său, prin mijloace formale, deosebirea corespunzătoare celei dintre plural și dual din croată și, astfel, cu numeralele 2, 3, 4, se întrebuițează formele românești de plural ale substantivelor, iar cu numeralele de la 5 în sus, formele croate de genitiv plural. Mai interesant este însă faptul că, din cauză că aceste genitive erau simțite ca elemente împrumutate și pentru a evita expresiile hibride pe plan sintagmatic, ele au atras după sine și termenii croați pentru numere. O dată introduse în limbă.

numeralele din expresiile fixe temporale *pet, sest...*, sub influența formelor corespunzătoare din croată, pot să-și extindă întrebuițarea și în alte situații și să înlocuiască definitiv termenii românești *cinci, șase* (cf. *pet kile, pet metri* etc.) și chiar să deschidă calea elementelor croate pentru începutul seriei (1-4), unde, încă, n-au pătruns elementele croate.

2.3. Considerații finale

Din exemplele prezentate, rezultă că marea majoritate a modificărilor de inventar în domeniul morfologiei, ca rezultat al contactului dintre limbi, sunt cele care afectează planul expresiei. Sunt rare cele care se referă la planul conținutului și al expresiei, ca și cele care se referă la planul conținutului. În ce privește modificările din planul expresiei, ele reprezintă, în marea majoritate, desinențe nominale de plural, cu o poziție periferică și o distribuție slabă în structura morfologică a diverselor limbi (fac excepție idiomurile care sunt insule aloglotice, nesubordonate unei norme lingvistice, unde astfel de influențe pot afecta și desinențele cazuale). Cazurile de dispariție a unor distincții sau tipuri morfologice sunt destul de rare și se pot explica, cel puțin în parte, și ca rezultat al unor tendințe interne care au avut loc la periferie. Aceeași este și situația fenomenelor discutate ca întăriri ale unor forme și categorii morfologice pentru care nu se pot aduce argumente decisive în favoarea unei explicații prin contactul dintre limbi. Și mai rare sunt situațiile care să prezinte reinterpretarea sistemului morfologic. Cazurile cele mai numeroase de modificare a distribuției sunt cele care reprezintă o îmbunătățire a frecvenței tipurilor morfologice.¹

¹ Bal. *Contacts*, p. 11-39 subliniază numărul mic de fenomene de interferență morfosintactică, în timp ce Manessy—VVald. *Français Afrique*, p. 25-47. insistă în caracterul individual și contextul instabil al trăsăturilor gramaticale datorate contactului lingvistic.

Cât privește româna, trebuie să spunem că lista faptelor morfologice care au fost explicate prin influențe străine este mai mare decât inventarul prezentat de noi în capitolul de față. Cele mai multe dintre ele au fost interpretate, încă din secolul trecut, de către Miklosich (*Slav. Elem.*), H. Schuchardt (*Vokalismus*) și B. P. Hasdeu (în diverse lucrări), ca rezultat al influenței substratului: identificarea genitivului cu dativul, desinența *-uri* pentru neutre (!), pronumele personal *o*, adăugarea lui *-a* la pronumele demonstrativ, forma *am* de persoana 1 indicativ prezent singular a verbului *a avea* etc. O listă a lor la Densusianu, *Histoire* I, p. 33-34 și la Philippide, *Orig. rom.* II, p. 589-590, 596, 630. Este interesantă precizarea lui Poghiric, *Influența*, p. 327, adept al teoriei substratului, care afirmă: „lipsa unor argumente concludente ne determină să nu le luăm aici în discuție”. Numărul acestora crește când este vorba de influența slavă (un „model” care nu trebuie urmat este Seidel, *Elem. sint.*; în parte aceeași observație este valabilă și pentru Kfepinsky, *Infl. slave*, p. 1-49 și Gălăbov, *Lang. cont.*). Dintre faptele puse în legătură de alți cercetători cu influența slavă, amintim pe cele date de Rosetti, *Istoria*, p. 307-308: viitorul anterior format cu *a fi* și participiul trecut al verbului (*voi fi adunai*), fenomen recent, inexistent în aromână; condiționalul trecut format din condiționalul prezent *a fi* și participiul trecut al verbului (*aș fi făcut*), fenomen recent; imperativul *stai*, cu *-i*, întrebuintarea auxiliarului după verb (*văzut-am*).

De remarcat că nici una dintre influențele mai recente asupra limbii române (ne referim la cele înregistrate în graiurile daco-române) nu s-a manifestat în morfologie decât sub forma unor cazuri particulare. Varianta românei folosite în Republica Moldova nu are decât cazuri particulare care au fost împrumutate din rusă sau ucraineană, limbi cu care aceasta a intrat în contact. Aceste cazuri se încadrează în sistemul gramatical românesc și deci este greu „să se decidă clacă o anumită construcție este creată

acum independent de soluția identică din trecut pe care întâmplător o repetă sau, dimpotrivă, reprezintă existența în continuare, poate cloar ca un spor de vitalitate, a acestei soluții”. (Avram, *Considerații*, p. 259). De altfel, Raevskij, *Contactele*, nu menționează nici un fapt de structură, deși vorbește de un contact „moldavo-rus”. Singura excepție o prezintă subdialectul bănățean, în care se folosesc o serie de prefixe împrumutate din sârbă (*do-*, *pro-*, *za-*), care, produc modificări de sens cu valoare aspectuală.

În marea majoritate a faptelor de morfologie românească discutate în acest capitol, alături de explicația externă, există una sau chiar mai multe explicații interne, care pornesc de la cunoașterea aprofundată a structurii latinei, a celorlalte limbi romanice sau chiar a românei (cf. explicația lui Byck, *Imperatif*, p. 60 pentru *-i* de la imperativul *stăi*; acest *i* funcționează ca marcă a persoanei a II-a în flexiunea verbală românească). Evident că nu toate explicațiile interne sunt convingătoare (exemplul cel mai tipic este explicarea vocativului feminin în *-o* prin latină dat de Spitzer, *Vocatives*).

După analiza diverselor soluții date, pare să rezulte că singurul element sigur împrumutat de structura morfologică a limbii române care să aparțină normei românei actuale, este vocativul în *-o*; el nu are însă o răspândire geografică generală. Este posibil ca și construcția numeralelor de la 11 la 19 să fie rezultatul întăririi unor construcții latinești sub influența substratului. Celelalte fapte sunt dialectale (mai ales în dialectele sud-dunărene). Am preferat să explicăm o serie de particularități morfologice (păstrarea flexiunii latinești sau a neutruului) prin simple arhaisme și nu prin influențe străine.

3.

Sintaxă

3.0. Considerații preliminare

Sistemul construcțiilor sintactice este mai puțin stabil, cu norme mai puțin rigide decât cele ale sistemului fonologie și morfologic. Aceasta se datorește fapturii că, în cadrul sintaxei, organizarea comunicării depinde mai mult de dorința de a reflecta realitatea, comparativ cu morfologia, unde domină principiul arbitrariului. Această situație conduce la posibilitatea de a exprima realitatea, în moduri diferite, conform cu relațiile reale sau posibile existente între obiecte. Din cele de mai sus, putem trage două concluzii importante pentru cercetarea rezultatelor contactului dintre limbi în domeniul sintaxei. În primul rând, sintaxa reprezintă, imediat, după lexic, potrivit părerii majorității autorilor, compartimentul cel mai deschis influențelor altor limbi (v. Graur, *Tend. act.*, p. 292; Sandfeld, *Interferences*, p. 60: „les emprunts syntaxiques s'observent sur tous les points de la syntaxe"). După alții (McCall Probes, *Infl. germ.*, p. 491), împrumutul în sintaxă este relativ rar și se produce numai acolo unde are loc un

contact intens între două limbi¹. Stieber (*Lois*, p. 123) susține că împrumuturile sintactice sunt posibile numai atunci când limbile în contact sunt înrudite. Cf. și cele spuse de Weinreich (*Lang. cont.*, p. 35): structura limbii receptoare este și ea implicată. În același timp, dat fiind că procesul psihologic pe care se bazează relațiile între noțiuni, domeniu al sintaxei, nu se deosebește, în mod esențial, de la o colectivitate umană la alta, posibilitățile de coincidență întâmplătoare între faptele sintactice sunt mai mari decât în domeniul foneticii și al morfologiei, și, în consecință, concordanțele sintactice pot fi explicate mai ușor ca fiind rezultatul nu atât al contactului dintre limbi, cât al inovațiilor paralele. Din acest motiv se impune o mai mare prudență la explicarea apariției unui fapt sintactic printr-o influență a altei limbi; acest lucru, cu atât mai mult cu cât deosebirea între faptele lingvistice bazate pe modele externe (calculurile) și creațiile interne este mai complicată în cadrul sintaxei decât în cel al lexicului, datorită faptului că este vorba de realizări cu material propriu (v. Avram, *Părtie, sint.*, p. 465). „Assez souvent il est difficile — ou meme impossible — de faire le depart net entre les emprunts syntaxiques et les developpements independants paralleles dans deux ou plusieurs langues” (Sandfeld, *Interferences*, p. 60)². Și mai convins de existența unor paralelisme sintactice și nu de împrumuturi sintactice este Iorgu Iordan (*Paralleles*, p. 123-124): „Le fait que des constructions syntaxiques ressemblantes se retrouvent dans

¹ Diferite aspecte ale contactului între limbi reflectate în sintaxă la Bauen, *Sprachgintschter* (influența italiană asupra germanei într-o localitate din Piemont), la Huber, *Interferenz*, p. 57-76 (influența cultă a latinei asupra germanei), la Lujân—Sankoff—Bordelois, *Consist, univ.*; Lozano, *Synt. borrowing*; Garcia, *Bilingüismo*; Holmes—Vaughn, *Germ. infl.*; Perl, *Creole nwrplwsyntax*, idem, *Spân. Verb*; Skubic, *Interf. sint.*

² Sandfeld (*loc. cit.*) arată că există, aproape peste tot, întrebuintarea curioasă a prepoziției „între” repetată, înaintea celui de-al doilea substantiv din două substantive legate prin „și” (latină, greacă, ebraică, germană, română, slavă, sporadic. în scandinavă și franceză).

des langues si differentes comute genealogie et comme structure, ne doit pas etre interprete de la maniere de E. Cross, qui y voit un trãit caracteristique des langues indoeuropeennes..., tnaís bien comme le produit de certaines conditions objectives, refletees dans la conscience des sujets parlants, conditions qui (les langues les plus diverses le prouvent) peuvent apparaître n'importe ou et n'importe quand, quels que soient les rappports, reels ou seulement supposes, d'un peuple avec un autre et d'une langue avec l'autre.” (v. și Trost, *Balk. synt.*, p. 589-590).³

În acest fel se explică prudența unor cercetători care, atunci când este vorba despre sintaxă, preferă să discute, mai degrabă, de paralelisme, corespondențe sau convergențe decât de influențe. Este cazul lui Coseriu (*Problem*, p. 264-280), care, analizând anumite fenomene sintactice ale limbilor romanice diferite de cele din latina clasică și asemănătoare, în schimb, cu cele din greacă, se limitează să le caracterizeze ca paralele, desigur, nu întâmplătoare; autorul emite, în plus, ipoteza unei influențe grecești asupra latinei vulgare (cf. pentru morfologie Lafon, *Discuție*, p. 507-508). Ipoteza unor dezvoltări sintactice paralele există și în malteză, puternic influențată de italiană (Krier, *Maltais*, p. 95).

S-a invocat, de asemenea, necesitatea traductibilității între limbi. Canger (*Cambio fund.*, p. 137-142) explică, în acest fel, apariția unei construcții tranzitive în nâhuatl sub influența spaniolei: „Sistemul nu este singurul — și nici cel mai hotărâtor — în manevrarea schimburilor între limbi... limbile se apropie de limbile învecinate, se răspândesc pe suprafață la cea mai mică traductibilitate între ele” (p. 141). Altfel nu s-ar explica cum s-a manifestat o influență importantă în sistemul tranzitivității verbelor, coloana vertebrală a limbii nâhuatl.

Problema influențelor sintactice este cu atât mai greu de dovedit, cu cât avem a face cu limbi de substrat. Însuși

³ Cf. Lopez Morales, *Sociolingvistica*, p. 165, care vorbește despre convergențe în evoluția limbilor.

Hubschmid, *Rom. medii.*, p. 362-363, susținător al ideilor „substratiste”, declară că, deși posibilă, influența limbilor din substratul mediteranean prelatin este greu de dovedit, \ abstracție făcând influența substratului grec din sudul Italiei, pentru care trimite la Rohlf, *Griech. Sprachgeist*. Cele mai evidente cazuri de modificări sintactice sub influență externă sunt, după Hubschmid (*loc. cit.*), cele din Peninsula Balcanică sau cele din regiunea Toulouse, unde

- franceza regională s-a modificat sub influența dialectului languedocien.

3.1. Modificări de inventar

3.1.1. Modificări în planul conținutului și al expresiei

Spre deosebire de fonologie și morfologie, în sintaxă nu există cazuri în care să se împrumute tipuri de relații noi (acestea sunt, în general, aceleași în toate limbile). Schimbările sintactice afectează numai planul conținutului și cel al expresiei.

3.1.2. Modificări în planul conținutului

3.1.2.0. în acest capitol, discutăm schimbările produse în structura semantică a unor prepoziții și a unor locuțiuni cotijuncționale. Modificările de acest tip sunt calcuri în felul celor discutate la morfologie (2.1.2.), la formarea cuvintelor (4.1.2.) și la lexic (5.1.2.). în toate cazurile, la baza modificărilor din sintaxă stă asemănarea de funcții dintre prepozițiile și conjuncțiile limbii receptoare și cele din alte limbi. Pentru alte detalii privind mecanismul fenomenului, vezi morfologia (2.1.2.).

3.1.2.1. Unul din exemplele cunoscute în istoria limbii române este cel al prepoziției *spre*, care are în română nu numai sensul de „asupra”, „deasupra”, existent în latină și în alte limbi romanice, ci și sensul „către”, inexistent în

alte limbi romanice. Această caracteristică a limbii române a fost deja explicată, la sfârșitul secolului trecut, de W. Meyer-Lubke (*Rum. spre*, p. 495), prin influența mediului lingvistic înconjurător, slav sau autohton. Al. Niculescu (*Individualitatea*, p. 107-140) a reluat problema și a arătat că este vorba de un calc după slavul *na* „pe”, „deasupra”, „pe deasupra” și „spre”, „la”.

3.1.2.2. în situații semănătoare se află prepoziții ca *asupra*, care a dobândit în româna modernă sensurile „despre”, „referitor la” sub influența fr. *sur* (*avoir la clef sur soi*: rom. *a avea cheia asupra sa*) sau ca *în*, cu sensul de „ca”, „în calitate de”, sub influența fr. *en* (*traiter en ami*, *se déguiser en serviteur*: *a trata în prieten* (sau *amic*), *a se deghiza în servitor*). Ambele prepoziții apar în vorbirea persoanelor instruite, în care abundă elementele de origine franceză (Iordan, *Limba act.*, p. 383, 395). O răspândire mai mare are în română prepoziția *mulțumită* „datorită” + dativ (*mulțumită acestui lucru mă aflu aici*), care are la bază fr. *grâce a*, împrumutat, de asemenea, sub forma *grăție* + dativ: *grăție acestui lucru*. Alte exemple la Poalelungi, *Raporturi*, p. 923-925.

3.2.2.3. Magh. *akar* „sau” a fost identificat cu echivalenți slavi de felul ser. *volja* și a ajuns să se creeze, după modelul sârbo-croat *volja...volja*, o construcție *ahar...altar* (Simonyi, *Synt.ax*), care, la rândul ei, a fost împrumutată clin maghiară în unele graiuri românești din Ardeal (*acar*).

3.1.2.4. în variantele spaniolei americane, puternic influențate de engleză, există cazuri frecvente de calcuri ale unor prepoziții construite cu anumite verbe, după modelul construcției verbale corespunzătoare limbii engleze; *enamorarse con* „a se îndrăgosti de” în loc de *enamorarse de* (cf. engl. *to fall in love with*); *pensar de* „a se gândi la”, în loc de *pensar en* (cf. engl. *to think of*) (Varela de Cuellar, *Infl. engl.*, p. 21).

3.1.2.5. Pe de altă parte, și în spaniola americană există calcuri ale câtorva prepoziții după model francez, care sunt considerate, de obicei, galicisme sintactice: *los problemas a resolver*, *letras a cobrar* pentru *problemas par resolver*, *letras por cobrar* „cambie de încasat” (Padron, *Uso*, p. 177; Haensch, *Voc. econ.*, p. 140).

3.1.2.6. Un caz interesant de modificare a conținutului unor prepoziții în latină sub influența substratului este cel prezentat de Graur, *Ab, ad, apud*, p. 225-298. În latina din Galia, Al. Graur a constatat întrebuițări ale prepozițiilor care se abăteau de la normele latinei, dar concordau cu cele existente până astăzi în limbile celtice și anume o confuzie totală între prepozițiile care înseamnă „cu”, „la” și „de către”. Urme ale acestei confuzii se găsesc azi în galoromanică, unde continuă să se confunde cele trei noțiuni (instrument-sociativ, locativ și agent) spre deosebire de italiană, spaniolă și portugheză, care întrebuițează prepozițiile cu valorile lor din latina clasică (unele confuzii care apar sunt recente și sunt rezultatul influenței francezei). Urme ale acestei confuzii se găsesc și în engleză. Este vorba de fapte celtice; în latina învățată de gali (franceză) și în germanica învățată de britani (engleză).

3.1.2.7. Între locuțiunile conjuncționale care au apărut ca rezultat al contactului între limbi, menționăm locuțiunea românească *pe măsură ce*, care, pornind de la modelul francez *à mesure que*, are valoare temporală specifică de simultaneitate progresivă: *el termină pe măsură ce i se pregătește substanța*. Această locuțiune se folosește mai ales în limbajul științific (Avram, *Evoluția*, p. 61).

3.1.2.8. Datorită influenței guarani, în spaniola paragiayana *por* capătă valoarea postpusul *rehel-re*, care se folosește pentru a exprima o acțiune fizică sau psihologică: *el auto choco por un árbol* „el auto choco con un árbol”, *no necesito por vos* „no necesito de ti” (Granda, *Calc os sini.*, p. 265-266).

3.1.2.9. Prepoziția *a* din iudeospaniola textelor liturgice traduse din ebraică are diverse valori calchiate, dar frapează în mod special când ea exprimă apartenența: „am două cărți” se traduce literal „la mine este două cărți”: *gente ke a el diozes* (Sephiha, *Le ladino*, p. 175).

3.1.3. Modificări în planul expresiei

Fenomenele mai numeroase de interferență în domeniul sintaxei sunt cele care reprezintă modificări în planul expresiei. Astfel sunt majoritatea fenomenelor datorate influenței arabe prezentate de Galmes, *Influencias*, pe baza prozei medievale spaniole.

3.1.3.1. Apariția elementelor sau regulilor sintactice””

3.1.3.1.1. Printre diferitele modificări în planul expresiei, ca rezultat al contactului între limbi, distingem două categorii: prima se referă la apariția a noi elemente de relație (3.1.3.1.2.), cealaltă, la structuri sau construcții sintactice noi (3.2.2.2.).

3.1.3.1.2. Domeniul elementelor de relație (prepoziții și conjuncții) prin intermediul cărora se exprimă relații sintactice nu e, de obicei, afectat de împrumuturi directe. Prepozițiile și conjuncțiile constituie un fond stabil, moștenit din limbile de bază, unități care aparțin, în aceeași măsură, vocabularului fundamental și structurii gramaticale. De fapt, acest domeniu, văzut din perspectiva unei penetrabilități inegale a componentelor limbii, se află așezat lângă cel al pronumelui (Avram, *Prep. neoi*, p. 239), al articolului și al verbelor auxiliare (Weinreich, *Lang. cont.*, p. 35).””

Togoby (*Rom. Iist. morph.*, p. 151) subliniază că româna nu a împrumutat prepoziții din slavă, în timp ce spaniola a împrumutat pe *liasta* din arabă. Nici meglenoromâna, dialect puternic influențat de macedoneană, nu are nici o

prepoziție împrumutată (Atanasov, *Megl.*, p. 230-232). Cf. Haugen, *Biling.*, p. 67; Deroy, *Emprunt*, p. 71-72.¹

3.1.3.1.2.1. În inventarul de prepoziții al limbii române, există câteva excepții de la regula — acceptată fără rezerve de diverși autori — după care acest inventar este format, în totalitatea lui, din elemente latine. Aceste excepții pot fi grupate în două categorii: prima este constituită din elemente de origine slavă, cu circulație restrânsă numai la anumite utilizări ale românei vechi (*bez, na, ot, po, za*); a doua este formată dintr-o serie de prepoziții neologice ce provin din limbile romanice sau din latină și includ prepoziții care funcționează în limba contemporană: *a* indică distribuția (*trei saci a cinci kg fiecare*); *contra, per: dă 30 de lei per kilo*; *pro; supra* folosit în limbajul matematicii la citirea fracțiilor zecimale ca $2/3$; *via (s-a adresat lui, via sora mea)*; *a la*, cu sensul de „în maniera”, prezintă o situație mai complicată². În legătură cu poziția acestor prepoziții neologice în structura românei, Mioara Avram (*loc. cit.*) observă folosirea lor limitată și că sunt situate, în grade diferite, la periferia limbii comune (cu excepția lui *contra*, admisă în vocabularul fundamental al românei alcătuit de Graur, *Fond. pr.*, p. 164). Prepoziții ca *a, per, supra* sau *via* caracterizează varietăți funcționale cum sunt limbajele tehnice sau științifice și au, de aceea, o distribuție limitată (cf. prepoziția grecească *cata* din latină, transmisă limbilor romanice).

3.1.3.1.2.2. Alături de aceste exemple românești aminăm cazul cehei care a împrumutat prepoziția *bez* „fără” din

¹ Zimmermann (*Prestamos*, p. 249) observă: „Nu sunt afectate de această situație numai cuvântul împrumutat și cel înlocuit, ci și structurile la care se leagă acestea. Împrumuturile de cuvinte funcționale substituie nu numai cuvântul, ci și structura cu care ele intră în concurență”.

² Pentru o prezentare detaliată a acestor prepoziții neologice cu observații asupra etimologiei și a situațiilor în care apar, vezi Avram, *Prep. ncol.* p. 239-251. Cf., de asemenea, Niedermann, *Interpenetration*. p. 15: germ. *Eier à 20 Pxappen pro Stric/; Lohn 150 Frcniken per Monat*.

polonă (Stieber, *Lois*, p. 111), cazul limbii năhuatl care a împrumutat din spaniolă prepoziția *para* cu valoare finală (Suárez, *Infl. esp.*, p. 139-144), prepoziții ca *hasta, contra* împrumutate de cebuano (Quilis, *Hispanismos*). Lanier (*Str. layers*, p. 32-85), Spicer (*Ling. aspects*, p. 412), Morinigo (*Hispanismos*, p. 377), Bright—Thiel (*Hispanismos*, p. 448-457) prezintă împrumuturi din spaniolă de cuvinte funcționale în limbile indigene americane (otonh, yaqui, guarani, năhuatl). O bună sinteză la Zimmermann, *Prestamos*, p. 223-253.

3.1.3.1.2.3. Împrumutul conjuncțiilor este un fapt rar. În română există cazul lui *or*, provenind din fr. *or*, folosit în vorbire de persoanele culte (Iordan, *Limba act.*, p. 376). În aromână sunt generale *ma, ama* „dar”, „dacă” și *ică* „sau”, împrumutate din greacă (*ama, ică*) sau din italiană (*ma*) (Caragiu-Marioțeanu, *Compendiu*, p. 256). În meglenoromână, există câteva conjuncții luate din macedoneană (*acu* „clacă”, *ămi* „și”, *amă* „dar”), două din turcă (*em...em* „și”, *ia...ia* „poate”) și una din greacă (*i...i* „sau”), în istoromână se citează un exemplu de conjuncție de origine italiană: *perke* „pentru că”, puțin frecventă (Coteanu, *Lang. mixtes*, p. 138). De asemenea, un caz de împrumut de conjuncții este cel oferit de limba năhuatl, care a împrumutat din spaniolă conjuncția *o* „sau” (Suárez, *Infl. esp.*, p. 138-139). Blasco Ferrer, *Recenzie Sala*, p. 165 menționează sd. *sigumente*, singurul mod de a exprima ideea consecutivă, sau cat. *ian aviat corn* pentru *ian bon punt*. Dar este vorba de cazuri rare.

3.1.3.1.2.4. Merită menționat faptul că elementele de relație, produs al unui împrumut, nu elimină, în general, prepozițiile și conjuncțiile vechi, ci funcționează ca sinonime ale acestora din urmă. Cf. Zimmerman (*Prestamos*, p. 235): „los prestamos de palabras funcionales raramente sustituyen un elemento indigena que desempenara la misma funcion”. Astfel, în textele vechi românești apar prepozițiile slave *bez, ot* sau conjuncția slavă *i*, care se află în variație liberă cu prepozițiile de origine latină *fără, de* și

cu conjuncția *și*, de asemenea de origine latină, și au o distribuție limitată la anumite formule folosite în stilul de cancelarie. O situație asemănătoare prezintă cea mai mare parte a prepozițiilor croate împrumutate de istroromână, în sensul că acestea se folosesc în anumite expresii lexicalizate: *nacon* „după” în *nacon ane zile* „după cinci zile” (Kovacec, *Istr. act.*, p. 158).

3.1.3.1.2.5. în malteză, spre deosebire de arabă, care are, mai de grabă, tendința să folosească coordonarea sau juxtapunerea în exprimarea unui enunț complex, există tendința de folosire a subordonării. Așa se explică numeroase conjuncții de subordonare împrumutate din italiană *tant li* < it. *tanto que*, *mentri* < it. *mentre*) sau calcuri după italiană (*a:l met*, *A: it. per cuando*) Krier, *Maltais*, p. 103-104.

3.1.3.1.3. Structurile, construcțiile sintactice noi sunt, la rândul lor, de diverse feluri (cf. între alții, Sauvageot, *Probleme*, p. 19-39).

3.1.3.1.3.1. O caracteristică sintactică prezentă în diverse perioade ale istoriei limbii române literare o reprezintă construcția cu dativul în locul acuzativului complement direct, dar și în locul construcțiilor prepoziționale cu funcții diverse (în special, complement indirect, instrumental sau de agent). Această trăsătură apare în textele traduse din secolul al XVI-lea și a fost explicată prin influență slavă (Densusianu, *Histoire* II, p. 397: *apropiați-vă lui Dumnezeu* pentru *apropiați-vă de Dumnezeu*) sau, prin influența maghiarei (Densusianu, *op. cit.*: *a cruța lui* pentru *a-l cruța*). Alte construcții asemănătoare, mai recente, au fost explicate prin influență germană, romanică (mai ales franceză, dar și italiană) sau latină (vezi Avram, *Pârtie, sint.* p. 461-463, și Pană-Dindelegan, *Regimul*, p. 265-295). Astfel de calcuri sintactice, ce pot fi puse în legătură cu influența rusă, există și în româna din Republica Moldova: construcția cu dativul (în locul acuzativului) a verbului *a împiedica*, (construcție existentă și la Coresi, v. DA, s.v. 3”), construcția cu prepoziția *în* (în locul lui *de*) a verbului

a învinui (*a învinui* + *întru* apare la 1688 și în Biblia de la București), sau a verbului *a se îndrăgosti* (*a se îndrăgosti în/întru cineva* sau *ceva*), construcție curentă în Republica Moldova, dar care apare și în alte arii ale limbii române — există și la T. Maiorescu — sub influența germ. *sicii in jemandem verlieben*). V. Avram, *Contribuții*, p. 258.

3.1.3.1.3.2. Folosirea, în română, a nominativului în locul genitivului aplicat la numele de străzi (*Strada Patria*, *Șoseaua Panduri* pentru *Strada Patriei*, *Șoseaua Pandurilor*) a fost explicată ca o imitare a sistemului francezesc. Totuși, româna a depășit productivitatea procedurii din franceză, dat fiind că o construcție de felul *Bulevardul General Maglieru* nu își are echivalentul în *Rue du General Bizot*, care folosește genitivul (Graur, *Studii*, p. 126-127). Recent, Mioara Avram (*Fauteslinnovations communes*, p. 341) arată că și franceza actuală are construcții de felul *Boulevard General Jacques*.

3.1.3.1.3.3. Absența dublei negații în română, adică folosirea unui verb pozitiv cu pronume și adverbe negative ca *nimeni*, *nimic*, *niciodată* etc: *nimeni să iasă flămând* pentru *nimeni să nu iasă flămând*, a fost, de asemenea, înregistrată accidental în textele de până în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și a fost explicată prin influență slavă, pentru secolul al XVI-lea, latină, italiană sau germană, pentru secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. Astfel de construcții apar numai în texte ce aparțin persoanelor culte; și în acest caz, aceste construcții sunt mai puțin numeroase decât construcțiile cu dublă negație, cu care se află în variație liberă. Pentru această problemă, vezi Avram, *Pârtie, sint.*, p. 460-461. De remarcat însă existența unor construcții similare în italiană (*nessuno paria con m.e*) și spaniolă (*nadie le dijo la verdad*), cu suprimarea it. *non*, respectiv sp. *no* când verbul este precedat de un alt element negativ (pronume sau adverb).

3.1.3.1.3.4. în spaniola din Paraguay, în linii generale, schema propoziției negative este calchiată după limba

guarani'; formele întărite antepuse sunt compatibile cu paradigma negativă spaniolă *no* + verb (în guarani *rula* + verb + *i*): *nada no te dijo, nune a no vas a llegar, jamás no te prometi eso* (în spaniolă se elimină *no* din schema negativă: *nada te dijo*). Granda, *Calcos sint.*, p. 264.

Recent, Granda (*Causacion*, p. 50-51) nuanțează explicația de mai sus, arătând că trebuie să se ia în considerație o cauzalitate multiplă: cauza internă, a simplificării construcțiilor (în spaniola din secolul al XVI-lea existau două construcții: una cu *no* păstrat și alta, inovatoare, cu *no* eliminat) și cauza externă (influența limbii guarani), ceea ce a făcut ca spaniola din Paraguay să nu adopte schema modernă (cu *no* eliminat după forma lexicală cu conținut negativ), ci pe cealaltă (cu *no* păstrat), ce coincide cu ceea ce utilizată în epoca medievală. Această explicație constituie, în același timp, un interesant exemplu al felului în care o influență externă poate contribui la selectarea uneia dintre două variante sau al felului în care influența externă poate frâna evoluția internă.

Alt caz de „reținere”, motivat de contactul dintre limbi, având caracteristici lingvistice arhaice în spaniola din Paraguay prezintă Granda, *Retencion*, p. 47-58 și idem, *Arc. lex.*, p. 55-83. Cf, de asemenea, Thomason—Kaufman, *Lang. cont.*, p. 58-250.

3.1.3.1.3.5. În graiurile din nord-vestul Columbiei, într-un teritoriu în care abundă populația neagră, există obligativitatea întrebuintării, în propoziții cu sens negativ, a unei duble negații, inițială și finală. Fenomenul a fost explicat de Granda (*Morfosint. criollo*, p. 517-518) prin influența limbilor negro-africane.

3.1.3.1.3.6. În zona andină din Ecuador este folosită, datorită influenței quechua, perifrază verbală „dar + gerunziu”, în special la forme imperative: *dame haciendo tal cosa* (= *liazme* „fă-mi”) (Toscano, *Ecuador*, p. 284-285; Lope Blanch, *Leng. esp.*, p. 144; idem, *Falsa imagen*, p. 329).

3.1.3.1.3.7. Garda, *Interf.*, p. 334-335 citează exemple curente, din spaniola aflată sub influența galicienei, ale unor prepoziții ce urmează regulile din galiciană.

3.2.3.1.3.8. Eberenz, *Perifrasi*, p. 203-214, explică perifrază *anar* + gerunziu din catalană ca un calc după spaniolă, care întărește un uz metaforic din formule tradiționale, gerunziul modal cu verbul *anar* în sensul său primitiv. Este o construcție rară în textele medievale.

3.1.3.1.3.9. Diferite calcări sintactice datorate influenței limbii guarani apar în spaniola din Paraguay (Granda, *Calcos sint.*, p. 262-264): dativul etic sau simpatetic este exprimat prin secvența *de* + pronume personal obiect formă accentuată, spre deosebire de paradigma normală castiliană în care se folosesc, în acest caz, numai formele atone ale pronumelui personal obiect (*se muriâ de mi mi perrito* „mi-a murit cățelul”, *la madre cuida a su hijo para que no se ahogue de ella* „mama are grijă de copil ca să nu-i moară”).

3.1.3.1.3.10. Krier, *Maltais*, p. 95-98 observă că malteza a împrumutat din italiană și, mai ales, din siciliană, un procedeu special pentru a marca emfaza, insistența și anume prin repetarea cuvintelor: *daun il hi 'ta: n 'OUA 'OUA* „acești pereți înalți, înalți” = foarte înalți, *it tar'bi: iA 'meilet hemm kemm 'ra: sat* „copilașul își mișcă puțin (= abia) capul, 'issA 'issA „acum, acum” = „ca și sigur” (sicilii, *ora ora*). Krier, *Maltais*, p. 96. Mai interesant este faptul că dialectul sicilian a împrumutat, la rândul lui, din arabă procedeu repetării cuvintelor pentru a marca o extindere în spațiu sau timp: sicilii, *jiri muru muru* „longer le mur” Krier, *Maltais*, p. 96-97.

Aceeași particularitate sintactică, la repetarea unor adverbe, este în spaniola din Columbia rezultatul influenței africane: *yo no pude venir no; esta ya la apunte ya*, Montes *Historia*, p. 508. De precizat că fenomenul are o distribuție foarte limitată: o porțiune din coasta pacifică, în mod special în departamentul Choco.

3.1.3.1.3.11. O situație specială prezintă spaniola clin Paraguay, în care, după cum demonstrează Granda (*Calcos sint.*, p. 249-273), există o serie de paradigme sintactice care au ca model paradigme din limba guarani. Astfel, în spaniola clin Paraguay, apar indicatori de timp la sub[^]stantivele care copiază schema tripartită din guarani: existența în trecut, dar nu și în prezent, a unui obiect sau concept (sufixele *-kue*, *-re*), existența în viitor, dar nu și în prezent (*-rã*), și posibilitatea frustrată (*-rangué*). Spaniola din Paraguay a adoptat trei comportamente distincte: conținutul semantic al lui *-rangué* se reflectă în spaniolă prin intermediul diferitelor perifraze nenormalizate, [^]la împrumutat pe *-kue* cu valoarea sa de origine (*noviãkue* „cea care a fost logodnică și nu mai este în prezent”) și a calchiat valoarea semantică a lui *-rã* printr-o paradigmă sintactică care este alcătuită din prepoziția *para* + substantivul respectiv (*voy a comprar para mi vestido* „o să o cumpăr pe aceea care va fi rochia mea. dar care încă nu e”). Este un „calc funcțional” (Granda, *op. cit.*, p. 255).

Într-o situație similară se află paradigma sintactică (obligatorie, în spaniola din Paraguay, la fel ca mai sus), căreia i se atribuie conținutul semantic al morfemului *-mi*” clin guarani” atașat verbului (atenuare, rugămintă, familiaritate, compătimire, politețe etc). Spaniola din Paraguay folosește *un poco* ca element postpus verbului pe care dorește să-l nuanțeze: *muchaclw, veni un poco quc te llama el patron* („băiete, vino puțin că te cheamă patronul” — poruncă atenuată), *prestame un poco esta revista* („dă-mi puțin revista” — rugămintă), *vie aplazaron en la prueba. No se que voy a hacer un poco* („M-au trântit la examen. Nu știu ce să mă fac acum” —compătimire).

3.1.3.1.3.12. Un fenomen sintactic cu o răspândire interesantă în domeniul spaniol este marcarea explicită a pronumelui personal subiect. Fenomenul apare în varietăți creole, spaniole (Bickerton—Escalante, *Palenquero*, p. 258; Friedmann—Patino Rosselli, *Palenque*, p. 155; Álvarez Nazario, *Afr.*, p. 191 — Puerto Rico; Perl, *Creole morphosyntax*.

p. 426-428 — Cuba), în varietăți izolate ale spaniolei din Statele Unite (Lipski, *Esp. vest.*, p. 17), Trinidad (Moodie, *Trinidad*, p. 185) și în Filipog (Lipski, *Filipinas*, p. 135) și în spaniola din Guineea ecuatorială (Lipski, *Span. Malabo*, p. 23; Granda, *Fenoni. sint.*). Explicația fenomenului este diferită în funcție de varianta spaniolei: în spaniola din Caraibe, este explicat prin dezambiguizarea cazurilor de omonimie verbală produsă prin eliziunea mărcii verbale de la persoana a II-a (*-s*) și prin imposibilitatea ce decurge de aici de diferențiere între persoana a II-a și a III-a la-verb (Sabater, *Más datos*, p. 164), iar, în spaniola din Guineea ecuatorială, este explicat prin interferența limbilor africane din familia bantu, limbi care cer, în mod obligatoriu, un pronume subiect adecvat.

3.1.3.1.3.13. Coseriu, *Tomo*, p. 147, explică expresia de felul sp. *tomo y me voy*, existentă în diverse limbi romanice (română, italiană meridională, portugheză, sardă), prin faptul că toate categoriile aspectuale ale „viziunii” sunt, în limbile romanice, ele origine greacă, adică, este vorba de reproducerea, cu material romanic, a unui conținut grecesc, deoarece latina, de fapt, nu cunoștea nimic analog. Materialul construcțiilor s-a schimbat față de cum era în greaca veche. Tendința romanică primară pare să fi fost următoarea: „dacă participiul era cel al auxiliarului, construcția a devenit paratactică; clacă participiul era cel al verbului principal, construcția s-a păstrat ca hipotactică... Oricum, limbile romanice occidentale au recurs la infinitiv (legat de auxiliar prin prepoziționalul *al*). în schimb, greaca modernă și dialectele italienești, cel mai intens influențate de limba greacă, au generalizat parataxa; româna, deși cunoaște (sau a cunoscut) și construcțiile de tip occidental, preferă, în prezent, parataxa, ceea ce, probabil, se datorează unei influențe ulterioare a limbii grecești moderne (cf. sp. *voy y escribo* [^]clar *estoy escribiendo*, față de gr. mod Kciãom Kai YPOct(U), rom. *stau și scriu*)”.

3.1.3.1.3.14. Folosirea sistematică, în spaniola vorbită în Paraguay (și în toată zona guarani) a prepoziției *en* cu

verbele de direcție (*voy en Assuncwn, viajo en Cuacupe*) nu se întâlnește în nici o altă arie dialectală a spaniolei europene sau americane. Granda (*Causacion*, p. 47-50) explică fenomenul ca rezultat al interacțiunii a doi factori cauzali: tendința spaniolei din Paraguay spre izomorfismul structural în ceea ce privește expresia formală a relațiilor speciale (spaniola a folosit, până în secolul al XVI-lea, structuri sintactice în care *en* se combina cu verbe de mișcare) și presiunea exercitată de modelul bazat pe structura morfosintactică din limba guarani.

3.1.3.1.3.15. Exemple de noi reguli sintactice, explicate de unii prin influență străină și contestate de alții, există și pentru limbi romanice importante, ca de exemplu franceza. Hunnius (*Synt. Entlehnung*, p. 64-81) este o excelentă sinteză pentru câteva dintre aceste fenomene din perspectiva celor care consideră că fenomenele respective nu trebuie atribuite, în totalitate, unei influențe străine. El dă exemple ca:

a) folosirea pronumelui nedefinit *on* considerat de la Brunot (*Histoire*) ca rezultat al influenței germ. *num*;

b) folosirea obligatorie a pronumelui personal în franceză pentru care Kuen (*Rom. Aufsätze*, p. 154-185) și Hilty (*Westfränk. Superstrat*, p. 507; *Westf. Syntax*, p. 424-426) apelează la influența germanică;

c) topica adjectivului atributiv (nume de culori) este atribuită, tradițional, aceleiași influențe (v. recent Berschin—Felixberger—Goebel, *Franz. Sjrraeligescluchte*, p. 178).

În toate aceste cazuri, Hunnius aduce în discuție situația din latină, din alte limbi romanice (v. și Blasco Ferrer, *Rom. Germanica*, p. 17-38 pentru ultimele două) și apariția fenomenului în fazele mai vechi ale limbii franceze (v. și Grad, *Contribution*, p. 3: „Mais on se demande pourquoi ces influences se seraient manifestées si tard en français dans l'emploi rigoureux des pronoms sujets, car c'est un fait incontestable que, au cours de ses premiers siècles, l'ancien français pouvait se passer des pronoms sujets dans bien des cas oii, plus tard, l'emploi devient obliga-

toire aussi") pentru a sublinia posibilitatea unei evoluții interne.,

O observație similară face Hunnius (*op. cit.*, p. 67-70) cu privire la influența latină savantă asupra sintaxei franceze pornind de la un studiu al danezului Nykrog (*Infl. latine*, p. 89-114), subliniind că faptele respective aparțin la *style eleve du français écrit* și că apar, mai ales, în sintaxa frazei.

3.1.3.1.3.16. Cazurile cele mai frecvente se întâlnesc în domeniul cjjdiini-^uvijrtelor, unde schemele unei limbi sunt copiate cu ajutorul elementelor limbii dominante. Este unul din cazurile semnalate de Weinreich (*Unilinguisme*, p. 658-658) pentru a ilustra interferențele gramaticale. V. Weinreich, *Lang cont.*, p. 38: „există numeroase cazuri de interferență în domeniul ordinii cuvintelor”.

3.1.3.1.3.16.1. În româna veche au fost semnalate ca reprezentând particularități neromânești datorate modelelor latine, slave, grecești sau turcești, inversiunile și dislocările artificiale ale formelor flexionare compuse sau ale grupurilor de cuvinte strâns legate: despărțirea auxiliarului de forma verbală cu care se combină (*n-au mai înțelept decât tine* fost față de *n-a(u) fost mai înțelept decât tine*, secolul al XVIII-lea); postpunerea pronumelui reflexiv față de verb (*să nu bucure-mi-se* în loc de *să nu mi se bucure*, secolul al XVI-lea) sau despărțirea acestui pronume de verbul respectiv (*se în sac îmbracă* pentru *se îmbracă în sac*). Mai multe amănunte la Avram, *Părtie, sint.*, p. 460. Moldovanu, *Cantemir*, p. 27 crede că, la Cantemir, astfel de inversiuni și dislocări reprezintă o manieră stilistică.

3.1.3.1.3.16.2. Fenomene similare se întâlnesc înisuo-română, unde, din cauza ordinii cuvintelor croate, apar numeroase inversiuni și dislocări (Coteanu, *Lang. mixtes*, p. 134-138).

Structura propoziției cu verbul la timpuri compuse prezintă, uneori, subiectul așezat între auxiliar și participiul trecut sau infinitiv: *țe vei tu vre* corespunde în daco-

română lui *ceea ce tu vei vrea* și are ca model construcția croată *sta bi te hteo*; obiectul direct sau indirect este pus între auxiliar și participiul trecut sau infinitiv, *de când au uo uŝis* corespunde în dacoromână lui *de când au ucis-o*; circumstanțialul apare între auxiliar și participiul trecut sau infinitiv, *l-a ka tremes* corespunde în dacoromână lui *l-a trimis acolo*.

De asemenea, în construcțiile la diateza reflexivă, pot apărea, între pronumele reflexiv și verb, toate elementele propoziției; un exemplu cu complement: *cât se de pâre saturare* corespunde în dacoromână lui *atât cât să se sature de pâine*.

3.1.3.1.3.16.3. O inversare a ordinii cuvintelor, determinată de română, a fost înregistrată în dialectele sârbe din România. Problema a fost studiată de Ivic (*Ballianismes*, p. 232-234). Sub influența românei, în aceste dialecte se schimbă poziția cuvintelor atone, care devin proclitice și nu enclitice: *smo kazali* „(noi) am spus”. În aceleași dialecte se modifică ordinea cuvintelor și în construcții de tipul: *ne fsj radi* în loc de *ne radi se* „nu se lucrează”.

3.1.3.1.3.16.4. În regiunea andină din Ecuador se folosește o ordine a cuvintelor copiată după limba quechua, de felul: *ique para hacer?* în loc de *ipara hacer que?* (Toscano, *Ecuador*, p. 193-194)¹. De asemenea, în Ecuador și în provincia argentiniană Santiago del Estero, circulă construcții ca, de exemplu, *mula corral* „țarcul catârului” și *Cruz loma* „coasta Crucii” (Lope Blanch, *Leng. esp.*, p. 144). Invers, limba quechua din provinciile Catamarca și La Rioja, ca și cea din Santiago del Estero, așază după nucleu atributul de tipul adjectival: *ceari sumah* „bărbat frumos”,

¹ Alte exemple la Alencastre, *Interaccion*, p. 1031, luate din literatura scriitorilor costumbriști din secolul al XX-lea (Jorge Icaza, Jose Măria Arguedas, Jesus Lara, Fausto Buigos, Mariano Latorre) și la Miranda Esquerre, *Peculiarid. sint.* p. 478-483, cu exemple din limbajul copiilor.

probabil sub influența spaniolei (Suárez, *Indig. Arg.*, p. 70).

3.1.3.1.3.16.5. Germana vorbită în Austria, sub influența slovene, are o ordine a cuvintelor mai liberă. Sub influența slovenă este schimbat locul negației: *nicht scheut er sich ihn zu verleunden* „lui nu îi e rușine să calomnieze”, după slav. *ne se sramuje ga obrekovati* (Vendryes, *Langage*, p. 328-329). Sub influență germană, o limbă slavă (soraba) are predicatul la sfârșitul propoziției subordonate (STieber, *Lois*, p. 122); în aceeași situație este estona (Sandfeld, *Probi, interj.*, p. 60).

3.1.3.1.3.16.6. Dintre numeroasele exemple de schimbare a topicii sub influență străină amintim franceza din Friedrichsdorf, care a adoptat topica germană în așezarea lui *mais: elle est mais aussi belle* „sie ist aber auch schon” (Sandfeld, *Probi, interf.*, p. 60).

3.1.3.1.3.16.7. În domeniul topicii graiul ceangău are numeroase influențe românești în topica subiectului și a complementului circumstanțial, precum și în propozițiile în care se exprimă o datare. De exemplu: *Măsodik szektem-briebe lesz 6t esztendiüssz* „va împlini doi ani la 2 septembrie”, în loc de *Szeptember másodikán lesz St cves*. Márton, *Bilingv.*, p. 551-552.

3.1.3.1.3.16.8. Exemple numeroase din diverse limbi. Uneori, în cazul francezei, unde topica rezultată din influența exercitată de o altă limbă (predicat-subiect în propozițiile interogative) este după model german (Meillet, *Ling. hi/sl'* II, p. 97), a ajuns să pătrundă și în normă.

3.1.3.1.3.16.9. Sub influența englezei, în portugheza vorbită în America și în unele variante ale spaniolei (ca de exemplu, cea din Puerto Rico) substantivele sunt îmbinate cu adjective într-o ordine diferită de cea normală în cele două limbi romanice: *-Portugues Recreativo Club* în loc de *Club Recreativo Portugues* (Pap, *Port. Amer.*, p. 85), sp. *el pasado ano* (Perez Sala, *Interf. ling.*, p. 69). Alte construcții

din spaniola americană de tipul *rai favorito libro* în loc de *mi libro favorito* au fost explicate prin influența englezei.

3.1.3.1.3.16.10. În malteză, limbă semitică, sub influența italienei, poate fi schimbată ordinea cuvintelor: *fii 'ahhar 'sittin 'sen A* „în ultimii șaizeci de ani”, în loc de *fis sittim snă l ihra:ni:n* înregistrat în dialectul arab tunisian. Krier, *Maltais*, p. 61.

3.1.3.1.3.16.11. O modificare spectaculoasă a ordinii cuvintelor prezintă *ladino*, limba traducerilor textelor liturgice iudeospaniole, unde, sub influența textului ebraic, tradus literal, se ajunge la construcții care îngreunează înțelegerea textului. Problema a fost prezentată în diverse studii de H. V. Sephiha (*Ladino; Le Ladino; Problematique*).

3.1.3.1.3.16.12. Poziția adjectivului calificativ este schimbată deseori în spaniola din Paraguay sub influența limbii guaranî (Granda, *Calcos sint.*, p. 267-268).

3.1.3.1.3.16.13. În dialectele grecești din sudul Italiei, sub influența italienei, epitetul apare după substantiv: *i 'glossa 'grika* „limba greacă” (Profili, *Romanisation*, p. 133-134).

3.1.3.1.3.16.14. *jlohlf*s (*Geym: Inverswn*, p. 241-244) crede că și inversiunea unor adverbe (*ainsi, aussi* etc.) sau a unor locuțiuni (*ă peine, peut-etre, sans doute*) din franceza literară (*peut-etre viendra-t-il, ainsi fercu-je*) este, probabil, rezultatul unei influențe germane care s-a manifestat și asupra unor graiuri retoromane din Graubiünden, puternic influențate de germană.

Rohlf's (*Rom. Lehnubersetz.*, p. 806) explică locul atributului adjectival din vechea franceză (*la nene gent, neir chief aveit*) prin influență germanică. Tot o inversiune, de data aceasta a subiectului, din vechea franceză, a fost explicată de Wartburg (*Evolutwn*, p. 66) și Gamillscheg (*Hist. fr. Syntax*, p. 546, 553) ca rezultatul influenței germanice. Brunot—Bruneau, *Precis*, p. 486 precizează că în literatura secolelor al XH-lea-al XIIMea 30% din exemple

erau cu topica inversă. Se vorbește chiar de o „degermanizare” a vechii franceze.

V. și Togeby (*Desorg.*, p. 281): influența germanică se manifestă în vechea franceză, unde verbul are o tendință marcată pentru al doilea loc în propoziția principală.

3.1.3.1.3.17. Sub influența francezei și englezei, gerunziul apare, în spaniolă, în construcții în care nu era folosit înainte: *envio un paquete conteniendo libros* în loc de *envio un paquete que contena libros* (pentru spaniola din Cuba, vezi Padron, *Uso*, p. 177). Fenomenul apare, împreună cu alte influențe sintactice datorită englezei, în vorbirea așa-numiților *isleños* din Louisiana analizate de Lipski, *Isleños*, p. 86-92. Astfel de influențe sintactice sunt foarte frecvente în vorbirea mexicanilor din SUA, numiți *chicanos*. Construcții de acest tip există și în română: *am trimis un pachet conținând cărți*. Tot în română, la începutul secolului trecut, sub influență franceză, gerunziul atribut a căpătat forme variabile după gen și număr (*lebădă murindă*). Un fenomen asemănător există și în Republica Moldova, unde apar tipuri de construcții cu pronume reflexiv aglutinat în forma articulată (*zbătândușă inimă*) și cu complement direct (*flori de rouă răcorinde obrazul*). Apariția lor este legată de necesitatea echivalării participiului activ din rusă care a fost satisfăcut printr-o soluție legată de un model francez, care rămăsese ca element pasiv (Avram, *Considerații*, p. 259). O extindere a folosirii gerunziului în dauna formelor personale ale verbului s-a produs în diverse contexte în spaniola din Ecuador, sub influența limbii quechua, în propoziții enunțiative sau exclamative: *avergonzados estando nosotros* „ne este rușine” (Toscano, *Ecuador*, p. 272-275).

3.1.3.1.3.18. Sub influența românei, în dialectele sârbești din România s-a extins fenomenul dublei exprimări a complementului direct și indirect, sub forma accentuată și neaccentuată a pronumelui personal aton: *mene nu jako smesno* „asta mi se pare o aiureală” (Ivic, *Balkanismes*, p. 233).

3.1.3.1.3.19. Un fenomen sintactic românesc asupra originii căruia s-au emis mai multe ipoteze îl reprezintă poziția articolului hotărât, care, în română, spre deosebire de celelalte limbi romanice, apare postpus. Datorită faptului că fenomenul există și în albaneză, apariția sa în română a fost explicată prin substratul traco-dac (de la B. Kopitar până la A. Rosenstand-Hansen, *Artikelsystemet*, p. 116-167). Recent, același punct de vedere apare la un romanist ca Renzi, *Article*, p. 217-225 și la balcaniști ca Schaller, *Balkansprachen*; Soita, *Balkanling.*; Banfi, *Ling. bale.* în general, fără argumente noi. Cf. și Brâncuș, *Cercetări*, p. 98-100. Concordanța parțială cu situația din bulgară i-a făcut pe unii specialiști (cf. Seidel, *Elemente*, p. 21-22; Gălăbov, *Lang. cont.*) să considere fenomenul amintit ca fiind de origine bulgară, deși bulgara este singura limbă slavă cu articol și, logic ar fi să se considere o influență inversă. În prezent, majoritatea lingviștilor consideră, totuși, că acest fenomen din română poate fi explicat prin criterii interne (cf. între alții, Philippide, *Principii*, p. 59-60, 301; Giaur, *Article*, p. 475—480; idem, *De nouveau*, p. 3-18; Pușcariu, *LR I*, p. 168; Rosetti, *Istoria*, p. 169; Coteanu, *Morfologia*, p. 96-100, acesta din urmă include o sinteză a diferitelor opinii).

3.1.3.1.3.20. Un aspect mai puțin cercetat, printre altele și din cauză că nu există o descriere sistematică a tiparelor de intonație din diverse limbi, este cel descris de Weinreich (*Lang. cont.*, p. 38-39) și anume modificarea tiparelor de intonație din întrebări din engleza folosită de vorbitori a căror limbă modernă este idișul și în idișul vorbit în America, sub influența englezei. Astfel, de exemplu, idișul are un tipar intonațional care desemnează o întrebare de tipul da sau nu, la care se așteaptă un răspuns negativ. Acest tipar constă dintr-o ridicare de ton pentru o întrebare normală de tipul menționat care se transformă într-o coborâre, după ce a fost atins nivelul maxim. Weinreich citează exemplul lui *du vilst smetene* care poate fi

pronunțat și cu un contur final „nu vrei smântână, nu-i așa?” Acest contur special apare și când vorbesc alte limbi: *you're going home*, vrând să spună *you aren't going home, are you?* Exemplul dat, reținut numai pentru a arăta un tip de posibilă modificare sintactică în urma contactului dintre limbi, nu este o modificare la nivelul limbii (*langue*), ci la nivelul ^vorbirii (*parole*) unor indivizi ce folosesc o altă limbă.

Și în analiza faptelor de sintaxă există numeroase cazuri când s-a abuzat de explicația prin influență străină. Câteva exemple vor fi edificatoare:

Usher (*Cast. parag.*, p. 54-55) a explicat prin influența guarani ceea ce el numește „abuso de posesivo” în expresii ca *mc duele mi cabeza, te cortarc tu dedo* susținând că ar fi un calc după guarani, care înlocuiește, prin forme pronominale, formele cu articol, inexistente în guarani. Granda, *Falsos guar.*, p. 198-200 a dovedit că, în guarani vorbită, există articol și că, pe de altă parte, astfel de forme apar în diverse variante diatopice și diacronice ale spaniolei.

Un caz similar este cel al folosirii redundante a posesivelor din spaniola mexicană (construcții pleonastice în care apar pronumele de interes și posesivul corespunzător aceleiași persoane gramaticale sau construcțiile în care posesia se exprimă cu ajutorul adjectivului posesiv și forma nominală respectivă: *sv casa de Juan, su papă de tu cvfiado, ya mc canse mis rodillas*). Suárez, *Yucatán*, p. 149-150 le-a explicat prin influență maya. Lope Blanch, *Sustr. morf.*, p. 160-161 arată că această construcție pleonastică este perfect hispanică putând fi întâlnită inclusiv în scrierile unor autori buni. Ea apare încă în latină (Plaut): *ipsus sibi jaciā ut digitos pracrodat suos*. Cf. Soto, *Interjencia*, p. 620-621, care susține că posesivul dublu, folosit ca procedeu formalvematic\ procedeu in-existent în spaniolă, este din quechua, unde nu are valoare emfatică.

Cât privește româna, ar putea fi amintită aici poziția articolului hotărât, discutată la 3.1.3.1.3.19., care, așa cum rezultă din ultimele cercetări, poate fi explicată corect prin criterii interne.

3.1.3.2. Dispariția unor reguli sintactice

3.1.3.2.1. Mecanismul acestui fenomen, ce constituie obiectul capitolului de față, este asemănător cu cel tratat la fonologie (1.1.3.2.) sau la morfologie (2.1.3.2.) și constă în faptul că exprimarea anumitor particularități sintactice dintr-o limbă, care nu au corespondent în altă limbă, la început încetează de a mai fi obligatorie, iar, ulterior, este părăsită. Fenomenele din această categorie au fost puțin studiate. Weinreich (*Lang. cont.*, p. 39) menționează câteva exemple care aparțin unor domenii lingvistice puțin cunoscute; de exemplu, în rusa vorbită de estonieni sau de ciuvași nu există concordanța de gen între subiect și forma verbală de trecut. Nu luăm în considerație situațiile înregistrate de Weinreich în vorbirea copiilor bilingvi din Elveția sau procesul de asimilare a altei limbi.

3.1.3.2.2. Dintre exemplele în care să fie implicată o limbă romanică, este interesant cel al influenței italienei asupra slovene citat de Vendryes, *Langage*, p. 318. Sub influența italienei, în slovenă nu se folosește acuzativul pentru complementul direct; în locul lui apare nominativul (it. *dammi la mia vacca* — slov. *dajmi maja krava*).

3.1.3.2.3. Omisiunea articolului hotărât în fața adjectivului antepus unui nume propriu de persoană, ca în exemplul *Pobrejuan no pudo ir* în loc de *el pobre Juan...*, este explicat, în anumite variante ale spaniolei americane, ca o influență a englezescului *Poor John...*

Un fenomen similar de omisiune apare, sub influența limbii quechua, în spaniola vorbită de indigenii din Ecuador, care omit complementul direct sau indirect exprimat prin pronume: *cogiendo mos de matar* „îl vom prinde și îl vom omorî”, *dame, dale, te dije* pentru *dâmclo, dâselo, me lo dio* (Toscano, *Ecuador*, p. 202-203).

3.1.3.2.4. În spaniola din Ecuador, sub influența limbii quechua, nu se respectă, totdeauna, normele limbii în ceea

ce privește folosirea articolului în anumite expresii sau sintagme. Vorbitorul ecuadorian, chiar dacă percepe diferența ce există între *estar en cama* „a fi bolnav la pat” și *estar en la cama* „a sta în pat”, folosește atât prima, cât și a doua expresie pentru a indica că o persoană stă în pat din cauza bolii (Toscano, *Ecuador*, p. 151-153). Acest exemplu poate fi considerat un caz de hipodiferențiere sintactică, de pierdere a unei opoziții ca rezultat al influenței unei limbi străine.

3.1.3.2.5. La verbele din limba yaqui, marca de complement direct încorporat, marca de tranzitivitate, față de complement, și marca de persoană au fost eliminate sub influența spaniolei; modelul *‘înepo’ enci- ‘a-măk-ria-ne* „eu-ție-tu-asta-dau- tranzitiv” a fost înlocuit de rudimentarul *‘mepo’ en-măka* „eu ție/tu dau”. În acest fel, o distincție obligatorie a încetat de a mai fi respectată (Weinreich, *Lang. cont.*, p. 43).

3.1.3.2.6. Un fenomen sintactic care apare în două variante ale spaniolei, în fiecare datorită contactului cu o altă limbă, este ojnisiunea verbului copulativ *ser*. În spaniola paraguayana (în diverse variante) fenomenul este rezultatul influenței limbii guarani, care nu are un cuvânt corespunzător lui *ser* spaniol (subiectul se juxtapune predicatului sau se intercalează particula *ho*): *así lo que tenes que hacer* „asf Țslo que tenes que hacer”, *eso ke lo que no quiero hacer* „eso es lo que no quiero hacer” (Granda, *Calcos sint.*, p. 261). În *ladino*, limba traducerilor textelor sacre iudeo-spaniole, după modul ebraic, este eliminat, frecvent, verbul *ser*: *buena la kocu, buena la palabra* (Sephiha, *Ladino*, p. 76).

3.1.3.2.7. În catalana literară modernă, există oscilații în folosirea verbelor *esser* (< lat. *esse*) și *estar* (< lat. *stare*), fapt atribuit influenței spaniole (în catalană nu există o delimitare echivalentă între valorile celor două verbe *ser* și

estar). Aramon i Seria, *Notes*, pp. 1-3. Astfel se anulează o distincție funcțională catalană sub influență străină (Blasco Ferrer, *Rom. Germanica*, p. 9).

3.1.3.2.8. Seco, *Cat. sint.*, p. 309-318, arată că un catalanism sintactic (absența articolului în fața substantivului în construcțiile de felul *la majoria de* + substantiv) pătrunde în spaniola standard, datorită folosirii spaniolei de vorbitori în aria catalană.

3.2. Modificări de distribuție

3.2.0. Problemele de distribuție în sintaxă sunt mult mai complicate și, în general, nu au fost suficient studiate. Propunem, în continuare, două tipuri de fapte ce pot fi considerate ca aparținând distribuției: frecvența și distribuția relativă.

3.2.1. Modificări de frecvență

- 3.2.1.1.** Se poate observa, în primul rând, că, datorită împrumutului de prepoziții sau conjuncții sau îmbogățirii semantice a unor elemente de relație ca urmare a contactului dintre limbi, scade frecvența anumitor prepoziții sau conjuncții vechi, sinonime, aflate în concurență cu noile unități de inventar prezentate. De exemplu, adoptarea lui
- *contra*, care a pătruns chiar în vocabularul fundamental al românei, a contribuit la reducerea frecvenței prepoziției *împotriva*, care a încetat de a mai fi folosită în anumite contexte.

3.2.1.2. Un fenomen răspândit în toate limbile balcanice, frecvent în română și prezent, de asemenea, în iudeospaniolă (Sandfeld, *Ling. balk.*, p. 173 și urm.; Sandfeld-Jensen, *Infinitivs*, p. 59-61; vezi și Wartburg *Fragmentaân*; Giese, *Balkansyntax*, p. 46-54; Rohlf, *Perdita*, p. 733-744), presupus a fi un produs al influenței grecești, (nu lipsește

nici explicația prin substrat: Miklosich, *Slav. Elem.*, Schuchardt, *Klass.*), îl constituie înlocuirea infinitivului de cafele-conjunctiv; astfel, infinitivul din sintagma *quiero clormir* este înlocuit, în română, prin conjunctiv: *vreau să dorm*. Totuși, infinitivul nu a dispărut din toate construcțiile; ne aflăm doar în fața unei frecvențe mărite a conjunctivului (Togoby, *Desorg.*, p. 281; cf. Togoby, *Rom. hist. morf.*, p. 149-150, explică, de asemenea, fenomenul prin reorganizarea structurii infinitivului românesc). La fel, în dacoromână, înlocuirea infinitivului de c[^]tre conjunctiv nu este un fenomen general; graiurile din nord-vestul țării Maramureș și Crișana, preferă și azi vechea construcție cu infinitivul (Vulpe, *Infinitiv*, p. 123-155).»

Cu alte cuvinte, se poate spune că infinitivul și conjunctivul se află în variație liberă. Înlocuirea infinitivului de către conjunctiv în română este cu atât mai interesantă cu cât, din secolul al XIX-lea și datorită influenței franceze[^]Jrifuiddvul ajnceput să fie folosit în construcții în care nu apărea înainte: *spre a cânta* în loc de *ca să cânte*.

Pe de altă parte, în unele dialecte iudeospaniole, în special în cele din Bitolia și Skopje, infinitivul a fost, de asemenea, substituit de conjunctiv într-o serie de construcții. Această problemă a fost analizată în amănunt de M. A. Gabinskij pe baza unor texte culese de M. A. Luria și Cynthia Crews (Gabinskij, *Etiol*, p. 539-548; v. și idem, *Balkamsme*). În continuare, prezentăm câteva exemple luate din textele lui Crews (*Recherches*) care au corespondențe în diverse limbi balcanice: *kali ke si la desi* (p. 87) „ei trebuie să o lase”, *kali Iu komis* (p. 88) „trebuie să mănânci”, *no pwedo ser ke salg'a'aki* (p. 133) „nu pot să plec de aici”. Cu toate acestea, înlocuirea infinitivului de către conjunctiv nu s-a generalizat în iudeospaniolă, deoarece construcțiile cu infinitiv circulă alături de cele cu conjunctiv.

3.2.1.3. Sub influența limbii engjeze[^] conjunctivul nu apare în construcții de tipul *el hecho de que, molestarle a uno*

que, când acestea fac parte dintr-un grup general în care matricea sau propoziția principală constituie un comentariu referitor la subordonata sau complementul propoziției. Este rezultatul unei anchete efectuate de Guitart (*Span. subjunctive*, p. 59-67) în vorbirea bilingvilor din SUA.

3.2.1.4. Un interesant exemplu de modificare a frecvenței datorate contactului dintre limbi se referă la poziția adjectivului în română. Spre deosebire de celelalte limbi romanice, româna manifestă o preferință clară pentru adjectivul așezat după substantiv (Graur, *Place*, p. 237). O cercetare dedicată acestei teme (Tănase, *Locul*, p. 25-104) a demonstrat că această preferință există încă din secolul al XVI-lea în primele texte românești, în anumite texte cu caracter popular, adjectivul așezat după substantiv apare în 90% din cazuri, și în româna vorbită în prezent postpunerea adjectivului constituie regula generală, iar antepunerea este o excepție. Totuși, în limba scrisă și, mai ales, în anumite stiluri, începând din secolul trecut, sub influența francezei și a limbilor romanice în general, s-a dezvoltat antepunerea adjectivului, care s-a extins la noi adjective în situații diverse. Referitor la aceasta, Popescu (*Top.*, p. 170-178) a explicat cum acest proces de antepunere a adjectivului s-a extins în paralel cu împrumuturile de adjective din franceză (într-un text din secolul al XIX-lea au fost înregistrate 80 adjective antepuse față de 110 postpuse). În prezent, acest procedeu se utilizează cu scopuri stilistice.

3.2.1.5. O situație asemănătoare, în ceea ce privește întărirea unui fenomen printr-o influență străină, corespunde poziției verbului în vorbirea populară din Bolivia, Peru și Ecuador, în care verbul este așezat la sfârșitul propoziției. Acest fenomen a fost explicat prin substratul quechua (Benvenuto Murrieta, *Leng. per.*, p. 135), chiar dacă Kany (*Smtaxis*, p. 265) amintește că, și în spaniola veche, verbul era frecvent așezat la sfârșitul propoziției și

consideră, de aceea, acest fenomen ca fiind o „moștenire / spaniolă întărită, de influența substratului în țările andine menționate”.

3.2.2. Modificări de distribuție relativă

3.2.2.1. O trăsătură a românei față de celelalte limbi romanice o constituie existența unei conjuncții coordonate adversativo-copulative: *iar*, de origine latină (< *ea hora*), dar a cărei valoare provine din mediul balcanic greco-slav în care s-a dezvoltat româna. Apariția acestei conjuncții a avut ca efect reorganizarea sistemului conjuncțiilor adversative din română, unde această relație cunoaște trei grade de intensitate: 1. *iar*; 2. *dar*, *însă*; 3. *y-ci*. Este vorba, deci, de un proces de hiperdiferențiere a unor opoziții sintactice (Niculescu, *Individualitatea*, p. 100-106).

3.2.2.2. Spre deosebire de celelalte limbi romanice, unde *que*, *che* se întrebunțează fără să se țină seama de conținutul propoziției, în română și în alte limbi balcanice — face excepție sârbocroata — se face distincție între propozițiile cu *se* și cele cu sens completiv. Primele sunt introduse de conjuncțiile *că*, alb. *te*, ngr. *vot*, bg. *da* urmate, în toate limbile, de conjunctiv, pe când celelalte sunt introduse de conjuncțiile *că*, *să*, alb. *qe* (*se*), ngr. *7wε*, (*770U.6T1*), bg. *ce* (*sto*). Sandfeld (*Ling. balk.*, p. 175-176) dă exemplele: rom. *se fireface că plânge*, alb. *beri ge fie* „se preface că doarme”, gr. *εΚΧΥΕΙ; 77U)Q Kyvâz TO 7tai8i* „se preface că urmărește băiatul”, bg. *se prestoul ce um rel* „se preface că e mort” — rom. *bine ai făcut că ai venit*, alb. *mire i ke bere, qe i ke prere bishtin* „bine ai făcut că i-ai lăsat coadă”, bg. *mnogo zgresil sco ne'i dodärzal* „el a făcut mult rău că nu l-a ținut”.

3.2.2.3. Un caz interesant este cel din graiul ceangăilor din Moldova, care reprezintă o enclavă lingvistică maghiară în teritoriu românesc. În acest grai se înregistrează un fenomen de hipodiferențiere sintactică: sub influența rom.

după, care exprimă posterioritatea spațială și temporală, prepoziția *mogott*, folosită pentru posterioritatea spațială, tinde să dispară și să fie generalizată folosirea lui *utân* ce avea valoare temporală *az ajto utân* „după ușă”, în loc de *az ajto mogott* (Márton, *Bilingv.*, p. 550).

3.3. Considerații finale

Pornind de la cele spuse până aici referitor la împrumutul sintactic, putem conchide că diversele elemente ce formează obiectul împrumutului prezintă deosebiri între ele, atât în ceea ce privește abundența sau raritatea lor, cât și în ceea ce privește poziția pe care o ocupă în structura limbilor receptoare. Astfel, pe de o parte, modificări de inventar care să se refere la planul conținutului și al formei nu există, iar modificările de inventar în planul conținutului sunt și ele puțin numeroase. În schimb, există frecvente cazuri de generalizare în limbă a unui element de acest fel (rom. *spre*, *mulțumită*). Sunt foarte numeroase modificările în planul expresiei, deși acestea prezintă, în general, o stabilitate redusă (caracterizează o anumită perioadă din istoria unei limbi), ocupă o poziție periferică în structura unei limbi (adică au o distribuție limitată la anumite stiluri și variante teritoriale) și cu o frecvență relativ redusă, datorită concurenței lor cu alte elemente existente în limbă, înainte ele a se produce împrumutul în structura sintactică respectivă. O situație asemănătoare prezintă și modificările de distribuție: unele (poziția adjectivului, reorganizarea sistemului construcțiilor adversative în română) s-au generalizat în limbă, în timp ce altele, cele mai numeroase, rămân doar ca fapte periferice.

În concluzie, la încheierea considerațiilor noastre referitoare la rezultatele contactului dintre limbi din domeniul sintaxei, constatăm că, în general, nici sub acest aspect nu s-au produs modificări spectaculoase în structurile limbilor romanice sub influența altor limbi. În majoritatea

cazurilor, împrumuturile la nivelul structurii sintactice ocupă o poziție periferică; cu alte cuvinte, prezintă o distribuție limitată, fie la anumite stiluri, fie la anumite varietăți geografice¹.

Rezultă din cele prezentate, că, în ce privește româna, inventarul prepozițiilor și conjuncțiilor moștenite din latină nu s-a modificat prea mult în urma contactului lingvistic. Există schimbări semantice la unele prepoziții și conjuncții, care au la bază asemănarea funcțională a prepozițiilor și conjuncțiilor din limbile cu care româna a intrat în contact (*spre* „cătred”; *asupra* referitor la”; *în* „ca”). Dintre acestea, doar *spre iste* în norma românei. Prepozițiile împrumutate au aparținut fie limbii traducerilor din slavonă (*bez*, *na*, *ot*) și au dispărut, fie sunt neologice, împrumutate începând din secolul al XIX-lea (*a*, *contra*, *per*, *super*), fiind folosite și azi, dar numai în anumite stiluri (excepție *contra* admis în fondul principal lexical). Conjuncțiile împrumutate sunt și mai rare (*or* în limba cult și *i*, țin de formule ale limbajului administrativ al românei vechi, azi dispărut). Mai numeroase sunt locuțiunile prepoziționale și conjuncționale împrumutate sau calchiate dintre care, cele de origine romanică (*chit că*, *pe măsură ce* etc.) au dus la relatinizarea limbii române.

Diverse construcții sintactice vechi (dativul în loc de acuzativ complement direct), rezultate ale unor influențe străine, au dispărut. Același lucru se observă în cazul anumitor construcții cu o topică neromânească, înlocuite

¹ Observația este valabilă și pentru influența pe care o au limbile romanice asupra altor limbi. Cazul cel mai evident este al maltezei, limbă semitică puternic influențată de italiană, în care „L'influence italienne se fait ressentir au niveau de la modalité nominale, de tournures verbales particulères. de l'emploi de propositions, d'expressions figées. faits qui n'affectent pas les grandes règles de la syntaxe, vu leur pauvreté en information. En fait, il s'agit d'imitations imitatives de points isolés qui n'ont apporté qu'une modification légère à la structure générale de la langue” Krier. *Malta/s.* p. 105.

cu altele în care topica are un model romanic. Tot după un model romanic (francez), crește frecvența infinitivului în favoarea conjunctivului (*spre a cânta* în loc de *ca Wcânte'* construcție de tip balcanic). Rezultă că modificările sintaxei frazele au contribuit toate la apropierea românei de celelalte limbi romanice.

4 . Formarea cuvintelor

I 4.0. Considerații preliminare

Problemele legate de formarea cuvintelor sunt discutate, de multe ori, la capitolul de morfologie sau la cel de vocabular. Cei ce le discută la morfologie asimilează sufixele și prefixele cu morfemele flexionare sau gramaticale, atât datorită asemănării formale cu acestea din urmă (sufixele se atașează la sfârșit, la fel ca desinențele), cât și faptului că, întocmai ca desinențele, ele nu modifică sensul fundamental al cuvântului, ci îi dau numai o nuanță sferică nouă. Lingviștii care discută formarea cuvintelor la vocabular insistă asupra rezultatului procesului, nu asupra mijlocului folosit, adică sunt interesați de faptul că se îmbogățește vocabularul cu ajutorul prefixelor și sufixelor, în timpul din urmă, chestiunile legate de formarea cuvintelor sunt discutate din ce în ce mai mult în capitole separate, așa cum vom proceda și noi. Prin caracteristicile prezentate, faptele de formare a cuvintelor se plasează între morfologie și vocabular, în sensul că sistemul derivativ este mai bine organizat decât cel al vocabularului, dar, în același timp, mai puțin închis decât sistemul morfologic (cf. Martinet, *Elements*, p. 137: „à voir dans les

affixes un type particulier de lexemes"). Cât privește compunerea, unele chestiuni referitoare la regulile de funcționare ale acesteia pot fi discutate la sintaxă.

Mecanismul împrumutului este același în cazul prefixelor și sufixelor: pornind de la împrumutarea a două cuvinte, dintre care unul este cuvântul bază și celălalt un derivat, se poate detașa și în limba receptoare un prefix sau sufix care să fie atașat ulterior la alte cuvinte. Are loc un proces asemănător cu cel care duce la detașarea unor desinențe împrumutate prin intermediul vocabularului.

¹ Pentru a vorbi de afixe lexicale sau împrumutate este necesar, în ambele cazuri, ca elementele respective să devină funcționale în noua limbă, după ce au fost introduse prin segmentarea perechilor împrumutate, în care unul din membrii perechii are prefixul, sufixul sau desinența, iar celălalt nu îl are. Nu se împrumută, deci, sufixul sau prefixul, ci cuvinte care conțin afixul respectiv, devenit productiv numai după ce cuvintele împrumutate au fost asimilate în limba receptoare (Graur, *Studii*, p. 268; Pătruț, *Studii*, p. 153-160; Niedermann, *Interpenetration*, p. 18; Stieber, *Lois*, p. 114, ultimul, cu exemple din limbi variate), împrumutarea unui afix fără ca să fi fost împrumutate și cuvintele care să conțină afixul respectiv este un fg.pt izolat; cf. cazul prefixului *er-* din vechea prusiana analizat de Kiparsky, *Prefixe e'tr.*, p. 501-504.

Am vorbit, mai sus (0.3.2.), despre factorii lingvistici care pot stimula contactul între limbi. După cum în cazul fonologiei sau al morfologiei există astfel de factori („căsuțele goale” dintr-un sistem fonologie și asemănarea deja existentă de tipare sau forme relativ independente ale morfemelor), tot așa în cazul formării cuvintelor se insistă asupra tipului de structură al celor două limbi în contact. Stieber, *Lois*, p. 114 subliniază faptul că este greu să se vorbească de împrumuturi privind formarea cuvintelor din chineză în rusă, fiindcă structura limbii chineze nu permite un astfel de fenomen. În unele exemple de îtn-

prumutare a unor prefixe sau sufixe, se presupune influența unor afixe moștenite, omonime sau paronime.

În legătură cu aprecierea rezultatului contactului dintre limbi în domeniul formării cuvintelor, ni se pare interesantă caracterizarea generală pe care o dă Al. Graur, *Studii*, p. 269: „în general mijloacele de formare a cuvintelor se împrumută greu”: Mai importantă ni se pare o altă afirmație a aceluiași autor: „Multe dintre afixele intrate pe cale de împrumut de vocabular duc o viață efemeră și sunt repede înlocuite. Printre afixele noastre [românești] de origine latină, puține au devenit neproductive, majoritatea afixelor actuale neproductive fiind dintre cele intrate în limbă mai târziu. Se poate vorbi și aici de un fond principal ca și în vocabular” (idem, *ibidem*; vezi și Popesc, *Sufixe*, p. 258-259). Ultima precizare este foarte importantă pentru aprecierea locului ocupat de afixele împrumutate (cf. Niedermann, *Interpenetration*, p. 17: sufixele se împrumută foarte ușor).

4.1. Modificări de inventar

4.1.1. Modificări în planul conținutului și al expresiei

4.1.1.1. Situațiile în care prefixele și sufixele pătrunse în urma contactului dintre limbi să reprezinte o îmbogățire a inventarului atât în planul conținutului, cât și al formei sunt, în general, mai greu de demonstrat; exemplele mai clare sunt de dată recentă, caracterizând variantele culte ale limbii. Este cazul sufixului neologic *-ism* din română (*carierism*, *eminescianism*), sufix de origine latino-romanică, răspândit pe plan internațional, pentru formarea unor abstracte care denumesc curente culturale, diverse sfere de activitate etc.

4.1.1.2. Se poate cita cazul prefixelor croate din istro-română sau al prefixelor sârbești din subdialectul bănă-

țean, analizate în capitolul ele morfologie (v. 2.1.1.); clatorită acestor prefixe, istroromâna are opoziție de aspect verbal (v. Kovacec, *Istr. act.*, p. 124; Klepikova, *Prefixul*, p. 69-82).

4.1.2. Modificări în planul conținutului

înțelegem prin modificări în planul conținutului îmbogățirea semantică a diverselor sufixe și prefixe cu valori noi, în cazul nostru, datorite unor calcuri produse sub influența unor prefixe, respectiv sufixe din alte limbi (cf. Wexler, *Slav. infî*, p. 83-93; idem, *Verbal pref.*, p. 89-123).

4.1.2.1. Din domeniul spaniolei americane, poate fi amintit sufixul *-eco*, cu valoare de nume de popoare, care are la bază sufixul nâhuatl *-ecatl*, cu aceeași valoare. Această valoare a îmbogățit sensul sufixului spaniol *-eco*. Nu este în schimb o îmbogățire datorită substratului valoarea specializată pentru defecte. Părerea lui M. L. Wagner (Wagner, *-eco*, p. 105-114) a fost recent combătută de J. M. Lope Blanch (Lope Blanch, *-eco*, p. 165-172), care a arătat că această valoare a lui *-eco* există și în Spania; în plus, frecvența și vitalitatea lui *-eco* cu această întrebuințare nu sunt așa de mari cum presupunea Wagner. De altfel, nici unul dintre cuvintele din lista lui M. L. Wagner formate cu *-eco* și având această valoare nu are temă de origine nâhuatl (Suárez, *Inclig. Arg.*, p. 88). Lope Blanch atrage atenția și asupra faptului că rezultatul normal din punct de vedere fonetic, în cazul unui împrumut din nâhuatl, ar fi fost *-tic*, nu *-eco*.

4.1.2.2. Mai puțin sigură este situația lui *-in*. Din spaniola din Guatemala, unde pare să capete, în plus, față de accepțiunile din spaniolă, și pe cea ironică (*bolina* „beție cu multe persoane”, care provine din maya *bolo* „beat”) și augmentativă (*chacalîn* „copil” și „rac mare și foarte roșu când se fierbe” din nâhuatl *chacal* „animal mic acvatic cu

aspect de scorpion”). Ambele accepțiuni par a avea o origine indigenă. V. Scavnický, *Sufijos*, p. 30-31.

Mai complicată este situația lui *-ote*, sufix peninsular, diminutiv și augmentativ, care se întrebuințează în noi derivate în America Centrală, cu valoare de augmentativ, clar nu depreciativă, ci afectivă: *bravote*, *galanote*, *malote* (toate în Guatemala). Această valoare a lui *-ote* se datorește, în parte, numărului mare de cuvinte aztece terminate în *-ote*; acestea nu par, totuși, să fi fost baza analogico-semantică pentru formarea de derivate noi (Scavnický, *Sufijos*, p. 33-34).

4.1.2.3. în română, prefixul *inter-*, de origine neologică (cf. *interjudețean*, *interșcolar*) dublează pe *între-* (dubletul lui vechi, moștenit din lat. *inter-* sau format pe teren românesc): *întrajutorare*, *întrerupere*, *întreține* (Carabulea, *inter-*, p. 31-35).

4.1.3. Modificări în planul expresiei

Modificările din acest domeniu sunt cele mai numeroase. De cele mai multe ori, limbile cu numeroase derivate moștenite, deci și cu prefixe și sufixe păstrate, împrumută cuvinte și o dată cu ele își creează posibilitatea de a degaja noi afixe. Împrumutarea noilor prefixe și sufixe nu se petrece pe un loc gol. Un exemplu în acest sens este oferit chiar de română, o limbă cu numeroase sufixe moștenite din latină, pentru toate valorile, care a împrumutat totuși ulterior multe sufixe.

4.1.3.1. Împrumutarea unor elemente de formare

Între modificările care sunt rezultatul împrumutului de elemente de formare distingem categoria afixelor și cea a elementelor de compunere.

4.1.3.1.1. în domeniul prefixelor amintim pentru română cazurile lui *ne-* și *in-*, care sunt împrumutate din slavă,

respectiv neologism romanic. Acestea au aceeași valoare negativă: *nedefinit—indefinit*, *necalculabil—incalculabil*. Prefixul *ne-* circulă, alături de *des-* (< lat. *dis-*), cu precizarea că derivatele cu *des-* au, mai ales, valoarea de scoatere dintr-o anumită stare: *dezlegat*, *descălțat* (față ele *nelegat*, *neîncălțat*). Prefixul *in-* se atașează numai la baze neologice.

Dăm mai jos, urmând sinteza Mioarei Avram (*Originea*, p. 300-304), situația prefixelor împrumutate omână, principalele surse fiind, în ordine cronologică, slava, greaca și limbile romanice.

Din vechea slavă și din limbi slave moderne, au fost împrumutate 13 prefixe. Pentru unele dintre ele, și anume — nu întâmplător, poate — pentru cele mai importante și mai vechi: *ne-* (*nebunie*, *nefericire*), *prea-* (*preaputernic*), *răs-* (*răscoace*, *răzbate*), se presupune și influența unor prefixe latinești omonime sau paronime. De exemplu, pentru *ne-*, există formații moștenite din latină *nemică* (> *nimic*) < lat. *mica*, la care se adaugă, poate, asemănarea cu adverbul de negație moștenit *nu*; pentru *prea-*, se face referire la valoarea intensivă a lat. *per-*, *prae-*, iar, pentru *răs-*, se presupune intervenția lat. *re-* fie în sensul explicației directe din compunerea lui cu *ex-*, fie prin falsa analiză a unor formații ca *răspunde* < lat. *respondere*. În limbile romanice occidentale, s-a petrecut un fenomen asemănător cu unele prefixe germanice grefate pe prefixe paronime, moștenite din latină. Astfel, fr. *for-* < v. germ. *fir-*, *fer-*, a fost modificat sub influența lui *fors(-)* < lat. *foris*. Tot așa, fr. *mc'(s)-*, it. *mis-* pentru care unii cercetători admit un etimon unic, fie lat. *minus* (Meyer Lubke, *Gram.* II, 619, 684), fie francicul **missi-* (Dauzat—Dubois—Mitterand, Robert), clar alții se referă la amândouă (Bourciez, *Elements*, p. 200).

Prefixele de origine greacă din română au o situație specială, fiindcă nici unul dintre ele nu este împrumutat numai direct din greacă, ci și prin slavă, în cazul unor prefixe mai vechi ca *anti-*, *arhi-*, sau prin neologisme latino-romanice în toate cazurile (inclusiv al celor venite și prin slavă). Cele împrumutate direct din greacă, în secolul

al XVIII-lea sunt puțin importante sub raportul stabilității, în total, 18 prefixe.

Prefixele împrumutate, în epoca modernă, din limbile romanice, ca franceza și italiana, sau/și din latină sunt numite latino-romanice. Există 29 de prefixe cu această origine multiplă: *ante-*, *contra-*, *extra-*, *juxta-*, *super-* etc. în categoria mai mare a prefixelor latino-romanice intră, ca o subdiviziune cu specificul ei, grupul prefixelor împrumutate exclusiv din franceză (6).

Este clar că prefixele neologice de circulație internațională — latino-romanice și grecești — întrec cu mult, din punct de vedere numeric, celelalte categorii, reprezentând 2/3 din totalul prefixelor limbii române. În perioada modernă, s-a produs, deci, o îmbogățire extraordinară a inventarului de prefixe și o înviorare generală a prefixării, inclusiv a celei cu prefixe vechi.

În special, prefixele latino-romanice au ajuns rapid la diverse grade de productivitate, ceea ce se explică prin compatibilitatea lor cu temele vechi, de aceeași origine latină, ca și bazele modelelor neologice. Românizarea celor mai multe împrumuturi prefixate prin adaptarea sau calchiera cuvântului de bază a introdus, dintr-o dată, prefixele latino-romanice în sistemul derivativ. Aceasta a avut importante consecințe pe plan lexical și gramatical: pe plan lexical, prefixele latino-romanice au contribuit la întărirea poziției unor verbe moștenite, din vocabularul fundamental al limbii române, introducând serii de formații prefixale în familia unor verbe, ca *duce*, *prinde*, *rupe*, *trage*, *ține*, *zice*, sau adăugând formații de acest fel în familia altora, ca *bate*, *face*, *pune*, iar, pe plan gramatical, prefixele latino-romanice au întărit poziția conjugării a II-a și a III-a.

Varietatea surselor etimologice și numărul mare de dublete fac ca limba română să aibă, azi, un inventar general, de prefixe mai bogat decât latina și decât celelalte limbi îromanice. Dezvoltarea prefixării în limba română de după 1800 este o componentă esențială a procesului numit

jrelatinizarea, modernizarea limbii române (pentru alte cazuri de prefixe împrumutate, v. Meyerstein, *Prefixes*, p. 398-408; Wexler, *Verbal Pref.*, p. 89-123; idem, *Slav. Infl.*, p. 83-93).

4.1.3.1.2. Sufixele împrumutate de română au valori diverse: diminutive (*-aş*, de origine multiplă, *-iţă*, din slavă), augmentative (*-an* din slavă), nume de agent (*-gin*, dirilurcă), colective (*-iş*, *-iste*, din slavă). Pentru sufixe româneşti împrumutate de ucraineană (*-uţ*, *-ic*), v. Robciuc, *Raporturile*, p. 59-61. De remarcat prezenţa în română a unui sufix adjectival *-esc*, împrumutat din substratul traco-jdacic: *românesc*, *bărbătesc* (cf. şi Capidan, *Suffixe*, p. 130-136). În spaniolă, este din substrat sufixul *-urro*. În limbile române occidentale, au fost împrumutate o serie de sufixe din limbile germanice (*-ard*, *-ing*) sau din idiomurile preromane (*-a\$«>*, *-enc*, *-attus*, *-ottus*, *-uttus*), Tagliavini, *Heritage*, p. 1129-1134; Hasselrot, *Etudes*, p. 37-43. În timpul din urmă, a luat o mare răspândire, în română, sufixul *-ist*, neologism romanice folosit pentru nume de ocupaţii: *afacerist*, *ceferist*.

4.1.3.1.3. Dintre sufixele spaniole împrumutate de alte limbi, amintim: *-ero*, *-ito* împrumutate de năhuatl (Suárez, *Infl. esp.*, p. 118), *-ada* în cebuano: *kahilo* „portocală”, *kahilada* „oranjadă” (Quilis, *Hispanismos*, p. 50); sufixele diminutive *-ito*, *-ilyo*, împrumutate de cebuano, au ajuns să fie folosite pentru diferenţieri semantice (Quilis, *Hispanismos*, p. 50): *bulsa* „pungă” — *bobita* „pungă de hârtie”, *Iwsina* „bucătărie (cameră)” — *kosinilya* „aparat pentru gătit”. Sufixe franceze împrumutate de wolof, limbă africană, la Dialo, *Contact*, p. 64.

4.1.3.1.4. Dintre împrumuturile din spaniola americană, menţionăm, după Lope Blanch (*Leng. esp.*, p. 144), sufixul afectiv *-y* (*viday*, *viditay* „viaţa mea”), care provine din quechua, unde are valoare posesivă; este înregistrat în

Arequipa (Perii) şi în nordvestul Argentinei. Aceeaşi valoare afectivă are *-lya*, la origine un diminutiv în quechua (*vidala*) şi folosit din Argentina până în Ecuador.

4.1.3.1.5. De remarcat faptul că există cazuri când anumite sufixe ajung să se răspândească în mai multe limbi. Ne referim la limbile balcanice, unde o serie de sufixe turceşti s-au răspândit în mai multe limbi. Dintre cele care se găsesc în această situaţie, amintim pe *-luk* şi *-gi*: bg. *lovgi* „vânător” (< *lov* „vânătoare”), ser. *govorgi* „vorbăreţ” (< *govor* „vorbă”), alb. *lekurexhi* „vânzător de piele” (< *lekure* „piele”), rom. *laptagiu* „vânzător de lapte” (< *lapte*). Sandfeld, *Ling. balk.*, p. 92; Skok, *Restes*, p. 593-594 (exemple din sârbocroată); Spitzer, *Sprachmischung*, p. 123-124 (*-gi*).

4.1.3.1.6. Este interesant de semnalat cazul unor sufixe împrumutate care au depăşit limitele lor originare. Graur, *Studii*, p. 125-126 dă mai multe exemple de acest fel. Astfel, fr. *-eur*, *-euse*, folosit în franceză numai pentru a forma nume de agent derivate de la verbe (*coiffeur* „coafor” de la *coiffer* „a coafa”), a fost împrumutat de germană, care formează cu el şi derivate de la substantive: *Panikbr* „care seamănă panică” de la *Panik*, *Balleteuse* „baletistă” de la *Ballet*, derivate care nu s-ar putea forma în franceză. Cf. rus. *fantazjor* din *fantazija*, care sună curios pentru vorbitorii romanici. În aceeaşi situaţie este sufixul romanice *-ura*, care se ataşează la teme de participiu trecut (cf. rom. *încurcătură* de la *încurcat*); în germană şi rusă acest sufix a depăşit limitele lui originare: germ. *Kommandantur*, rus. *aspirantura* de la participiul prezent.

O situaţie interesantă prezintă graiurile bulgăreşti de nord-vest, care au împrumutat o desinenţă românească de plural *-uri* (*ure*) (< lat. *-ora*), transformată însă într-un sufix colectiv (Georgiev, *Zaemane*, p. 199-201).

4.1.3.1.7. Un aspect special al modificărilor limitate la planul expresiei, în domeniul formării cuvintelor îl constituie

afixele care reprezintă dublete etimologice, adică reluarea sub altă formă, în altă epocă și pe altă cale, a unui afix existent în limbă. Româna oferă multe exemple de acest fel cu afixe moștenite din latină, alături de care s-au împrumutat în epoca modernă — fie din latină, fie din limbile romanice — afixe neologice cu aceeași origine, dar cu alte forme, nealterate de transformările-fonetice specifice fondului moștenit. Astfel, româna a moștenit prefixul latinesc *ex-* sub forma **5-** (*scădea*), dar l-a și împrumutat, mai târziu, sub forma originară (*extrage*); aceeași este situația dubletului prefixai *stră-*, moștenit (în *străbun*, *străvechi*), și *extra-*, neologic (*extrafin*), sau a dubletului sufixai *-mânt*, moștenit (în *acoperământ*, *încălțăminte* pl.) și *-ment*, neologic (în *comandament*).

Prefixele dublete se pot găsi și în formații care constituie, în ansamblul lor, dublete etimologice: a) cu formă identică: cele două omonime *prepune* (popular „a bănuși” și *U* neol. „a pune înainte”) sau b) cu formă diferită a) în ce privește numai prefixul: *cuvini* și *conveni*, *răpune* și *repune*, *spune* și *expune* și p) în ce privește atât prefixul, cât și baza: *împlânta* și *implanta*, *purcede* și *proceda*. Unele dublete lexicale au același prefix, clar baze cu formă diferită: *închina* și *înclina*, *inapt* și *inept* (Avram, *Originea*, p. 303).

Un fenomen asemănător discută Malkiel, *Diac. Hyperchar.*, p. 231-232: vechile cuvinte franceze și cuvintele moderne din aceeași limbă terminate în *-ier* (< lat. *-arm*), pătrunse în italiană, au ajuns să rivalizeze sufixele moștenite de aceasta (*-ario*, *-aro*, *-aw*): *condott-iere*, *condott-iero*.

4.1.3.1.8. La fel ca afixele, se împrumută și diverse elemente de compunere tematică, pe care de altfel numeroși lingviști le clasează alături de afixe ca prefixoide, respectiv sufixoide. Un exemplu interesant este acela al elementului de compunere *mini-*, neologism internațional, care a avut, recent, o dezvoltare extraordinară, atât în română, cât și în spaniolă, deși aceste limbi sunt bogate în sufixe diminu-

tivale prin care pot exprima sensul lui *mini-* (pentru română vezi Luiza Seche, *mini-*, p. 77-81 și Dimitrescu, *mini-*, p. 137-141).

4.1.3.2. împrumutarea unor procedee de formare

între modificările care sunt rezultatul unui împrumut de procedee de formare distingem, pe de o parte, formațiile regresive și, pe de alta, împrumutul unor tipuri de compunere.

4.1.3.2.1. Un caz interesant este cel numit de Gusmani (*Calco*, p. 38) calc structural de *retroformazione*, adică formații regresive de tipul fr. *elever*, după modelul it. *allievo* de la *allevare*.

4.1.3.2.2. Compusele calchiate în întregime sunt numeroase, în cazul românei, au apărut de la contactul cu vechia slavă și continuă să apară și în zilele noastre; *bine-cuvânta*: v. sl. *blagosloviți*, care, la rândul lui, este un calc după gr. euXoyeTu (= eu „bine” + Xovefu „a zice”); *unt de lemn*: v. sl. *dreveno maslo*; *bunăvoință*: fr. *bienveillance*, lat. *benevolentia*; *hârtie-monedă*: fr. *papier-monnaie*, *nou-născut*: fr. *nouveau-ne*; *semizeu*: fr. *demi-dieu*; *război-fulger*: germ. *Blitzkrieg*; *nu-mă-uita*: germ. *Vergissmeinnicht*; *zi-muncă*: rus. *trudoden*; *pilot-cosmonaut*: rus. *Ijotcik-lwsmonavt*. Pentru aceste exemple și altele similare vezi Hristea, *Probi*, *etim.*, p. 167-169; Ciobanii—Hasan, *Compunerea*. Brâncuș (*Compunere*, p. 331-333) menționează un tip popular de compuse format prin juxtapunerea unui substantiv și a unui adjectiv calificativ (*coate-goale*) care există și în albaneză. Pentru alte tipuri, ca de exemplu engl. *milk and honney*, v. Malkiel, *Bin.*, p. 281-282. V. și Zwanenburg, *Compositwn*, p. 483-495.

în română, pronumele și adverbul nedefinite pot fi formate cu *-va* (< lat. *volet*), ca al doilea termen al compoziției (*careva*, *cândva*, *câtiva*, *ceva*, *cumva*, *undeva*). Fenomenul are corespondent în albaneză, unde al doilea ele-

inent al compunerii este *An* persoana a III-a singular de

p. 299; Philippide, *Orig. rom.* LI, p. 625; Rosetti, *Istoria*, p. 202). Densusianu (for Si Ivănescu *Istoria*, p. 226) atrag în discuție și formele (*oarecum*, *oarecine*, *oarecând*, *oarecum*, *varece*) formate „mele” și „e” și „-” (ambele din lat. *volei*), *ori* (< lat. **volis*), v. Ciobanu—Hasan, *Co?* » *Pnerea*, a. 200. Ivănescu (*loc. cit.*) animă că „probabil” în „mbele cazuri este vorba de un model traco-dac, deși, „pune el, procedeul compunerii dintr-un relativ și verbul care înseamnă „a vrea” este general uman, răspândit în Lombarei (*termes indefinit* p. 204) a demonstrat existența unui tip panroman de „P” nere a pronumelui și adverbului relative alcătuit cu diferite forme ale verbului „a fi” și „a vrea”. Cf. și Ferro, aceste compuse ca lalse hal „canisme”. Dialectal, în nord-vestul Transilvaniei, elementul „ori-” din pronumele și adverbele nehotărâte a fost înlocuit cu *acar-*, *acar-* (< ung. *akar-*: *acarcine*, *acarcare* „oricine, oricare” (cf. ung. *acarki* < *altar-* + *la* „ane), *acarcand* (cf. ung. *akarcand* „când”). în Banat on- este înlocuit

caregode „oricare”, *cine* „orient”, *undegode* „oriunde” (cf. sb. *kogode* „oricine”, *magii*, p. 21b).

De remarcat că, uneori, aceste traduceri, se înregistrează abateri lexico-semantice față de un component al modelului; rom. *zgarie-nnn* și germ. *Wolkenkratzer* nu au corespondent exact în eno-și *gl-styyskraper*, fr. *gratte-ciel*, rus. *neboskrēb*, care înseamnă „Zgărie cer”. Tot așa, germ. *ilalbinsel*, rus. *poluostrov* puțin exact lat. *peninsula* jumătate de insulă, redau mat calcinat, însă, fidel în fr. *pm-curi* „calque approxnntatif” „Vlăitmet” numește astfel de calcinări, distincția o face și Weinreich (*Lang. cont.*, p. 01) între „olr” mutată, în care modelul „mstat.ion” „traducere împrumutată”, este i produs exact, element cu

element, și *loan rendition*, calcuri mai libere, redări de împrumuturi. Cf. și Gusmani, *Calco*, p. 36, 42.

4.1.3.2.3. între compusele care reprezintă traducerea parțială a unui model străin, există un tip în care este calchiată numai prima parte a compusului (partea a doua a fost împrumutată sau păstrată ca atare în cazul în care cuvântul respectiv există în limbă ca unitate lexicală independentă): *semifond*: *demifond*, *semifinală*: fr. *demi-finale*. Alături de acestea, există altele, în care partea a doua a compusului este calchiată după modelul străin: *astronavă*: fr. *astronef*, *cosmonavă*: fr. *cosmonef*, rus. *kosmokolabl'*, *plusvaloare*: fr. *plusvalue*. Pentru aceste exemple și altele din română, vezi Hristea, *Probi, etim.*, p. 168-169; Ciobanu—Hasan, *Compunerea*, p. 191. Pentru sârbocroată, v. Franolic, *Adaptation*, p. 37).

4.1.3.2.4. Mai puțin numeroase sunt combinațiile între un prefix și un cuvânt datorate unui calc de structură. Distingem, după Hristea, *Probi, etim.*, p. 165, mai multe tipuri în funcție de amploarea calcului: formații în întregime calchiate (*sublocotent*: fr. *souslieutenant*; *suprasarcină*: fr. *surcharge*; *conglăsui*: germ. *iibereinstimmen*; *coraport*: rus. *sodoklad*), formații cu prefixul împrumutat și tema calchiată (*compărea*: fr. *comparaître*; *alăpta*: fr. *allaiter*; *prejudecată*: fr. *prejuge*) și formații cu prefixul tradus și tema împrumutată (*suprasaturație*: fr. *sursaturation*; *coredactor*: rus. *soredaktor*).

4.1.3.2.5. Tot rare sunt și combinațiile dintre un sufix și un cuvânt, ca rezultat al unui calc de structură de felul celui precedent. Ele au fost mai frecvente în a doua jumătate a secolului trecut, în perioada de constituire a terminologiei moderne românești (vezi Hristea, *Probi, etim.*, p. 163-165; Ursu, *Formarea*). Iată câteva exemple: *ședință* (format de la *a șede* + *-ință* după modelul fr. *seance*), *ușier* (după fr. *huissier*, it. *usciera*), *crucișător* (după fr. *croiseur*, cf.

germ. *Kreuzer*), *distrugător* (fr. *destrucleur*), *codism* (după rus. *hvoztizm* < *hvozt* „coadă”), *tipicitate* (*tipic* + *-itate*, după rus. *tipianost*).

4.1.3.2.6. Dintre diferitele procedee de compunere din română, apărute în urma contactului cu alte limbi, am reținut compusele cu topica determinant + determinat, fie că este vorba de un adjectiv și un substantiv, sau de două substantive între care, din punct de vedere sintactic, se poate înțelege un raport de subordonare atributivă de tip apozitiv, prepozițional sau genitival, la unele nume proprii compuse, discutate pe larg într-un articol de Mioara Avram (*Tip recent*, p. 286-298). Aici avem a face cu o influență a unor denumiri internaționale de coloratură engleză; în locul topicii tradiționale determinat + determinat, în română, ca și în alte limbi romanice, sunt tot mai frecvente compuse ca *Nord hotel*, *Jumbo car*. Apelativele de felul lui *concertmaistru* reprezintă formații paralele cu cea discutată mai sus, dar își au explicația lor în diverse influențe străine anterioare influenței engleze.

4.1.3.2.7. Pe lângă situațiile în care se împrumută procedee sau elemente de compunere există altele în care apariția unor compuse într-o limbă se datorește împrumutării unui cuvânt din altă limbă și care este alăturat omologului său din limba receptoare.

Compusele ele tip tautologic sunt rezultatul unei juxtapuneri a două sinoTlîme, deci sunt constituite din *suma* a două cuvinte provenite din limbi diferite, în care primul îl traduce pe al doilea, spre deosebire de cazul precedent, unde rezultatul este *produsul* unei contaminări. Între diversele tipuri de compuse tautologice, V. Vinja (*Incroci*, p. 37) distinge și expresii cu valoare afectivă.

4.1.3.2.7.1. Exemplele de apelative sunt cele mai numeroase și nu numai în Dalmația. Dintre exemplele din croată apărute, în urma contactului cu idiomuri romanice, amintim, după V. Vinja, *op. cit.*, p. 37: *pâmbor*, cu vocala

accentuată nazală, folosit pentru a denumi o anumită specie de pin (*Pinus halepensis*), este compus din veneț. *pin* „pin sălbatic” și croat. *bor* „pin”. *Gamburak* indică o specie de rac și provine din it. *gamboro*, *gambaro* + croat. *rak*. La aceste exemple se pot adăuga altele rezultate din contactul unor idiomuri romanice cu idiomuri neromanice (*die lapostase* „geantă” din fr. *la poche* și germ. *Tasche*; *filtrat* „fir de fier” < it. *filo* și germ. *Draht*, în dialectul din Livinalongo Tagliavini, *Livinallongo*); it. amer. *canabuldogga* < it. *can* + engl. *bulldog* (Weinreich, *Unilinguisme*, p. 666); *cavalho-Pferd* „cal” în germana din Brazilia (Willems, *Alem. Brasil*, p. 306); *risiganti* 'gigant' provine în dialectul din Comelico, din germ. *Reisen* + it. (*gi*)*gante* (Tagliavini, *Comelico*, p. 159) sau chiar din contactul dintre două idiomuri romanice (sicilii, *caniperru* < it. *can* + sp. *perro* și *perrecanu*, Gregorio, *Siciliano*, p. 527).

Compuse de acest fel există și în română: *așjderea* < • *așa* + v. sL *iakozde* (Gaur, *Studii*, p. 72), *glăvățână* < *căpățână* + bg. *glava*, *cociorlă* „cățel alb” < *cotarlă* + sl. *kuce*, istrorom. *ml'ezgu* < *ml'ez* + croat. *mozga*, istrorom. *pozos* < *zos* + croat. *pozдолu* (Pușcariu, *5/. istr.* II, p. 222-223), megl. *zarnaț* < *gârnaț* + bg. *zărno*, megl. *șăprătcă* „năpârcă, șarpe” < *șarpi* + alb. *neperke* (Capidan, *Meglenoromâni* I, p. 134, 110). Cf. și substantivul românesc *rotocol* < *roată* + *ocol* (Gaur, *Studii*, p. 73).

De remarcat că, în unele cazuri, compusele de acest tip își restrâng sensul și se specializează (*pâmbor* înseamnă numai o anumită specie de pin, în timp ce *pân* și *bor* denumesc pinul comun).

4.1.3.2.7.2. Există și compuse tautologice al căror rezultat sunt adjective, adverbe, prepoziții sau interjecții care corespund, de obicei, unei intensificări a valorii afective a comunicării. Astfel, în insula Curzola, pentru a indica punctul de sosire, se folosește, în croată, prepoziția *do*; într-o frază cu valoare afectivă, în care vorbitorul vrea să insiste asupra lungimii și oboselii drumului făcut sau asupra inutilității acestuia, la prepoziția *do* se va adăuga

prepoziția străină *fin*, deci se va ajunge la *dofin*. Aceeași observație este valabilă pentru prepoziția *okolo*, care este întărită de prepoziția italiană *tomo*, ajungându-se la *ohwlotorno* (Vinja, *Incroci*, p. 42-43). Ca rezultat al unui proces identic au apărut: *lipabela!* „grozav, teribil” < croat, *lipa* + + it. *bella* și *barmoanku*, *baramenku* „măcar” < croat. *bar(em)* + veneț. *amanco* (Vinja, *Incroci*, p. 42).

Într-o situație asemănătoare, ar putea fi, eventual, apariția mai frecventă a diminutivelor în spaniola americană, care a fost pusă în legătură cu substratul indigen pentru Mexic (Dâvila Garibi, *Infl. năh.*, p. 91-94; Jimenez Moreno, *Transculturacion*, p. 40) și pentru Peru (Soto, *Interferencia*, p. 621; Alencastre, *Interacciôn*, p. 1027-1028, ultimul susținut și de Rona în intervenția sa la discuții). Coincidența unei particularități a limbilor năhuatl și quechua cu o particularitate a limbii spaniole, manifestată de la latina vulgară, în diverse epoci ale acestui idiom și în diverse graiuri populare din continentul american ar fi putut favoriza, în cel mai bun caz, manifestarea particularității interne a spaniolei (Lope Blanch, *Sustr. morf.*, p. 158-159). Cf. și Amado Alonso: „lo abundancia del diminutivo es un rasgo de lo regional, del habla de las regiones en cuanto que se opone a la general. Y como esta oposicion es mayor en los campos que en las ciudades, es el diminutivo, sobre todo, un rasgo del habla rural” (Alonso, *Diminutivo*, p. 215).

4.1.3.2.8. În alte cazuri, sub o influență străină se poate slăbi poziția unui întreg procedeu. O caracteristică a limbii năhuatl era productivitatea derivării și a compunerii, astfel că, cea mai mare parte a lexicului, era analizabilă în elemente mai simple. În acest fel, de exemplu, cuvinte ca *tlamachtike* sau *tlamachtiam*, care înseamnă, amândouă, „învățător”, sunt derivate regulate de la tema verbală *-tlariiachtia* „a învăța”, dar cuvântul împrumutat *maestro*, înregistrat dialectal în năhuatl, nu este analizabil, nu se leagă de nici un cuvânt existent în năhuatl. Astfel, un

număr mare de împrumuturi face ca sistemul de derivare năhuatl să devină inactiv. (Suárez, *Infl. esp.*, p. 119).

4.2. Modificări de distribuție

4.2.1. Îmbogățirea succesivă a inventarului de afixe, în urma contactelor între limbi, poate avea urmări asupra poziției în limbă a afixelor existente anterior. Pe de o parte, unele afixe își întăresc poziția, prin creșterea frecvenței (în urma adaosului de sensuri sau de posibilități combinatorii), în timp ce altele și-o slăbesc; pe de alta, se constată reorganizarea grupelor de afixe sinonime prin specializări de natură formală, semantică sau stilistică.

4.2.2. Pentru întărirea unor afixe, se poate cita istoria interesantă a sufixului *-ar*, moștenit în română din latină și întărit ulterior prin împrumutarea unui sufix slav omonim și a unor neologisme romanice în care s-a identificat sufixul moștenit (v. Graur, *Românite*, p. 61). O situație similară există în slovenă, unde *-ar* (slav) a fost întărit sub influență germană (Godini, *Nomi*, p. 213-223).

Situație asemănătoare prezintă *-al*, sufix productiv în spaniola americană, având două valori semantice apropiate între ele: nume de plantații (*bananad*, *ceibal*, *cocal*, *macul*, *ocotal*) și nume de colectivitate (*bajial* „loc jos în provinciile de litoral, care se inundă iarna”, *e.steral* „teren mlăștinos”). Prechnore (*-al*, p. 140-144) subliniază că terminațiile din năhuatl *-tl(a)n* „abundență” și *-tlalli* „pământ” ar fi putut întări ușor valorile cunoscute ale sufixului spaniol. Scavnický (*Sufijos*, p. 88) crede că la întărirea sufixului spaniol a contribuit și folosirea frecventă a cuvântului maya *pokal* „grădină, plantație”.

4.2.3. În ce privește modificarea distribuției relative, este de la sine înțeles că întărirea unui afix dintr-o serie sinonimică are implicații asupra celorlalte. În română, răspândirea lui *-ist* (neologic) la numele de ocupații se face în

dauna altor sufixe mai vechi, în primul rând, în dauna lui *-giu*, de origine turcească (cf. *tutungiu*, *zarzavagiu*), care, în ultimul timp a evoluat spre o valoare peiorativă, nemai-fiind productiv pentru numele de ocupații (cf. Graur, *Tend. act.*, p. 266, care se referă și la cauzele extralingvistice ale acestei situații: căderea generală în desuetudine a elementelor turcești). Același fenomen are loc și în alte limbi balcanice, unde sufixele de origine turcă au o valoare depreciativă (Kazazis, *Hellenocentrism*, p. 1075-1076; Kazazis, *Status*, p. 87-116. Cf. și Schmaus, *Distnbutwn*, p. 153-165).

4.3. Considerații finale

Numărul elementelor împrumutate în domeniul formării cuvintelor este destul de mare (după Malkiel, *Criteres*, p. 41, reprezintă 10% din afixe). Modificările mai frecvente sunt rezultatul împrumutării unor elemente de formare (prefixe, sufixe sau elemente de compunere) și, mai nou, sunt împrumuturi ale unor tipuri de compunere (în general, compuse calchiate în întregime sau compuse care reprezintă traducerea parțială a unui model străin).

| De această dată, numărul faptelor care au fost explicate
! în română prin influențe străine este mai mare. Româna
are numeroase afixe și procedee de compunere de origine
străină dovedind o mare capacitate de împrumut, nu
numai în lexic, ci și în cuvinte analizabile, deci și în împru-
mutarea unor formanți (Avram, *Creativite*, p. 24). Astfel, în
cazul prefixelor, numărul celor împrumutate îl depășește
cu mult pe cel al prefixelor moștenite. Trebuie reamintit
că cele mai multe dintre aceste prefixe sunt de origine
latino-romanică, fapt ce a contribuit la procesul numit re-
latinizare sau reromanizare a limbii române, început în
secolul al XIX-lea (din cele 15 prefixe de origine slavă

numai 3 sunt vii și, important de subliniat, pentru vitalitatea lor se presupune și influența unor prefixe latinești omonime sau paronime; prefixele *do-*, *pro-*, *ză-* sunt vii numai în subdialectul bănățean). Sistemul-sufixelor este în esență moștenit din latină; datorită sufixelor împrumutate, toate având „sinonime” moștenite din latină (mai ales în cazul diminutivelor și colectivelor), româna a devenit limba romanică cea mai bogată în sufixe. În unele cazuri (*-ar*), sufixele împrumutate au întărit poziția sufixelor moștenite. De remarcat că nu există afixe împrumutate specifice pentru româna din Republica Moldova. În schimb, există în această variantă a românei unele calcuri copiate după rusă. În domeniul compunerii, după o perioadă de influență veche slavă, datorită originalelor care au stat la baza traducerilor textelor religioase, româna a dezvoltat o compunere care are la bază modele noi, mai ales romanice.

5.

Vocabular

5.0. Considerații preliminare

Existența împrumuturilor este unanim recunoscută în cazul vocabularului. Astfel se explică de ce acest capitol prezintă exemple variate și numeroase (v. Blasco Ferrer, *Recenzie Sala*, p. 165). Condiția de bază a fenomenului de interferență în cazul vocabularului este constatarea vorbitorului că, pe lângă cele mai multe cazuri în care se pot stabili corespondențe între cuvintele dintr-o limbă și alta, există situații când unele cuvinte nu au corespondente adecvate în cealaltă limbă și de aceea se caută să se umple „lacuna” lexicală respectivă (cf. Hjelmslev, *Langage*, p. 90; Weinreich, *Unilinguisme*, p. 665; Rey-Debove, *Semiotique*, p. 109-123). Această „lacună” poate fi la nivelul ansamblului lexicului (absența unor cuvinte) sau la nivelul cuvântului (absența unor sensuri). Această constatare explică de ce în general când se împrumută un cuvânt se împrumută cu unul dintre sensurile sale și nu cu toate sensurile pe care acesta le are (cf. observația lui Pergnier, *Emprunts*, p. 114-117 care dă și diverse categorii de fenomene rezultate al contactului dintre limbi la nivelul lexicului).

Am văzut, „a fonologie și morfologie, că fonemele (sunetele) și morfemele din limba secundară sunt, de obicei, adaptate la sistemul limbii primare, receptoare. O situație similară credem că există și în cadrul vocabularului dacă ținem seama de distincția făcută de Hjelmslev ! (Langage, p. 87) între *mots d'emprunts* și *mots étrangers*. Primele sunt cuvintele împrumutate și adaptate la sistemul morfologice al limbii receptoare, în timp ce *mots étrangers* sunt cuvintele a căror formă are un aspect bizar și diferit de restul vocabularului, de exemplu, o structură silabică neobișnuită (*phthisie*) sau (ceea ce joacă un rol mare, de exemplu, în germană) o accentuare specială (substantive în *-ie* și *-ismus*). Caracteristica cuvintelor străine constă în faptul că nu urmează regulile structurii autohtone a limbii, ci pe cele ale structurii străine. Ele sunt, după expresia lui Hjelmslev „des minoritaires pour lesquels il existerait une législation speciale" (p. 87). De fapt, prin aceste cuvinte străine, pătrund în limbă formele, variantele și morfemele noi.¹

Cele mai frecvente cazuri de interferență lexicală sunt rezultatul unui contact direct dintre două limbi. Aceasta l-a determinat pe Jaberg, unul dintre romaniștii care au dovedit un interes viu și o înțelegere largă pentru problemele geografiei lingvistice, să remarce că apariția cuvintelor împrumutate, pusă pe o hartă, ar arăta ca niște arii dense în regiunile de contact (Jaberg, *Sprach. Forsch.*, p. 55). Împrumutul din vocabular se poate însă face fără să fie necesară cunoașterea limbii din care se împrumută (Vendryes, *Langage*, p. 317).

¹ Asupra acestei distincții au atras atenția, printre alții, și Betz, *Deut. Lehnbildungen*; Gneus, *Lehnbildvgni*; Weinreich, *Lang. cont.*; Haugen, *Bilingualism*. V. și corespondentul catalan în Payrato, *Interf. ling. și retoroman în Plangg, Rutorom. Lehnubersetz*. Terminologia referitoare la interferența lexicală și semantică este foarte variată, la fel ca și diferitele tipuri de clasificare. Oksaar, *Bilingualism*, p. 494 compară diversele formulări făcute de Betz și Haugen.

Un caz interesant de transfer lexical intercolonial prezintă Hollyman, *Intercolonial borrowings*, p. 97-116; Bal, *Cas*, p. 101-112; Granda, *Afrofom.*, p. 97-116: unele cuvinte de origine portugheză se întâlnesc în franceza din Africa occidentală și centrală; altele, păstrate în franceza din Anule, au fost duse în teritoriile franceze din Oceanul Indian; există și cuvinte portugheze de origine africană care sunt vii în Brazilia.

Uneori, împrumuturile formează arii lingvistice fără contact direct între limba sursă și celelalte. În Peninsula Balcanică, există numeroase cuvinte, de obicei grecești, care sunt generale, dar care s-au transmis de la o limbă receptoare la alta (Sandfeld, *Ling. balk.*, p. 22-23). În aceeași situație sunt cuvintele de civilizație devenite internaționale, care pot ajunge într-o limbă oarecare prin mai multe căi. Este motivul pentru care Al. Graur (*Studii*, p. 67-77) a dezvoltat ideea etimologiei multiple în română: același cuvânt a pătruns câteodată pe 3-4 căi (vezi pentru detalii 5.1.1.2.). Într-o situație asemănătoare sunt unele cuvinte indigene din America, ajunse în Europa pe căi diferite (spaniolă, portugheză sau franceză).¹

O categorie specială o prezintă „cuvintele călătoare" (germ. *Wanderworter*) care trec prin diverse limbi (Kiesler, *Tipologia*, p. 506, nota 7) și care au toate etimologie indirectă. Există arabisme indirecte care ajung să fie în spaniolă împrumuturi din latină: *algebra* < lat. sav. *algebra* < ar. *al-gabr*, *nuca* < lat. sav. *nucha* < ar. *nuhă*. Multe exemple de acest fel se găsesc la Graur, *Dicționar*.

Spre deosebire de fonologie, morfologie și sintaxă, vocabularul este mai puțin structurat („les mots ne constituent un système" Tesniere, *Melange*, p. 86) și, de aceea, este domeniul ideal pentru împrumuturi (Meillet, *Ling.*

¹ Pentru aceste cuvinte indigene, ca și pentru altele discutate în acest capitol, am ținut seama de etimologia directă, singura care interesează în aprecierea rezultatului contactului între limbi. V. Coteanu—Sala, *Etimologia*, p. 87 și Muljacic, *Lessemi*, p. 331-340, ultima lucrare cu o bogată bibliografie.

hist. I, p. 350; Pisani, *Răspuns*, p. 322). S-a arătat că vocabularul este un sistem primar și elementar, insuficient de bine organizat, în timp ce toate celelalte sisteme sunt secundare și omogene (Coteanu, *Sistemul*, p. 33-47). Acest sistem are ca unitate de bază cuvântul. Analizate în toate legăturile lor, atât de ordin semantic (locuțiuni, unități frazeologice etc), cât și de ordin morfologic (derivate, compunere), cuvintele apar ca mici organizări sistematice, al căror element coordonator este cuvântul-nucleu. Această particularitate a sistemului vocabularului permite o fluctuație continuă, unitățile lexicale au o poziție avantajoasă în comparație cu unitățile fonologice sau morfologice, în sensul unei răspândiri mai ușoare la cel mai mic contact dintre două limbi.

Absența unei structuri de felul celei din fonologie sau morfologie nu este unicul fapt care explică de ce vocabularul este mai penetrabil la influențele străine. Se știe, încă de la Sapir (*Linguistique*, p. 53) că fenomenele de împrumut lexical merg împreună cu fenomenele de răspândire culturală.

Ușurința sau dificultatea cu care o cultură acceptă împrumuturi în vocabularul limbii ei poate indica relativul său conservatorism și, de asemenea, forța relativă a celor două culturi. O cultură foarte tradițională și excentrică poate refuza împrumuturile sau, dacă le acceptă, le supune la mari schimbări fonologice, semantice și chiar sintactice, adaptându-le la structura lor gramaticală (Robles—Bruce, *Transculturacion*, p. 113).

Studiul cuvintelor arată sensul în care s-au manifestat influențele culturale. Vocabularul englezei este ilustrativ din acest punct de vedere: straturile latin, francez medieval, latin savant și grec din Renaștere, francez modern sunt numai principalele părți constitutive ale lui. Absența unor influențe ca cea germană dă posibilitatea să se tragă concluzii importante pentru istorie. Sapir arată că limbile sursă importante sunt relativ puține (sanscrita, araba, greaca, latina și franceza; la acestea, pentru secolul nostru,

se poate adăuga engleza; chineza a influențat numai japoneza, coreeana, anamita). În contactul dintre două civilizații, primele elemente care se modifică sunt aspectele de suprafață, adică cuvintele, structura profundă a culturilor și a limbilor se mențin timp îndelungat (Alleyne, *Langues*, p. 1082). Deosebit de interesant, din acest punct de vedere, este cazul maltezei, limbă semitică, foarte puternic influențată de italiană în toate domeniile, evident, în mod deosebit, în lexic. Krier, *Maltais*, p. 140-116, arată că, în diversele câmpuri onomasiologice, unitățile de bază sunt semitice, în timp ce, pentru unitățile mai complexe, se folosesc termeni împrumutați: „vânt” e din arabă — „vânt de sud-est” este sicilian; metalele simple sunt arabe, clar termenii pentru „staniu”, „plumb”, „oțel” sunt din italiană, termenul pentru „stradă” este arab, dar „trotuar”, „colțul străzii” sunt din italiană etc. Observația este valabilă și pentru numele de culori: „roșu”, „negru”, „alb” sunt semitice, clar „gri”, „violet” sunt din italiană. În cazul lui „albastru” există 2 termeni, cel împrumutat fiind mai frecvent decât termenul tradițional.

La cele spuse până acum, trebuie făcute unele remarci cu privire la rolul factorilor lingvistici în realizarea împrumutului lexical. La fel ca în cazul fonologiei sau al morfologiei, structura lingvistică poate stimula interferența lexicală. Asupra acestui aspect al problemei a insistat în repetate rânduri Hope; el a arătat că există un număr de cuvinte care nu constituie un grup omogen și care nu sunt susceptibile de a primi explicații de ordin istoric sau onomasiologic. Sprijinindu-se mai mult pe analiza semantică, spre deosebire de Weinreich, Haugen și Clyne, care se bazează pe datele formale, Hope distinge între o motivare extrinsecă (stimulare externă), în care include cuvintele care primesc explicații istorice sau onomasiologice, deci pe cele ce denumesc obiecte necunoscute, și o motivare intrinsecă (stimulare internă), în care sunt incluse cuvintele împrumutate a căror adoptare răspunde la nevoia structurală a limbii (conceptul există dar semnul care la

denumit a devenit defectuos — prin ambiguitate semantică sau pletoră). Despre alte detalii privind motivarea internă a împrumutului lexical vezi mai jos.

Un exemplu interesant pentru modul cum *structura* unei limbi poate favoriza o anumită influență este cel oferit de limba siameză, în care cuvintele sunt compuse din mai multe silabe, fapt ce a permis influența limbii sanscrite. Absența unei astfel de structuri din tibetană, vorbită în imediata vecinătate a Indiei, explică absența influenței sanscrite (Stieber, *Lois*, p. 111). Chestiunea rezistenței unei limbi la transferul lexical este însă, așa cum precizează Weinreich (*Lang. cont.*, p. 61), una dintre problemele ne-rezolvate (cf. și Skaliccka, *Lehnwdrter*, p. 408-412).

Am arătat care sunt factorii care favorizează interferența în domeniul lexicului (caracterul mai puțin sistematic al lexicului, strânsa legătură dintre cultură și vocabular, rolul factorilor lingvistici). Din acestea, rezultă că nu există o „lege” după care se împrumută cuvinte noi. Este greu de spus de ce, în dialectele grecești actuale, există termeni ca *salrna*, *merza*, *zaba*, *motsilo*, *magula*, *karuta*, fiindcă este greu de imaginat că vechii greci nu cunoșteau paiul, fileul de pește, broasca, mlaștina, mormântul sau îngerul (Stieber, *Lois*, p. 111). Malkiel, *Etym. Hist. Gramm.*, p. 79, subliniază, pe de altă parte, că „Nessuna parola solo per virtu della sua appartenenza ad una privilegiata categoria grammaticale o semantica e libera a priori del sospetto di essere stata importata, quantunque i gradi di probabilità varino considerevolmente. Nou esistono lingue monolitiche e nessuna serie lessicale e impenetrabile alia pressione esterna”. El citează câteva cazuri ca: rom. *sută*, luat din slavă, sp. *facha* din italiană, fr. *poitrine* care a cucerit domeniul occitan, ptg. *ate*, v. sp. *fa(s)ta* împrumutate din arabă. O excelentă sinteză a condițiilor împrumutului există la Hjelmlev, *Langage*, p. 90-91. O reproducem în cele ce urmează: „Abstraction faite des cas, rencontres surtout dans les temps modernes, ou les conditions historiques extérieures se trouvent si bien éclaircies dans tous

les details que l'on arrive à contrôler et à dater l'introduction meme de l'emprunt, il n'existe pas de *criteres generaux* autres qu'intrinsequement linguistiques pour la constatation des emprunts. En principe, il n'y a pas de limites à ce qui peut être emprunté par une langue à une autre. Le plus souvent, naturellement, on emprunte un signe, parce qu'il suit la chose désignée: une marchandise d'exportation porte avec elle son appellation; ainsi le latin *uinum* s'est répandu, comme înot d'emprunt dans presque tout le reste de l'Europe. Mais ce ne sont que des cas particuliers. On n'emprunte pas seulement un mot parce que la chose qu'il désigne n'a pas de désignation autochtone. On emprunte par esprit d'imitation, et les emprunts sont soumis à tous les caprices de la mode. On emprunte parce que le mot étranger est plus disingue ou plus jolii ou plus amusant ou plus intéressant, et seul *Varbitraire* décide — aucun calcul ne peut le prévoir — ce qui est trouve disingue, jolii, amusant et intéressant. Les populations bilingues peuvent naturellement aussi introduire des emprunts dans une langue tout bonnement parce qu'elles ont de la peine à faire le départ entre les systèmes de signe des deux langues; on en a des exemples dans toutes les régions frontières; mais cela est encore un cas particulier. On ne peut donc affirmer d'avance quoi que ce soit sur ce qui peut être on ne peut pas être emprunté... On ne peut donc prédire ce qui peut devenir objet d'emprunt, on doit compter que tout peut le devenir. Et l'on ne peut pas nous plus savoir d'avance si une langue est susceptible d'emprunter et, si oui, à quel degré. On ne peut pas non plus établir des lois générales relatives à la direction dans laquelle vont les emprunts. Les emprunts peuvent être faits par des populations de civilisation supérieure à des populations de civilisation inférieure, ou vice-versa, par la langue des doiiiiiateurs à celle des peuples subjugués ou vice-versa”.

Haarman (*JBasic" vocab.*, p. 1-37) discută o serie de împrumuturi din diferite limbi pentru denumirea unor no-

țiuni importante care intră în prima sută de cuvinte care denumesc corpul omenesc, numerale, culori de bază, fenomene naturale. Goddard, *Tencl. persp.*, p. 430 subliniază opoziția fundamentală stabilită de Salverda de Grave, *Mots*, p. 145-153 care distinge între cauză și ocazia momentului. Pentru el, cauza este lingvistică, în timp ce ocazia rezultă din contacte și influențe de ordin nelingvistic. Această opoziție este formulată în termeni lingvistici astfel: „la cause de l'emprunt, comme tout acte de neologisme est le besoin continuel qu'éprouve l'ensemble de signes qui constitue le vocabulaire de la langue de tester toujours suffisant pour remplir ses fonctions significatives. L'occasion de l'emprunt, c'est le contact des langues, dependant soit d'un état de bilinguisme accompagné de diglossie, soit d'un contexte bilingue isolé, soit d'un bilinguisme individuel, qui, à un moment donné, offre le choix entre l'emprunt et un autre procédé neologique”.

Am discutat, până acum, situația mai mult sau mai puțin normală a rezultatelor în domeniul vocabularului, ca urmare a contactului dintre limbi. O situație specială prezintă Muysken (*Halfway*, p. 52-78) care discută cazul special al unei *media lingua* — o limbă folosită numai într-o comunitate rezultat al contactului dintre spaniolă și quechua în regiunea muntoasă din Ecuador unde are loc un proces de relexificare sub influența spaniolei.

Pentru aspectele tehnice ale împrumutului lexical v. Mackensen, *Traktat*; Braun, *Fremdwörterdiskussion*; Werner, *Integration*; Humbley, *Typologie*, p. 46-70. Pentru mecanismul interferenței lexicale Weinreich (*Lang. cont.* § 2.4.) stabilește o clasificare în funcție de rezultatul interferenței și anume ține seama de cuvinte simple și cuvinte compuse. În cartea noastră, cuvintele compuse le-am discutat în capitolul de formarea cuvintelor (4.1.3.2.). Cât privește categoria cuvintelor „simple” de remarcat că Weinreich le identifică din punctul de vedere al vorbitorilor bilingvi, care efectuează transferul. Așa se explică apartenența la această categorie și a unor cuvinte compuse în limba de

origine transferate în forme neanalizate. În această categorie intră chiar prepoziții întregi (it. amer. *azzoraiti* < engl. *that's all night*, *vazzumara* < engl. *what's the matter* (Menarini, *Italo-Amer.*, p. 159), fr. acad. *faire le didonce* „a saluta” < < engl. *how do you do* (Poirier, *Parler*, p. 281), sp. (Chile) *managua* „marină” < engl. *man-of-war* (Oroz, *Chile*, p. 462, Kany, *Sem.*, p. 159); (Col.) *guasamara* < engl. *what is the matter* (Tobon Betancourt, *Coi*); (Texas) *esteche* „camion” < < engl. *stage zvagon* (Cercălă—Cabaza—Farias, *Voc. Texas*); (Arg.) *antucá* „pălărie” sau „parasol” < fr. *en tout cas* (Sala—Munteanu—Neagu—Șandru—Olteanu, *America I*, p. 433); *sefole* (Rep. Dom.) „specie de cremă de zahăr ars” < fr. *des oeufs au lait* (Rosario, *Esp. Am.*, p. 91); port. amer. *o fbedejulai* < engl. *Fourth of July* (Pap, *Port. Am.*, p. 98); cat. (Men.) *xaquens* < engl. *shake hands* (Ortell—Campos, *Anglicismes*, p. 84); cat. *treffi* < fr. *tres fin* (Alcover—Moli). Alt tip numit „condensare lexico-semantică” este de asemenea interesant pentru cuvintele turcești din română, *iatac* < turc. [*yatakjodasi* (*yatak* „pat”, *oda* „cameră”), *bidinea* < turc. *badana* [*fircasi*] (*badana* „vai”, *firea*) Suci, *Impr. turcă*, p. 337-338.

În cele ce urmează prezentăm unele aspecte ale mecanismului de interferență în cazul vocabularului. Celălalt aspect al împrumutului lexical, integrarea fonologică și morfologică a noului vocabular în limba receptoare, a fost analizat în capitolele precedente. Acordăm o atenție deosebită și analizei locului ocupat de cuvintele împrumutate în structura vocabularului limbii receptoare.

5.1. Modificări de inventar

5.1.1. Modificări în planul conținutului și al expresiei

După poziția pe care o au în structura lexicală a unei limbi, cuvintele împrumutate pot fi de două feluri: unele nu au întâmpinat nici o rezistență din partea cuvintelor

din vechiul fond și altele au fost, cel puțin la început, în concurență cu termenii vechi. Cu timpul, și acestea din urmă pot să înlăture pe foștii lor concurenți și să rămână singurele cuvinte pentru denumirea anumitor noțiuni.

5.1.1.1. Cuvinte împrumutate fără rezistența unor termeni vechi

" Cuvintele împrumutate care nu au întâmpinat rezistență din partea cuvintelor din vechiul fond sunt numeroase. **J** Ele apar în condițiile unei îmbogățiri lexicale determinate de extinderea teritorială sau stilistică a unei limbi, când, / datorită necesității de a exprima realități necunoscute I până atunci, limba apelează la limbile cu, .fate..a Intrat în l contact direct (în cazul unei extinderi geografice) sau la \ limbi de cultură (în cazul unei extinderi stilistice).

5.1.1.1.1. Cel mai bun exemplu pentru a ilustra împrumutarea unor cuvinte în condițiile unei extinderi geografice este oferit de spaniola și portugheza ajunse în continentul american. Datorită contactului cu limbile indigene din Lumea Nouă, spaniola și portugheza vorbite în aceste regiuni s-au îmbogățit cu un număr considerabil de cuvinte. Mulți dintre acești termeni au trecut și în varianta peninsulară. Aceeași observație se poate face despre engleza sau franceza americană.

Într-un interesant capitol consacrat studiului comparativ al influenței engleze în Franța și la Quebec Marechal (*Contribution*, p. 71-73) observă că există o preferință pentru calchiera și influența semantică la Quebec și pentru cuvântul englezesc intact și cuvântul francizat în Europa francofonă. V și Lagneux, *Emprunts*, p. 91-111.

5.1.1.1.2. Extinderea stilistică a unei limbi înseamnă, în cazul nostru, îmbogățirea diverselor variante stilistice (stilul publicistic, stilul științific etc.) și este în strânsă relație cu progresele realizate în domeniul tehnicii, științei și culturii. Pentru exemplificare, ani ales terminologia științifică

românească, care prezintă, printre alte trăsături, faptul că multe dintre elementele ei constitutive au fost împrumutate pe căi diferite, de la o perioadă sau de la o regiune la alta (vezi Ursii, *Formarea*, p. 116-117): termenul *arteră*, sub această formă, nu poate avea la origine decât fr. *artere*, dar forma *arteră* este atestată în română abia la mijlocul secolului trecut, pe când noțiunea respectivă a pătruns încă din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, prin intermediu neogrecesc, sau, mai târziu, latinesc, italian, german sau rusesc, așa cum dovedesc formele *artirie* și *arterie*. Împrumutul din franceză nu este integral, formăT franceză înlocuind formele *artirie* și *arterie*. Pentru cuvinte de acest fel trebuie să admitem o etimologie multiplă, așa cum a subliniat, în repetate rânduri, Al. Graur (Graur, *Etim.-mult.*, p. 22-24; idem, *Studii*, p. 67-77; idem, *Etim. rom.*, p. 11-18) care ne oferă cazul unui termen împrumutat a cărui situație o reproducem în continuare: rom. *ofițer* nu poate proveni din fr. *officier*, ț nu poate fi explicat prin *ci*, nici din it. *Mfficiale*, care nu poate explica evoluția lui *u-*, *-ci*, *-ale*, nici din rus. *oficer* (*o* protonic se pronunță *a*) și nici *clux^pcA^oficer*, care are accentul pe *i*. Singura limbă unde cuvântul are aceeași formă ca în română este bulgara (*ofițer*), dar termenul a apărut într-o epocă în care nu împrumutam cuvinte din bulgară (Graur, *Studii*, p. 75).

Idea de bază a etimologiei multiple pornește de la constatarea că realitatea este mult mai complexă decât este prezentată în dicționarele etimologice: un cuvânt nu are o origine atât de net delimitată, în istoria lui împletindu-se fapte numeroase care fac ca, pe lângă cuvântul luat ca bază pentru etimologie, în dezvoltarea unui cuvânt studiat, să mai intervină și alte cuvinte, din aceeași limbă sau din alte limbi. Exemplul clasic care se citează este cel al rom. *lampă* care nu provine din vechiul grec Xau7rd<;, aceasta însemnând „torță”. Dacă ținem seama de sensul cuvântului și făcând istoria cuvântului în română, se constată că, pe măsură ce tehnica luminatului s-a dezvoltat, cuvântul *lampă* și-a modificat înțelesul, de fiecare dată, sub influ-

ența altei limbi străine. Cuvântul a venit, la început, sub forma *lambă* și cu înțelesul ele „lampă ele ulei”, elin greaca modernă. Mai târziu a apărut lampa cu petrol și atunci cuvântul a venit din nou la noi, modificându-și nu numai sensul, ci și forma, folosindu-se mai mult *lampă* (*lambă* a rămas ca o formă rustică și periferică), care a pătruns, în același timp, pe diverse căi, din rus. *lampa*, fr. *lampe*, germ. *Lampe*, magh. *lampa*. Pe urmă *lampă* a căpătat alte sensuri clin diverse limbi când au apărut lămpi electrice, lămpi de radio etc. Mocanii, *Cuv. itai*, p. 247-256 este o bună exemplificare pentru cuvintele italiene pătrunse prin intermediul diverselor limbi (cf. de asemenea Bogdan, *Loan-words*, p. 744; Derbyshire, *Borrowing*, p. 535-550).

La exemplele din română, în care a fost vorba ele o terminologie modernă, se pot adăuga altele clin cele mai variate domenii, înțelegând prin cultură și aspectele culturii materiale. Din această perspectivă chiar cuvintele discutate la extinderea geografică (5.1.1.2.1.) pot fi amintite și aici. Numărul cazurilor de acest fel este foarte mare (cf. Hoijer, *Change*, p. 335-345). Dăm, în continuare, câteva exemple luate de la Weinreich (*Lang. cont.*, p. 56-57), pentru a arăta cât de variate sunt aceste situații și pentru a sublinia ideea că studiul acestor inovații lexicale poate fi un ajutor în a putea dovedi ce anume a învățat o comunitate de limbă de la alta (cf. Dillon, *Ling. borrowing*, p. 12-17). Poloneza și ucraineana au preluat, clin română, mai ales denumiri din domeniul vieții în regiunile de munte și ele pășune¹, popoarele clin regiunea Volgăi au învățat arhitectura de la ruși, retoromanii au aproape toate produsele civilizației industriale clin germana vorbită în nordul provinciei, în timp ce vorbitorii de *schwyzertitsch* au luat, de la retoromani, unele tehnici legate de viața casnică

¹ La bibliografia clată de Weinreich. *loc. cit.*, se pot adăuga o serie de studii ca: Macrea, *Empnints*; Vrabie, *Einprunts*; Scheludko, *Rum. Elem.*; Vincenz, *Substnt. p.* 144-153; Capidan, *Elcmnts.* p. 199-214; Tietze, *Prescnt*; Bledy, *Influența*; Bakos, *Empnnil.* Bakos, *Magyar* este o excelentă sinteză a influenței românești asupra lexicului maghiar.

și agricolă precum și unele practici specifice zonei de munte și, d clată cu aceasta, și cuvintele corespunzătoare, în aceeași ordine de idei, amintim cazul turcismelor din limbile balcanice analizat de Skok, *Restes*, p. 591-596. Importanța lor pentru un grup mai mare de limbi, asemănătoare cu cea a arabilor clin Peninsula Iberică, ne determină să ne oprim puțin asupra lor, pentru a menționa faptul că multe sfere onomasiologice (construcția casei, felurile de mâncare orășenești etc.) sunt foarte bogate în elemente turcești. Explicația constă în faptul că toată terminologia vieții urbane a fost, la origine, luată clin turcă și era de tip oriental. Pentru spaniola americană se poate cita lexicul maritim analizat de Lope Blanch (*Lexico*, p. 47-56). Un caz interesant de interferență lingvistică cultă în domeniul vocabularului este cel prezentat de Coseriu (*Sprach. Interferenz*, p. 77-100) pe baza italianist melor din opera lui George Călinescu.

5.1.1.2. Cuvinte împrumutate care concurează termeni vechi

Cuvintele împrumutate pot apărea fără a înlocui, cel puțin la început, pe cele vechi; ele pot să funcționeze ca sinonime ale unor cuvinte vechi, să fie deci variante libere ale acestora clin urmă. Exemple pentru perioada de început a spaniolei americane în care se concureau sinonime spaniole, antiliane și mexicane se găsesc la Ontanon de Lope, *Genesis*, p. 276-283. în termenii lui Manineț, extinderea prin împrumuturi produce o bogăție informațională căci „plus les unites du. systeme sont nombreuses, plus chacune d'entre elles apporte cl niformations" (Martinet, *Elements*, § 6.10). Se poate, de asemenea, ca unul sau mai multe cuvinte împrumutate să caracterizeze anumite stiluri ale limbii, anumite terminologii sau chiar numai vorbirea unor anumite persoane (în acest din urmă caz, cuvântul nou este sinonim cu cuvântul vechi numai în anumite enunțuri, așadar nu în limbă, ci la nivelul vorbirii] cf. J. Rey-Debove, *DuŃin, lexic*, p. 85). Pe de altă părfe în

marea majoritate a acestor situații, termenii noi nu sunt perfect sinonimi cu cei vechi; aplicându-se la un număr redus de obiecte, ei spun mai multe despre acele obiecte, deci conțin o cantitate de informație mai mare. Astfel, opoziția vechi—nou devine o opoziție în care termenul nou este marcat în raport cu termenul vechi, care nu este marcat (cf. Coseriu, *Semantique*, p. 176, 184). Această opoziție marcat—nemarkat este deosebit de importantă pentru explicarea procesului de înlocuire a unor cuvinte vechi de cuvintele noi, fostele lor sinonime. Cauzele care determină adoptarea unui termen nou, în condițiile păstrării termenului vechi, sunt variate. În cele ce urmează prezentăm câteva dintre cele mai importante, grupate în cauze, externe și interne.

Brâncuș, *Voc. autohton*, p. 161-162, arată că unele cuvinte românești împrumutate din substrat au căpătat sensuri specializate, în timp ce sinonimul latinesc avea sensul general (*ai* „usturoi” < lat. *alium* și *kurdă* „usturoi sălbatic” din substrat). Sala, *Relations*, p. 585-587 prezintă situații similare în care atrage în discuție și alți termeni împrumutați din vechea slavă, care, la fel ca termenii de substrat, sunt termeni marcați, în opoziție cu cei moșteniți din latină, care nu sunt marcați. Observații similare cu privire la termenii din substratul iberic, care sunt marcați în opoziție cu cei moșteniți din latină la Sala, *Considerations*, p. 261-265.

La aceste exemple, adăugăm cazul împrumuturilor din franceză făcute de o limbă africană (wolof). Dumont—Mbodj, *Wolof*, p. 454-455 disting, între diversele împrumuturi care denumesc concepte noi, două categorii: unele contribuie la dotarea limbii receptoare (wolof) cu o „tehnicitate” pe care n-o avea (fr. *microbc* > *mikorob*, *trișor* > *tirasoor*), în timp ce altele contribuie la îmbogățirea lexicului wolof nu cu concepte noi, ci cu ceea ce Dumont, *Emprunts*, p. 121 numește „realisations nouvelles”. Astfel, alături de cuvântul wolof *toogukaay* „scaun” s-au adăugat cuvinte ca *ban* < fr. *banc*, *siis* < fr. *chaise*, *fotey* < fr. *fauteille*, toate îm-

prumutate, pentru a preciza câmpul lexical „scaun”. Un exemplu asemănător, dar și mai convingător, este cel al termenilor împrumutați din franceză care au dus la reorganizarea, prin precizări, a câmpului lexical al termenului *ndaf* din wolof. Acest termen se întrebuințează pentru a denumi orice fel de recipient pentru lichide. Astăzi, datorită termenilor împrumutați din franceză, sunt folosite, pentru a desemna un anumit tip de conținut (de tip *ndab*): *pool* (fr. *poele*), *hot* (fr. *pot*), *super* (fr. *soupiere*), *kastuloor* (fr. *casserole*), *weer* (fr. *verre*), *bol* (fr. *bol*), *benwaar* (fr. *baignoire*), *asat* (fr. *assiette*). Ceea ce este mai interesant este faptul că aceste împrumuturi sunt dublate, aproape totdeauna, de economie fiindcă nu se mai apelează la perifrază, care nu e totdeauna precisă.

5.1.1.2.1. Dintre cauzele externe care explică împrumutul este de amintit, în primul rând, nevoia de a denumi lucruri și concepte noi pentru care sunt folosite, la început, o serie de cuvinte vechi cu accepțiuni noi. Cu timpul, aceste întrebuințări „metaforice” sunt eliminate în favoarea cuvântului împrumutat. Sunt bine cunoscute cazurile cuvintelor spaniole de felul lui *leon*, *lagarto*, *pavo* folosite pentru a denumi noile realități ale faunei americane.

La înlocuirea unor cuvinte din vechiul fond prin cuvinte împrumutate, pot contribui și cauze de natură religioasă. Un exemplu ilustrativ este cel prezentat de iudeospaniola, care a eliminat, total sau parțial (numai în aspectul scris, ladino), vechile cuvinte spaniole. Iudeospaniola nu păstrează termenul *domingo*, adică pe *dies dominicus*, ci l-a înlocuit prin *alxad*, cuvânt de origine arabă care are sensul de „prima (zi)” (vezi Wagner, *Jud.-Arab.*, p. 548-549). La fel, în iudeospaniola, sunt frecvente *dez-mazalado*, derivat de la *mazal* „destin”, *malsin* „calomniator”, *lemufio* „doliu”, *mamzer* „bastard”, cuvinte ebraice care au ajuns, în unele cazuri să fie unicele cuvinte pentru a denumi un anumit lucru. Mai numeroase sunt cuvintele ebraice în aspectul scris al iudeospaniolei, care a fost pu-

tenric influențat de ebraică (*xadzir* „porc”, *garon* „gâtlej” etc).

Cazuri interesante de înlocuire a unor cuvinte spaniole care se referă la creștinism din romanțele iudeospaniole ne oferă Armistead—Silverman (*Chris. elem.*, p. 21-38). Cuvintele spaniole sunt înlocuite prin cuvinte ebraice sau balcanice (grecești sau turcești). Astfel, de exemplu, într-o variantă din estul Mediteranei a romanței *La misa de amor*, sp. *abad* este înlocuit prin *papas* sau *papaziku*, care provin din ngr. *pappas* „preot”, iar într-o variantă a romanței *La expulsion de los judios de Portugal: los gregos van a la klisa* „grecii merg la biserică” (*klisa* < tc. *kilise* „biserică”). Exemple similare există și în alte romanțe: *misa major* devine *admiracion* sau *predicacwn* (*Misa de amor*, Maroc), *Noche de Navidad* devine *noches son de enamorar* sau *...de alabar* (*Melissande insomne*, estul Mediteranei). Pentru bibliografia „iudaicizării” iudeospaniole și iudeoportughezei v. Sephiha („*Christianismes*”) și Wexler, *De-Judaicization*.

5.1.1.2.2. Cauzele interne care explică împrumutul pot fi multiple

5.1.1.2.2.1. O situație aparte este cazul împrumutării unor unități lexicale noi, din cauza unei modificări petrecute în structura morfologică a limbii receptoare. Am arătat, în partea consacrată morfologiei (2.1.1.1.), că istoromâna a adoptat categoria aspectului verbal după modelul croat. Am văzut că opoziția imperfectiv—perfectiv poate fi exprimată în două feluri: cu ajutorul prefixului croat adăugat la verbul romanic sau prin forme supletive (formele imperfective sunt de origine latină, iar cele perfective, aproape totdeauna cu prefix, sunt de origine croată). Ultimul procedeu, împrumutarea verbului gata format, cu indicativul aspectului perfectiv, pare a fi preferat din cauză că, astfel, sunt evitate creațiile hibride, formate dintr-un prefix croat și un verb romanic. Se ajunge, astfel, la perechi de verbe de felul celor care urmează:

ară „a ara” — *zori* (*zeori*, *zaori*)

be „a bea” — *popi*, *napi*(*se*)

cl'emâ „a chema” — *nazovi* /iterativ: *nazivui*

cuvintâ „a vorbi” — *pojovori*(*se*) /iterativ: *razgovariii*

mesurâ „a măsura” — *zamiri* etc.

Kovacec (*Istr. act.*, p. 220) remarcă faptul că sistemul suportă greu astfel de opoziții ale elementelor supletive, care sunt de fapt opoziții hibride. Sub presiunea numeroaselor opoziții de aspect de tipul *hitți-hiti* sau *leti-doleti*, opozițiile hibride din primul cod (istoromâna) sunt reduse la normele celui de-al doilea cod (croata). Ca urmare, forma perfectivă croată atrage după sine în sistem și forma croată, imperfectivă. Astfel, la persoanele în vârstă, perfectivului *spredi* i se opune imperfectivul *torce* de origine latină, în timp ce, la generațiile mai tinere, este aproape generală opoziția *precli* (imperfectiv) — *spredi* (perfectiv) și se întâmplă ca unele persoane nici să nu cunoască verbul *torce*. Prin eliminarea verbelor imperfective de origine latină, se pierde, de multe ori cuvântul-nucleu în jurul căruia gravitau altele, afectate indirect de această pierdere (v. Kovacec, *Notes lexic*, p. 25-26).

5.1.1.2.2.2. împrumutarea unor cuvinte noi care au eliminat termenii vechi a fost pusă și în legătură cu insuficiența „motivare” a cuvintelor din fondul vechi. Neputința unui cuvânt de a produce o familie numeroasă de derivate, din care să se poată extrage un radical, ca purtător al ideii, prin care cuvântul să se păstreze în memorie, ceea ce S. Pușcariu (*LR I*, p. 200) numea „sterilitatea” unui cuvânt, a fost invocată drept cauză a dispariției unui cuvânt înlocuit prin împrumut. Astfel, prin lipsa de derivate, explică S. Pușcariu dispariția cu totul sau numai în anumite regiuni ale teritoriului românesc a unor cuvinte ca *aceră* (< lat. *aquila*), *agest* „aluviune” (< lat. *aggestum*), *austru* (< lat. *austum*), *deșidra* (< lat. *desiderare*), *lard* (< lat. *lardum*) etc.

Se pare că, în condițiile speciale ale unor limbi pe care ele dispariție, se ajunge la izolarea cuvântului prin pier-

derea treptată a derivatelor și prin fenomenul pe care îl prezentăm în cele ce urmează. Situația din istroromână este din nou interesantă deoarece, așa cum subliniază Kovacec (*Istr. act.*, p. 227-229; *Notes lexic.*, p. 36-39), majoritatea cuvintelor vechi sunt „nemotivate”, fiindcă fie că s-au pierdut celelalte elemente cu care un anumit cuvânt forma o familie (*sclre* „sare”, dar nu **sarcl*), fie că, datorită evoluției fonetice și semantice, formele înrudite s-au îndepărtat (*fler* — *fl'âre*; acest din urmă caz este mai rar). Astfel se ajunge ca „familiile” semantice ale cuvintelor istroromâne să fie constituite, adesea, dintre un cuvânt românesc și mai multe croate (*farecâ* „a fereca” — *pricuî* „a potcovi”, *covâc* „fierar”, *potkivâc* „idem”, *cov* „idem”). Cuvintele croate sunt „motivate”, cele mai multe chiar în istroromână, clar, mai ales, în lexicul croatei, fapt care pentru o situație de bilingvism, este important. Efortul de a menține cuvintele din vechiul fond al istroromânei, de obicei, de origine latină, este economic numai dacă frecvența lor în limbă este ridicată; în caz contrar, ele sunt înlocuite prin sinonimele croate sau prin perifraze, ultimul procedeu nefiind, evident, dintre cele mai economice, în felul acesta, introducerea unor cuvinte croate reprezintă, de fapt, o importantă economie pentru bilingvi, deoarece, prin aceasta, se reduce deosebirea dintre cele două coduri întrebuințate de vorbitorul bilingv (Kovacec, *Istr. act.*, p. 228). Pentru motivarea împrumuturilor din sabir, v. Tabouret-Keller, *Motivation*, p. 25-60.

5.1.1.2.2.3. în unele cazuri, în situația limbilor pe cale de dispariție, eliminarea unui cuvânt din fondul vechi de către un cuvânt nou este facilitată de faptul că termenul vechi capătă, uneori, un sens mult mai îngust și, de aceea, nu se poate întrebuința decât într-un număr limitat de combinații, în timp ce sinonimul său mai nou intră într-un număr teoretic nelimitat de combinații și capătă un sens mult mai general. Exemple de acest fel pentru istroromână a dat A. Kovacec (*Istr. act.*, p. 288), care subliniază că specializarea prea îngustă a unui cuvânt duce la

'eliminarea lui și la înlocuirea cu un element cu sens mai general, mai ales când frecvența lui mică este invers proporțională cu cantitatea de informație pe care o conține. Astfel, la Jeiăn verbul *âncepâ* „a începe” este limitat numai la întrebuințarea cu un obiect direct, care este, aproape totdeauna, un element de consum în casă (*a începe pâinea*, ~ *lemnele*, ~ *zahărul*...), iar, cu sens general și alături de verbe, se întrebuințează *posni* (*posni-ta cîntă*); adjectivul *verde* înseamnă „verde” numai cu sensul de „crud, proaspăt”, iar, când este vorba de culoare, se folosește corespondentul croat *zele'n* (adjectivul *verde* cu sensul de culoare verde s-a menținut în numele unei plante care rămâne și iarna verde: *verdele spir*); verbul *scote* se întrebuințează numai cu sensul „a scoate din ceva (de ex. din apă, din foc) pentru a salva”, în celelalte contexte apar *poteyni*, *zvui*, *spasi*, toate clin croată. Interesant este cazul perechii *grev-tezâc*. Când a pătruns în istroromână *tezâc*, ambii membri ai perechii aveau atât sensul „greu”, cât și sensul „dificil”. Este foarte probabil că, la început, *tezâc* a avut sensul „dificil”, iar *grev*, pe acela de „greu”. Această situație s-ar fi menținut dacă *tezâc* n-ar fi fost legat, în conștiința vorbitorilor bilingvi, de cuvântul croat *tezâc*, care are ambele sensuri. Astfel, *grev* a rămas cu sensul de „greu”, iar *tezâc* a primit ambele sensuri, „dificil” și „greu”, ca în croată. Dacă unul dintre acești termeni va fi eliminat, acela va fi, desigur, *grev*, care are un sens mai restrâns și este mai puțin „motivată” (Kovacec, *Istr. act.*, p. 229).

Fenomenul descris explică restrângerea considerabilă a diferitelor terminologii. Exemplul tipic este păstoritul la istroromâni, care a încetat să constituie ocupația celei mai mari părți a populației, datorită faptului că au fost descoperite alte surse de venituri (în primul rând munca sezonieră sau permanentă la oraș). Aceasta a făcut ca terminologia care-l însoțea să înceteze de a mai fi general cunoscută, menținându-se numai la persoanele pentru care păstoritul reprezintă un mod de existență economică, întrebuințarea cuvintelor într-un cerc restrâns de oameni

duce la o restrângere a sensului cuvintelor, așa cum a remarcat R. Meringer, idee reluată și dezvoltată de A. Meillet (*Ling. hist.*, I, p. 245). Acești termeni, economici în mediul păstoresc, datorită folosirii lor frecvente, în noile condiții, nu mai au o largă întrebuintare pentru limbă, astfel încât ei să se poată menține ca termeni stabili (cf. Weinreich, *Lang. cont.*, p. 57). Se constată, pe de altă parte, că întrebuintarea redusă duce la nesiguranță în folosirea formelor gramaticale ale unor astfel de cuvinte, ceea ce accelerează și mai mult procesul de părăsire a lor. Kovacec (*Istr. act.*, p. 208; *Notes lexic*, p. 6-10) citează exemplul verbului *alege* „a alege”, care și-a limitat sensul la „a separa, a despărți oile sau mieii” (sensul există și în dacoromână) și care prezintă numeroase neregularități în paradigmă la toate persoanele care se ocupă de păstorit. Este clar că, în această situație, termenii istroromâni sunt înlocuiți prin alții, mai generali, croați, care sunt mai bine motivați. Unitățile lexicale mai regulate, înzestrate cu o mai mare vitalitate dintr-uu cod, înlocuiesc unitățile izolate, mai slabe din celălalt cod.

Un proces lexical asemănător putem presupune și pentru alte domenii din istroromână (Kovacec, *Notes lexic*, p. 6-22). Un exemplu dintre cele mai interesante este terminologia legată de creșterea caprelor. Întrucât aceasta nu mai este practică, și terminologia respectivă din vechiul fond a dispărut în întregime, din ea s-a păstrat numai termenul generic *capra* „capră”. Într-un mod identic trebuie să se fi petrecut lucrurile și în iudeospaniolă, care nu mai păstrează din vechiul fond spaniol pentru unele domenii decât termenii generici: nu mai există nici un nume de pește spaniol, ci numai termenul generic *peskado*; în afară de termenul generic *fior* și de *roza*, care, în unele dialecte iudeospaniole, înseamnă și „floare”, toți termenii, pentru a denumi florile sunt luați din turcă sau greacă. Un fenomen, în parte, asemănător îl prezintă cazul cuvintelor care își pierd sensul originar: sp. *sinistro* a căpătat în Evul Mediu sensul „stâng” din cauza conotațiilor date de

popor apariției anumitor păsări la dreapta drumului la începutul unei călătorii. Viciul astfel creat a fost ocupat de împrumutul basc *ezquer*, de unde provin formele ibero-romanice actuale. Cf. și fr. *gauche* (Quilis, *Sort esp.*, p. 102-103). Cf. și rom. *stâng*, termen împrumutat, probabil, tot din motive de tabu (de remarcat că româna nu are moștenit lat. *sinister*).

5.1.1.2.2.4. Un fenomen cu totul opus celui prezentat mai sus a fost semnalat de Jaberg (*Discuție*, p. 65) și de Bloch (*Penetration*, p. 95) și reluat de Weinreich, *Lang. cont.*, p. 60: în cazul vorbitorilor bilingvi, comparația dintre cele două limbi permite să se observe că unui cuvânt dintr-o limbă îi corespund în alta două cuvinte. Acel vorbitor va căuta să elimine insuficienta diferențiere semantică. Ea poate să se prezinte sub forma unui cuvânt polisemantic, așa cum este în cazurile discutate de Jaberg și Bloch, sau poate să fie sub forma unui cuvânt monosemantic căruia îi corespund două cuvinte în altă limbă (cazul discutat de Weinreich, *Lang. cont.*, p. 60). Jaberg arată că, într-un dialect italian din Elveția, din cauză că termenul *corona* însemna „coroană” și „cunună”, s-a simțit nevoia unei diferențieri după modelul germanei și, astfel s-a împrumutat, din această limbă, termenul *Kranz* pentru „cunună”. Același fenomen s-a petrecut în dialectul loren din Vosgi, analizat de Bloch: termenul *soze* era considerat insuficient diferențiat în comparație cu distincția din franceză (*songer* și *rever*) astfel că a fost împrumutat din franceză termenul *rever*. Cerdă, *Diglosia*, p. 137-158, prezintă un interesant caz cu 90 de cuvinte catalane din satul catalan Constanți, care, neavând corespicient direct în spaniolă, sunt abandonate în favoarea soluțiilor comune din catalană și spaniolă. Deci avem a face cu o remodelare de structuri semantice în catalană datorită absenței unor replici puternice în spaniolă. Influența străină este responsabilă indirect de degradarea semantică a cuvintelor indigene. Fenomene de acest fel au ca rezultat și modificarea distribuției cuvintelor. În ambele

cazuri avem a face cu cuvinte polisemantice. Exemplul discutat de Weinreich, *Lang. cont.*, p. 90, luat din domeniul slav, este interesant pentru că, la originea fenomenului, avem a face cu un cuvânt cărui îi corespund, în limba secundară, două cuvinte (în cazul precedent unui cuvânt cu două sensuri în limba primară îi corespundeau două cuvinte). Slavii așezați în nordul Rusiei aveau un singur termen pentru „armăsar”; din cauză că finlandezii aveau doi termeni, slavii au împrumutat cuvântul *varza* pentru „armăsar foarte tânăr și prost”. Fenomenul este mai frecvent înregistrat în cazul limbilor pe cale de dispariție, unde polisemia poate contribui la apariția unor cuvinte noi, împrumutate din diverse limbi (am descris fenomenul în Sala, *Polisemia*, p. 47-64).

- în limbile pe cale de dispariție, vorbite de un număr relativ redus de persoane, nu toate cuvintele sunt întrebuintate în egală măsură de către toți vorbitorii. Deosebirea variază de la o localitate la alta și, chiar în interiorul unei localități, de la un vorbitor la altul. Multe cuvinte sunt vii, dar sunt cunoscute numai de generația vârstnică, tinerii necunoscându-le sau cunoscând foarte vag sensul lor; unele cuvinte circulă numai într-un anumit cerc de oameni care au aceeași ocupație sau la persoanele de același sex. În timpul anchetei făcute la sefardiții din București, unii dintre subiecți își aminteau de unele cuvinte, necunoscând, pentru o parte din ele, adevăratul sens, ci numai domeniul în care se întrebuintează (Sala, *Dispariția*, p. 43-44). În aceste situații, deși contextul situațional al comunicării este cunoscut, astfel de cuvinte polisemantice sunt părăsite treptat și, în locul lor, sunt folosite cuvintele din celălalt cod (croat, în cazul istroromânei, sau limba țării- în care se vorbește iudeospaniola) pentru că prin întrebuintarea cuvintelor din al doilea cod, se micșorează efortul mental (în loc de două unități dintre care subiectul bilingv trebuie să aleagă există numai una comună pentru ambele coduri). Prin reducerea a două unități care aparțin fiecare altui cod, la o singură unitate

pentru ambele coduri se realizează o economie importantă în mijloacele de exprimare ale subiectului bilingv și, în același timp, se micșorează posibilitatea de a greși la schimbarea codului (Kovacec, *Istr. act.*, p. 205).

5.1.1.2.2.5. Există și cazuri în care simpla noutate a unui termen provenit dintr-o limbă cu prestigiu pentru vorbitorul bilingv poate explica folosirea și adoptarea cuvântului respectiv. Numai așa s-ar putea explica de ce, în română, un cuvânt de origine latină *oaspe*, cu o familie numeroasă [*ospăț, ospăta, ospătar, ospătărie* etc), și care nu este omonim cu nici un alt cuvânt, a fost înlocuit, în Muntenia și Moldova, prin turcescul *musafir*, în Banat, prin cuvântul dialectal german *gost* și, în câteva localități din nordul Transilvaniei, prin maghiarul *vindeg* (Pușcariu, *LR*, I, p. 202; cf. observațiile lui Petrovici, *Atlas*, p. 35).

Situații de felul celei de mai sus sunt mai frecvente în cazul unui bilingvism activ în care prestigiul mai mare al unuia dintre cele două coduri este o sursă permanentă de modificări. Este cunoscută situația imigranților din USA care împrumută multe cuvinte din engleză pentru a arăta stadiul avansat de aculturație (Weinreich, *Lang. cont.*, p. 60). Adesea această situație de bilingvism duce la împrumutarea unor cuvinte inutile așa cum este cazul împrumuturilor englezești din irlandeză (Sjoestedt, *Infl. angl.*, p. 97) și din cebuano (Quilis, *Hispanismos*, p. 51; *Infl. esp.*, p. 569). Dacă observăm că, în cazul istroromânei, bilingvismul activ este general (copiii de vârstă școlară vorbesc curent istroromâna și croata), că necesitatea de a folosi a cloua limbă este zilnică (în contact cu populația croată înconjurătoare și, în situații excepționale, chiar și cu consătenii) și că, în sfârșit, istroromâna nu dispune de instituții (școală, biserică, presă) care să o folosească, ne putem ușor imagina cât de mare este prestigiul croatei. Fischer, *coma*, p. 393-398 discută împrumuturile cu nuanțe poetice din latină făcute din greacă.

Un exemplu de înlocuire a unor cuvinte vechi prin cuvinte împrumutate din astfel de motive este oferit de

unii termeni afectivi din istroromână. Kovacec (*Istr. act.*, p. 222) arată că, în Jeiăn, pentru „Dumnezeu” se folosește cuvântul *domnu*, dar ca termen de adresare se întrebuițează forma de vocativ a termenului croat (*bâze*). La fel, pentru „fiu” și „fiică” istroromâna are cuvintele *fi!*, *fil'e*, dar ca termen de adresare, ori de câte ori există o atitudine afectivă, se întrebuițează termenii croați *sinco* și *hcerco* (forme de vocativ), fiind considerați mai puternici, mai expresivi, Un interesant caz este semnalat de A. Kovacec din Jeiăn, unde a auzit o mamă tânără care spunea copilului *đ-m ruka* „dă-mi mâna”, folosind termenul slav *ruka* „mână” în locul vechiului cuvânt latinesc, deși de fapt *mână* este termenul curent; la întrebarea anchetatorului dacă se folosește și cuvântul latinesc, tânăra a precizat că *huka* se folosește numai vorbind despre copiii mici. Exemplele ar putea continua: cuvântul pentru „mort” este *mort*, dar într-o povestire vie este înlocuit prin echivalentul croat *mârtav*; pentru un om beat se folosește curent adjectivul *bet*, dar ca termen depreciativ se poate auzi, la subiecții tineri, și adjectivul *piiân*. Chiar dacă, în momentul pătrunderii lor în limbă, ele sunt folosite-mai ales pentru expresivitatea lor și înlocuiesc cuvintele vechi numai în anumite contexte, astfel de sinonime pot deveni un concurent serios pentru cuvintele din vechiul fond, ajungând să le elimine pe acestea din urmă. Așa s-au petrecut lucrurile, cu siguranță, și cu vechile cuvinte românești pentru „tată” și „mamă” din istroromână, înlocuite complet prin formele croate de vocativ *câie* și *măie*.

Deroy (*Emprunt*, p. 172-175), dă numeroase exemple de cuvinte împrumutate datorită admirației pe care vorbitorii o au față de o altă limbă. Este cunoscută superioritatea culturală a Italiei în timpul Renașterii, care a făcut ca numeroase cuvinte italienești să pătrundă în limbile europene. Evident că între poziția socială a istroromânilor și a celor care au împrumutat cuvintele italienești din timpul Renașterii există deosebiri care pot explica tipurile de cuvinte împrumutate (uzuale, în cazul istroromânilor,

cuvinte de cultură, în al doilea caz; răspândite între toți vorbitorii istroromânei, folosiți numai în anumite grupuri etnice și sociale în cazul italienei).

Un exemplu interesant de pătrundere a unui cuvânt străin în poezia tradițională iudeospaniolă (*amân* din turcă) este dat de Armistead—Silverman, *Excl. turcas*, p. 177-193.

5.1.1.2.2.6. în unele studii, s-a insistat asupra faptului că și omonimia „dăunătoare” (Weinreich) poate fi sursă a dispariției cuvintelor și că, printre procedeele terapeutice folosite pentru înlăturarea omonimiilor supărătoare, un loc de seamă îl ocupă împrumutarea unor cuvinte străine. Sunt cunoscute exemplele aduse de la Gillieron până astăzi de explicație prin omonimie pentru dispariția unor cuvinte și înlocuirea lor prin alte cuvinte din aceeași limbă sau, ceea ce ne interesează în cazul de față, prin cuvinte împrumutate. O. Bloch, unul dintre elevii lui Gillieron, succesor al maestrului la catedra de dialectologie galo-romanică de la Hautes-Etudes, în lucrarea pe care am mai citat-o (*Penetration*, p. 95), explică, printr-un conflict omonimie între termenii pentru „căruță” (< lat. *carrum*) și „carne” (< lat. *carnem*) clin dialectul loren vorbit în Vosgi, împrumutarea cuvintelor *voiture* și *viande* din franceză. în română, au fost explicate numeroase împrumuturi prin același raționament: evitarea omonimiei. Lat. *aratrum* (» atom. *aratu*) ar fi fost înlocuit prin *plug*, cuvânt de origine slavă, fiindcă devenise omonim cu *arat*, supinul și participiul trecut de la *a ara*. Tot așa s-a încercat să se explice împrumutarea rom. *scump* din slavă datorită omonimiei dintre *carum* „scump” și *carrum* „car” (Capidan, *Bilinguisme*, p. 78; cf. critica lui Coseriu, *Sem. rum.*, p. 185-186). Kiesler, *Tipologia*, p. 506, nota 7 citează după DCELC, s.v. *retama*, *viento*, cunoscutul conflict între v. sp. *hunestra* < lat. *feuestra*, v. sp. *(h)iniest(r)a* < lat. *ginestra* care a dus la eliminarea celor două omonime și înlocuirea •lor p.rirt derivatul, w ? și i cuvântul *ambireUima*-. . : •.

Exemple de acest fel se găsesc în monografia lui A. Kovacec consacrată istroromânei. În Șușnevița, pentru „cer”, s-a menținut cuvântul *jer*, cu sensul de „cer” și „cerul gurii”. Cuvântul corespunzător din Jieân, *cer*, înseamnă numai „cerul gurii”, dar și pentru acest sens se întrebuințează tot mai des *nebo*, cuvântul croat. Kovacec crede că la înlocuirea lui *cer* prin *nebo* a contribuit omonimia cu persoana I singular și persoana a III-a plural prezent a verbului *care* „a cere”, *cer* și expresia *c-er* (formă în vorbirea allegro pentru *ce-ver* „ce vrei (vei)”) pe de o parte, și *cer* „cer; cerul gurii” pe de altă parte. Este foarte probabil că la producerea fenomenului a contribuit și polisemia substantivului *cer* „cer”, „palat”; pentru „cer” a fost luat cuvântul croat *nebo* (Kovacec, *Istr. act.*, p. 217-218; *Notes lexic*, p. 22-23).

Coliziunea omonimică este, după același autor (*op. cit.*, p. 218), cauza dispariției a trei cuvinte din istroromână: *lume* „lume”, *lume* „lumină” și *lume* „nume” și a înlocuirii lor prin împrumuturi din croată pentru cele trei noțiuni deosebite există indicatori deosebiți. *Lume* cu sensul de „lumină” îl cunosc numai vorbitorii cei mai în vârstă din Jieân, însă termenii curenți sunt *svitlo* și *svitloba*, astfel că, de fapt, azi mai există numai două omonime, *lume* „lume” și *lume* „nume”, care sunt folosite de toți vorbitorii. Omonimia duce însă la înlocuirea lor cu cuvintele croate *svit* și *iime* (înlocuirea cuvintelor vechi are loc chiar și în expresii: în loc de *pre lume*, *tota luma* apar *po svitu*, *tot svitu*).

Așa cum s-a arătat cu diferite ocazii, mai ales de aniversării doctrinei lui Gillieron, explicația prin omonimie trebuie aplicată cu discernământ și nu numai fiindcă în limbă continuă să existe numeroase omonime care mi sunt înlocuite (critica adusă lui Gillieron).

5.1.1.2.2.7. Un factor intern asemănător în multe privințe cu cel discutat anterior este unul asupra căruia a atras atenția încă Vendryes (*Langage*, p. 231-233) și asupra căruia a insistat și Weinreich (*Lang. cont.*, p. 58-59). Este

vorba de faptul că termenii afectivi au tendința de a-și pierde forța expresivă. Weinreich (*Lang. cont.*, p. 58) vorbește de zone onomasiologice de „joasă presiune”, acolo unde există nevoie constantă de sinonime. În aceste zone, unul dintre izvoarele de cuvinte superioare în expresivitate sunt limbile străine și de aceea sunt preferate unor cuvinte indigene. Fenomenul este mai frecvent în vorbirea bilingvilor care au la îndemâna lor elementele din limba secundară, dar el nu este absent din vorbirea monolingvilor. Iordan (*Stilistica*, p. 351-353) dă numeroase exemple de cuvinte străine în seriile sinonimice pentru diverse noțiuni mai bogate în astfel de serii: „beat”, „a fura”, „frumos”. Sunt interesante exemplele date de Weinreich după Haugen: în țara de origine, norvegienii folosesc termeni locali pentru a denumi inovațiile agricole izolate, în timp cei ajunși în America au împrumutat din engleză numeroase cuvinte din vocabularul agricol. Se poate cita aici și aspectul opus, dorința de a produce efecte comice, pentru care v. Ohmann, *Frage*, p. 281-286.

5.1.1.2.2.8. Un factor intern asupra căruia a atras atenția Weinreich (*Lang. cont.*, p. 57) este frecvența scăzută a cuvintelor. El se aseamănă în multe privințe cu cel discutat înainte (insuficiența „motivare” a cuvintelor) pentru că, în ambele cazuri, este vorba de poziția slabă a unui termen într-o limbă dată. În situația prezentată de Weinreich, această „slăbiciune” rezultă din frecvența scăzută, în timp ce în cazul nostru este vorba de „sterilitatea cuvântului”, atât în ce privește derivarea, cât și în ceea ce privește încărcătura semantică. În ambele cazuri, cuvintele care fac parte din categoriile respective rezultă a fi mai puțin stabile, ceea ce, în ultimă instanță, ușurează înlocuirea lor. Poate să intervină și un alt factor analizat de Cerdâ Masso, *Aprcciac. gen.*, p. 93: „el olvido y el empobrecimiento semantico de teriniuos autdctonos son, pues, los principales motivos de penetracion castellana”. Lucii, *Instabilitot*, p. 1-20 atrage atenția asupra faptului că bilin-

igvisrriul poate produce o anumită instabilitate a competenței lexicale. ♦†

Weinreich citează cazul rusei dialectale în care denumirile puțin frecvente și instabile pentru unele părți ale uneltelor, variind foarte mult de la o localitate la alta, sunt reprezentate, în zona de contact cu finlandeză prin împrumuturi de origine finlandeză, deși nu a existat un împrumut cultural corespunzător. Deci, la originea împrumutului, stă fluctuația cuvintelor indigene ce desemnau „locul unde lama este fixată de mâner la o coasă”. Observația lui Weinreich este foarte interesantă și ea poate fi aplicată cu succes în interpretarea unor hărți din atlasele lingvistice. •Iii *Atlasul lingvistic român*, există numeroase situații similare cu cea prezentată de Weinreich: o serie de termeni „tehnici” din diverse terminologii pentru care există o mare varietate de răspunsuri (de cele mai multe ori ele sunt creații ad-hoc) au în zonele de contact cu alte limbi (maghiara, sârba, ucraineana, bulgara) împrumuturi din limbile respective.

Dintre alte exemple din domeniul romanic, amintim două: unul citat de Bloch [*Penetration*, p. 80] din graiul din regiunea munților Vosgi unde instabilitatea reflectată în diversitatea expresiilor pentru „con de pin” a facilitat pătrunderea cuvântului dialectal francez *pomme de sapm*. Un exemplu de împrumut similar este dat de Weinreich pentru limba yaqui, în care numărul mai mare al asociațiilor ramificate a împiedicat înlocuirea cuvântului *de* „mamă” cu un cuvânt spaniol, așa cum s-a întâmplat în cazul celorlalți termeni de rudenie.

5.1.1.2.2.9. Majoritatea exemplurilor prezentate mai sus (5.1.1.2.2.1.—5.1.1.2.2.8.) subliniază rolul cauzelor; interne în procesul de împrumutare a cuvintelor.

• Toate acele cauze interne stau de cele mai multe ori, și la baza împrumutului unor adverbe sau interjecții; 6 categorii speciale de cuvinte prezentate de cele mai multe ori în secțiunea de morfologie.

Româna a fost considerată multă vreme ca fiind singura limbă romanică în care se folosește pentru afirmație un cuvânt (rom. *da*, provenit din bulgară) de origine străină (Niculescu, *Individualitatea*, p. 52). Cf. și Mihăilă, *Impr. vechi*, p. 215. Recent, Stimm, *ja*, p. 171-174 a demonstrat că există a doua limbă romanică (retoromana) care are un împrumut din germ. *ja* pentru exprimarea aceleiași noțiuni: sursiv. *gie*, surmiran. *ea (gea)*. Aceleași cuvinte înseamnă și „deja”. De remarcat repartitia geografică a lui *da* (mai ales în sudul domeniului dacoromânesc) și concurența lui de către forme ca *așa* (< lat. *sic*). În limba literară *da* a pătruns din secolul al XIX-lea din aria graiului muntean (Niculescu, *Individualitatea*, p. 56).

Meglenoromâna are multe adverbe (mai ales de mod) împrumutate din macedoneană, greacă și turcă (Atanasov, *Megl.*, p. 227-229): *bășcă* (< tc. *başka*) „separat”, *culei* (< tc. *kolay*) „ușor”, *idvai* (< maced. *advaj*) „abia”, *mălista* (< gr. *udXtora*) „da”, „sigur”.

Granda (*Prestamos morf.*, p. 176-178, 191-196) menționează numeroase adverbe de origine guarani în spaniola paraguayana: *mante* „numai”, *voi* „imediat”, *mba'e* „aproximativ”, *gua'ri* „fals, aparent”, *he'e* „da (afirmație)”, *e'a* „oh (exclamație de surprindere sau bucurie)”, *angâ* (expresie de teamă sau compasiune), *neike* „înainte”. Din păcate, Granda nu face precizări cu privire la raportul dintre aceste adverbe și unele sinonime spaniole (cf. *he'e*, *e'a*), chiar dacă, spre deosebire de alte lucrări, care prezintă numai inventare, în lucrările lui Granda se fac de obicei precizări cu privire la distribuția diastratică a fenomenelor discutate (p. 197-198). Pentru interjecții împrumutate v., de exemplu: Jaberg (*Romanche*); Menarini (*Italo-Amer.*, p. 159); Elwert (*Interjections*, p. 1235-1245) și Toscano (*Interjecciones*, p. 288-295).

Tot cauzele interne pot produce dispariția unor cuvinte fără să intervină contactul dintre limbi. Y. Malkiel are meritul de a fi scos în evidență modul cum o serie de cuvinte spaniole au dispărut în evul mediu sau în secolul

al XVI-lea. Malkiel insistă asupra faptului că existau în același timp diverse variante fonologice și morfologice (adverbul *luene* „jos”, descendenții populari ai lat. *fiducia*: *fiuza*, *fuzia*, *huzia*) sau asupra faptului că spaniola a eliminat adjectivele monosilabice (*fol*, *soez*). Dworkin, *Factores*, p. 380-383 se ocupă de dispariția în evul mediu a unor derivate formate cu *-eza*, *-ura*, *-lumbre*, *-dad*. Schmitt, *Sem. Motivation*, p. 71-95, comentează cauzele interne care au favorizat împrumutarea unor cuvinte englezești în franceză.

5.1.1.3. Am prezentat unele aspecte ale mecanismului, mai exact ale cauzelor care duc la îmbogățirea vocabularului, fără a insista asupra poziției ocupate de elementele împrumutate în structura vocabularului limbii primitoare¹.

¹ Bibliografia lucrărilor care discută influențele în lexic este enormă. Cităm câteva: Gamillscheg, *Germ. Lehnw.*; Goddard, *Loan-uord*, p. 337-348; Hubschmid, *Wortprobleme*, p. 283-302; Jernej, *Etern, it.*, p. 601-604; Mackenzie, *Relations*; tukasik, *Pologne*; Petkanov, *Elem. rom.*, p. 1159-1176; Pousland, *Etude*; Tappolet, *Lehnwbrter*; Trager, *Taos*, p. 144-160; Mormigo, *Infl. lex.*, p. 213-220, idem, *Infl. extr.*, p. 242-247; Salverda de Grave, *Mots*, p. 145-153; Belchfă Hartular, *Verb*, p. 135-151; Cifoletti, *Prest. ital.*, p. 135-147; Peixoto da Fonseca, *Voc. japon.*, p. 843-848; idem, *Infl. port.*, p. 107-118; Rottenberg, *Argot*, p. 161-170; Márton, *Infl. rom.*, p. 331-339; Barrera Vázquez, *Mayismos*, p. 9-35; Esenkova, *Infl. fr.*, p. 128-142; Jernej, *Interferenze*, p. 49-55; Louis, *Apports*, p. 27-40; Muller, *Fr. Einflüsse*, p. 65-83; Boleo, *Estudo*, p. 355-398; Castillo Mathieu, *Esclavos negros*; Haarinann, *Lat. Einfluss*; Noia Campos, *Interf. lexicas*; Baldinger, *Mots lyonnais*, p. 59-80; Filipovic, *Engl. Elem.*; Pellegrini, *Contatū*, p. 761-778; Francescato, *Elem. romanzi*, p. 153-159; Rocchi, *Lat. e rom.*; Raevskij, *Contactele*, p. 146-282; Nezirovic, *Elements*, p. 440-448; Stimul, *ja*, p. 171-182; Knowkon, *Port. thai*, p. 1-12; Zamora, *Amerind. loanwords*, p. 159-171; Payrat6, *Lexico*, p. 152-162; Lafont, *Lexique*, p. 18-23; Zamboni, *Romanismi*, p. 97-168; Granda, *Lusismos*, p. 347-373; Spence, *Anglicisme*, p. 323-334; Gougenheim, *Rclatinisation*, p. 413-423; Winkelmann, *Lex. Aspekte*; Câmara Borges, *Infl. anglo-amer.*; Guiraud, *Mots*; Kim, *Port. Jap.*; Perez Guerra, *AJr.*; Kiesler, *Arabismos*, p. 417-479; Lorenzo, *Anglicismo*, p. 261-274. Foarte bogată este cercetarea lui Robcinc, *Raporturile*. Vezi excelente bibliografii: Goddard, *Bibliografiele*. Muljacic, *Lingue rom.*, p. 407-421.

Asupra acestui aspect ne vom opri în cele ce urmează pentru că el este de fapt mai important pentru analiza rezultatului contactului dintre limbi așa cum ne-am propus să o facem noi. Aprecierile care urmează sunt, pe de o parte, de ordin cantitativ, și pe de altă parte, de ordin calitativ.

5.1.1.3.1. Aprecierile de ordin cantitativ se pot face cu ușurință. În orice limbă numărul cuvintelor împrumutate depășește cu ușurință pe cel al cuvintelor moștenite. Câteva exemple din limbi europene citate din Hjelmslev (*Langage*, p. 91) ni se par suficiente pentru afirmația noastră. În albaneză, se apreciază că nu există decât aproximativ 1000 de cuvinte nemîprunuite, restul a fost împrumutat din latină, limbile romanice, limbile slave, greacă și turcă. Greaca, considerată ca una dintre cele mai pure limbi indo-europene și care joacă un rol mai important decât oricare altă limbă în comparația indo-europeană, are și ea un număr de cuvinte relativ redus ce poate fi explicat pornind de la indo-europeană; deci se poate presupune, arată Hjelmslev, că majoritatea cuvintelor grecești sunt împrumuturi făcute din alte limbi, cele mai multe probabil neeuropene. Pe lângă exemplele date de Hjelmslev, se poate cita cazul limbilor romanice despre care se spune că au păstrat relativ același număr de cuvinte (cea 2 000) din latină (nu intră în discuție derivatele de la aceste cuvinte). Restul de multe mii a fost împrumutat sau format pe teren romanice.

5.1.1.3.2. Cuvintele unei limbi nu sunt pe același plan: unele sunt foarte frecvent folosite, altele mai puțin, în funcție de importanța sensului sau sensurilor pe care îl au și de rolul lor în limbă. Din acest punct de vedere, trebuie să observăm că valoarea unor lucrări care sunt simple liste de cuvinte împrumutate, este redusă. Cităm, doar ca exemplu Danon, *Essai*, care, chiar dacă este un bogat inventar al cuvintelor turcești din iudeospaniola, nu are nici

un comentariu. Pornind de la această constatare, vocabularul a fost împărțit în vocabular activ (cuvinte folosite efectiv de vorbitori în tot momentul) și vocabular pasiv (ansamblul cuvintelor cunoscute de un individ sau altul, dar nefolosit). Evident că limita între vocabularul activ și pasiv diferă de la vorbitor la vorbitor. Astfel, un cuvânt dintr-o terminologie oarecare aparține vocabularului activ al unui grup de vorbitori, dar face parte din vocabularul pasiv al celei mai mari părți a vorbitorilor unei limbi. Când vorbim de contactul între limbi, trebuie să ținem seama și de cuvintele împrumutate care au dispărut în decursul timpului. Gebhardt, *Occit.fr.*, p. 197 arată că, pe lângă cele 1612 occitanisme existente și astăzi în franceza comună, există 873 occitanisme „moarte”.

5.1.1.3.2.1. în ultima vreme, în analiza vocabularului s-a selectat pentru diverse limbi, câte un ansamblu de unități lexicale considerat a fi cel mai...reprezentativ pentru limba respectivă, în sensul că el cuprinde cuvintele cele mai importante din acea limbă. El reflectă prin aceasta esența lexicului ei și permite deci caracterizarea limbii din punct de vedere lexical, datorită faptului că oglindește trăsăturile cele mai generale ale vocabularului limbii analizate. Acest nucleu lexical permite, pe de o parte, obținerea, în conformitate cu regulile de formare a cuvintelor în acea limbă, a ansamblului vocabularului și, pe de altă parte, realizarea principalelor reguli de combinare și de modificare corespunzătoare a cuvintelor din gramatica limbii respective. Existența obiectivă a unui astfel de nucleu lexical al fiecărei limbi este o realitate necontestată.

Pe plan teoretic, ideea sau, cel puțin, intuiția existenței unei ierarhii între cuvintele unei limbi, între care, fără a putea vorbi de limite tranșante, se poate distinge un nucleu esențial ce se detașează din masa vocabularului, nu este deloc nouă. Meillet vorbea de un „fond principal al vocabularului curent”. Datează, de asemenea, de relativ multă vreme și încercările de a detașa, practic, din ansamblul cuvintelor unei limbi, un anumit număr de lexeme

considerate a fi cele mai importante. Unor astfel de vocabulare selective li s-au dat destinații și denumiri diverse, iar metodele corespunzătoare după care au fost ele stabilite au fost, de asemenea diferite, criteriile de triere a ansamblului cuvintelor unei limbi variind de la o încercare la alta. Corespunzător scopurilor urmărite și metodelor folosite, s-au obținut liste de cuvinte sensibil diferite pentru una și aceeași limbă în ce privește atât dimensiunile, cât și componența.

Toate aceste încercări pot fi grupate în două mari categorii și anume:

1) încercări urmărind un scop științific, și anume de a reflecta cât mai obiectiv esența lexicului limbii a cărei caracterizare și-o propun;

2) încercări subordonate unor scopuri practice, în general didactice, în special predării limbii respective pentru străini. La rândul lor, aceste încercări diferă între ele după centrele de interes ale vorbitorilor cărora li se adresează.

Evident, prima categorie de încercări ne interesează în primul rând aici, deși nu vom face cu totul abstracție nici de rezultatele cercetărilor din prima categorie. Dacă, în principiu, încercările de acest fel ar trebui să conducă la liste aproape identice, în realitate, se constată că și acestea, deși conțin în parte elemente comune, sunt totuși sensibil diferite pentru una și aceeași limbă.

5.1.1.3.2.2. Dintre încercările care au urmărit un scop științific și anume determinarea unui nucleu al lexicului care, împreună cu structura gramaticală, să reprezinte esența limbii și să-i confere individualitate, reținem două tipuri pe care le ilustrăm cu exemple luate din lingvistica românească. Primul tip s-a concretizat, încă de acum peste treizeci de ani, în bine cunoscutele lucrări ale lui Al. Graur (*Fond. pr.*, p. 16-30). Pe baza anumitor criterii de ordin lingvistic, Al. Graur a alcătuit lista elementelor fondului principal lexical al limbii române, luând în considerație factorul timp și căutând să descopere astfel o

constantă a lexicului românesc. Aceste criterii după care se poate aprecia importanța fiecărui cuvânt sunt:

- 1) folosirea de către toți vorbitorii a cuvântului în sensul lui fundamental;
- 2) vechimea cuvântului în limbă, deci stabilitatea lui;
- 3) capacitatea cuvântului de a exprima mai multe noțiuni concrete;
- 4) caracterul său de cuvânt-bază în formarea cuvintelor;
- 5) funcția de component al unor expresii.

Pe baza acestor criterii de selecție, Al. Graur a stabilit un inventar de 1419 de cuvinte.

Dintre acestea 964 formează prima categorie, elementele cele mafsigure. La a doua categorie aparțin 217 cuvinte, iar la cea de a treia, cele mai puțin sigure, 238.

5.1.1.3.2.3. A doua încercare, de data aceasta extinsă la ansamblul limbilor romanice, este cea realizată recent de un colecđv format din Mihaela Bîrlădeanu, Măria Iliescu, Liliana Macarie, Ioana Nichita, Mariana Ploae-Hanganu, Marius Sala, Măria Theban, Ioana Vintilă-Rădulescu, de la sectorul de limbi romanice de la Institutul de Lingvistică din București. Este vorba de lucrarea *Vocabularul reprezentativ al limbilor romanice*, coordonator Marius Sala, București, 1988. Spre deosebire de *fondul principal lexical*, așa cum a fost teoretizat și ilustrat de Al. Graur, în stabilirea vocabularului reprezentativ, se au în vedere, în cadrul criteriilor de selecție, frecvența și capacitatea de derivare; în ceea ce privește criteriul bogăției semantice, în stabilirea vocabularului reprezentativ se ține seama și de sensurile figurate și de cele tehnice. În schimb, fiind interesați, să obțină imaginea sincronică a vocabularului limbilor romanice, indiferent de vechimea cuvintelor, autorii] lucrării n-au ținut seama de acest din urmă criteriu.

Folosind deci cele trei criterii de selecție (frecvență, putere de derivare, bogăție semantică) s-au stabilit vocabulare reprezentative cu un număr de aproximativ 2 000-2 500 de lexeme, ce variază de la limbă la limbă.

Nu luăm în discuție vocabularele subordonate unor scopuri *practice* de felul vocabularului fundamental sau fondului principal pentru că interesează într-o măsură mai mică o cercetare de felul celei întreprinse de noi care urmărește poziția cuvintelor împrumutate în limbă, nu în vorbire.

5.1.1.3.2.4. Un punct de vedere asemănător cu cel care a stat la baza lucrării de la sectorul de limbi romanice al Institutului de Lingvistică din București a apărut în ultimul timp, în analiza concretă a cuvintelor împrumutate dintr-o anumită limbă. Pentru a exemplifica acest tip de lucrări, ne referim la cercetarea indigenismelor din spaniola americană. Prima lucrare este una consacrată lexicului indigen din spaniola din Mexic. Ajunsă la a doua ediție în 1979 această remarcabilă cercetare (*El lexico indigena en el espanol de Mexico*) se datorește lui J. Lope Blanch. Spre deosebire de lucrările similare dedicate lexicului indigen din spaniola americană, această lucrare își propune să facă o apreciere vajoncă a poziției ocupate de cuvintele împrumutate din limbile indigene în ansamblul vocabularului spaniolei, să prezinte ceea ce autorul numește „la vitalidad jde los indigenismos”. În acest scop, el folosește diverse criterii pentru a stabili dacă un cuvânt înregistrat în timpul anchetei făcute cu acest scop aparține vocabularului activ sau pasiv, clacă este important sau nu pentru spaniola vorbită în capitala mexicană. Nu intrăm în detalii pentru că suntem convinși că este foarte bine cunoscută excelenta lucrare a lui J. Lope Blanch.

5.1.1.3.2.5. A doua cercetare care pornește de la observațiile pertinente ale lui J. Lope Blanch a fost realizată la același sector de limbi romanice al Institutului de Lingvistică din București. Este vorba de Sala—Munteanu—Neagu—Șandru—Olteanu, *Lex. ind.* Spre deosebire de lucrarea lui J. Lope Blanch, în aceasta, autorii propun o modalitate de stabilire a locului ocupat de cuvintele indigene în ansamblul vocabularului spaniolei americane. Pentru a stabili vitalitatea indigenismelor din spaniola

americană, au fost analizate toate cuvintele indigene (cea 10 000) întâlnite în izvoarele bibliografice (32) din punctul de vedere a trei criterii de selecție care, într-o anumită măsură, se întâlnesc și în lucrarea lui Lope Blanch: răspândirea geografică, productivitatea și bogăția semantică.

Astfel, am inclus în inventarul nostru următoarele categorii de indigenisme: cuvinte care, după informațiile aflate la îndemâna noastră, depășesc geografic aria în care se vorbește sau s-a vorbit, în perioada cuceririi, limba indigenă din care provin; cuvinte care au cel puțin un derivat; și cuvinte care astăzi prezintă cel puțin un sens nou, pe lângă sensul primar. Astfel s-a ajuns la un inventar de 986 de cuvinte.

Când se analizează acest inventar, se observă că nu toate cuvintele înregistrate răspund celor trei criterii de selecție menționate și că, în cadrul fiecărui criteriu, cuvintele nu au aceeași poziție de acord cu modul în care răspund criteriului în discuție. De aceea, pentru a obține o situație mai exactă a fiecărui cuvânt, am stabilit trei subcategorii, în ordinea importanței lor, în cadrul fiecărui criteriu:

a) cuvinte răspândite în mai mult de patru țări în afara ariei limbii indigene; cuvinte care au patru sau mai mult de patru derivate; cuvinte care au patru sau mai mult de patru sensuri în afara sensului primar;

b) cuvinte răspândite în două sau trei țări în afara ariei limbii indigene; cuvinte care au două sau trei derivate; cuvinte care au două sau trei sensuri în afara sensului primar;

c) cuvinte răspândite într-o singură țară în afara ariei limbii indigene; cuvinte care au un derivat; cuvinte care au un sens în afara sensului de bază.

Combinând modurile în care cuvintele din inventar răspund celor trei criterii de selecție (răspândirea, productivitatea și bogăția semantică) și subcategoriilor stabilite în cadrul fiecărui criteriu, am putut să ordonăm cuvintele

indigene analizate în clase diferite, în ordinea importanței clin punctul de vedere al vitalității lor.

I. Cuvinte care răspund tuturor criteriilor de selecție. Această clasă ocupă primul loc pe scara vitalității indigenismelor, ceea ce ne-a determinat să o numim „nucleul” elementului lexical indigen din spaniola americană și să-i acordăm o mai mare atenție în cadrul cercetării noastre. Această grupă include următoarele subgrupe:

i) Cuvintele care răspund, în cadrul fiecărui criteriu, primei subcategorii, a, constituie grupa de cuvinte cu cea mai mare vitalitate în cadrul nucleului și, prin urmare, în ansamblul lexicului hispanoamerican. Am considerat că indigenismele care îndeplinesc toate criteriile în cadrul subcategoriei a reprezintă un nucleu din punctul de vedere al poziției lor în interiorul criteriului respectiv. De aceea, am denumit această primă categorie de indigenisme „nucleul nucleului”.

ii) Urmează cuvintele care răspund la două din criterii în cadrul primei subcategorii a și unui al treilea în cadrul subcategoriilor b și c: aab și ace.

iii) Cuvintele care răspund unuia din criterii în cadrul subcategoriei a și celorlalte criterii în cadrul subcategoriilor b și c: abc, abb, aac.

iv) Cuvintele care răspund celor trei criterii în cadrul subcategoriilor b și c: bbc, bec.

II. Cuvinte care răspund la două criterii de selecție. Această clasă ocupă un loc inferior pe scara vitalității și cuprinde următoarele categorii:

i) Cuvinte care răspund ambelor criterii în cadrul subcategoriei a: au.

ii) Cuvinte care răspund unui criteriu în cadrul subcategoriei a și altuia în cadrul subcategoriilor b sau c: ab și ac.

iii) Cuvinte care răspund celor două criterii în cadrul subcategoriilor b și c: bc.

III. În sfârșit, a treia clasă, ultima pe scara vitalității indigenismelor, cuprinde cuvintele din inventar care răs-

pund unui singur criteriu de selecție. Această clasă se împarte, la rândul ei, în următoarele categorii:

i) Cuvinte care răspund unui criteriu în cadrul sub-categoriei *a*.

ii) Cuvinte care răspund unui criteriu în cadrul sub-categoriei *b* sau *c*.

5.1.1.3.2.6. Am prezentat două tipuri de analiză a lexicului care își propun o apreciere cantitativă și calitativă a rezultatului contactului dintre limbi.

În primul tip, această apreciere se referă la poziția ocupată de elementele împrumutate alături de cuvintele moștenite sau de creațiile interne într-un ansamblu care reprezintă o constantă a lexicului, esența limbii. În al doilea tip, această apreciere se referă la poziția relativă a diverselor cuvinte împrumutate în raport cu altele de aceeași origine.

În cele ce urmează facem câteva considerații cu privire la aprecierea rezultatului contactului dintre limbi așa cum apare în primul tip de analiză.

Felul cum se repartizează, pe limbile de origine, împrumuturile din fondul principal lexical al limbii române stabilit de A1. Graur poate fi cercetat pe baza a trei categorii (elementele cele mai sigure, cele mai importante care formează miezul fondului principal, cuvintele care fac parte din cercul mijlociu ca întindere și elementele care fac parte din cercul maximal, cele mai puțin sigure) și pe ansamblul fondului principal lexical.

Tabloul repartizării cuvintelor din prima categorie se prezintă astfel:

<i>slavă</i>	<i>et. mult.</i>	<i>magh.</i>	<i>autoht.</i>	<i>turc.</i>	<i>gr-</i>	<i>fr.</i>
152	25	18	9	6	11	1
%T9,9>	2,59	1,87	0,94	0,62	1,14	0,10
—V—						

Procentele au fost calculate la totalul de 964 de cuvinte cât reprezintă totalul cuvintelor din această categorie.

Tabloul reprezentării cuvintelor din categoria a doua se prezintă astfel:

<i>sl.</i>	<i>et. m.</i>	<i>magh.</i>	<i>autoht.</i>	<i>turc.</i>	<i>gr.</i>	<i>fr.</i>	<i>engl.</i>
<u>53</u>	<u>23</u>	<u>6</u>	<u>10</u>	<u>3</u>	<u>2</u>	<u>5</u>	<u>1</u>
% 24,92	10,60	2,78	4,61	1,38	0,92	2,30	0,46

Procentele au fost calculate la totalul de 217 de cuvinte cât reprezintă totalul cuvintelor din această categorie.

Tabloul repartizării cuvintelor din categoria a treia se prezintă astfel:

<i>sl.</i>	<i>et. m.</i>	<i>magh.</i>	<i>autoht.</i>	<i>turc.</i>	<i>gr.</i>	<i>fr.</i>
<u>60</u>	<u>35</u>	<u>8</u>	<u>5</u>	<u>4</u>	<u>5</u>	<u>6</u>
% 25,21	14,71	3,36	2,10	1,68	2,10	2,52

Procentele au fost calculate la totalul de 238 de cuvinte cât reprezintă totalul cuvintelor din această categorie.

Pe ansamblu, situația se prezintă astfel:

<i>sl.</i>	<i>et. m.</i>	<i>magh.</i>	<i>autoht.</i>	<i>turc.</i>	<i>gr.</i>	<i>fr.</i>	<i>engl.</i>
<u>365</u>	<u>83</u>	<u>32</u>	<u>24</u>	<u>32</u>	<u>18</u>	<u>12</u>	<u>1</u>
% 21,49	5,85	2,26	1,69	0,92	1,27	0,85	0,07

Procentele au fost calculate la totalul cuvintelor de 1419 cât reprezintă fondul principal lexical în totalitatea lui.

Numărul mare de cuvinte împrumutate care au ajuns să pătrundă în partea cea mai stabilă a vocabularului arată, o dată în plus, că vocabularul este compartimentul cel mai vulnerabil în cadrul contactului dintre limbi. Grauri *Studii*, p. 269 precizează că fondul principal este mai penetrabil decât sintaxa.

Al doilea tip de lucrări, reprezentat de cercetarea lui Lope Blanch și de *El lexico indigena del espanol americano*, se caracterizează prin aceea că se stabilește o ierarhie între diversele cuvinte din aceeași clasă etimologică, (v. și Lope Blanch, *Indig. am.*, p. 117-160 și *Infl. nul.*, p. 33-46).

în lucrarea lui Lope Blanch, *Lexico indigena en el español de Mexico*, de acord cu răspunsurile unui număr de o sută de informatori aleși cu grijă, reprezentanți ai tuturor claselor socio-culturale din capitala mexicană, indigenismele sunt clasificate în șase categorii:

a) cuvinte general cunoscute; cunoașterea cuvintelor într-o proporție de 99-100% de către informatori: 95 de cuvinte, care corespund unui număr de 74 de lexeme;

b) cuvinte aproape general cunoscute: cunoașterea lor într-o proporție de 85-98%: 60 de cuvinte și 46 de lexeme noi;

c) cuvinte mediu cunoscute: cunoașterea lor în proporție de 50-85%: 62 cuvinte și 47 de lexeme noi;

d) cuvinte puțin cunoscute: cunoașterea lor în proporție de 25-30%: 27 de cuvinte și 18 de lexeme noi;

e) cuvinte foarte puțin cunoscute: cunoașterea în proporție de 2-25%: 31 de cuvinte și 31 de lexeme;

f) cuvinte practic necunoscute; cunoașterea lor în proporție de 0-1%: 30 de cuvinte și 21 de lexeme.

Ocupându-se de vitalitatea indigenismelor, Lope Blanch scoate în evidență cuvintele care aparțin limbii vorbite sau numai limbii culte sau amândorura, termeni cu o productivitate mai deosebită, cuvintele care au mai multe sensuri și se întrebuițează în proverbe și, în sfârșit, termenii care au o extindere geografică deosebită în afara granițelor Mexicului. Un loc aparte ocupă în analiza vitalității indigenismelor, de data aceasta din perspectiva evoluției, faptul dacă ele sunt sau mi în concurență cu alte cuvinte sinonime. În urma acestei analize complexe, Lope Blanch ajunge la concluzia că „los indigenismos de uso general en español de Mexico ascienden, eh total, a la cantidad de 155 vocablos, correspondientes a 120 lexemas; sumando a ellos las voces de uso o conocimiento parcial, se llegaría a 244 vocablos y 185 lexemas. Cantidades no despreciables, por cierto, pero tampoco tan elevadas como para suponer que su desaparición «produce una gran cantidad de caos verdaderamente horrible» en el habla mexi-

cana, seghn crei'a D. Rubio" (Lope Blanch, *Lex. ind.*, p. 49).

La cele spuse până acum, se poate adăuga faptul că Lope Blanch a analizat, pe baza unui corpus de 4 600 000 de cuvinte întâlnite în anchetă, incidența indigenismelor în lanțul vorbirii. Concluziile la care ajunge Lope Blanch sunt surprinzătoare; din cele 4 600 000 cuvinte numai 21 934 sunt indigenisme, ceea ce reprezintă 0,47% din corpusul lexical total. Dintre acestea, numai 3 380 sunt indigenisme comune și reprezintă numai 0,07% din totalul de cuvinte.

În lucrarea echipei de la București, *El lexico indigena del español americano. Apreciaciones sobre su vitalidad*, am stabilit de asemenea o scară a vitalității indigenismelor. Am arătat mai sus că din numeroasele indigenisme (cea 10 000) întâlnite într-un număr limitat de lucrări (32), numai 986 de cuvinte au răspuns la cel puțin unul dintre criteriile de selecție, deci au fost reținute ca având un oarecare grad de vitalitate.

Scara de vitalitate cuprinde 9 trepte organizate de noi în trei grupe:

— nucleul elementului indigen din spaniola americană cuprinde cuvintele care răspund la toate cele trei criterii (182 de cuvinte). Din cele 4 grupuri care constituie acest nucleu, deci primele 4 trepte ale scării vitalității, unul cu 54 de unități reprezintă „nucleul nucleului”. Celelalte trei grupuri conțin 53 de unități (*aab, aac*), 91 de unități (*abb, abc, ace*) și 64 unități (*bbb, bbc, bec, cec*). Din nucleul nucleului fac parte cuvintele care provin din următoarele limbi indigene (în ordinea importanței, din punctul de vedere al numărului de cuvinte provenind din respectivele limbi care au pătruns în spaniola americană:

din quechua (20 de cuvinte): *cancjia', coneho, chala, 'citampa, ehancar, charquc, chino, choclo, gaucho, guaca, guanaco, guascal mate, jmco, pompa, pofoto, pucho, qvincha, tapa, zapallo;*

din arahuaco-caribe (16 cuvinte): *aji, bătaia, cabuya, caciqiie, caimân, chicha, cholo, guayaba, jaiba, macana, maiz, nigua, pila, tabaco, tuna, yuca;*

din năbuatl (15 cuvinte): *achiote, aguacate, atol, cacaq^ camotc, cayote, cliocolate, hule, jicara, mccatc, petaca, petatc, tamal, tomaie, zopilote;*

din airhara (1): *coco;*

din araucano (1): *gvata;*

din tupi-guarani (1): *maraca.*

— o a doua grupă este constituită de cuvintele care răspund la două criterii de selecție (332 de cuvinte). Ea este formată din trei grupuri, deci din următoarele trei trepte ale scării vitalității, având 9 (*aa*), 114 (*ab*, *ac*) și 209 de unități (*bb*, *bc*, *cc*).

— o a treia grupă este reprezentată din cuvintele care răspund la un singur criteriu de selecție (392 de cuvinte). Această grupă are, la rândul ei, două grupuri, ceea ce constituie ultimele două trepte pe scara vitalității: 53 de unități (*a* la singurul criteriu) și 339 (*b* sau *c*).

Evident că limitele acestor nouă grupuri sunt relative: corespund la informațiile obținute din cele 32 surse pe care le-am luat ca bază. Dovada este faptul că, aplicând aceleași criterii la un număr mai mare de lucrări, se ajunge la rezultate diferite, așa cum remarcau cei patru autori la sfârșitul cărții: „Estamos conscientes de que nuestra investigación es susceptible de enmiendas a medida que se complete la bibliografía existente y aparezcan nuevos trabajos acerca de este tema”. Este ceea ce am realizat împreună cu cei trei colaboratori de la sectorul de limbi romanice al Institutului de Lingvistică din București (Dan Munteanu, Valeria Neagu, Tudora Șandru-Olteanu) într-o lucrare de proporții mai mari consacrată spaniolei americane (*El español de America*) al cărei prim volum (*Lexico*) a apărut la Bogota (1982).

Aplicând la 132 ele lucrări principiile de selecție menționate mai sus, răspândirea geografică, capacitatea de derivare și bogăția semantică, am obținut rezultate care, fără să fie definitive, căci o analiză mai amănunțită-xare să

țină seamă de un număr mai mare de lucrări și care să ia în considerație și distribuția cuvintelor în fiecare țară latino-americană ar modifica cu siguranță unele date dar nu esența cercetării, aruncă noi liimuiLasupra diverselor informații conținute de studiile anterioare. ³ yCJ ;)• r-

Din punctul de vedere al numărului total de termeni care alcătuiesc inventarul fiecărei influențe străine am stabilit următoarea ierarhie:

Elemente:

indigen	1432
englez	888
italian	364
francez	351
african	136
portughez	94
german	16

Dacă ținem cont de rezultatele obținute prin aplicarea criteriilor combinate observăm că, din punct de vedere strict numeric, situația este diferită. După numărul de termeni care constituie „nucleul”, influențele limbilor în discuție se prezintă astfel:

Elemente:

indigen	212
ejiflez	53
italian	45
francez	22
african	20
portughez	19
german	0

Subliniem faptul că „nucleul nucleului”, alcătuit din j termeni care răspund la categoria *a* în ceea ce privește ^pate criteriile, este reprezentat numai din indigenisme. Celelalte surse de influență, cu puțmTe~e!ncepții, "îurăcTuc practic nici un element la „nucleul nucleului”. Elementului englez îi aparțin trei cuvinte — *chance*, *chcquear* și *ponchar(se)*; elementului italian, două — *băcan* și *manyar*;

elementului african, șase — *bembo*, *guarapo*, *malanga*; *nam Oy rumba* și *sambumbia*, iar elementului portughez, unul —* *cachimbo*. Nu contribuie cu elemente la „nucleul nucleului” nici elementul francez, nici elementul german- Sala, *Vital.*, p. 429-434, compară aceste rezultate cu cele din studiile anterioare ale lui-Wagner, *Amer. sp.* și Lapesa, *Historia*, pentru a corecta critică lui G. Anaya (*Bulletin hispanique*. LXXI (1979), p. 359-366). Vitalitatea împrumuturilor din portugheză a fost analizată de Walter, *Vitalite*.

5.1.1.3.2.7. Cele două tipuri de lucrări care prezintă poziția cuvintelor împrumutate (fond principal lexical și „vitalitatea” cuvintelor împrumutate) nu sunt singurele încercări de prezentare a locului ocupat de cuvintele împrumutate în structura unui lexic. Se mai pot aminti, în aceeași ordine de idei, o serie de alte aspecte dintre care unele au fost abordate de altfel și în lucrarea lui Lope Blanch.

5.1.1.3.2.7.1. Au început să apară tot mai multe studii care au depășit stadiul unor simple inventare așa cum erau până nu demult studiile de lexic. Astfel într-o serie de studii se acordă atenție *frecvenței*: fie că este vorba de frecvență absolută (frecvența de apariție într-un corpus), fie că e vorba de frecvența relativă (frecvența unor cuvinte împrumutate în comparație cu „altele tot împrumutate”). Menționăm lucrările lui Lope Blanch (*Anglicismos*, p. 183-192; *Angl. suroeste*, p. 131-138), H. Lopez Morales (*Indigenismos*, p. 50-61; *Tres calas*, p. 72-87, *Elem. afr.*, p. 69-70; *Panorama*, p. 215-231; idem, *Mortal, lex.*, p. 179-198; Huyke, *Indices*, p. 145-163; Mon'nigo, *Guaranismos*, p. 135-144. O poziție specială este ocupată de studiile care analizează locul împrumuturilor din norma spaniolei (vorbirea cultă) din Madrid (Quilis, *Arabismos*, p. 127-137; idem, *Helenismos*, p. 297-309; idem, *Galiasmos*, p. 537-547), din Ciudad de Mexico (Lope Blanch, *Infl. ind.*, p. 33-46; idem, *Lex. ind.*, p. 159-174) sau din Sao Juan (Lopez Morales, *Angl. lex.*, p. 285-304; *Angl. lexicos*, p. 125-144; Vaquero de Ramirez, *Lex. ind.*,

p. 159-174). Cf. de asemenea Leon Portilla, *Nahuatlismas*; p. 213-238; Valencia, *Voces*, p. 281-329 și 315-374; Alba (*Indigenismos*, p. 69-100) și G. Meo-Zilio—E. Rossi (*Elem. ital.*). Quilis, *Sort. esp.*, p. 103—104 observă că în volumul *Hispanismos en tagalog* (1972) există 40.00 de termeni dar nu se arată care este poziția lor în diversele nivele ale tagalog. De aceea a făcut o anchetă cu ajutorul chestionarului proiectului PILEI (Madrid, 1971) și a observat că numărul hispanismelor în vocabularul curent este de 20.4% (tagalog) și 20,5% (cebuano). Gebhardt, *Occit. fr.*, p. 201 face o statistică pe baza dicționarului Robert și stabilește că occitanismele din franceză ocupă locul al treilea (cu 675 cuvinte) după engleză și italiană. Pentru anglicismele din franceză, v. Poirier, *Anglicisme*; Theoret, *Emprunt*; Zanola, *Emprunt*; cuvintele amerindiene din franceză la Faribault, *Emprunt*.

5.1.1.3.2.7.2. Interesante observații asupra unui anumit tip de împrumut lexical la G. Meo-Zilio care prezintă cuvinte de argou italian pătrunse în argoul din regiunea Rio de Plata (Meo-Zilio, *Jergal ital.*, p. 78-87) sau în argoul brazilian (Meo-Zilio, *Giria*, p. 118-128). În diverse lucrări el prezintă influența italianei asupra lexicului hispanofon ținând seama de varianta geografică italiană din care provin termenii hispanoamericani (Meo-Zilio, *Genovismos*, p. 49-65; *Septentrionalismos*, p. 66-68; *Meridionalismos*, p. 69-78). Cf și Haensch, *Prestamo*, p. 115-130 împrumuturile în argou se fac pe cale orală.

5.1.1.3.2.7.3. În unele studii analiza se concentrează asupra anumitor arii onomasiologice, în special a diversității și concentrării împrumuturilor din cadrul lor (Mitu, *împrum. serie*, p. 12-18) folosește conceptul „împrumutului fi & \ serie” pentru împrumuturile dintr-un domeniu onomasiologic; în aceste condiții, apariția anumitor împrumuturi în domeniul onomasiologic mai închise are valoare diferită; comparativ cu împrumutul de cuvinte aparținând domeniilor onomasiologice îmbogățite de împrumuturi în mod frecvent (cf. Lopez Morales, *Lex. textil*, p. 23-49; Huyke

Freirfa, *Anglicismos*, p. 117-139; Granda, *Valoracion*, p. 453-483; Francescato, *Elem. romanii*, p. 153-159; Kiddle, *Relig. Hisp.*; "Azurmendi — Olarte, *Modelo biling.*, p. 795—810). Contreras, *Extranj. alimentacion*, p. 159-174 prezintă un inventar al cuvintelor străine, inclusiv incligenisme, în terminologia alimentației din Chile, iar Rabanales, *Terminos*, p. 549-564 și Bentivoglio, *Cuerpo humano*, p. 293-298 discută cuvintele împrumutate dintr-o arie onomasiologică mai închisă, aceea a corpului omenesc în vorbirea cultivată din Santiago de Chile, respectiv Caracas.

Între domeniile mult cercetate în ultimul timp, trebuie menționată terminologia maritimă din Mediterana. S-au publicat mai multe volume din *Bolletino del' Atlante Linguistico Mediterraneo* cu numeroase contribuții interesante, în *Actas del V Congreso internacional de estudios linguisticos del Mediterraneo* organizat de Mantieci Alvar la Malaga (1983) apar astfel de contribuții. Impresionantă prin amploarea ei este Kahane—Tietze, *Lingua franca*, analizată critic de Vidos, *Prestito*, p. 311-343.

Miettinen, *Mundart. Fortleben*, analizează amănunțit un număr limitat de termeni germanici din limbile romanice din domeniul armelor, îmbrăcăminte și comerțului. Reinheimer Rîpeanu—Sălișteanu, *Unelte*, p. 103-114 cercetează împrumuturile făcute de română din vechea slavă pentru uneltele agricole (dintr-o perspectivă romanică). Sala¹ (*Vocabulario*, p. 910-916) este o analiză onomasiologică a vocabularului iudeospaniolei în care sunt discutate diversele împrumuturi clar în care insistă și asupra domeniilor în care împrumuturile nu sunt prezente. Astfel, de exemplu, termenii care se referă la casă, cu excepția termenului generic *kaza* și de câteva cuvinte (*pared, puerta, ventana*), păstrați din spaniolă, sunt împrumuturi din turcă sau din limbile balcanice: *odă* „cameră”, *soba, tavan, perde* „perdea” etc. Obiectele din casă, cu excepția lui *kucara, plato, iave, meza*, de origine spaniolă, sunt denumite prin cuvinte de origine turcă (*tengere* „farfurie”, *kapak* „capac”, *kibrft* și *parlali* „chibrit”, *kuti* „cutie”, *legea* „lighean”, *masei* „clește”,

satir „satâr”, *topus* „satâr”) sau greacă (*piron* „furculiță”). Același lucru se constată la numele de mâncăruri, îmbrăcăminte, bijuterii.

O categorie aparte o prezintă numele de culori de origine germanică care au pătruns în limbile romanice de timpuriu și s-au răspândit adesea foarte mult în domeniu romanic (germanic *blank, blăo, brun, gris*). De multe ori, la originea împrumuturilor, a stat comerțul de stofe și terminologia referitoare la cai (vezi Kristol, *Couleur*; Giacalone Ramat, *Colori germ.*, p. 107-211; Kuen, *Lad. Farbwbrter*, p. 51-63). Pentru complexa situația a numelor de culori în limbile romanice vezi recenta analiză a Măriei Grossmann, *Colori*. Semnalăm cazul românei care a păstrat din latină toate numele de bază (*alb, negru, roșu, galben, verde, albastru*) sau derivate de nume latinești (*argintiu, auriu, brumăriu, cenușiu, fumuriu, plumburiu*), împrumuturile fiind recente, mai ales din franceză (*bej, brun, maro, blond, mov, violet, kaki*); superstratul slav este foarte slab reprezentat (*sur*), în opoziție cu superstratul germanic din limbile romanice occidentale.

5.1.1.3.2.7.4. în schimb, sunt mai puțin frecvente studiile în care se analizează pe de o parte în ce măsură împrumuturile se află în concurență sau nu cu alte sinonime (altfel spus studierea concurenței lexicale între doi, trei sau mai mulți termeni v. Sala, *Distrib. sin.*; Neagu, *Anglicismos*); pe de altă parte, se are în vedere nivelul limbii în care se folosesc împrumuturile (cf. de exemplu, Ryan, *Italians*, p. 488-519; Villata, *Montreal*, p. 257-284; Sala, *Vocabulario*, p. 910-916; idem, *Polimorfismo*, p. 583-591 și mai ales Lope Blanch, *Lex. ind.*, p. 52-56')- Cercetările recente pun în evidență tipurile de relații existente între

¹ Pentru valoarea peiorativă a împrumuturilor vezi, de exemplu, Cifoletti, *Germanismi*, p. 153-165 și Schwarzwald, *Fusion*, p. 141. Interesante din punct de vedere metodologic sunt lucrările lui Cartier, *Comprehension*, p. 252-257 și idem, *Connansance*, p. 55-84, care analizează cuvintele englezești împrumutate din franceză.

sinonimele romanice și cele germane din Tirol și Carintia; sinonimul german *zuppe* „supă” are un sens pozitiv în opoziție cu *fikakoutra, fivcize* „brânză” — *tfiufi* (frioul. *aut, zuz*), *kuleur* < lat. *colorem*, în timp ce *fgrwe* < germ. *Farbe* este folosit la cumpărături (Hornung, *Synonyma*, p. 123). Alte exemple la Meid—Heller, *Ital. Interf.*, Plangg, *Sprach. Interf.*; Ferrero, *Problematiche*, p. 83-87; Greive, *Franz. Worter*, p. 121-122. Există observații interesante asupra distribuției sinonimelor de diverse origini pentru noțiunea „timp” în latina dolomitică la Kuen, *SprachlionalU*, p. 142-143. Cf. de asemenea, Bellmann, *Sprachkontakt*, p. 9-18.

5.1.1.3.2.7.5. în sfârșit, pentru a arăta „puterea” unui împrumut se ia ca argument numai răspândirea geografică. Argumentul a fost folosit în corelație cu alte două (puterea de derivare și bogăția semantică) în studiile care și-au propus să prezinte „vitalitatea” cuvintelor împrumutate. Simpla răspândire geografică a fost folosită, de exemplu, de Wagner, *Amer. Sp.*, pentru a arăta poziția ocupată de elementele indigene în ansamblul vocabularului spaniolelor americane. Vrabie, *Emprunts*, p. 798 aduce ca argument, pentru poziția unor cuvinte românești intrate în ucraineană, aria de răspândire a acestora (de exemplu, cuvântul românesc *anei* apare în 80 de localități din atlasul lingvistic ucrainean al lui J. Q. Dzendzelivskyj). Cf. observațiile interesante ale lui J. Lope Blanch referitoare la autonomia lingvistică din zona maya a Mexicului (*Lex. maya*, p. 59-132). O variantă a răspândirii geografice este apariția împrumuturilor în limbajul cult, hi norma spaniolei din marile orașe ale Americii hispanice saii din Madrid (Qttilis, *Galicismos*, p. 537-547; *Ardhismos*, p. 127-135; *Helenismos*, p. 297-309; Lara, *Anglicistnes*, p. 571-601).

5.1.1.3.2.7.6. O direcție de cercetare interesantă promovează R. A. Verdonk (Verdonk, *Flandes și Guerras*) care analizează cuvintele franceze pătrunse în spaniola din Flandra. El se ocupă de un corpus de texte omogene (texte politice și militare) de autori (nu traduceri) dintr-o

anumită perioadă (1567-1648), pe care îl analizează în profunzime, ținând seama de trei tipuri de spaniolă folosită de flamanzi, de spaniolii din Flandra și de spaniolii din Spania. O astfel de distincție între diversele nivele/sociogeografice de limbă este necesară și pentru alte arii periferice ale Imperiului în timpul Siglo de Oro: America, Filipine, Italia și Portugalia (Verdonk, *Guerras*, p. 124). între cuvintele de origine franceză care apar în texte scrise de spaniok>din Flandra (1567-1648) și care apar și în autori spanioli din Peninsula sunt: *avenida, burguesia, flanco, paquete, recruta-recluta, viv(e)res*.

5.1.2. Modificări în planul conținutului

Discutăm în acest capitol schimbările produse în structura semantică a cuvintelor. Cele mai numeroase sunt datorate fenomenului numit, de obicei, *calc semantic* (cf. precizările lui Gusmani, *Calco*, p. 25, *Saggi*. I, p. 93-99, II, p. 3-70 și MacNamara, *Biling. thought*), care au loc fiindcă două cuvinte din limbi diferite au în comun cel puțin un sens (cf. Martinet, *Economie*, p. 174: „la combinaison de deux signes existants sur un modele etranger”). Mai puțin numeroase sunt cazurile când structura semantică a unui cuvânt se modifică datorită asemănării formale dintre două cuvinte. Calcurile structurale sau de structură care implică împrumutarea unui model sunt discutate la 5.1.3.

5.1.2.1. Mecanismul calcului semantic este binecunoscut: un bilingv care vorbește atât limba sursă, cât și limba receptoare identifică cuvintele din cele două limbi, clar constată că anumitor cuvinte din limba sursă nu le corespund, decât parțial, unele cuvinte din limba receptoare. El constată, deci, o „lacună” lexicală pe care caută să o umple făcând să „corespundă” semnificatul din limba sursă unui semnificat din limba receptoare. Chestiunea a fost mult dezbătută de cei care s-au ocupat de limbile în contact (vezi Weinreich, *Lung. cont.*, p. 48; *UiiiLinguisme*, p. 665, 667; Vendryes, *Language. ...p.*,317-319); unii lingviști i-au

consacrat studii speciale sau capitole întinse din lucrările de lexicologie. O teorie completă și unitară asupra fenomenului nu există încă. S-ar putea spune chiar că puține sunt problemele de lingvistică în care să existe atât de multe contradicții. Ele cresc dacă de gândim și la faptul că, în unele cazuri, ceea ce se credea a fi rezultatul unui calc semantic poate fi tot așa de bine, la fel ca în cazul sintaxei, și rezultatul unor dezvoltări semantice paralele (asupra acestui ultim aspect vezi mai jos observațiile lui Coșeriu și Lope Blanch, cf. și Werth, *Methodology*, p. 1081-1091). Hristea (*Probi, etim.*, p. 145-202) are o foarte bună sinteză a chestiunii cu aplicații numeroase la limba română, cf. și Hristea, *Calque*, p. 279-288; Hope, *Seni. borrowing*, p. 125-141. Bună și expunerea lui Gusmani, *Calco*, p. 22, care dă bibliografie selectivă a principalelor lucrări consacrate calcului. Dintre cele mai folosite de noi amintim Migliorini, *Calco*, p. 11-12; Derooy, *Emprunt*; Haugen, *Analysis*; Hope, *Lex. borrowing*; Weinreich, *Lang. cont.* La acesta de adăugat lucrările mai vechi ale lui Sandfeld Jensen, *Calques*; Deanovic, *Calchi*, p. 219; Unbegaun, *Calque*, p. 29-48; dintre cele mai noi, Betz, *Lehnbildungen*; Betz, *Lehnwörter*; Werth, *Methodology*; Schuman, *Typologie*; Vaimberg, *Calque*; Malița—Vaimberg, *Calque*, p. 226. Vezi și Hernández, *Consideraciones*, p. 91—101; Vincenz, *Disparition*, p. 89; Widlak, *Remarques*; Youssi, *Syntematique*; Wijk, *Calco*, p. 91-94, Bejan, *Calcuri*, p. 506-511; Vallejo Aroniz, *Prestamo seni.*; Ștefan, *Calc. sem.*

Între diversele calcuri semantice, distingem trei tipuri, în funcție de raportul care mai există între sensul nou și cel vechi. Am adoptat acest tip de clasificare pentru a putea urmări mai bine efectele calcului lingvistic la nivelul limbii.¹

¹ Dintre celelalte clasificări amintim clasificarea lui Haugen (*Nonccgian*, p. 467 urm.) care are la bază distincția făcută de Hope între *homophonous loanshift extensions* (sensul calchiat este foarte diferit de cel existent, pentru că este vorba de o asemănare formală între cele două cuvinte *leik* „joc” și *Jac*”), *homologous loanshift extensions* (calcul are

5.1.2.1.1. Cele mai numeroase cazuri sunt cele în care sensul nou coexistă cu cel vechi. Româna jaeprezintă multe exemple: *broască* „închizătoarea la ușă”: bg. *zabka* „balama” < *laba* „broască” (din română a fost transmis graiului maghiar ceangău din Moldova unde *bika* înseamnă „broască” și „închizătoare” — Mărton, *Bilingv.*, p. 545); *iapă* „dispozitiv pentru a trage plugul”: bg. *kobila* „iapă” și „dispozitiv pentru a trage plugul” (Rosetti, *Istoria*, p. 318), *ochi* are sensul de „față” în expresia *mă spăl pe ochi*: (ngy. 7тXув Ta ucxTia (Graur, *Notes*, p. 71). Multe calcuri există în variantele regionale: *struț* „bucchet de flori” (Banat) are la bază germ. *^Sjrauss* „bucchet de flori” și „struț” (Graur, *Studii*, p. 71), *singur* „dumneata” în unele părți din nordul țării este un calc după magh. *maga*, care înseamnă și „însuși”, „singur” și „dumneavoastră” (Graur, *Etim. rom.*, p. 139), *foaie* „ziar” revistă învechit mai ales în Transilvania corespunde germ. *Blatt* „foaie, ziar, revistă” (Hristea, *Probi, etim.*, p. 153), arom. *voiu* „sunt dator, datorez cuiva ceva”: alb. *du(a)*, ngr. OeXXoo „vreau; sunt dator” (Capidan, *Calques*, p. 336), istrorom. *avzi* „a auzi”, la fel ca și croatul *cuti* înseamnă și „a simți” (după modelul it. *sentire*), istrorom. *ântrebă*, ca și croat, *pitati* (după it. *domandare*) înseamnă „a întreba” și „a cere”, „a ruga” (Kovacec, *Istr. act.*, p. 225). În româna din Republica Moldova există calcuri după rusă: *a simți* „a-și da seama” (după rus. *cuvstvovat*), *a se atârna* „a se angaja” (v. Dîrul, *Cazuri*; Berejan, *Aspecte*; Turculeț, *Basarabia*, p. 110) Există și calcuri în care modelul l-a constituit limba română: *piefră* „grindină”, evoluția semantică existentă și în alte limbi române (ptg. *pedra*, *pedrisco*, cat. *pedrascada*, it. clial. *sassate* < lat. *saxum*, *lapite* < lat. *lapis*), stă la baza unor evoluții ale termenilor care înseamnă „piatră” și „grindină” din maghiară (*koeso*) și slovacă (*kameniec*). Vrabie, *Metafora*, p. 101-102.

la bază un sens comun: *horn* „bob” înseamnă și „porumb”) și *synonymous loanshift extensions* (interferența se bazează pe corespondența parțială semantică). Alte clasificări ale fenomenului lui Payrato, *Interf. ling.*, p. 88-90.

Un caz interesant prezintă Plangg, •*Kontaktsemantik*: elementele retoromane își prelungesc uneori existența prin etimologie populară sau atracția elementelor lingvistice din codul mai puternic (germana). Nu lipsesc calcurile semantice nici în limbile creole sub influența limbilor negro-africane (Maurer, *Influence*, p. 771-780): *man* „mână” și „braț”, *pi'a* „picior” și „pulpă”.

Alteori, sensul nou a fost luat după modelul unor limbi de circulație *cerc* „grup de persoane legate prin idei sau interese comune” (cf. fr. *cercler*, germ. *Zierkel*), *nucleu* „parte a atomului” (cf. fr. *noyau*, germ. *Kern*, eugl. *nucleus*). Alte exemple la Hristea, *Probi, etim.*, p. 154-156, unde sunt discutate și exemple de calcuri semantice datorite limbii [^]ruș[^], a căror prezentare detaliată se găsește la Iordan, *Limba cont.*, p. 106-112): *activ* (de partid), *brigadă* (cadre politice), *elibera* „a desărcina”, *lector* „om care citește lecția, conferința”, *normă* „cantitate de muncă fixată pentru o anumită cantitate de timp” etc.

Exemple similare se găsesc și în domeniul hispanic. În cazul iudeospaniolei, calcurile semantice se datoresc contactului acestui idiom cu limbile balcanice (atunci când este vorba de aspectul vorbit) și cu ebraica (în cazul limbii scrise). Primele au fost analizate într-un sugestiv articol al lui M. L. Wagner (*Calcos*, p. 269-281) din care luăm câteva exemple: *oră* „ceas(ornic)” corespunde tc. *saat* „idem” (cf. rom. *ceas* „oră; ceasornic”, *nofiizika* „nevăstuică” corespunde tc. *gelincik*, diminutiv al lui *gelin* „nevastă” (cf. rom. *nevăstuică*, bg., alb.), *go/«* „gută, apoplexie” la fel ca în turcă, bulgară și română unde *clamlă*, *darhbla* are amândouă sensurile. Exemplele din iudeospaniola care se găsesc și în alte limbi balcanice ne arată că există situații când unele calcuri semantice cuprind arii ihai întinse. Numeroase exemple pentru limbile balcanice se găsesc la Sandfeld, *Ling. balk.*, p. 33-43, 69-70, 85-8.8, 92-93: rom. *ucide*, bg. *ubiyam*, alb. *vras* înseamnă[^] după gr. *crxQTpvtp* „a ucide” și „a bate tare”; *л-қл<.,но<.,alb. .v6'tul.și.gv.,jtf>TO<*; înseamnă „loc” și „pământ”, după tc. *jer*; rom. *leu*, bg. *lev* înseamnă „leu”

ir și „monedă națională”; caJn Xg[^]iaiflii/[^], Venclryes (*Language*, p. 229) vorbește de calcuri prin imitare înțelegând [^]sensurile care apar în mai multe limbi de asemenea ueîn-rudite. Este cunoscut cazul fr. *belette*, germ. *Schontierle*, dan. *hjonne*, biet. *kaerell*, basc. *andereder* pentru care în limbile balcanice se folosesc termeni de la „nevastă”. Numeroase exemple de calcuri care au la bază ebraica există și în textele religioase de la sfârșitul secolului al XIX-lea (Gaspar Remiro, *Vocablos*; cf. și Sephiha, *Langues calques*, p. 59-68; Kontzi, *Calcos*, p. 315-336). Armistead—Silverman, *Otro calco*, p. 133-138 (calc din arabă).

În cazul spaniolei din America, cele mai multe calcuri semantice se datoresc englezei, francezei, portughezei, italienei și limbilor indigene. O prezentare de ansamblu a acestora se găsește la Kany (*Semantica*, p. 145-152). Influența engleză s-a extins în numeroase zone și pare să aibă un rol mai mare decât cel avut în franceză în secolul trecut. Influența portugheză este mai evidentă în regiunea Rio de la Plata și se datorează portughezei braziliene. În aceeași regiune, se face simțită și influența italiană. Iată câteva exemple de calcuri după engleză: *aguace.ro* sau *chupasco*, care înseamnă ambele „aversă, ploaie torențială”, se folosește în Mexic cu sensul de „ploaie de cadouri” (efigl. *shower of gifts*), *bafio* „baie” eufemism pentru „closet” după eugl. *bath*; *oir* „a auzi” înseamnă „a afla vești despre, a ști despre” după engl. *to hear from*. Cf. și Montes, *Calcos*, p. 430-441: *evidenaas* „probe, date”.

În toate exemplele prezentate până acum, a fost vorba de apariția unui singur sens nou în urma contactului dintre limbi. În graiul ceangău de tip maghiar din Moldova există cazuri când, la același cuvânt, se calchiază mai multe sensuri după un cuvânt românesc. Astfel, magh. *csinál* „a face” care are în graiul ceangău, sensurile „a face fructe”, „a face copil”, „a face închisoare”, „a face ceva”, care nu sunt înregistrate în alte variante regionale maghiare și care sunt toate calchiate după rom. *a face*. Alteori, ca în cazul lui *bir* „a purta, a duce”, sensul se lărgesc în așa

măsură, încât el poate, sub influența rom. *putea*, să fie întrebuițat ca verb ajutător modal, funcție îndeplinită în maghiară de sufixul verbal *-hat, -het* : *nem mehetek* „nu mă pot duce” (Martdn, *Semant.* p. 921). Gusmani (*Calco*, p. 10) atrage atenția asupra faptului că și un cuvânt împrumutat capătă cu timpul și alte valori decât cele inițiale: it. *canape* „divan” și „tartină” după fr. *canape*, it. *treno* „tragere” și „convoi feroviar” după fr. *train*. Vezi mai departe (5.1.2.3.) și cazul rom. *carte* are și înțelesul „carte de vizită”, „carte de joc”, „carte de alegător”.

5.1.2.1.2. Există și cazuri când sensul primar al cuvântului se pierde total sau slăbește în importanță, sensul nou fiind cel mai cunoscut și mai răspândit. Aceste cazuri sunt mai puțin frecvente. Dintre exemplele oferite de limba română amintim: rom. *i^ă* „animal” (< lat. OTW „viață”): v. sl. *zivotu* „viață, animal” (Rosetti, *Istoria*, p. 319), drom. *lume*, care a însemnat, la început, numai „lumină” (< lat. *lumen*) după modelul v. sl. *svetu* „lumină; lume” a căpătat sensul de „lume, totalitatea ființelor și lucrurilor create, univers”; sensul primar nu se mai păstrează decât în expresia regională *lumea ochilor* „lumina ochilor, pupila”. Același calc există și în magh. *világ* „lumină” și „lume”, după slavă. Mai interesante sunt cazurile, când în urma unui calc semantic, pot dispărea cuvinte, așa cum s-a întâmplat în istro-română: *betâr* „bătrân” după modelul croat *star* înseamnă „bătrân” și „vechi” (*vechi* s-a pierdut cu totul), *pemint* „pământ” și „regiune, țară” ca și croat, *zemlija* (țară s-a pierdut). (Kovacec, *Istr. act.*, p. 225). *Fattoria* „fabrică” din italiana americană, sens luat din engl. *factory*, nu mai are sensul de „fermă” pentru care se folosește *farma*. (Weinreich, *Lang. cont.*, p. 49). It. *perucca* nu se mai întrebuițează cu sensul primitiv de „moț”, ci numai cu cel influențat de fr. *perruque* (Hope, *Lex. borrow.*, p. 64). Am numit acest tip *calc ljomofonic* (Sala, *Estudios*, p. 56), termen adoptat și de Vincenz, *Dispantion*, p. 90, opus termenului de *calc-traclucere*.

5.1.2.1.3. Româna prezintă și unele cazuri de pierdere a sensului nou rezultat dintr-un calc semantic. În textele vechi românești, există multe cuvinte cu sensuri calchiate după vechea slavă care astăzi nu se mai folosesc în limba curentă: *față* „persoană” (cf. *fețe bisericești*): v. sl. *obrazu* „formă, figură, persoană”, *întunec* „zece inii”: v. sl. *ăma, turna* „întuneric; număr infinit; zece inii”, *lemn* „arbore, lemn”: v. sl. *drevo* „arbore, lemn” (Șăineanu, *Semasiol.*, p. 73-83).

5.1.2.2. Uneori în cazul limbilor înrudite genetic sau cultural, se întâmplă ca un cuvânt important să se asemene cu un cuvânt cu aceeași origine îndepărtată care există în limba receptoare, dar cu alt sens (cf. Riegler, *Sprachmischung*, p. 218-221). În astfel de situații datorită asemănării formale dintre cele două cuvinte, cuvântul vechi capătă accețiunea cuvântului important. Exemplul cel mai spectacular este cel al engl. *engine* „locomotivă”, care a făcut ca în portugheza din America, port. *engenho* „talent” să însemne „locomotivă” (Weinreich, *Unilinguisme*, p. 667). Numeroase îmbogățiri semantice există sub influența englezei în franceza canadiană (*introduir* „faire entrer”, dar și „presenter” sub influența englezei *introduce* „presenter”) și în spaniola din America (*aplicacion* „aplicație” înseamnă, sub influența engl. *application*, și „cerere”, *ambicion* „ambție” înseamnă și „aspirație” sub influența engl. *ambition*, *realizar* „a-și da seama” sub influența engl. *to realize*, vezi Kany, *Semantica*, p. 145-148; Alvarez Nazario, *Nueva York*, p. 77; Silva-Corvalán, *Esp. E.U.*, p. 835); Widlak, *Infl. angl.*, p. 853-860; *soportar* „a susține, a menționa” după modelul engl. *to support*, *colectar* „a colecționa” după engl. *to collect* (Silva-Corvalán, *Esp. E.U.*, p. 835). În spaniola din America, există și îmbogățiri semantice sub influența francezei (*acordar* „a cădea de acord” înseamnă în Rio de la Plata, Chile și Perii și „a acorda” sub influența fr. *accorder*, *discernir* „a discerne” are în Argentina, Chile și Columbia și sensul de „a decerna” sub influența fr.

decerner (Kany, *Semantica*, p. 148-149). Sub influența italienei, avem exemple ca; *discreto* „mediocru” (Argentina, Chile, Mexico, Panama, Perii), datorită it. *discreto* (în spaniolă cuvântul are sensul „persoană discretă”), *sentir* „a simți” se folosește cu sensul „a auzi” după modelul it. *sentire* (Meo Zilio, *It. gen.*, p. 68-119). O evoluție identică, sub influență italiană, are și verbul *sentir* din iudeospaniolă (Crews, *Recherches*, p. 205-206, nota 344).

Numeroase exemple de calcuri din italiana vorbită la Montreal, care reprezintă o enclavă lingvistică în domeniul francez și englez, dă Villata, *Montreal*, p. 279-280. Iată câteva: *acconto* este întrebuițat mai ales cu valoarea semantică a engl. *account* deci „cont” pentru care italiana standard are *conto*; *camera* „aparat de fotografiat” (cf. engl. *camera* introdus și în franceza canadiană) este aproape singurul sens al lui *camera*. În aceeași situație sunt cuvinte ca *parenti*, *questione*, *praticare*, *realizzare*, *timbro* ș.a.

Cât privește româna, amintim exemple ca: *arie* „locul unde se treieră cerealele”, care a început să însemne „suprafața de răspândire a unui fenomen”, prin influența corespondentului francez *aire*; *carte* are, după modelul francezului *carte*, și sensul de „carte de vizită”, „carte de joc”, „carte poștală”, „carte de alegător” (Graur, *Fond. pr.*, p. 113). Același Gusmani (*Calco*, p. 10) face o interesantă observație în legătură cu fenomenele ce au loc la întâlnirea a două limbi înrudite care datorită înrudirii genetice, prezintă corespondențe în domeniul lexical. În această situație, factorul formal poate intra în joc și favorizează calcul. De exemplu, în germană *Itontröllieren* și *prufen* sunt sinonime parțiale. Influența engl. *to control* s-a manifestat asupra lui *Itontröllieren* care a căpătat și sensul de „a conduce (o țară)”.

Kovacec, *Calque*, p. 1127-1131 dovedește cum, datorită unui calc lexical după croată, s-a produs o anumită schimbare gramaticală în categoria cantitativelor în istroromână, o Un tip de schimbare foarte interesant a apărut în contactul dintre populația romanizată (italiană) și cea croată

din Dubrovnik (v. Muljagic, *Transfereza*, p. 163-166). Este vorba de un tip de transfer în două faze, numit de Muljagic (*op. cit.*, p. 166) *mixtum compositum*. În prima fază, sub influența croată, se produce un calc semantic (croat. *izgoror* „pronunțare” și „scuză” face ca it. *pronunzio* „pronunțare” să aibă sensul de „scuză”). În a doua fază, croata împrumută it. *pronunzia* „scuză” (cf. *prbnunciije*) care era rezultatul unui calc sub influența croată. Pentru alte calcuri cf. Muljagic, *Etim. mult.*, p. 189-194. Numeroase exemple de acest fel apar la bilingvi, care au tendința de a face ca două cuvinte din cele două limbi, referitoare la aceeași noțiune, să se deosebească cât mai puțin între ele. Această tendință de nivelare a structurii echivalente a două limbi este evidentă în cazul iudeospaniolei, fiindcă ea este un idiom care a intrat în contact cu limbi înrudite sub aspect genetic (franceza, româna, italiana). Uneori, în iudeospaniolă se ajunge ca, cel puțin la unele persoane, sensul originar al termenului iudeospaniol să fie înlocuit cu sensul luat din franceză sau din română. Astfel, prin română se explică evoluții ca: *amostrar* „a arăta” (sp. *mostrar*) are și sensul de „a muștra”; *boi* „statură” înseamnă „culoare, vopsea” sub influența rom. *boi* „a vopsi”; *longi* „departe” are, datorită rom. *lung*, și sensul de „lung”. Prin franceză se explică: *kala* „casă de bani” (sp. *caja*) ajunge să însemne „ascunde”, ca și cum ar fi vorba de un verb *Itasar* (cf. *Iu ke stas kasandu?*), evident sub influența fr. *cachier*; *kriar* „a crea” are și sensul „a striga” după fr. *crier*; *rida* „șal” are și sensul de „cortină” după fr. *rideau* (v. Sala, *Polisemia*, p. 59-60).

Trebuie subliniat din nou faptul că nu orice caz în care avem identitate de evoluție semantică ce ar putea fi atribuită unui calc semantic este într-adevăr un transfer semantic. Pentru domeniul ibero-romanice este meritul lui E. Coșeriu că, într-un bine cunoscut articol, a arătat cum o serie de evoluții semantice atribuite influenței arabe sunt de fapt dezvoltări semantice existente și în alte părți ale domeniului romanice (Coșeriu, *Arabismos*). Astfel, sp. *anocheo* „legar o estar en un paraje, situacion o condi-

cion detenninados al amanecer (o al anochecer)", *ojo de agua* „mananrial que surge en un llano", *casa* „habitacion de una casa" sunt evoluții semantice care nu există numai în domeniul ibero-romanice, ci apar și în alte limbi romane: franceză, occitană și, mai ales, în română unde toate cele trei dezvoltări semantice sunt foarte bine reprezentate (*a însera* și *a înopța*, *ochi de apă*, *casă*; italiana nu este bine reprezentată). Cf. recent observațiile critice la Winet, *Arabismos*. Lope Blanch (*Sustr. morf.*, p. 162-164) atrage atenția asupra faptului că multe dintre cuvintele sau expresiile de felul lui *tapar la boca* „sobornar", *pararse* „ponerse de pie" puse în legătură cu năhuatl au fost vedite ca existente și în Spania și în alte regiuni ale continentului american. Se impune, și în acest caz, cunoașterea și a altor variante diatopice sau diacronice ale limbilor studiate¹.

Coseriu, *Balkanismen*, p. 37-43, a arătat că numeroase sensuri considerate de Candrea calcuri în română după albaneză sau alte limbi balcanice pot fi rezultatul unei evoluții interne. Același Coseriu, *Estudios*, p. 184-202 explică multe evoluții din română drept evoluții romane — puse înainte în legătură cu influența slavă sau balcanică (*a împlini x ani*, *a pierde* „a ruina, a distruge"). Cuvântul *noașterea* situației din limbile romane occidentale (și nu în ultimul rând din dialectele acestora) ca și a situației din latină permite evitarea atribuirii greșite a unor influențe externe evoluției normale. V. și Coteanu—Sala, *Etim.*, p. 109-111. Pellegrini, *Convergenzc.* p. 509-529, se ocupă de unii termeni friulani, slavi și germani pe baza ALSEF I și se întreabă dacă sunt convergențe genetice sau calcuri, deși înclină spre explicația prin calcuri.

Este însă mai puțin recomandabil să se apeleze, în aceste cazuri (mai ales când este vorba de creații metaforice), la ideea poligenezei metaforei pentru că așa cum arată Coseriu (*Arabismos*, p. 17-19): „poligeneza semnifică solo «creacion» analoga en varias zonas in dependientes y ello no supone de ningun modo que en todas y cada una

¹ Cf. și Malița—Vainiberg (*Cedque*, p. 701-702) unde se analizează o serie de paralelisme semantice româno-slave considerate până acum calcuri în română după modelul slav.

de las lenguas, en que se encuentra una imagen, haya surgido esta independientemente: no excluye los prestamos o calcos mutuos en una área determinada. No solo en la lingüística, sino en general en la historia de la cultura, el recurrir a la poligenesis con respecto un hecho cultural (una «tradicion») cualquiera significa solo afirmar la pluralidad (independencia) de las áreas en que se da tal hecho (lo cual nos permite dejar de considerarlo como áreas), pero no resuelve el problema historico para una área en particular...En otras palabras, „poligenesis" no significa «no-historia», sino «poli-historia»: arias historias autonomas".

Pues bien, un problema etimológico es precisamente un problema historico y por lo tanto el recurrir a la poligenesis, lejos de ser, como tan a menudo se piensa, un modo de resolverlo, es solo un modo de plantearlo: no constituye explicacion historica, sino mera operacion previa de separacion de áreas; simplemente se divide un problema a primera vista unico en varios problemas historicos independientes (o provisionalmente independientes), que luego se plantearán en particular para cada una de las áreas que se hayan deslindado".

O apreciere a locului ocupat de sensurile noi ale unor cuvinte sub influența unei alte limbi de felul celor discutate în capitolul precedent (5.1.1) nu s-a făcut până în prezent. S-a arătat numai că prin împrumutarea unor astfel de sensuri, s-a întărit poziția cuvintelor vechi (Graur, *Fond.* p. 117-118). Fenomenul apare în toate limbile și în toate variantele acestora cu intensitate diferită, evident cele mai numeroase cazuri apărând în enclavele lingvistice (de felul istroromânei sau a graiului maghiar ceangău din Moldova, pentru a cita numai două exemple.

5.1.3. Modificări în planul expresiei

Cele mai numeroase și mai interesante modificări de acest fel sunt cele în care cuvântul împrumutat intră în componența unor formații hibride. Între diferitele formații lexicale hibride în care unul dintre elemente este îm-

prumutat se pot distinge diverse tipuri a căror analiză o face Vinja (*Incroci*, p. 31-44).

5.1.3.1. Există contaminări în care fuziunea dintre cele două elemente este completă, ambele participând numai cu o parte a lor la crearea unui nou cuvânt. Fenomenele de acest fel au loc mai ales în ariile de puternic contact dintre două sau mai multe limbi, fie că este vorba de un contact de tip orizontal (sincronic, contactele actuale dintre italieni și croați sau sloveni în Istria occidentală), fie că este vorba de contacte de tip vertical (diacronic, supra-j, punerea dialectului venețian peste ruinele căiămatei clis-^părute sau a limbii croate peste venețiană în unele orașe din Dalmația) Vinja, *Incroci*, p. 34. Iată câteva exemple de tip romanic-slav: tipul *la(certa) x (gu)scerica = lascerica* „Hitzpustel an der Zunge”, croat, *soliți se* + it. *sollazzarsc* = *salacati se* „scherzare”, it. *dun(que)* + croat, *(cla)kle* = *dunkle, clonkle* (Vinja, *Incroci*, p. 34-35). O încrucișare voită au realizat latiniștii noștri, care au recurs la acest procedeu când au transformat pe *război* (< v. sl. *razboj*) în *răzbel*, prin încrucișare cu lat. *bellum* (Graur, *Studii*, p. 73).

5.1.3.2. Există alte cazuri în care fuziunea celor două elemente este completă, ambele elemente participă în întregime. Exemplu clasic de tautologie toponimică este *Linguaglossa*, localitate siciliană numită inițial *Glossa* de populația greacă și ulterior de romani *Lingua* (în ambele cazuri numele a fost dat foarte probabil fiindcă locul semăna cu o limbă de animal cf. *limbă de pământ*). Dintre exemplele clin Dalmația cităm: *Val Draga, Fiume Reca, Torrente Patocco, Lago Iesero* existente în Istria, care amintesc de faptele românești ca *Valea Dolinei, Pârâul Dragova, Lacul Iezerului* discutate de Iordan (*Tautologii*, p. 45-53); (cf. și Homoi bdean, *Tautologii*, p. 69-74). Mai interesant este cazul de suprapunere în care un termen dalmat, adică neolatin, nu a mai fost înțeles de italieni, ca, de exemplu,

în toponimicul *Porto Porcel*, unde *porto*, cuvântul nou, apare lângă cuvântul vechi dalmat *porcel*, cu același sens.

Chestiunea tautologiilor toponimice a fost mult discutată în lingvistica romanică începând cu lucrările de sinteză a lui Felice (*Procesi*) și Migliorini (*Toponimi*, p. 214-218) și terminând cu lucrările de detaliu consacrate unui singur toponimic (Bertoldi, *Substrat*, p. 152).

5.2. Modificări de distribuție

Transferul unor cuvinte de felul celor discutate mai sus are în general consecințe asupra unor cuvinte clin vocabularul limbii primitoare. Cu excepția cuvintelor concrete (cf. 5.1.1.2.) care nu au întâmpinat rezistență de felul lui *telegramă*, deci a cuvintelor care au un conținut nou, transferul sau reproducerea cuvintelor străine afectează în diferite feluri distribuția vocabularului existent (cf. Weinreich, *Lang. cont.*, p. 54).

5.2.1. Apariția unor cuvinte în combinații noi

Datorită unui calc lingvistic, de structură sau structural (Gusmani, *Calco*, p. 25; Mihăilă, *Calc*, p. 529), cuvintele vechi pot apărea în combinații noi. Gusmani (*Calco*, p. 37) distinge între calcuri structurale de compunere și calcuri structurale de derivare și cazuri în care în cuvintele compuse se modifică numai topica membrilor sintagmei.

5.2.1.1. între combinațiile de cuvinte cu alte cuvinte distingem două tipuri: cel mai adesea compusele formate prin calchiere traduc integral modelul străin; mai rare sunt cazurile când cuvântul compus este rezultatul reducerii parțiale a unui model străin.

Numeroase exemple de acest fel există în spaniola din America, mai ales sub influență engleză: *abanico electrico* „ventilator”: engl. *electric fan, manzana de Adán* „mărul lui

Aclam" (sp. *nuez*) de Adân): engl. *Adam's a-pplej perros ca-lientes* „cremvurști": engl. *hat_dogs* (Florez, *Temas*, p. 291, Rosenblat, *Buenas* I, p. 22, III, p. 49, IV, p. 144; Kany, *Semantica*, p. 147), *de tiempo completo* : engl. *full time* (Lope Blanch, *Anglicismos*, p. 136, p. 136), *diablos azules*: engl. *blue devils*; *elefanto blanco* „ceva costisitor la întreținere și fără utilitate": engl. *white elephant*; *entrega inmediata* „poștă rapidă": engl. *special delivery* (Florez, *Temas*, p. 270); *mâquina de contestar* „repondeur": engl. *answering machine*; *mâquina lavadora* „mașină de spălat": engl. *washing machine* (Silva Corvalán, *Esp. E.U.*, p. 835). Exemple de compuse calchiate după italiană se găsesc mai ales în regiunea Rfo de la Plata: *cabellos de ángel* „fidea foarte fină" (Argentina, Columbia, Cuba, Paraguay, Puerto Rico): it. *cappelli cl'angelo*; *café largo* „cafea slabă": it. *caffè lungo* (Rosenblat, *Buenas* IV, p. 108), *café corto* „cafea tare" Argentina (Meo Zilio, *It. gen.*, p. 13), Venezuela (Rosenblat, *Buenas* IV, p. 108): it. *caffè ristretto*; *hacer las zapatillas* „a lichida": it. *fare le scarpe* (Meo Zilio — Rossi, *Elem. it.*, p. 112); *venir grande* „ a face pe marele": it. *venire grande* (Meo Zilio, *It. gen.*, p. 48). Există și exemple de expresii calchiate după franceză: *andar gris* „a fi beat": fr. *se griser* (Kany, *Euphemisms*, p. 75), *chiste verde* „glumă plicantă": fr. *langue verte* (Rosenblat, *Buenas* II, p. 73), *hierro de planchar* „fier de călcat": fr. *fer a repasser* (Rosenblat, *Buenas* I, p. 180). Forma *rnarchandises seches* (Read, *Louisiana*) din franceza din Louisiana care reproduce engl. *dry goods* sau *estar direito* clin portugheza vorbită în U.S.A. care reproduce engl. *to be right* (Weinreich, *Lang cont.*, p. 51); *piazo'e papei*, *piazo'e terra* din spaniola din Louisiana reproduce engl. *piece of paper*, *piece of land* (Lipski, *Islenos*, p. 87); esp. *fuga de cerebros*: engl. *brain drain* (Haensch, *Voc. econ.*, p. 139); *correr para rnayor*: engl. *running for major* (Haugen, *Norwegian* II, p. 460).

în româna din Republica Moldova apar multe exemple de acest fel (calchiate după limba rusă): *a achiziționa o grupă* „a angaja ~", *a-și aranja munca* „a organiza", *a face*

concluzii „a trage concluzii", *a se găti legi* „a se pregăti", *a primi o lege* „a vota" (Dîrul, *Structuri*; Turculeț, *Basarabia*, p. 110).

La acestea se poate adăuga și exemplul interesant citat de Weinreich (*Lang. cont.*, p. 51): *escalier de feu* se spune în franceza canadiană pentru „escalier de sauvetage" din franceza standard. Interesul exemplului constă în faptul că *feu* apare în locul termenului *incendie*, la fel ca în engleză, deci în acest calc sunt implicați doi componenți ai compusului. Alte exemple la Franolic, *Adaptation*, p. 33-43, Profili, *Romanisation*, p. 134-137 și Kramer, *Nachbarsprachen*.

Există o serie de cazuri în care se pare că modelul l-a constituit româna pentru limbile învecinate ca în situația rom. *fluierul piciorului* „tibia", metaforă moștenită și de limbile romanice occidentale, răspândită în Peninsula Balcanică: bg. *nunșar* sau *nunșarlia*, alb. *hula e ke'mbes*, tc. *kaval kemigi* Vrabie (*Metafora*, p. 97-100). Foarte multe calcuri după română apar în graiul ceangău.

5.2.1.2. Datorită contactului dintre limbi, cuvintele pot apărea în combinații frazeologice noi, în urma unui calc frazeologic, care face să fie copiată structura unui grup de cuvinte cu 'un conținut unic (vezi Hristea, *Probi, etim.*, p. 176-178). în română există numeroase combinații frazeologice datorate unor calcuri: unele au la bază îmbinări de cuvinte răspândite în mai multe limbi balcanice, altele îmbinări de cuvinte clin limbile de mai mare circulație.

5.2.1.2.1. Pentru a exemplifica prima categorie cităm câteva exemple după Rosetti, *Istoria*, p. 276-278: *cu sufletul la gură*: alb. *me shpirt nde goje*: bg. *zabi mi de dusata*; *nu-l taie capul*: alb. *nuli i shqyn Itoka (shqyj)*: ngr. $\text{Sev T O U } \times \text{O} \text{Ei (TO UUCXXXO TOU X}^{\wedge} \text{dXi)}$: bg- *ne mu sece glavata*; *te mănâncă spinarea*: alb. *te ha kurruzi*: ngr. $\text{T O V Tptoyei r} \setminus \text{p dxi T O U}$: bg. *sârbi te gçirbât*; *a scoate sufletul (cuiva)*: alb. *m'a nxore shpirtin*: ngr. nou *BydCei Tf/v yvxy*: bg. *izvacli mi dusata*. Exemple

similare se găsesc la Sandfeld (*Ling. balk.* și la Papahagi, *Parallele*, p. 113-197). Tagliavini (*Paralleli*, p. 3-11), este interesant prin faptul că semnalează, pentru maghiară, multe exemple caracteristice pentru „uniunea lingvistică balcanică”: *femeie însărcinată*: magh. *terkes asszny*; *a se crăpa de ziuă*: magh. *hasad a hajnal*; *o știu ca apa*: magh. *ugy tudom, mint a vízfolyas*. Multe combinații frazeologice care își găsesc corespondența în limbile balcanice apar și în iudeospaniola: *komer lena* „a mânca bătaie”: tc. *agâc yemek*, ngr. *edpaye řuXo*, bg. *yade dervo*, alb. *hangren skop*; *tener entraba de puerta* „a fi bine educat”: arom. *poartă bună*, alb. *der i mir* (Wagner, *Calcos*, p. 276-277). În iudeospaniola *beber tutun* „a bea tutun” = „a fuma” are la bază turc. *tutun icmek* (Sepiha, *Problematique*, p. 164). Numeroase calcuri de acest fel din *ladino* care au la bază ebraica se găsesc la Sepiha, *Langues calques*, p. 59-68; *Ladino: Le ladino*. Este cunoscut cazul sard. *kenăpura*, mod. *kenăbura* „vineri” < < *coena pura*, traducere a gr. *Seurvov xauachov*, denumire adoptată de evrei pentru a indica ajunul (vigilia) sâmbetei. Evreii veniți din Africa de Nord au introdus termenul în Sardinia și a fost folosit ulterior și de sârzi creștini (Wagner, *Sarda*, p. 32-33).

5.2.1.2.2. Dintre cuvintele neologice care apar în combinații noi românești amintim câteva după Hristea (*Probi, etim.*, p. 178-184): *a cădea de acord*: fr. *tomber d'accord*; *a ține cont*: fr. *tenir compte*; *lună de miere*: fr. *tune de miel*; *examen de stat*: rus. *gosudarstvennyj ekzamen*; *casă de odihnă*: rus. *dom. otđyxa*; *activist obștesc*: rus. *obscestvennyj dejatel*. Exemple similare de calcuri frazeologice aduce pentru greacă *Contossopoulos* (*Infl. fr.*) și pentru sârbocroată Franolic (*Adaptation*, p. 33-43).

5.2.1.3. Am prezentat câteva cazuri care au dus la apariția unor noi combinații de cuvinte datorită contactului dintre limbi. Sub influența unor limbi, se pot întări și o serie de combinații moștenite care au devenit neproductive la un

moment dat. Procedul a fost foarte rar folosit în română, care păstrează din latină numai un cuvânt format astfel: *primăvară*. Acest compus, devenit semianalizabil din cauză că lat. *primus* nu s-a păstrat în română decât până în secolul al XVI-lea, a rămas mult timp izolat în sistemul de compunere a substantivului românesc. Datorită apariției în secolul al XIX-lea a numeralului *prim*, împrumutat din lat. *primus*, it. *primo* și a unor formații calchiate după franceză și italiană în care *prim* traduce fr. *premier* și it. *primo*, se ajunge la compuse analizabile de felul lui *prim-ministru*, *prim-ajutor*, *prim-solist*, *prim-secretar* (vezi Ciobanu—Hasan, *Compunerea*, p. 92-93), care au întărit poziția tipului *primăvară*.

5.2.2. Modificarea frecvenței

5.2.2.1. Am văzut mai sus (5.1.1.2) că, adesea, cuvintele împrumutate pot funcționa ca sinonime ale unor cuvinte din vechiul fond. Termenul împrumutat desemnează noțiunile speciale, caracteristice unei terminologii oarecare, delimitând, mai precis, o zonă din semnificația generală și deci are un număr mai mic de sensuri decât cuvântul din vechiul fond. Din această cauză el are, la început, mai puține posibilități combinatorii la nivelul limbii, deci și o distribuție mai redusă decât termenul vechi, clar are o frecvență mare la nivelul terminologiei respective, fiind încărcat cu o cantitate de informație mai mare. Numeroase exemple de acest fel se găsesc în lucrarea Florenței Sădeanu, *Relatinizarea lexicului în română și spaniolă*, teză de doctorat, în care se analizează terminologia juridică din cele două limbi. Cu timpul, de cele mai multe ori datorită unor factori socio-culturali, cuvântul împrumutat poate căpăta și alte semnificații și, prin aceasta, ajunge să-și extindă întrebuințarea, deci să aibă o frecvență mai mare și să intre în tot mai multe combinații (cu aceasta distribuția se modifică în favoarea termenului împrumutat). Astfel se explică faptul că o serie de cuvinte împrumutate au ajuns în vocabularul fundamental. Exemple ilustrative pentru

limba română se găsesc la Al. Graur, *Fond. pr.*, p. 123-126. Un cuvânt clin vocabularul fundamental poate fi slăbit, de concurența unui împrumut: *a alunga*, format din *lung*, este la periferia vocabularului fundamental, locul lui fiind luat de slavul *a goni*; după ce *vopsea*, format în românește după o rădăcină de origine grecească, a câștigat în fața lui *boia* (turcesc) acesta din urmă a fost întrecut și de *culoare* (cuvânt internațional) astfel că *boia* nu mai este în vocabularul fundamental, iar *culoare* luptă să-l înlocuiască pe *vopsea*. În aceste exemple, cuvintele împrumutate ajung să le depășească în importanță pe cele vechi. Alteori cuvântul nou nu reușește să ia locul cuvântului vechi, dar slăbește poziția primului: *a asuda* și *a năduși* sunt concurate de *a transpira*, după cum *negoț* a fost slăbit de *comerț*. Uneori termenul vechi este eliminat chiar din masa vocabularului, el păstrându-se numai în expresii, deci cu o distribuție aproape de zero. În toate exemplele discutate, modificarea distribuției termenului vechi are un sens negativ (cf. și Racoviță, *Notes*, p. 239, cu exemple din rusă și Krier, *Maltais*, p. 117, cu exemple de influență a limbii malteze asupra italianei).

În cazul bilingvismului pot apărea și unele sinonime chiar dacă nu se referă la noțiuni speciale, caracteristice pentru anumite terminologii. Aceste sinonime pot fi împrumutate din diferite motive (analizate la 5.1.1.2.2.), pot circula alături de vechile cuvinte și apărea în același context așa cum se întâmplă la dialectul ceangău din Moldova: *eto-otrava* „otravă”, *evet-veverica* „veveriță”, *tukor-oglin-da* „oglină”, *vonat-trin* „tren” (vezi Mârton, *Perechi*, p. 557-569). În alte situații, așa cum se întâmplă cu italiana vorbită în Montreal, împrumuturile, dublete ale cuvintelor deja existente, nu slăbesc atât de mult funcția cuvintelor vechi. Villata (*Montreal*, p. 282) afirmă categoric că „le lexique de l'italien parle à Montreal est beaucoup plus pres de l'italien standard que l'on pourrait penser apres un examen superficiel”.

Din cele expuse până acum rezultă că datorită împrumutului de noi cuvinte, frecvența celor vechi se modifică în sens negadiv. În toate cazurile se manifestă o restrângere a sensului, fie a vechiului cuvânt, fie a ambelor, cel vechi și cel nou, fenomen discutat de asemenea de Weinreich (*Lang. cont.*, p. 55). În continuare, dăm câteva exemple aparținând sferei restricției analizate: specializarea semantică. În dialectul ceangăilor din Moldova, *ângy* „mătușă” și *mătușa* < rom. *mătușă* s-au specializat în felul următor: *ângyii* „mătușă mai tânără” — *matusa* „mătușă mai vârstnică”; *mătușă* în română, are, de asemenea și sensul de „femeie în vârstă”. În același dialect, *cserep* „lut ars”, are sensul unic de „lut ars, ciob”, fiind împrumutat din română cuvântul *țigla*, *cigla*, pentru „țigla”. Și mai interesant este faptul că magh. *tdnyer* „farfurie” (în general) a ajuns să însemne „farfurie de lut”, în timp ce termenul de origine română *farfurie* < rom. *farfurie* înseamnă „farfurie de porțelan”. Situația se explică prin părăsirea procedurii maghiar de a denumi *farfurie* de lut sau pe cea de porțelan prin compuse de tipul *cserep tdnyer* „farfurie de lut” și *porcelana tányer* „farfurie de porțelan” (Marton, *Bilingv.*, p. 545; Marton, *Perechi*, p. 557-569). Un fenomen similar a avut loc în dialectul loren din Vosgi, unde termenul literar francez *metier* a căpătat sensul de „profesie”, în timp ce termenul vechi dialectal *Imtejl* a dezvoltat sensul „război de țesut” (Bloch, *Penetration*, p. 110).

Împrumuturile ajung să se specializeze inclusiv din punct de vedere stilistic, în sensul că, în cazul a două sinonime, fiecare dintre ele este folosit fie cu un sens diferit, fie într-o anumită terminologie (cf. Weinreich, *Lang. cont.*, p. 55). Astfel, în același dialect loren al francezei analizat de Bloch, termenul uzual pentru „a vomita”, *vomir*, provine din franceză, în timp ce termenul dialectal a devenit mai grosolan, datorită îmbătrânirii sale.

\\'' * V-

5.2.2.2. Există și cazuri când împrumutul lexical poate duce la modificarea frecvenței în sens pozitiv. Datorită unor calcuri semantice, anumite cuvinte se îmbogățesc cu

seraeirie nbi și ajung să fie folosite mai des, uneori în stiluri diferite de cele la care se limitau înainte. Astfel, cuvinte ca *cerc*, *nucleu* (vezi 3.1.2.1.1.), în urma calcurilor amintite, apar și alte stiluri. În alte cazuri, ca de exemplu termenul *arc*, îi urma unor calcuri semantice, un cuvânt pe cale a fi părăsit reintră datorită sensurilor pe care le are în mecanică, geometrie etc. chiar în vocabularul fundamental (Graur, *Fond. pr.*, p. 121). Împrumutul poate duce la crearea unor omonime și, în acest fel, face să crească frecvența vechilor cuvinte. Widlak, *Remarques*, p. 293-298 dă exemple romanice: fr. *casse* „recipient” < oc. *cassa* „fruit du cassier” < lat. *cassia*, „cutie” < it. *cassa* „action de casser” din verbul francez *casser* (V. și Widlak, *Sources*). Alte exemple de apariție a unor omonime prin împrumut pentru italiană la Widlak (*Emprunt*, p. 489-503). Aceeași observație se poate face și cu privire la cuvintele compuse: datorită frecvenței acestora se poate mări și frecvența elementelor componente. Compusul *anotimp*, format după modelul germ. *Jahreszeit*, întărește poziția celor două elemente componente ale sale, *an* și *timp* (Graur, *Fond. pr.*, p. 113).

Cazuri mai interesante de întărire a poziției unui cuvânt din vechiul fond printr-un împrumut sunt cele de adaptare a unui împrumut, în așa fel încât el intră, datorită etimologiei populare, într-o familie bine cunoscută (vezi Graur, *Fond. pr.*, p. 113-114). Bg. *lunica* „pată pe corp” a fost transformat în rom. *aluniță*, intrând în familia cuvântului *alună*, cu care nu avea nimic în comun, și întărind-o pe aceasta. La fel bg. *aranija* a fost împrumutat de română (*arămie* „căldare de aramă”); transformarea lui *n* în *m* se explică prin faptul că termenul a fost considerat derivat de la *aramă*, care câștigă astfel un nou derivat.

Și mai interesant este cazul, discutat tot de Al. Graur (*Fond. pr.*, p. 114-115), când cuvântul străin seamănă perfect în ce privește forma cu unele indigene, fără a fi prea îndepărtat în ceea ce privește conținutul. În aceste cazuri vorbitorii cred că au de-a face cu un singur cuvânt cu două sensuri și de aceea cele două sensuri se între-

pătrund, ducând la formarea unui cuvânt unic, mai puternic decât fusese la început. Peste rom. *cep*, probabil din lat. *cippus* „coloană”, s-au suprapus bg. *cep* „dop de lemn” și apoi magh. *csap* „cracă”. Alături de *casă* (< lat. *casa*) avem *casă*, cuvânt internațional, a cărui origine ultimă este lat. *capsa*. Elementele de întărire pot veni din mai multe limbi în același timp. Astfel, rom. *cupă*, moștenit din lat. *cupa* a fost împrumutat, cu sensuri apropiate, din bg. *kupa*, sârb. *kupa*, magh. *kupa*, fr. *coupe*, ngr. *xotOTot*. Toate aceste cuvinte împrumutate au dus la întărirea vechiului termen românesc.

5.2.3. Modificarea distribuției relative

Prin modificarea distribuției relative înțelegem, în cazul vocabularului, modificarea unor micro sisteme de felul celor prezentate în cadrul fonologiei (vezi 1.2.5.) și al morfologiei (vezi 2.2.2.). Este vorba numai de fenomene similare celor din fonologie, care sunt, în cea mai mare parte a cazurilor, datorate calcurilor lingvistice. Cf. Co-seriu, *Semantique*, p. 149-155.

Între diversele modificări de micro sisteme, distingem două categorii: unele care sunt rezultatul unui proces de hipodiferențiere (ca urmare a influenței străine se pierd anumite opoziții) și altele, care se datoresc unui proces de hiperdiferențiere (acestea constau în apariția unor noi opoziții lexicale).

5.2.3.1. Dispariția unei opoziții lexicale

5.2.3.1.1. Dintre numeroasele exemple de hipodiferențiere am reținut unele discutate la Petrovici (*Interpenetration*, p. 50-51), care sunt, toate, rezultatul unor calcuri lingvistice. Ca efect al unui proces de hipodiferențiere, în limbile slave meridionale (bulgara, macedoneana, sârbocroata) nu se face distincție prin mijloace lexicale, probabil sub influență romanică, între noțiunile de „time” și „weather”, denumite printr-un singur termen *vreme*. În

schimb, româna a împrumutat termenul slav *vreme*, folosit alături de *timp* de origine latină (cf. Lombard, *Latinets*, p. 11, 19). O evoluție similară presupune E. Petrovici pentru drom. *lună*, folosit, sub influența limbilor slave meridionale pentru a denumi astrul ceresc, cât și pentru unitatea calendaristică (aromâna și meglenoromâna păstrează vechea opoziție dintre *lună* și *mes* < lat. *mensis*, iar istroromâna și-a refăcut-o datorită împrumutării lui *miseŭ* din croată). Ca o curiozitate, semnalăm situația din creola spaniolă papiamentu, unde, sub influența limbilor negro-africane, *luna* „astru” și „unitate calendaristică” (cf. Maurer, *Influence*, p. 773-774).

Mai interesantă este situația din unele graiuri dacoromâne expusă în tabloul următor (vezi Petrovici, *Interpenetration*, p. 51):

Româna contemporană	Limbi învechite C,	Graiuri dacoromânești periferice
<i>copac</i> „Baum”	magh. <i>fa</i> bg. <i>dărvo</i> maced. <i>drvo</i>	<i>lemn</i> „material” ~ „arbore”
<i>lemn</i> „Holz”	ser. <i>drvo</i> ucr. <i>derevo</i>	
<i>pădure</i> „Wald”	magh. <i>erdo</i> bg. <i>gora</i> maced. <i>gora</i> ser. <i>suma</i> ucr. <i>lis</i>	<i>pădure</i>

Din acest tablou, care reia, în prima sa parte, un exemplu celebru dat de L. Hjelmslev, rezultă că graiurile dacoromâne periferice, supuse unor influențe slave sau maghiare, au părăsit distincția dintre „Baum” și „Holz”, desemnând ambele noțiuni printr-un singur termen *lemn*, la fel ca maghiara, macedoneana, sârbocroata, ucraineana (*fa*, *dărvo*, *drvo*, *drvo*, *derevo*).

5.2.3.1.2. Un exemplu din istoria lexicului latinesc transmis limbilor romanice oferă Rohlf (Avatars, p. 45) care analizează dispariția din unele limbi romanice a distincției

existente în latină în cazul termenilor care se referă la unchi și mătușă, după cum era vorba de linie paternă (*patruslamita*) sau de linie maternă (*avunculusmatertera*). O distincție riguroasă pentru cele două sexe era în latină și la verbe care exprimau o uniune de căsătorie (*homo uxorem ducit, femina nubet*). Pentru perioada postclasică, Rohlf se referă la o predică din Sf. Augustin unde era vorba de *maritatae femina* și *uxoritati viri*. Această veche opoziție se păstrează în România, Italia centrală și meridională, occitană și catalană (se pare că și în dalmată după Bartoli) unde *me inuxoro* este întrebuițat pentru omul care se căsătorește (*mă însor* ~ *mă mărit*). În alte părți ale României, această opoziție s-a pierdut, folosindu-se același verb pentru bărbat și femeie (fr. *je me mărie*, it. nord. *me marido*, sp. *me caso*). Este foarte probabil că această distincție să se fi pierdut din cauza limbilor germanice care nu cunosc această distincție.

5.2.3.1.3. Există, în plus, un caz interesant de remodelare a unor structuri semantice în catalană, datorită faptului că, în spaniolă, nu există aceleași structuri ca în catalană. Payrato, *Interf. ling.*, p. 87 menționează o serie de opoziții lexicale din catalană care sunt eliminate sub influența limbii spaniole, care nu cunoaște astfel de opoziții: *assecarleixygar* → (*as*)*secar*, *vela l spelma* → *vela*, *gran l gros* → *gros*, *caixa l capsă* → *caixa*, *treball l feina* → *treball*. Există și fenomenul invers: sub influența catalanei, spaniola (probabil cea vorbită de catalani) pierde distincțiile semantice: sp. *vidrios l cristales* → *vidrios*, *gorra l gorro* → *gorra*, *morro l mocico* → *morro*, *castilia l chuleta* → *costilla*, *sentir l oir* → *sentir*, *tirar l echar* → *tirar*.

5.2.3.2. Apariția unei opoziții lexicale

Pentru modificarea unor micro sisteme ca rezultat al unui proces de hiperdiferențiere, reluăm exemplele date în cunoscutul studiu de semantică diacronică structurală It lui E. Coseriu (*Semantique*, p. 184-185). Dintre cele două

tipuri discutate de Coseriu[^] interesează discuția noastră din acest punct de vedere numai tipul al doilea de împrumut, adică acela care face să apară prin împrumut o nouă opoziție (celălalt tip, împrumutarea unui semnificat pentru "un semnificat existent, l-am discutat mai sus (vezi 3.1.1.). Pentru cel de-al doilea tip, Coseriu distinge două situații: a) împrumutarea unei opoziții (opoziții lexicale engleze luate din vechea franceză, opoziții lexicale românești de origine slavă sau franceză) și b) apariția unei opoziții datorită împrumutării unui semnificat (în acest caz nu se împrumută distincția).

5.2.3.2.1. Adoptarea unei opoziții lexicale poate fi făcută în două feluri (Coseriu, *Semantique*, p. 184): prin împrumutarea unui termen care intră în opoziție cu un termen autohton, după modelul limbii din care se împrumută (fr. *chef* > rom. *șef* intră în opoziție cu *cap* după modelul fr. *chef/tete*) sau poate să se facă fără împrumutarea unui element material. Pentru ultimul caz, Coseriu citează un exemplu din graiul său moldovenesc, unde există ca unitate lexicală perifrază *în față* „non-adânc”, în opoziție cu *adânc*. Materialul și procedeul sunt romanice, dar distincția „adânc”, „non-adânc” este foarte probabil de origine slavă (în limbile slave ea este uzuală: croat, *dubok* / *plitak*, bg. *dălbok* / *plitak*, iar limbile romanice nu o cunosc).

5.2.3.2.2. O opoziție lexicală poate apărea într-o limbă grație împrumutării unor cuvinte, cu ajutorul cărora se fac noi distincții. Coseriu (*Semantique*, p. 185) citează cazul portughezei, care a împrumutat termenul francez *bayadere*, la origine un cuvânt portughez (*bailadeira*). Cum termenul francez are un sens nou („dansatoare sacră din India”) în raport cu etimonul portughez, unii portughezi întrebunțează *baiadera* cu noul semnificat, opunându-l lui *bailadera* „dansatoare”. "

O situație similară trebuie să presupunem și pentru noile tipuri de opoziții din engleză *ox—beef*, *sheep—mouton*, *pig—pork*, *calf—veal*, în care sensurile „beef”, „mouton”,

„pork”, „veal” sunt de origine franceză, dar distincțiile respective sunt englezești. Coseriu (*loc. cit.*) amintește și opoziția nouă, îjelatinească, „material” / „non-material”, pe care limbile romanice (mai ales spaniola) au stabilit-o într-o serie de cazuri cu ajutorul latinismelor (sp. *ancho—amplw*, *lleno—pleno*, *anchura—amplitud*, *derecho—directo*, *estrecho—estricto*).

5.2.3.2.3. Recent, Blasco Ferrer (*Rom. Germanica*, p. 7-8) citează o serie de cazuri romanice asemănătoare. Astfel, sistemul numelor de culori din Val Badia a suferit modificări datorită unor împrumuturi germanice. Culoarea „maro” era denumită în mod curent prin *ros* (< lat. *russus*); ulterior au pătruns din dialectele tiroleze *praun* (< *brun*) și *falk* (< germanic *falo-*, *falwes* — *falh*) cu sens similar. Pentru a se evita un polimorfism, s-a creat o opoziție de trei membri, cu specializare semantică așa cum arată Kuen, *Sprachlontakt*, p. 144:

<i>ros</i>	<i>praun</i>	<i>falk</i>
„maro închis”	„maro”	„maro deschis”

5.2.3.2.4. Un alt exemplu, de data aceasta din dialectul campidanez analizat de Blasco Ferrer (*Codificazione*, p. 32-33). Campidaneza făcea distincție între /leg'g'u/ < < cat. *lleig* (< germanic *laid*) și /brutu/ < lat. *bruttus* „sporco”. Datorită influenței italiene se creează o polisemie și se anulează opoziția formală autohtonă fiindcă it. *brutto* se aseamănă din punct de vedere formal cu /bruttu/ și ia sensul lui /leg'g'u/.

I	/leg'g'u/ „brutto”	/bruttu/ „sporco”	semnificați = 2
II	+ it. <i>brutto</i> /bruttu/ „sporco”	-/brüttu/ „bruto”	semnificați = 1
			semnificați = 2

5.2.3.2.5. Am arătat (Sala, *Consulerations*, p. 261—265) cum de multe ori cuvintele din substrat din limbile romanice

au stabilit opoziții semantice în care termenul latinesc moștenit este termenul nemarcat (are sensul general), în timp ce termenul din substrat este termenul marcat, specializat. Româna prezintă multe cazuri de acest tip, unul dintre ele este cel citat de Blasco Ferrer (*Rom. Germanica*, p. 8): rom. *cărunt* (< lat. *canutus*) (pentru ființe umane), *sur* (< slavă) pentru animale, /ai_ (de origine necunoscută, poate din substrat) tot pentru animale (nu numai pentru capre, cum afirmă Blasco Ferrer).

5.2.3.2.6. Un exemplu și mai interesant este cel în care elementele împrumutate se organizează într-un grup tematic formând micro sisteme lexicale și, mai ales, micro sisteme semantice. Vrabie, *Emprunts ling.*, p. 801-802, studiind termenii care exprimă rudenția din graiurile ucrainene vorbite în România, observă că aceștia se lasă grupați în micro sisteme, unele elementare, altele complexe. Vrabie distinge cel puțin 4 tipuri, care se grupează într-o complexitate crescândă:

a) micro sistemul lexico-gramatical care constă într-o opoziție de două cuvinte derivate în ucraineană din împrumuturi făcute din româna.

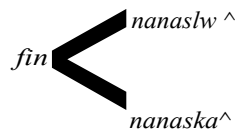
nanasko ~ *nanaska* „naș”—„nașă” după modelul românesc dialectal *nanaș*—*nanașă*;

b) micro sistemul lexico-gramatical alcătuit din cuvinte românești cu același radical:

moșul—*mosa* (cf. rom. *moșul* ~ *moașa*);

c) micro sistemul lexico-gramatical constituit din cuvinte românești cu radical diferit (cf. rom. dial. *baclică* ~ *lelică*).

d) micro sistemul complex lexico-gramatical și semantic: orizontal și vertical — opoziții lexico-gramaticale, oblic — opoziții semantice (*fîn*—*nanaslw*, *fina*—*nanaska*) și semantico-gramaticale (*fîn*—*nanaska*, *fîina*—*nana'sko*).

Vrabie atrage atenția asupra faptului că împrumuturile care permit o astfel de organizare nu pot fi achiziții accidentale și efemere.

5.2.3.3. întărirea unei opoziții existente

Există și cazuri când, prin împrumut lexical, se poate întări o opoziție existentă în interiorul limbii care împrumută. Opoziția fundamentală uman/animal (cf. fr. *jambe/patte*, *bouchelgueule* etc.) a fost întărită în graiurile din Drome, Auvergne, Vosges prin împrumuturile din franceză: formele locale *payre*, *mayre* s-au specializat adesea cu sensul „pere ou mere d'un animal”, în timp ce galicismele *pere* (sau *pero*), *mere* (sau *mero*) se folosesc pentru gradele de înrudire la oameni. Marzys, *Emprunts*, p. 410. Bouvier, *Emprunts*, p. 53 arată că, atunci când *payre*, *mayre* rămân în registrul uman, capătă conotații negative: în comparație cu *mere* „mamă” *mayre* va fi „niauvaise mere”. Așa cum precizează Bouvier, în astfel de cazuri, se ajunge la o altă opoziție lexicală care este fundamentală: opoziția dintre elemente expresive și non-expresive. El citează, de altfel, un alt caz: într-un grai, pentru animal se folosește *betyo*, conform foneticii locale, iar pentru același nume, dar cu valoare expresivă, există forma cu *-s-* păstrat (*bestyo*), care este un împrumut din aria meridională învecinată unde *-s-* se păstrează înainte de *p*, *t*, *k*. Exemplele de acest fel sunt numeroase la nivel dialectal.

5.3. Considerații finale

Numărul elementelor împrumutate în vocabular este evident mare. Am arătat că, în unele cazuri, elementele împrumutate au ajuns să ocupe o poziție puternică în structura vocabularelor (să facă parte din fondul principal sau din vocabularul reprezentativ sau să arate o mare vitalitate). Aceste cazuri sunt însă, în general, puțin numeroase. Sunt, de asemenea, mai puțin numeroase cazurile

în care sensul cuvintelor se modifică sub influența unor limbi străine. Și mai puțin numeroase sunt modificările care afectează numai planul expresiei.

Concluziile generale prezentate mai sus sunt valabile și pentru română. Am exemplificat, cu date luate din fondul lexical al limbii române, care este poziția elementelor împrumutate în structura lexicului românesc. La concluzii asemănătoare ajungem și dacă pornim de la analiza vocabularului reprezentativ al limbii române (în acest caz rezultatele pot fi comparate cu cele din vocabularele reprezentative a opt limbi romanice). Rezultă că, în ciuda numeroaselor cuvinte împrumutate, elementul moștenit din latină ocupă locul I (în vocabularul reprezentativ întrunește 30,29%; dacă la aceasta adăugăm și creațiile românești, ce reprezintă 24,68%, ajungem la un procent de 54,97%). Deci diversele influențe lexicale, deși numeric, multe în cursul istoriei românilor, nu au afectat poziția elementului latin moștenit. Se poate spune, dimpotrivă, că numeroasele cuvinte împrumutate au generat crearea unor bogate serii sinonime, permițând redarea a numeroase nuanțe, acolo unde în alte limbi romanice se găsesc numai echivalente aproximative. Evident, numărul cuvintelor împrumutate crește în diferitele variante regionale dacoromâne între care amintim subdialectul moldovenesc folosit în Republica Moldova, unde abundă împrumuturile rusești. Ele sunt și mai numeroase în dialectele sud-ducărene (în cazul istroromânei, idiom pe cale de dispariție, se produc și numeroase alte transformări). Nu lipsesc nici calcurile semantice, mai puțin numeroase decât împrumuturile lexicale; ele pot fi foarte vechi (din vechea slavă) sau recente, neologice (din nou, mai frecvente în româna din Republica Moldova).

Apariția și dispariția limbilor

6.0. Expunerea noastră din capitolele precedente a scos în evidență faptul că aprecierea fenomenului contactului lingvistic nu este unanimă. Dimpotrivă, se înscrie între limitele unei aprecieri excesive și ale unei respingeri aproape totale.

Ne oprim, în cele ce urmează, asupra unui aspect particular al evoluției limbilor, și anume, apariția și dispariția lor, precum și asupra relației care se poate stabili între acest aspect particular și fenomenul general al contactului lingvistic.

6.1. Măsura în care contactul lingvistic ar fi responsabil de apariția anumitor limbi reprezintă una dintre problemele importante ale lingvisticii. Se știe că limbile au apărut, în majoritatea cazurilor, ca urmare a evoluției altor limbi sau a anumitor variante dialectale. Acest fenomen poate fi ușor observat în cazul limbilor romanice, a căror limbă de origine, latina, este bine cunoscută. Nu există întrerupere între latină și limbile romanice, căci granița ce le desparte nu poate fi stabilită cu precizie din cauza caracterului specific al evoluției lingvistice, care este lentă, greu de

perceput, ca și din cauza lipsei de documente scrise din epoca de „formare” a limbilor romanice. Structura latinei se regăsește în limbile romanice, însă, de-a lungul timpului, a cunoscut o serie de modificări, de restructurări printre care unele (aparitia articolului, de exemplu) se regăsesc în anumite texte de dată latină, în timp ce altele (cum ar fi organizarea numeralului) s-au produs, în majoritatea cazurilor, după dezintegrarea unității latine (Fischer, *Lat. dun.*, p. 104). Ideea că diferențele între latină și limbile romanice se datoresc influențelor altor limbi și, în primul rând, aceleia a substratului, reprezintă o problemă cu privire la care părerile specialiștilor nu concordă: unii dintre aceștia, începând cu G.I. Ascoli și sfârșind cu mai mulți lingviști contemporani, au supraestimat acțiunea substratului, în timp ce cei care insistă asupra reorganizării interne a structurii latinei îi acordă o importanță mai mică (v. *O.I.*). O situație asemănătoare ne întâmpină și în cazul superstratului (v. *O.I.*). Am arătat, în diversele capitole ale cărții, modul în care fenomenele atribuite substratului sau/și superstratului pot fi explicate, în majoritatea cazurilor, prin reorganizarea structurii interne a latinei.

În lucrarea noastră n-a fost luată în considerație situația limbilor romanice din a doua generație, adică, creolele (franceză, spaniolă, portugheză), încă „tinere” (aproximativ din secolele al XVII-lea-al XVIII-lea) și care au apărut ca urmare a expansiunii maritime și coloniale a țărilor romanice.¹ Și în aceste cazuri, limbile care au servit de bază sunt cunoscute. Ca și în cazul limbilor romanice, există cel puțin două opinii în privința genezei creolelor romanice: acestea ar fi rezultatul unei restructurări interne a limbilor romanice din care provin (Vintilă-Rădulescu, *Rdle*) sau rezultatul contactului dintre limbile romanice și alte limbi, mai ales negro-africane, în care caz structura

¹ Din bogata bibliografie recentă menționăm: Bickerton, *Roots*; Mulhauser, *Pidgin*; Romaine, *Pidgin lang.*; Todd, *Pidgin*; Boretzky, *Kreohprachcn*; Posner, *Creoles*.

creolelor ar reprezenta un calc al structurii acestora din urmă (Goebel, *Problemi*; Hali, *Sostrato*; Sominerfelt, *Substrat*; Pottier, *Formation* etc). H. Schuchardt, unul dintre primii lingviști care au studiat limbile creole romanice, a ajuns să le considere chiar limbi „mixte”. Dar se poate constata că substratul creolelor romanice este foarte divers (chiar și în cazul unei singure varietăți) și că, adesea, aceleași trăsături se explică ca un efect al acțiunii unor limbi cu substrat diferit. Pentru creole, ca și pentru limbile romanice, anumite trăsături care au fost atribuite substratului se regăsesc, într-o formă sau alta, în limba-bază sau în variantele diacronice, diatopice sau diastratice ale acesteia (Vintilă-Rădulescu, *Role*). Nu este exclusă posibilitatea, desigur, la fel ca în cazul limbilor romanice, ca anumite particularități ale creolelor să fie rezultatul convergenței trăsăturilor comune limbilor-bază și celor de substrat (așa, de pildă, nazalizarea vocalelor sub influența consoanelor nazale din creola franceză haitiană, atribuită prezenței acestui fenomen în limbile negro-africane, se întâlnește și în anumite dialecte franceze continentale). La fel ca în cazul substratului limbilor romanice, influențele certe ale limbilor negro-africane sunt foarte puțin numeroase și izolate (aparitia tonurilor și a urmelor de prefixe de clasă în palenquero, creolă spaniolă din Columbia, după modelul limbilor bantu). Cu privire la lexic, există, desigur, un anumit număr de cuvinte care denumesc realități specifice sau reminiscențe culturale. Analiza aportului limbilor de substrat (sau/și de superstrat) la apariția limbilor romanice ca și a creolelor romanice ne duce la concluzia formulată și de Fischer, *Lat. dun.*, p. 142, că acesta nu a contribuit, în mod *esențial*, la apariția trăsăturilor specifice ale noilor limbi. Se poate conchide că apariția limbilor romanice din prima și/sau a doua „generație” nu este determinată de contactul lingvistic.

6.2. Al doilea aspect pe care îl tratăm aici, dispariția limbilor, nu este mai puțin interesant. Pentru diversele cazuri de

dispariție a unei limbi, distingem două situații: o limbă poate dispărea transformându-se în altă limbă (sau în alte limbi noi) sau poate fi abandonată în favoarea altei limbi. Primul caz este ilustrat de latina (vulgară), slava comună și germanica comună sau protogermanica, care au dispărut dând naștere limbilor romanice, slave și germanice. În privința limbilor abandonate, se pot distinge diferite cazuri.

6.2.1. Limbi abandonate în favoarea unei limbi a cuceritorilor, ca urmare a unui proces care se poate prelungi pe o perioadă de mai multe secole, în decursul cărora elemente nesemnificative ale limbii pe cale de dispariție pătrund treptat în limba cuceritorilor. Este cazul limbilor de substrat din limbile romanice (celtic peninsular, iberic, traco-dacic), dispărute treptat în timpul romanizării lingvistice, după un proces lent de învățare a latinei de către populația autohtonă și de abandonare progresivă a limbii materne. Cunoașterea latinei era unicul procedeu pentru a stabili contacte indispensabile cu autoritățile militare romane, cu negustorii originari din toate părțile Imperiului Roman etc; mai mult, latina crea posibilitatea eliminării frontierelor dintre colectivitățile locale, cu avantajele care decurgeau de aici. O situație asemănătoare o prezintă, în zilele noastre, limbile indigene de pe continentul american, eliminate, în bună parte, de către limbile romanice (franceză, spaniolă, portugheză) sau de engleză. Asemănările între cele două situații au fost puse în evidență de către M. L. Wagner într-un celebru articol în care compară latina vulgară cu spaniola americană (Wagner, *Span.-Amer.*, p. 296-312, 385-404). În cadrul acestui prim tip de situații, limbile de substrat au dispărut în favoarea limbii cuceritorilor fără ca structura acesteia să se modifice.

6.2.2. Aspectul complementar este reprezentat de către limbile anumitor populații care au cucerit noi teritorii, dar care, ulterior, și-au abandonat limba în favoarea altor limbi cu un prestigiu superior. Este cazul superstratului

limbilor romanice. Limbile de superstrat, abandonate în favoarea limbilor romanice, au dispărut la rândul lor fără să sufere modificări de structură, clar lăsând anumite urme în limbile romanice.

6.2.3. O situație asemănătoare prezintă latina (și, fără îndoială, limbile romanice pe cale de formare) care a cedat în fața presiunii limbilor cuceritoare. În ciuda faptului că a dispărut din aceste teritorii, numite de obicei „Romanica submersa”, latina a lăsat și ea anumite urme în limbile care au eliminat-o (adesea în toponimie). Este și cazul numeroaselor limbi antice, ca etrusca, sumeriană, hitita, egipteană. Procese asemănătoare au avut loc și în epoca modernă. Dacă ne limităm la continentul european, trebuie să amintim polaba, limbă slavă dispărută în a doua jumătate a secolului al XVII-lea și înlocuită, progresiv, cu germana; la fel, dalmata, limbă romanică abandonată în favoarea dialectelor croate; graiul ultimului vorbitor de clătinată Tone Udayna, supranumit Burbur, mort în 1898, s-a păstrat datorită anchetei realizate de M. Bartoli pentru celebra sa *Das Dalmatische*. Există și un anumit număr de idiomuri europene la a căror dispariție asistăm în momentul de față. Adler (*Dying languages*) prezintă situația anumitor limbi celtice (irlandeză, scoțiană, bretonă) sau care aparțin altor familii lingvistice (occitana, basca, romanșă, friulana, frisonă, sorbă, venclă, idiș, lapona) care sunt pe cale de dispariție (fără îndoială în proporții diferite) sau au dispărut deja, și cărora li se poate adăuga istroromâna și meglenoromâna, dintre dialectele românești din sudul Dunării, și iudeospaniolă. În ultima vreme acest fenomen a beneficiat de o bogată bibliografie, din care cităm unele titluri: Brenzinger—Heine—Sommer, *Lang. Death*; Denison, *Lang. Death*; Dorian, *Invest. obsolescence*; Dressler, *Lang. sliift*; Dressler, *Lang. Death*; Elwert, *Spraclien*; Furer, *Mort rom.*; Harris, *Decline*; Hindley, *Death Irish*; Mackey, *Mortalite*; Sala, *Dispariția*; Sasse, *Lang. death*; Trudgill, *Lang. maintenance*; Vincenz, *Disaparition*; Wurm

Lang. Death; să semnalăm și Robins—Uhlenbeck, *Endangered Lang.* Fără să intrăm în detalii, constatăm că în toate cazurile, procesul este asemănător cu cel descris pentru limbile de substrat. Anchetele realizate de Kovacec (*Istr. act.*) și cele întreprinse de noi la iudeospaniolii din București (Sala, *Estudios*) au demonstrat că limbile dispar din cauza presiunii *sociale* și nu *lingvistice* a limbilor care le înlocuiesc. Este vorba de un proces de decădere care constă din restrângerea, din ce în ce mai accentuată, a sferei de utilizare a limbii în discuție, de o serie de fenomene care s-au produs în interiorul sistemului limbii pe cale de dispariție din cauza reducerii folosirii lor, așa cum un organ, pe măsură ce încetează să-și mai îndeplinească funcțiile vitale în mod normal, se atrofiază progresiv. Aceste fenomene sintetizate de Schlieben-Lange (*Mort langues*) sunt: „pierderea procedeelelor vii” (asimilarea superficială a cuvintelor, decadența procedeelelor de formare de noi cuvinte), „monostilismul” (limitarea la un singur registru lingvistic — cel al limbii vorbite în familie), „caracterul vag al semnificațiilor”, „pierderea conștiinței identității lingvistice”. Este ceea ce am scos în evidență și noi cu ocazia anchetelor realizate cu patru decenii în urmă la iudeospaniolii din București (Sala, *Dispariția*). Limbile nu dispar, prin urinare, din cauza contactului lingvistic care ar atrage după sine modificări în structura lor, în ciuda faptului că este îndeplinită condiția fundamentală a contactului lingvistic, adică bilingvismul activ. Acesta LțetLuJte trecerea de la un cod lingvistic la altul, urmat de abandonarea progresivă a primului cod (cazurile de substituție oficială, brutală a unei limbi, interzicerea folosirii ei în favoarea altei limbi sunt rare și au dus, adesea, la un efect contrar). Rezultă, prin urmare, că nici fenomenul dispariției limbilor nu este consecința contactului lingvistic. Limbile 111017 / în picioare fără să-și schimbe structura chiar dacă se ține seama de faptul că se transformă în alte limbi (latina care a dat naștere limbilor romanice) sau sunt total abandonate. Sasse (*Lang. Death*) face chiar o distincție între feno-

menul „limbi în contact”, pe care îl consideră normal, și decadența unei limbi care duce, în cele din urmă, la moartea ei, care este un fenomen patologic.

- 6.3. Concluzia enunțată în titlul acestei anexe este, prin urmare, negativă: nici apariția, nici dispariția limbilor nu este determinată de contactul lingvistic.

Concluzii

- 1- în *Prefața* celei de a doua ediții spaniole a cărții noastre am arătat că, de la predarea manuscrisului primei ediții (1980), au apărut, până la predarea manuscrisului celei de a doua (1995), numeroase lucrări consacrate acestei teme (bibliografia s-a dublat, ajungând la 1 300 de titluri).

Înainte de a aborda concluziile, ni se pare util să schițăm evoluția cercetărilor într-un domeniu bine delimitat, pentru a vedea în ce măsură această evoluție a afectat părerile noastre exprimate în prima ediție. Pentru aceasta am ales domeniul spaniolei americane, domeniul cel mai semnificativ, pentru că se caracterizează atât prin mărimea teritoriului, cât și prin varietatea contactelor lingvistice. Este ilustrativă din acest punct de vedere aprecierea Măriei Beatrice Fontanella de Weinberg: „El contacto de lenguas y culturas ha tenido un importante papei a lo largo de la evolucion lingilistica de America Hispanica. El bilingüismo, surgido primero con las lenguas indfgenas, luego con las africanas y criollas, y por ultimo con las que trajeron los millones de inmigrantes que llegaron a nuestros paises, junto con el permanente contacto existente con las otras lenguas europeas adoptadas como lenguas nacionales — en especial el portugues y el ingles

a largas polemicas y a fecundos debates en la historia de la lingüística hispanoamericana" (Cvitanovic — Fontanella de Weinberg, *Simposio*, p. 239). Se observă, în uimul timp, o schimbare de direcție în domeniul lingvisticii hispanoamericane, mai ales în ceea ce privește determinarea cauzelor schimbărilor lingvistice (Granda, *Causacion*, p. 497).

În deceniul la care ne-am referit, a crescut numărul contribuțiilor referitoare la contactul lingvistic în domeniul hispano-american. Au fost continuate cercetările unor lingviști deja consacrați în acest domeniu: J. M. Lope Blanch (*Angl. suroeste; Consideraciones; Cortes gloticos; Interferencia; Glotalizaciones; Cons. ocl.; Esp. Yucatán; En torno; Interf. amerindia*), German de Granada (*Arc. lex.; Causacion; Convergencia; Esp. Paraguay; Fon. Paraguay; Interfon.; Lusismos; Paraguay; Retencion; Retencion sint.; Valoracion*), H. Lopez Morales (*Panorama; Angl. lexicos; Sociolingüística*), P. V. Cassano (*Lang. infl.; Louisiana; New World Span.*), Manuel Alvar (*Ingles Rep. Dom.*), J. L. Rivarola (*Biling. esp. and.*), G. Meo-Zilio (*Gîna*), J. J. Montes (*Infl. indig.*), R. Cerron-Palomino (*Cast. andino*), A. Rabanales (*Terminos*), pentru a nu aminti decât pe cei care s-au evidențiat și înainte de 1980 prin cercetări în acest domeniu. Lucrări ale unor noi autori au îmbogățit literatura domeniului atât prin atenția dedicată unor regiuni mai puțin exploatate înainte, cât și prin metodologia întrebuițată: Donni de Miranda, *Esp. Arg.*; Fontanella de Weinberg, *Contactos; Esp. Caribe; Variedades*; Morales, *Estr. anglie; Gramáticas contacto; Transfert; Variacion dial.*; Rojas, *Cont. ling.*; Silva-Corvalán, *Bilingualism; Current issues; Esp. E.U.; Past*).

În ce privește tipurile de contact, până în 1980, au fost cercetate mai ales contactul dintre spaniolă și nâhuatl (J. Lope Blanch) și dintre spaniolă și guarani (G. de Granda). În acest deceniu au fost aprofundate aceleași relații și au fost abordate regiuni nestudiate sau insuficient studiate cum este cazul contactului dintre maya și spaniolă (J. Lope Blanch s-a ocupat de contactul respectiv în peninsula

Yucatân din Mexic) sau contactul dintre quechua și spaniolă (Cerron-Palomino, *Calcos sint.*; Gutierrez Marrone, *Infl. quechua*; Fernández Molina Lâvaque, *Calco*; Schumacher de Pena, *Puno*; Martin, *Leng. cont.*; Soto, *Interferencia*; Mendoza, *Cast. Bolivia; Interlecto*. Alte exemple în Donni de Miranda, *Esp. Arg.*

În ceea ce privește metodologia, se constată ca o caracterizare generală, după cum observă Granda (*Causacion*, p. 497) „una perceptible alteracion de rumbo de la lingüística hispanoamericana en relacion con la *causacion* de los cambios lingüísticos". A contribuit la acesata în primul rând extinderea cercetării la variante ale spaniolei mai puțin cercetate înainte. Această extindere include și aprofundarea aspectelor socioculturale ale spaniolei americane prin atragerea în discuție a diverselor nivele de limbă, fiindcă schimbările cele mai profunde ale unui cod lingvistic se produc în condițiile unui bilingvism, în sensul dat de B. Malmberg termenului *bilingvisyi*: „Une personne qui se débrouille tant bien que mal en une deuxième langue n'est pas bilingue. Est bilingue à mon avis uniquement un locuteur que parle également bien et avec la même facilité deux langues, et en plus avec une perfection telle qu'il est présent dans les deux milieux linguistiques comme y appartenant. Aucun locuteur n'arrive à telle maîtrise après la puberté" (Malmberg, *Recenzie Sala*, p. 83).

Este, fără îndoială, cazul spaniolei din Paraguay și din aria guaranică din Argentina și Bolivia, așa cum au demonstrat-o numeroasele lucrări ale lui G. de Granda, spaniola din Yucatân (J. Lope Blanch) și spaniola din regiunea andină în contact cu quechua. O situație specială, din acest punct de vedere, prezintă dialectele portugheze din Uruguay analizate de A. Elizaincin (*Dial. contacto; Dialectologia contactos; Discriminacion; Inculencia*). Interesează mai puțin cazurile extreme semnalate în *Introducere* (v. 0.) de tipul *interlecto*, definit ca un sociolect, cu competență lingvistică insuficientă în a doua limbă (Mendoza, *Interlecto*) sau *media lingua*, o limbă cu gramatică quechua și un

vocabular spaniol în proporție de 87% (Appel—Muysken, *Lang. cont.*, p. 130-131; Muysken, *Mezcla*, p. 41-56).

În diverse locuri ale primei ediții a acestei cărți am arătat că, adesea, este destul de greu să precizăm dacă un fenomen este rezultatul unei evoluții interne sau al unei influențe externe. În aceeași ediție, am arătat că este chiar posibil ca anumite fenomene să fie urmarea unei tendințe interne, întărite de o influență externă. Numărul acestora s-a mărit în a doua ediție, pentru că, după 1980, este tot mai frecventă o orientare spre acest tip de analiză. Considerăm mai important să subliniem că, în stabilirea urmărilor contactului lingvistic, s-a ajuns la o nuanțare a părerilor; această nuanțare apare chiar în lucrările recente cu caracter general (Thomason—Kaufman, *Lang. cont.*, p. 58, nota 9). Ilustrativă din acest punct de vedere este intervenția lui J. M. Lope Blanch la *Simposio internacional de lenguas y literaturas hispánicas* de la Bahla Blanca (7-9 august 1980) care, referindu-se la *adevărată* influență care ar fi putut să o exercite limbile americane asupra spaniolei, declară că: «podrfa tal vez encontrar un cauce que condujera a una solucion — siquiera fuese «solucion de compromiso» — pensando en la posibilidad de la que me he atrevido a llamar «influencia indirecta» —. La especial situacion en que se hablan dos lenguas en contacto determina que se puede producir una debilitacion de las normas respectivas, debilitacion que es causa de un polimorfismo linguistico mas o meuos intenso, el cual permite la aparicion de formas lingtisticas ajenas al sistema originario o favorece el desarrollo de posibilidades no realizadas hasta entonces» (Lope Blanch, *Infl. cont.*, p. 242-243). Ideea slăbirii normelor în contactul lingvistic ni se pare foarte utilă și credem că își are originea în concepția lui Bertil Malmberg, care, încă la colocolviul de limbi, literaturi și civilizații romanice de la București, din 1959, declara: „Je veux attirer ici l'attention sur la *siviplification des systemes et l'affaiblissement des distinctions* qui se retrouvent si souvent â la *peripherie* d'un domaine linguistique et qui sont dus, bien errtendu, â la faiblesse de

la tradition et de la norme linguistiques propre aux milieux peripheriques et bilingues" (Malmberg, *Substrat*, p. 250). Mai interesantă este precizarea aceluiași Malmberg: „Si nous prenons les terines de *peripherie* et de *peripherique* dans un sens un peu large, nous pouvons dire que tout etat de langue parle dans un milieux bilingue et peripherique, independement de sa situation geographique. La coexistence de deux systemes amene necessairement un affaiblissement des normes et, de la, un manque de stabilite, susceptible de conditionner une evolution".

Precizările lui B. Malmberg se referă la cazurile de bilingvism în sensul strict menționat mai sus de autor, adică „când două coduri lingvistice sunt folosite alternativ de aceeași persoană" (Weinreich, *Lang. cont.*, p. 9). Credem că de la această concepție pornește și G. de Granda când insistă în ideea de simplificare ca rezultat al contactului lingvistic (Granda, *Plural, nominal*, v. Granda, *Causacion*, p. 498, nota 34). Sunt tot mai frecvente studiile recente în care apare principiul influenței indirecte. Un exemplu pentru a ilustra alte aspecte ale aplicării acestui principiu este oferit de G. de Granda care pleacă de la el în explicarea folosirii sistematice, în spaniola din Paraguay (și în toată aria guaranitică), a prepoziției *en* cu verbe de direcție (vezi 3.) și conchide că nu este un simplu fenomen de influență a structurii sintactice guarani asupra spaniolei din Paraguay, ci de interacțiunea factorilor cauzali: *?j* tendința spaniolei locale de siuplificare a propriilor structuri lingvistice §^le presiunea exercitată de modelul structurii morfo-sintațmce a limbii guarani.

Observația lui J. M. Lope Blanch și G. de Granda este interesantă și fiindcă în evoluția limbilor se pot explica, în cazul unui bilingvism de felul celui precizat de B. Malmberg, cazurile de păstrare a formelor și construcțiilor comune celor două coduri lingvistice în contact. Ideea de *retencion* „conservare", în terminologia lui Granda, este tot mai frecventă în studiile acestuia, apărând chiar în titlul unora dintre lucrările sale (*Arc. lex.*, *Retencion gram.*). Păs-

trarea unor trăsături arhaice datorită unor factori externi trebuie invocată numai în cazurile când nu se poate găsi o soluție prin criterii interne, pornind de la situația socio-culturală a idiomului respectiv (cf. Malmberg, *Encore*, p. 45-46). În sfârșit, se invocă ideea de congruență definită ca „el aumento en la frecuencia de uso de una estructura alterna de la lengua por imitacion de otra lengua” (Morales, *Variacion dial.*, p. 338, nota 2) pentru care v. Morales, *Gramáticas cont.*; Granda, *Convergencia* și Lopez Morales, *Sociolingüística*, p. 165.

Ajungem, cu aceasta, la ideea cauzalității multiple, de asemenea frecventă în ultimele lucrări din lingvistica hispano-americană, fiind, din nou, G. de Granda cel care a insistat în această idee generală. Toate cazurile prezentate mai sus (influență indirectă, simplificare, polimorfism, congruență, păstrare) sunt exemple concrete de acest tip. Cf. pentru alte exemple, Donni de Miranda, *Infl. cont.*, p. 240 — eliminarea lui /s/ implosiv la sfârșit de cuvânt în spaniola din Cordoba (Argentina). Trebuie subliniat și faptul că o astfel de abordare a fost ilustrată, înainte de anii '80, cu mult succes chiar pentru domeniul spaniol de Yakov Malkiel (*Malkiel, Hierarchizing; Multiple*) și de elevii săi (Dworkin, *Role*).

Extinderea domeniului de cercetare și aprofundarea metodologiei au determinat creșterea numărului de fapte care pot fi considerate ca rezultat, direct sau indirect, al influențelor externe. Aceasta însă nu schimbă concluziile noastre, ci, clin contra, le întărește pentru că, în cea mai mare parte a cazurilor, faptele hispano-americane apar în idiomuri cu o poziție periferică în condițiile unui bilingvism perfect (sunt într-un fel, atipice pentru ansamblul domeniului hispano-american); aceeași poziție periferică ocupă elementele împrumutate în structura spaniolei americane.

- 7.2. La sfârșitul considerațiilor noastre asupra contactului dintre limbi, subliniem că, în general, nici în domeniul romanic nu s-au produs modificări spectaculoase ale structurii

idiomurilor romanice sub influența altor limbi. Afirmăția noastră, care pare să contrazică însuși titlul acestei cărți, se bazează pe o serie de fapte privind tipurile de idiomuri în care putem întâlni fenomenele analizate și, în al doilea rând, pe locul ocupat de împrumuturi în structura idiomurilor respective.

7.2.1. În ce privește tipurile de idiomuri analizate, valoarea socială a împrumuturilor, observăm că modificările de structură mai numeroase și mai profunde se înregistrează în istroromână sau în meglenoromână, care constituie, de fapt, enclave lingvistice într-un mediu plurilingv. Toți vorbitorii acestor dialecte sunt bilingvi sau trilingvi, în sensul restrâns al termenului precizat de B. Malmberg. Pentru toți, al doilea cod lingvistic — care este, de obicei, limba oficială a țării respective (croata sau macedoneana) — are o situație privilegiată. În consecință, schimbările importante de structură se produc numai în cazurile idiomurilor romanice în care presiunea socială a altor idiomuri este puternică. Datorită situației descrise mai sus, istroromâna și meglenoromâna ajung să copieze modele ale structurii fonologice (defonologizarea opoziției consoană nepalatalizată — consoană palatalizată) sau morfologice (aparitia categoriei de aspect) croate (sau macedonene), în urma reinterpretării sistemului, fenomene ce dovedesc o profundă influență a limbilor cu care au intrat în contact istroromâna și meglenoromâna. Un bilingvism absoiliț există în diferite regiuni ale Americii Latine unde maya, guarani sau quechua se bucură de un prestigiu relativ favorabil pentru a se crea o situație socio-culturală pe care B. Malmberg o consideră indispensabilă pentru ca să se producă o puternică influență indigenă. Spaniola este, în aceste regiuni, pentru mulți vorbitori, al doilea cod lingvistic, chiar dacă este limba oficială a țării respective. Cazul-liinită este *interlecto* (Escobar, *Variaciones*), caracterizat printr-o competență lingvistică insuficientă în a doua limbă (spaniola) și prin numeroasele simplificări și reinter-

pretări ale spaniolei (v. Mendoza, *Cast. Bol.*, p. 481-497). În celelalte cazuri, influența constă, mai ales în împrumutarea unui număr variabil de cuvinte care, neadaptându-se la sistemul fonologic și/sau morfologic al limbii receptoare, pot introduce un element de inventar fonologic (fonemul *lh* în română și franceză, *lʃi* în iudeospaniola, *ll* în spaniola din Mexic) sau de inventar morfologic (desinențe nominale în iudeospaniola, aromână sau desinențe verbale în meglenoromână). De asemenea, în urma contactului cu diverse limbi, toate idiomurile romanice și-au îmbogățit vocabularul.

7.2.2. În ceea ce privește poziția elementelor împrumutate în structura idiomurilor romanice, se poate observa că, în majoritatea cazurilor, elementele de structură fonologică și morfologică ocupă o poziție periferică, adică au o distribuție limitată și o frecvență relativ scăzută. Singurul domeniu în care rezultatele contactului între limbi sunt mai bogate este vocabularul (în acest caz sunt numeroase și împrumuturile între limbi care nu se află în contact direct). Trebuie să subliniem că nu toate cuvintele împrumutate ocupă aceeași poziție: alături de unele, puțin numeroase, care ajung în vocabularul fundamental al limbii care împrumută, există numeroase care au o distribuție limitată la anumite nivele ale limbii (geografice sau sociale) ori apar numai în anumite contexte. În general, aceste cuvinte nu sunt productive, nu au elezvoltat multe sensuri și nu apar în locuțiuni.

7.2.3. Când privește româna din Republica Moldova, credem că putem prelua concluzia Mioarei Avram din articolul consacrat situației limbii române din această regiune: „Chiar în formele ei cele mai poluate, limba din R. Moldova nu este și nu a fost niciodată altceva decât română, întrucât esența limbii n-a suferit atingeri și elementele străine sunt adaptate la sistemul românesc. Existența unor particularități nu afectează statutul de varietate

a limbii române pe care îl are limba din R. Moldova. Specificul ei este dat de îmbinarea unor elemente care se regăsesc ca atare în alte arii și epoci ale limbii române sau se încadrează în tendințe comune, fie și trecătoare. Influența rusă însăși — care, firește, nu trebuie minimalizată — nu are calitatea unui factor de diferențiere totală și deci nici forța unui obstacol de netrecut în procesul de reintegrare. Păstrarea la nivel dialectal a unor rusisme sau ucrainisme, fie și incriminatului *sârnici* „chibrituri” — atestat, de altfel, în Bucovina în perioada interbelică —, trebuie înțeleasă în contextul păstrării și în alte graiuri românești a unor cuvinte care amintesc foste dominații străine, contacte preponderente și influența lingvistică aferentă: de pildă, regionalismul ardelenesc de origine maghiară *ghiufe* „chibrituri”; cf. și originea turcă a termenului literar *chibrit*. (Avram, *Considerații*, p. 259-260). O analiză a situației împrumuturilor rusești din satul Izvoarele, raionul Florești, în apropiere de Bălți, arată că, „în ciuda condițiilor favorabile (izolarea basarabenilor de restul poporului român; obligativitatea limbii ruse, impusă de stat; colonizarea cu populație de origine rusescă etc), nu se poate vorbi totuși de o influență majoră a limbii ruse asupra limbii izvoarenilor” (Vîrban, *împrum. rus.*, p. 222).

La sfârșitul considerațiilor cu privire la situația românei din Republica Moldova, reținem observația lui Lobiuc (*Influențele*) dintr-un articol cu titlu sugestiv „Au putut «crea» influențele aloglote o nouă limbă est-romanică («moldovenească?»): „Cine crede că poate pune anumite particularități, fenomene și procese fonetice dintr-una sau mai multe diviziuni dialectale pe seama interferențelor și, practic, a influențelor aloglote, are obligația să examineze faptele în toate manifestările, extensiunile și conexiunile lor în amândouă (sau mai multe) limbile interferate și, neapărat, pe parcursul istoriei acestora”. Metodologia sugerată este corectă și ea a stat și la baza cărții noastre.

7.2.4. Contactul dintre limbi în domeniul romanic, analizat de noi, ne permite să explicăm ele ce, în evoluția de la

latină la limbile romanice, nu s-au produs modificări importante în structura fonologică și morfologică sub influența factorilor externi, ca și faptul că nu există nici un idiom romanic care să-și schimbe esența romanică în urma contactului cu alte limbi. Cazurile de abandonare a unor idiomuri romanice în favoarea altor limbi, înregistrate în epoci mai apropiate de zilele noastre (istroromâna, iudeo-spaniola) nu se datoresc contactului dintre limbi, ci au la bază cauze socioculturale.

Schimbările analizate de noi constituie o dovadă în plus în sprijinul ideii structuraliste care preconizează principiul priorității explicației interne în raport cu o influență externă sau o interferență. În fața situației existente într-o limbă romanică, trebuie să apelăm, în primul rând, la lădă sau la tendințele structurale romanice.

OICj1G

- AdeL* *Anuario de Letras, Mexic.*
- AGI* *Archivio Glottologico Italiano, Torino, Florența.*
- Alcover—Moli* *Al. Alcover—Fr. Moli, Diccionari catalã-valenciã-baleãr, Palma de Mallorca, 1960-1979.*
- ALH* *Anuario de Lingvistica Hispanica, Valladolid.*
- BA* *Balkan Archiv, Nene Folge, Hamburg.*
- BALM* *Bolletino de l'Atlante Lingvistico Mediterraneo, Venezia—Roma.*
- BAPLE* *Boletín de la Academia Puertoriquena de la Lengua Espanola, San Juan.*
- BDH* *Biblioteca de Dialectologia Hispanoamericana, Buenos Aires.*
- BFE* *Boletín de Filologia Espanola, Madrid.*
- BFUCh* *Boletín de Filologia, Santiago de Chile.*
- BL* *Bulletin Linguistique, București—Paris.*
- BPTJ* *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, Wrocław—Varșovia—Cracovia.*
- BS* *Bulletin de la Societe de Linguistique de Paris, Paris.*
- CL* *Cercetãri de lingvisticã, Cluj.*
- Congres Dial.* *Communications et Rapports du Premier Congres International de Dialectologie Generale (Louvain, du 21 au 25 aoiit, Bruxelles les 26 et 27 aofit 1960), I—III, Louvain 1964-65.*

- CTL = *Current Trends in Linguistics*, Haga.
- DCELC = J. Coroininas, *Diccionario critico etimologico de la lengua castellana*, Madrid, 1954-1957.
- DR = *Dacoromania*, Cluj.
- DR(Fr.) = *Dacoromania. Jahrbuch fi'ir ostliche Latinität*. Freiburg—MOnchen.
- Elem. stranieri = *Elementi stranieri nei dialetti italiani. Atti del XIV Convegno del C.S.D.I. (Ivrea, 17-19 ottobre 1984)*, Pisa, 1988.
- ELH = *Enciclopedia Lingüística Hispanica*, Madrid.
- Europ. Mehrsprachigkeit = *Europäische Mehrsprachigkeit. Festschrift zum 70. Geburtstag von Mario Wandruszka*, Tübingen, 1981.
- GRM = *Germanisch-Romanische Monatschrift*, Heidelberg.
- IJSL = *International Journal of the Sociology of Language*, Berlin.
- IL = *Investigaciones Lingüísticas*, Mexic.
- La Corona ele Aragon = *La Corona de Aragon y las lenguas románicas. Miscelánea de homenaje para German Colon/La Corona d'Aragó i les llengüetes romaniques. Miscel·lania d'homenatge pers a Germà Colon*, Tübingen, 1989.
- LB = *Linguistique Balkanique*, Sofia.
- LEA = *Lingüística Espanola. Actual*, Madrid.
- Ling. Educ. = *Lingüística y Educacón. Actas del IV Congreso Internacional de la ALFAL. Lima (6-10 enero, 1975)*, Lima, 1978.
- LR = *Limba română*. Bucureşti.
- LR(Ch) = *Limba română*, Chişinău.
- LRL = GQnter Holtus—Michael Metzelin—Christian Schmitt (eds.), *Lcxikon der Romanistischen Linguistik*, Tübingen.
- Mclanges Skoh = *Zbornik u cast Petrii Skoku o stotoj obljetnici rodena (1881-1956)IMclanges de linguistique dedies a la memoire de Petar Skoh (1881-1956)*, Zagreb, 1985.
- NRFH = *Nueva Revista de Filologia Hispanica*, Mexic.

- PFLE = *Presente y Futuro de la Lengua Espanola (Actas de la Asamblea de Filologia del Primer Congreso de Instituciones Hispánicas)*, Madrid, 1964.
- PMLA = *Publications of the Modern Language Association of America*, Baltimore.
- Recueil = *Recueil d'ctudes romanes public à l'occasion du IX' Congres International de Linguistique Romane a Lisbonne du 31 mars au 3 avril 1959*, Bucureşti, 1959.
- REL = *Revista Espanola de Lingüística*, Madrid.
- RESL = *Revue des Etudes Slaves*, Paris.
- REW = W. Meyer-Liibke, *Romansches etymologisches Wörterbuch*, ed. III, Heidelberg, 1935.
- RFE = *Revista de la Filologia Espanola*, Madrid.
- RFH = *Revista de Filologia Hispanica*, Buenos Aires.
- RIEB = *Revue Internationale des Etudes Balkaniques*, Belgrad.
- RLiR = *Revue de Linguistique Romane*, Paris.
- RLŞL = *Revista de lingvistică şi ştiinţă literară*, Chişinău.
- Rom. Forsch. = *Romanische Forschungen*, Erlangen—Frankfurt.
- Rom. Phil. = *Românce Plulology*, Berkeley—Los Angeles.
- RRL = *Revue Roumaine de Linguistique*, Bucureşti.
- SCL = *Studii, şi cercetări lingvistice*, Bucureşti.
- SL = *Studia Lingvistica*, Lund.
- SMFC = *Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, Bucureşti.
- SNph = *Studia Neopliilologica*, Uppsala.
- SR(A)Z = *Studia Romanica (el Anglica) Zagradiensia*, Zagreb.
- TCLP = *Travaux du Cercle Linguistique de Prague*, Praga.
- TraLiLi = *Travaux de Linguistique et de Litterature*, Strasbourg.
- TRLP = Rebecca Posner—John N. Green (eds.) *Trends in Românce linguistics and plulology*. 1. *Românce comparative and historical linguistics*, Haga, 1980; 2. *Synchronic Românce linguistics*, 1981; 3. *Language and philology in*

- Românce, 1982; 5. *Bilingualism and linguistic conflict in Românce*, Berlin, 1993.
- Variatio lingvarum* = *Variatio lingvarum. Beiträge zu Sprachvergleich und Sprachentwicklung. Festschrift zum 60. Geburtstag von Gustav Ineichen*, Stuttgart, 1989.
- VJa = *Voprosy Jazykoznanija*, Moscova.
- VRom = *Vox Romanica*, Zürich, Berna.
- ZRPh = *Zeitschrift für romanische Philologie*, Tübingen.
- VIII Congresso. Atti = *VIII Congresso Internazionale di studi Romanzi (Firenze, 3-8 Aprile 1956). Atti*, I—II, Florența, 1960.
- IX Congresso. Actas = *Actas do IX Congresso Internacional de Lingüística Romanica (Lisboa 31 Março—4 de Abril de 1959)*, I—III, Lisabona, 1961-1962.
- X Congress. Actes = *Xe Congrès International de Linguistique et Philologie Romanes. Actes*, I—III, Paris, 1965.
- XI Congreso. Actas = *A7 Congreso Internacional de Lingüística y Filología Románicas. Actas*, I-IV, Madrid, 1968.
- XII Congress. Actele = *Actele celui de-al XH-lea Congres Internațional de Lingvistică și Filologie Romanică*, I—II, București, 1970, 1971.
- XIII Congress. Actes = *Actes du XIIIe Congrès International de Linguistique et Philologie Romanes tenu à l'Université Laval (Québec, Canada) du 29 août au 5 septembre 1971*, I—II, Québec, 1976.
- XIV Congresso. Atti = *XIV Congresso Internazionale di Linguistica e Filologia Romanza, Napoli, 15-20 aprile 1974. Atti*, I-IV, Napoli—Amsterdam, 1976-1979.
- XVI Congress. Actes = *XVIe Congrès International de Lingüística e Filología Románicas. Cruçat de Mallorca, 7-12 d'abril de 1980. Actes*, I—II, Palma de Mallorca, 1982, 1985.
- XVII Congress. Actes = *XVIIe Congrès International de Linguistique et Philologie Romanes (Aix-en-Provence,*

- 29 août—3 septembre 1983), I-VIII, Aix-en-Provence, 1986.
- XVIII Congress. Actes = *XVIIIe Congrès International de Linguistique et Philologie Romanes (Université de Trèves, Trier) 1986*, I-VII, Tübingen, 1988-1991.
- XIX Congreso. Actas = *Actas do XIX Congresso internacional de Lingüística e Filología Románicas, Santiago de Compostela, 1989*, I-IX, A Coruna, 1992.
- XX Congress. Actes = *Actes du XXe Congrès International de Linguistique et Philologie Romanes. Université de Zürich (6-11 avril 1992)*, I—III, Tübingen—Basel, 1993.
- 3 Congresso. Atti = *Atti del III Congresso Internazionale di Lingüística (Roma, 19-26 Settembre 1933, XI)*, Florența, 1935.
- 4 Congress. Actes = *Actes du Quatrième Congrès International des Linguistes tenu à Copenhague du 27 août au 1er septembre 1946*, Copenhaga, 1938.
- 5 Congress. Reponses = *V Congrès International des Linguistes. Reponses aux questionnaires*, Bruges, 1939.
- 6 Congress. Actes = *Actes du Sixième Congrès International des Linguistes (Paris, juillet 1948)*, Paris, 1949.
- 7 Congress. Proceedings = *Proceedings of the Seventh International Congress of Linguistics (London, 1-6 September 1952)*, Londra, 1956.
- 8 Congress. Proceedings = *Proceedings of the Eighth International Congress of Linguistics*, Oslo, 1958.
- 9 Congress. Proceedings = *Proceedings of the Ninth International Congress of Linguistics, Cambridge, Mass, August 27-31, 1962*, Haga, 1964.
- 10 Congress. Actes = *Actes du Xe Congrès International des Linguistes, Bucarest, 28 août—2 septembre 1967*, I-IV, București, 1969-1970.
- 11 Congress. Proceedings = *Proceedings of the Eleventh International Congress of Linguistics, Bologna—Florence, August 28—September 2, 1972*, Bologna, 1974.

- 12 Congress. *Proceeding* - *Proceedings of the Tioelfth International Congress of Linguistics, Vienna, August 28—Septmber 2, 1977*, Innsbruck, 1978.
- 13 Congress. *Proceedings* = *Proceedings of the XIII'' International Congres of Linguistics, August 29—September 4, 1980*, Tokyo, 1984.
- Actas V Congreso Mcdit.* = *Actas del V Congreso Internacional de Estudios Linginsticos del mediterraneo*, Madrid, C.S.I.C., 1977.

- ABAEV, *Izoglossy* = V. I. Abaev, *Skifo-cvropejskie izoglossy. Na styke vostoka i zăpada*, Moscova, 1965.
- ADLER, *Coli. ind. biling.* = Max K. Adler, *Collective and individual bilingualism. A sociolinguistic study*, Hamburg, 1977.
- ADLER, *Dying languages* = Max K. Adler, *Welsh and the other dying languages in Europe. A sociolinguistic study*, Hamburg, 1977.
- ALARCOS LLORACH, *Fonologia'* = E. Alarcos Llorach, *Fonologia espanola*, ed. III, Madrid, 1961.
- ALATIS, *Bilingualism* - James E. Alatis (ed.), *Bilingualism and Language Contact. Anthropological Linguistic, Psychological and Sociologica! Aspcts. Reports of the 21' Annual Round Table*, Washington, 1970.
- ALBA, *Indigenisvios* = O. Alba, „Indigenismos en el espanol hablado en Santiago”, în *AcleL*, XIV (1976), p. 69-100.
- ALENCASTRE, *Intraccion* = Andres Alencastre, „Interaccion idiomática castellano-quechua”, în *XIII Congres. Actcs*, II, p. 1027-1037.
- ALLEYNE, *Langues* = Mervyn C. Alleyne, „Latigues creoles — dialectes neorotnaus ou dialectes ueoafricaiiis”, în *XIII Congres. Actcs*, II, p. 1081-1087.
- ALONSO, *Diminutivo* = Amado Alonso, „Nociou. emocion, accion y fantasia en los diminutivos”. în Alonso, *Estudios esp.*, p. 195-229.

- ALONSO, *Estudios esp.* = Amado Alonso, *Estudios lingüísticos. Temas españoles*, Madrid, 1954.
- ALONSO, *Estudios hisp.* = Amado Alonso, *Estudios lingüísticos. Temas hispano-americanos*, Madrid, 1953.
- ALONSO, *Examen* = Amado Alonso, „Examen de la teoría indigenista de Rodolfo Lenz”, în *RFH*, I (1939), p. 313-350. Cităm după Alonso, *Estudios hisp.*, p. 332-398.
- ALONSO, *Ley fonológica* = Amado Alonso, „Una ley fonológica del español”, în *Hispanic Review*, XIII (1945), p. 91-101. Cităm după Alonso, *Estudios esp.*, p. 315-330.
- ALONSO, *Pronunciación* = Amado Alonso, „La pronunciación de rr y de tr en España y América”, în *Homenaje a Menéndez Pidal*, II, Madrid, p. 167-191. Cităm după Alonso, *Estudios hisp.*, p. 151-195.
- ALONSO, *Substratum* = Amado Alonso, „Substratum y superstratum”, în *RFH*, III (1941), p. 209-218. Cităm după Alonso, *Estudios esp.*, p. 315-330.
- ALVAR, *Attitudes* = Manuel Alvar, „Español et langues indigènes: attitudes en Amazonie colombienne”, în *RLiR*, XLII (1978), p. 1-43.
- ALVAR, *Bilingüismo* = Manuel Alvar, „Bilingüismo e integración”, în *REL*, I (1971), p. 25-57.
- ALVAR, *Ingles Rep. Dom.* = Manuel Alvar, „La influencia del inglés en la República Dominicana. Valoración de una encuesta oral”, în *AdeL*, XXIII (1985), p. 249-254.
- ALVAR, *Polimorfismo* = Manuel Alvar, „Polimorfismo y otros aspectos fonéticos en el habla de Santo Tomás de Ajusco, México”, în *AdeL*, VI (1966-1967), p. 11-42.
- ALVAR, *Portuguesismos* = Manuel Alvar, „Portuguesismos en andaluz”, în *Weltoffene Romanistik. Festschrift Alwin Kuhn zum 60. Geburtstag*, Innsbruck, 1963, p. 309-324.
- ALVAR, *Yucatán* = Manuel Alvar, „Nuevas notas sobre el español de Yucatán”, în *Iberoromania*, I (1962), p. 159-189.
- ALVARADO de RICORD, *Engl. Pan.* = Elsie Alvarado de Ricord, „The impact of English in Panama”, în *Word*, XXXII (1982), p. 97-107.
- ÁLVAREZ NAZARIO, *Afronegr.* = Manuel Álvarez Nazario, *El elemento afronegroide en el español de Puerto Rico. Contribución al estudio del negro en América*, San Juan, 1961.
- ALVAREZ NAZARIO, *Nueva York* = Manuel Álvarez Nazario, „El español que hablan los puertorriqueños de Nueva York”,

- în *Philologica Hispaniense. In honorem Manuel Alvar*, I, *Dialectologia*, Madrid, 1983, p. 69-80.
- AMASTAE, *Contact* = Jon Amastae, „Contact and bilingualism in the Hispanic world: reflections on the state of the art”, în *Hispania*, LXXII (1989), p. 810-820.
- AMASTAE—ELIAS-OLIVARES, *Spanish U.S.* = Jon Amastae—L. Elias-Olivares (eds.), *Spanish in the United States: Sociolinguistic aspects*, New York—Cambridge, 1982.
- ANDRIOTIS—KURMULIS, *Apport* = N.P. Andriotis—G. Kurmulis, „Questions de la linguistique balkanique et l'apport de la langue grecque”, în *Actes du premier Congrès international des études balkaniques et sud-est européennes*, VI (*Linguistique*), Sofia, 1968, p. 21-30.
- APPEL—MUYSKEN, *Lang. cont.* = Rene Appel—Pieter Muysken, *Language contact and bilingualism*, Londra—Baltimore—Melbourne—Auckland, 1987.
- AQUILINA, *Maltese* = Joseph Aquilina, *Maltese. A complete course for beginners*, Londra, 1980.
- ARAMON i SERRA, *Notes* = Ramon Aramon i Serra, „Notes sobre alguns casos sintàctics en l'actual català literari”, în *Festschrift für E. Gamillscheg. Sintactica und Stilistica*, Tübingen, 1978, p. 1-33.
- ARGENTE—PAYRAT6, *Contacte* = Joan A. Argente—Lluis Payrató, „Contacte de llengües: antecedents i constitució de l'àmbit de recerca”, în *Limits*, VIII (1990), p. 81-98.
- ARMISTEAD—SILVERMAN, *Christ. elem.* = S.G. Armistead—J.H. Silverman, „Christian elements and de-Christianization in the Sephardic Rumanian”, în *Collected studies in honor of America Castro's eightieth year*, Oxford, 1965, p. 21-38.
- ARMISTEAD—SILVERMAN, *Excl. turcas* = S.G. Armistead—J.H. Silverman, „Exclamaciones turcas y otros rasgos orientales en el romancero judeo-español”, în *Sefarad*, XXX (1970), p. 177-193.
- ARMISTEAD—SILVERMAN, *Otro calco* = S.G. Armistead—J. H. Silverman, „Otro calco semántico en el judeoespañol marroquí: libre «virgen»”, în *Estudios sefardíes*, I (1978), p. 133-138.
- ARVINTE, *Bilingvism* = Vasile Arvinte, „Un caz de bilingvism slavo-român. în legătură cu elementele românești din graiul lipovenilor din Dunasca”, în *SCL*, IX (1958), p. 45-69.

- ASCOLI, *Letterc* = G. I. Ascoli, „Leftere glottologiche”, în *Rivista di Filologia e d'Istruzione classica*, X (1881), p. 1-71.
- ASENOVA, *Apercu* = Petja Asenova, „Apergu historique des etudes dans le domaine de la linguistique balkanique”, în *LB*, XXII (1979), 1, p. 5-42.
- ATANASOV, *Megl.* - Petar Atanasov, *Le mcgleno-roumain de nos jovrs*, Hamburg, 1990.
- AVILA, *Tamazunchale* = Râul Avila, „Foneuias vocâlicos en el espanol de Tamazunchale”, în *AcleL*, VI (1966-67), p. 61-80.
- AVRAM, *Anglicismele* = Mioara Avram, *Anglicismele în limba română actuală*, București, 1997.
- AVRAM, *Caractere roman* = Andrei Avram. „Sur le caractere roman de la phonetique et de la phonologie du roumain”, în *DR(Fr)*, I (1973), p. 215-221.
- AVRAM, *Considerații* = Mioara Avram, „Considerații asupra situației limbii române în Republica Moldova”, în *LR*, XLI (1992), p. 249-260.
- AVRAM, *Contacte* = Mioara Avram, „Contacte între română și alte limbi romanice”, în *SCL*, XXXIII (1982), p. 253-259.
- AVRAM, *Contribuții* = Andrei Avram, „Contribuții la studiul fonologiei limbii române”, în *SCL*, VII (1956), p. 193-204.
- AVRAM, *Desinențe* - Mioara Avram, „Desinențe pentru cuvinte străine în limba română contemporană”, în *SCL*, XXVI (1975), 4, p. 319-324.
- AVRAM, *Evoluția* = Mioara Avram, *Evoluția subordonării circumstanțiale cu elemente conjuncționale în limba română*, București, 1960.
- AVRAM, *Fautes/innovations* = Mioara Avram, „Fautes/innovations coranmnes au roumain et au francais”, în *RRL*, XXXVIII (1993), p. 335-345.
- AVRAM, *Formații part.* = Mioara Avram. „Din istoria formațiilor participiale moderne în -indl-ind, în *Beiträge zur rumänischen Sprache im 19. Jhrhudert. Akten des Koloquittms «Die rumänische Sprache im 19. Jahrhundert»*, Regensburg, 26.-28. April 1990, Tübingen, 1992, p. 242-251.
- AVRAM, *Grafia* = Andrei Avram, „Contribuții la interpretarea grafiei chirilice a primelor texte românești”, extras din *SCL*, XV (1964), fasc. 1-5.
- AVRAM, *Graphie* - Andrei Avram, „Contributions âd'interpretation de la graphie cyrillique des premiers textes roumains”, în *RRL*, IX (1964). p. 19-51.

- AVRAM, *împrum. lex.* = Andrei A. Avram, „împrumuturile lexicale romanice din malteză. Perspectivă diacronică”, în *SCL*, XL (1989), p. 197-202.
- AVRAM, *Originea* = Mioara Avram, „Originea prefixelor românești”, în *Formarea cuvintelor în limba română*, Voi. II, *Prefixele*, București, 1978, p. 300-304.
- AVRAM, *Paralleles* = Andrei Avram, „Paralleles phonetiques et phonologiques roumaino-portugaises”, în *XI Congreso. Actas*, III, p. 1067-1078. Vezi și varianta românească în *SCL*, XVII (1966), p. 147-155.
- AVRAM, *Portic, sint.* = Mioara Avram, „Particularități sintactice neromânești în diferite momente ale evoluției limbii române literare”, în *SCL*, XXVI (1975), 5, p. 459-466. ^
- AVRAM, *Prep. neol.* = Mioara Avram, „Prepoziții neologice în limba română contemporană”, în *SCL*, XXIV (1973), 3, p. 239-251.
- AVRAM, *Remarques* = Andrei Avram, „Remarques sur les diphtongues du roumain”, în *Recherchs sur les diphtongues roumaines*, A. Rossetti (ed.), București—Copenhaga, 1959, p. 135-143.
- AVRAM, *Statutul fonol.* = Andrei Avram, „Cu privire la statutul fonologie al semivocalelor, semiconsoanelor și pseudovocalelor în limba română”, în *SCL*, XLII (1991), p. 213-229.
- AVRAM, *Tip. rec.* = Mioara Avram, „Un tip recent de compuse cu sintaxă aparte în limba română”, în *SCL*, XXIII (1972), p. 286-298.
- AVRAM, *Valcur phonol.* = Andrei Avram, „Sur la valeur phonologique et fonction morphologique du timbre des consonnes finales en roumain et dans d'autres langues romanes”, în *Etudes romanes. Bulletin de la Societe Roumame de Linguistique Romane*, XI (1975-1976), p. 5-17.
- AVRAM, *Voyelles neutres* = Andrei Avram, „Sur les voyelles neutres en roumain, en albanais et dans les langues romanes occidentales”, în *RRL*, XXXV (1990), p. 19-27.
- AZURMENDI—OLARTE, *Modelo biling.* = Măria Jose Azurmendi—Jose Olarte, „Elaboracion de tui modelo para la descripcion linguistica del bilingüismo”, în *Actas del I Congreso internacional sobre el espanol de America, San Juan. Puerto Rico, 1982*. San Junii. 1987, p. 795-810.

- BACKER, *Lehnguts* = N. Bäcker, *Probleme des inneren Lehnguts, dargestellt an den Anglizismen der französischen Sportsprache*, Tiibingen, 1975.
- BADIA i MÄRGÄRIT, *Formacio* = A. M. Badia i Märgärit, *La formacio de la llengua catalana*, Montserrat, 1981.
- BADIA i MÄRGÄRIT, *Substrat* = Antoni M. Badia i Märgärit, „L'accio del substrat i la formacio de la llengua catalana”, în *Estudis en memoria del professor Manuel Sanchis Guarner: Estudis de llengua i literatura catalans*, I.Valencia, 1984, p. 9-15.
- BADIA i MÄRGÄRIT, *Nivel, geoling.* = A.M. Badia Märgärit, „Nivelacion geolingüística y lenguas en contacto”, în *REL*, VI (1976), p. 269-300.
- BAETENS, *Development* = H. Baetens, „Development of the compound-coordinated distinction in bilingualism”, în *Lingua*, XXXIII (1974), p. 123-127.
- BAETENS, *Fr. Bruxelles* = H. Baetens Beardsmore, *Le français regional de Bruxelles*, Bruxelles, 1971.
- BAETENS, *Gender* = H. Baetens Beardsmore, „A gender problem in language contact situation”, în *Lingua*, XXVII (1971), p. 141-159.
- BAKOS, *Emprunt* - F. Bakos, „Les elements roumains du lexique hongrois et quelques problemes de l'emprunt linguistique”, în *Acta Linguistica Academiae Scientiarum Hungaricae*, XXVII (1977), 1-2, p. 111-160.
- BAKOS, *Magyar* = Ferenc Bakos, *A magyar szökezet román elemeinek története*, Budapesta, 1982.
- BAL, *Afro-rom.* = Willy Bal, *Afro-romanica studia*, Albufeira, 1979.
- BAL, *Cas* = Willy Bal, „Cas d'interferences linguistiques en Afrique Noire”, în *Cahiers de Litterature et de Linguistique Appliquee (Kinshasa)*, III-IV (1971), p. 101-112.
- BAL, *Contacts* = Willy Bal, „Les contacts entre les langues africaines et le français”, în *Realites africaines et langue française*, Dakar, 1980, p. 11-39.
- BAL, *Interf. ling.* = Willy Bal, „Cas d'interference linguistique en Afrique Noire”, în *X/7 Congres. Actele*, II, 1970, p. 1121-1124.
- BALDINGER, *Formacion* = Kurt Baldinger, *La formacion de los dovnios lingüísticos en la Peninsula Iberica*, Madrid, 1963.
- BALDINGER, *Mots lyonnais* = Kurt Baldinger, „Les mots lyonnais et francoprovencaux en français”, în *Melanges de linguistique et de philologie romanes, offerts a Monsieur Picrre Gardette*, Strasbourg, 1966, p. 59-80.

- BALDINGER, *Substrat* = Kurt Baldinger, „Substrat quechua dans l'espagnol du Perou? La variacion de E/I, O/U”, în *Hommage ä Bernard Pottier*, I, Paris, 1988, p. 86-98.
- BALDINGER, *Trad. Sprach.* - Kurt Baldinger, „Traditionelle Sprachwissenschaft und historische Phonologie”, în *ZRPh*, LXXIX (1963), p. 530-566.
- BALDINGER—RIVAROLA, *Ling. trad.* = Kurt Baldinger—J.L. Rivarola, „Lingüística tradicional y fonología diacronica”, în *AdeL*, IX (1971), p. 5-49.
- BANFI, *Futuro* = Emauele Banfi, „Isogrammatismo e cambio linguistico: il cambio del futuro nelle lingue balcaniche”, în *Linguistica storica e cambiamento linguistico. Atti del XVI congresso internazionale di studi. Firenze 7-9 maggio 1982*, Roma, 1985, p. 147-159.
- BANFI, *Ling. bale.* = E. Banfi, *Linguistico balcanica*, Bologna, 1985.
- BARAJAS SALAS, *Prestamos* = Edmondo Barajas Salas, „Prestamos lexicos portugueses en el habla extremeña”, în *XIX Congreso. Actas IV*, p. 337-362.
- BARKER, *Pachuco* = George C. Barker, „Pachuco: An American-Spanish argot and its social functions in Tucson, Arizona”, în *University of Arizona Bulletin*, XXI (1959), 1.
- BARKIN—BRANDT—ORNSTEIN, *Bilingualism* = Florence Barkin—Elizabeth A. Brandt—Jacob Ornstein-Galicia (eds.), *Bilingualism and language contact: Spanish, English, and Native American Languages*, New York—Londra, 1982.
- BARRANOW, *Studieri* = V.G. Barranow, *Studien zum Deutsch-Portugiesisclien Sprachkontakt in Brasilien*, Diss., Munchen, 1973.
- BARRERA VÁSQUEZ. *Mayismos* = Alfredo Barriera Vásquez, „Mayismos y voces mayas en el español de Yucatán”, în *IL*, IV (1937), p. 9-35.
- BARTHOLOMEW, *Numerals* = Doris Bartholomew. „Los numerales uno a diez en los idiomas otopameanos”, în *El Simposio de Mexico. Encro de 1968. Actas, informes y comunicaciones*, Madrid, 1969, p. 282-286.
- BARUCH. *Bosnia* = K. Baruch. „El judeoespañol de Bosnia”, în *RFE*, XVII (1930), p. 113-151.
- BAUEN, *Sprachgemischer* = Marco Bauen, *Sprachgemischer Mundartausdruck in Riviella (Valsesia. Piemont). Zur Syntax eines*

- sudwälderischen Dialekts im Spannungsfeld der italienischen Landes- und Kultursprache*, Berna—Stuttgart, 1978.
- BAZELL, *Räspuns* = C. E. Bazell, [Räspuns la Question IV], în *6 Congres. Actes*, p. 303.
- BE C, *Interferences - Pierre Bec, Les interferences linguistiques entre gascon et languedocien dans les parlers du Comminges et du Couserans*, Paris, 1968.
- BE C, *Manuel* = Pierre Bec, *Manuel pratique de philologie romane*, I—II, Paris, 1971-1972.
- BECHERT—WILDGEN, *Sprachkontaktforschung* = Johannes Bechert—Wolfgang Wildgen, *Einführung in die Sprachkontaktforschung*, Darmstadt, 1991.
- BECKER, *Infl. esp.* = F. Becker, „La influencia del español sobre el inglés de Gibraltar”, în *BFE*, X (1970), p. 19-27.
- BECKER, *Sportanglizismen* = Karlheinz Becker, *Sportanglizismen im modernen Französisch (auf Grund von Fachzeitschriften der Jahre 1965-1967)*, Meisenheim am Glan, 1970.
- BEJAN, *Calcuri* = D. Bejan, „Calcuri internaționale la nume de plante”, în *SCL*, XXXV (1984), p. 506-511.
- BELARDI, *Intercferența* = Walter Belardi, „Il luogo dell'interferenza linguistica”, în *Inc. Ling.*, IV (1978), p. 55-68.
- BELCHIȚĂ HARTULAR, *American-Rom.* = Anca Belchiță Hartular, „American-Romanian language mixte or langue melangee”, în *RRL*, XX (1975), p. 459-466.
- BELCHIȚĂ HARTULAR, *Verb* = Anca Belchiță Hartular, „American-Romanian verb. English influence”, în *RRL*, XXI (1976) p. 135-151.
- BELIC, *Räspuns* = A. Belic, [Räspuns la Question IV], în *6 Congres. Actes*, p. 304.
- BELLMANN, *Sprachkontakt* = Ginter Bellmann, „Sprachkontakt und Semantik”, în Meid — Heller, *Sprachkontakt*, p. 9-18.
- BENABU—SERMONETA, *Judeo-Romance* = Isaac Benabu—Joseph Sermoneta, *Judeo-Romance languages*, Ierusalim, 1985.
- BENEȘ, *Încrușișarea* - P. Beneș, „încrușișarea latino-slavă în forma infinitivului românesc”, în *SCL*, VI (1955), 3-4, p. 255-264.
- BENINCA, *Sint. ladina* - Paola Benincă, „L'interferenza sintattica: di un aspetto della sintassi ladina considerato di origine tedesca”, în *Elem. stranieri*, p. 195-216.
- BENTIVOGLIO, *Cuerpo humano* = Paola Bentivoglio, „Observaciones sobre el lexico del cuerpo humano en el habla culta

- de Caracas”, în J. Lope Blanch (ed.), *Estudios sobre el español hablado en las principales ciudades de America*, Mexico, 1977, p. 293-298.
- BENTOLILA, *Comp. hebraique* = Yaakov Bentolila, „Le composant hebraique dans le judeo-espagnol marroccain”, în Benabu—Sermoneta, *Judeo-Romance*, p. 27-40.
- BENVENUTO MURRIETA, *Leng. per.* = P. Benvenuto Murrieta, *El lenguaje peruano*, Lima, 1936.
- BEREJAN, *Aspecte* = Silviu Berejan, „Aspecte ale studierii limbii române în Republica Moldova”, în *LR (CL)*, IV (1994), 3, p. 29-38.
- BERRUTO, *ALM* = Gaetano Berruto, „L'ALM e problemi di teoria dei sistemi linguistici in contatto”, în *Actas V Congreso Medit.*, p. 443-451.
- BERRUTO—BURGER, *Sprachkontakte* = Gaetano Berruto—Harald Burger, „Aspekte des Sprachkontaktes Italienisch-Deutsch im Tessin”, în *Linguistische Berichte*, CXI (1987), p. 367-380.
- BERSCHIN—FELIXBERGER—GOEBL, *Franz. Sprachgeschichte* = H. Berschin—J. Felixberger—H. Goebel, *Französische Sprachgeschichte*, München, 1978.
- BERTOLDI, *Substrat* = V. Bertoldi, „Problemes de substrat”, în *BSL*, XXXII (1931), p. 93-175.
- BETZ, *Deut. Lehnbildungen* = W. Betz, „Deutsch und Lateinisch. Die Lehnbildungen der althochdeutschen Benediktinerregel”, Bonn, 1949.
- BETZ, *Lehnbildungen* = W. Betz, „Die Lehnbildungen und der abendländische Sprachenausgleich”, în *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur*, LXVII (1945), p. 275-302.
- BETZ, *Lehnwörter* = W. Betz, „Lehnwörter und Lehnprägungen in Vor- und Frühdeutschen”, în F. Maurer—F. Stroh (Eds.), *Deutsche Wortgeschichte*, I, Berlin, 1959, p. 127-147.
- BEZIERS—OVERBEKE, *Bilinguisme* = Monique Beziers—Maurits van Overbeke, *Le bilinguisme. Essai de definition et guide bibliographique*, Louvain. .
- BICKERTON, *Roots* = David Bickerton, *Roots of language*, Ann Arbor, 1981.
- BICKERTON—ESCALANTE, *Palenquero* = D. Bickerton—A. Escalante, „Palenquero: A Spanish-based Creole of Northern Colombia”. în *Lingua*, XXIV (1970), p. 254-287.

- BILLS, *Sovtlivest* = Garland Bills (ed.), *Southwest areal linguistics*, San Diego, 1974.
- BIRNBAUM, *New approaches* = Henrik Birnbaum, „New approaches to Balkan linguistics”, în *Melanges Skok*, p. 79-87.
- BLAS ARROYO, *Interf. ling.* = J. L. Blas Arroyo, „Problemas teóricos en el estudio de la interfeiciencia lingüística”, în *REL*, XXI (1991), p. 265-289.
- BLASCO FERRER, *Codificazione* = Eduardo Blasco Ferrer, „Come scrivere e parlare sardo. La codificazione della lingua sarda; lingue in conflitto e cambiamento linguistico”, în *La Grotta della Vipera*, 24-25 (1982), p. 26-41.
- BLASCO FERRER, *Recenzie Sala* = Eduardo Blasco Ferrer, Recenzie la Marius Sala, *El problema de las lenguas en contacto*, Mexico, 1988, în *Romanistisches Jahrbuch*, XL (1989), p. 163-165.
- BLASCO FERRER, *Rom. Germanica* = Eduardo Blasco Ferrer, „Romanica Germanica. Studio tipologico su un presunto calco sintattico nel ladino”, în *Archivio di Alto Adige*, LXXIX (1985), p. 55-80.
- BLASCO FERRER, *Rom. Germanica* = Eduardo Blasco Ferrer, *România Germanica: spirito germanico in bocea latina?*, Cagliari, 1983.
- BLÉDY, *Influența* = G. Bledy, *Influența limbii române asupra limbii maghiare*, Sibiu, 1942.
- BLOCH, *Penetration* = Oscar Bloch, *La penetration du francais dans les parlers des Vosges MeridionalEs*, Paris, 1921.
- BLOOMFIELD, *Language* = Leonard Bloomfield, *Language*, New York, 1933.
- BOAS, *Span. elem.* = Franz Boas, „Spanish elements in modern Nahuatl”, în *Todd Memorial Volumes. Plutological Studies*, I, New York, 1930, p. 85-89.
- BODZEI, *Infl. mod.* = S. Bodzei, „Influența modelului românesc dialectal asupra vocativului ucrainean din Maramureș”, în *CL*, XXVIII (1983), p. 155-160.
- BOGDAN, *Loan-words* = M. Bogdan, „English loan-words in Romanian”, în *10 Congres. Actes*, IV, p. 741-745.
- BOLEO, *Estudo* = Manuel Paiva Boleo, „O estudo das relacoes mutuas do portugues e do espahnol no Europa e na America, e influencia destas linguas em territorios da Africa e da Asia”, în *Estudos de lingüística portuguesa e romanica*, Coimbra, 1974, p. 355-398.

- BOLOCAN, *Observații* = Gh. Bolocan, „Observații asupra originii numeralului românesc”, în *LR*, XVIII (1969), 2, p. 133-135.
- BONFANTE, *Ancora* = Giuliano Bonfante, „Ancora il neutro italiano e rumeno”, în *Italia Dialettale*, XL (1977), p. 287-292.
- BONFANTE, *Discuție* = G. Bonfante, [Discuție la Question IV], în *6 Congres, Actes*, p. 504-506.
- BONFANTE, *Neoling. pos.* = G. Bonfante, „The neolinguistic position”, în *Language*, XXIII (1947), p. 344-351.
- BONFANTE, *Neutro* = Giuliano Bonfante „Esiste il neutro in italiano?”, în *Studii romeni*, Roma, 1973, p. 161-170.
- BONFANTE, *Räspuns* = G. Bonfante, [Räspuns la Question IV], în *6 Congres, Actes*, p. 304.
- BONNEKAMP, *Vokativ* = Udo Bonnekamp, „Der Vokativ im Romanischen”, în *Interlinguistica. Sprachvergleich und Übersetzung. Festschrift zum 60. Geburtstag von Mario Wandruszka*, Tübingen, 1971, p. 13-25.
- BORETZKY, *Kreolsprachen* = N. Boretzky, *Kreolsprachen, Substrate und Sprachwandel*, Wiesbaden, 1983.
- BORETZKY—ENNINGER—STOLZ, *Akten* = N. Boretzky—T. Enninger—T. Stolz (ed.), *Akten des 1. Essener Kolloquiums über JKreolsprachen und Sprachkontakte" vom 26.1.1985 an der Universität Essen*, Bochum, 1985.
- BORODINA, *Geogr. ling.* = M.A. Borodina, „La geographie linguistique et la classification typologique des langues et des dialectes romans”, în *XII Congres. Actes*, I, p. 209-215.
- BOSSONG, *Sprachmischung* = Georg Bossong, „Sprachmischung und Sprachbau im Judenspanischen”, în *Ibero-romania*, XXV (1987), p. 1-22.
- BOURCIEZ, *Elements* = E. Bourciez, *Elements de linguistique romane*, ed. IV, Paris, 1946.
- BOURHIS—LEPICQ, *Ojîbecois* = Richard Y. Bourhis—Dominique Lepicq, „Quebecois French and language issues in Quebec”, în *TRLP*, V, p. 345-382.
- BOUVIER, *Emprunts* = Jean-Claude Bouvier, „Emprunts lexicaux et systemes linguistiques dialectaux”, în *Hommage a Jean Seguy*, II, Toulouse, 1978, p. 49-50.
- BOWEN, *Hisp. lang.* = J. Donald Bowen, „Hispanic languages and influence in Oceania”, în *CTL*, VII (1971), 2, p. 938-952.

- BOYD-BOWMAN, *Pron. Ec.* = P. Boyd-Bowman, „Sobre la pronunciación del español en el Ecuador”, în *NRFH*, VII (1953), p. 221-233.
- BRAUN, *Fremdwörterdiskussion* = P. Braun (ed.), *Fremdwörterdiskussion*, München, 1979.
- BRĂNCUȘ, *Albano-Romanica* = Grigore Brăncuș, „Albano-Romanica. III. Vocalele în română și albaneză”, în *SCL*, XXIV (1973), p. 291-296.
- BRANCUȘ, *Cercetări* = Grigore Brăncuș, *Cercetări asupra fondului traco-dac al limbii române*, București, 1995.
- BRANCUȘ, *Compunere* = Gr. Brăncuș, „Un procedeu de compunere comun românei și albanezei”, în *SCL*, XXVI (1975), 4, p. 331-333.
- BRANCUȘ, *h* = Gr. Brăncuș. „Originea consoanei /; în limba română”, în *SCL*, XII (1961), p. 471-475.
- BRANCUȘ, *Originea* = Gr. Brăncuș, „Originea structurii numeralului românesc”, în *SCL*, XXIV (1973), 5, p. 507-510.
- BRANCUȘ, *S* = Gr. Brăncuș, „în legătură cu originea consoanei J din română”, în *SCL*, XXXVI (1985), p. 369-371.
- BRANCUȘ, *VOC autohton* = Gr. Brăncuș, *Vocabularul autohton al limbii române*, București, 1983.
- BREZZINGER—HEINE—SOMMER, *Lang. Death* = Matthias Brezzinger—Bernd Heine—Gabriele Sommer, „Language Death in Africa”. în Robins—Uhlenbeck, *Endangered Lang.*, p. 19-44.
- BRIGHT—THIEL, *Hispanisms* = W. Bright—R.W. Thiel, „Hispanisms in a modern Aztec dialect”. în *Rom. Phil.*, XVIII (1965), p. 444-452.
- BROCH, *Russcnorsk* = Olaf Brodi, „Russcnorsk”, în *Archiv fur Slavische Philologie*, XLI (1927), p. 209-262.
- BRONDAL, *Substrat* = Viggo Brondal, *Substrat et emprunt en roman et en germanique. Etude sur V histoire des sons el. des mots*. București—Copenhaga, 1948.
- BRUNOT, *Histoire* = Ferdinand Brimot, *Histoire de la langue française*, Paris, 1905-1943.
- BRUNOT—BRUNEAU, *Precis* = Ferdinand Brunot—Charles Bruneau, *Precis de grammaire historique de la langue française*, ed. V, Paris. 1961.
- BUESA OLIVER, *Indoam. lex.* = Tomas Buesa Oliver, *Indo-americanisms lexicos en español*. Madrid. 1965.

- BUESA, *Indoam. lexicos* = Tomas Buesa, „Indoamericanisms lexicos”, în *Historia y presențe del cspañol de America*, Valladolid, 1992, p. 169-199.
- BUNIS, *Hcbreiu Aramaic* = David M. Bunis, *The Hebrcevi -and Aramaic component of Judezmo: a phonological and morphological analysis*, diss., New York, 1981.
- BUNIS, *Plural* = David M. Bunis, „Plural formation in Modern Eastern Judezmo”, în Benabu—Sermoneta, *Judeo-Romance*, p. 41-67.
- BUSSE. *Problematik* = Winfred Busse, „Zur Problematik des Judenspanischen”, în *Neue România*, XII (1991), p. 37-84.
- BUSTOS TOVAR, *Contribucion* = Jose Jesiis de Bustos Tovar, *Contribucion al estudio del cultismo lexico medieval (1140-1252)*, Madrid, 1974.
- BYCK, *Imperatif* = J. Byck, „Sur l'imperatif en roumain”, în *BL*, III (1935), p. 54-64.
- BYCK, *Infinitif* = J. Byck, „Origine de l'infinitif bref en roumain”, în *Recueil*, p. 9-12.
- CALVET, *Numeration* = Jean Louis Calvet, „Arbitraire du signe et langues en contact: les systemes de numeration en bambara, dioula et malinke”, în *La Linguistique*, VI (1970), 2, p. 119-123.
- CĂMARA BORGES, *Infl. anglo-amcr.* = Nair Odette da Câmara Borges, *Influencia anglo-americana no falar da ilha da S. Miguel (Açores)*, Coimbra, 1960.
- CAMPBELL, *Lang. contact* = L. Campbell, „Language contact and sound change”, în W. M. Christie (ed.), *Current Progress in Historical Linguistics. Proceedings of the second international conference on historical linguistics. Tucson, Arizona, 12-16 January 1976*, Amsterdam, 1976, p. 181-194.
- CANFIELD, *Pron.* = Delos Lincoln Canfield, *La pronunciación del cspañol en America. Ensayo historico-descriptivo*, Bogota, 1962.
- CANGER, *Cambio fund.* = Una Canger, „Una nueva construcción en náhuatl: un préstamo o un cambio fundamental bajo la influencia del español”, în *Homcnaje a Jorge A. Sudrez. Lingüística indoamericana c hispanica*. Mexico, 1990. p. 137-142.
- CANO GONZÁLEZ, *Gallego cast.* = Ana Marfa Cano González, „Gallego y castellano en una comunidad orensana”, în *XIX Congreso. Actas*. VI, p. 377-390.

- CANTERA, *Hebraismos* = Fr. Cantera, „Hebraismos en la poesia sefardí”, în *Estudios dedicados a Menendez Pidal*, V, Madrid, 1954, p. 57-98.
- CAPIDAN, *Aromânii* = Th. Capidan, *Aromânii: Dialectul aromân*, București, 1932.
- CAPIDAN, *Bilinguisme* = Th. Capidan, „Le bilinguisme chez les Roumains”, în *Langue et Littérature*, I (1941), 1, p. 73-94.
- CAPIDAN, *Calques* = Th. Capidan, „Calques linguistiques”, în *DR*, I (1920), p. 331-336.
- CAPIDAN, *Elements* = Th. Capidan, „Les elements des langues slaves du sud en roumain et les elements roumains dans les langues slaves meridionales”, în *Langue et Littérature*, I (1941), p. 199-214.
- CAPIDAN, *Meglenoromânii* = Th. Capidan, *Meglenoromânii*, I-III, București, 1925, 1928, (1936).
- CAPIDAN, *Suffixe* = Th. Capidan, „Un suffixe albanais en roumain”, în *RIEB*, II (1936), p.130-136.
- CARABULEA, *inter-* = Elena Carabulea, „Prefixele *inter-*, *în-*”, în *SMFC*, III (1962), p. 27-39.
- CARACAUSI, *Lingue cont.* = Girolamo Caracausi, *Lingue in contatto nell'estremo Mezzogiorno d'Italia. Influssi e conflitti fonetici*, Palermo, 1986.
- CARAGIU-MARIOȚEANU, *Compendiu* = Matilda Caragiu-Marioțeanu, *Compendiu de dialectologie română (nord și sud-dunăreană)*, București, 1975.
- CARAGIU-MARIOȚEANU, *Românite* = Matilda Caragiu-Marioțeanu, „La românite sud-danubienne: Paroumain et le înegle-no-roumain”, în *La Linguistique*, VII (1972), p. 105-122.
- CARAVEDO, *Esp. Peni* = Rocio Caravedo, „Espacio geográfico y modalidades lingüísticas en el español del Perú”, în *Historia y presente del español de America*, Valladolid, 1992, p. 719-741.
- CÂRDENAS, *Morphosynt. preference* = Daniel N. Cárdenas, „Morphosyntactic preference in the Spanish of Southern California”, în *Word*, XXXIII (1982), p. 29-40.
- CARSTENSEN, *Systematik* = Broder Carstensen, „Zur Systematik und Terminologie deutsch-englischer Lehnbeziehungen”, în *Wortbildung, Syntax und Morphologie. Festschrift zum 60. Geburtstag von Hans Marcland am 1. Oktober 1967*, Haga, 1968. p. 38-42.

- CARTIER, *Compréhension* = Alice Cartier, „Compréhension, competence et performance d'anglicismes en français”, în *12 Congress. Proceedings*, p. 54-84.
- CARTIER, *Connaissance* = Alice Cartier, „Connaissance et usages d'anglicismes par les Français de Paris”, în *La Linguistique*, XIII (1977), 2, p. 55-84.
- CASSANO, *Alveolarization* = Paul V. Cassano, „The alveolarization of the /r/, /t/, /l/ and /r/ in the Spanish of Paraguay”, în *Linguistics*, XCIII (1972), p. 22-26.
- CASSANO, *Amer. Engl.* = Paul V. Cassano, „The influence of American English on the phonology of American Spanish”, în *Orbis*, XXII (1973), p. 201-214.
- CASSANO, *Application* = Paul V. Cassano, „The application of a dating hypothesis to two sibilants of the Spanish of Honduras borrowed from Nâhuatl”, în *RRL*, XVII (1972), p. 467-470.
- CASSANO, *[b]* = Paul V. Cassano, „La [b] del español del Paraguay en posición inicial”, în *Revue Romane*, VII (1972), p. 17-19.
- CASSANO, *Emprunt* = P. Cassano, „Theories de l'emprunt linguistique”, în *XIV Congreso. Acti*, II, 1976, p. 391-399.
- CASSANO, *French infl.* = Paul V. Cassano, „The French” influence on the Spanish of the River Plate”, în *Orbis*, XXI (1972), 1, p. 174-182.
- CASSANO, *Inca phonol.* = Paul V. Cassano, „The influence of Inca phonology on contact Spanish dialects”, în *Orbis*, XXIII (1974), 2, p. 459-483.
- CASSANO, *Lang. borroiv.* = Paul V. Cassano, „Language borrowing in Spanish America”, în *RRL*, XXIV (1979), 1, p. 93-99.
- CASSANO, *Lang. infl.* = Paul V. Cassano, „Language influence theory exemplified by Quechua and Maya”, în *Word*, XXXIII (1982), p. 127-141.
- CASSANO, *Latency* = Paul V. Cassano, „The concept of latency in contact language borrowing”, în *Linguistics*, LXXVIII (1972), p. 5-15.
- CASSANO, *Louisiana* = Paul V. Cassano, „Language interaction in Louisiana: sound systems in contact, English and French”, în *Orbis*, XXIX (1980). p. 206-233.

- CASSANO, *Maya fonol.* = Paul V. Cassano, „La influencia del maya en la fonología del español de Yucatán”, în *AdL*, V (1977), p. 95-113.
- CASSANO, *Mex. Sp.* = Paul V. Cassano, „Mexican Spanish final [-s] in relation with Aztec influence”, în *Studies in Linguistics* (Dallas), XXV (1975), p. 55-61.
- CASSANO, *New World Span.* = Paul V. Cassano. „A theory of language borrowing and New World Spanish”, în *Orbis*, XXII (1983), p. 37-51.
- CASSANO, *Phonology* = Paul V. Cassano, „The influence of Guaraní on the phonology of the Spanish of Paraguay”, în *SL*, XXVI (1972), p. 106-112.
- CASSANO, *Problems* = Paul V. Cassano, „Problems in language borrowing and lending exemplified by American Spanish phonology”, în *Orbis*, XXVI (1977), p. 149-163.
- CASSANO, *Retention* = Paul V. Cassano, „Retenue of certain hiatuses in Paraguayan Spanish”, în *Linguistics*, CIX (1973), p. 12-16.
- CASSANO, *Study* = Paul V. Cassano, „A study of language contact in Chile”, în *Orbis*, XXI (1972), 1, p. 167-173.
- CASSANO, *Substratum* = Paul V. Cassano, „Substratum hypothesis concerning the Spanish of Paraguay”, în *Nco-philologist*, LV (1971), 1, p. 41-44.
- CASSANO, *Substr. hyp.* = Paul V. Cassano, „Substratum hypothesis concerning the Spanish of Mexico”, în *Romance Notes*, XII (1971), p. 190-192.
- CASSANO, *Substr. theory* = Paul V. Cassano, „The substratum theory in relation to the bilingualism of Paraguay problems and findings”, în *Anthropological Linguistics*, XV (1973), p. 406-426.
- CASSANO, *Teorías* = Paul V. Cassano, „Teorías de lenguas en contacto: el concepto del estado latente según Jakobson y Weinreich versus el del cambio exogeno (averiguado en el náhuatl, quechua, maya en contacto con el español de América)”, în *XIII Congres. Actes*, II, p. 543-551.
- CASSANO, *Tlicorics* = Paul V. Cassano, „Theories of language borrowing tested by American Spanish phonology”, în *Rom. Phil.*, XXX (1976), p. 331-342.
- CASSANO, *Voc. nas.* = Paul V. Cassano, „The attribution of vocalic nasalization in Paraguayan Spanish to Guaraní influence”, în *Romance Notes*, XII (1971), p. 190-192.

- CASSANO, *Vowel* - Paul V. Cassano, „Vowel indistinction and splitting in American Spanish: internally derived or externally motivated?”, în *Orbis*, XXV (1977), p. 280-297.
- CASTILLO MATHIEU, *Esclavos negros* = Nicolás del Castillo Mathieu, *Esclavos negros de Cartagena y sus aportes lexicos*. Bogotá, 1982.
- CAUDMONT, *Influencia* = J. Caudmont, „Influencia del bilingüismo como factor de transformación de un sistema fonológico”, în *Revista Colombiana de Antropología*, II (1954), p. 209-218.
- CAUDMONT, *Sprachen* = Jean Caudmont (ed.), *Sprachen in Kontakt. Langues en contact*, Tübingen, 1980.
- CAVIGELLI, *Germanisierung* = Pl. Cavigelli, *Die Germanisierung von Bonaduz in geschichtlicher und sprachlicher Schau*, Frauenfeld, 1969.
- CERDA, *Diglosia* = Ramon Cerdà, „Diglosia y degradación semántica en el habla de Constantí (Campo de Tarragona)”, în *Pliológica Hispánica. In honorem Manuel Alvar. I. Dialectología*, Madrid, 1983, p. 137-158.
- CERDA, *Infl. lexica* = Ramon Cerdà, „Comentarios en torno a la influencia léxica del castellano sobre el catalán actual”, în *Beiträge zur romanischen Philologie*, XXIII (1984), p. 275-281.
- CERDÀ—CABAZA—FARIAS, *Voc. Texas* = Gilberto Cerdà—Berta Cabaza—Julietta Farias, *Vocabulario español de Texas*, Austin, 1953.
- CERDÀ MASSO, *Apreciac. gen.* - R. Cerdà Maso, „Apreciaciones generales sobre cast. /x/ → cat. /x/ en el Campo de Tarragona”, în *RFE*, L (1967), p. 57-96.
- CERNECCA, *Contam* = D. Cernecca, „Contatto linguistico e traduzione”, în *Linguistica*, XII (1972), p. 23-29.
- CERRON-PALOMINO, *Calcos suit.* = Rodolfo Cerron-Palomino, „Calcos sintácticos en el castellano andino”, în *San Marcos (nueva época)*, XIV (1976), p. 93-101.
- CERRON-PALOMINO, *Cast. andino* = Rodolfo Cerron-Palomino, „La forja del castellano andino o el penoso camino de la ladinización”, în *Historia y presente del español de América*, Valladolid, 1992, p. 201-234.
- CERRON-PALOMINO, *Vocalcs* = Rodolfo Cerron-Palomino. „Vocales largas y breves en castellano a través de los prestamos en el quechua wanka”, în *Ling. Educ.* p. 280-292.

- CHETRITT, *Judeo-Arabic* = Joseph Chetritt, „Judeo-Arabic and Judeo-Spanish in Morocco and their sociolinguistic interaction”, în Joshua A. Fishman (ed.), *Readings in the sociology of Jewish languages*, Leiden, 1985, p. 261-279.
- CIERVIDE, *Reinterpretacion* = Ricardo Ciervide, „Posible reinterpretacion del cambio fonetico de la F- latina en los romances castellano y gascon”, în *Actas del IV Coloquio • Internacional de lingüística funcional I Actes du IVeme Colloque international de linguistique fonctionnelle (Oviedo 26-30 juillet 1977)*, Oviedo, 1978, p. 147-151.
- CIFOLETTI, *Germanismi* = Guido Cifoletti, „I germanismi in italiano: appunti sul problema dei prestiti con significato peggiorativo”, în *Inc. ling.*, III (1976-77), 2, p. 153-165.
- CIFOLETTI, *Prest. ital* = Guido Cifoletti, „Prestiti italiani nel dialetto del Cairo”, în *Inc. ling.*, II (1975), p. 137-147.
- CIOBANU, *Anglicisme* = Georgeta Ciobanu, *Anglicisme în limba română*, Timișoara, 1996.
- CIOBANU—HASAN, *Compunerea* = *Formarea cuvintelor în limba română*. Voi. I. *Compunerea* de Fulvia Ciobanu și Finuța Hasan, București, 1970.
- CLAVERIA NADAL, *Cultismo* = Gloria Claverla Nadal, „En torno al cultismo: los grupos consonánticos cultos”, în *Actas del I Congreso internacional de historia de la lengua española, Căccres, 30 de marzo — 4 de abril de 1987*, I, Madrid, 1988, p. 91-102.
- CLIVIO, *Piedmont* - Gianrenzo P. Clivio, „Language contact in Piedmont: Aspects of Italian interference in the sound system of Piedmontese”, în *Studies for Einar Haugen*, Haga—Paris, 1972, p. 119-131.
- CLOPOȚEL, *Aspect* = Măria Clopoțel, „Despre «aspectul» verbal în graiurile bănățene”, în *Studia Universitatis Jiabeș-Bolyai*, IX (1964), p. 122-128.
- CLYNE, *Forschungsbericht* = Michael Clyne, *Forschungsbericht Sprachkontakt. Untersuchungsergebnisse und praktische Probleme*, Kronberg, 1975.
- CLYNE, *Lang. Cont.* = Michael Clyne, „Towards a Systematization of Language Contact Dynamics”, în Joshua A. Fishman et al. (eds.), *The Fergusonian impact. In honor of Charles A. Ferguson on the occasion of his 65th birthday*, II, Berlin, 1986, p. 483-492.

- CLYNE, *Perspectives* = M. G. Clyne, *Perspectives on language contact, based on a study of German in Australia*, Melbourne, 1972
- CLYNE, *Transference* = M.G. Clyne, *Transference and triggering: Observations on the language assimilation of postwar German-speaking migrants in Australia*, Haga, 1967.
- COETSEM, *Loan Phon.* = Frans van Coetsem, *Loan phonology and two transfer types in language contact*, Dordrecht—Providence, 1988.
- COLON, *Catalanisms* = G. Colon, „Catalanisms”, în *ELH*, II, 1967, p. 193-238.
- COLON, *Lexico* = German Colon, *El lexico catalan en la România*, Madrid, 1976.
- COLON, *Prestamos occ. cat.* = German Colon, „Acerca de los prestamos occitanos y catalanes del espanol”, în *X Congreso. Actas*, IV, 1968, p. 1913-1925.
- COLON, *Zwanzigersystem* = German Colon, „Zum zwanzigersystem der Zahlwörter”, în *Verba et Vocabula. Ernst Gamillscheg zum 80. Geburtstag*, Munchen, 1968, p. 127-133.
- CONTINI, *Interp. strutt.* = Gianfranco Contini, „Per un'interpretazione strutturale della cosiddetta «gorgia» toscana”, în *X Congresso. Actas*, II, p. 263-281.
- CONTINI, *Resistance* = Michel Contini, „Resistance et passivité de sujets logoudoriens face à l'italianisation de leur langue”, în *RLiR*, XXXIV (1970), p. 366-376.
- CONTINI, *Tendances* = Michel Contini, „Tendances phonétiques et phonologiques actuelles d'un parler logoudorien”, în *XII Congrès, Actes*, I, p. 325-332.
- CONTOSSOPOULOS, *Infl. fr.* = Nicolas Contossopoulos, *L'influence du français sur le grec. Emprunts lexicaux et calques phrasologiques*, Atena, 1978.
- CONTRERAS, *Extranj. alimentacwn* = Lidia Contreras, „Extranjerismos e indigenismos en el lexico chileno relativo a la alimentacion”, în *Philologica Hispaniensi. In honorem Manuel Alvar*, I, *Dialectologia*, Madrid, 1987, p. 159-174.
- COPCEAG, *Funcțiunea morf.* = Dumitru Copceag, „Funcțiunea morfoneinatică a palatalizării finale în limbile romanice”, în *SCL*, XIII (1962), p. 59-66.
- COPCEAG, *Rasgos* = Dumitru Copceag, „Rasgos estructurales románicos de los diftongos rumanos ca, oa”, în *RRL*, IX (1964), p. 254-260.

- CORVALAN, *Substratum* = Octavio Corvalán, „El substratum quechua en Santiago de Estero”, în *Humanitas*, III (1956), p. 85-94.
- CORVALÁN—GRANDA, *Sociedad y lengua* = Graziella Corvalán—German de Granda, *Sociedad e lengua: bilinguismo en el Paraguay*, II, Asuncion, 1982.
- COSERIU, *Arabismos* = Eugenio Coseriu, „iArabismos o romanismos?”, în *NRFH*, XV (1961), p. 4-22. Publicat și în Coseriu, *Estudios*, p. 40-69.
- COSERIU, *Balkanismen* = Eugenio Coseriu, „Balkanismen oder Romanismen? Methodisches zum sog. Balkansprachbund”. în *Festschrift für Helmut Stimm zum 65. Geburtstag. Fakten und Theorien. Beiträge zur romanischen und allgemeinen Sprachwissenschaft*, Tübingen, 1982, p. 37-43.
- COSERIU, *Estudios* = Eugenio Coseriu, *Estudios de lingüística romanica*, Madrid, 1977.
- COSERIU, *Problem* = Eugenio Coseriu, „Das Problem des griechischen Einflusses auf das Vulgarlatein”, în *Sprache und Geschichte. Festschrift für Harri Meier zum 65. Geburtstag*, Mtinchen, 1971, p. 135-147. Cităm după Coseriu, *Estudios*, p. 264-280.
- COSERIU, *Semantique* = Eugenio Coseriu, „Pour une semantique diachronique structurale”, în *TraLiLi*, II (1964), 1, p. 139-186.
- COSERIU, *Sem. rum.* = Eugenio Coseriu, „Semantisches und etymologisches aus dem Rumänischen”, în *Verba et Vocabula. Ernst Gamillscheg zum 80. Geburtstag*, MCllichen, 1968, p. 135-145. Cităm după Coseriu, *Estudios*, p. 184-202.
- COSERIU, *Sincronia* = Eugenio Coseriu, *Sincronia, diacronia e historia*, Montevideo, 1958.
- COSERIU, *Sprach. Interferenz* = Eugenio Coseriu, „Sprachliche Interferenz bei Hochgebildeten”, în *Sprachliche Interferenz. Festschrift für Werner Betz zum 65. Geburtstag*, Tübingen, 1977, p. 77-100.
- COSERIU, *Tomo* = Eugenio Coseriu, „«Tomo y me voy». Un problema de sintaxis comparada europea”, în *VRom*, XXV (1966), p. 13-55. Cităm după Coseriu, *Estudios*, p. 79-149.
- COTEANU, *Lang. mixtes* = I. Coteanu, „À propos des langues mixtes (sur ristro-roumain)”, în *Mclauges linguistiques publiques à l'occasion du VIIIe Congrès international des linguistes à Oslo. du 5 au 9 août 1957*. București, 1957. p. 128-148.

- COTEANU, *Morfologia* = Ion Coteanu, *Morfologia numelui în protoromână (româna comuna)*. București, 1969.
- COTEANU, *Sistemul* = Ion Coteanu, „în legătură cu sistemul vocabularului”, în *Probleme de lingvistică generală*, II (1960), p. 33-37.
- COTEANU—SALA, *Etimologia* = Ion Coteanu—Marius Sala, *Etimologia și limba română*, București, 1987.
- COUPAL—PLANTE, *Oclusivas* = Lysanne Coupal—Claire Plante, „Las oclusivas sordas yucatecas: /p, t, k/: ifuertes, aspiradas, glotalizadas?”, în *Langue et Litterature*, III (1977), p. 129-176.
- CRADDOCK, *Lcx. anal.* = Jerry R. Craddock, „Lexical analysis of Southwest Spanish”, în J. Donald Bowen — Jacob Ornstein (ed.), *Studies in Southwest Spanish*, Rowley, Mass., 1976, p. 45-70.
- CRADDOCK, *Spanish* = Jerry R. Craddock, *Spanish in North America*, în *CTL*, X (1973), p. 422-439.
- CREMONA, *Rom. elem.* - J. Cremona, „The românce element in Maltese: a review of the problems”, în *Transactions of the Philological Society*. LXXXVIII (1990), p. 163-199.
- CREWS, *Pron.* = Cynthia M. Crews, „The vulgar pronimeiacion of Hebrew in the Judeo-Spanish of Salonica”, în *The Journal of Jewish Studies*, XIII (1962), 1-4, p. 83-95.
- CREWS, *Rcchcrches* - Cynthia M. Crews, *Recherches sur le judeo-espagnol dans les pays balkaniques*, Paris, 1935.
- CVITANOVIC—FONTANELLA DE WEINBERG, *Simposw* = Dinko Cvitanovic—M.B. Fontanella de Weinberg (eds.), *Simposio internacional de lengua e literaturas hispeinicas*, Bahi'a Blanca, 1981.
- CZOCHRALSKI, *Interferenz* = Jan A. Czochralski. „Zur sprachlichen Interferenz”, în *Linguistics*, LXVII (1971), p. 5-25.
- DAPIMEN—KRAMER, *Interfczenze* = W. Dahmen—Johannes Kramer, „Interferenze italo-istroromene nel comune di Seiane (Istria)”, în *clialetti e Ic lingue delle minoranze di fronte a 11'italiano. Atti dell' XI Congresso Internazionale de Studi (Cagliari. 27-30 maggio 1977)*. II, Roma, 1979, p. 629-134.
- DANON, *Essai* = A. Danon. „Essai sur les vocables tures dans le judeo-espagnol”, în *Keleti Szemle*, IV (1903), p. 216-219; V (1904). p. 111-126.

- d'ANS, *Creole fr.* = Andre-Marcel d'Ans, *Le creole francais d'Haïti*, Haga, 1968.
- DARBELNET, *Français contact* = Jean Darbelnet, *Le français en contact avec l'anglais en l'Amérique du Nord*, Quebec, 1976.
- DAUZAT—DUBOIS—MITTERAND = A. Dauzat—J. Dubois—H. Mitterand, *Nouveav dictionnaire etymologique et historique*, Paris, 1964.
- DÂVILA GARIBI, *Infl. nâh.* = J. Ignacio Dâvila Garibi, „Posible influencia del nâhuatl en el uso y abuso del ditninitivo en el espanol de Mexico”, în *Estudios de Cultura Nâhuatl*, I (1959), p. 91-94.
- DEANOVIC, *Calciu* = Mirko Deanovic, „Sulle origini dei calchi linguistici”, în *3 Congresso. Atti*, p. 219-226.
- DECURTINS, *Deutsch. Sprachgnt* = Alexi Decurtins, „Zum deutschen Sprachgut im Buendnerromanischen. Sprachkontakt in diachronischer Sicht”, în Ureland (ed.), *Kult. sprach.*, 1981, p. 112-137.
- DE LA ROCHA, *Apuntes* = Dora Justiniano de la Rocha, „Apuntes sobre la interferencia fonologicã de la lenguas indígenas en el espanol de Bolivia”, în *Actas del III Congreso de la Asociacion de Lingüística y Filología de la America Latina, San Juan, Puerto Rico, Junio de 1971*, San Juan, 1976, p. 156-166.
- DELATTRE, *German phon.* = Pierre Delattre, „German phonetics between English and French”, în *Linguistics*, VIII (1964), p. 43-55.
- DELATTRE, *Substrats* = Pierre Delattre, „La theorie celtique et les substrats”, în *Rom. Pui*, XXIII (1969-70), p. 480-491.
- DEL CASTILLO MATHIEU, *Aporie* = Nicolas del Castillo Matineu, „El aporte negro-africano al lexico de Colombia”, în *Prescncia y destino. El espaiv! de America hacia el siglo XXI*, voi. II, Santafe de Bogota, 1992, p. 39-99.
- DENISON, *Aspetti* = Normau Denison, „Aspetti linguistici e sociali della pluriglossia in Friuli e in Austria”, în *Inc. ling.*, X (1985), p. 21-32.
- DENISON, *Constantes* = Normau Denison. „Constantes et variables dans les contacts entre langues romanes et langues germaniques”, în *X// Congres. Actele*, II, 1970, p. 1103-1108.
- DENISON, *Lang. contact* = Normau Denison, *Language contact and language norm*, în *Folia Lingüística*, XXII (1988), p. 11-35.
- DENISON, *Lang. death* = Normau Denison, „Language death or language suicide?”. în *Linguistics*, CXCI (1977), p. 13-22.

- DENISON, *Plüiril. context* = Normau Denison, „Conservation and adaptation in a pluringual context”, în Meid—Heller, *Sprachkontakt*, p. 33-52.
- DENISON, *Sauris* = Norman Denison, „Sauris: a case study of language shift in progress”, în Nelde, *Sprachkontakt*, p. 335-342.
- DENISON, *Triglossie* = Norman Denison, „Zur Triglossie in der Zahne”, în Ureland, *Standardspraclie*, p. 27-36.
- DENSUSIANU, *Histoire* - O. Densusianu, *Histoire de la langue roumame*, I, II, Paris, 1901, 1938.
- DERBYSHIRE, *Borrowing* = W.W. Derbyshire, „Foreign borrowing as homonyms in Russian”, în *10 Congres. Actes*, IV, p. 535-550.
- DEROY, *Emprunt* = Louis Deroy, *L'emprunt linguistique*, Paris, 1956.
- DESNICKAJA, *Interfrenccs* = A. V. Desnickaja, „Language interferences and historical dialectology”, în *Linguistics*, CXIII (1973), p. 40-52.
- DESNICKAJA, *Tureckix elem.* = Agnija V. Desnickaja, „K izu-cenniju tureckih elementov leksiceskoj sistemy albanskogo jazyka. Problemy i zadati”, în *Melanges Skok*, p. 99-109.
- DIALO. *Contact* = Amadou Dialo, „Contact du wolof et du francais au Senegal”, în *Visages du francais. Varietes lexicales de l'espace francophone. Journees scientifiques du Reseau thematique de recherche «Lexicologie, terminologie, traduction»*, Fes 20-22 fevrier 1989, Paris, 1990, p. 61-68.
- DIEBOLD, *Incip. biling.* = A.R. Diebold, „Incipient bilingualism”, în *Language*, XXXVII (1961), p. 97-112.
- DIECKMANN, *Interj"erenzprobl.* = Erwin Diecknian, „Deutsch-surselvische Interferenzprobleme im Bi'mdner-Romanischen”, în Nelde, *Sprachkontakt*, p. 53-62.
- DIECKMANN, *Sprachkontakte* = Erwin Dieckman, „Sprachkontakte in Graubtinden (Schweiz)”, în Caudmont, *Sprachen*, p. 259-282.
- DILLON, *Ling. borroxying* = Myles Dillou. „Liugistic borrowing and historical evidence”, în *Language*, XXI (1945), p. 12-17.
- DI LUZIO, *Maintien* = A. di Luzio, „Maintien et changement de la langue dans la conimunaute romanche des Grisons”, în Meisel, *Lang. cont.*, p. 207-265.
- DIMITRESCU, *mini-* = Florica Dimitrescu, „Observații asupra lui mini-”. în *SMFC*, VI (1972), p. 137-141.

- DINGUIRARD, *Fr. gascon* = J.-C. Dinguirard, „Français et gascon dans les Pyrénées centrales”, în *Lengas*, I (1977), 2, p. 71-108.
- DINU, *Personalitatea* = Mihai Dinu, *Personalitatea limbii române (fizionomia vocabularului)*, București, 1995.
- DINU, *Substratum* = Mihai Dinu, „Considerations sur le poids du substratum dans l'ensemble du lexique roumain”, în *RRL*, XL (1995), p. 29-36.
- DI PIETRO, *Bilingualism* = Robert di Pietro, „Bilingualism”, în *CTL*, IV (1968), p. 399-414.
- DI PIETRO, *Univ. viutiling.* = Robert di Pietro, „The discovery of universals in multilingualism”, în *Alatis*, *Bilingualism*, p. 13-23.
- DÎRUL, *Cazuri* = Alexandru Dîrul, „Cazuri de folosire a cuvintelor cu sens impropriu”, în *RLSL*, (1995), 1, p. 65-75.
- DÎRUL, *Structuri* = Alexandru Dîrul, „Structuri ce contravin normei de îmbinare a cuvintelor (Pe baza materialelor extrase din presa periodică din Republica Moldova)”, în *RLSL*, (1996), 1, p. 50-57.
- DONNI DE MIRANDA, *Esp. Arg.* = Nelkla E. Donni de Miranda, „El español actual hablado en la Argentina”, în *Historia y presente del español de America*, Sevilla, 1992, p. 383-411.
- DONNI DE MIRANDA, *Infl. cont.* = Nelida E. Doimi de Miranda, [răspuns] „Influencia del contacto lingüístico en el español de America”, în Cvitanovic—Fontanella de Weinberg, *Simposio*, p. 239-240.
- DORIAN, *Hierarchy* = Nancy C. Dorian, „A hierarchy of morphophonemic decay in Scottish Gaelic language death: the differential failure of lenition”, în *Word*, XXVII (1977), p. 96-109.
- DORIAN, *Invest. obsolescence* = Nancy C. Dorian (ed.), *Investigating obsolescence. Studies in Language Contraction and Death*, Cambridge, 1989.
- DORION—MORISSONNEAU. *Noms lieux* = Henri Dorion—Christian Morissonneau (eds.), *Les noms de lieux et le contact des langues = Place names and language contact*, Quebec, 1972.
- DRESSLER, *Lang. death* = Wolfgang V. Dressler, „Language death”, în *Linguistics: the Cambridge survey. IV. Language: the sociocultural context*, Cambridge, 1988, p. 184-192.

- DRESSLER, *Lang. shift* = W. U. Dressler, „Language shift and language death — a protean challenge for the linguist”, în *Folia Linguistica*, XV (1981), p. 5-28.
- DRIMBA, *Desinența* = VI. Drimba, „Contribuții la studiul morfologiei istorice române”, în *SCL*, IV (1953), p. 218-224 [*Desinența de plural arom. -aii*, p. 221-223].
- DRIMBA, *Imprimi, rom.* = Vladimir Drimba, „împrumuturi românești din limba țigănească”, în *SCL*, XLIII (1992), p. 173-190, 253-277.
- DUCKWORTH, *Interferenz* = David Duckworth, „Zur terminologischen und systematischen Grundlage der Forschung auf dem Gebiet der englisch-deutschen Interferenz: Kritische Übersicht und neuer Vorschlag”, în *Sprachliche Interferenz. Festschrift für Werner Betz zum 65. Geburtstag*, Tübingen, 1977, p. 36-56.
- DUMISTRĂCEL, *Influence* = Stelian Dumistrăcel, „Les conditions de l'influence de la langue littéraire sur les parlers populaires roumains”, în *A77 Congres. Acte*, I, 1970, p. 421-427.
- DUMONT, *Emprunts* = Pierre Dumont, *Les emprunts du wolof au français*, Dakar, 1975.
- DUMONT—MBODJ, *Wolof* = Pierre Dumont—Cheif Mbodj, „Le wolof, langue de développement. Etudes des procédés d'enrichissement de la langue wolof”, în István Fodor—Claude Hagege (eds.), *Language Reform. History and Future...*, I, Hamburg, p. 449-461.
- DWORKIN, *Factors* = Steven N. Dworkin, „Factores lingüísticos operantes en la pérdida léxica”, în *XVIII Congres. Actes*, IV, p. 379-383.
- DWORKIN, *Role* = Steven N. Dworkin, „The role of multiple causation in the genesis of the Spanish suffix *-ido*”, în M. N'laucley et al. (ed.), *Proceedings of the eighth annual meeting of the Berkeley Linguistic Society*, Berkeley, 1982, p. 38-42.
- EBERENZ, *Perifrasi* = Rolf Eberenz, „La perífrasi *anar* + gerundi del català: un cas d'influencia castellana?”, în *La Corona de Aragón*, p. 203-214.
- EBNETER, *Diasystem* = Theodor Ebnetter, „Diasystem vs. Kontakt: der Ausdruck der Zukunft in Deutschen, Rätoromanischen und Nordostitalienischen”, în Werner, *Sprachhouthaktc*, p. 43-59.

- ECHAIDE ITARTE, *Contacto vasco cast.* = A.M. Echaide Itarte, „Problemas actuales de contacto entre vasco y castellano”, în *XI Congreso. Actas*, II, 1968, p. 437-443.
- ECHENIQUE ELIZONDO, *Implic. dial.* = Ma. Teresa Echenique Elizondo, „Implicaciones dialectales y repercusión fonológica en el sistema palatal vasco, derivadas de la interfección de un fonema castellano”, în *RFE*, IX (1979), 1, p. 59-66.
- EGGER, *Siidtirol* = Kurt Egger, *Zweitsprachigkeit in Siidtirol*, Bozen, 1977.
- EICHLER, *Sprachhontakt* - Eichler, E. (ed.), *Sprachkontakt im Wortschatz dargestellt an Eigennamen*, Leipzig, 1984.
- ELCOCK, *Rom. Lang.* = W.D. Elcock, *The Romance Languages*, Londra, 1960.
- ELIAS-OLIVARES—LEONE—CISNEROS—GUTIERREZ, *Spân. lang.* = Lucía Elias-Olivares—Elisabeth-A. Leone—Rene Cisneros—John R. Gutierrez (eds.), *Spanish language use and public life in the United States*, Berlin, 1985.
- ELIZAINCIN, *Aspectos* = Adolfo Elizaincín, *Algunos aspectos de la sociolingüística del dialecto fronterizo*, Montevideo, 1973.
- ELIZAINCIN, *Dial. contacto* = Adolfo Elizaincín, *Dialectos en contacto. Español y portugués en España, y América*, Montevideo, 1992.
- ELIZAINCIN, *Dialectología contactos* = Adolfo Elizaincín, „Dialectología en los contactos: un ensayo metodológico”, în *AdeL*, XXVI (1988), p. 5-29.
- ELIZAINCIN, *Discriminación* = Adolfo Elizaincín, „Discriminación en situaciones de contacto lingüístico”, în Cvitanovic—Fontanella de Weinberg (eds.), *Simposio*, p. 193-201.
- ELIZAINCIN, *Emergence* = Adolfo Elizaincín, „The emergence of bilingual dialects on the Brazilian-Uruguayan border”, în *Linguistics*, 177 (1976), p. 124-134.
- ELIZAINCIN, *Incidencia* = Adolfo Elizaincín, „La incidencia del portugués en los dialectos hispanoamericanos mezclados: el palenquero de Colombia y los DPU del Uruguay”, în *Estudios Filológicos*, XX (1985), p. 133-137.
- ELWERT, *Interjections* = W. Theodor Elwert, „Interjections, onomatopées et système linguistique. A propos de quelques exemples roumains”, în *X Congres. Actes*, II, p. 1235-1245.
- ELWERT, *Sprachen* = W. Theodor Elwert, „Wo, wann, warum, wie sprachen sterben”. în *BA*, X (1985), p. 119-167.

- ELWERT, *Zweisp. Indiv.* = W. Theodor Elwert, *Das zweisprachige Individuum*, Wiesbaden, 1960.
- ESCOBAR, *Variaciones* = Alberto Escobar, *Variaciones sociolingüísticas del castellano en el Perú*, Lima, 1978.
- ESENKOVA, *Infl. fr.* - Enver Esenkova, „L'influence française dans la langue turque”, în *Orbis*, IX (1969), p. 128-142.
- ESPINOSA, *N. Mejico* = Aurelio M. Espinosa, *Estudios sobre el español de Nuevo Mejico*, Buenos Aires, 1930 (BDH I).
- FARIBAULT, *Emprunt* = Martha Faribault, „L'emprunt aux langues amérindiennes”, în *Français du Canada — Français de France. Actes du troisième Colloque internationale d'Augsbourg du 13 au 17 mai 1991* (= *Canadiana Romanica* VII), Tübingen, 1991, p. 199-215.
- FASHOLA, *Struct.* = J. B. Fashola, „Structural and non-structural factors in linguistic interference”, în *Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik*, XXXVIII (1971), p. 296-312.
- FELICE, *Processi* = Emilio de Felice, „Processi di formazioni tautologiche nella toponomastica romanica”, în *Archivio di Alto Adige*, L (1955), p. 163-198.
- FERGUSON, *Diglossia* = Ch. A. Ferguson, „Diglossia”, în *Word*, XV (1959), p. 325-340.
- FERNÁNDEZ MOLINA LÁVAQUE, *Calco* = Ana Marfa Fernández Molina Lávaque, „Un calco funcional en el español del Noroeste argentino”, în *ALH*, IX (1993), p. 59-64.
- FERRERO, *Problematiche* = Margherita Ferrero, „Problematiche di bilinguismo e plurilinguismo nelle zone ladine e nelle isole linguistiche cimbre”, în Meid—Heller, *Sprachkontakt*, p. 83-87.
- FERRO, *Aspecte* = Teresa Ferro, „Aspecte «balcanice» din limba română; convergențe pe plan romanic”, în „Limbi și literatură”, XLI (1996), 1, p. 17-27.
- FERRO, *Lat.* = Teresa Ferro, *Latino e lingue balcaniche nella formazione del romeno*, Catania, 1992.
- FIGGE, *Anlautsonorisation* = Udo Figge, *Die romanische Anlautsonorisation*, Bonn, 1966.
- FILIPOVIC, *Engl. Eleni.* = Rudolf Filipovic, *The English element in European languages*, Zagreb, 1982.
- FILIPOVIC, *Teorija* = Rudolf Filipovic, *Teorija jezika u kontaktu*, Zagreb, 1986.

- FILIPOVIC, *Transphonem.* = Rudolf Filipovic, „Transphonemization: substitution of the phonological level re-interpreted”, în *Europ. Mehrsprachigkeit*, p. 125-133.
- FISCHER, *coma* = I. Fischer, „Lat *coma*, rom. *coamă* și problema împrumuturilor grecești în latină”, în *SCL*, XXXI (1980), p. 393-398.
- FISCHER, *Lat. chin.* = I. Fischer, *Latina dunăreană. Introducere în istoria limbii române*, București, 1985.
- FISCHER, *Neutru* = I. Fischer, „Originea latină a neutrului românesc”, în *SCL*, XXVI (1975), 6, p. 569-575.
- FISHMAN, *Lang. loyalty* = J. A. Fishman et al., *Language loyalty in the United States*, Haga, 1966.
- FISHMAN, *Socioling. persp.* - J. A. Fishman, „Sociolinguistic perspective on the study of bilingualism”, în *Linguistics*, XXXIX (1968), p. 21-50.
- FISHMAN, *Who speaks* = J. A. Fishman, „Who speaks, what language to whom and when”, în *Linguistics*, II (1965), p. 67-88.
- FLORA, *Dialecti* = Radu Flora, „Dialecti di varia origine in contatto”, în *Congres Dial.*, I, 1964, p. 46-59.
- FLORA, *Italianismi* - Radu Flora, „Gli italianismi nell'istromeno”. în *Italica belgradensia*, I (1975), p. 45-64.
- FLORES—VALINAS, *Nahuatl-Spanish* = Jose A. Flores—Leopoldo Valinas, „Nahuatl-Spanish Interferences: a sociolinguistic approach”, în *Sociolinguistics*, XVIII (1989), 1-2, p. 19-32.
- FLOREZ, *Pron. Bogota* - Luis Florez, *La pronunciacion del espanol en Bogota*, Bogota, 1951.
- FLOREZ, *Temas* = Luis Florez, *Temas de castellano. Notas de divulgacion*, Bogota, 1958.
- FONTANELLA DE WEINBERG, *Contactos* = Măria Beatriz Fontanella de Weinberg, „Contactos linguisticos del espanol americano”, în *Cuadernos del Sur* (Bahía Blanca), XVI (1983), p. 27-49.
- FONTANELLA DE WEINBERG, *Esp. Caribe* = Măria Beatriz Fontanella de Weinberg, „Espanol del Caribe: rasgos peninsulares, contacto lingüístico o innovacion?”, în *LEA*, II (1980), p. 189-199.
- FONTANELLA DE WEINBERG, *Variedades* = Măria Beatriz Fontanella de Weinberg, „Variedades lingüísticas usadas por la población negra rioplatense”, în *ALH*, III (1987), p. 55-66.

- FOWKES, *Substratum* = R.A. Fowkes, „English, French and German phonetics and the substratum theory”, în *Linguistics*, XXI (1966), p. 45-53.
- FRANCESCATO, *Elem. romanzi* = Giuseppe Francescato, „Elementi romanzi nella pariatà slovena di Mersino Alto (Udine)”, în *Mclangcs Skoh*, p. 153-159.
- FRANCESCATO, *Friul. germ.* = Giuseppe Francescato, „Friulano e germanico”, în *Congres Dial.*, III, 1965, p.154-156.
- FRANCESCATO, *Friul. slavo* = Giuseppe Francescato, „Friulano e slavo”, în *Congres. Dial.*, III, 1965, p. 157-161.
- FRANCESCATO, *Isolatcd biling.* = Giuseppe Francescato, „On the problem of the isolated bilingual”, în Meid—Heller, *Sprachkontakt*, p. 89-96.
- FRANCESCATO, *Sostratto* = Giuseppe Francescato, „Sostratto, contatto linguistico e apprendimento della lingua materna”, în *AGI*, LV (1970), p. 10-28.
- FRANOLIC, *Aclaptation* = Branko Franolic, „L'adaptation des mots composes et des locuyons d'origine francaise”, în *Linguistics*, LXIX (1971), p. 33-43.
- FRANOLIC, *Adaptation sec.* = Branko Franolic, „Adaptation secondaire ou la derivation des emprunts d'origine francaise en croate”, în *Lingua*, XL (1976), p. 247-261.
- FRANOLIC, *Intcgration* = Branko Franolic, „L'integration des suffixes etrangers (français) dans le systeme suffixal croate”, în *Lmgua*, XXVII (1971), p. 355-366.
- FRANOLIC, *Intcgr. morph.* = Branko Franolic, „L'integration morphologique des noms d'emprunt francais en croate”, în *Lingua*, XXII (1969), p. 133-159.
- FREI, *Räspuns* = H. Frei [Räspuns la Question IV], în 6 *Congres. Ades.* p. 306.
- FRIEDMAN—PATINO ROSSELLI, *Palenque* = Nina S. de Friedman—Carlos Patino Rosselli, *Lengua y sociedad en el Palenque de San Basilio*, Bogota, 1983.
- FRIES—PIKE, *Coexist. phon.* = Charles C. Fries—Kenneth L. Pike. „Coexistent phonemic systems”, în *Language*, XXV (1949), p. 29-50.
- FUGGER, *Influence* = Bernard Fugger, „Influence du francais coimnun sur les parlers comptois”, în *RliR*, XLIV (1980), p. 186-200.
- FUGGER, *Penetration* = Bernard Fugger. *La penetration du francais commun en Franchi-Compte d'apreş FAtlas Linguistique et*

- ethnographique de la Franche-Compte (ALFC)*, Frankfurt/Main, 1982.
- FURER, *Mort rom.* = Jean Jacques Fuxer, *La mort dil romantsch ni l'entschatta odla fin per la Svizra*, Cuera, 1981.
- GABINSCHI, *Balkanisme* = Marcu Gabinski, „Realitatea balcanismelor și probabilitatea autohtoniei celui mai specific dintre ele”, în *RLŞL* (1995), 1, p. 65-75.
- GABINSKIJ, *Etiol.* = M.A. Gabinskij, „Etiologija balkanskoj utraty infinitiva v cvete faktov sefardskogo jazyka”, în *RRL*, XIV (1969), 6, p. 539-548.
- GABINSKIJ, *Sefardskij* = M.A. Gabinskij, *Sefardskij (evrejsko-ispanskij) jazyk. Balkanskoe narccie*, Chişinău, 1992.
- GAL, *Lang. shift* = S. Gal, *Language sluft: social determinants of lingvistic change in bilingvul Austria*, New York, 1979.
- GALMÉS, *Influencias* = Alvaro Galmes de Fuentes, *Influencias sintácticas y estilísticas del arabe en la prosa. medieval castellano*, Madrid, 1956.
- GAMILLSCHEG, *Germ. Lehnw.* = Ernst Gamillscheg, „Zur Geschichte der germanischen Lehnwörter des Italienischen”, în *Zeitschrift für Volkskunde*, X (1939), p. 89-120.
- GAMILLSCHEG, *Hist. fr. Syntax* = Ernst Gamillscheg, *Historische französische Syntax*, Tübingen, 1957.
- GAMILLSCHEG, *Rom. germ.* = Ernst Gamillscheg, *România germanica*, I-III, Leipzig—Berlin, 1934-1936.
- GAMILLSCHEG, *Substrat* = Ernst Gamillscheg, „Substrat und Verkehrssprache”, în *Studium Berolinense*, 1960, p. 525-540.
- GARCÍA, *Bilingüismo* - Etica C. Garda, „Bilingüismo e interfeiciencia sintáctica”, în *Lexis*, XIV (1990), p. 151-195.
- GARCIA, *Interf.* = Constantino Garda, „Interferencias lingüísticas entre gallego y castellano”, în *REL*, VI (1976), p. 327-343.
- GARCÍA YEBRA, *Traducción* = Valentin Garcia Yebra, „Traducción y enriquecimiento de la lengua propia”, în *XIII Congres. Actes*, II, p. 577-586.
- GARDNER-CHLOROS, *Code-switching* = Penelope Gardner-Chloros, „Code-switching in relation to language contact and convergence”, în Georges L(idi) (ed.), *Devenir bilingve — parler bilingve: Actes du 2e Colloque sur le bilinguisme. Université de Neuchâtel, 20-22 septembre 1984*, Tübingen, 1987, p. 99-115.
- GASPAR REMIRO, *Vocablos* = M. Gaspar Remiro, „Sobre algunos vocablos y frases de los judeoespañoles”, în *Boletín de*

- la Real Academia Espanola*, I (1914), p. 449-455; II (1915), p. 77-84, 294-301; III (1916), p. 67-74, 186-196, 498-509; IV (1917), p. 107-121, 327-335, 459-468; V (1918), p. 350-364.
- GASPARI, *Elem. Iess. stran.* = Gianluigi Gaspari, „Considerazioni di carattere fonetico-semantico-morfologico su alcuni elementi lessicali stranieri di uso comune nel dialetto di Ascoli Piceno”, în *Elem. stranieri*, p. 265-304.
- GĂLĂBOV, *Infinitivsystem* - Ivan Gălăbov, „Bulgarisch-rumänische Berlihrungen bei der Umwandlung des Infinitivsystems”, în *Zeitschrift für slavische Philologie*, XXIX (1961), p. 275-287.
- GALABOV, *Lang. cont.* = Ivan Gălăbov, „Languages in contact — ein typischer Fall: das Rumanische”, în Werner, *Sprachkontakte*, p. 17-28.
- GEBHARDT, *Occit. fr.* = Karl Gebhardt, „A propos des occitanismes en français”, în *XIV Congresso, Atti*, IV, p. 187-204.
- GEBHARDT, *Okz. Lchngut* = Karl Gebhardt, *Das okzitanische Lchngut im Franzbsischen*, Frankfurt-Berna, 1974.
- GEORGIEV, *Dak. Substrat* = Vladimir Georgiev, „Dakisches Substrat in der rumanischen Lautlehre”, în *SCL*, XI (1960), p. 481-484.
- GEORGIEV, *Etat* = Vladimir I. Georgiev, „L'union linguistique balkanique. L'etat actuel des recherches”, în *LB*, XX (1977), 1-2, p. 5-15.
- GEORGIEV, *Trak. czik* = Vladimir Georgiev, *Trakijskijat czik*, Sofia, 1957.
- GEORGIEV, *Zaemanc* = Vladimir I. Georgiev, „Zaemane na morfologini elementi”, în *Sbornik v cest na akademik Alcksandăr Teodorov Bălan po slncaj devetdeset i petala mu godisnina*, Sofia, 1955, p. 199-201.
- GIACALONE RAMAT, *Colori germ.* = A. Giacalone Ramat, „Colori germanici nel mondo romanzo”, în *Atti c Memorie dell'Accademia Toscana di Scienze e Lettere La Colombaria*, XXII (1967), p. 107-211.
- GIESE, *Balkansyntax* = Wilhelm Giese, „Balkansyntax oder trakisches Substrat?”, în *SNph*, XXIV (1952), p. 46-54.
- GILBERT, *Texas Studies* - Glenn G. Gilbert, *Texas Studies in Bilingualism Spanish, French, German, Czech, Polish, Sorbian and Norxvegian in the Southwest*, Berlin, 1970.
- GIMENO, *Dimensioncs* = Francisco Gimeno, „Dimensiones del multilingüismo”. în *REL*, XI (1981), p. 341-373.

- GIMENO, *Sustrato* = Francisco Gimeno. „El sustrato lingüístico y el seseo valenciano de la comunidad de habla alincatina”, în *Estudios en memoria del profesor Manuel Sanchis Guarner: Estudios de lengua i literatura catalans*, I, Valencia, 1984, p. 139-146.
- GIURESCU. *Ncutro* = Anca Giurescu, „A proposito del «neutro» italiano”, în *RRL*, XXX (1985), p. 433-435.
- GLEASON. *Introdncion* = H.A. Gleason, *Introduciou à la linguistique*, Paris, 1969.
- GNEUS, *Lehnbildungen* = H. Gneus, *Lehnbildungen und Lehnbeutungen im Altenglischen*, Berlin, 1955.
- GODDARD, *Bibliographie* = K.A. Goddard, „Bibliographie des etudes des mots d'emprunt dans les langues romanes. I. Les influences etrangeres sur le vocabulaire roumain”, în *RLiR*, XLI (1977), p. 162-189.
- GODDARD, *Loan-words* = K.A. Goddard, „Loan-words and lexical borrowing in Românce”, în *RLiR*, XXXIII (1969), p. 337-348.
- GODDARD, *Tend. persp.* = K.A. Goddard, „Quelques tendances et perspectives de l'etude des mots d'emprunt dans les langues romanes”. în *XIII Congres, Actes*, II, p. 425-430.
- GODINI, *Nomi* = Neva Godini, „Contributo alia storia dei nomi sloveni en -ar”, în *Inc. ling.*, IV (1978), 2, p. 213-223.
- GOEBL, *Munclart* = Hans Goebel, „Mundart, Mass und Meinung. Bemerkungen zum Einsatz des Ein- drucksdifferentials (Polaritätenprofils) bei kontaktlinguistischen Fragestellungen”, în Jean-Denis Gendron—Peter Nelde (eds.), *Plurilinguisme...*, p. 9-26.
- GOEBL, *Problemi* = L. Goebel (= L. Gâlcli), „Problemi di sostrato nel creole francese”, în *RLiR*, IX (1933), p. 336-345.
- GOEBL, *Problems* = Hans Goebel, „Problems and perspectives of contact linguistics from a Românce scholar's point of view”, în Peter H. Nelde—P. Sture Ureland—Iain Clarkson, *Language contact in Europe*, Tübingen, 1986, p. 125-150.
- GOEAB. *Isogrammatism* = Zbigniew Golab, „Some Arumanian-Macedonian isogrammatism and the social background of their developnient”, în *Word*, XV (1953), 3, p. 415-435.
- GOMEZ MOLINA. *Niveles* = J. R. Gomez Molina. *Niveles socio-linguísticos de Sagunto. Andlisis de las interferencias morfo-sintácticas en la comuniclad de habla de Sagunto*, tesis doctoral, Valencia, 1984.

- GONZALEZ ECHEGARAY, *Notas* = C. González Echegaray. „Notas sobre el espanol en Africa Ecuatorial”, în *RFE*, XXXV (1951), p. 106-118.
- GOSSEN, *Adaptierung* = C. Th. Gossen, „Die orthographische und phonomorphologische Adaptierung der Franzosismen im Italienischen und Rumanischen”, în *VRom.*, XXIX (1970), p. 1-35.
- GOUGENHEIM. *Relatinisation* = G. Gougenheim, „La relatinisation du vocabulaire francais”, în *Annales de l'Universite de Paris*, 1939, p. 5-18. Republicat în *Etudes de grammaire et de vocabulaire francais*. Paris, 1970, p. 413-423.
- GRAD, *Contnbution* = Anton Grad, „Contribution à la syntaxe des pronoms personnels sujets en ancien frangais”, în *Linguistica*, V (1964), p. 3-20.
- GRANDA, *Acerca* = German de Granda, „Acerca del origen de un fenomeno fonetico en el espanol andino. La realizacion [lj-/y] de la oposicion /L/-/Y/”, în *BFUCh*, XXXIII (1992), p. 47-69.
- GRANDA, *Afro-rom.* = German de Granda, *Estudios de linguistica afro-romdnica*, Madrid, 1985.
- GRANDA, *Arc. lex.* = German de Granda, „Sobre arcaismos lexicos en el espanol del Paraguay”, în *El espanol en tres mundos. Retenciones y contactos linguisticos en America y Africa*, Valladolid, 1991, p.'55-83.
- GRANDA, *Calcos sint.* = German de Granda, „Calcos sintácticos del guarani en el espanol del Paraguay”, în *NRFH*, XXVIII (1979), 2, p. 267-286. Publicat și în Corvalân—Granda, *Sociedad y lengua*, II, p. 701-731. Cităm după Granda, *Paraguay*, p. 249-270.
- GRANDA, *Causacion* = German de Granda, „De nuevo sobre la causacion multiple en el espanol de America. (A proposito de dos rasgos morfosintácticos del espanol paraguayo)”, în *El cspafiol en tres mundos. Retenciones y contactos linguisticos en America y Africa*. Valladolid, 1991, p. 41-54. Publicat și în *Scripta philologica in honorem Juan M. Lope Blanch*, II, Mexico, 1992, p. 491-506.
- GRANDA, *Convergencia* = German de Granda. „Convergencia linguistica en el bilingüismo paraguayo”, în *Serta Filologica F. Lázaro Carreter*, I, Madrid, 1983, p. 119-126.
- GRANDA, *Desfonologizacion* = German de Granda, „La desfonologizacion de /R/—/R/ en el dominio lingüístico

- hispanice-", în *Thliesavrvs*, XXIV (1979), p. 1-11. Cităm după Granda, *Estudios*, p. 69-79.
- GRANDA, *Diatopia* = German de Granda, „Diatopia, diastatia y diacronia de un fenomeno fonetico dialectal en el occidente de Colombia (oclusion glotal en los Departamentos del Cauca y Narino)", în *Thsaurus*, XXIX (1974), p. 221-253.
- GRANDA, *Esp. Paraguay* = German de Granda, „El espanol del Paraguay. Distribucion, uso y estructuras", în *Historia y presente del espanol de America*, Valladolid, 1992, p. 675-695.
- GRANDA, *Esquema* = German de Granda, „Hacia la historia de la lengua espanola en el Paraguay. Un esquema interpretativo", în *Historia y presente del espanol en America*, Valladolid, 1992, p. 649-674.'
- GRANDA, *Estudios* = German de Granda, *Estudios lingüísticos hispánicos, afrohispanicos y criollos*. Madrid, 1978.
- GRANDA, *Falsos guar.* = German de Granda, „Falsos guaranismos morfosintácticos en el espanol del Paraguay", în *AdeL*, XVII (1979), p. 185-203.
- GRANDA, *Fenom. sint.* = German de Granda, „El espanol de Guinea Ecuatorial. Sobre un fenomeno sintáctico: la marcacion en superficie de los pronombres personales sujeto", în *Thsaurus*, XLV (1990).
- GRANDA, *Fon. Paraguay* = German de Granda, „Observaciones sobre la fonetica del espanol en el Paraguay", în *AdeL*, XX (1982), p. 145-194.
- GRANDA, *Galic. esp. dom.* = German de Granda, „Galicismos lexicos en el espanol dominicano de la seguncla mitad del siglo XVII", în *Lcxis*, XIV (1990), p. 197-219.
- GRANDA, *Historia* = German de Granda, „Historia social e historia lingüística en Hispanoamerica", în Cvitanovic—Fontanella de Weinberg (ed.), *Simposio*, p. 203-215.
- GRANDA, *Interf fon.* = German de Granda, „Fenomenos de interfeiencia fonetica del fang sobre el espanol de Guinea Ecuatorial. Consonantismo", în *ALH*, I (1985), p. 95-114.
- GRANDA, *Interf. lex. fr.* = German de Granda, „Dos episodios en el proceso de interfeiencia lexica del frances sobre el espanol dominicano (Toussaint L'Ouverture, 1801; Boyer, 1822)", în *Estudios Románicos*, IV (1987-88-89) = *Homnaje a profesor Luis Rubio*, I, Murcia, p. 537-546.
- GRANDA, *Interf. morf.* = German de Granda, „Un caso coniplejo de interfeiencia morfologica reciproca en situation de

- bilinguismo amplio (espanol y guarani en el Paraguay)", în *SCL*, XXX (1979), p. 379-382. Publicat și în Granda, *Paraguay*, p. 204-210.
- GRANDA, /I/ = German de Granda, „Factores determinantes de la preservacion del fonema IV en el espanol del Paraguay", în *LEA*, I (1979), p. 403-412. Cităm după Granda, *Paraguay*, p. 95-108.
- GRANDA, „*Lingua franca*" *medit.* = German de Granda, „«Lingua franca» mediterranea y criollo-portugues atlântico", în *Actas V Congreso Medit.*, p. 41-46.
- GRANDA, *Lusismos* = German de Granda, „Contactos socio-historicos y prestamos lexicos. Lusismos en el espanol del Paraguay", în *LEA*, III (1989), p. 347-373.
- GRANDA, *Morfosint. criollo* = German de Granda, „Algunos rasgos morfosintácticos de posible origen «criollo» en el habla de áreas hispano-americanas de poblacion negra", în *AdeL*, XIV (1976), p. 5-22. Cităm după Granda, *Estudios*, p. 501-518.
- GRANDA, *Origen* = German de Granda, „Origen y configuracion de un rasgo sintáctico en el espanol de Guinea Ecuatorial y en el portugues de Angol", în *ALH*, IV (1988), p. 81-98.
- GRANDA, *Paraguay* = German de Granda, *Sociedad, historia y lengua en el Paraguay*, Bogota, 1988.
- GRANDA, *Plural, nominal* = German de Granda, „Sobre la expresion de la pluralidad nominal en el espanol paraguayayo", în *Actas del VII Congreso Internacional de A.L.F.A.L* (Santo Domingo), sub tipar.
- GRANDA, *Prestamos morf.* = German de Granda, „Prestamos morfologicos del guarani en el espanol del Paraguay", în *RLiR*, XLIV (1980), p. 57-68, 247-256. Cităm după Granda, *Paraguay*, p. 167-203.
- GRANDA, *Rasgos fon.* = German de Granda, „Algunos rasgos foneticos del espanol paraguayayo atribuibles a interfeiencia guarani", în *REL*, XLIV (1980), p. 57-58, Cităm după Granda, *Paraguay*, 247-256.
- GRANDA, *Retncion* = German de Granda, „Calco funcional y retencion por contacto. El elemento asertivo *luego* (guarani *voij*) del espanol paraguayayo", în *ALH*, IX (1993), p. 47-58.
- GRANDA, *Retncion gram.* = German de Granda, „El contacto lingüistico como factor de retencion gramatical. Aportes a su

- estudio sobre datos de área guaranítica sudamericana", în *Homnaje a Jose Manuel Rivas Sacconi*, Bogota, sub tipar.
- GRANDA, *Retencion sint.* = German de Granda. „Notas sobre retenciones sintácticas en el español del Paraguay", în *El español en tres mundos. Retenciones y contactos lingüísticos en America y Africa*, Valladolid, 1991, p. 85-102.
- GRANDA, *Transf. lexica* = German de Granda, „Un caso de transferencia lexica intercolonial: Cuba — Fernando Poo (Bioko)", în *AdeL*, XXIII (1985), p. 131-159. Publicat și în Granda, *Afro-rom.*
- GRANDA, *Valoracion* = German de Granda, „Hacia una valoración del proceso de interferencia lexica del guaraní sobre el español paraguayo", în Mathias Perl (ed.), *Estudios sobre el lexico del español de America*, Leipzig, 1982, p. 9-36. Cităm după Granda, *Paraguay*, p. 453-482.
- GRAUR, *Ab, ad, apud* = A. Graur, „*Ab, ad, apud* et *cum* en latin de Gaule". în *BSL*, XXXIII (1932), p. 225-298.
- GRAUR, *Article* = A. Graur, „A propos de Partide postpose en roumain". în *România*, LV (1929), p. 475-480.
- GRAUR, *Bilinguisme* = A. Graur, „Notes sur le bilinguisme", în *BL*, VII (1939), p. 179-180.
- GRAUR, *De nouveau* = A. Graur. „De nouveau sur Partide postpose en roumain", în *RRL*, XII (1967), p. 3-18.
- GRAUR, *Dcsmences* = A. Graur, „Desinences potir les mots étrangers", în *BL*, II (1934), p. 238-241.
- GRAUR, *Dicționar* = Al. Graur, *Dicționar de cuvinte călătoare*, București, 1978.
- GRAUR, *Etim. mult.* = Al. Graur, „Etimologie multiplă". în *SCL*, I (1950), p. 22-34.
- GRAUR, *Etim. rom.* = Al. Graur, *Etimologii românești*, București, 1963.
- GRAUR, *Fond. pr.* = Al. Graur, *Încercare asupra fondului lexical principal al limbii române*, București, 1954.
- GRAUR, *Langues* = A. Graur, „Langues melees", în *BL*, XV (1947), p. 8-19.
- GRAUR, *Mei. ling.* I = A. Graur, *Melanges linguistiques* [I], Pâis—Bucarest. 1936.
- GRAUR, *Moli tsiganes* = A. Graur, „Les mots tsiganes en roumain", în *BL*, II (1934), p. 108-200.
- GRAUR, *Neutre* = A. Graur. „Sur le genre neutre en roumain", în *BL*, V (1937), p. 5-11.

- GRAUR, *Notes* = A. Graur. „Notes d'etymologie roumaine", în *BL*, V (1937), p. 56-79.
- GRAUR, *Place* = A. Graur, „Place de l'adjectif en roumain", în *BL*, VII (1940), p. 237-240.
- GRAUR, *Românite* = A. Graur, *La românite du roumain*. București, 1965.
- GRAUR, *Studii* = Al. Graur, *Studii de lingvistică generală. Variantă nouă*, București, 1960.
- GRAUR, *Tend.act.* = Al. Graur, *Tendențele actuale ale limbii române*. București, 1968.
- GRAUR, *Ts en latin* = A. Graur „Ts en latin", în *România*, LVI (1930), p. 266-267.
- GRAZIUSSO, *Angloamericanismi* = Luciano Graziuso, „Anglo-americanismi nel Salento: ieri e oggi", în *Elem. stranieri*, p. 323-328.
- GREEN, *Representations* = John N. Green, „Representations of Românce: contact, bilingualism and diglossia". în *CTL*, V, p. 3-40.
- GREENBERG, *Num. syst.* = J.H. Greenberg, „Generalizations about numeral systems", în J.H. Greenberg (ed.), *Universals of Human Language*, III (*Word Structure*), Stanford, 1978, p. 249-295.
- GREENBERG—BERRY, *Socioling. rescarh* = Joseph H. Greenberg—Jack Berry, „Sociolinguistic research in Africa", în *African Studies Bulletin*, IX (1966), p. 1-9.
- GREGORIO, *Siciliano* = Giacomo de Gregorio. „Ibridismo e tautologia ibrida nel siciliano". în *ZRPh*, XLIX (1929), p. 524-528.
- GREIVE, *Franz. Wbrtcr* = Artur Greive. „Eranzosische Worter in der Kolner Stadtiiumclart: Aspekte ihrer Integration", în *Das Galloromanische in Deutschland*, Wilhelmsfeld, 1990, p. 117-124.
- GROSSMANN, *Colori* = Măria Grossmann. *Colori c lessico. Studi sulla struttura semantica degli aggettivi di colore in catalano, castigliano. italiano, romeno. latino ed ungheresc*. Tiibingen, 1988.
- GUBERINA, *Dipht. vegliote* = Petar Gubernia, „La diphtongaison vegliote est-elle une diphtongaison romane?". în *Melanges Skok*, p. 181-191.
- GUIRAUD, *Mots* = P. Gtiiraud, *Les mots étrangers*. ecl. II, Paris, 1971.

- GUITART, *Span. subjunctive* = Jorge M. Guitart, „On the use of the Spanish subjunctive among Spanish-English bilinguals”, în *Word*, XXXIII (1982), p. 59-67.
- GUITARTE, *Ensordecimiento* = Guillenno L. Guitarte, „El ensordecimiento del zeísmo porteno. Fonética y fonología”, în *RFE*, XXXVIII (1955), p. 261-283. Cităm după cartea autorului, *Siele estudios sobre el español de America*, Mexico, 1983, p. 147-166.
- GUMPERZ, *Speech, var.* = J.J. Gumperz, „Speech variation and the study of Indian civilization”, în *American Anthropologist*, II (1964), p. 37-53.
- GUSMANI, *Aspetti* = Roberto Gusmani, *Aspetti del prestito linguistico*, Napoli, 1975.
- GUSMANI, *Calco* = Roberto Gusmani, „Per una tipologia del calco linguistico”, în *Inc. ling.*, I (1974), p. 21-50; III (1976-77), 1, p. 7-18.
- GUSMANI, *Datazione* = Roberto Gusmani, „Problemi di datazione dei fenomeni linguistici”, în *Inc. ling.*, XI (1986), p. 11-21.
- GUSMANI, *Saggi*. = Roberto Gusmani, *Saggi svll'interferenza linguistica*, Firenze, I (1981), II (1983).
- GUSMANI, *Sibilanti* = Roberto Gusmani, „Slavo PAPEZ, e la resa delle sibilanti alloglotte”, în *Inc. ling.*, IV (1978), p. 69-81.
- GUTIERREZ MARRONE, *Estudio* = Nila Gutierrez Marrone, „Estudio preliminar de la influencia del quechua en el español de Cochabamba, Bolivia”, în Scavnický, *Dial. hisp.*, p. 58-93.
- HAARMANN, *JBasic" vocab.* = Harald Haarmann, „«Basic» vocabulary and language contacts: the dissilusion of glottochronology”, în *Indogermanische Forschungen*, XC V (1990), p. 1-37.
- HAARMANN, *Lat. Einfluss* = Harald Haarmann, *Der lateinische Einflvss in der Interferenzonen am Rande der România. Vergleichende Studien zur Sprachkontaktforschung*, Hamburg, 1979.
- HAARMANN, *Multilingualismus* = Harald Haarmann, *Multilingualismus, I. Probleme des Systematik und Typologie, II. Elemente ciner Sprachbkologic*, Tübingen,] 980.
- HADEN—JOLIAT, *Gcnre* = E. Haden—E. Joliat, „Le geme gramatical des substantifs en Franco-Canadien empruntes à l'Anglais”, în *PMLA*, LV (1940).

- HAENSCH, *Prestamo* = Gunther Haensch, „El prestamo lingüístico en el lenguaje coloquial y en las jergas”, în *Filologia V didactica hispanica. Homenaje al Profesor Hans-Karl Schneider*, Hamburg, 1975, p. 115-130.
- HAENSCH, *Voc. econ.* = Gunther Haensch, „El vocabulario económico español un problema de lenguas en contacto”, în *Europ. Mehrsprachigkeit*, p. 135-147.
- HAGEGE—HAUDRICOURT, *Phonol. panchronique* = Claude Hagege—Andre Haudricourt, *La phonologie panchronique*, Paris, 1978.
- HAGGIS, *Trilinguisme* = B. Murray Haggis, „Un cas de trilinguisme”, în *La Linguistique*, IX (1973), 2, p. 37-50.
- HALL, *Note* = Robert Hali Jr., „A note on «gorgia toscana»”, în *Italica*, XXVI (1949), p. 65-71.
- HALL, *Sostrato* = Robert A. Hali Jr., „Sostrato e lingue creole”, în *AGI*, XL (1955), p. 1-9.
- HALLIDAY, *Contribuție* = M. A. K. Halliday, [Contribuție la Martinet, *Affinité*], în *9 Congress. Proceedings*, p. 126.
- HARDMAN-DE-BAUTISTA, *Mutual influence* = M. J. Hardman-de-Bautista, „The mutual influence of Spanish and the Andean languages”, în *Word*, XXXIII (1982), p. 143-157.
- HARRIS, *Decline* = Tracy Kay Harris, „Reasons for the decline of Judeo-Spanish”, în *IJSL*, XXXVII (1982), p. 71-97.
- HARTWEG, *Sprachkontakt Elsafi* = Frederic G. Hartweg, „Sprachkontakt und Sprachkonflikt im Elsafi”, în Meid—Heller, *Sprachkontakt*, p. 97-113.
- HASLER, *Morphemes* = Juan A. Hasler, „Morphemes of southern Quechua and their influence on Spanish”, în W. McCormack—S.A. Wurms (eds.), *Approaches to Language*, Haga—Paris, 1978, p. 235-242.
- HASSELMO, *Effects* = N. Hasselmo, „How can we measure the effects wich oue language may have on the others in the spech of bilinguals”, în L.G. Kelly (ed.), *Descriptions and measurement of bilingualism*, Toronto, 1969, p. 122—141.
- HASSELROT, *Etudes* = B. Hasselrot, *Etudes sur la formation diminutive dans les langues romanes*, Uppsala, 1957.
- HAUDRICOURT—JUILLAND, *Essai*. = A. G. Haudricourt—A. Juilland, *Essai pour une histoire structurale du phonctisme français*, Paris, 1949.
- HAUDRICOURT—MARTINET, *Propagation* = A. G. Haudricourt—Andre Martinet. „Propagation phonetique ou evolu-

- tion phonologique? Assourdissement et sonorisation d'occlusives dans l'Asie de Sud-est", în *BSL*, XLII (1946), p. 82-92.
- HAUGEN, *Analysis* = Einar Haugen, „The analysis of linguistic borrowing”. în *Language*, XXVI (1950), p. 210-231.
- HAUGEN, *Biling.* = Einar Haugen, „Bilingualism, language contact, and immigrant languages in the United States: a research report 1956-1970”, în *CTL*, X, 1973, p. 505-591.
- HAUGEN, *Bilingualism* = Einar Haugen, *Bilingualism in the Americas: A bibliography and research guide*, Alabama, 1956.
- HAUGEN, *Lang. cont.* = Einar Haugen, „Language contact”, în *8 Congress. Proceedings*, p. 771-785.
- HAUGEN, *Norms* = Einar Haugen, „Language norms in bilingual communities”, în *12 Congress. Proceedings*, p. 283-286.
- HAUGEN, *Norwegian* = Einar Haugen, *The Norwegian language in America, a study of bilingual behavior*, 2 v.. Philadelphia, 1953.
- HAUGEN, *Phonol. shift.* = Einar Haugen, „Phonological shifting in American Norwegian”, în *Language*, XIV (1938), p. 112-120.
- HAUGEN, *Problems* = Einar Haugen, „Problems of bilingualism”, în *Lingua*, II (1950), p. 271-290.
- HAUGEN, *Recenzie Gneus* = Einar Haugen, *Recenzie la Gneus, Lehnbildvngen*, în *Language*, XXXII (1956), p. 761-766.
- HAVRÁNEK, *Sprachmischung* = Bohuslav Havránek, „Zur Problematik der Sprachmischung”, în *Travaux de linguistique de Prague*, II (1966), p. 81-95.
- HAVRÁNEK, *Typ perfekta* = Bohuslav Havránek, „Románský typ perfekta *factum habeo* a **casus suin*, **casum habeo* y makedonských dialektech”, în *Melanges P.M. Hahovec*, Brno, 1936, p. 147-155.
- HAVRÁNEK, *Vocalsystem* = Bohuslav Havránek, „Zur phonologischen Geographie; das Vokalsystem des balkanischen Sprachbundes”, în *Archives neerlandaises de phonétique experimentale*, VIII-IX (1933), p. 119-125.
- HAYES, *Tâmpa* = Francis C. Hayes, „Anglo-Spanish speech in Tâmpa, Florida”, în *Hispania*, XXXII (1949), p. 48-52.
- HAZAEI-MASSIEL JX—ROBILLARD, *Biling. creole-speaking* = Guy Hazael-Massieux—Didier de Robillard, „Bilingualism and linguistic conflict in (French) creole-speaking societies”, în *TRLP*, V, p. 383-407.

- HEATH, *Lang. contact* = J. G. Heath, *Language contact and Language Change*, în *Annual Review of Anthropology*, XIII (1984), p. 367-384.
- HELLER, *Synt. Einflüsse* = Karin Heller, „Syntaktische Einflüsse des Italienischen im Zimbrischen”, în *Inc. ling.*, II (1975), p. 165-174.
- HENRIQUEZ UREÑA, *Mejico* = Pedro Henriquez Ureña, „La fonología del español en la ciudad de Mejico”, în *BDH*, IV, 1938, p. 87-188.
- HENSEY, *Frontenzo* = Fritz Hensey, *frontenzo: a case of phonological restructuring*, în Jacob Ornstein (ed.), *Three essays in linguistic diversity in the Spanish-speaking world*, Haga, 1975, p. 47-61.
- HENSEY, *Port. Fronterizo* = Fritz Hensey, „Portiiguese and/or «Fronterizo» in northern Uruguay”, în *TRLP*, V, p. 433-452.
- HENSEY, *Sociolinguistics* = Fritz G. Hensey, *The sociolinguistics of the Brazilian-Uruguayan border*, Haga-Paris, 1972.
- HERNÁNDEZ, *Consideraciones* = Alberto Hernández, „Consideraciones acerca de la clasificación de préstamos léxicos de W. Betz”, în *Lexis*, IV (1980), p. 91-101.
- HERNÁNDEZ-CHAVEZ—COHEN—BELTRAMO, *Clucanos* = E. Hernández-Chavez—A.D. Cohen—A.F. Beltramo (eds.), *El lengüaje de los clucanos: regional and social characteristics used by Mexican-Americans*, Arlington, 1975.
- HEYE, *Diglossia* = Jürgen Heye, „Diglossia and dialect levelling among German-speaking immigrants in Brazil”, în *12 Congress. Proceedings*, p. 293-296.
- HIDALGO, *Lang. cont.* = Märgärita Hidalgo, „Language contact, language loyalty, and language prejudice on the Mexican border”, în *Language in Society*, XV (1986), p. 193-220.
- HIEGEMANN, *Germ. Elemente* = A. Hiegemann, *Die Stellung der germanischen Elemente im Französischen und der slavischen Elemente in Rumänischen*, Bochum, 1988.
- HILTY, *Westfränk. Superstrat* = Gerold Hilty, „Westfränkische Superstratseinflüsse auf die galloromanische Syntax”, în *Verba et Vocabula. Festschrift für W. von Wartburg zum 80. Geburtstag*, München, 1968, p. 493-517.
- HILTY, *Westfr. Syntax* = Gerold Hilty, „Westfränkische Superstratseinflüsse auf die galloromanische Syntax”. în *Rom. Forsch.*, LXXXVII (1975), p. 413-427.

- HINDLEY, *Death Irish* = Reg Hindley, *The Death of the Irish Language. A qualified obituary*, Londra, 1990.
- HJEMSLEV, *Langage* = L. Hjemstev, *Le langage*, Paris, 1966.
- HJEMSLEV, *Räspuns* = L. Hjemstev, [Räspuns la Question IV], în *6 Congres. Actes*, p. 315-316.
- HOCKETT, *Course* = Charles F. Hockett, *A course in modern linguistics*, New York, 1958.
- HOFER, *Problem* = Manfred Hofer, „Das Problem der Sprachlichen Entlehnung“, în *Jahrbuch der Universität Dusseldorf 1969/1970*, p. 149-153.
- HOIJER, *Change* = Harry Hoijer, „Linguistic and cultural change“, în *Language*, XXIV (1948), p. 335-345.
- HOLLYMAN, *Intercolonial borrowings* = K. J. Hollyman, „Intercolonial borrowings with special reference to New Caledonian French“, în *AUMLA. Journal of Australian Universiti. Language and Literature Association*, XVII (1962), p. 31-43.
- HOLMES, *Germ. infl.* = Urban T. Holmes, „Germanic influence on old French syntax“, în *Language*, VII (1931), p. 194-199.
- HOLMES—VAUGHN, *Germ. Infl.* = Urban T. Holmes—Eloise Vaughn, „Germanic influence on old French syntax“, în *Language*, IX (1933), p. 162-170.
- HOLTUS, *Catalanisms* = Gtnter Holtus, „Catalanisms en el lexico siciliano. En torno a la problematica de los contactos e interferencias linguisticos“, în *La Corona de Aragon*, p. 227-236.
- HOMORODEAN, *Tautologii* = M. Homorodean, „Cu privire la tautologiile toponimice“, în *Studii și materiale de onomastică*. Cluj, 1969, p. 69-74.
- HOPE, *Interlanguage* = Thomas E. Hope, „Interlanguage influences“, în *TRLP*, I (1980), p. 241-287.
- HOPE, *Interpretation* = Thomas E. Hope, „L'interpretation des mots d'emprunt et la structure lexicale“, în *X Congres. Actes*, I, p. 149-155.
- HOPE, *Lex. borrowing* = Thomas E. Hope, *Lexical borrowing in the Romance languages: a critical survey of Italianisms in French and Galicisms in Italian from 1100 to 1900*, 2 v., Oxford, 1971.
- HOPE, *Loanwords* - Thomas E. Hope, „Loanwords as cultural and lexical symbols“. în *Archivum Lmguisticum*, XIV (1962), p. 111-121; XV (1963), p. 29-42.

- HOPE, *Process* = Thomas E. Hope, „The process of neologism reconsidered with reference to lexical borrowing in Române“, în *Transactions of the Philological Society*, 1964, p. 46-84.
- HOPE, *Sem. borrowing* = Thomas E. Hope, „The analysis of semantic borrowing“, în *Essays presented to C. M. Girdlestone*, Newcastle-upon-Tyne, 1960, p. 125-141.
- HORNUNG, *Synonyma* = Măria Hornung, „Der wechselweise Gebrauch deutscher und romanischer Synonyma in den Sprachinselmundarten des ostlichen Oberitaliens als Ausdruck einer Bewufkseinsverseffiebung“, în Meid—Heller, *Sprachkontakt*, p. 121-128.
- HRISTEA, *Calque* = Theodor Hristea, „Le calque de structure dans la langue roumaine“, în *RRL*, XII (1967), p. 279-288.
- HRISTEA, *Probi. etim.* = Theodor Hristea, *Probleme de etimologie*, București, 1968.
- HUBER, *Interferenz* = Wolfgang Huber, „Interferenz und Syntax“, în *Sprachliche Interferenz. Festschrift für Werner Betz zum 65. Geburtstag*, Tübingen, 1977.
- HUBSCHMID, *Rom. medit.* = Johannes Hubschmid, „România mediterraneană et România prelatină“, în *XIV Congresso. Atti*, I, p. 351-364.
- HUBSCHMID, *Wortprobleme* = Johannes Hubschmid, „Romanisch-germanische Wortprobleme“, II, în *VRom.*, XXIX (1970), p. 283-302.
- HUBSCHMID, *Wörter* = Johannes Hubschmid, „Wörter mit *s-lz-l*, *ts-* im romanischen, baskischen und in anderen Sprachen“, în *RLiR*, XXVII (1963), p. 364-448.
- HUMBLEY, *Typologie* = J. Humbley, „Vers une typologie de l'emprunt linguistique“, în *Cahiers de lexicologie*, XXV (1974), p. 46-70.
- HUNNIUS, *Synt. Entlehnung* = Klaus Hunnius, „Zur Frage der syntaktischen Entlehnung“, în *Rom. Forsch.*, LXXXVII (1975), p. 64-81.
- HURREN, *Aspect* = H. Anthony Hurren, „Verbal aspect and archi-aspect in Istro-Rumanian“, în *La Linguistique*, XI (1962), 2, p. 59-96.
- HUYKE, *Indicces* = Isabel Huyke, „Indices de densidad lexicá: anglicismos en la zona metropolitana de San Juan“, în *Cornentes actuales en la dialectología del Caribe hispánico (Actas de un Simposio)*, San Juan, 1978, p. 145-163.

- HUYKE FREIRIA. *Angliamos* = Isabel Huyke Freiria, „Angliamos en vocabulario de culto de San Juan: Cuatro campos lexicos”, în *AdcL*. XII (1974), p. 117-139.
- ILIESCU, *Frionlan* = Măria Iliescu, *Le frioulan a partir des dialectes parles en Roumame*. Haga, 1972.
- ILIESCU, *Productivite* = Măria Iliescu, „La productivite de la IVe conjugaison latine dans les langues romanes”, în *Recueil*, p. 87-102.
- ILIESCU, *Traits romans* = Măria Iliescu, „Du latin au roumain. Sur quelques traits romans meconnus de la langue roumaine”, în *RRL*, XI (1965), p. 91-101.
- INEICHEN, *Interfrenza* = Gustav Ineichen, „Per il problema deU'interfereuza linguistica”, în *BALM*, 13-15 (1971-1973).
- INEICHEN, *Traci, arabe* = Gustav Ineichen. „La tradizione arabe come problema filologico e linguistico”, în *A7T Congressso. Atti*, I, p. 389-398.
- Influence roumaine* = „L'influence roumaine sur le lexique des langues slaves”, în *Romanoslavica*, XVI (1968), p. 59-121.
- IODAN, *Bilinguisme* = Iorgu Iordan, „Du bilinguisme dans le domaine roman”, în *XIII Congres. Actes*, I, p. 5-15.
- IODAN, *Diftongarea-* = Iorgu Iordan, *Diftongarea lui e și o accentuați în pozițiile ă și e*, Iași, 1920.
- IODAN, *Limba act.* = Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a greșelilor*. București, 1943.
- IODAN, *Limba cont.* = Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, București, 1956.
- IODAN, *Paralleles* = Iorgu Iordan. „Quelques paralleles syntaxiques romanes”, în *Recueil*, p. 103-124.
- IODAN, *Stilistica* - Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*. București, 1944.
- IODAN, *Tautologii* = Iorgu Iordan, „Tautologii toponimice”, în *Buletin Științific. Secțiunea de știința limbii, literatură și artă*, I (1952). 1-2, p. 45-53.
- IODAN—MANOLIU. *Manual* = Iorgu Iordan—Mana Manoliu. *Manualele lingvistice romanica*. Madrid, 1980.
- IVANOV, *Imprimi, iipov.* = Andrei Ivanov. „Tratamentul lui o protonir în împrumuturile de origine română în graiurile lipovenești”. în *Fonetică și dialectologie*. XII (1993). p. 95-99.
- IVĂNESCU, *Istoria* = G. Ivănescu, *Istoria limbii române*. Iași, 1980.

- IVIC, *Balkanisms* = Pavle Ivic, „Les balkanismes naissants dans les parlers serbes du Banat”, în *CL*, III (1958), Supliment, p. 227-235.
- IVIC, *Dialcktc* = Pavle Ivic. *Die serbokroatischen Dialcktc, ilire Struktur und Entwicklung. 1. Allgemeins und "stokavische Dialcktc-gruppe*, Haga, 1958.
- IVIC, *Osnovnye* = Pavle Ivic, „Osnovnye puti razvitija serbskohrvatskogo vokalizma”, în *VJa*, 1958, 1, p. 3-20.
- IVIC, *Prilozi* = Pavle Ivic, „Prilozi poznavanju dijalektske slike zapadne Hrvatske”, în *Godisnjak Filozofskog Faknlctta u Novom Sadu*, VI (1961), p. 191-212.
- IVIC, *Rassirenje* = Pavle Ivic, „Rassirenje inventarja fonem i cislo distinktivnih vozmoznostej”, în *VJa*, 1970, 3, p. 3-9.
- IVIC, *Răspuns* - Pavle Ivic, „Reponse aux questions de l'enquete scientifique concernant la linguistique entreprise lors du Ve Congres International des slavistes: Comment etablir la limite entre le bilinguisme et les influences reciproques entre les langues slaves?”, în *Slavjanska filologija. I Otvovori na vāprosite za naucnata anketa po ezikoznanic*, Sofia, 1963, p. 324-325.
- IVIR—KALOGJERA, *Lang. cont.* = Vladimir Ivir—Damir Kalogjera (eds.), *Languages in contact and contrast. Essays in contact linguistics*, Berlin—New York, 1991.
- IZZO, *Pre-latin lang.* = Herbert J. Izzo, „Pre-latin languages and sound change in Romānce: the case of Old Spanish /;:-/”, în *Studies in Romānce linguistics. Proceedings of the Fiftli Linguistic Symposium of Romānce Languages*, Rowley, Mass., 1977, p. 227-253.
- JABERG. *Discuție* = Kaii Jaberg. [Discuție la Sandfeld. *Interferences*], în *4 Congres. Actes*. p. 65.
- JABERG, *Romanhc* = Kaii Jaberg, „Considerations sur quelques caracteres geneiaux du romanche”, în *Midanges Bally*, Geneva, 1939, p. 283-292.
- JABERG, *Sprach. Eorsch.* = Kaii Jaberg, *Sprachwissenschaftliche Forschungen und Erlchnisse*, Berna, 1937.
- JAKOBSON, *Affinites* = Roman Jakobson, „Sur la theorie des affinites phonologiques des langues”, în *4 Congres. Actes*, p. 48-59. Cităm după Troubetzkoy, *Principes*, p. 351-365.
- JAKOBSON. *Essais* = Roman Jakobson. *Essais de linguistique generale*. Paris, 1963.
- JAKOBSON, *Principes* = Roman Jakobson, „Prinzipien der historischen 'Phonologie'”, în *TCLP*. IV (1931).p. 247-267.

- Cităm după traducerea franceză, în Troubetzkoy, *Principes*, p. 315-336.
- JAKOBSON, *Sprachbunde* = Roman Jakobson, „Ober die phonologischen Sprachbunde”, în *TCLP*, IV (1931), p. 234-240.
- JARDEL, *Usages* = Jean-Pierre Jardel, „De quelques usages des concepts de «bilinguisme» et de «diglossie»”, în Manessy-Wald, *Plunling.*, p. 25-38.
- JERNEJ, *Elem. it.* = J. Jernej, „Sull'elemento italiano nel lessico del serbocroato moderno”, în *VIII Congresso. Atti*, II, p. 601-604.
- JERNEJ, *Interferenzc* = J. Jernej, „Interferenze linguistiche sulle coste orientali del bacino adriatico”, în *BALM*, X-XII (1968-1970), p. 49-55.
- JERNEJ, *Ital.* - J. Jernej, „Sugli italianismi penetrati nel serbo-croato negli ultimi cento anni”, în *Studia Romanica*, I (1956), p. 54-82.
- JESPERSEN, *Language* = Otto Jespersen, *Language; its nature, development and origin*, New York, 1922.
- JIMENEZ MORENO, *Transculturacion* = W. Jimenez Moreno, *La transculturacion lingüística hispano-indígena*, Santander, 1965.
- JOSEPH, *Eloquence* - John Earl Joseph, *Eloquence and Power. The Rise of Language Standards and Standard Languages*, Londra, 1987.
- JUNGEMANN, *Sustrato* = Frederik Jungemann, *La teoria del sustrato y los dialectos luspanorromances y gascones*, Madrid, 1955.
- KABATEK, *Interfrecias* = Johannes Kabatek, „Interfrecias entre galego e castelan: problemas do galego estandar”, în *Cadernos de lingua*, IV (1991), p. 1-8.
- KAHANE, *Lingua Franca* = Henry Kahane and Renee Kahane, „Lingua Franca: the story of a terni”, în *Rom. Phil.*, XXX (1976), p. 25-41.
- KAHANE—TIETZE, *Lingua Franca* = Henry Kahane y Renee Kahane—A. Tietze, *The lingua Franca in the Levant. Turkish nautical. terms of Italian and Greek origin*, Urbana, 1958.
- KANY, *Euphemisms* = Charles E. Kany, *American-Spanish euphemisms*, Berkeley—Los Angeles, 1960.
- KANY, *Semantica* = Charles E. Kany, *Semantica hispanoamericana*, Madrid, 1962.
- KANY, *Sintaxis* = Charles E. Kany, *Sintaxis hispanoamericana*, Madrid, 1969.

- KAZAZIS, *Hellenocentrism* = K. Kazazis, „On some aspects of linguistic hellenocentrism”, în *II Congress. Proceedings*, II, p. 1075-1079.
- KAZAZIS, *Status* = K. Kazazis, „The status of turkisms in the present day Balkan languages”, în *Aspects of the Balkans; Continuity and change*, Haga—Paris, 1972, p. 87-116.
- KELLER, *Infl.germ.* = Hans-Erich Keller, „Quelques reflexions à propos de l'influence germanique sur les dialectes de la langue d'oïl”, în *Festschrift für Kurt Baldinger zum 60. Geburtstag*, II, Tiibingen, 1979, p. 813-828.
- KIDDLE, *Relig. Hisp.* = Lawrence B. Kiddle, „Religious Hispanisms in American Indian Languages”, în *Hispanic Studies in Honor of Nicholson B. Aclams*, Chapel Hill, 1966, p. 77-91.
- KIESLER, *Arabismos* = Reinhard Kiesler, „La reparticion de los arabismos en iberorromance”, în *România Arabica. Festschrift für Reinhold Kontzi zum 70. Geburtstag*, Tctbingen, 1996, p. 417-479.
- KIESLER, *Tipologia* = Reinhard Kiesler, „La tipologia de los prestamos lingüísticos: no solo un problema de terminología”, în *ZRPh*, CIX (1993), p. 505-525.
- KIM, *Port. Jap.* = Tai Whan Kim, *The Portuguese element in Japanese. A critical survey with glossary*, Coimbra, 1976.
- KIPARSKY, *Prefixe étr.* - V. Kiparsky, „L'emploi artificiel d'un prefixe étranger”, în *6 Congres. Actes*, p. 501-504.
- KIRÁLY, *Cont. lingv.* = Francisc Király, *Contacte lingvistice*, Timișoara, 1990.
- KIRÁLY, *CUV. călăt.* = Francisc Király, „Cuvinte călătore (împrumut — citat lexical — formație internă — reîmprumut)”, în *G. I. Tohăneanu 70*, Timișoara, 1995, p. 272-280.
- KIS, *incadrarea* = Emese Kis, *incadrarea substantivelor de origine maghiară în sistemul morfologic al limbii române*, București, 1975.
- KLEIN-ANDREW, *AngUcismo* - Flora Klein-Andrew, „La cuestión del anglicismo: apriorismos y métodos”, în *The-saurus*, XL (1986), p. 1-16.
- KLEPIKOVA, *Prefixul* = G. P. Klepikova, „Prefixul de origine slavă po- în dialectul istroromân”, în *Fonetică și Dialectologie*, V (1963), p. 69-82.
- KLOSS, *Sprachkontakte* = Heinz Kloss. „Sprachkontakte in Europa”, în *Ureland. Sprachkontakte im Norcscegbiei*, p. 1-17.

- KNOWLTON, *Port. thai* = E. C. Knowlton, „Portuguese and Thai language contacts”, în *Revista Portuguesa de Filologia*, XVI (1972-1974), p. 1-12.
- KOLB, *Interferenzsuffixe* = Herbert Kolb, „Ober verbale Interferenzsuffixe”. în *Romanica Europaea et Americana. Festschrift für Harri Meier zum 8. Januar 1980*, Bonn, 1980, p. 282-292.
- KOLDE, *Sprachkontakte* = G. Kolde, *Sprachkontakte im gemischtsprachigen Städten*, Wiesbaden, 1981.
- KONTZI, *Calcos* = Reinhold Kontzi, „Calcos semânticos en textos aljamiados”, în *Actas del Coloquio Internacional sobre Literatura Aljamiada y Morisca*, Madrid, 1978, p. 315-336.
- KONTZI, *Sein. Strukturen* = Reinhold Kontzi, „Semantische Strukturen des Italienischen in Maltesischen”, în *Logos Scmantikos. Studia lingüistica in honorem Eugenio Coseriu*, V, Berlin—Madrid, 1981, p. 492-503.
- KONTZI, *Süßstratc* = Reinhold Kontzi (ed.), *Substrate und Superstrate in den romanischen Sprachen*, Darmstadt, 1982.
- KOPITAR, *Schriftcn* = B. Kopitar, *Klernc Schnften*, Viena, 1975.
- KOVACEC, *Calque* = August Kovacec, „Le calque lexical d'après le croate comme cause de certains changements grammaticaux subis par les «quantitatifs» istroroumains”, în *XII Congres. Actele*, 2, p. 1127-1131.
- KOVACEC, *Infl. croates* = August Kovacec, „Quelques influences croates dans la niorphosyntaxe istroroumaine”, în *SRAZ*, XXI-XII (1966), p. 57-75.
- KOVACEC, *Istr. act.* = August Kovacec, *Descrierea istroromânei actuale*, București, 1971.
- KOVACEC, *Notes lexic.* = August Kovacec, „Notes de lexicologie istroroumaine. Sur la disparition des mots anciens et leur remplacement par les mots croates”, în *SRAZ*, XV-XVI (1963), p. 3-39.
- KRAMER, *Deutsch und Ital.* = Johannes Kramer, *Deutsch nud Italicnisch in Südtirol*, Heidelberg, 1981.
- KRAMER, *Nachbarsprache.il* - Johannes Kramer, „Die Obernahnne der deutschen und der niederländischen Konstruktion Verb + Verbzusatz durch die Nachbarsprachen”. în Meid—Heller, *Sprachkontakt*, p. 129-140.
- KRAMER, *Tedeschimi* = Johannes Kramer, „Tedeschini e pseudo-tedeschimi nel ladino ed altrove”, în *Qitaderni Pata-vini di Lingüistica*. VI (1987), p. 9-30.

- KREMNITZ, *Creoles I. contact* = Georg Kremnitz, „Creoles et langues en contact: A propos d'etudes recentes”, în *Lengas*, IV (1976), p. 155-161.
- KREMNITZ, *Diglossies neutres:* = Georg Kremnitz, „Y-a-t-il des diglossies neutres?”, în *Lengas*, XXX (1991) (= *Sociolinguistique comparee. Actes du Coloque de Nîmes, 27-31 août 1990*), p. 29-36.
- KREMNITZ, *Diglossie/Polyglossie* = Georg Kremnitz, „Diglossie/Polyglossie”, în *Sociolinguistics ISociolinguistik. An international Handbook of Science of Language and Society/Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gcsellschaft*, I, Berlin—New York, 1987, p. 208-218.
- KREMNITZ, *Gcselsch. Mehrsprachigkeit* = Georg Kremnitz, *Gesellschaftliche Mehrsprachigkeit. Institutionelle, gesellschaftliche und individuelle Aspekte. Ein einführender Überblick*, Viena, 1990.
- KREMNITZ, *Niveaux sociaux* = Georg Kremnitz, „Sur quelques niveaux sociaux des conflits linguistiques”, în *Lengas*, VI (1982), 12, p. 25-35.
- KREMNITZ, *Phcn. contact* = Georg Kremnitz, „L'Ibero-romania dans la Gallo-romania. Phenomenes de contact entre langues ibero-romanes et gallo-romanes dans le sud de la France. Premieres observations”, în *Lengas*, V (1981), 10, p. 17-35.
- KREMNITZ, *Sprachen Konflikt* = Georg Kremnitz, *Sprachen im Konflikt. Theoric und Praxis der katalanischen soziolinguisten. Eine Textauswahl*, Tübingen, 1979.
- KREPINSKY, *Infl. slave* = VI. Krepinsky, „Influence slave sur le verbe roumain (premiere partie)”, în *Slavia* XVI
- KREPINSKY, *Mluvuicc* = M. Krepinsky, *Mlmmicc jazyka staro-slovenskcho*, Praga, 1948.
- KREPINSKY, *Räspuns* = M. Krepinsky, [Räspuns la Question IV], în *6 Congres. Actes*, p. 317-324.
- KRIER, *Maltais* = Peruanele Krier, *Le maltais au contact de l'italien. Etude phonologique. gramaticale et semantique*, Hamburg, 1976.
- KRIER, *Zone frontiere* = Fernande Krier, *La zone frontiere du franco-provena!, et de l'alemanique dans le Valais*, I-II, Hamburg, 1985.
- KRISTOL, *Coulcur* = Andreas Max Kristol, *Les langues romanes devant Ic plieuonicne de la coilleur*. Berna, 1978.
- KRISTOL, *Lehnworddubletten* = Andreas Max Kristol, „Zu den italienisch-deutschen Lehnworddubletten im Biindner-romanischen”. în *VRom*. XLIV (1985). p. 105-124,

- KRISTOL, *Sprachkontakt* = Andreas Max Kristol, *Sprachkontakt und Mehrsprachigkeit in Bivio (Graubünden). Linguistische Bestandsaufnahme in einer sieben sprachigen Dorfgemeinschaft*, Berna—München, 1984.
- KRUJSEN, *Contribution* = Joep Krujzen, „Contribution à la géographie du contact des langues en Belgique”, în *XIX Congrès. Actes* IV, p. 393-410.
- KUEN, *Deutschen Lehnwörter* = Heinrich Kuen, „Die deutschen Lehnwörter in der ladinischen Mundart von Buchenstein (Fodom, Livinalongo) und ihre chronologische Schichtung”, în *Stimmen der România. Festschrift für W. Theodor Elwert zum 70. Geburtstag*, Wiesbaden, 1980, p. 681-696.
- KUEN, *Einfluss* = Heinrich Kuen, „Der Einfluss des Deutschen auf das Ratoromanische”, în *Ladinia*, II (1979), p. 35-49.
- KUEN, *Lad. Farbwörter* = Heinrich Kuen, „Die ladinischen Farbwörter”, în *Ladinia*, II (1978), p. 51-63.
- KUEN, *Rom. Aufsätze* = Heinrich Kuen, *Romanische Aufsätze*, Nürnberg, 1970.
- KUEN, *Sprachkontakt* = Heinrich Kuen, „Verfeinerung des Werkzeugs zur gedanklichen Erfassung der Wirklichkeit durch Sprachkontakt in der Mundarten”, în Meid—Heller, *Sprachkontakt*, p. 141-147
- KUEN, *Sprachkontakte* = Heinrich Kuen, „Deutsch-ladinischen Sprachkontakte in alter und neuer Zeit”, în *Ladinia*, IX (1985), p. 19-29. .
- KURYEOWICZ, *Mutat. cons.* = Jerzy Kurylowicz, „Le sens des mutations consonantiques”, în *Lingua*, I (1948), p. 77-85.
- LAFON, *Contact* = René Lafon, „Contact des langues et apparition d'une nouvelle voyelle: u et ii en basque”, în *10 Congrès. Actes*, II, p. 901-909.
- LAFON, *Discuție* = René Lafon, [Discuție la Question IV], în *6 Congrès. Actes*, p. 507-508.
- LAFONT, *Lexique* = Robert Lafont, „L'occitain: Histoire interne de la langue. II. Lexique”, în *LRL*, V., p. 18-23.
- LAGNEUX, *Emprunts* = Paul André Lagneaux, „La part des emprunts à l'anglais dans la création neologique en France et au Québec”, în Pergnier, *Français contact*, p. 91-111.
- LAMOUCHE, *Salonique* = Léon Lamouche, „Quelques mots sur le dialecte espagnol parlé par les Israélites de Salonique”, în *Rom. Forsch.* XXIII (1907). p. 919-991.

- LANIER, *Str. layers* - N. Lanier, „Three structural layers in Mezquital Otomí clauses”, în *Linguistics*, XLIII (1986), p. 32-85.
- LAPESA, *Historia* = Rafael Lapesa, *Historia de la lengua española*, ed. IX, Madrid, 1984.
- LARA, *Anglicismes* - Luis Fernando Lara, „Activité normative, anglicismes et mots indigènes dans le Dictionnaire de l'espagnol de Mexico”, în J. Maurais—E. Bedard (eds.), *La norme linguistique*, Québec—Paris, 1983, p. 571-601.
- LAUSBERG, *Ling. rom.* = Heinrich Lausberg, *Linguistica romanica*, I—II, Madrid, 1965, 1966.
- LAUSBERG, *Vok.* = Heinrich Lausberg, „Zum romanischen Vokalismus”, în *Rom. Forsch.*, LX (1947), p. 295-307.
- LAVANDERA, *Sociolinguistics* = Beatriz R. Lavandera, „Sociolinguistics”, în *TRLP*, II, 1981, p. 129-228.
- LAWTON, *Code-shifting* = D. Lawton, „Code-shifting in Puerto Rican Spanish/English”, în *Linguistics*, XVII (1979), p. 257-265.
- LAZARENCO, *Interferența* = Liubov Lazarenco, „Interferența lexicală în vorbirea orală a românilor din Ucraina”, în *RLSL* (1994), 1, p. 44-49.
- LEE, *Indigenisms* = Ann Grace Lee, „Indigenisms in Mexican Spanish: a sociolinguistic approach”, în *Linguistic Approaches to the Romance Lexicon*, ed. Frank H. Nuessel, Jr., Washington, 1978, p. 22-29.
- LEHISTE, *Lang. contact* = Ise Lehiste, *Lectures on language contact*, Cambridge—Londra, 1988.
- LEHISTE, *Polytonicity* = Ise Lehiste, „Polytonicity in the area surrounding the Baltic Sea”. în E. Garding, G. Bruce, R. Bannert (eds.), *Nordic Prosody. Papers from a Symposium*, Lund, 1978, p. 237-247.
- LEHISTE—IVIC, *New Balk.* = Ise Lehiste—Pavle Ivic, „The Intonation of Yes-or-No Questions — A New Balkanism?”, în *Balkanistica*, VI (1980), p. 45-53.
- LENZ, *Chile* = Rodolfo Lenz, *El cspañol en Chile*, Buenos Aires, 1940 (BDH, VI).
- LEON PORTILLA, *Nahuatlismos* = Miguel Leon Portilla, „Nahuatlismos en el español de España”, în *LEA*, IV (1982), p. 213-238.
- LEONARD, *Comp. gramín.* = Clifford S. Leonard, jr., „Comparative grammar”, în *TRLP*. I (1980), p. 23-41.

- LEONI, *Appunti* = G. D. Leoni, „Appunti per uno studio delle influenze del portoghese sui dialetti italiani a São Paulo del Brasile”, în *Orbis*, XII (1963), p. 212-220.
- LEVY, *Arab.* - K. Levy, „Zu einigen arabischen Lehnwörtern in Judenspanischen”, în *ZRPh*, LI (1931), p. 703-705.
- LEWY, *Contribuție* = Ernest Lewy, [Contribuție la Martinet, *Affinité*], în *7 Congress. Proceedings*, p. 12.7-129.
- LIEBERSON, *Lang. Div.* = Stanley Lieberson, *Language diversity and language contact*, Stanford, 1981.
- LINDENFELD, *Yaqw* = J. Liudendorf, „Langues en contact: le yaqui face à l'espagnol”, în *La Linguistique*, XVIII (1982), p. 111-127.
- LIPSKI, *Esp. vest.* = John M. Lipski, „El español vestigial de los Estados Unidos: características e implicaciones teóricas”, în *Estudios Filológicos*, XXI (1986), p. 7-22.
- LIPSKI, *Filipinas* = John M. Lipski, „El español en Filipinas. Comentarios sobre un lenguaje vestigial”, în *ALH*, III (1987), p. 123-142.
- LIPSKI, *Gibraltar* - John M. Lipski, „Sobre el bilingüismo anglo-hispánico en Gibraltar”, în *Ncupbilogische Mitteilungen*, LXXXVII (1986), p. 414-427.
- LIPSKI, *Islefw*s - John M. Lipski, *The language of the Istenos. Vestigial spanish in Louisiana*, Baton Rouge—Londra, 1990.
- LIPSKI, *pa(ra) atras* = John M. Lipski, „The construction *pa(ra) atras* among Spanish-English bilingualism: parallel structures and universal patterns”, în *Iberoamericana*, X (1986), 2/3 (= 28/29), p. 87-97.
- LIPSKI, *Philippine creole* = John M. Lipski, „Philippine creole Spanish: assessing the Portuguese element”, în *ZRPh*, CIV (1988), p. 25-45.
- LIPSKI, *Span. Malabo* = John M. Lipski, *The spanish of Malabo, Equatorial Guinea. The Dialect of Malabo and its implications for Spanish Dialectology*, Tübingen, 1985.
- LIPSKI—SCHWEGLER, *Creole Span.* = John M. Lipski—Armin Schwegler, „Creole spanish and Afro-Hispanic”, în *TRLP*, V, p. 407-432.
- LLOYD, *Actiou* = Paul M. Lloyd, „L'action du substrat et la structure linguistique”, în *XII Congres. Actele*, II, p. 953-963.
- LLOYD, *Front Latin* = Paul M. Lloyd, *From Latin to Spanish*, Philadelphia, 1987.

- LOBIUC, *Contacte* = Ioan Lobiuc, „Contactele lingvistice, I. Considerații introductive”, în *Analele Universității Al. I. Cuza, Iași*, XXIII (1977), p. 10-22.
- LOBIUC, *Influențele* = Ioan Lobiuc, „Au putut «crea» influențele o nouă limbă est-romanică («moldovenească»)?”, în *LR (Ch.)*, IV (1994), 3, p. 90-100.
- LOBIUC, *Lingv. gen.* = Ioan Lobiuc, *Lingvistică generală*, Iași, 1997.
- LOMBARD, *Lalincts* = Alf Lombard, *Latinels bden i bster*, Lund, 1967.
- LOMBARD, *Termes indefinis* = Alf Lombard, „Une classe speciale de termes indefinis dans les langues romanes”, în *SNph*, XI (1938-1939), p. 189-209.
- LOMBARD, *Voc. emprunt* = Alf Lombard. „Le vocabulaire d'emprunt. Questions de principe”, în *10 Congres. Actes*, I, p. 645-649.
- LOPE BLANCH, *Anglismos* = Juan M. Lope Blanch, „Anglicismos en la norma lingüística culta de Mexico”, în *Romanica*, V (1972), p. 191-200. Cităm după Lope Blanch, *Investigaciones*, p. 183-192.
- LOPE BLANCH, *Angl. suroeste* = Juan M. Lope Blanch, „Anglicismos en el español clei suroeste de los Estados Unidos”, în *Actas del IX Congreso de la Asociación Internacional de Hispanistas. Berlin, 18-30 de agosto de 1986*, I, Berlin, 1989, p. 131-138.
- LOPE BLANCH, *Consideraciones* = Juan M. Lope Blanch, „Consideraciones sobre la influencia de las lenguas amerindias en las iberorománicas”, în *Actas do II Congresso de socio- c et.no-lingüística*, Niteroi, 1984, p. 27-39.
- LOPE BLANCH, *Cons. ocl.* = Juan M. Lope Blanch. „Las consonantes oclusivas en el español de Yucatán”, în *LEA*, V (1983), p. 71-91.
- LOPE BLANCH, *Cortes glóticos* = Juan M. Lope Blanch, „Sobre los cortes glóticos del español yucateco”, în *Homenaje a Luis Florez. Estudios de historia cultural, dialectología, geografía lingüística. sociolingüística. fonética, gramática v lexicográfica*, Bogotá, 1984, p. 199-219.
- LOPE BLANCH, *-eco* = Juan M. Lope Blanch, „Sobre el origen del sufijo *-eco* como designador de defectos”. în *Sprache und Geschichte. Festschrift für Harri Meier zum 65. Geburtstag*,

- MQnchen, 1971, p. 305-312. Cităm după Lope Blanch, *Estudios*, p. 165-172.
- LOPE BLANCH, *En torno* = Juan M. Lope Blanch, „En torno a la influencia de las lenguas indoamericanas sobre la española”, în *Actas del 2 Congreso internacional sobre el español de America*, Mexico, 1986, p. 65-75.
- LOPE BLANCH, *Esbozo* = Juan M. Lope Blanch, „Esbozo histórico del español en Mexico”, în *Historia y presente del español de America*, Valladolid, 1992, p. 607-626.
- LOPE BLANCH, *Esp. Yucatán* = Juan M. Lope Blanch, „Sobre la influencia del maya en el español de Yucatán”, în *NRFH*, XXXI (1982), p. 89-90.
- LOPE BLANCH, *Est. act.* = Juan M. Lope Blanch, „Estado actual del español en Mexico”, în *PFLE*, I, p. 79-91. Cităm după Lope Blanch, *Estudios*, p. 9-28.
- LOPE BLANCH, *Estudios* = Juan M. Lope Blanch, *Estudios sobre el español de Mexico*, Mexico, 1972.
- LOPE BLANCH. *Falsa imagen* = Juan M. Lope Blanch, „La falsa imagen del español americano”, în *RFE*, LXXII (1992), p. 313-335.
- LOPE BLANCH, *Glotalizaciones* = Juan M. Lope Blanch, „Sobre glotalizaciones en el español de Yucatán”, în *Philologia Hispanism. In honorem Manuel Alvar. I, Dialectologia*, Madrid, 1983, p. 373-385.
- LOPE BLANCH, *Inclig. am.* = Juan M. Lope Blanch, „Indigenismos americanos en la norma lingüística culta de Mexico”, în *Estudios filológicos y lingüísticos (Homenaje a Angel Rosenblat)*, Caracas, 1974, p. 323-336. Cităm după Lope Blanch, *Iraestigaciones*, p. 117-160.
- LOPE BLANCH, *Infl. cont.* = Juan M. Lope Blanch, [răspuns] „Influencia del contacto lingüístico en el español de América”. în Cvitanovic—Fontanella de Weinberg. *Simposio*, p. 242-243.
- LOPE BLANCH, *Infl. ind.* = Juan M. Lope Blanch. „Influencia de las lenguas indígenas en el léxico del español hablado en Mexico”, în *AdeL*. V (1965), p. 33-46.
- LOPE BLANCH. *Infl. maya* = Juan M. Lope Blanch. „Un caso de posible influencia maya en el español mexicano”, în *NRFH*, XXIV (1975), p. 98-100. Cităm după Lope Blanch. *Investigaciones*, p. 41-53.

- LOPE BLANCH, *Interf. amerindm* = Juan M. Lope Blanch, „Un caso de interferencia amerindia en el español de Mexico”, în *AdeL*, XXII (1984), p. 209-218.
- LOPE BLANCH, *Interferencia* = Juan M. Lope Blanch, „La interferencia lingüística: un ejemplo del español yucateco”, în *Thesaurus*, XXXV (1980), p. 80-97.
- LOPE BLANCH, *Investigaciones* - Juan M. Lope Blanch, *Investigaciones sobre dialectología mexicana*, Mexico, 1979.
- LOPE BLANCH, *Leng. esp.* = Juan M. Lope Blanch, „La lengua española. Variedades dialectales del español mexicano e influencia de las lenguas amerindias en el español de Mexico”, în *Las lenguas de Mexico*, II, Mexico, 1975, p. 129-172.
- LOPE BLANCH, *Lexico* = Juan M. Lope Blanch, „Lexico marítimo en Mexico: Indigenismos e hispanismos”, în *Actas V Congreso Medit.*, Madrid, p. 47-56.
- LOPE BLANCH, *Lex. ind.* = Juan M. Lope Blanch, *El léxico indígena en el español de Mexico*, Mexico, 1969.
- LOPE BLANCH, *Lex. maya* = Juan M. Lope Blanch, „El léxico de la zona maya en el marco de la dialectología mexicana”, în *NRFH*, XX (1971), p. 1-63. Cităm după Lope Blanch, *Investigaciones*, p. 58-132.
- LOPE BLANCH, *Mex. -che* = Juan M. Lope Blanch, „Mex. -che, i(n)che ;nahuatlismo?” în *NRFH*, XL (1992), p. 623-636.
- LOPE BLANCH, *Originalidad* = Juan M. Lope Blanch, „La originalidad del español americano y las lenguas amerindias”, în *Actas del II Congreso Internacknml de Historia de la lengua española*.
- LOPE BLANCH, *Paradigma* = Juan M. Lope Blanch, „La reducción del paradigma verbal en el español de Mexico”, în *XI Congreso. Actas*, IV, p. 1791-1808. Cităm după Lope Blanch, *Estudios*, p. 141-155.
- LOPE BLANCH. *Rehilamiento* = Juan M. Lope Blanch, „Sobre el rehilamiento de *U/y* en Mexico”, în *AdeL*, VI (1966-67), p. 43-60. Cităm după Lope Blanch, *Estudios*, p. 109-123.
- LOPE BLANCH, *-r final* = Juan M. Lope Blanch, „La -r final del español mexicano y el sustrato náhuatl”. în *Thesaurus*, XII (1967), p. 1-20. Cităm după Lope Blanch, *Estudios*, p. 75-91.
- LOPE BLANCH, *Sustr. fon.* = Juan M. Lope Blanch. „La influencia del sustrato en la fonética del español de Mexico”, în

- RFE, L (1967), p. 145-161. Cităm după Lope Blanch, *Estudios*, p. 93-107.
- LOPE BLANCH, *Sustr. morf.* = Juan M. Lope Blanch, „La influencia del sustrato en la gramática del español mexicano”, în *Homnaje a Daniel Cosío Villegas*, Mexico, 1971, p. 181-190. Cităm după Lope Blanch, *Estudios*, p. 157-164.
- LOPE BLANCH. *Voc. caid.* = Juan M. Lope Blanch, „En torno a las vocales caedizas del español mexicano”, în *NRFH*, XVII (1963-64), p. 1-19. Cităm după Lope Blanch, *Estudios*, p. 53-73.
- LOPEZ DE ABERASTURI ARREGUI, *Portuguesismos* = Ignacio Lopez de Aberasturi Arregui, „Portuguesismos en andaluz: algunos aspectos semánticos”, în *XIX Congreso. Actas IV*, p. 363-377.
- LOPEZ MORALES, *Angl. lex.* = Humberto Lopez Morales, „Anglicismos lexicos en el habla culta de San Juan de Puerto Rico”, în *LEA*, IX (1987), p. 285-304.
- LOPEZ MORALES, *Angl. lexicos* = Humberto Lopez Morales, „Anglicismos lexicos en el habla culta de San Juan de Puerto Rico”, în *Investigaciones lexicas sobre el español antilla.no*, Santiago de los Caballeros, 1991, p. 125-144.
- LOPEZ MORALES, *Dial y sociol.* = Humberto Lopez Morales, *Dialectología y sociolingüística. Temas puertorriquehos*, Madrid, 1979.
- LOPEZ MORALES, *Elem. afr.* = Humberto Lopez Morales, „Elementos africanos en el español de Cuba”, în *Bolctiu de Filologia Espanola*, VI (1966), p. 27-43. Cităm după Lopez Morales, *Estudios*, p. 62-71.
- LOPEZ MORALES, *Estudios* = Humberto Lopez Morales, *Estudios sobre el español de Cuba*, New York, 1971.
- LOPEZ MORALES, *Indigenismos* = Humberto Lopez Morales; „Indigenismos en el español de Cuba”, în Lopez Morales, *Estudios*, p. 50-61.
- LOPEZ MORALES, *Indig. antil.* = Humberto Lopez Morales, „Penetración de indigenismos antillanos en el español del siglo XVI”, în / *Simposio de Filologia Iberoamericana (Sevilla, 26 al 30 de mayo de 1990)*, Zaragoza, 1990, p. 137-150.
- LOPEZ MORALES, *Lex. textil* = Humberto Lopez Morales. „En torno al léxico textil de Puerto Rico”, în *AdcL*. XVI (1976), p. 23-49.

- LOPEZ MORALES, *Mortal, lex.* = Humberto Lopez Morales, „Indices de mortalidad lexica en Puerto Rico”, în *Investigaciones lexicas sobre el español antillano*, Santiago de Caballeros, 1991, p. 179-198.
- LOPEZ MORALES, *Panorama* = Humberto Lopez Morales, „Panorama del español antillano de hoy”, în *Historia y presente del español de America*, Valladolid, 1992, p. 295-332.
- LOPEZ MORALES, *Sociolingüística* = Humberto Lopez Morales, *Sociolingüística*, Madrid, 1989.
- LOPEZ MORALES, *Tres calas* = Humberto Lopez Morales, „Tres calas lexicas en el español de La Habana (indigenismos, afronegrismos, anglicismos)”, în Lopez Morales, *Estudios*, p. 72-87.
- LORENZO, *Anglicismo* = Emilio Lorenzo, „El anglicismo, problema hispánico”, în *BFUCh*, XXXV (1995-1996) = *Homenaje a Rodolfo Oroz Schicbe en el Centenario de su Natalicio (1895-1995)*, p. 261-274.
- LOUIS, *Apports* = A. Louis, „Apports espagnols dans le vocabulaire maritime des côtes marocaines, apports italiens dans celui des côtes tunisiennes: comparaison entre quelques termes de batellerie, de manoeuvre et de peche”, în *Actas V Congreso Médit.*, p. 27-40.
- LOZANO, *Intercambio* = Anthony M. Lozano. „Intercambio de español e inglés en San Antonio, Texas”. în *Archivum*, XI (1961), p. 111-138.
- LOZANO, *Synt. borrowing* = Anthony M. Lozano, „Syntactic borrowing in Spanish from Quechua. The noun phrase”, în *Lingüística e indigenismo moderno en America*, Lima, 1975, p. 297-306.
- LUDI, *Instabilität* = Georges Li'idi, „Bemerkungen zur Instabilität der lexikalischen Strukturen in der Modersprache Argentinien”, în *Iberoronia*, XV (1982), p. 1-20.
- LUDI, *Sit. diglossiques* = Georges Ludi, „Situations diglossiques en Catalogne”, în *La Corona de Aragon*, p. 237-265.
- LUDI—PY, *Contacts* = Georges Ludi—Bernard Py, „Etre bilingue en Suisse: contact de langues et vie quotidienne”, în *Bulletin CALA. Organe de la Commission interuniversitaire suisse de linguistique appliquée*. LIV (1971) (=700 ans de contacts linguistiques en Suisse. Numéro special pour le 700ème anniversaire de la Confédération Helvétique). p. 73-86.

- LUDI—PY, *Etre bilingve* = Georges Ludi—Bernard Py, *Etre bilingve*, Berna—Frankfurt—New York, 1986.
- LUDI—PY, *Svisse* = Georges Ludi—Bernard Py, „La Suisse un laboratoire pour l'etude de la dynamique des langues en contact”, în *Langage et societe*, L - LI (1990), p. 87-92.
- LUDTKE, *Strvkt. Entw.* = Helmut Ludtke, *Die strvkturelle Entwicklvg des româniselien Vokalismus*, Bonn, 1956.
- LUJAN—SANKOFF—BORDELOIS, *Consist, vniv.* = Marta Lujân—David Sankoff—Ivonne Bordelois, „El principio de consistencia universal en el espanol andino del Ecuador”, în *Actas del I Congreso internacional sobre el espanol de America, San Juan, Pverto Rico, 1982*, San Juan, 1987, p. 825-838.
- EUKASIK, *Polognc* = Stanislas Eukasik, *Pologne et Roumanie; aux confins des deux pevples et des deux langues*, Paris—Varşovia, 1938.
- LYONS, *Introduction* = John Lyons, *Introduction to theoretical linguistics*, Londra, 1968.
- MACEK, *Lang. cont.* = Dora Macek, „Between language contact and language development”, în *Languages in contact and contrast. Essays in contact linguistics*, Berlin—New York, 1991, p. 281-287.
- MACKENSEN, *Traktat* = L. Mackensen, *Traktat iiber Fremdwbrter*, Heidelberg, 1972.
- MACKENZIE, *Relations* = Fraser Mackenzie, *Les rclations de l'Angleterre et de la France d'apres Ic vocabulaire*, 2 v., Paris, 1939.
- MACKEY, *Biling. cont.* = Wiliam F. Mackey, *Bilinguisme ct contact des langues*. Paris, 1976.
- MACKEY, *Interference* = Wiliam F. Mackey, „Interference, integration and synchronic fallacy”, în Alatis, *Bilingualism*, p. 195-223.
- MACKEY, *Mortalite* = Wiliam F. Mackey, „La mortalite des langues et le bilinguisme des peuples”, în *Studia linguistica diachronica et synchronica. Werner Winter sexagenario MCMLXXXIII gratis annis ab eius collegis amicis discipulisque oblata*, Berlin, 1985, p. 537-562.
- MACKEY—ORNSTEIN, *Socioling. stvdies* = W.F. Mackey—J. Ornstein, *Sociolinguistic stvdies in language contact. Methods and cases*, Haga, 1979.
- MACNAMARA, *Biling. thought* = John Macnamara, „Bilingualism and thought”, în Alatis. *Bilingualism*, p. 25-40.

- MACREA, *Emprunts* = Dimitrie Macrea, „Emprunts lexicaux roumains dans les langues voisines”, în *XII Congres. Actele*, II, p. 553-560.
- MAEECKI, *Ling. bale.* = Mieczyslaw Malecki, „Osservazioni suH'unione linguistica balcanica”, în *3 Congresso. Atti*, p. 72-76.
- MALINOWSKI, *Judeo-Spanish* = Ariene Malinowski, „Judeo-Spanish language contact phenomena in Istanbul”, în E. Pulgram (ed.), *Romanitas: studies in Românce linguistics*, Ann Arbor, 1984, p. 152-169.
- MALIŢA—VAIMBERG, *Calque* = Tatiana Maliţa—Solomon Vaimberg, „Le calque linguistique dans la perspective du rapport entre l'immanent et le transcendant dans la langue”, în *11 Congress. Proccdings*, II, p. 209-212.
- MALKIEL, *Bin.* = Yakov Malkiel, „Studies in irreversible binomials”, în *Lingua*, VII (1959), p. 114-160. Cităm după Malkiel, *Ling. gen.*, p. 240-288.
- MALKIEL, *Criteres* = Yakov Malkiel, „Criteres pour l'etude de la fragmentation du latin”, în *XIV Congresso. Atti*, I, 1976, p. 27-47.
- MALKIEL, *Diac. Iiyperchar.* = Yakov Malkiel, „Diachronic hyper-characterization in Românce”, în *Archivum Linguisticum*, IX (1957), p. 79-113, X (1958), p. 1-36. Cităm după Malkiel, *Ling. gen.*, p.170-239.
- MALKIEL, *Etym. hist. gramm.* = Yakov Malkiel, „Etymology and historical grammar”, în *Rom. Piuu*, VIII (1954-55), p. 187-208. Cităm după Malkiel, *Ling. gen.*, p. 67-98.
- MALKIEL, *Etym. int.* = Yakov Malkiel, „Deux categories d'etymologies mteressantes”, în *RLiR*, XXXIX (1975), p. 255-293.
- MALKIEL, *Fivc sources* = Yakov Malkiel, „The five sources of epenthetic /j/ in Western Hispano-Romance: a study in multiple causation”, în *Hispanic Rcviev*, XXXVII (1969), p.. 239-275. Publicat și în Malkiel, *From part.*, p. 269-296.
- MALKIEL, *From part.* = Yakov Malkiel, *From particular to general linguistics. Select Essays 1965-1978*, Amsterdam—Philadelphia, 1983.
- MALKIEL, *Hicrarchizing* = Yakov Malkiel, „On hierarchizing the components of multiple causation”, în *Studies in Language*, I (1977), p. 81-108. Publicat și în Malkiel, *From part.*, p. 297-322.

- MALKIEL. *Ling. gen.* = Yakov Malkiel, *Lingvistica generale. Filologia româna. Etimologia*, Firenze, 1970.
- MALKIEL. *Mulli-cond.* = Yakov Malkiel, „Multi-conditioned sound change and the impact of morphology and phonology”, în *Language*, LII (1976), p. 757-778. Publicat și în Malkiel, *From part.*, p. 229-250.
- MALKIEL, *Multiple* = Yakov Malkiel, „Multiple versus simple causation in linguistic change”, în *To Honor Roman Jakobson: Essays on the occasion of his seventieth birthday*, t. II, Haga, p. 1228-1246. Publicat și în Malkiel, *From part.*, p. 251-268.
- MALMBERG, *Argentinic* = Bertil Malmberg, *Etvde sur la phonetique de l'espagnol parle en Argentinic*, Lund—Copenhaga—Paris, 1950.
- MALMBERG, *Dom. phon.* = Bertil Malmberg, *Les clomaincs de la phonetique*, Paris, 1971.
- MALMBERG, *Encore* = Bertil Malmberg, „Encore une fois le substrat”, în *SL*, XVII (1963), p. 40-46.
- MALMBERG, *Esp. Nouv. Monde* = Bertil Malmberg, „L'espagnol dans le Nouveau Monde — probleme de linguistique generale”, în *SL*, I (1947), p. 76-116; II (1948), p. 1-36.
- MALMBERG, *Esp. Nvevo Mvndo* = Bertil Malmberg, „El espanol del Nuevo Mundo: evolucion de perspectivas durante medio siglo”, în *Actas del I Congreso internacional sobre el espanol de America, San Juan, Puerto Rico, 1982*, San Juan, 1987, p. 255-265.
- MALMBERG, *Estudios* = Bertil Malmberg, *Estudios de fonetica hispanica*, Madrid, 1965.
- MALMBERG, */. h* = Bertil Malmberg, „Le passage castillan/- h — perte d'un trãit reclondant?”, în *CL*, III (1958), Supliment, p. 337-343. Citãm dupã Malmberg, *Phon. gen. rom.*, p. 459-463.
- MALMBERG, *Lengua* = Bertil Malmberg, *La lengua y el hombre. Introduction a los problcmas genrcalcs de la lingüistica*. Madrid, 1971.
- MALMBERG, *Ling. iber.* = Bertil Malmberg, „Linguistique iberique et ibero-romane. Problemes et methodes”. în *SL*, XV (1961), p.57-113.
- MALMBERG, *Nouv. tend.* = Bertil Malmberg, *Les nouvclles tendencies de la linguistique*. Paris. 1966.

- MALMBERG, *Opposition* = Bertil Malmberg, „Opposition et identite”. în *Journal francais d'otorhino-laryngologie*, I (1959), p. 65-83. Citãm dupã Malmberg, *Phon. gen. rom.*, p. 54-66.
- MALMBERG, *Paraguay* = Bertil Malmberg, *Notas sobre la fonetica del espanol cn el Paraguay*, Lund, 1947, p. 3-18. Citãm dupã Malmberg, *Phon. gen. rom.*, p. 439-449.
- MALMBERG, *Phon. gen. rom.* = Bertil Malmberg, *Phonetique generale et romane*, Haga-Paris, 1971.
- MALMBERG, *Recenzie Martinet* = Bertil Malmberg, Recenzie la Martinet, *Economie*, în *SNph*, XXXI (1959), p. 298-306.
- MALMBERG. *Recenzie Sala* = Bertil Malmberg, Recenzie la Sala, *El problema de las lenguas en contacto*, Mexico, 1988, în *SL*, XLIV (1990). p. 82-85.
- MALMBERG, *rfinal* = Bertil Malmberg, „Le r final en espagnol mexicain”, în *Estudios dedicados a Menendez Pidal*, III, Madrid, 1952, p. 131-134. Citãm dupã Malmberg, *Estudios*, p. 79-83.
- MALMBERG, *Str. phonet.* = Bertil Malmberg, „La structure phonetique de quelques langues romanes”, în *Orbis*, XI (1962), p. 131-178. Publicat și în Malmberg, *Phon. gen. rom.*, p. 301-342.
- MALMBERG, *Substrat* = Bertil Malmberg, „L'extension du castillan et le probleme des substrats”, în *Actes du Colloque International de Civilisations, Litteratures et Langues Romanes*, București, 1959, p. 249-260.
- MALMBERG, *Syl. mex.* = Bertil Malmberg, „Note sur la structure syllabique de l'espagnol mexicain”, în *Zeitschrift für Phonctik*, XVII (1964), p. 251-255. Citãm dupã Malmberg, *Estudios*, p. 85-92.
- MALMBERG, *Trad. hisp.* = Bertil Malmberg, „Tradicion hispanica e influencia indigena en la fonetica hispano-americana”. în *PFLE*, II, 1964, p. 227-243. Publicat și în Malmberg, *Phon. gen. rom.*, p. 421-438.
- MÂNECA, *Venzia* = Constant Mãneca, „Venezia e l'istrorumenel mediev”, în *RRL*, XIV (1969), p. 7-12.
- MANESSY—WALD, *Francais Afrique* - Gabriel Manessy—Paul Wald, *Le fran(ais cn Afrique Noire tel qu'on le parle, tel qu'on le dit*, Paris, 1984.
- MANESSY—WALD, *Pluriling.* = Gabriel Manessy—Paul Wald, *Plurilinguisme: normes. situations. strategies*, Paris, 1979.

- MARNIET, *Substrat* = A. Maniet, „Le substrat celtique dans les langues romanes. Les problemes et la methode”, în *TraLiLi*, I (1963), p. 195-200.
- MARCATO, *Francesismi* = Caria Marcato, „Francesismi in documenti friulani dei secoli XVII-XIX”, în *Elem. stranieri*, p. 241-264.
- MARECHAL, *Contribution* = Genevieve Marechal, „Contribution à l'etude comparee de l'anglicisation en Europe francophone et au Quebec”, în Pergnier, *Francais contact*, p. 61-11.
- MARINER BIGORRA, *Prestamo* = S. Mariner Bigorra, „El prestamo fonologico”, în *REL*, VI (1976), p. 301-308.
- MARTIN, *Caso interf.* = Eusebia Herminia Martin, „Un caso de interferencia en el espanol paceno”, în *Filologia*, XVII-XVIII (1976-1977), p. 119-130.
- MARTIN, *Leng. cont.* = Eusebia Herminia Martin, „Lenguas en contacto. Acerca del uso de los posesivos en el espanol andino”, în *Actas del Segundo Congrcso Nacional de Linguistica*, II, San Juan (Argentina), 1986, p. 289-292.
- MARTINET, *Affinite* = Andre Martinet, „Are the areas of affinite grammaticale as well as of affinite phonologique cutting across genetic language families?”, în *7 Congress. Proceedings*, p. 121-124.
- MARTINET, *De la theorie linguistique* = Andre Martinet, *De la theorie lingidstique à l'enseignement de la langue*, Paris, 1972.
- MARTINET, *Economie* = Andre Martinet, *Economie des changements phonetiques. Trüite de phonologie diachronique*, Berna, 1955.
- MARTINET, *Elemcnts* = Andre Martinet, *Elcments de linguistique generale*, Paris, 1964.
- MARTINET, *Fr. sans fard* = Andre Martinet, *Le francais sans fard*, Paris, 1969.
- MARTINET, *Hauteville* = Andre Martinet, „Description phonologique du parler franco-provençal d'Hauteville (Savoie)”, în *RLiR*, XV (1939), p. 1-86. Cităm după cartea apărută la Paris—Geneva, 1956.
- MARTINET, *Phonologie* = Andre Martinet, „La phonologie”, în *Le Francais Moderne*, VI (1938), p. 131-146, VII (1938), p. 111-113.
- MARTINET, *Preface* = Andre Martinet, *Preface la Haudricourt — Juilland, Essai*, p. IX-XVI.

- MARTINET, *Preface* = Andre Martinet, *Preface la Weinreich, Lang. cont.*
- MARTINET, *Sabirs* = Andre Martinet, „Le probleme des sabirs”, în *BALM*, X-XII (1968-1970), p. 1-9.
- MARTINET, *Sound Change* = Andre Martinet, „Function, structure, and sound change”, în *Word*, VII (1952), p. 1-32.
- MARTINET, *Substrat* = Andre Martinet, „Substrat et superstrat”, en *Evolution des langues et reconstruction*, Paris, 1975, p. 32-38.
- MARTON, *Adaptation* = Gyula Márton, „Adaptation morphologique des mots empruntes au roumain dans le parler «csângo» de Moldavie”, în *RRL*, XIII (1968), 6, p. 589-602.
- MARTON, *Bilingv.* = Gyula Márton, „Câteva aspecte ale bilingvismului maghiaro-român la ceangăii din Moldova”, în *SCL*, XII (1961), 4, p. 541-552.
- MÂRTON, *Infl. rom.* = Gyula Márton, „Câteva aspecte ale influenței limbii române în graiul ceangăilor din Moldova”, în *SCL*, VI (1955), 3-4, p. 331-339.
- MARTON, *Influence* = Gyula Márton, „L'influence de la langue roumaine sur le systeme et sur la structure phonologique du parler «Csângo» de Moldavie”, în *RRL*, XII (1967), 3, p. 245-253.
- MÂRTON, *Perechi* = Gyula Márton, „Perechi de cuvinte în graiul ceangău din Moldova”, în *Omagiu lui Iorgu Iordan, cu prilejul împlinirii a. 70 de ani*, București, 1958, p. 557-569.
- MÂRTON, *Semant.* = Gyula Márton, „Schimbări semantice petrecute în graiul ceangăilor din Moldova sub influența limbii române”, în *SCL*, X (1960), 4, p. 919-925.
- MÂRTON, *Vocalele* = Gyula Márton, „Observații asupra încadrării vocalelor *ă* și *î* în împrumuturile românești ale limbii maghiare”, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti, la 70 de ani*, București, 1965, p. 539-542.
- MARZYS, *Emprunts* = Z. Marzys, „Les emprunts au francais dans les patois”, în *Actes du Colloque de dialectologie franco-provencale*, Neuchâtel-Geneve, 1971, p. 173-188.
- MASSARIELLO MERZAGORA, *Infl. spagnolo* = Giovanna Massariello Merzagora, „L'influsso linguistico spagnolo nei dialetti lombardi: elementi lessicali nei milanese”, în *Elem. stranieri*, p. 195-216.

- MATLUCK, *Fon. fin.* = Joseph H. Matluck, „Fonemas finales eh el coisnantismo puertorriqueno”, în *NRFH*, XV (1961) p. 332-342.
- MATTE, *Substrat* = Edward Matte, „Le substrat celtique et la syllabation fermee en gallo-roman”, în *XIII Congres. Actes*, II p.465-477.
- MATTHEWS, *Discuție* = W. K. Matthews, [Discuție la Martinet, *Affinite*], în *7 Cbngress. Proceedings*, p. 444-445.
- MATUS—DARGHAM—SAMANIEGO, *Hist. esp.* = Matus, Alfredo—Dargham, Soledad—Samaniego, Jose Luis, „Notas para una historia del espanol en Chile”, în *Historia y presente del espanol de America*, Valladolid, 1992, p. 543-564.
- MAURER, *Influence* = Philippe Maurer, „L'influence des langues africaines sur la signification des lexemes du papiamento de Curacao”, în *XIX Congreso. Actas*, VI, p. 771-780.
- MCCALL PROBES, *Infl. germ.* = Christine McCall Probes, „L'influence germanique sur la syntaxe de Yvain de Chretien de Troyes”, în *XIII Congres. Actes*, II, p. 491-498.
- MEGENNEY, *Elem. subsah.* = William W. Megenney, „Elementos subsahâricos en el espanol dorainicano”, în *El espanol del Caribe. Ponencias del VI Simposio de dialectologia*, Santiago, Republica Dominicana, 1982, p. 183-219.
- MEGENNEY, *Infl. criollo-port.* = William W. Megenney, „La influencia criollo-portuguesa en el espanol caribeno”, în *ALH*, I (1985), p. 157-176.
- MEGENNEY, *Sub-saharan infl.* = William W. Megenney, „Sub-^Saharan influences in Palenquero and Barloventero”, în *Revista! Review Interamericana*, X (1980), p. 143-155.
- MEID—HELLER, *Ital. Interf.* = Wolfgang Meid—Karin Heller, *Italianische Interjerenzen in der lautlichen Struktur des Zimbrischen*, Viena, 1979.
- MEID—HELLER, *Sprachkontakt* = Wolfgang Meid—Karin Heller, *Sprachkontakt als Ursache von Vcränderungen der Sprach- und Bewusstscinsstruktur. Eine Sammlung von Stuelien zur sprachlichen Intercrcnz*, Iimsbruck, 1981.
- MEILLET, *Bilinguisme* = Antonie Meillet, „Sur le bilinguisme”, în H. Delacroix et alii, *Psychologic du langage*, Paris, 1933, p. 167-17.
- MEILLET, *Esqmsse* = Antoine Meillet, *Esqiusse dune histoirc dc la langue latine*. Paris, 1966.

- MEILLET, *Ling. hist.* = Antoine Meillet, *Linguistique historique et linguistique generale*, I, II, Paris, 1951, 1958.
- MEILLET—SAUVAGEOT, *Biling. cultives* = A. Meillet—A. Sauvageot, „Le bilinguisme des hommes cultives”, în *Conferences de l'Institut de Linguistique de l'Universite de Paris*, II, Paris, 1934, p. 5-14.
- MEISEL, *Lang. cont.* = J. M. Meisel (ed.), *Langues en contact — Pidgins — Creoles — Languages in contact*, Ttbingen, 1977.
- MELIÂ, *Hacia* = Bartolome Meliâ, „Hacia una «tercera lengua» en el Paraguay”, în *Estudios paraguayos*, II (1974), p. 31-71.
- MENARINI, *Italo-Amer.* = Alberto Menarini, „L'Italo-Americano degli Stați Uniți”, în *Lingua nostra*, I (1939), p. 152-160.
- MENDOZA, *Cast. Bolivia* = Jose G. Mendoza, „Aspectos del castellano hablado en Bolivia”, în *Historia y presente del espanol de America*, Valladolid, 1992, p. 437-499.'
- MENDOZA, *Interlecto* = Jose G. Mendoza, *El castellano como interlecto en Bolivia bilingue*, La Paz, 1987.
- MENENDEZ PIDAL, *Origenes* = R. Menendez Pidal, *Origenes del espanol*, Madrid, 1950.
- MENENDEZ PIDAL, *Problemas* = Ramon Menendez Pidal, „Dos problemas iniciales relativos a los romances hispânicos”, în *ELH*, I, p. XXVII-CXXXVIII.
- MENENDEZ PIDAL, *Sustrato* = Ramon Menendez Pidal, „Modo de obrar del sustrato linguistico”, în *RFE*, XXXIV (1950), p. 1-8.
- MENOVĂCIKOV, *Vopros* = G. A. Menovscicov, „K voprosu o pronicaemosti grammaticeskogo stroja jazyka”, în *VJa*, XIII (1964), 5, p. 100-106.
- MEO-ZILIO, *cocoliche* = Giovanni Meo-Zilio, „El «cocoliche» rioplatense”, în *BFUCh*, XVI (1964), p. 61-119. Cităm după Meo-Zilio. *Est. htspanoam.*, p. 207-254.
- MEO-ZILIO, *Est. hispanoam.* = Giovanni Meo-Zilio, *Estudios hispanoamericanos. Temas linguisticos*, Roma, 1989.
- MEO-ZILIO, *Genpesismos* = Giovanni Meo-Zilio, „Genovesismos en el espanol lioplatense”, în *NRFH*, XVI (1965), p. 245-263. Cităm după Meo-Zilio, *Est. hispanoam.*, p. 49-65.
- MEO-ZILIO, *Gina* = Giovanni Meo-Zilio, „Jergalismos italianos en la «glria» brasilena y su relacin con el «kmfardo» argentino”, în *Philologica Hispaniensia. In honorem Manuel Alvar. I. Dialectologia*, Madrid, 1983, p. 425-435. Cităm după Meo-Zilio *Est. hispanoam.* p. 118-128.

- MEO-ZILIO, *It. gen.* = Giovanni Meo-Zilio, „Italianismos generales en el espanol rioplatense”, în *Thesaurus*, XX (1965), p. 68-119.
- MEO-ZILIO, *Jergal ital.* = Giovanni Meo-Zilio, „Notas de espanol americano: El elemento jergal italiano en el rioplatense popular”, în *Quaderni ibero-americi: Volume in omaggio a R. Menendez Pidal*, Torino, 1965, p. 411-428. Cităm după Meo-Zilio, *Est. hispanoam.*, p. 78-87.
- MEO-ZILIO, *Lingue cont.* = Giovanni Meo-Zilio, „Lingue in contatto: interferenza fra veneto e spagnolo in Messico”, în *Prceenza, cultura, lingua e trazioni dei veneti nel mondo, Parte I, America Latina. Prime inchieste e documenti*. A cura di G. Meo-Zilio, Venezia, 1987, p. 237-263. Cităm după Meo-Zilio, *Est. hispanoam.*, p. 293-324.
- MEO-ZILIO, *Meridionalismos* = Giovanni Meo-Zilio, „Italianismos meridionales en el espanol rioplatense”, în *BFUCh*, XVII (1965), p. 225-235. Cităm după Meo-Zilio, *Est. hispanoam.*, p. 69-78.
- MEO-ZILIO, *Morfema* = Giovanni Meo-Zilio, „Un morfema italiano con funzione stilistica nello spagnolo rioplatense”, în *Lingua nostra*, XIX (1958), p. 58-64. Cităm după Meo-Zilio, *Est. hispanoam.*, p. 100-109.
- MEO-ZILIO, *Morfemi* = Giovanni Meo-Zilio, „Una serie di morfemi italiani con funzione stilistica nello spagnolo dell'Uruguay”, în *Lingua nostra*, XX (1959), p. 49-54. Cităm după Meo-Zilio *Est. hispanoam.*, p. 109-117.
- MEO-ZILIO, *Septentrionalismos* = Giovanni Meo-Zilio, „Algunos septentrionalismos italianos en el espanol rioplatense”, în *Romanistisches Jahrbuch*, XV (1964), p. 297-301. Cităm după Meo-Zilio *Est. hispanoam.*, p. 66-69.
- MEO-ZILIO—ROSSI, *Elem. ital.* = Giovanni Meo-Zilio—Ettore Rossi, *El elemento italiano en el habla de Buenos Aires y Montevideo*, I, Firenze, 1970.
- MERLO, *Lazio* = Clemente Merlo, „Lazio sannita ed Etruria latina”, în *Italia Dialectale*, III (1927), p. 84-92.
- MEYER-LUBKE, *Einführung* = W. Meyer-Ltibke, *Einführung in clas Studium der romanischen Sprachwissenschaft*, ed. III, Heidelberg, 1920.
- MEYER-LUBKE, *Gram.* = W. Meyer-Liibke, *Grammaire des langues romanes*, I-IV, Paris, 1890-1904.

- MEYER-LUBKE, *Rum. spre* = W. Meyer-Lttbke, „Rum. spre”, în *ZRPh*, XXII (1898), p. 492-496.
- MEYER-LUBKE, *Rum. u. rom.* = W. Meyer-LOBke, *Rumänisch und romanisch*, București, 1930.
- MEYERSTEIN, *Interference* = Goldie Piroch Meyerstein, „Interference in prepositional phrases: immigrant Slovak in America”, în *Lingua*, XXII (1969), p. 63-80.
- MEYERSTEIN, *Prefixes* = Goldie Piroch Meyerstein, „Borrowed and native Czech prefixes”, în *Studies for Einar Haugen*, Haga—Paris, 1972, p. 389-408.
- MEZAN, *Juifs* = Saul Mezan, *Les Juifs espagnols en Bulgarie*, Sofia, • 1925.
- MIETTINEN, *Mundart. Fortleben* = Erkki Miettinen, *Zum mundartlichen Fortleben mhd.-mnd. Lehnwortgutes romanischer Hcrkunft. Eine semantische Untersuchung*, Helsinki, 1962.
- MIGLIORINI, *Calco* = Bruno Migliorini, „Calco e irradiazione sinonimica”, în *Boletín del Instituto Caro y Cuervo*, IV (1948), p. 3-17. Cităm după Miglorini, *Saggi*, p. 11-22.
- MIGLIORINI, *Discontinuită* = Bruno Migliorini, „Discontinuită lingvistica e prestito morfologico”, în *Studj Romanzi*, XXI (1937), p. 139-152. Cităm după Miglorini, *Saggi*, p. 1-10.
- MIGLIORINI, *Saggi* = Bruno Miglorini, *Saggi linguistici*, Firenze, 1957.
- MIGLIORINI, *Toponimi* = Bruno Migliorini, „Sui toponimi «conglomerati» del tipo *Mongibello*”, în *3 Congresso. Atti*, p. 214-218. Publicat în Miglorini, *Saggi*, p. 31-36.
- MIHĂILĂ, *Calc* = G. Mihăilă, „Contribuții la studiul calculului lingvistic (pe baza textelor bilingve slavo-române din sec. al XVI-lea)”, în *SCL*, XVIII (1967), 5, p. 529-539.
- MIHĂILĂ, *Impr. vechi* = G. Mihăilă, *împrumuturi vechi sud-slave în limba română*, București, 1960.
- MIKLOSICH, *Beiträge Vok.* = Franz Miklosich, *Beiträge zur Lautlehre cler rumunischen Dialeki. Vokalismus I, II; Consonantismus I, II: Lautgruppen*, Viena, 1881-1883.
- MIKLOSICH, *Slav. Elem.* = Franz Miklosich, *Die slavischen Elemente im Rumunischen*, Viena, 1861.
- MIRAMBEL, *Remarques* = Andre Mirambel, „Remarques sur les systemes vocaliques des dialectes neo-grecs d'Asie Mineure”, în *BSL*, LX (1965), 1, p. 18-45.
- MIRANDA ESQUERRE, *Peculiarid. sint.* = Luis Miranda F.squerre, „Peculiaridades sintácticas en el espanol de los

- minos de zonas de influencia quechua", în *Ling. Educ.*, p. 478-483.
- MITU. *împrum. serie* = Mihai Mitu, „Conceptul de «împrumuturi în serie» (cu referire la polonismele limbii române)", în *SCL*, XXXIV (1983), p. 12-18.
- MITZKA, *Doppelsprachträger* = Walter Mitzka, „Doppelsprachträger", în *Zeitschrift für deutsche Mundarten*, 1921, p. 143-151.
- MLADENOVA, *Onomatopoeic* = Olga Mladenova, „On onomatopoeic and expressive words in contact languages", în *BA*, XVI (1991), p. 295-301.
- MOCANU, *Cav. ital.* = Marin Z. Mocanii, „Cuvinte italiene pătrunse în limba română prin intermediul unor limbi neromanice", în *SCL*, XXXI (1980), 3, p. 246-456.
- MOLDOVANU, *Cantemir* = Dragoș Moldovanu. „Influente ale manierismului greco-latin în sintaxa lui Dimitrie Cantemir", în *Studii de limbă literară și filologic*, București, 1969, p. 25-50.
- MONTEAGUDO—SANTAMARINA. *Galic. cast.* = Henrique Monteagudo—Anton Santamarina, „Galician and Castilian in contact: historical, social and linguistics aspects". în *TRLP*. V. p. 117-174.
- MONTES, *Calcos* = J. Joaquín Montes, „Otros calcos del ingles", în *Thesaurus*, XXXI (1976), p. 430-441.
- MONTES, *Historia* = Jose Joaquín Montes, „Historia del espanol en Colombia", în *Historia y presente del cspañol de America*, Valladolid, 1992, p. 501-517.
- MONTES, *Infl. inclfg.* = Jose Joaquín Montes, „El influjo indigena en el espanol de Colombia. Caracterizacion sumaria". în *Revista de Filologia Romanica*, IV (1986), p. 335-340.
- MONTOYA I ABAD, *Interf ling.* = Brauli Montoya i Abad, *La interferencia lingüística al sud valencia*, Valencia. 1989.
- MOODIE. *Trinidad* = Sylvia Maia Moodie, „El espanol de Trinidad: variabilidad y desgaste articulatorio". în *ALH*, II (1986). p. 177-195.
- MORALES, *Estr. anglie* = Amparo Morales, „El espanol de Puerto Rico: iudices de densidad de estructuras anglicadas", în *BAPLE*, IX (1981), p. 25-40.
- MORALES, *Gram. cont.* = Amparo Morales, *Grâmatikas en contacto: Analisis sintácticos clei cspañol de Puerto Rico*, Madrid, 1986.

- MORALES, *Gram. contacto* = Amparo Morales, „Algunos aspectos de gramatica en contacto: la expresion del sujeto en el espanol de Puerto Rico", în *ActaL*, XXIV (1986). p. 71-85.
- MORALES. *Transfer* = Montserrat Morales, „Transfer linguistique et evolution du passe defini dans les langues romanes: le cas valencien", în *RLiR*, LVII (1993), p. 79-92.
- MORALES, *Variation dial.* = Amparo Morales, „Variacion dialectal e influencia linguistica: el espanol de Puerto Rico", în *Historia y presente del espanol de America*, Valladolid, 1992, p. 333-354.
- MORAVCSIK, *Lang. cont.* = E. Moravcsik, „Language contact", în J. Greenberg (ed.), *Universals of Human Language*. Voi. I: *Method and Theory*, Stanford, 1978, p. 93-123.
- MOREUX. *Phonol. emprunts* = Bernard Moreux, „Phonologie des emprunts du francais de Toulouse à l'occitan". în *Cahiers de Grammaire* (Toulouse), XVII..C992), p. 71-125.
- MORÍNIGO, *Guaranismos* = Marcos A. Mon'nigo, „Guaranismos usuales del español rioplatense", în *Homenaje a Ana Mária Barracchca*, Madrid, 1984, p. 135-144.
- MORÍNIGO. *Hispanismos* = Marcos A. Mon'nigo, *Hispanismos eu el guarani. Estudio sobre la pncntracion de la cultura cspañola en el guarani, segun se reflecja en la lengua*, Buenos Aires, 1931.
- MORÍNIGO, *Impacto* = Marcos A. Morinigo. „Impacto del espanol sobre el guarani", în *Homenaje al Instituto de Filologia y Literaturas Hispánicas „JDr. Amado Alonso" en su cincucntenario (1923-1973)*, Buenos Aires, 1975, p. 283-294.
- MORÍNIGO, *Infl. estr.* = Marcos A. Mon'nigo, „Influencia del espanol en la estructura linguistica del guarani", în *Filologia*, V (1959), p. 235-247.
- MORÍNIGO, *Infl. lex.* = Marcos A. Mon'nigo, „Influencia del espanol sobre el lexico del guarani", în *Filologia*, VII (1962), p. 213-220.
- MORÍNIGO, *Programa* = Marcos A. Mon'nigo. *Programa de Filologia Hispanica*, Buenos Aires, 1959.
- MOCGEON—BENIAK, *Franc. Ontario* = Raymond Mougéon—Edouard Beniak, „Le francais en situation de contact et la variation linguistique: le francais parle en Ontario (Canada)".
- MOUGEON—BENIAK, *Ling. consequccs* - Raymond Mougéon—Edouard Beniak, *Linguistic consequccs of language contact and restrictions. The case of French in Ontario, Canada*, Oxford, 1991.

- MOUGEON—BENIAK—VALOIS, *Socioling. study* = Raymond Mougeon—Edouard Beniak—D. Valois, „A sociolinguistic study of language shift. Shift and change”, în *Linguistics*, XXIII (1985), p. 455-487.
- DE LOS MOZOS, *Arab. sint.* = Santiago de los Mozos, „;Es arabismo sintáctico el gerundio «de posterioridad»?”, în *REL*, IV (1974), p. 375-389.
- MUHLHAUSLER, *Pidgin* = Peter Mthlhausler, *Pidgin and creole linguistics*, Oxford, 1986.
- MULJACIC, *Etim. mult.* = Zarko Muljacic, „Un caso di etimologia multipla nell'area adriatica”, în *BALM*, IV (1979), p. 189-194.
- MULJACIC, *Lessemi* = Zarko Muljacic, „Su alcuni lessemi di origine slava nei dialetti dell'Italia meridionale”, în *Melanges Skok*, p. 331-340.
- MULJACIC, *Lingue rom.* = Zarko Muljacic, „Lingue romanze e lingue slave”, în *XIV Congresso. Atti*, I, p. 407-421.
- MULJACIC, *Transferenza* = Zarko Muljacic, „Un nuovo tipo di transferenza?”, în *Europ. Mehrsprachigkeit*, p. 163-166.
- MULLER, *Fr. Einflüsse* = B. Muller, „Französische Einflüsse auf die deutsche Sprache”, în *Marburger Studien zur Germanistik, Sonderheft: Mediterrane Kulturen und ihre Ausstrahlung auf das Deutsche*, Marburg, VIII (1986), p. 65-83.
- MUNSKE, *French transferences* = Horst H. Munske, „French transferences with nasal vowels in the graphematics and phonology of the Germanic languages”, în P. Sture Ureland—Ian Clarkson, *Scandinavian Language Contacts*, Cambridge, 1984, p. 231-280.
- MUYSKEN, *Halfway* = P. Muysken, „Halfway between Quechua and Spanish: the case of relexification”, în A. Highfield—A. Valdman (eds.), *Historicity and Variation in Creole Studies*, Ann Arbor, 1981, p. 52-78.
- MUYSKEN, *Ling. Dimens.* = P. Muysken, „Linguistic dimensions of language contact”, în *Revue québécoise de linguistique*, XIV (1984), p. 49-76.
- MUYSKEN, *Mezcla* = P. Muysken. „La mezcla de quechua y castellano. El caso de la «media lengua» en el Ecuador”, în *Lexis*, III (1979), p. 41-56.
- NANDRIȘ, *Phonetique* = Octave Nandriș, *Phonetique historique du roumain*, Frankfurt—Paris, 1963.

- NANDRIȘ, *Discuție* = Grigore Nandriș, [Discuție la Martinet, *Affinite*], în *9 Congress. Proceedings*, p. 448-450.
- NANDRIȘ, *Phon. principles* = Grigore Nandriș, „Phonetic and phonemic principles for the study of Slavo-Rumanian linguistic relationship”, în *Anuali, Sezione Slava* (Napoli), IX (1966), p. 1-77.
- NARDI, *Lenguas cont.* = R.L.J. Nardi, „Lenguas en contacto: el substrato quechua en el Noroeste argentino”, în *Filologia*, XVII-XVIII (1976-1977), p. 131-150.
- NARO, *f > li* = Anthony J. Naro, „On / > h in Castilian and western Românce”, în *ZRPh*, LXXXVIII (1972), p. 463-482.
- NAVARRO TOMÁS, *Fonologia* = T. Navarro Tomàs, *Fonologia española*, New York, 1946.
- NAVARRO TOMÁS, *Manual* = T. Navarro Tomàs, *Manual de pronunciación española*, ed. XII, Madrid, 1965.
- NAVARRO TOMAS, *Puerto Rico* = T. Navarro Tomàs, *El español en Puerto Rico*, Río Piedras, 1966.
- NEAGU, *Anglicismos* = Valeria Neagu, „Los anglicismos en el lexico del español americano. La distribución de sinonimos”, în *XIX Congreso. Actas VI*, p. 543-550.
- NELDE, *Lang. contact* = P. Nelde, „Language contact and language shift”, în *Folia Linguistica Historica*, IV (1983), 1, p. 101-117.
- NELDE, *Lang. contact versus* = Peter H. Nelde, „Language contact versus language conflict”, în *The Fergusonian impact. In honor of Charles A. Ferguson on the occasion of his 65-th birthday*, II, Berlin, 1986, p. 469-482.
- NELDE, *Languas cont. conflit* = Peter Nelde, „Languas en contact et en conflit — quatre reflexions”, în Jean-Denis Gendron — Peter Nelde (eds.), *Plurilinguism en Europe et au Canada. Perspectives de recherches*, Bonn, 1986 [=Plurilingua 6], p. 105-124.
- NELDE, *Sprachkonfliktforschung* = Peter H. Nelde, „Sprachkonfliktforschung”, în *Folia Linguistica*, XXII (1988), p. 73-84.
- NELDE, *Sprachkontakt* = P. H. Nelde (ed.), *Sprachkontakt und Sprachkonflikt. Languages in contact and conflict. Langues en contact et en conflit. Taalcontact en Taalconflict*, Wiesbaden, 1980.
- NELDE, *Überlegungen* = Peter Hans Nelde, „Überlegungen zur Kontaktlinguistik”. în Ureland (ed.), *Lcistung*. 1982. p. 15-25.

- NEMETH, *Mischsprachen* = J. Neineth. „Zur Kenntnis der Mischsprachen (Das doppelte Sprachsystem des Osmanischen)”, în *Acta Linguistica Academiae Scientiarum Hungaricae*, III (1953), p. 159-199.
- NESTORESCU, *Formații onom.* = Virgil Nestorescu, „Formații onomatopice românești sau împrumuturi”, în *Limba română*, XXXIV (1985), p. 414-415.
- NEZIROVIC, *Elements* = Muhamed Nezirovic, „Elements lexicaux étrangers dans le parler judeo-espagnol de Bosnie”, în *XVIII Congress. Actes*, IV (1986), p. 440-448.
- NICHITA, *Observații* = Ioana Nichita, „Observații asupra bilingvismului italo-sard”, în *SCL*, XXIV (1973), 5, p. 596-600.
- NICOLESCU, *Infl. cat.* = Alexandra Nicolescu, „Influența catalanei asupra dialectelor sarde”, în *SCL*, XL (1989), p. 273-275.
- NICULESCU, *Etudes* = Alexandre Niculescu, „Les études de linguistique romane en Roumanie. Histoire et problèmes”, în *XIX Congreso. Actas VIII*, p. 403-421.
-] NICULESCU, *Fen. rom.* = Alexandru Niculescu, „Un fenomen romanic semicult: accentuarea regresivă”, în *SCL*, XX (1969), 157-165.
- NICULESCU, *Individualitatea* = Alexandru Niculescu, *Individualitatea limbii române între limbile romanice. Contribuții gramaticale*, București, 1965.
- NICULESCU, *Romano—slave* = Alexandre Niculescu, „Romano—slave, slavo—roman ? — le cas roumain”, în *XX Congress. Actes II*, p. 583-593.
- NIEDERMAN, *Interpenetration* = Max Niederman, „L'interpenetration des langues”, în *Recueil Max Niederman*, Neuchâtel, 1954, p. 9-27.
- NIELSEN, *Substrats* = Niels Age Nielsen, „La théorie des substrats et la linguistique structurale”, în *Acta Linguistica*, VII (1952), p. 1-7.
- NOIA CAMPOS, *Interf. lexicas* = M. do C. Noia Campos, „Interferencias lexicas entre as linguas galega e castelã”. în *Grial*, LXXV (1982), p. 91-99.
- NOIA CAMPOS, *Lexico* = Măria Camino Noia Campos, „Contribucion 6 estudio do lexico dos bilingües”, în *Verba*, XI (1984), p. 181-195.
- NYKL, *Notes* = A.R. Nykl, „Notes on the Spanish of Yucatán, Veracruz and Tlaxcala”. în *Modern Philology*, XXVII (1930),

- p. 451-460. Cităm după traducerea spaniolă din *BDH*, IV (1938), p. 207-225.
- NYKROG, *Infl. latine* = Per Nykrog, „Influence latine savante sur la syntaxe du français”, în *La structure classique de la civilisation occidentale moderne: Linguistique*, Copenhaga, 1957, ^ p. 89-114.
- OHMANN, *Discuție* = Emil Ohmann, [Discuție la Haugen, *Lang. Cont.*], în *8 Congress. Proceedings*, p.802-803.
- OHMANN, *Frage* = Emil Ohmann, „Zur Frage nach der Ursache der Entlehnung von Wörtern” în *Memoires de la Societe Neophilologique de Helmsfors*, VII (1924), p. 281-289.
- OKSAAR, *Bilingualism* = Els Oksaar, „Bilingualism”, în *CTL*, IX (1972), p. 475-511.
- OKSAAR, *Spracherwerb* = Els Oksaar (ed.), *Spracherwerb, Sprachkontakt, Sprachkonflikt*, Berlin—New York, 1984.
- ONTANON DE LOPE, *Gcnosis* = Paciencia Ontanon de Lope, „Observaciones sobre la genesis de algunos indigenismos americanos”, în *AdL*, XVII (1979), p. 273-284.
- ORNSTEIN, *Sociolng. constr.* = Jăcob Ornstein, „Sociolinguistic constraints on lexical borrowing: The case of Tarahumara (Rarâmuri) and Spanish”, în *12 Congress. Proceedings*, p. 320-323.
- ORNSTEIN-GALICIA, *Synchr. processes* = Jacob Ornstein-Galicia [et al.], Working group II: „Synchronic processes in language contact situations world wide: a focus on generalizations and individualizations and universals”, în *13 Congress. Proceedings*, p. 1271-1276.
- OROZ, *Chile* = Rodolfo Oroz, *La lengua española en Chile*, Santiago, 1966.
- ORTELL — CAMPOS, *Anglicismes* = V. Ortell—X. Campos, *Els anglicismes de Menorca. Estudi històric i etimològic*. Palma de Mallorca, 1983.
- ORTOZ, *Tâmpa* = Carmelia Lopez Ortoz, „English influence on the Spanish on Tâmpa”, în *Hispania*, XXXII (1949), p. 300-304.
- OTHEGUY—GARCÍA—FERNÁNDEZ, *Transferring* = Ricardo Otheguy—O. Garda—M. Fernández, „Transferring, switching, and modeling in West York Spanish: an intergenerational study”. în *JSL*, LXXIX (1979) [= *US Spanish: The language of Latinos* ed. de I. Wherritt—O. García], p. 41-52.

- OVERBEKE, *Descr. phon.* = Matirits van Overbeke, „La description phonétique et phonologique d'une situation bilingue”, în *La Linguistique*, IV (1968), 2, p. 93-109.
- OVERBEKE, *Interf. ling.* = Maurits van Overbeke, *Mecanismes de l'interférence linguistique*, Madrid, 1976.
- PADRON, *Uso* = Alberto F. Padron, „Uso y abuso de los extranjerismos en Cuba”, în *Boletín de Filología* (Montevideo), IX (1962), 58-59-60, p. 93-109.
- PANĂ-DINDELEGAN, *Regimul* = Gabriela Pană-Dindelegan, „Regimul sintactic al verbelor în limba română veche”, în *SCL*, XIX (1968), 3, p. 265-296.
- PANDIT, *Phonic interf.* = P. B. Pandit, „On the nature of phonic interference”, în *Linguistic and Literary Studies in Honor of Archibald A. HUI*, IV, Haga, 1979. p. 355-360.
- PAP, *Port-Amer.* = L. Pap, *Portuguese-American Speech*, New York, 1949.
- PAPAHAGI, *Parallele* = Per. Papahagi, „Parallele Ausdrücke und Redensarten im Rumänischen, Albanesischen, Neugriechischen und Bulgarischen”, în *Jahresbericht des Instituts für rumdnische Sprache zu Leipzig*, XIV (1908), p. 113-170.
- PARLÂNGELI, *Salento* = O. Parlângeli, „Fenomeni di simbiosi linguistica nel dialetto neogreco del Salento”, în *Annali della Facoltà di Filosofia e Lettere dell'Università Statale di Milano*, I (1948), p. 335-355.
- PAUTASSO CROTTA, *Apporto francese* = Mariella Pautasso Crotta, „L'apporto francese al lessico tecnico piemontese: il caso della falegnameria”, în *Elem. stranieri*, p. 77-94.
- PAVLOVIC, *Processus* = Milivoj Pavlovic, „Les processus balkaniques et les perspectives du parler serbe de Prizren”, în *Orbis*, VII (1958), 1, p. 46-53.
- PAYRATO, *Interf. ling.* = Lluís Payrato, *La interferencia lingüística. Comentarís i exemples català-castellà*, Montserrat, 1985.
- PAYRATO, *Lexico* = Llufs Payrato, „Le catalan: Evolucion linguistica interna. II. Lexico”, în *LRL*, V, 2, p. 152-162.
- PAZOS, *Glosario* = A. Pazos, *Glosario de quechuisimos colombianos*, Basto, 1966.
- PĂTRUȚ, *Contribuții* = I. Pătruț, „Contribuții slave și maghiare la formarea subdialectelor dacoromâne”, în *CL*, III (1958), p. 63-72. Publicat în versiunea franceză în *Romanoslavica*, I (1958), p. 31-43.

- PĂTRUȚ, *Infl. magh.* = I. Pătruț, „Influențe maghiare în limba română”, în *SCL*, IV (1953), p. 213-217.
- PĂTRUȚ, *încadrarea* = I. Pătruț, „încadrarea verbelor de origine slavă în sistemul flexiunii limbii române”, în *CL*, VIII (1963), p. 229-235. Cităm după Pătruț, *Studii*, p. 62-71.
- PĂTRUȚ, *Locul* = I. Pătruț, *Locul clementului slav în structura limbii române*, în Pătruț, *Studii*, p. 91-100.
- PĂTRUȚ, *Raporturi* = I. Pătruț, „Raporturi fonetice ucraino-române”, în *DR*, XI (1948), p. 51-59.
- PĂTRUȚ, *Studii* = I. Pătruț, *Studii de limbă română și slavistică*, Cluj, 1974.
- PĂTRUȚ, *suță* - I. Pătruț, „Le roumain *suță* 'cent' et le probleme des premieres relations linguistiques slavo-roumaines”, în *XII Congres. Actele*, II, p. 1062-1068.
- PĂTRUȚ, *Vocativ* = I. Pătruț, „Considerații în legătură cu vocativul românesc în -o”, în *Romanoslavica*, VII (1963), p. 87-93. Cităm după Pătruț, *Studii*, p. 124-132.
- PEETERS, *matar* = Bert Peeters, „Esp./port. *matar*: explication interne ou externe”, în *Rom. Forsch.*, CUI (1991), p. 71-75.
- PEIXOTO DA FONSECA, *Infl. port.* = F. V. Peixoto da Fonseca, „A propos de l'influence de la langue portugaise”, în *Linguistica*, XXVI (1986), p. 107-118.
- PEIXOTO DA FONSECA, *Voc. japon.* = F. V. Peixoto da Fonseca, „L'influence de la langue portugaise sur le vocabulaire japonais”, în *10 Congres. Actes*, IV, p. 843-848.
- PELLEGRINI, *Arabismi* = G. B. Pellegrini, *Gli arabismi nelle lingue neolatine con speciale riguardo all'Italia*. Brescia, 1972.
- PELLEGRINI, *Contatti* = G. B. Pellegrini, „Contatti linguistici slavo-friulani”, în *Stuclii linguistici in onore di V. Pisani*, Brescia, 1969, p. 761-776.
- PELLEGRINI, *Convergenze* = Giovan Battista Pellegrini, „Convergenze onomasiologiche friulano-sloveno-tesdesche nell'Italia nord-orientale (dall'ASLEF, I)”, în *Actas V Congreso Medit.*, p. 509-526.
- PELLEGRINI, *Ital. ungh.* = Giovan Battista Pellegrini, „Appunti su alcuni italianismi deU'ungherese”, în *Giano Pannonio. Annali italo-ungheresi di cultura*, Padova, I (1978), p. 15-30.
- PELLEGRINI, *Rapporti* = Giovan Battista Pellegrini, „Rapporti sterici e linguistici tra le due sponde occidentale e Mediterraneo”. în *XIV Congresso. Atti*, I, p. 365-367.

- PELLEGRINI, *Ric. ling.* = Giovan Battista Pellegrini, *Ricerche linguistiche balcano-danubiane*, Roma, 1992.
- PELLEGRINI, *Substrata* = Giovan Battista Pellegrini, „Substrata”, în *TRLP*, I, 1980, p. 43-73.
- PENNY, *Re-emergence* = Ralph J. Penny, „The Re-emergence of / as a phoneme in Castilian”. în *ZRPh*, LXXXVIII (1972), p. 463-482.
- PENSADO, *Interferencias estruct.* = J. L. Pensado, „Interferencias estructurales castellano-gallegas: el problema de la geada y sus causas”, în *RFE*, LIII (1970), p. 27-44.
- PENSADO RUIZ, *Orden* = Carmen Pensado Ruiz, *El orden histórico de los procesos fonológicos*, Salamanca, 1983.
- PÉREZ GUERRA, *Afr.* = Irene Perez Guerra, „Africanismos lingüísticos en la República Dominicana. Notas metodológicas”, în *Estudios sobre el español de América y lingüística afro-americana*. Bogota, 1989, p. 354-368.
- PÉREZ SALA, *Interf. ling.* = Paulino Perez Sala, *Intercferencia lingüística del inglés en lo español hablado en Puerto Rico*. Hato Rey, 1973.
- PERGNIER, *Emprunts* = Maurice Pergnier, „À propos des emprunts du français à l'anglais”, în Pergnier, *Français contact*, p. 113-117.
- PERGNIER, *Français contact* = Maurice Pergnier (ed.), *Le Français en contact avec l'anglais. En hommage à Jean Darbelnet*, Paris, 1988.
- PERL, *Creole morphosyntax* = Mathias Perl, „Creole morphosyntax in the Cuban «habla bozal»”, în *SCL*, XXXIII (1982), p. 424-433.
- PERL, *Span. Verb* = Mathias Perl, „Das spanische Verb im Sprachkontakt: Kontinuität von Sprachnormalität”, în *Untersuchungen zum spani.se/ien Verb: ausgewählte Beiträge vom III. internationalen Kolloquium zur Spanischen Sprachwissenschaft, 4.-6.10.1988 in Leipzig*, Berlin, 1989, p. 111-115.
- PETKANOV, *Elem. rom.* = Ivan Petkanov, „Les éléments romans dans les langues balkaniques”, în *X Congres. Actes*, II, p. 1159-1176.
- PEIKANOV, *Elem. roum.* = „L'élément roumain dans les langues balkaniques”, în *DR (Fr.)* III (1975-1976), p. 135-146.
- PETROVICI, *Atlas* = Emil Petrovici, „Bilinguisme, mots d'emprunt et calques linguistiques d'après l'Atlas linguistique roumain”. în *5 Congres. Rponses*. p. 35.

- PETROVICI, *Corel.* = E. Petrovici, „Corelația de timbru a consoanelor rotunjite și nerotunjite în limba română”, în *SCL* III (1952), p. 127-185.
- PETROVICI, *Corel, timbru* = E. Petrovici, „Corelația de timbru a consoanelor dure și moi în limba română”, în *SCL*, I (1950), p. 172-220.
- PETROVICI, *Esquisse* = E. Petrovici. „Esquisse du système phonologique roumain”, în *For Roman Jakobson. Essay on the Occasion of His Sixtieth Birthday. 11 October 1956*, Haga, 1956, p. 382-389.
- PETROVICI, *Hiatus* = Emil Petrovici, „L'hiatus au cours de l'évolution phonétique du roumain”, în *XII Congres. Actele*, I, p. 377-380.
- PETROVICI, *Infl. rom.* = Emil Petrovici, „Influențe românești asupra foneticii sârbești din Banat”, în *DR*, VII (1931-33), p. 172-174. Publicat și în Petrovici, *Studii*, p.,23-24.
- PETROVICI, *Infl. slavă* = E. Petrovici, *Influența slavă asupra sistemului fonemelor limbii române*, București, 1956.
- PETROVICI, *Interpenetration* = Emil Petrovici, „Interpenetration des systèmes linguistiques”, în *10 Congres. Actes*, I, p. 37-56.
- PETROVICI, *Modele* = Emil Petrovici, „Le modèle serbo-croate du système phonologique istro-roumain”. în *Phonologie der Gegenwart*, Köln, 1967, p. 262-272.
- PETROVICI, *Neutre* = Emil Petrovici, „Le neutre en istro-roumain”, în *To Honor Roman Jakobson*, Haga, 1967, p. 1523-1526. Cităm după Petrovici, *Studii*, p. 119-122.
- PETROVICI, *Patrimoine* = E. Petrovici, „Patrimoine hérité et affinités acquises dans l'évolution phonétique du roumain (A propos de l'inflexion des voyelles roumaines c. o)”, în *Recueil*, p. 211-219.
- PETROVICI, *Phonemsystem* = Emil Petrovici, *Kann das Phouemsystem einer Sprachcluch fremden Einfluss umgestalten werden? Zum slavischen Einfluss auf das rumänische Lautsystem*, Haga, 1957.
- PETROVICI, *Phonol. slave* = E. Petrovici, „Interpenetration d'une phonologie slave et d'une morphologie romane”, în *Mélanges linguistiques publiés à l'occasion du VIII' Congrès international des linguistes à Oslo, du 5 au 9 Août 1957*, București, 1957, p. 81-89.
- PETROVICI, *Rezistența* = Emil Petrovici, „Rezistența sistemului fonologie la o puternică influență străină”. în *CL*, X (1964),

- p. 35-39. Traducere franceză în *Zeitschrift für Phonetik und Kommunikationsforschung*, XVII (1964), 2-4, p. 281-285. Cităm după Petrovici, *Studii*, p. 85-89.
- PETROVICI, *Studii* = Emil Petrovici, *Studii de dialectologie și toponimic*, București, 1970.
- PETROVICI, *Traits balk.* = E. Petrovici, „Traits balkaniques communs dans les systemes phonetique du roumain et de l'albanais (la voyelle du type *ă*)”, în *Die Kultur Südosteuropas, ilire Geschichte und ilire Ausdrucks formen*, Munchen, 1964, p. 199-206.
- PETROVICI—NEIESCU, *îlots* = Emil Petrovici—P. Neiescu, „Persistence des îlots linguistiques. Constatations faites à l'occasion de nouvelles enquetes dialectales chez les Istro-roumains, Megleno-roumains et Aroumains”, în *RRL*, X (1965). 4. p. 351-374.
- PETRUCCI, *Hist. development* - P. R. Petrucci, „The historical development of Rumanian /i/”, în Jon Amastae—Grant Goodall—Mario Montalbetti—Marianne Phinney, *Contemporary Research in Românce Linguistics. Papers from the 22nd Linguistic Symposium on Românce Languages. El PasolCd. Juărcz, February 1992*, Amsterdam—Philadelphia, 1995, p. 167-176.
- PETYT, *România* = K.M.Petyt, „România: a multilingual nation”, în *Linguistics*, CLVIII (1975), p. 75-101.
- PFÄFF, *Constraints* = Carol W. Pfaff, „Constraints on language mixing: intrasentential code-switching and borrowing in Spanish-English”, în *Language*, LV (1979), 2, p. 291-318; publicat și în Amastae—Elías—Olivares, *Spanish US*, p. 264-297.
- PFISTER, *Cambio* = Max Pfister, „Cambio linguistico: condizioni di base ed espansione”, în *Linguistica storica e cambiameito linguistico. Atti del XVI Congresso internazionale di stucl. Firenze, 7-9 viaggio 1982*, Roma, 1985, p. 327-341.
- PFISTER, *Superstrat* = Max Pfister, „Le superstrat germanique dans les langues romanes”, în *XIV Congresso. Atti*, I, p. 49-57.
- PHILIPP, *Alsace* = Marthe Philipp, „La prononciation du frangais en Alsace”, în *La Linguistique*, III (1967), 1, p. 63-74.
- PHILIPP, *Transferi* = Marthe Philipp. „Transfert du systeme phonologiques de Blaesheim sur une autre langue. le frangais”, în *9 Congress. Proccdings*, p. 392-397.
- PHILIPPIDE, *Orig. rom.* = Alexandru Philippide, *Originea românilor*, I. II, Iași. 1923, 1928.

- PHILIPPIDE, *Principii* = Alexandru Philippide, *Istoria limbii române. Voi. I, Principii de istoria limbii*, Iași, 1894.
- PHILIPPS, *Influence* = Robert Philipps, „The influence of English on the Ivi in Los Angeles Spanish”, în Ralph W. Ewton, Jr.—Jacob Ornstein (eds.), *Studies in Language and Linguistics, 1972-73*, El Paso, Texas, 1972, p. 201-212.
- PISANI, *Răspuns* = V. Pisani, [Răspuns la Question IV], în *6 Congress. Actes*, p. 332-333.
- PLANGG, *Kontaktsemantik* = Guntram A. Plangg, „Kontaktsemantik im Walgau (Vbg.)”, în *Das zweisprachige Individuum und die Mehrsprachigkeit in der Gesellschaft. Wilhelm Theodor Elwert zum 85. Geburtstag*, Stuttgart, 1991, p. 109-112.
- PLANGG, *Rätorum. Lchnübersetz.* = Guntram A. Plangg, „Ratoromanische Lehnübersetzungen im Alemanischen Vorarlbergs”, în *Munclart und Name im Sprachkontakt. Festschrift für Măria Hornung zum 70. Geburtstag*, Viena, 1990, p. 117-125.
- PLANGG, *Sprach. Interf.* = Guntram Plangg, „Sprachliche Interferenzen im Ladinischen des Gadertals”, în Meid—Heller, *Sprachkontakt*, p. 187-194.
- POALELUNGI, *Raporturi* = Gheorghe Poalelungi, „Observații asupra unor raporturi lingvistice franco-române”, în *XII Congress. Actele*, II, p. 923-925.
- POGHIRC, *Elem. aut.* = C. Poghirc, „Considerations sur les elements autochtones de la langue roumaine”, în *RRL*, XII (1967), p. 19-36.
- POGHIRC, *Influența* = C. Poghirc, „Influența autohtonă”, în *Istoria limbii române* (redactor responsabil: I. Coteanu), voi. II, București. 1969, p. 313-365.
- POGHIRC, *Val. phon.* = C. Poghirc, „La valeur phonetique de l'oscillation graphique thrace *ale* à la lumiere des donnees des langues balkaniques modernes”, în *Studii clasice*, III (1961), p. 33-37.
- POGHIRC, *Vocalele* = C. Poghirc, „Vocalele rom. *ă*, alb. *e*, bulg. *ѣ* și oscilația *a/c* în grafia cuvintelor trace”, în *SCL*, XI (1960), p. 657-660.
- POHL, *Bilinguismes* = J. Pohl, „Bilinguismes”, în *RRL*. X (1965), p. 343-349.
- POIRIER, *Anglicisme* = Pascal Poirier, „L'anglicisme au Quebec et l'heritage frangais”, în *Travaux de linguistique quebecoise*, II (1978), p. 43-83.

- POIRIER, *Parler* = Pascal Poirer, *Le parler franco-acadien et ses origines*, Quebec, 1928.
- POKORNY, *Substrattheorie* = J. Pokorny, „Substrattheorie und Urheimat der Indogermanen“, în *Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien*, LXVI (1936), p. 69 și urm.
- POLAK, *Răspuns* = V. Polák, [Răspuns la Question IV], în *6 Congres. Actes*, p. 334.
- POLIVANOV, *Perception* = Evgenij Polivanov, „La perception des sons d'une langue étrangère“, în *TCLP*, IV (1931), p. 79-96.
- POPESCU, *Sufixe* = Magdalena Popescu, „Sufixe productive și neproductive“, în *SCL*, IX (1958), 2, p. 243-260.
- POPESCU, *Top.* = Magdalena Popescu, „Observații asupra topicii atributului adjectival în limba română“, în *Studii de gramatică*, III (1961), p.161-178.
- POPLACK—SANKOFF, *Borrowing* = Shana Poplack—David Sankoff, „Borrowing: the synchrony of integration“, în *Linguistics*, XXII (1984), p. 99-135.
- POPOVIC, *Geschichte* = I. Popovic, *Geschichte cler serbokroatischen Sprache*, Wiesbaden, 1960.
- POSNER, *Creoles* = Rebecca Posner, „La românie des creoles à base lexicale romane“, în *XIX Congres. Actes III*, p. 251-263.
- POSNER, *Lang. conflict* = Rebecca Posner, „Language conflict in Române: decline, death and survival“, în *TRLP*, V, p. 41-75.
- POSNER, *Lang. symbiosis* = Rebecca Posner, „Language conflict or language symbiosis? Contact of other Române varieties with Castilian“, în *Essays in Spanish linguistics presented to F. W. Hodcroft*, Oxford, 1992, p. 1-18.
- POSNER—ROGERS. *Bilingualism* = Rebecca Posner—Kenneth H. Rogers, „Bilingualism and language conflict in Rhaeto-Romance“. în *TRLP*, V, p. 231-252.
- POST, *Rom. Entlehnungen* = Rudolf Post, *Romanische Entlehnungen in den westmitteldeutschen Mundarten. Diatopische, diachrone und diastratische Untersuchungen zur sprachlichen Interferenz am Beispiel des landwirtschaftlichen Sachwortschatzes*, Wiesbaden, 1982.
- POTTIER. *Formation* = Bernard Pottier, „La formation des parlers creoles“. în *5 Coloquio internacional de estudos luso-brasileiros (Coimbra, 1963)*, Actas, III, Coimbra, 1966, p. 373-379.
- POTTIER, *Galicismos* = Bernard Pottier, „Galicismos“, în *ELH*, II, p. 127-151.

- POUSADA—POPLACK, *Verb system* = Alicia Pousada—Shana Poplack, „No case for convergence: The Puerto Rican Spanish verb system in a language-contact situation“, în Joshua Fishman—Gary D. Keller (eds.), *Bilingual! education for Hispanic students in the United States*, New York, 1982, p. 81-96.
- POUSLAND, *Etude* = Edward Pousland, *Etude semantique de l'anglicisme dans le parler franco-américain de Salem (Nouvelle Angleterre)*, Paris, 1933.
- PREDMORE, *-al* = R. L. Predmore, „El sufijo *-al* en el español de Guatemala“, în *NRFH*, VI (1952), p. 140-144.
- PROFILI, *Romanisation* = Olga Profili, „La romanisation d'un parler grec de l'Italie du Sud par les parlers romans environnants“, în *XVI Congres. Actes*, II, p. 127-139.
- PURCZINSKY, *Rom. hist. phon.* = Julius Purczinsky, „Române historical phonology“, în *TRLP*, I, p. 77-104.
- PUȘCĂRIEI, *Etudes* - Sextil Pușcariu, *Etudes de linguistique roumaine*, Cluj—București, 1937.
- PUȘCARIU, *LR I, II* = Sextil Pușcariu, *Limba română. Voi. I: Privire generală, voi. II Rostirea*, București, 1940, 1959.
- PUȘCARIU, *St. istr. II* = Sextil Pușcariu, *Studii istoromâne*, II, București, 1926.
- PY, *Bilinguisme* - Bernard Py, „Bilinguisme, exlinguisme et acquisition: rôle de L1 dans l'acquisition de L2“, în *Travaux Neuchâtelois de Linguistique*, XVII (1991), p. 147-161.
- QUILIS, *Anglicismos* = Antonio Quilis, „Anglicismos en el español de Madrid“, în *Athlon. Stavra Grammatica in honorem Francisci R. Adrados*, I, Madrid, 1984.
- QLULIS, *Arabismos* = Antonio Quilis, „Arabismos en la lengua española hablada en Madrid“, în *AFA*, XXXVI-XXXVII (1984-1985) [= *Homenaje al Prof. Tomás Buesa Olivér*], 2, p. 127-135.
- QUILIS, *Galicismos* = Antonio Quilis, „Galicismos en la lengua española hablada en Madrid“, în *Philologica Hispaniensis, In honorem Manuel Alvar. I, Dialectologia*, Madrid, 1983, p. 537-547.
- QUILIS, *Helenismos* = Antonio Quilis, „Helenismos en la lengua española hablada en Madrid“, în *RLiR*, XLVIII (1984), p. 297-309.

- QUILIS, *Hispanismos* = Antonio Quilis, *Hispanismos en cebuano. Contribucion al estudio de la lengua espanola en Filipinas*, Madrid, 1976.
- QUILIS, *Infl. esp.* = Antonio Quilis, „Influencia de la lengua espanola en la cebuana”, în *Ling. Educ.*, p. 557-571.
- QUILIS, *Sort esp.* = Antonio Quilis, „Le sort de l'espagnol aux Philippines: un probleme de langues en contact”, în *RLiR*, XLIV (1980), p. 82-107.
- RABANALES, *Terminos* = Ambrosio Rabanales, „Terminos de base indigena y extranjera en el lexico relativo al cuerpo humano del habla culta de Santiago de Chile”, în *Philologica Hispaniensa. In honorcm Manuel Alvar. I, Dialectologia*, Madrid, 1983, p. 549-564.
- RACOVITĂ, *Notes* = C. Racoviță, „Notes sur le bilinguisme”, în *BL*, VI (1938), p. 238-242.
- RAEVSKIJ, *Contactele* = N. D. Raevskij, *Contactele românilor răsăriteni cu slavii pe bază de date lingvistice*, Chișinău, 1988.
- READ, *Louisiana* = William A. Read, *Louisiana French*, Baton Rouge, La., 1931.
- READ, *Words* = William A. Read, „Some Louisiana French words”, în *Zeitschrift für französische Sprache und Literatur*, LXI (1938), p. 62-84.
- RfICATAS, *Bilinguisme* = B. Recatas, *L'etat actuel du bilinguisme chez les Macedo-roumains du Pinde et le role de la femme dans le langage*, Paris, 1934.
- REGAMEY, *Contribuție* = Constantin Regamey, [Contribuție la Martinet, *Affinité*], în *7 Congress. Proccdings*, p. 129-130.
- REGAMEY, *Discuție* = Constantin Regamey, [Discuție la Martinet, *Affinité*], în *7 Congress. Proccdings*, p. 452-456.
- REICHENKRON, *Vigesimalsystem* = G. Reichenkrooi, „Einige grundsätzliche Bemerkungen zum Vigesimalsystem”, în *Festgabe E. Gamillscheg*, Tübingen, 1962, p. 164-184.
- REINER, *Dubletten* = E. Reiner, *Die etymologischen Dubletten des Französischen. Eine Einführung in die historische Wortlehre*, Viena, 1980.
- REINHEIMER RÎPEANU, *Cuvinte* = Sanda Reinheimer Rîpeanu, „Cuvinte de origine franceză?”, în *SCL*, XXXVIII (1987), p. 110-114.
- REINHEIMER RÎPEANU, *Derivat* = Sanda Reinheimer Rîpeanu, „Derivat sau împrumut?”. în *SCL*, XL (1989), 2, p. 373-379.

- REINHEIMER RÎPEANU, *Elem. slave* = Sanda Reinheimer Rîpeanu, „L'element slave du roumain en perspective romane”, în *RLiR*, XLVIII (1984), p. 187-199.
- REINHEIMER RÎPEANU, *Emprunts* = Sanda Reinheimer Rîpeanu, „Sur l'adaptation phonetique des emprunts latins en frangais”, în *RLiR*, LIV (1990), p. 77-91.
- REINHEIMER RÎPEANU, *Semantica* = Sanda Reinheimer Rîpeanu, „Despre semantica împrumuturilor franceze în limba română”, în *SCL*, XXXVI (1985), p. 448-450.
- REINHEIMER RÎPEANU—SĂLIȘTEANU, *Unelte* = Sanda Reinheimer Rîpeanu—Oana Sălișteanu, „împrumuturi slave vechi în română în perspectivă romanică. Numele de unelte”, în *SCL*, XXXVI (1985), 2, p. 103-114.
- RENZI, *Article* = Lorenzo Renzi, „The Rumanian Article as a Balkanism”, în *Variatio linguarum*, p. 217-225.
- RENZI, *Interferenza* = L. Renzi, „Per lo studio dell'interferenza linguistica”, în *SLI, L'insegnamento dell'italiano in Italia e Tes-tero*, II, Roma, 1971, p. 603-615.
- RENZI, *Introd.* = L. Renzi, con la collaborazione di G. Salvi, *Nuova introduzione alla filologia romanza*, Bologna, 1985.
- RESETAR, *Dialekt* = Milan Resetar, *Der stokavische Dialekt*, Viena, 1907.
- RESETAR, *Kolonien* - Milan Resetar, *Die serbokroatischen Kolonien Süditaliens*, Viena, 1911.
- RETMAN, *Adaptation* - Roman Retman, „L'adaptation phonetique des emprunts à l'anglais en frangais”, în *La Linguistique*, XIV (1978), p. 111-124.
- REY-DEBOVE, *Dafin, lexic.* = J. Rey-Debove, „La defimtion lexicographique. Recherches sur l'equation semique”, în *Cahiers de Lexicologie*, VIII (1966), p. 71-94.
- REY-DEBOVE, *Semiotique* = J. Rey-Debove, „La semiotique de l'emprunt lexical”, în *TraLiLi*, XI (1973), p. 109-123.
- REZENDE F. MATIAS, *Bilinguismo* = Măria de Fătima de Rezende F. Matias, „Bilinguismo e niveis sociolinguísticos numa região luso-espanhola (Concelhos de Alandroal, Campo Maior, Elvas e Olivenga)”, în *RPF*, XVIII-XIX (1984), p. 1-430.
- RICHTER, *Beiträge* = Elise Richter, *Beiträge zur Geschichte der Romanismen. I: Chronologische Phonetik des Französischen bis zum Encl des 8. Jahrhunderts.* Halle. 1934.

- RIEGLER, *Sprachmischung* = R. Riegler, „Italienisch-spanische Sprachmischung”, în *Neuere Sprachen*, XXIX (1921), p. 218-221.
- RINDLER SCHJERVE, *Mmorites* = Rosita Rindler Schjerve, „Les minorites et la linguistique de contact-methodes de recherches”, în U. Ammon—K. J. Mattheier—P. H. Nelde (eds.), *Sociolinguistica. Internationale Handbvch für europäische Soziolinguistik*, Tübingen, 1990, p. 4-18.
- RINDLER SCHJERVE, *Sard.: ital.* = Rosita Rindler Schjerve, „Sardinian: Italian”, în *TRLP*, V, p. 271-294.
- RINDLER SCHJERVE, *Sprachkontakt* = Rosita Rindler Schjerve, *Sprachkontakt auf Sardinien. Soziolinguistische Untersuchungen des Sprachenwechsels im ländlichen Bcrich*, Tübingen, 1987.
- RIVAROLA, *Biling. esp. andino* = J.L. Rivarola, „Bilinguismo historico y espanol andino”, în *Actas del IX Congreso de la Asociacion Internacional de Hispanistas (Berlin, 18-23 de agosto de 1986)*, Frankfurt, 1989, p. 153-163.
- RIZESCU, *do- pro'-, z-* = I. Rizescu, „do-, pro'-, z-”, în *Formarea cuvintelor în limba română* (redactori responsabili: A. Graur și Mioara Avram), voi. II, *Prefixele*, București, 1978, p. 98-100, 100-200, 254-256.
- ROBCIUC, *Interferențe* = Ion Robciuc, „Interferențe morfologice româno-ucrainene”, în *XII Congres. Actele*, II, p. 1109-1112.
- ROBCIUC = Ion Robciuc, *Raporturile lingvistice româno-ucrainene. I. Elemente românești în ucraineană*, București, 1996.
- ROBERT = Paul Robert. *Dictionnaire alphabehquc & analogique de la langue française*, Paris, 1970.
- ROBERTS, *Lang. cont.* - Roda P. Roberts, „Languages in contact: the influence of English on French in Canada as seen through the eyes of Jean Darbelnet”, în Pergnier, *Francais contact*, p. 39-55.
- ROBINS, *History* = R. H. Robins, *A short history of linguistics*, Londra, 1967.
- ROBINS—UHLENBECK, *Endangered Lang.* = Robert H. Robins—Eugenius M. Uhlenbeck (eds.), *Endangered Languages*, Oxford—New York, 1991.
- ROBL, *Infl. lupi* = Alfonso Robi, „Alguns problemas da influencia tupi na fonetica e morfologia do portugues popular no Brasil”. în *Lctras* (Curitiba), XXXIV (1985), p' 155-179.

- ROBLES—BRUCE, *Transculturacion* = Carlos Robles—Roberto D. Bruce S., „Transculturacion lingüística”, în *Las lenguas de Mexico*, II, Mexico, 1975, p. 111-128.
- ROCCHI, *Lat. e rom.* = Luciano Rocchi *Latinismi e romanismi antichi nella lingue slave meridionali*, Udine, 1990.
- ROHLFS, *Avatars* = Gerhard Rohlfs, „Les avatars du latin vulgaire: promenade geographie linguistique à travers les langues romanes”, în *XII Congres. Actele*, I, p. 18-46.
- ROHLFS, *Entwicklung* = Gerhard Rohlfs, „Zu der Entwicklung von -/- im Romanischen”, în *Festschrift E. Weclisler*, Berlin, 1929, p. 388-401.
- ROHLFS, *Germ. Inversion* = Gerhard Rohlfs, „Germanische Inversion in der România?”, în *Festschrift für Helmut Stimm zum 65. Geburtstag. Fakten und Theorien. Beiträge zur romanischen und allgemeinen Sprachwissenschaft*, Tübingen, 1982, p. 241-244.
- ROHLFS, *Gram.* = Gerhard Rohlfs, *Grammatica storica della lingua italiana e dei suoi dialetti*, I—III, Roma, 1966-1969.
- ROHLFS, *Griech. Sprachgeist* = Gerhard Rohlfs, *Griechischer Sprachgeist im Südtalien (Zur Geschichte der inneren Sprachnorm)*, München, 1947.
- ROHLFS, *Perdita* = Gerhard Rohlfs, „La perdita dell'infin[itiv]o nelle lingue balcaniche e nell'Italia meridionale”, în *Omagiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii vârstei de 70 de ani*, București, 1958, p. 733-744.
- ROHLFS, *Rom. Lehnübersetz.* = Gerhard Rohlfs, „Romanische Lehntübersetzungen aus germanischer Grundlage”, în *Festschrift Kurt Baldinger zum 60. Geburtstag. 17 November 1979*, II, Tübingen, 1979, p. 805-812.
- ROHLFS, *Substratforschung* = G. Rohlfs, „Zur Methodologie der romanischen Substratforschung (Substratomanie und Substratophobie)”, în *Syntactica und Stilistica. Festschrift für E. Gamillscheg*, Tübingen, 1957, p. 459-509.
- ROHLFS, *Vorlat. Einflüsse* = Gerhard Rohlfs, „Vorlateinische Einflüsse in den Mundarten des heutigen Italiens?”, în *GRM*, XVIII (1930), p. 37-56.
- ROHLFS, *Zählung* = G. Rohlfs, „Die Zählung nach Zwanzigern im Romanischen”, în *Archiv für das Studium cler neueren Sprachen*, CLXXXIII (1943), p. 126-131.
- ROJAS, *Cont. ling.* = Elena M. Rojas, „Acerca de una situation de contacto linguistico en el noroeste argentino”, în *Philologia*

- Hispaniensiã. In Honorem Manuel Alvar*, I, *Dialectologia*, Madrid, p. 573-582.
- ROJAS, *Lenguaje* = Elena M. Rojas, „Lenguaje y realidad regional en los cuentos del noroeste argentino”, în *Estudios Filológicos*, XVIII (1983), p. 85-95.
- ROMAINE, *Pidgin lang.* = Suzanne Romaine, *Pidgin and creole languages*, Londra—New York, 1989.
- RONA, *Dial. front.* = Jose Pedro Rona, *El dialecto „fronterizo” del Norte del Uruguay*, Montevideo, 1959.
- ROSARIO, *Esp. Am.* = Ruben del Rosario, *El español de America*, ed. II, Rio Piedras, 1979.
- ROSENBLAT, *Buenas* = Angel Rosenblat, *Buenas y malas palabras en el castellano de Venezuela*, ed. IV, Madrid, 1974.
- ROSENBLAT, *Contactos* = Angel Rosenblat, „Contactos interlingüísticos en el mundo hispánico: el español y las lenguas indígenas de America”, în *Actas del Segundo Congreso Internacional de Hispanistas*, Nijmegen, 1967, p. 109-154.
- ROSENSTAND-HANSEN, *Artikelsystemet* = A. Rosenstand-Hansen, *Artikelsystemet i rumænsk*, Copenhagen, 1952.
- ROSETTI, *Infl. slave* = A. Rosetti, „Les diphtongues roumaines ea, oa et l'influence slave”, în *Association internationale des études sud-est européennes. Bulletin* III (1965), p. 47-48.
- ROSETTI, *Istoria* = A. Rosetti, *Istoria limbii române de la origini până în secolul al XVII-lea*, București, 1968.
- ROSETTI, *Langue mixte* = A. Rosetti, „Langue mixte et mélange de langues”, în *Acta linguistica*, V (1945-49), p. 73-79.
- ROSETTI, *Ling. balk.* = A. Rosetti, *La linguistique balkanique, suivie par Le nouveau en linguistique dans l'oeuvre de A. Rosetti*, București, 1985.
- ROSETTI, *Linguistica* = A. Rosetti, *Linguistica*, Haga, 1965.
- ROSETTI, *Mei. ling.* = A. Rosetti, *Melanges de linguistique et de philologie*, București—Copenhaga, 1947.
- ROSETTI, *Place* = A. Rosetti, „A propos de «la place du roumain»,” în *Beiträge zur romanischen Philologie*, II (1963) p. 125-133.
- ROSETTI, *Recherches* = A. Rosetti, *Recherches sur les diphtongues roumaines*, publicées par, București, 1959.
- ROSETTI, *roum. ă* = A. Rosetti, „Balcanica. Sur roum. ă”, în *LB*, XI (1960), p. 19-70.

- ROSETTI, *Slavo-romanica* = A. Rosetti, „Slavo-romanica. Sur la constitution du système vocalique du roumain”, în *Romano-slavica* (1958), p. 27-30.
- ROSSEBASTIANO BART, *Infl. Piemonte* = Aldo Rossebastiano Bart, „Influssi stranieri sull'italiano regionale del Piemonte nei corredi nuziali canavesani del Seicento”, în *Elem. stranieri*, p. 23-42.
- ROTTENBERG, *Argot* = Michel Rottenberg, „L'argot franco-turc du lycée de Galatasaray”, în *Le Français Moderne*, V (1937), p. 161-170.
- ROZENCVEJG, *Interference* = V. Ju. Rozencvejg, *Linguistic interference and convergent change*, Haga-Paris, 1976.
- RUBATTEL, *Recherches* = C. Rubattel, „Recherches sur les langues en contact”, în *Etudes de linguistique appliquée*, XXI (1976), p. 20-32.
- RUBIN, *Bilinguismo* = Joan Rubin, *National bilingualism in Paraguay*, Haga—Paris, 1968. Versiune spaniolă: *Bilinguismo național en el Paraguay*, Mexico, 1974.
- RUNGGALDIER, *Sprach. Interferenz* = Heidi Runggaldier, „Zum Problem der sprachlichen Interferenz im Grodnerischen”, în Meid—Heller, *Sprachkontakt*, p. 203-217.
- RYAN, *Italians* = J. S. Ryân, „The Italians and their language in "Australia";” în *Orbis*, XXII (1973), 2, p. 488-519.
- SABATER, *Más datos* = A. Jimenez Sabater, *Más datos sobre el español de la República Dominicana*, Santo Domingo, 1975.
- SALA, *Amer.* = Marius Sala, „Evolución interna o influencia externa en el español de America”, în *Actas del I Congreso internacional sobre el español de America*, Madrid, 1987, p. 197-206.
- SALA, *Balkan Române* = Marius Sala, „Balkan Române: Rumanian”, în *TRLP*, V, p. 327-342.
- SALA, *Considerations* = Marius Sala, „Considerations sur les mots d'origine autochtone dans les langues romanes”, în *Festschrift für Johannes Hubschmid zum 65. Geburtstag. Beiträge zur allgemeinen, indo-germanischen und romanischen Sprachwissenschaft*, Berna—München, 1982, p. 261-265.
- SALA, *Contributions* = Marius Sala, *Contributions à la phonétique historique du roumain*, Paris, 1976.
- SALA, *Dispariția* = Marius Sala, „Observații asupra dispariției limbilor”, în *Probleme de lingvistică generală*, III (1961), p. 107-124. Cităm după Sala, *Estudios*, p. 9-45.

- SALA, *Distrib. sin.* = Marius Sala, „Distribuția sinonimelor în spaniola americană”, în *SCL*, XXV (1974), p. 267-274
- SALA, *Elem. bale.* = Marius Sala, „Elementos balcánicos en el judeo-español”, în *XI Congreso. Actas*, IV, p. 2151-2160.
- SALA, *Estudios* = Marius Sala, *Estudios sobre el judeoespañol de Bucarest*, Mexico, 1970.
- SALA, *Fenomeno* = Marius Sala, „Un fenomeno dialectal español n » n'”, în *AdeL*, XII (1974), p. 189-196.
- SALA, *Fonemas* = Marius Sala, „Los fonemas Igl, HI en el judeoespañol”, în *Studia hispanica, in honorem Rafael Lapesa*, I, Madrid, 1972, p. 521-523.
- SALA, *Num.* = Marius Sala, „Langues en contact: les numeraux”, în *Folia Lingüística*, XXII (1988), p. 153-160.
- SALA, *Phonetique* = Marius Sala, *Phonetique et phonologie du judeo-espagnol de Bucarest*, Haga—Paris, 1971.
- SALA, *Polimorfismo* = Marius Sala, „Algunos casos de polimorfismo en el judeo-español de Bucarest”, în *Philologia Hispaniensa. In honorem Manuel Alvar*, I, *Dialectologia*, I, Madrid, 1983, p. 583-591.
- SALA, *Polisemia* = Marius Sala, „Disparația limbii și polisemia”, în *Probleme de lingvistică generală, IV* (1962), p. 146-156. Cităm după Sala, *Estudios*, p. 46-65.
- SALA, *Relations* = Marius Sala, „Les relations entre les mots latins et ceux d'autres origines dans le roumain commun”, în *RRL*, XXV (1980), 5, p. 585-587.
- SALA, *Sibilantes* = Marius Sala, „Las sibilantes en el istro-rrumano”, în *Homenaje a Álvaro Galmes de Fuentes*, II, Madrid, 1985, p. 185-188.
- SALA, *sută.* = Marius Sala, „Limbi în contact: rom. sută”, în *SCL*, XXXVI (1985), 5, p. 451-452.
- SALA, *Vital.* = Marius Sala, „Sobre la vitalidad de los indigenismos hispanoamericanos”, în *BFUCH*, XXXI (1980-1981) (*-Homenaje a Ambrosio Rabanales*) I, p. 429-434.
- SALA, *Vocabulario* = Marius Sala, „Sobre el vocabulario del judeoespañol”, în *Festschrift Karl Baldinger zum 60. Geburtstag, 17. November 1979*, Tübingen, 1979, p. 910-916.
- SALA, *Vocabularul* = Marius Sala (coord.), *Vocabularul reprezentativ al limbilor romanice*, București, 1988.
- SALA—MUNTEANU—NEAGU—ȘANDRU—OLTEANU, *America* = Marius Sala (coord.). Dan Munteanu, Valeria

- Neagu, Tudora Șandru-Olteanu, *El español de America, I, Lexico*, Bogota, 1982.
- SALA—MUNTEANU—NEAGU—ȘANDRU—OLTEANU, *Lex. ind.* = Marius Sala, Dan Munteanu, Valeria Neagu, Tudora Șandru-Olteanu, *El lexico indigena del español americano. Apreciaciones sobre su vitalidad*, Mexico-București, 1977.
- SALVADOR, *Lusismos* = G. Salvador, „Lusismos”, în *ELH*, II, p. 239-261.
- SALVERDA DE GRAVE, *Mots* = J. J. Salverda de Grave, „Quelques observations sur les mots d'emprunt”, în *Rom. Forsch.*, XXIII (1907) (*^Melanges Chabaneau*), p. 145-153.
- SANDBELD, *Interferences* = Kr. Sandfeld, „Problemes d'interferences linguistiques”, în *4 Congres. Actes*, p. 59-61.
- SANDBELD, *Ling. balk.* = Kr. Sandfeld, *Linguistique balkanique*, Paris, 1930.
- SANDBELD, *Syntaxe comp.* = Kr. Sandfeld, „Note de syntaxe comparee des langues balkaniques”, în *RIEB*, I (1934-35), p. 100-107.
- SANDBELD-JENSEN, *Calques* = Kr. Sandfeld-Jensen, „Notes sur les calques linguistiques”, în *Festschrift Wilhelm Thomsen*, Leipzig, 1912, p. 166-173.
- SANDBELD-JENSEN, *Infinitivs* = Kr. Sandfeld-Jensen, „Der Schwund des Infinitivs im Rumanischen und den Balkansprachen”, în *Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig*, IX (1902), p. 75-131.
- SANDBELD—SKOK, *Langues* = Kr. Sandfeld—P. Skok, „Langues balkaniques”, în *RIEB*, II (1936), p. 465-481.
- SANTAMARINA FERNÁNDEZ, *Efectos* = Anton Santamarina Fernández, „Efectos de contacto linguistico na toponimia galega”, în *Homenagem a Joseph M. Piel, por ocasião do seu 85 aniversário*, Tübingen, 1988, p. 87-96.
- SAPIR, *Language* = E. Sapir, *Language, an introduction to the study of speech*, New York, 1939.
- SAPIR, *Linguistique* = E. Sapir, *Linguistique*, Paris, 1968.
- SASSE, *Lang. death* = Hans-Jürgen Sasse, *Theory of language death and language decay and contact-induced change: similarities and differences*, Köln, 1990.
- SAUSSURE, *Cours* = F. de Saussure, *Cours de linguistique generale*, Paris—Lausanne, 1916.
- SAUVAGEOT, *Discuție* = A. Sauvageot, [Discuție la Question IV], în *6 Congres. Actes*, p. 497-501.

- SAUVAGEOT, *Probleme* = A. Sauvageot, „Probleme de la structure interne (innere Sprachform) et du bilinguisme”, în *5 Congres. Rapports*, p. 19-39.
- SAVIC—POPA, *Bilinguisme* = M. D. Savic—Ş. Popa, „Quelques aspects du bilinguisme dans la zone linguistique roumaino-serbo-croate”, în *Linguistica*, XVII (1978), p. 131-141.
- SAWYER, *Aloofness* = Janet B. Sawyer, „Aloofness from Spanish influence in Texas English”, în *Word*, XV (1959), p. 270-281.
- SĂLIŞTEANU, *împrum. lat.* = Oana Sălişteanu, „împrumutat sau moştenit? Despre împrumuturile latineşti în limbile romănice occidentale”, în *SCL*, XXXVIII (1987), p. 105-109.
- SCAVNICKY, *Dial. hisp.* = G. E. Scavnicky, *Dialectologia hispano-americana. Estudios actvales*, Washington, 1980.
- SCAVNICKY, *Sufijos* = G. Scavnicky, „Los «sufijos» no espanoles y las innovaciones sufijales en el espanol centroamericano”, în *Thesaurus*, XXIX (1974), 1, p. 68-117.
- SCHALLER, *Balkansprachen* = Helmut Wilhelm Schaller, *Die Balkansprachen. Eine Einfithrung in die Balkanphilologie*, Heidelberg, 1975.
- SCHELUDKO, *Rum. Elem.* = D. Scheludko, „Rumânische Elemente im Ukrainischen”, în *Balkan-Archiv*, I (1926), p. 113-146.
- SCHLEMMER, *Germ. Superstrat* = Gerd Schlemmer, *Die Rolle des germanischen Superstrats in der Geschichte der romanischen Sprachwissenschaft*, Hamburg, 1983.
- SCHLIEBEN-LANGE, *Mort langues* = Brigitte Schlieben-Lange, „A propos de la mort des langues”, în *XVI Congresso. Atti*, II, p. 381-388.
- SCHLIEBEN-LANGE, *Occit.: French* = Brigitte Schlieben-Lange, „Occitan: French”, în *TRLP*, V, p. 209-230.
- SCHLIEBEN-LANGE, *Okz. Kat.* = Brigitte Schlieben-Lange, *Okzitanisch und Katalanisch. Ein Beitrag zur Soziolinguistik ziveier romanischer Sprachen*, Tubingen, 1971.
- SCHMAUS, *Distribution* = A. Schmaus, „Zur Bestimmung der Distribution und Funktion ti'irkischer Lehnwörter”, în *Beiträge zur Süidosteuropa Forschung*, 1970, p. 153-165.
- SCHMID, *Zahlwörter* = H. Schnnd. „Zur Entwicklungsgeschichte der romanischen Zahlwörter”, în *VRom.* XXIII (1964), p. 186-231.

- SCHMITT, *Cat.* = Christian Schmitt, „A propos des catalanismes du frangais contemporain”, în *La Corona de Aragon*, p. 303-308.
- SCHMITT, *Italien* = Ch. Schmitt, „Italien im Kontakt mit Sudost-und Osteuropa. Zur Beschreibung der slawischen Lehngutes im Italien”, în *România et Slavia Adriatica. Festschrift fur Z. Muljadic*, Hamburg, 1987, p. 151-167.
- SCHMITT, *Sem. Motivation* = Hans Joachim Schmitt, „Die semantische Motivation lexikalischer Entlehnungen. Untersuchungen an Anglizismen im Franzosischen”, în *Caudmont, Sprachen*, p. 71-95.
- SCHUCHARDT, *Brevier* = Hugo Schuchardt, *Brevier*, L. Spitzer (ed.), Halle, 1928.
- SCHUCHARDT, *Klass.* = Hugo Schuchardt, *Ober die Klassifikation der romanischen Mundarten*, Graz, 1900.
- SCHUCHARDT, *Vokalismus* = Hugo Schuchardt, *Der Vokalismus des Vulgärlateins*, I—III, Leipzig, 1866-1868.
- SCHUMACHER DE PENA, *Puno* = Gertrud Schumacher de Pena, „El pasado en el espanol andino de Puno, Peru”, în *Romanica Europea et Americana. Festschrift fur Harri Meier*, 8. Januar 1980, Bonn, 1980, p. 553-558.
- SCHUMANN, *Typologie* = K. Schumann, „Zur Typologie und Gliederung der Lehnprägungen”, în *Zeitschrift fur slavische Philologie*, XXXII (1965), p. 61-90.
- SCHWARTZ, *Am. speech* = William Leonard Schwartz, „American speech and Haitian French”, în *American Speech*, XXIV (1949), p. 282-285.
- SCHWARZWALD, *Fusion* = Ora (Rodrigue) Schwartzwald, „The fusion of the Hebrew-Aramaic lexical component in Judeo-Spanish”, în Benabu—Sermoneta, *Judeo-Romance*, p. 139-159.
- SECHE, *mini-* = Luiza Seche, „Elementul de compunere *mini-*”, în *SMFC*, V (1969), p. 37-49.
- SECO, *Cat. sint.* = Manuel Seco, „Un catalanismo sintáctico en el espanol de hoy”, în *La Corona de Aragon*, p. 309-318.
- SEIDEL, *Elemente* = Eugen Seidel, *Elemente sintactice slave în limba romană*, Bucureşti, 1958.
- SELISCEV, *Langues balk.* = A. Seliscev, „Des traits linguistiques coimnuns aux langues balkaniques”, în *RESL*, V (1925), p. 38-57.

- SEPHIHA, „Christianismes” = Haini Vidai Sephiha, „«Christianismes» en judeo-espagnol (calque et vernaculaire)”, în *IJSL*, XXX (1981), p. 73-88.
- SEPHIHA, *Ladino* = Haini Vidai Sephiha, *Le ladino, judeo-espagnol calque. Dcutronome. Versions de Constantinople (1547) et de Ferrare (1553). Edition, etude linguistique et lexicque*, Paris, 1973.
- SEPHIHA, *Langues calques* = Haïm Vidai Sephiha, „Langues juives, langues calques et langues vivantes”, în *La Linguistiqw*, VIII (1972), 2, p. 59-68.
- SEPHIHA, *Le ladino* = Haim Vidai Sephiha, *Le ladino (judeo-espagnol calque). Structure et evolution d'unc langue liturgique*, Paris, 1979.
- SEPHIHA, *Problematique* = Haïm Vidai Sephiha, „Problematique du judeo-espagnol”. în *BSL*, LXIX (1974), p. 159-189.
- SGROI, *Intcrferenze* = Salvatore Claudio Sgroi, *Intcrferenze fonologiche, morfo-sintattiche e Icscicali fra l'arabo e il siciliano*, Palermo, 1986.
- SILEONI DE BIAZZI, *Penetration* = G. Sileoni de Biazzi, „Penetration del guarani en la fonetica, morfosintaxis, lexico y entonacion del espanol hablado en Misiones”, în *Primeras Jornadas Nacionales de Dialectologia*, Tucumân, 1983, p. 381-386.
- SILVA-CORVALÂN, *Bilingualism* = Carmen Silva-Corvalân, „Bilingualism and language change: the extension of *estar* in Los Angeles Spanish”, în *Language*, LXII (1986), p. 587-608.
- SILVA-CORVALÂN, *Current issues* - Carmen Silva-Corvalân, „Current issues in studies of language contact”, în *Hispania* (Cincinnati), LXXIII (1990), p. 162-176.
- SILVA-CORVALÂN, *Esp. E.U.* = Carmen Silva-Corvalân, „El espanol actual en Estaclos Unidos”, în *Historia y presente del espanol de America*, Valladolid, 1992, p. 827-856.
- SILVA-CORVALÂN, *Modality* = Carmen Silva-Corvalân, „Modality and semantic change”, în *Historical Seviantics — Historical Word Formation*, Berlin, 1985, p. 547-572.
- SILVA-CORVALÂN. *Past* = Carmen Silva-Corvalân, „Past and present perspectives on language change in US Spanish”, în *IJSL*, LXXIX (1989), p. 53-66.
- SILVA-CORVALÂN, *Subj. expres.* = Carmen Silva-Corvalân, „Subject expression and placement in Mexican-American Spanish”. în Amastae—Elias-Olivares. *Spanish US*. p. 93-120.

- SILVEIRA BUENO, *Infl. it.* = Francisco de Silveira Bueno, „Influencias italianas no portugues do Brasil”, în *Orbis*, XIII (1964), p. 240-252.
- SILVERSTEIN, *Chinook* - Michael Silverstein, „Chinook jargon: language contact and the problem of multi-level generative systems”, în *Language*, XLVIII (1972), p. 378-406, 596-625.
- SIMONYI, *Syntax* = S. Simonyi, „Slavisches in der ungarischen Syntax”, în *Finnischugriscnc Forschungen*, XII (1912), p. 142-147.
- SIVERS, *Disl. gramm.* = Fanny de Sivers, „Une distinction graimiiaticale sauvee par l'emprunt. Une preposition lettone au service du systeme casuel live”, în *La Linguistique*, III (1967), 1, p. 81-96.
- SJOESTEDT, *Infl. angl.* = M. L. Sjoestedt, „L'influence de la langue anglaise sur un parler local irlandais”, în *Etrennes de linguistique offertes a Emile Benveniste*, Paris, 1928, p. 81-122.
- SKALICKA, *Lehnwbrter* = V. Skalicka, „Lehnwörter und Typologie”, în *RRL*, XX (1975), p. 408-412.
- SKÂRUP, *Dese. rom.* = Paul Skârup, „Les descendants romans du latin iile”, în *Problemes de linguistique roumaine* (= număr special din *Revue romane*), V (1970), p. 54-73.
- SKOK, *Chang. sem.* = P. Skok, „Quelques observations sur les changements semantiques verbaux en roumain”, în *DR*, XI (1936-1938), p. 216-219.
- SKOK. *Restes* = P. Skok, „Restes de la langue turque dans les Balkans”, în *RIEB*, I (1934-35), p. 585-598.
- SKOK—BUDIMIR, *But* = P. Skok—M. Budimir, „But et signification des etudes balkaniques”, în *RIEB*, I (1934), p. 1-28.
- SKUBIC, *Interf. sint.* = Mitja Skubic, „Interferenze sintattiche di origine romanza nelle pariate slovene occidentali: la strutturazione del sintagma aggettivale. nella frase, clei periodo”, în *Linguistica*, XXXI (-Paulo Tckavcic sexagenario in honorem oblata D), 1991, p. 361-365.
- SOLER, *Sprachgebrauch* = Clau Soler, *Sprachgebrauch und Sprachwandel. Eine theoretische Faktorenanalyse und die Pragmatik cler Sprachbeliandlung bei den Râtoronwncn von Lninbrien. Mit eincm Vergleich der Gerniaiiisierung in Prdtz und Sarn*, Diss., Zürich, 1983.
- SOLTA, *Balkanling.* = G. R. Soita, *Einführung in die Balkanlinguistih. mit besonderer Bcriicksichtigung des Substrats und des Balkanlatcinischen*. Darnistadt, 1980.

- SOMMERFELT, *Aspects* = Alf Sommerfelt, *Diachronic and synchronic aspects of language*, Haga, 1962.
- SOMMERFELT, *Chang. phonet.* = Alf Sommerfelt, „Sur la propagation des changements phonétiques”, în *Norsk tidsskrift for sprogvidenskap*, IV (1930), p. 76-128.
- SOMMERFELT, *Mei. gramm.* = Alf Sommerfelt, *Un cas de melange de grammairc*, Oslo, 1925.
- SOMMERFELT, *Substrat* = Alf Sommerfelt, „Sur le role du substrat dans l'evolution d'une langue creole”, în *Omagiul Ivi Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, București, 1958, p. 815-817.
- SOMMERFELT, *Substratum* = Alf Sommerfelt, „Some remarks on the importance of a substratum in linguistic development”, în *Miscellanea homenajc a Andre Martinet; estructuralismo e historia*, II (1958), La Laguna—Madrid, p. 213-216.
- SOTO, *Interferencia* = Clodoaldo Soto, „La interferencia quechua-espanol. Una doble perspectiva”, în *Ling. Educ.*, p. 619-629.
- SPENCE, *Anglicisme* = N. C. W. Spence, „Qu'est-ce qu'un anglicisme?”, în *RLiR*, LIII (1989), p. 323-334.
- SPICER, *Ling. aspects* = Edward H. Spicer, „Linguistic Aspects of Yaqui acculturation”, în *American Anthropologist*, XLV (1943), p. 410-426.
- SPIESS, *Forestierismi* = Federico Spiess, „Forestierismi nei dialetti della Svizzera italiana”, în *Elem. stranieri*, p. 169-174.
- SPILLNER, *Universalien* = Bernd Spillner, „Universalien des Sprachkontaktes? Untersuchungen auf der Grundlage sprachlicher Interferenz”, în Jean-Denis Gendron—Peter Nelde (eds.), *Plurilinguisme en Europe et au Canada. Perspectives de recherches*, Bonn, 1986 [= *Plurilingua* 6], p. 149-169.
- SPITZER, *Sprachmischung* = Leo Spitzer, „Ein Fall von Sprachmischung”, în *RIEB*, II (1936), p. 123-129.
- SPITZER, *Vocatives* = Leo Spitzer, „The Rumanian vocatives again”, în *BL*, XIII (1945), p. 5-37.
- STANKIEWICZ, *Balkan Slavic* = E. Stankiewicz, „Balkan and Slavic elements in the Judeo-Spanish of Yugoslavia”, în *For Max Weinreich on his seventieth birthday; studies in Jewish languages, literaturc, and society*, Haga, 1964, p. 229-236.
- STIEBER, *Lois* = Zdzistaw Stieber, „Existe-t-il des lois concernant les contacts entre les langues?”, în *BPTJ*, XXIII (1965), p. 107-123.

- STIMM, *ja* = Helmut Stimm, „Über *ja* und *schon* im Rätoromanischen Graubündens”, în *Europ. Mehrsprachigkeit*, p. 171-182.
- STOLZ, *Aspects* = Thomas Stolz, „Aspects of Creole: Portuguese bilingualism and linguistic conflict”, în *TRLP*, V, p. 453-491.
- STRAKA, *Evol. phon.* = Georges Straka, „L'evolution phonetique du latin au francais sous l'effet de l'energie et de la faiblesse articuloires”, în *TraLiLi* II (1964), 1, p. 17-98.
- STRAKA, *Français* = Georges Straka, „Französisch/Le français: Phonetik und Phonemik/Phonetique et phonematique”, în *LRL*, V, 1 (1990), p. 1-33.
- STRUBELL I TRUETA, *Cat.: cast.* = Miguel Strubell i Trueta, „Catalan: Castilian”, în *TRLP*, V, p. 175-208.
- STUEMUND, *-ear* = Michael Studemund, „Balkanspanisch und Balkanlinguistik: Die balkanspanischen Verba auf *-ear*”, în *Forschung und Lehre Festgruss. Joh. Schrbpfer*, Hamburg, 1975, p. 400-409.
- SUAREZ, *Indig. Arg.* = Jorge A. Suárez, „Indigenismos e hispanismos, vistos desde la Argentina”, în *Rom. Phil.*, XX (1966-67), 1, p. 68-69.
- SUÁREZ, *Infl. esp.* = Jorge A. Suárez, „La influencia del espanol en la estructura gramatical del náhuatl”, în *Accl.*, XV (1977), p. 115-164.
- SUÁREZ, *Mesoam. lang.* = Jorge A. Suárez, *The Mesoamerican Indian Languages*, Cambridge, 1983.
- SUÁREZ, *Yucatân* = Victor M. Suárez, *El cspañol que se habla en Yucatân. Apuntamientos filologicos*, Merida, Yucatân, 1945.
- SUBAK, *Judenspan.* = J. Subak, „Zum Judenspanischen”, în *ZRPh*, XXX (1906), p. 129-185.
- SUBAK, *Saloniki* = J. Subak, *Judenspanisches aus Saloniki, mit cincm Anhang: Judenspanisches aus Ragusa*. Trieste, 1906.
- SUCIU, *Impr. turcă* = Emil Suciu, „împrumuturi din turcă prin condensarea lexico-semantice”, în *SCL*, XXXIV (1983), 4, p. 336-340.
- SZEMERENYI, *Substratum* = O. Szemerényi, „Structuralism and substratum”, în *Lingva*, XIII (1964), p. 1-29.
- SZEMERENYI, *Syst. Num.* = O. Szemerényi, *Studies in the Indo-European system of numerals*, Heidelberg, 1960.
- SZULC, *Haupttypen* = A. Szulc, „Die Haupttypen der phonischen Interferenz”, în *Zeitschrift für Phonetik, Sprachnuisscuschaft und Kommunikationsforschung*. XXVI (1973), p. 111-119.

- ŞAINEANU, *Semasiol.* = Lazăr Şăineanu, *încercare asupra semasiologiei limbii române*, Bucureşti, 1887.
- ŞTEFAN, *Calc sem.* = Ion Ştefan, „Un calc semantic: *oaspe(te)* «gazdă»”, în *LR*, XXXV (1986), p. 179-184.
- TABOURET-KELLER, *Bilinguisme* = A. Tabouret-Keller, „Ou commence le bilinguisme?”, în Martinet, *De la theorie linguistique*, p. 169-182.
- TABOURET-KELLER, *Mantien* = A. Tabouret-Keller, „Maintien de l'alsacien et adoption du français. Elements de la situation linguistique en milieu rural en Alsace”, în *Langages*, XV (1981), 61, p. 39-62.
- TABOURET-KELLER, *Motivation* = A. Tabouret-Keller, „La motivation des emprunts. Un exemple pris sur le vif de l'apparition d'un sabir”, în *La Linguistique*, V (1969), p. 25-60.
- TAESCHNER, *Non sempre* = Traute Taeschner, „Non sempre sono interferenze”, în *Rassegna Italiana, di Linguistica Applicata*, XIX (1987), p. 119-132.
- TAGLIAVINI, *Comclico* = Carlo Tagliavini, *Dialecto del Comelico*, Genova, 1926.
- TAGLIAVINI, *Heritage* - Carlo Tagliavini, „Heritage preromain dans les suffixes des adjectifs ethniques en Italie”, în *X Congres. Actes*, II, p. 1129-1138.
- TAGLIAVINI, *Livinallongo* = Carlo Tagliavini, *Il dialetto del Livinallongo. Saggio lessicale*, Bolzano, 1934.
- TAGLIAVINI, *Origini* = Carlo Tagliavini, *Origini delle lingue neolatine*, ed. VI, Bologna, 1972.
- TAGLIAVINI, *Paralleli* - Carlo Tagliavini, „Paralleli ungheresi a evoluzioni semantiche e a frasi idiomatiche ritenute caratteristiche delle lingue balcaniche”, în *Miscellanca di studi dedicati a Emerico Vâradi*, Modena, 1966, p. 3-11 ale extrasului.
- TAPPOLET, *Lchnwbrter* = E. Tappolet, *Die alemanschen Lchnwörter in den Mundarten der franzsichen Schweiz; eine kulturhistorisch linguistische Untcrsuchung*, Basel, 1913-16.
- TAYLOR, *Lang. Cont.* = D. Taylor, „Language Contacts in the West Indies”, în *Word*, XII (1956), p. 399-414.
- TANASE, *Locul* = Eugen Tănase; „Locul determinantului adjectiv calificativ în limbile romanice cu privire specială asupra limbii române”, în *Revista de Filologie romanică și germanică*, VI (1962), 1, p. 85-104.

- TEKAVCIC, *Gramm. it.* = Pavao Tekavcic, *Grammatica storica dell'italiano. I. Fonematica*, ed. II, Bologna, 1974.
- TELMON, *Microsistemi* = Tullio Telmon, *Microsistemi linguistici in contatto in Val di Susa: l'articolo determinativo*, Pisa, 1974.
- TESCH, *Ling. Interferenz* = Gerd Tesch, *Linguale Interferenz. Theoretische, terminologische und methodische Grundfragen zu ihrer Erforschung*, Tübingen, 1978.
- TESNIERE, *Melange* = Lucien Tesniere, „Phonologie et melange de langues”, în *TCLP*, VIII (1939), p. 83-93.
- THIÉRET, *Emprunt* = Michel Thiéret, „L'emprunt au France et au Quebec: à causes differentes, effets differentes. Le cas particulier des verbes”, în *Français du Canada—Français de France. Actes du troisième Colloque international d'Augsbourg du 13 au 17 mai 1991* (= *Canadiana Romanica* VII), Tübingen, 1993, p. 217-230.
- THIERS, *Cors.* = Ghjacumu Thiers, „Language contact and Corsican polynomia”, în *TRLP*, V, p. 253-270.
- THOMASON, *Contact-induced* = S. G. Thomason, „Contact-induced change: possibilities and probabilities”, în W. Enniger—T. Stolz (ed.).
- THOMASON, *Morph. instability* = S. G. Thomason, „Morphological instability, with and without language contact”, în J. Fisiak (eds.), *Historical Morphology*, Haga, 1980, p. 359-372.
- THOMASON—KAUFMAN, *Lang.' cont.* = Sarah Grey Thomason—Terence Kaufman, *Language contact, creolization, and genetic linguistics*, Berkeley—Los Angeles, 1988.
- THUN, *Status* = Harald Thun, „Zum Status der spanisch-portugiesischen Sprachmischung im Norden Uruguays”, în *Nene România*, IV (1986), p. 37-74.
- TIETZE, *Present* = Andreas Tietze, „The Present State of the Study of Turkisms in the Languages of the Mediterranean and of the Balkan Peninsula”, în *Mediterranean Language Review*, I (1983), p. 15-26.
- TINELLI, *Creole Phon.* = Henri Tinelli, *Creole Phonology*, Haga, 1981.
- TOBON BETANCOURT, *Col.* = Padre Julio Tobon Betancourt, *Colombianismos*, ed. III, [Medellin], 1962.
- TODD, *Pidgin* = Loretto Todd, *Pidgins and creoles*, ed. II, Londra, 1990.
- TOGEBY, *Desorg.* = Knud Togeby, „Desorganisation et reorganisation dans l'histoire des langues romanes”, în *Miscelcinca*

- homenaj a Andre Martinet «Estructuralisma e historia», I, La Laguna, 1975, p. 277-287.
- TOGEBY, *Expl. phon.* = Knud Togeby, „Les explications phonologiques historiques sont-elles possibles?“, în *Rom. PUL*, XIII (1960), p. 401-413.
- TOGEBY, *Neutre* = Knud Togeby, „Le neutre en roumain et en albanais“, în *Cahiers Sextil Pușcariu*, II (1953), p. 121-131 (republicat în *Immanence et structure = Revue romane*, numero special 2, 1968, p. 150-164).
- TOGEBY, *Rom. hist. morph.* = Knud Togeby, „Românce historical morphology“, în *TRLP*, I (1980), p. 105-155.
- TOSCANO, *Ecuador* = Humberto Toscano Mateus, *El espanol en el Ecuador*, Madrid, 1953.
- TOSCANO, *Esp. Ec.* = Humberto Toscano Mateus, „El espanol hablado en el Ecuador“, în *PFLE*, I, p. 111-125.
- TOSCANO, *Interjecciones* - Humberto Toscano Mateus, „Interjecciones quechuas en el espanol de America“, în *Romanistisches Jahrbuch*, XV (1965), p. 288-295.
- TOSCANO, *Lengua esp.* = Humberto Toscano Mateus, „La lengua espanola y su ensenanza en el Ecuador“, în *El Simposio de Cartagena. Agosto de 1963. Informes y comunicaciones*, Bogota, 1965, p. 92-96.
- TOVAR, *Anc. languages* = Antonio Tovar, *The Ancient languages of Spain and Portugal*, New York, 1961.
- TOVAR, *Esp. leng. indig.* = Antonio Tovar, „Espanol y lenguas indigenas. Algunos ejemplos“, în *PFLE*, II (1964), p. 245-257. Publicat și în Corvalán—Granda, *Sociedad y lengua*, p. 473-496.
- TRAGER, *Taos* = George L. Trager, „Spanish and English loanwords in Taos“, în *International Journal of American Linguistics*, X (1944), p. 144-160.
- TREML, *Wortakzent* = Lajos Treml, „Der dynamische Wortakzent der ungarischen Lehnwörter im Rumänischen“, în *BL*, II (1934), p. 34-65.
- TROST, *Balk. synt.* = Pavel Trost, „Un balkanisme syntaxique: «l'accusatif avec proposition substantive»“, în *RRL*, XX (1975), 5, p. 589-590.
- TROUBETZKOY, *Principes* = N. S. Troubetzkoy, *Principes de phonologie*. Traducere dej. Cantineau, Paris, 1970.
- TRUDGILL, *Dial. cont.* = Peter Trudgill, *Dialects in contact*, Oxford, 1986.

- TRUDGILL, *Lang. maintenanc* = Peter Trudgill, „Language maintenance and language shift: preservation versus extinction“, în *International Journal of Applied Linguistics*, I (1991), p. 61-69.
- TRUMPER, *Ital.* = John Trumper, „Italian and Italian dialects: An overview of recent studies“, în *TRLP*, V, p. 295-326.
- TSUZAKI, *Engl. infl.* - Stanley M. Tsuzaki, *English influence on Mexican Spanish in Detroit*, Haga, 1970.
- TUCKER, *Roum. Vocal.* - R. W. Tucker, „The Roumanian Vocatives“, în *Language*, XX (1944), p. 22-27.
- TURCULEȚ, *Basarabia* - Adrian Turculeț, „Limba română din Basarabia“, în *Academia Română. Limba română și variațiile ei locale. Lucrările sesiunii științifice organizate de Secția de Filologie și Literatură. 31 octombrie 1994*, București, 1995, p. 97-112.
- TURNER, *Bilingualism* = P. R. Turner (ed.), *Bilingualism in the Southwest*, Tucson, 1973.
- ULIVI, *Elem. perif.* = Anca Ulivi, „Elemente periferice în inventarul fonetic al limbii române actuale“, în *SCL*, XXXVI (1985), 2, p. 128-142.
- ULIVI, *Remarques* = Anca Ulivi, „Remarques sur la consonne h dans les parlers daco-roumains“, în *RRL*, XXV (1980), 5, p. 625-630.
- ULLMANN, *Precis* = Stephen Ullmann, *Precis de sémantique française*, ed. IV, Berna, 1969.
- UNBEGAUM, *Calque* = Boris Unbegaum, „Le calque dans les langues slaves litteraires“, în *RESL*, XII (1932), p. 19-48.
- URELAND, *Entstehung* = P. Sture Ureland (ed.), *Entstehung von Sprachcn und Vblkcrn. Glotto- und ethnogenetische Aspekte europäischer Sprachcn. Akten des 6. Symposions i'tber Sprachkontakt in Europa*, Mannheim, 1984, Tübingen, 1985.
- URELAND, *Kult. sprach.* = P. Sture Ureland (ed.), *Kulturelle und sprachliche Minderheiten in Europa. Aspekte der europäischen Ethnolinguistik und Ethnopolitik. Akten des 4. Symposions i'über Sprachkontakt in Europa*, Mannheim 1980, Tübingen, 1981.
- URELAND, *Leistung* = P. Sture Ureland (ed.), *Die Leistung der Strataforschung und cler Kreolistik. Typologische Aspekte der Sprachkontakte. Akten des 5. Symposions i'tber Sprachkontakt in Europa*, Mannheim, 1982, Tübingen, 1982.
- URELAND, *Sprachkontakte* = P. Sture Ureland (ed.), *Sprachkontakte im Nordseegebici. Akten des 1. Symposions i'tber Sprachkontakt in Europa*, Mannheim, 1977, Tübingen, 1978.

- URELAND, *Sprachvariation* = P. Sture Ureland (ed.), *Sprachvariation und Sprachwandel. Probleme der Inter- und Intra-linguistik. Akten des 3. Symposions i'tber Sprachkontakt in Europa. Mannheim, 1979, Tübingen, 1980.*
- URELAND, *Standardsprache* = P. Sture Ureland (ed.), *Standardsprache und Dialekte in mehrsprachigen Gebieten Europas. Akten des 2. Symposions i'tber Sprachkontakt in Europa. Mannheim, 1978, Tübingen, 1979.*
- URIBE VILLEGAS, *Multilingüismo* = O. Uribe Villegas, *Situaciones de multilingüismo en el mundo.* Mexico, 1972.
- URIBE VILLEGAS, *Resistencia* = O. Uribe Villegas, „La resistencia indígena a la castellanización”, în *10 Congres. Actes*, IV, p. 805-809.
- URIȚESCU, *Evol.* = Dorin Urițescu, „Evolution morphologique et type morphologique en roumain”, în *XX Congres. Actes II*, p. 547-560.
- URIȚESCU, *Sincronie* = Dorin Urițescu, *Sincronie și diacronie. Fonetismul unor graiuri din nordul Banatului*, Timișoara, 1987.
- URSU, *Formarea* = N. A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, București, 1962.
- USHER, *Cast. parag.* = Beatriz Usher de Herreros, „Castellano paraguayano. Notas para una gramática contrastiva castellano—guaraní”, în *Suplemento Antropológico, Universidad Católica (Asunción)*, XI (1976), 1-2, p. 29-123.
- VACHEK, *Determination* = Josef Vachek, „On the internal and external determination of sound laws”, în *BPTJ*, XXIII (1965), p. 49-57.
- VACHEK, *Factors* = Josef Vachek, „On the interplay of external and internal factors in the development of language”, în *Lingua*, XI (1962), p. 433-448.
- 'VAILLANT, *Grammaire* = Andre Vaillant, *Grammaire comparee /"-fr des langues slaves. III. Le verbe*, Paris, 1966.
- VAIMBERG, 'Ga/š«e = S. Vaimberg, „Calque and borrowing”, în *RRL*, XX (1975), p. 453-437.
- VAIDES BERNAL, *Lenguas afr.* = Sergio Valdes Bernal, „Las lenguas africanas y el español coloquial de Cuba”, în *Santiago*. XXXI (1978), p. 81-110.
- VALDMAN, *Diglossia* = Albert Valdman, „Diglossia and language conflict in Haiti”, în *IJSL*, LXXI (1988), p. 67-80.

- VALENCIA, *Voces* = Alba Valencia E., „Voces amerindias en el español culto oral de Santiago de Chile”, I—II, în *BFUCH*, XXVII (1976), p. 281-329; XXVIII (1977), p. 315-374.
- VALKHOFF, *Mots* = M. Valkhoff, *Les mots français d'origine neerlandaise*, Amersfort, 1931.
- VALLEJO ARRONIZ, *Prestamo scm.* = Pilar Vallejo Arroniz, „El prestamo semántico: algunos problemas”, în *ALH*, II (1986), p. 261-276.
- VANDRESEN, *Contatti* = Paulmo Vandresen, „Contatti linguistici in Brasile-tedesco, italiano e portoghese”, în *Parallela 3. ...Atti del 4... incontro italo-austriaco dei linguisti a Vienna 15-18 settembre 1986*, Tübingen, 1987, p. 94-102.
- VAQUERO, *Indiccs* = Măria Vaquero, „Indices sociolingüísticos 'de los indigenismos de Puerto Rico”, în *BAPLE*, XII (1984), 1, p. 97-121.
- VAQLIERO, *Lexico* = Marfa Vaquero, *Lexico marincro y otros estudios*, Madrid, 1989.
- VAQUERO DE RAMIREZ, *Lex. ind.* = Marfa T. Vaquero de Ramirez, „El léxico indígena en el español hablado en Puerto Rico”, în *Philologica Hispanicnsia. In honorem Manuel Alvar*, I. *Dialectología*, Madrid, 1983, p. 159-174.
- VARELA DE CUELLAR, *Infl. mgl.* = Beatriz de Varela de Cuellar, „La influencia del inglés en los cubanos de Miami y Nueva Orleans”, în *Español Actual*, XXVI (1974), p. 16-25.
- VASILIEV, *Numerals* = Christo Vasiliev, „The numerals from 200 to 900 in Serbo-Croatian”, în *Linguistics*, LVL (1970), p. 58-63.
- VASILIU, *Fonemele* = Em. Vasiliu, „Fonemele /g, II în limba română”, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti la 70 de ani*, București, 1965, p. 977-978.
- VASILIU, *Fonologia* = Em. Vasiliu, *Fonologia limbii române*, București, 1965.
- VASILIU, *Prefixe* = *Formarea cuvintelor în limba română*, Volumul al III-lea. *Sufixe. I. Derivarea verbală*, de Laura Vasiliu, București, 1989.
- VELTEN, *Răspuns* = H. V. Velten, [Răspuns la Question IV], în *6 Congres. Actes*, p. 347.
- VENDRYES, *Categoric* = Joseph Vendryes, „Une catégorie verbale: le mode de participation du sujet”, în *BSL*, XLIV (1948), p. 1-20.

- VENDRYES, *Langage* = Joseph Vendryes, *Le langage. Introduction linguistique à l'histoire*, Paris, 1968.
- VENY, *Arcaș* = Joan Veny, „Le catalan: areas linguísticas”, în *LRL*, V, , p. 243-261.
- VENY, *Interferencias* = Joan Veny, „Interferencias lexicas en catalan”, în *XIV Congresso. Atti*, IV, p. 211-231.
- VERDONK, *Flandes* = R. A. Verdonk, *La lengua española en Flandes en el siglo XVII. Contribucion al estudio de las interferencias lexicas y de su jroyeccidn en el español general*, Madrid, 1980.
- VERDONK, *Guerras* = R. A. Verdonk, „La importancia de las guerras de Flandes para la neologfa en los Siglos de Oro”, in Emilio Anglada y Măria Bargallo (ed.), *El cambio linguístico en la România*, Leiden, 1990, p. 113-126.
- VIDAL DE BATTINI, *San Luis* = Berta Elena Vidai de Battini, *El habla de San Luis. Parte I: Fonética, morfología, sintaxis*, Buenos Aires, 1949 (*BDH*, VII).
- VIDOS, *Biling. emprunt* = B. E. Vidos, „Le bilinguisme et le mecanisme de l'emprunt”, în *RLiR*, XXIV (1960), p. 1-19.
- VIDOS, *Manuale* = B. E. Vidos, *Manuale di lingüistica romanza*, Firenze, 1959.
- VIDOS, *Prestito* = B. E. Vidos, *Prestito, espansione c migrazione dei termini tecnici nelle lingue romanze e non romanze. Problemi, metodo e risultati*, Firenze, 1965.
- VILDOMEČ, *Multilingualism* = Vroboj Vildomec, *Multilingualism*, Leiden, 1963.
- VILLATA, *Montreal* = Bruno Villata, „Le lexique de l'italien parle à Montreal”, în *SCL*, XXXI (1980), p. 257-284.
- VINCENZ, *Allc.mand* = Andre de Vincenz, „L'allemand comme intermediaire entre le francais et le polonais: quelques observations preliminaires”, în *Variatio Imguarum*, p. 283-292.
- VINCENZ, *Disparition* = Andre de Vincenz, *Disparition et survivance du franco-provencal*, Tubingen, 1974.
- VINCENZ, *Substrat* = Andre de Vincenz, „Le substrat roumain dans les Carpathes du Nord”, în *Congres Dial*, III, p. 144-153.
- VINJA, *Incroci* = V. Vinja, „Aletini tipi di incroci linguistici neolatino-slavi”, în *SRZ*, II (1957), 3, p. 31-44.
- VINTILA-RADULESCU, *Role* = Ioana Vmtilă-Rădulescu, „Le role des facteurs linguistiques internes dans la formation des idiomes creoles”, în *10 Congres. Actes*. IV, p. 813-818.

- VÎRBAN, *împrum. rus.* = Floarea Vîrban, „împrumuturi rusești în graiul românilor basarabeni din satul Izvoarele”, în *LR*, LXIII (1994), p. 211-234.
- VOEGELIN, *Influence* = C F. Voegelin, „Influence of area in American Indian linguistics”, în *Word*, I (1945), p. 54-58.
- VOGT, *Lang. cont.* = Hans Vogt, „Language contacts”, în *Word*, X (1954), p. 365-374.
- VOGT, *Substrat* = Hans Vogt, „Substrat et convergence dans l'evolution linguistique: remarques sur l'evolution et la structure de l'armenien, du georgien, de l'ossete, et du turc”, în *Studia Septentrionalia*, II (1945), p. 213-228.
- VOGT, *Systeme morph.* = Hans Vogt, „Dans quelles conditions et dans quelles limites peut s'exercer sur le systeme morphologique d'une langue l'action du systeme morphologique 'd'une autre langue'”, în *6 Congres. Actes*, p. 31-45.
- VRABIE, *Emprunts* = Emil Vrabie, „Contribution à l'etude des emprunts linguistiques. (A propos des elements d'origine roumaine dans la langue ukrainienne)”, în *10 Congres. Actes*, I, p. 797-802.
- VRABIE, *Metafora* = Emil Vrabie, „Termeni bazați pe metafore, la români și la alte popoare”, în *Studii de Slavistică*, I (1969), p. 89-113.
- VRABIE, *Obrazce* = E. Vrabie, „Obrazec ruskoro-rumynskogo produktivnogo bilingvizma subordinativnogo tipa”, în *Zbornik Filozofickej Fakulty Univerzity Komenskeho, Philologica*, Bratislava, XXIII-XXIV (1971-72), p. 147-154.
- VRABIE, *Parallele* = Emil Vrabie, „Un parallele phonologique italo-roumain (A propos de la correlation consonantique de timbre à la finale)”, în *RRL*, XVI (1967), 2, p. 151-154.
- VRABIE, *Slavic Infl.* = Emil Vrabie, „Slavic Influence on Romanian: A case of exaggeration”, în *General Linguistics*, XXXII (1992), p. 105-110.
- VULPE, *Infinitiv* = Magdalena Vulpe, „Repartiția geografică a construcțiilor cu infinitivul și cu conjunctivul în limba română”, în *Fonetică și Dialectologie*, V (1963), p. 122-153.
- WAGNER, *Amer. Sp.* = Max Leopold Wagner, *Lingua e dialetti dclV America Spagnola*, Firenze. 1949.
- WAGNER, *Calcos* = Max Leopold Wagner, „Calcos lingüísticos en el habla de los sefarditas de Levante”, în *Homenaje a Fritz Krüger*, II, Mendoza, 1954, p. 269-281.

- WAGNER, *Caracteres* = Max Leopold Wagner, *Caracteres generales del judeospañol de Oriente*, Madrid, 1930.
- WAGNER, *-eco* = Max Leopold Wagner, „El sufijo hispano-americano *-eco* para denotar defectos físicos y morales”, în *NRFH*, IV (1960), p. 105-114.
- WAGNER, *Espiguelo* = Max Leopold Wagner, „Espiguelo judeoespañol”, în *RFE*, XXXIV (1950), p. 9-106.
- WAGNER, *Jud.-Arab.* = Max Leopold Wagner, „Judeospanisch-Arabisches”, în *ZRPh*, XL (1920), p. 548-549.
- WAGNER, *Karaferia* = Max Leopold Wagner, „Los dialectos judeoespañoles de Karaferia, Kastoria y Brusa”, în *Homenaje a Ramón Menéndez Pidal*, II, Madrid, 1925, p. 193-203.
- WAGNER, *Konstantinopel* = Max Leopold Wagner, *Beiträge zur Kenntnis des Judenspanischen von Konstantinopel*, Viena, 1914.
- WAGNER, *Sarda* = Max Leopold Wagner, *La lingua sarda: Storia, spirito e forma*, Berna, 1951.
- WAGNER, *Span.-Amer.* = Max Leopold Wagner, „Spanisch-Amerikanisch und Vulgärlatein”, în *ZRPh*, XL (1920), p. 286-312, 385-404.
- WALLACE, *Pron. cont.* = S. Wallace, „Pronouns in contact”, în *Essays in honor of Charles F. Hockett*, Leiden, 1983, p. 573-589.
- WALSH, *Suffix 4* = John K. Walsh, „The Hispano-Oriental Derivational Suffix *-i*”, în *Rom. PliiL*, XXV (1971), p. 159-172.
- WALTER, *Vitalite* = Henriette Walter, „Pour une enquête sur la vitalité des emprunts lexicaux en portugais”, în *La Linguistique*, XXX (1994), p. 59-77.
- WANNER, *Heuristics* = E. Wanner, „The heuristics of substratum”, în *Studies in Romance linguistics. Proceedings of the Fifth Linguistics Symposium of Romance Languages*, Rowley, Mass., 1977, p. 1-13.
- WANNER, *Substratum* = E. Wanner, „Substratum as a special case of grammar simplification”, în *Papers in Linguistics*, II (1970), p. 415-448.
- WARLAND, *Genre* = J. Warland, „Le genre grammatical des substantifs wallons d'origine germanique”, în *Bulletin du Dictionnaire Wallon*, XX (1940), p. 53-86.
- WARTBURG, *Evolution* = W. v. Wartburg, *Evolution et structure de la langue française*, Leipzig—Berlin, 1934.
- WARTBURG, *Fragmentación* = Walther von Wartburg, *La fragmentación lingüística de la Rumanía*, ed. II, Madrid, 1971.

- WEIGAND, *Vorwort* = Gustav Weigand, „Vorwort”, în *Balkan-Archiv*, I (1925), p. V - XV.
- WEINREICH, *Jewish lang.* = Max Weinreich, „The Jewish languages of Romance stock and their relation to earliest Yiddish”, în *Rom. Pini*, IX (1956), p. 403-428.
- WEINREICH, *Lang. cont.* = Uriel Weinreich, *Languages in contact. Findings and problems*, New York, 1953. Cităm după Weinreich, ed. VI, 1968 (Haga—Paris).
- WEINREICH, *Phon. interf.* = Uriel Weinreich, „On the description of phonic interference”, în *Word*, XIII (1957), p. 1-11.
- WEINREICH, *Rcs. front.* = Uriel Weinreich, „Research frontiers in bilingualism studies”, în *8 Congress. Proceedings*, p. 786-797.
- WEINREICH, *Unilinguism* = Uriel Weinreich, „Unilinguism and bilingualism”, în *Encyclopedie de la Pleiade. Le langage*, Paris, 1968, p. 647-684.
- WEINREICH—LABOV—HERZOG, *Empirical* = U. Weinreich—W. Labov—M. Herzog, *Empirical Foundations for a Theory of Language Change. Directions for Historical Linguistics*, Austin, 1968, p. 95-195.
- WEINREICH, *Phonol. Studii* = Harald Weinreich, *Phonologische Studien zur romanischen Sprachgeschichte*, Munster, 1969.
- WERNER, *Integration* = Reinhold Werner, „Systemlinguistische Aspekte der Integration entlehnter lexikalischer Einheiten”, în Meid—Heller, *Sprachkontakt*, p. 219-235.
- WERNER, *Sprachkontakte* = Reinhold Werner (ed.), *Sprachkontakte. Zur gegenseitigen Beeinflussung romanischer und nicht-romanischer Sprachen*. Tübingen, 1980.
- WERTH, *Methodology* = Ronald N. Werth, „A Methodology for reconstructing patterns of cross-cultural semantic contact”, în *11 Congress, Proceedings*, II, p. 1081-1091.
- WEXLER, *Cartography* = Paul Wexler, „The cartography of unspoken languages of culture and liturgy (Reflections on the diffusion of Arabic and Hebrew)”, în *Orbis*, XXIII (1974), 1, p. 30-51.
- WEXLER, *De-Judaicization* = Paul Wexler, „De-Judaicization and incipient re-Judaicization in 18th century Portuguese Ladino”, în *Iberoromania*, XXV (1987), p. 23-57.
- WEXLER, *Heirs* = Paul Wexler, *Three heirs to a Judeo-Latin legacy: Judeo-Ibero-Romance, Yiddish and Welsh*. Wiesbaden, 1988.

- WEXLER, *Javish interling.* = Paul Wexler, „Jewish interlinguistics: facts and conceptual framework”, în *Language*, LVII (1981), p. 99-149.
- WEXLER, *Slav. infl.* = Paul Wexler, „Slavic influence in the granunatical functions of three Yiddish verbal prefixes”, în *Linguistics*, VII (1964), p. 83-93.
- WEXLER, *Str. lang. cont.* = Paul Wexler, „Some observations on structure in language contact”, în *Symbolae in honorem Georgii Y. Shevelov*, Mttchen, 1971, p.474-482.
- WEXLER, *Verbal pref.* = Paul Wexler, „A mirror image comparaisou of languages in contact: Verbal prefixes in Slaviceized Yiddish and Germanicized Serbian”, în *Linguistics*, LXXXII (1972), p. 89-123.
- WHERRIT—GARCÍA, *US Spanish* = Irene Wherrit—Ofelia García (eds.), „US Spanish: The language of Latinos”, în *IJSL*, LXXIX (1989), număr special.
- WHINNOM, *Lingua Franca* = K. Whinnom, „The contact and origins of Lingua Franca”, în Meisel, *Lang. cont.*, p. 3-18.
- WHINNOM, *Span. Philippine* = K. Whinnom, *Spanish contact vernaculars in the Philippine Islands, Hong-Kong—Londra*, 1956.
- WHITNEY, *Mixture* = W. D. Whitney, „On mixture in language”, în *Transactions of the American Philological Association*, XII (1881), p. 5-26.
- WIDEAK, *Emprunt* = Stanislaw Widlak, „L'emprunt comme source de l'homonymie en italien”, în *XIV Congressso. Atti*, II, 1976, p. 489-503.
- WIDEAK, *Infl. angl.* = Stanislaw Widlak, „Influence anglaise sur le francais au Canada. Homonymisation par calque semantique”, în *XX Congreso. Actas VI*, p. 853-860.
- WIDEAK, *Remarques* = Stanislaw Widlak, „Remarques sur l'homonymisation par emprunt”, în *Variatio linguarum*, p. 293-298.
- WIDEAK, *Sources* = Stanislaw Widlak, „Deux sources fondamentales d'homonymie dans les langues romanes”, în *Beiträge zur romanischen Philologie*, XX (1981), 1, p. 137-148.
- WIJK, *Calco* = H. L. A. van Wijk, „El calco arabe semantico en esp. adelantado, port. adiantado”, în *Neopliitologus*, XXXV (1951), p. 91-94,

- WIJK, *Etude* = N. van Wijk, „L'etude diachronique des phenomenes phonologiques et extraphonologiques”, în *TCLP*, VIII (1939), p. 297-318.
- WILLEMS, *Alem. Brasil* = Emilio Willems, *A aculturagão dos alcmães do Brasil; estudo antropologica dos imigrant.es alcmães e sens descendentes no Brasil*, São Paulo, 1946.
- WILLEMS, *Ling. changes* = Emilio Willems, „Linguistic changes in German-Brazilian communities”, în *Acta Americana*, I (1943), p. 448-463.
- WINDISCH, *Neutrum* - R. Windisch, *Das Neutrum in Romanischen: Spanisch, Italienisch, Rumanisch*, Tubingen, 1972.
- W-INET, *Arabismos scm.* = Monika Winet, „Amanccecr, anocherlAmanheccr, anoiteur. dos arabismes semânticos y sintácticos”, în *RLiR* LIX (1995), p. 25-65.
- WINKELMANN, *Lex. Aspekte* = Otto Winkelmann, „Lexikalische Aspekte des Sprachkontakts im Rumänischen”, în *Caudmont, Sprachen*, p. 301-319.
- WINTER, *Areal ling.* = Werner Winter, „Areal linguistics: some general considerations”, în *CTL*, XII (1973), p. 135-147.
- WOLF—FISCHER, *Alsaanismes* = Lothar Wolf, avec la collaboration de Paul Fischer, *Le français regional d'Alsace. Etude critique des alsacia.nism.es*, Paris, 1983.
- WURM, *Lang. Death* = Stephen A. Wurm, „Language Death and Disappearance: Causes and Circumstances”, în *Robins—Uhlenbeck, Endangered Lang.*, p. 1-18.
- YOUSSE, *Synthematiquic* - Abderrahim Youssi, „Synthematique en contact”, în *Actes du XVI' Colloque international de linguistique fonctio nucile, Sorbonnc. Paris 29 juin-4 juillet 1989*, Istanbul, 1990, p.65-68.
- ZAMBONI, *Romanismi* = Alberto Zamboni, „Romanismi e altri strati linguistici nella Slavia triestina”, în *Per Giovan Battista Pellegrini. Scritti degli allievi. padovani*, I, Padova, 1991, p. 97-168.
- ZAMORA, *Amerind. loanwords* = Juan Clemente Zamora, „Amerindian loanwords in general and local varieties of American Spanish”, în *Word*, XXXIII (1982), p. 159-171.
- ZAMORA, *Interf. rec.* = Juan Clemente Zamora. „Interferencia reciproca: receptividad y productividad”, în *Word*, XXVIII (1977). p. 132-138.

- ZAMORA, *Morf. biling.* = Juan Clemente Zamora, „Morfologia bilingue: La asignacion de genero de los prestamos”, în *The bilingva! Revrew. La Revista Bilingve*, II (1975), 3, p. 239-247.
- ZANG MIER, *Lex. Diff.* = Jeanne Zang Mier, „A case of lexical diffusion in a language contact situation”, în *SL*, XLI (1987), p.72-82.
- ZANOLA, *Emprvnt* = Măria Tereza Zanola, „L'emprunt lexical anglais dans le frangais contemporain: analyse d'un corpus de presse (1982-1989)”, în *Qtiaclerni del Centro di Lingvistica dell' Universita Cattolica*, III (1991), p. 1-96.
- ZAWADOWSKI, *Dialectes* = L. Zawadowski, „Les dialectes d'origine differente en contact”, în *Orbis*, X (1961), 2, p. 293-307.
- ZELI, *Alemanismi* = Rosanna Zeli, „La «Gotthardbahn» nella «Sonnenstube»: gli alemanismi nella vita quotidiana del Ticino di ieri e di oggi”, în *Elem. stranieri*, p. 175-194.
- ZIMMERMANN, *Dial. etnico* = Klaus Zimmermann, „El espanol de los Otomi'es del Valle del Mezquital (Mexico), un dialecto etnico”, în *Actas del 2º Congreso internacional sobre el espanol de America*, Mexico, 1986, p. 234-240.
- ZIMMERMANN, *Prestamos* = Klaus Zimmermann, „Prestamos gramaticalmente relevantes del espanol al otomf. Una aportacion a la teoria del contacto entre lenguas”, în *ALH*, III (1987), p. 223-253.
- ZLUTENKO, *Movni kont.* = Ju. O. Zlutenko, *Movni hontakty. Problemy interlingvisty*, Kiev, 1966.
- ZWANENBURG, *Composition* = Wiecher Zwanenburg, „La composition dans les langues romanes et germaniques: *essue-glacclwinclshild-wipcr*”, în *XX Congres. Actcs*, III, p. 483-495.

Indice

- ABAEV, V. I. 141
 ADELUNG, J. CHR. 11
 ADLER, MAX K. 9, 313
 ALARCOS LLORACH, E. 64, 80, 84, 121
 ALATIS, JAMES, E. 39
 ALBA, O. 277
 ALCOVER, A. 241
 ALENCASTRE, ANDRIS 199, 228
 ALLEYNE, MERVIN C. 237
 ALONSO, AMADO 18, 84, 103, 104, 111, 115, 228
 ALVAR, MANUEL 37, 52, 54, 105, 111, 119, 278, 318
 ALVARADO DE RICORD, ELSIE 54
 ÁLVAREZ NAZARIO, MANUEL 87, 194, 287
 AMASTAE, JON 13, 26
 ANAYA, G. 276
 ANDRIOTIS, N. P. 24
 APPEL, R. 9, 34, 38, 39, 320
 ARAMON I SERRA, RAMON 206
 ARGUEDAS, JOSE MÁRIA 198
 ARMISHEAD, S. (G.) 248, 257, 285
 ARVINTE, VASILE 155
 ASCOLI, G. I. I 1, Ui, 20, 21, 310
 ASENOVA, PE PJA 24
 ATANASOV, PETAR 138-140, 154, 188, 261
 AUGUSTI IN 303
 ÂVILA, RÂUL 11
 AVRAM, ANDREI 53, 77, 90, 93
 AVRAM, ANDREI A. 55
 AVRAM, MIOARA 51, 143, 146, 152, 153, 171, 174, 179, 181, 186-188, 190, 191, 201, 218, 222, 226, 230, 324, 325
 AZURMENDI, MÁRIA JOSE 278
 BADIA I MÁRGÁRIT, ANTONI M. 16
 BAETENS BEARDSMORE, H. 14, 131
 BAKOS, FERENC 55, 244
 BAL, WILLY 36, 53, 56, 177, 235
 BALDINGER, KURT 16, 20, 48, 52, 98, 262
 BĂNIT, E. 24, 154, 202
 BARAJAS SALAS, EDMONDO 52
 BARKIN, L'ORENCE 26
 BARRANOW, V. G. 54
 BARRERA VASQUEZ, ALFREDO 72, 262
 BAR ÎHOLOMEW, DORIS 157

- BARTOLI, M. 1 1, 313
 BARUCH, K. 107
 BATTISTI, C. 88
 BAUEN, MARCO 54, 182
 BAZELL, C. E. 133
 BEC, PIERRE 30, 57
 BECHERI, JOHANNES M
 BECKER, E. 53
 BEJAN, I. 282
 BELARDI, WAL IER 12
 BELCHITĂ HAR'I'ULAR A. 133, 202
 BELLMANN, GUNIER 280
 BELTRAMO, A. 26
BENEŞ, p. ⇨
 BENIAK, EDOUARD 54
 BENINCĂ, PAOLA 52
 BENEIVOGLIO, PAULA 278
 BENVENUTO MURRIETA, P. 209
 BERRUTO, GAEL'ANO 13, 50
 BERRY, JACK 53
 BERSCHIN, H. 20, 19(î
 BERTOLDI, V. 293
 BERTONI, G. 1 1
 BE'IZ, WERNER 14, 234, 282
 BICKERTON, DAVID 195, 310
 BILLS, GARLAND 26
 BIRNBAUM, HENRIK 21, 24
 BIRLĂDEANU, MIHAELA 266, 273
 BLAS ARROVO, J. L. 35, 40, 47
 BLASCO I-ERRER, E. 20, 163, 100, 189, 196, 206, 233, 305, 306
 BLEDY, G. 214, 260
 BLOCH, OSCAR 253, 257, 260, 299
 BLOOMEIELD, LEONARD 12, 50, fi
 BODZEI, S. 150
 BOGDAN, M. 244
 BOLEO, MANUEL PAIVA 262
 BOI.I.ELI, T. 88
 BOLOCAN, (;H. 159
 BONFANTE, G. 11, 23, 162, 172
 BONNEKAMP, UDO 150
 BORDELOIS, IVONNE 182
 BOREFZKY, N. 310
 BORODINA, M. A. 10
 BOSSONG, GEORG 38
 BOURCIEZ, E. 57, 174, 218
 BOURHIS, RICHARD V. 57
 BOUVIER, JEAN-CLAUDE 30, 307
 BOWEN, J. DONALD 108
 BOYD-BOWMAN, P. 26, 103, 111
 BRANDT, ELISABETH A. 26
 BRAUN, P. 240
 BRÂNCUŞ, GRIGORE 66, 76, 159, 160, 202, 223, 246
 BRENZINGER, MA ITHIAS 313
 BRIGHT, W. 189
 BRONDAL, V. 14-16, 1 10
 BRUCE, ROBERTO D. S. 23(î
 BRUNEAU, CHARLES 200
 BRUNOT, EERDINAND 196, 200
 BUDIMIR, M. 24
 BUESA OLIVER, TOMAS 115
 BUNIS, DAVID M. 146, 148
 BURGER, HARALD 13
 BURGOS, EAUSTOS 198
 BUSSE, WINEELD 38
 BUSTOS TOVAR, JOSE JESUS DEI 21
 BYCK, J. 155, 179
 CABAZA, BERE 241
 CÂMARA BORGES, NAIR O-DET'TE DA 262
 CAMPOS, X. 241
 CANDREA, I.-A. 169, 290
 CANGER, UNA 155, 183
 CANO, GONZĂLES 102
 CANTEMIR, DIMI I'RIE 197
 CAPIDAN, TH. 32, 84, 147, 148, 153, 160, 109, 220, 227
 CARABULEA, ELENA, 217
 CARACAUSI, GIROLAMO 1 13
 CARAGIU-MARIOŢEANU, MA-TILDA 72, 189
 CARSTENSEN, BRODER 14
 CARTIER, ALICE. 279
 CASSANO, PAUL V. 15, 19, 37, 54, 72, 75, 97, 103-105, 107, 1 11, 1 13, 117, 118, 121, 124, 318
 CASTILLO MATHIEU. NICOLAS DEL 282

- CAUDMONT, JEAN 46, 101
 CAVIGELLI, PL. 54
 CĂLINESCU, GEORGE 245
 CERDĂ, GILBERTO 51, 241, 253
 CERDA MASSO, RAMON 68, 259
 CERRON-PALOMINO, RODOLEO 102, 318, 319
 CIERVIDE, RICARDO 86
 CIFOLETTI, GUIDO 262, 279
 CIOBANU, EULVIA 223-225, 297
 CISNEROS, RENE 26
 CLAVERIA NADAL, GLORIA 121
 CLIVIO, GIANRENZO P. 29
 CLOPOTEL, MĂRIA 139
 CLYNE, MICHAEL G. 23, 237
 COETSEN, FRANS VAN 60
 COHEN, A. D. 26
 COLON, GERMAN 51, 161
 CONTINI, GIANFRANCO 88
 CONTINI, MICHAEL 104
 CONTOSSOPOULOS, NICOLAS 296
 CONTRERAS, LIDIA 278
 COPCEAG, DUMITRU 90
 CORESI 190
 COROMINAS, J. 257
 COSERIU, EUGENIO 44, 183, 195, 245, 246, 257, 282, 289, 290, 301, 303-305
 COTEANU, ION 47, 159, 167, 168, 189, 197, 202, 235, 236, 290
 COUPAL, LYSANNE 107
 COURTENAY, B. DE 12
 CRADDOCK, JERRY R. 26, 57
 CREWS, CYNTHIA M. 68, 69, 74, 207, 288
 CROSS, E. 183
 CVITANOVIC, DINKO 125, 318
 CZOCHRALSKI, JAN A. 49
 DAHMEN, W. 52
 DANON, A. 263
 D'ANS, ANDRE-MARCEL 1 10
 DARBELNE I, JEAN 54
 DARGHAM, SOLEDAD 218
 DAUZAT, A. 218
 DAVILA GARIBI, J. IGNACK) 228
 DEANOVIC, MIRKO 282
 DECURTINS, ALEXI 54
 DEESY, G. 41
 DE LA ROCHA, DORA JUSTI- NIANO 98
 DELATTRE, PIERRE 17
 DENISON, NORMAN 55, 313
 DENSUSIANU, O. 20, 77, 128, 167, 169, 190, 224
 DERBYSHIRE, W. W. 244
 DEROY, LOUIS 13, 38, 57, 157, 178, 188, 256
 DESNIOKAJA, AGNIJA V. 24
 DEVOTO, G. 88
 DIALO, AMADU 220
 DIEBOLD, A. R. 118
 DIECKMANN, ERWIN 54
 DILLON, MYKES 244
 DI LUZIO, A. 54
 DIMITRESCU, ELORICA 223
 DI PIETRO, ROBERT 32, 39
 DÎRUL, ALEXANDRU 283, 295
 DONNI DE MIRANDA, NETEDA E. 103, 1 14, 125, 318, 322
 DORIAN, NANCY C. 47, 313
 DRĂGANU, N. 169
 DRESSLER, WOLFGANG U. 313
 DRIMBA.VL. 148
 DUBOIS, J. 218
 DUCKWORTH, DAVID 14
 DUMISTRĂCEL, STELIAN 29
 DUMONT, PIERRE 60, 132, 240
 DWORKIN, STEVEN N. 48, 263, 322
 DZENDZELIVSKYJ, J. O. 280
 EBERENZ, ROLE 193
 EBNETER, THEODOR 28, 155
 ECHAIDE ITARTE, A. M. 53
 ECHENIQUE ELIZONDO, MA. TERESA 68
 EGGER, KURT 12
 ELCOCK, W. D. 57
 ELIAS-OLIVARES, LUCIA 26
 ELIZAINCÎN, ADOLFO 35, 38, 52, 319

- ELWER F, WILHELM FHEODOR 4 1, 261, 313
 ESCALANTE, A. 194
 ESCOBAR, A. 323
 ESENKOVA, ENVER 262
 ESQUERRE, MIRANDA 198
 FARIAS, JULIF.FA 211
 FARIBAULT, MAR I HA 277
 FASHOLA, J. B. 31, 47
 FELICE, EMILIO DE 20, 293
 FELIXBERGER, J. 20, 196
 FERGUSON, CHARLES A. 29, 30
 FERNÂNDEZ, M. 26
 FERNÂNDEZ MOLINA LÂVA-
 QUE, ANA MÁRIA 144, 319
 FERRERO, MARCHERI FA 280
 FERRO, 4 ERESA 224
 FICCE, UDO 120
 FILIPOVIC , RUDOLF 13, 60, 262
 FINCK, F. N. 38
 FISCHER, I. 159, 173, 255, 310, 311
 FISCHER, PAUL 54
 FISHMAN, JOSHUA A. 29, 30, 37
 FLORA, RADU 52, 55
 FLORES, JOSE A. 13, 52
 FLOREZ, LUIS 111, 294
 FONTANELLA DE WEINBERG,
 MÁRIA BEATRIZ 53, 125, 310,
 318
 FOWKES , R. A. 17
 FRANCESCATO, GIUSEPPE 16,
 98, 262, 278
 FRANOLIC, BRANKO 131, 225,
 295, 296
 FREI, H. 41
 FRIEDMAN, NINA S. DE 109, 194
 FRIES, CHARLES C. 62
 FURER, JEAN J. 313
 GABINSKIJ, MARCU A. 207
 GAL, S. 136
 GALMES DE FUFNTFS, ALVARO
 187
 GAMILLSCHF.G, ERNST 18, 20,
 200, 262
 GARCÍA, CONSIANIINO 39,
 102, 114, 1 15, 125, 173, 193
 GARCÍA, ERICA C. 62, 63, 182
 GARCÍA, OFELIA 26
 GARCÍA YEBRA, VALEN FIN 31
 GARDNER-CHLOROS, PENELOPE
 13
 GASPARI, REMIRO, M. 285
 GASPARI, GIANLUK;i 52
 CASIER, M. 24
 GALABOV, IVAN 155, 159, 178,
 202
 GEBHARDT, KARL 52, 57, 264,
 277
 GEORGIEV, VLADIMIR 16, 24, 91,
 221
 GIACALONE RAMAT, A. 279
 GIESE, WILHELM 206
 GILLIERON, J. 257, 258
 GIMENO, FRANCISCO 13
 GINNEKEN, J. VAN 16, 78
 GIURESCU, ANCA 172
 GLEASON, H. A. 145, 146
 GNEUS, H. 234
 GODDARD, K. A. 31, 34, 240, 262.
 GODINI, NEVA 229
 GOEBL, HANS 20, 57,
 GOEBL, L. 26, 56, 196, 311
 GOLAB, ZBIGNIEW 154
 GOMEZ, MOLINA J. R. 40
 GONZALEZ ECHEGARAY, C. 53
 GOSSF.N, C. 4'H.
 GOUGF.NHF.1M, G. (iO, 262
 GRAD, ANTON 196
 GRANDA, GERMAN DE 18, 19, 25,
 35, 49, 53, 56, 64, 66, 87, 102,
 103, 105, 108-11 1, 118, 133, 134,
 141, 150, 156, 162, 166, 175, 186,
 192-19(i, 203, 205, 235, 261, 262,
 278, 318, 319, 321, 322
 GRAUR, A. 11, 15, 39, 55, 61,
 66-68, 76, 78, 82, 122, 124, 144,
 147, 148, 150, 153, 156, 159, 167,
 169-172, 174, 178, 181, 186, 188,
 191, 192, 200, 202, 208, 214, 215,
 221, 222, 227, 229, 230, 235, 243,
 2(55-267, 270, 271, 283, 288, 291,
 292, 298, 300
 GRAZIUSO, LUCIANO 52

- GREEN, JOHN N. 57
 GREENBERG, JOSEPH H. 53, 157
 GREGORIO, GLVCOMO DE 227
 GREIVE, ARTHUR 60, 131, 280
 GRIMM, J. 10
 GROSSMANN, MARIA 279
 GUIRAUD, P. 262
 GUITART, JORJE M. 208
 GUIFARTE, GUI.LERMO L. 26
 GUMPERZ, J. J. 29, 30
 GUSMANI, ROBERTO 95, 132,
 148, 223, 225, 281, 282, 286, 288,
 293
 GUTIERREZ, JOHN R. 26
 GUTIERRF.Z MARRONE, NI.A
 26, 319
 HAARMANN, HARALD 32, 157,
 162, 239, 262
 HADEN, E. 131
 HAENSCH, GUN4HER 186, 277,
 294
 HAGEGE, CLAUDE 65
 HAGGIS, MURRAY B. 10
 HALL, ROBERT JR. 88, 311
 HALLIDAY, M. A. K. 46
 HARRIS, TRACY KAY 313
 HARTWF.G, FREDERIC G. 12
 HASAN, FINUTA 223-225, 295,
 297
 HASDF.U, B. P. 178
 HASLER, JUAN A. 26
 HASSEI.MO, N. 14
 HASSEI.ROT, B. 220
 HAUDRICOURT, ANDRE G. 44,
 0.5, 71
 HAUGEN, EINAR 12-14, 23, 24,
 29, 31, 37, 39, 59, 60, 188, 234,
 237, 259, 282, 294
 HAVRANEK, B. 21, 88, 154
 HAZAEL-MASSIEUX, GUY 57
 HEINE, BERND 313
 HELLER, KARIN 29, 280
 HENRÍQUEZ URENA, P. 107, 111,
 115
 HENSEY, FRIIZ G. 38, 52, 57, 91,
 98
 HERNANDEZ, ALBFRIO H. 282
 HERNANDEZ-CHAVEZ, E. 26
 HERZOG, M. 13
 HIDALGO, MÁRGARITA 13
 HIEGEMANN, A. 21
 HILTY, GEROLD 20, 196
 HINDIEY, REG. 313
 HIRF, H. 11, 16
 HJELMSLEV, L. 41, 44, 233, 234,
 '238, 263, 302
 HOCKEIT, CHARLES F. 110, 134
 HOFI.ER, MANFRED 14
 HOHER, H. 118, 244
 HOLLYMAN, K. J. 56, 235
 HOLMES, URBAN T. 182
 HOL FUS, GUN FER 51, 57
 HOMORODEAN, M. 292
 HOPE, THOMAS F. 14, 32, 34, 40,
 57, 237, 282, 286
 HORNUNG, MÁRIA 280
 HRISTEA, THEODOR 223, 225,
 283, 284, 295, 296
 HUBER, WOLFGANG 182
 HUBSCHMID, JOHANNES 14, 22,
 76, 120, 184, 262
 HUMBLEY, J. 240
 HUNNIUS, KLAUS 196, 197
 HURREN, ANTHONY A: 138
 HUS, J. 93
 HUYKE FREIRÍA, ISABEL 276,
 277
 ICAZA, JORGE 198
 ILIESCU, MÁRIA 51, 90, 173, 266,
 273
 INEICHEN, GUSTAV 22
 IORDAN, IORGU 9, 22, 30, 34, 57,
 90, 182, 185, 189, 259, 284, 292
 IVANOV, ANDREI 127
 IVÂNESCU, G. 159, 174, 221
 IVIC , PAVLE 24, 65, 95-97, 115,
 116, 198, 201
 IVIR, VLADIMIR 14,
 IZZO, HERBERT J. 80
 JABERG, KARI. HO, 234,253,261
 JAKOBSON, ROMAN 12, 17,
 21-23, 36, 37, 42, Iii, 62, 64, 78,
 79, 89, 92, 93, 98, 104, 110
 JARDEL. JEAN-PIERRE 30

- JERNFJ, J. 262
 JESPERSEN, OTTO 9, 34
 JIMINEZ MORENO, W. 174, 228
 JOKL, N. 44
 JOIJAT, E. 131
 JOSEPH, JOHN EARL 33, 34
 JULIAND, A. 44, 64, 71, 89
 JUNGEMANN, FREDERIK 16, 17
- KABATEK, JOHANNES 51
 KAHANE, HENRI 56, 278
 KAHANE, RENEE 56
 KALOGJERA, DAMIR 14
 KANY, CHARLES E. 174, 208, 241, 285, 287, 288, 294
 KAUEMAN, TERENCE 31, 34, 37, 38, 40, 73, 96, 154, 192, 320
 KAZAZIS, K. 230
 KELLER, HANS ERICH 58
 KIDDLE, LAWRENCE B. 278
 KIESLER, REINHARD 32, 235, 257, 202
 KIM, LAI WHAN 262
 KIPARSKY, V. 214
 KIRÁLY, FRANCISC 60
 KIS, EMESE 131
 KLEIN-ANDREW, FLORA 26
 KLEPIKOVA, G. P. 50, 95, 140, 216
 KNOWLTON, E. C. 262
 KOLDE, C. 12
 KONTZI, REINHOLD 20, 53, 285
 KOPITAR, B. 21, 202
 KOVACEC, AUGUST 56, 72, 74, 81, 86, 93-96, 108, 125, 136, 140, 148-150, 165, 175, 176, 190, 249-252, 255-257, 283, 286, 288, 314
 KRAMER, JOHANNES 52, 54, 216, 295
 KREMnitz, GEORG 12, 30, 99, 113
 KREPNIŠKY, M. 131, 155, 178,
 KRIER, FERNANDE 27, 53, 55, 82, 124, 157, 161, 102, 183, 190, 193, 200, 211, 237, 298
 KIUSTOL, ANDREAS MAX 21, 279
 KRITJSEN, JOEP 55
- KUEN, H. 20, 54, 196, 279, 280, 305
 KURMULIS, G. 24
 KURYŁOWICZ, J. 16
- L.VBOV, VV. 13
 LAFON, RENE 60, 183
 LAFONT, R. 262
 LAGNEUX, PAUL ANDRE 242
 LAMOUCHE, LEON 69
 LANIER, N. 189
 LAPESA, RAFAEL 121, 276
 LARA, JESUS 198
 LARA, LUIS FERNANDO 280
 LATTRE, MARIANO 198
 LAUSBERG, HEINRICH 64
 LAVANDERA, BEATRIZ R. 12
 LAWTON, D. 13
 LEE, ANN (RACE) 13
 LEHISTE, ILSE 14, 89, 116
 LEIBNITZ, G. W. 10
 LENZ, RODOLFO 18, 115
 LEON PORTILLA, MIGUEL 277
 LEONE, ELISABETH A. 26
 LEONI, G. D. 107, 126, 131
 LEPICQ, DOMINIQUE 57
 LEVY, K. 74
 LINDENFELD, J. 13
 LIPSKI, JOHN M. 53, 87, 161, 195, 201, 294
 LLOYD, PAUL M. 17, 18, 86
 LOBIUC, IOAN 10, 11, 29, 325
 LOMBARD, A.F. 224, 302
 LOPE BLANCH, JUAN M. 18, 19, 28, 46, 48, 71, 75, 95, 97, 107, 111, 114, 115, 119, 120, 125, 120, 165, 174, 192, 198, 203, 210, 220, 228, 245, 267, 268, 271-273, 276, 279, 280, 282, 290, 294, 318-321
 LOPEZ DE ABERAS FURI ARREGUI, IGNAZIO 52
 LOPEZ MORALES, HUMBERIO 183, 276, 277, 318, 322
 LORENZO, EMILIO 262
 LOUIS, A. 202
 LOZANO, ANTHONY M. 60, 182
 LUDE GEORGES 13, 28, 30, 259

- LUDTKE, HELMUT 17, 64
 LUJÁN, MARFA 182
 LUKASIK, STANISLAS 262
 LURIA, M. A. 207
 LYONS, JOHN 47
- MĂGĂRIE, IULIANA 266
 MACKENSEN, L. 240
 MACKENZIE, FRASER 262
 MACKEY, WILLIAM F. 9, 12, 30-32, 37, 39, 05, 313
 MACNAMARA, J. 281
 MACREA, DIMITRIE 244
 MAIORESCU, T. 191
 MALECKY, MYECZYSLAW 24
 MALHERBE, F. 10
 MALIJA, TATTANA 282, 290
 MALKIEL, YAKOV 47, 64, 133, 153, 157, 158, 223, 230, 238, 261, 262, 322
 MALMBERG, BERTIL 9, 15, 16, 18, 19, 21, 28, 33, 42, 43, 45, 46, 49, 56, 63, 77, 80, 83-88, 91, 92, 104-106, 108, 111, 112, 114, 115, 118-120, 136, 141, 319-323
 MĂNECA, CONSTANT 56
 MANESSY, GABRIEL 177
 MANIE/F, A. 17
 MANOLIU, MĂRIA 57
 MARCA TO, CARLA 52
 MARECHAL, GENEVIEVE 242
 MARINER BIGORRA, S. 68, 73, 122, 128
 MARFON, EUSEBIA HATMINIA 26, 144, 319
 MARTINET, ANDRE 12, 15, 16, 18, 21, 28, 33, 42, 45, 46, 49, 56, 77, 80, 83-88, 91, 92, 104-106, 108, 111, 112, 114, 115, 118-120, 136, 141, 319-323
 MARTON, GYULA 55, 73, 131, 199, 210, 202, 283, 286, 298, 299
 MARZYS, Z. 307
 MASSARIELLO MERZAGORA, G. 52
 MATLUCK, JOSEPH H. 111
 MATTHEWS, W. K. 89
- MAURER, FILIPPE 284, 302
 MBODJ, CHERIF 60, 132, 246
 MCCALL PROBES, CHRISTTNE 181
 MEGENNEY, WILLIAM W. 54, 115
 MEHL, W. 280
 MEILLET, ANTOINE 12, 16, 32, 38, 45, 66, 67, 79, 133, 136, 199, 235, 252, 264
 MELIÁ, BARTOLOME 25
 MENARINI, ALBERTO 60, 241, 261
 MENDOZA, JOSE G. 319, 324
 MENENDEZ PIDAL, RAMON 11, 16, 63, 86
 MENOVSOKOV, G. A. 134
 MEO-ZILIO, GIOVANNI 52, 277, 288, 294, 318
 MERINGER, R. 252
 MERLO, CLEMENTE 188
 METZELTIN, M. 157
 MEYER-LUBKE, W. 57, 63, 90, 161, 174, 185, 218
 MEYERSTETN, GOLDIE PIROCH 220
 MEZAN, SAUL 08
 MIETTINEN, ERKKI 278
 MIGLIORINI, BRUNO 131, 132, 145, 148, 282, 293
 MIHĂILĂ, G. 261, 293
 MIKIOSICH, FRANZ 21, 24, 76, 159, 167, 168, 207
 MIRAMBEL, ANDRE 72, 73
 MIRANDA ESQUERRE, LUIS 192
 MITTERAND, H. 218
 MU U, MIHA 272
 MITZKA, WALTER 101
 MOCANU, MARIN 144
 MOIDOVANU, DRAGOȘ 197
 MOLE, F. DE B. 241
 MONTEAGUDO, HENRIQUE 57
 MONTES, JOAQUIM JOSE 106, 193, 185, 318
 MONTOYA I ABAD, BRAULIO 51
 MOONIE, SYLYTA MARIA 51

- MORALES, AMPARO 26, 36, 136, 318, 322
 MORALES, M. 26, 136
 MORAVCSIK, E. 34, 40
 MOREUX, BERNARD 60
 MORF, F. 43
 MORÎNIGO, MARCOS A. 61, 115, 141, 189, 262, 276
 MOUGEON, RAYMOND 54
 MUHLHAUSLER, PETER 310
 MULJACIC, ARKO 22, 24, 34, 235, 262, 289
 MULLER, IS 262
 MUNSKE, HORST 60
 MUNTEANU, DAN 53, 54, 241, 267, 273, 274
 MUYSKEN, PIETER 9, 34, 38, 39, 240, 320
 NANDRIȘ, GRIGORE 65, 89
 NANDRIȘ, OCTAVIAN 76
 NARDI, R. L. J. 26
 NARO, ANTHONY J. 86
 NAVARRO TOMAS, F. 87, 111, 112, 115
 NEAGU, VALERIA 53, 51, 241, 267, 273, 274, 279
 NEIESCU, P. 95
 NELDE, PETER HANS 12
 NEMETH, J. 37
 NEZIROVIC, MUHAMED 266
 NICILIA, IOANA 266
 NICULESCU, ALEXANDRU 122, 129, 160, 185, 209, 201
 NIEDERMAN, MAX 66, 188, 214, 215
 NIELSEN, NIELS A. 16
 NOIA CAMPOS, MĂRIA CAMINO 201
 NYK.L, A. R. 107
 NYKROG, P. 197
 OHMANN, EMIL 42, 259
 OKSAAR, ELS II, 14, 57, 234
 OLARIE, JOSE 278
 ONIANON DE LOPE, PAFIN CIA 245
 ORNSTEIN-GALICIA, JACOB 12, 41
 OROZ, RODOLFO 241
 ORR, J. 85
 ORITIL, V. 241
 OTHEGUY, RICARDO 26
 OVERBEKE, MAURITS VAN II, 13, 30
 PADRON, ALBER'IO F. 186, 201
 PANA-DINDELEGAN, GABRIELA 190
 PANDIT, P. B. 60, 65
 PAP, L. 173, 199, 241
 PAPA HAGI, PER 296
 PA FINO ROSSELLI, CARLOS 109, 194
 PAUTASSO CROI FA. MARIELLA 52
 PAVLOVICI, MILIVOJ 24
 PAYRAFO, LUIS II, 12, 14, 65, 114, 234, 262, 282, 303
 PAZOS, A. 72
 PĂFRUȚ, I. 129, 131, 139, 167, 173, 214, 224
 PEETERS, BERT 47
 PEIXOTO DA FONSECA, F. V. 262
 PELLEGRINI, GIOVAN BATTISTA 17, 22, 53, 263, 290
 PENNY, RALPH J. 86
 PENSADO RUIZ, CARMEN 80
 PEREZ GUERRA, IRENE 262
 PEREZ SALA, PAULINO 199
 PERGNIER, MAURICE 233
 PERL, MATHIAS 182, 194
 PETKANOV, IVAN 262
 PETROVICI, EMIL 9, 20, 23, 24, 65, 76-78, 89-91, 93-97, 99, 100, 108, 110, 123, 129, 136, 151, 153, 154, 157, 158, 255, 301, 302
 PETRUCCI, P. R. 78
 PETYT, K. M. 24
 PFAFF, CAROL W. 13
 PFISIER, MAX 19
 PHILIPP, MARTHE 101, 115
 PHILIPPIDE, ALEXANDRU 21, 76, 127, 159, 167, 169, 178, 202, 224
 PHILIPPS, ROBERT 107, 117
 PIKE, KENNETH L. 162
 ITSANI, V. 236

- PLANGG, GUNFRAM A. 54, 234, 280, 282
 PLANTE, CLAIRE 107
 PLAUT 203
 PLOAF.-HANGANU, MARIANA 266
 POALELUNGI, GH.F.ORGHE 185
 POGHIRC, C. 66, 76, 128, 159, 178
 POHL, J. 24, 54
 POIRIER, PASCAL 241, 277
 POKORNY, J. 11, 16
 POLAR, V. 45
 POLITZER, R. 16, 17
 POI.IVANOV, EVGHENIJ 12, 59, 60, 78
 POPESCU, MAGDALENA 208, 215
 POPLACK, SHANA 26, 28
 POPOVIC, I. 95
 POSNER, REBECCA 57, 310
 POST, RUDOLF 53
 POTTIER, BERNARD 311
 POU SADA, ALICIA 26
 POU SLAND, EDWARD 262
 PREDMORE, R. L. 229
 PROFILI, OLGA 73, 113, 156, 200, 295
 PURCZINSKY, JULIUS 16, 63
 PUȘCARIU, S. 44, 67, 74, 78, 90, 95, 139, 149, 169, 202, 227, 249, 255
 PY, BERNARD 13, 27, 77
 QUILIS, ANTONIO 45, 53, «i, 142, 162, 189, 220, 253, 255, 276, 277, 280
 R.VBANALES, A. 278, 318
 RACOVIT'IA, O 155, 156, 298
 RAEVSKIJ, N. D. 29, 179, 262
 RASK, R. K. 10, II
 READ, WILLIAM A. 294
 RECATAS, B. 36
 REGAMEY, C. 46, 89
 REICHENKRON, G. 161
 REINER, E. 60
 REINHEIMER RÎPEANU, SANDA 21, 47, 60, 278
 RENZI, I.ORENZO 57, 202
 RESFTAR, MIHAN 98, 278
 RETMAN, ROMAN 60
 REY-DEBOVE, J. 233, 245
 REZENDE F. MATIAS, MĂRIA DE FATIMA 66
 RICHTER, ELISE 66
 RIEGLER, R. 287
 RINDLER SCHJERVE, ROSITA 57
 RIVAROLA, J.'L. 16, 318
 RIZESCU, I. 139
 ROBCIUC, ION 155, 220, 262
 ROBERT, P. 218, 277
 ROBERTS, R. P. 154, 277
 ROBILLARD, DIDIER DE 57
 ROBINS, ROBERT H. 47, 314
 ROBLES, CARLOS 236
 ROCCHI, LUCIANO 262
 ROGERS, KENNETH H. 57
 ROHLFS, GERHARD 17, 18, 20, 88, 161, 184, 200, 206, 302, 303
 ROJAS, ELENA M. 98, 109, 318
 ROMAINE, SUZANNE 310
 RONA, JOSE PEDRO 38, 52, 98, 228
 ROSARIO, RUBEN DEL 241
 ROSENBLAT, ANGEL 9, 18, 25, 107, 115, 294
 ROSENSTAND-HANSEN, A. 202
 ROSETTI, ALEXANDRU 66, 76-78, 89-91, 133, 137, 150, 155, 159, 167, 175, 178, 202, 224, 283, 286, 295
 ROSSEBAS I IANO BAR I, AIDO 52
 ROSSI, FIORE 277, 294
 ROI I ENBERG, MICHEI 2(52
 ROZENCVEJG, V. JU. 46, 136
 RUBIN, JOAN 32
 RYAN, J. S. 279
 SABATER, A. JIMENEZ 195
 SALA, MARIUS 33, 46, 47, 53, 54, 56, 57, 69, 70, 77, 80, 83, 81y 87, 90, 95, 100, 106, 116, 117, I 19, 120, 122-121, 129, 109, 233, 235, 241, 246, 254, 266, 267, 274, 278, 279, 286, 289, 290, 305, 312, 314, 319
 SALVADOR, G. 51

- SALVERDA DE GRAVE, J. J. 240, 202
 SANDFELD (-JENSEN 200), KR. 12, 24, 37, 76, 133, 134, 155, 157, 159, 163, 166, 167, 181, 182, 189, 235
 SANKOFF, DAVID 28, 182
 SANTAMARINA, ANTON 57
 SAFIR, E. 12, 00, 89, 133, 135, 230
 SASSE, HANS-JURGEN 313, 314,
 SAUSSURE, F. DE 6, 12, 44, 48, 63
 SAUVAGEOT, A. 32, 143, 155, 190
 SAWYER, JANE'F B. 107
 SĂDEANU, FLORENȚA 197
 SĂLIȘTEANU, OANA 278
 SCAVNICKY, G. 217, 229
 SCHAILLER, HELMUS WILHELM 24, 202
 SCHELUDKO, D. 244
 SCHLEMMER, GERD 20
 SCHLIEBEN-LANGE, BRIGITTE 12, 57, 314
 SCHMAUS, A. 230
 SCHMID, H. 158
 SGHMITT, CHRISTIAN 51, 53, 57, 262
 SCHMITT, HANSJOACHIM 262
 SCHUCHARDT, H. 11, 16, 21, 24, 76, 133, 149, 159, 178, 207, 311
 SCHUMACHER DE PEZA, GEFRUD 144, 319
 SCHUMANN, K. 282
 SCHWARZWALD, ORA RODRIGUE 279
 SCHWEGER, ARMIN 57
 SECHF. LUIZA 223
 SECO, MANUEL 200
 SEIDEL, EUGEN 137, 178, 202
 SELISCEV, A. 24
 SEPHIHA, HAIM VIDAI. 34, 141, 103, 187, 200, 205, 248, 285, 296
 SGROI, SALVATORE CLAUDIO 43
 SILEONI DE BIAZZI. G. 141, 163
 SILVA-CORVALÂN, CARMEN 13. 26, 27, 136, 105, 287, 294, 318
 SILVEIRA BUENO, FRANCISCO DE 126
 SILVERMAN, J. H. 248, 257
 SIMONYI, S. 185
 SIVERS, FANNY DE 132
 SJOESTEDF, M. L. 255
 SKALICKA, V. 238
 SKOK, P. 24, 137, 221, 245
 SKUBIC, MITJA 182
 SOLER, CLAU 54
 SOLFA, G. R. 24, 202
 SOMMER, GABRIELLE 313
 SOMMERFELT, ALE 110, 149, 311
 SOTO, CLODOALDO 203, 228, 319
 SPENCE, N. C. W. 262
 SITCER, E. H. 189
 SPIESS, FEDERICO 20, 52
 SITZNER, LEO 44, 150, 179, 221
 STIEBER, ZDISTR. AW 29, 33, 42, 66, 82, 97, 111, 113, 146, 149, 157, 158, 162, 182, 189, 199, 214, 238
 STIMM, HELMUT 261, 262
 STOLZ, THOMAS 57
 S'FRAGA, GEORGES 84
 STRUBELL I TRUETA, M. 57
 SUÁREZ, JORGE A. 72, 114, 148, 174, 189, 199, 216, 220, 229
 SUÁREZ, VICTOR M. 107, 203
 SUBAK, J. 68, 69
 SUCIU, EMIL 241
 SWIFT, J. 10
 SZEMERENYI, O. 17, 157
 SZULC, A. 60
 ȘANDRU-OLTEAN, TUDORA 53, 54, 241, 267, 273, 274, 282
 ȘĂINEANU, LAZĂR 287
 ȘTEFAN, ION 282
 TABOURET-KELLER, A. 56, 250
 TAESCHNER, I. 13
 FAGLIAVINI, CARLO 53, 57, 220, 227, 290
 FAITOLE I, E. 262
 FANASE, EUGEN 208
 TEKAVICIC, PAVAO 51
 TELMON, IULIO 30
 TESCH, GERD II. 11

- FESNIERE, LUCIEN 21, 65, 133, 134, 235
 THEBAN, MĂRIA 266
 THEORET, MICHEL 277
 THIEL, R.W. 189
 THIERS, GHJACUMU 157
 THOMASON, SARAH GREV 31, 34, 37, 38, 40, 73, 90, 154, 192, 320
 FIE I ZF. ANDREAS 56, 244, 278
 TINELLI, HENRI 110
 TOBON BETANCOURT, JULIO PADRE 241
 FODD, LORETTO 310
 TOGEBY, KNUD 19, 24, 48, 64, 68, 150, 158, 161, 162, 167, 168, 172, 187, 201, 207
 TOSCANO, MA'FEUS HUMBERTO 72, 192, 201, 204, 205, 261
 TOVAR, ANTONIO 16, 141
 TRAGER, GEORGE L. 60
 TREME, LAJOS 60, H3
 TROST, PAVEL 183
 FROUBETZKOY, N. S. 21
 FRUDGILL, PETER 40, 313
 TRUMPER, JOHN 30, 52
 TSUZAKI, STANLEY M. 75
 I'UCKER, R. W. 150
 TURCULEȚ, ADRIAN 283, 295
 TURNER, P. R. 20
 UHLENBECK, EUGENIUS M. 314
 ULIVI, ANCA 62, 07
 UNBEGAUM, BORIS 282
 URELAND, P. S FURE 12
 URIBE VILLEGAS, O. 10, 37
 URIJTSCU, DORIN 91, 129
 URSU, N. A. 225, 243
 USHER DE HERREROS, BEATRIZ 203
 VACHEK, JOSEF 47
 VAILLANT, ANDRE 91, 155
 VAIMBERG, SOLOMON 282, 290
 VALDIS BERNAL, SERGIO 55
 VALDMAN, ALI RI 30
 VALENCIA, ALBA E. 277
 VALINAS, LEOPOLD 13
 VALKHOFF, M. 36, 53
 VALLEJO ARRONIZ, PILAR 282
 VANDERSEN, PAULINO 54
 VAQUERO DE RAMIREZ, MARIA 276
 VARELA DE CUILLAR, BEA FRIZ 185
 VASILIU, EM. 78, 79, 93, 129
 VAUGHN, ELOISE 182
 VELTEN, H. V. 133
 VENDRYES, JOSEPH 9, 12, 23, 34, 175, 195, 234, 258, 281, 285
 VERDONK, R. A. 280, 281
 VIDAL DE BATTINI, BERE A ELENA 114, 115
 VIDOS, B. E. 32, 51, 278
 VILDOMEC, VROBOJ 31
 VILLATA, BRUNO 279, 288, 298
 VINCENZ, ANDRE DE 31, 244, 282, 286, 313
 VINJA, V. 226, 228, 292
 VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA 157, 260, 310, 311
 VIRBAN, FLOAREA 325
 VOGF, HANS 45, 05, 133, 134
 VRABIE, EMIL 90, 98, 175, 244, 280, 285, 295, 306, 310
 VULPE, MAGDALENA 207
 WAGNER, MAX LEOPOLD 08-70, 106, 111, 146, 210, 247, 276, 280, 284, 290, 312
 WALTER, HENRIETTE 270
 WANDRUSZKA, M. 20
 WANNER, E. 17
 WARLAND, J. 131
 WARTBURG, W. VON 66, 88, 162, 200, 200
 WEIGAND, G. 24
 WEINREICH, U. 12, 13, 23, 24, 28-32, 35, 37-43, 55, 59, 01, 04, 82, 88, 91, 92, 94, 99, 101, 110, 111, 114, 110, 132, 135, 141-145, 152-154, 164, 182, 197, 203, 205, 225, 227, 237, 238, 240, 244, 252-255, 257-260, 281, 282, 280, 287, 293-295, 299, 321

WEINRICH, HARALD 17, 88	WIN FER, WERNER 24
WERNER, REINHOLD 240	WOLF, LOTHAR 54
WERTH, RONALD N. 282	WURM, STEPHEN A. 313
WEXLER, PAUL 36-38, 216, 220, 2-18	YOUSSI, ABDERRAHIM 282
WHERRIT, IRENNE 26	ZAMBONI, ALBER IO 262
WHINNOM, K. 87	ZAMORA, JUAN CLEMENTE 36, 39, 131, 262
WHITNEY, W. D. 11	ZANG MIER, JEANNE 64
WIDLAK, STANISLAW 282, 300	ZAWADOWSKI, L. 36, 49
WIJK, H. L. A. VAN 65, 282	ZANOLA, MĂRIA FEREAZA 277
WILDGEN, WOLFGANG 14	ZELI, ROSSANA 52
WILLEMS, EMILIO 227	ZIMMERMANN, KLAUSS 188, 189
WINDISCH, R. 43, 172	ZLU IF.NKO, JU. O. 30
WINET, MONIKA 290	ZVANENBURG, WIECHER 223
WINKELMANN, O ITO 262	

Sumar

0. Introducere.....	9
1. Fonetică și fonologie.....	59
1.0. Considerații preliminare.....	59
1.1. Modificări de inventar.....	66
1.1.1. Inventarul de foneme.....	66
1.1.1.1. Apariția de foneme.....	66
1.1.1.1.1. Fonologizarea unui sunet străin.....	66
1.1.1.1.2. Fologizi/area unei variante.....	78
1.1.1.2. Dispariția de foneme.....	82
1.1.1.3. Afinități fonologice.....	88
1.1.1.4. Reintei pietatea sistemului.....	91
1.1.1.4.1. Fenomene de hipodiferențiere.....	92
1.1.1.4.2. Fenomene de hiperdiferențiere.....	101
1.1.1.5. Păstrarea unor foneme.....	102
1.1.2. Inventarul de variante.....	105
1.1.2.1. Apariția de variante.....	105
1.1.2.1.1. împrumutarea unor variante.....	105
1.1.2.1.2. Generalizarea unor variante.....	112
1.1.2.2. Dispariția unor variante.....	113
1.1.3. Modificări de prozodie.....	113
1.1.3.1. Modificări ale tipului de accent.....	114
1.1.3.2. Modificări ale intonației.....	114
1.2. Modificări de distribuție.....	116
1.2.1. Apariții de foneme în poziții inexistente în cuvintele din vechiul fond.....	110

1.2.2. Apariția de foneme în combinații inexistente în cuvintele din vechiul fond.....	120
1.2.3. „îmbunătățirea” frecvenței unor foneme.....	123
1.2.4. Dispariția unor foneme din anumite poziții.....	124
1.2.5. Modificarea distribuției relative a fonemelor.....	125
1.3. Considerații finale.....	127
2. Morfologie.....	131
2.0. Considerații preliminare.....	131
2.1. Modificări de inventar.....	136
2.1.1. Modificări în planul conținutului și al expresiei.....	136
2.1.1.1. Opoziția de aspect verbal.....	137
2.1.1.1.1. Aspectul verbal în dialectele Sud-dunărene.....	137
2.1.1.1.1.1. Opoziția imperfectiv-perfectiv.....	138
2.1.1.1.1.2. Opoziția imperfectiv-herativ.....	139
2.1.1.1.1.3. Opoziția perfectiv-iterativ.....	140
2.1.1.1.1.4. Vitalitatea opoziției de aspect.....	140
2.1.1.1.1.5. Aspectul verbal în spaniola paraguayana.....	141
2.1.1.2. Articolul în guarani.....	141
2.1.1.3. Moifeme folosite pentru diferențieri semantice.....	142
2.1.2. Modificări în planul conținutului.....	142
2.1.3. Modificări în planul expresiei.....	144
2.1.3.1. Adoptarea unor moifeme sau tipuri morfologice străine.....	146
2.1.3.1.1. Desinențe nominale.....	146
2.1.3.1.2. Desinențe verbale.....	153
2.1.3.1.3. Morfeje relativ independente.....	155
2.1.3.1.4. Inventarul de numere.....	157
2.1.3.1.5. Inventarul de pronume.....	162
2.1.3.1.6. Modificări morfologice ale unor cuvinte izolate ...	163
2.1.3.2. Dispariția unor elemente de inventar.....	163
2.1.3.3. Reinterpretarea sistemului.....	165
2.1.3.4. Întărirea unor foneme sau categorii moștenite.....	166
2.2. Modificări de distribuție.....	168
2.2.1. „Îmbunătățirea” distribuției.....	168
2.2.2. Modificarea distribuției relative.....	175
2.3. Considerații finale.....	177
3. Sintaxa.....	181
3.0. Considerații preliminare.....	181
3.1. Modificări de inventar.....	184
3.1.1. Modificări în planul conținutului și al expresiei.....	184
3.1.2. Modificări în planul conținutului.....	184
3.1.3. Modificări în planul expresiei.....	187
3.1.3.1. Apariția elementelor sau regulilor sintactice.....	187
3.1.3.2. „pîsnaiția” unor reguli sintactice.....	

3.2. Modificări de distribuție.....	206
3.2.1. Modificarea de frecvență.....	206
3.2.2. Modificarea distribuției relative.....	209
4.3.3. Considerații finale.....	210
4. Formarea cuvintelor.....	213
4.0. Considerații preliminare.....	213
4.1. Modificări de inventar.....	215
4.1.1. Modificări în planul conținutului și al expresiei.....	215
4.1.2. Modificări în planul conținutului.....	216
4.1.3. Modificări în planul expresiei.....	217
4.1.3.1. Împrumutarea unor elemente de formare.....	217
4.1.3.2. Împrumutarea unor procedee de formare.....	223
4.2. Modificări de distribuție.....	229
4.3. Considerații finale.....	230
5. Vocabular.....	233
5.0. Considerații preliminare.....	233
5.1. Modificări de inventar.....	241
5.1.1. Modificări în planul conținutului și al expresiei.....	241
5.1.1.1. Cuvinte împrumutate fără rezistența unor termeni vechi.....	242
5.1.1.2. Cuvinte împrumutate care concurează termeni vechi.....	245
5.1.1.3. Vitalitatea cuvintelor împrumutate.....	262
5.1.2. Modificări în planul conținutului.....	281
5.1.3. Modificări în planul expresiei.....	291
5.2. Modificări de distribuție.....	293
5.2.1. Apariția unor cuvinte în combinații noi.....	293
5.2.2. Modificarea frecvenței.....	297
5.2.3. Modificarea distribuției relative.....	301
5.2.3.1. Dispariția unei opoziții lexicale.....	301
5.2.3.2. Apariția unei opoziții lexicale.....	303
5.2.3.3. Întărirea unei opoziții existente.....	307
5.3. Considerații finale.....	307
6. Apariția și dispariția limbilor.....	309
7. Concluzii.....	317
Bibliografie.....	
Signe.....	
Indice de autori.....	